

**T.C.
ÖZYEĞİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK BİLİM DALI
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI**

**CUMHURİYET SAVCISININ ETKİN SORUŞTURMA
YAPMA GÖREVİ**

Asım KAYA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Dr. h.c. Yener ÜNVER

İstanbul, Nisan 2020

**T.C.
ÖZYEĞİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK BİLİM DALI
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI**

**CUMHURİYET SAVCISININ ETKİN SORUŞTURMA
YAPMA GÖREVİ**

Asım KAYA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Dr. h.c. Yener ÜNVER

İstanbul, Nisan 2020

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum ‘‘Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Yapma Görevi’’ adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım. Tarih 25/03/2020

Asım KAYA

İmza

Asım KAYA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ETKİN SORUŞTURMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR, ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ

I. TEMEL KAVRAMLAR.....	8
1. Muhakeme	8
2. Soruşturma	9
3. Kovuşturma.....	10
4. Etkinlik	10
5. Yeterli Şüphe	12
6. Cumhuriyet Başsavcısı	13
7. Cumhuriyet Savcısı.....	13
8. Ara Muhakeme	15
9. Cumhuriyet Başsavcılığı Fezlekesi	16
10. Kolluk Fezlekesi	16
11. Diğer Fezleke Uygulamaları.....	17
II. ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİ, ETKİN SORUŞTURMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ, AMACI VE KURUMSAL YAPISI.....	18
1. Etkin Soruşturma Görevi.....	18
2. Etkin Soruşturma Görevinin Hukuki Niteliği ve Amacı.....	23
3. Etkin Soruşturma Yapma Görevinin Kurumsal Yapısı	24
III. ETKİN SORUŞTURMANIN ADİL YARGILANMA HAKKI VE HAK ARAMA HÜRRİYETİ İLE İLİŞKİSİ	26
1. Adil Yargılanma Hakkı	26
2. Hak Arama Hürriyeti	35
IV. ETKİN SORUŞTURMANIN BAZI KURUMLARLA İLİŞKİSİ	39
1. Adli Kolluk	39
2. Zamanaşımı.....	42
3. Ayırma Kararı	44
4. Birleştirme Kararı	45
5. Yetkisizlik Kararı	46
6. İddianame Düzenlememede Takdir Yetkisi ve Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi	49
7. Soruşturma ve Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar	52
8. İşlemden Kaldırma Kararı.....	61
9. Daimi Arama Kararı	64

10. Uzlaştırma	66
11. Önödeme	70
12. Seri Muhakeme Usulü	71
V. ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİNİN ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKİ DAYANAKLARI	73
VI. BAZI ÜLKELERDE ETKİN SORUŞTURMAYLA İLGİLİ ÖNEMLİ HÜKÜMLER	79
1. Birleşik Krallık	79
2. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	82
3. Almanya	84
VII. AİHM KARARLARINA GÖRE ETKİN SORUŞTURMANIN ŞARTLARI	88
1. Resmi Bir Soruşturmanın Yapılması	88
2. Soruşturmayı Bağımsız Kişilerin Yürütmesi	89
3. Soruşturmanın Olayları ve Sorumluları Ortaya Çıkaracak Güçte Olması	89
4. Soruşturmanın İvedilikle ve Makul Hızla Yapılması	90
5. Soruşturmanın Denetime Açık Olması	91
6. Araşsal Bir Yükümlülük Olması	93
VIII. ULUSAL ÇALIŞMALAR VE AVRUPA KONSEYİ ÇALIŞMALARI	94
1. Ulusal Çalışmalar	94
2. Avrupa Konseyi Çalışmaları	99

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİNİN, KORUMA TEDBİRLERİ VE SORUŞTURMA İŞLEMLERİYLE İLİŞKİSİ

I. CEZA MUHADEMELERİ USULÜ KANUNU VE CEZA MUHADEMESİ KANUNU DÖNEMİNDE ETKİN SORUŞTURMA	102
1. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Dönemi	102
2. Ceza Muhakemesi Kanunu Dönemi	104
II. ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİNİN ÖZELLİKLERİ	105
1. Tüm Soruşturmalarda Etkin Soruşturma Görevinin Bulunması	105
2. İvedi Olarak Başlayıp Makul Hızla Devam Etmesi	105
3. Cumhuriyet Savcısında Oluşan Kanaatin Hukuka Uygun Delillere Dayanması	107
4. Kanun Yolu Aşamasında Etkin Soruşturmanın Dikkate Alınması	109
5. Maddi Gerçeğin Ortaya Çıkarılması İçin Gerekli Usul İşlemlerinin Tam ve Zamanında Yapılması	110
6. Araşsal Bir Yükümlülük Olması	111
7. Taraflar ve Taraflar Dışında Kurumsal Bazı Denetim Mekanizmaları Bulunması	111
8. Etkin Soruşturma Şartlarının Sınırlı Olmaması	114
III. CUMHURİYET SAVCISININ CEZA MUHADEMESİNDE ROLÜ VE DİĞER KURUMLARLA İLİŞKİSİ	115
1. Cumhuriyet Savcısı	115
2. Cumhuriyet Savcısı- Cumhuriyet Başsavcısı İlişkisi	122
3. Cumhuriyet Savcısı-Sulh Ceza Hakimi İlişkisi	127
4. Cumhuriyet Savcısı-Adli Kolluk İlişkisi	129
A. Kolluğun Suçu Öğrendiği An Yapması Gereken İşlemler	135

B. Cumhuriyet Savcısının Vermiş Olduğu Talimat Sonrası Yapılması Gereken İşlemler	137
5. Cumhuriyet Savcısı-Bilirkişi İlişkisi.....	138
6. Cumhuriyet Başsavcılıkları Arasındaki İlişi.....	140
7. Cumhuriyet Savcısının Savcılık Personeli ile İlişkisi	141
8. Savcının Basınla Olan İlişkisi.....	141
9. Kolluğun Kendi İçi İlişkisi	144
IV. SORUŞTURMANIN BAŞLAMASI	145
1. Re'sen Başlatılması	147
2. Şikâyet Üzerine Başlatılması	148
3. İhbar Üzerine Başlatılması	149
V. SORUŞTURMA SÜRECİNİN ÖZELLİKLERİ	150
1. Dağınıklık	150
2. Yazılılık	153
3. Gizlilik.....	154
4. Kamusalılık.....	156
5. Mecburilik.....	156
VI. KORUMA TEDBİRLERİ VE SORUŞTURMA İŞLEMLERİNİN ETKİN SORUŞTURMA İLE İLİŐKİŐİ	158
1. Yakalama	158
2. Gözaltı.....	163
3. Tutuklama	166
4. Adli Kontrol	170
5. Fizik Kimliğin Tespiti	171
6. Kan, İdrar ve Benzeri Biyolojik Madde Alma, Moleküler Genetik İnceleme	173
7. İçi ve Dış Beden Muayenesi	176
8. Olay Yeri İnceleme	179
A. Olay Yerine İlk Giden Adli Kolluk Görevlisinin Yapması Gereken İşlemler	181
B. Olay Yeri İnceleme Ekibinin Yapması Gereken İşlemler.....	182
C. Olay Yerine Giden Cumhuriyet Savcısının Yapması Gereken İşlemler	183
Ç. Olay Yerinden Ayrılırken Cumhuriyet Savcısının Yapması Gereken İşlemler.....	184
D. Olay Yeri İnceleme Tutanağında Belirtilmesi Gereken Hususlar	184
E. Bazı Suçlarda Olay Yeri İncelemede Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	185
9. Yer Gösterme	189
10. Keşif	190
11. Otopsi ve Ölü Muayene İşlemi	192
12. Arama	195
13. Elkoyma ve Muhafaza Altına Alma.....	200
14. Avukat Bürolarında Elkoyma	201
15. Postada Elkoyma	202
16. Taşınmazlara, Hak ve Alacaklara Elkoyma.....	203
17. Kayyım Atanması.....	204
18. Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve Elkoyma ..	205

19. Telekomünikasyon Yoluyla İletişimin Tespiti, Dinlemesi, Kayda Alınması ve Mobil Telefonun Yerinin Tespiti	207
A. Genel Olarak.....	207
B. Örgütlü Suçlarda	215
20. Teknik Araçlarla İzleme	216
A. Genel Olarak.....	216
B. Örgütlü Suçlarda	219
21. Gizli Soruşturmacı Görevlendirme	220
22. İnternet Ortamında Erişimin Engellenmesi.....	221
23. Tanığın Korunması	223

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ETKİN SORUŞTURMANIN HUKUKA AYKIRI DELİLLERLE İLİŞKİSİ, ETKİN SORUŞTURMAYA İLİŞKİN YARGI UYGULAMASINDAKİ SORUNLAR, ETKİN SORUŞTURMANIN SONUÇLARI

I. ETKİN SORUŞTURMANIN HUKUKA AYKIRI DELİLLERLE İLİŞKİSİ VE İSPAT KÜLFETİ	225
II. İFADE ALMANIN ETKİN SORUŞTURMA İLE İLİŞKİSİ	231
1. Müşteki/Mağdur İfadesi Alma	233
2. Şüpheli İfadesi Alma	236
3. Tanık İfadesi Alma	243
4. Cinsiyet ve Yaşın Alınan İfadede Önemi	249
A. Kadın İfadesi Alırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	249
B. Çocuk İfadesi Alırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	250
C. Yaşlı İfadesi Alırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	252
5. Suçlu Profilinin İfade Alma Üzerindeki Etkisi	252
A. İlk Defa Suç İşleyenler	252
B. İtiyadi Suçlular	253
C. Mükerrer Suçlular	254
Ç. Tasarlamadan Suç İşleyenler	255
D. Tasarlayarak Suç İşleyenler	257
6. Etkin Soruşturmanın Suçlu Psikolojisi Üzerindeki Etkisi	257
III. ETKİN SORUŞTURMAYA İLİŞKİN YARGI UYGULAMASINDAKİ SORUNLAR	259
1. Soruşturmada Karşılaşılan Genel Sorunlar.....	259
A. Fiilin Tespitinde Hata	259
B. Hukuki Nitelemede Hata.....	261
C. Hukuka Aykırı Delillerle Soruşturma Yapma ve Hukuka Aykırı Delilin Dosyada Bulunması	262
Ç. Zincirleme Suçlarda Karşılaşılan Sorunlar	265
D. Fikri İçtima ve Gerçek İçtimada Karşılaşılan Sorunlar	266
D. Cumhuriyet Savcısınca Yapılması Gereken Soruşturma İşlemlerinde Hata	267
E. Kamu Görevlileri İçin Soruşturma İzni Alınmaması	267
F. Soruşturmanın Gizliliği İle İlgili Bazı Sorunlar	270
a. Delillerin Müşteki ve Şüpheliye Verilmesi, Gösterilmesi ile Delillerin İncelenmesi	270
b. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Karar Verilmesi Üzerine İletişimin Dinlenmesi ve Kayda Alınması Tedbirinin İlgilisine Bildirilmesi.....	271

c. CİMER'e Yapılan Başvuruların Şüpheli veya İlgili Kuruma Bildirilmesi Sorunu	272
ç. Çok Failli Suçların Soruşturulması	273
2. Soruşturmada Karşılaşılan Özel Sorunlar	274
3. Etkin Soruşturmayı Etkileyen Yapısal Sorunlar	276
A. Cumhuriyet Savcısı ve Savcılık Personeli Yetersizliği	276
B. Farklı Yer Cumhuriyet Başsavcılıklarının ve Ayrı Cumhuriyet Savcılarının Soruşturma Dosyasına Bakması	276
C. İfade Alma Odalarının Yetersizliği	277
Ç. Adli Tıp ve Kriminal Kurum Binalarının Yetersizliği	278
D. Cumhuriyet Savcısının Meslek Öncesi Eğitim Eksikliği	278
E. Cumhuriyet Savcısının Meslek İçi Eğitim Eksikliği ile Terfi ve Tayin Sistemi Sorunu	279
F. Adli Kolluğun Eğitim Eksikliği	280
G. Mesleki Uzmanlaşma ve Özel Büroların Bulunmaması	281
IV. ETKİN SORUŞTURMA YAPMANIN SONUÇLARI	282
1. Taraflar ve Kamuoyu Bakımından	282
2. Soruşturma Süreci Bakımından	283
A. Soruşturma ve Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Sulh Ceza Hakimince Kaldırılması	283
B. Yetkisizlik Kararının Ağır Ceza Mahkemesince Kaldırılması	286
C. Cumhuriyet Başsavcısının İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Üzerindeki Yetkisi ..	287
Ç. İddianamenin İadesi	288
D. Anayasa Mahkemesi Tarafından Bireysel Başvuruda İhlal Kararı Verilmesi	296
E. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince İhlal Kararı Verilmesi	301
F. CMK'nın 141'inci Maddesi Uyarınca Tazminat Sorumluluğu	302
G. CMK'nın 141'inci Maddesi Kapsamı Dışında Kalan Hususların İdari Yargı Tarafından Denetimi	303
3. Kovuşturma Süreci Bakımından Sonuçları	303
A. İlk Derece Mahkemesi Aşamasında	303
B. Bölge Adliye Mahkemesi Aşamasında	304
C. Yargıtay Aşamasında	305
SONUÇ	309
KAYNAKÇA	315

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
bkz.	bakınız
BAMCD	Bölge Adliye Mahkemesi Ceza Dairesi
BM	Birleşmiş Milletler
BTK	Bilgi Teknolojileri Kurumu
C.	Cilt
CD	Ceza Dairesi
CEPEJ	Avrupa Adaletin Etkinliliği Komisyonu
CİMER	Cumhurbaşkanlığı Bilgi Merkezi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
D	Danıştay
çev.	Çeviren
ed.	Editör
e.t.	erişim tarihi
HSK	Hakimler ve Savcılar Kurulu
IMEI	Uluslararası Mobil Ekipman Kimliği
IP	Internet Protocol
IPA	Katılım Öncesi Yardım Aracı
MOBESE	Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu
Prg.	Paragraf
S.	Sayı
s.	Sayfa
SATURN	Adli Süreçte Zaman Yönetimi Projesi
TAAD	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBBD	Türkiye Barolar Birliği Dergisi

T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi
vd.	Ve devamı
Y	Yargıtay
YÜHFD	Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
YCGK	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YRS	Yargı Reformu Stratejisi

ÖZET

Çalışmamızın inceleme konusunu “Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Yapma Görevi” oluşturmaktadır. Bu kapsamda birinci bölümde; “etkinlik”, “kovuşturma”, “yeterli şüphe”, “Cumhuriyet savcısı” gibi temel kavramlar öncelikle incelenmiştir. İlişkili kurumlardan ise “adil yargılanma hakkı”, “hak arama hürriyeti” ve “adli kolluk” gibi konularla birlikte Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu kararlara değinilmiştir. Kavramsal ve kurumsal değerlendirmeler ile etkin soruşturma görevinin amacı ve niteliği incelenerek konu bakımından literatüre katkı sağlaması ve yeni bakış açıları geliştirilmesi amaçlanmıştır.

İkinci bölümde, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu dönemine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Meselenin her iki kanun dönemi esas alınarak incelenmesi neticesinde, geçmişten günümüze kadar geçen sürede “etkin soruşturma”nın geçirdiği safahat ve geldiği aşama tespit edilmiştir. Her iki dönemin taşıdığı ortak ilke ve kurallar ile farklılıkların tespiti sorunlara yönelik getirilen çözüm önerileri bakımından önem arz etmektedir. Türk Ceza Muhakemesi Hukuku sistemi bakımından etkin soruşturmanın özellikleri, Cumhuriyet savcısının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve reddi ile ilgili tartışmalar ortaya konmuştur. Devamında etkin soruşturmanın koruma tedbirleri ve soruşturma işlemleri ilişkisi incelenerek bu kapsamda; arama, elkoyma, iletişimin denetlenmesi, teknik araçlara izleme gibi koruma tedbirleriyle birlikte olay yeri inceleme konusu detaylı olarak irdelenmiştir. “Koruma tedbirleri” ve “soruşturma işlemleri” ile etkin soruşturma ilişkisi önem arz ettiğinden doktrin ve yargı kararlarıyla birlikte değerlendirme yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise “ispat külfeti”, “hukuka aykırı delil” kavramı, “ifade alma” ve “etkin soruşturma” ilişkisi üzerinde durulduktan sonra etkin soruşturmaya ilişkin genel, özel ve yapısal sorunlar incelenmiştir. Bu çerçevede etkin soruşturmanın sonuçları üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

“Public Prosecutor’s Duty of Effective Investigation” is the subject of analysis of this study. Whithin this scope; the basic concepts such as “efficiency”, “competency” and “public prosecutor” are analysed in the first chapter. Along with the subjects such as “right to a fair trial”, “right to legal remedies” and “judicial police”, the judgements rendered by the Public Prosecutor are also addressed in this chapter. The aims are to contribute to the literature and to develop new perspectives by analysing the purpose and characteristics of the effective investigation with the conceptual and institutional evaluations.

The second chapter consists of evaluations related to the periods of the Code of Criminal Procedures and the Law on Criminal Procedure. As a result of the analysis carried out on the issue by considering both periods, the phases and the last stage of “effective investigation” so far is determined. Determination of the common principles, rules and differences of two periods is of importance in terms of the solutions offered. Discussions on the characteristics of effective investigation in terms of the Turkish Law on Criminal Procedure system; independency, objectivity and right to disclaim of the Public Prosecutor are provided. Afterwards, the relation between the protection measures and investigation procedures of the effective investigation is analysed and the concepts such as searching, requisition, controlling communication, tracking technical devices and crime scene investigation along with its measures are studied in detail. Since the relation of effective investigation with “protection measures” and “investigation procedures” is essential, the evaluations are provided by considering the doctrines and adjudications.

In the third chapter, after the concepts “burden of proof”, “illegal evidence” and the relation between “effective investigation” and “statement taking” are emphasised; the general, specific and structural problems of effective investigation are analysed. Within this framework, some evaluations are provided on the consequences of the effective investigation.

GİRİŞ

Etkin soruşturma konusu çok geniş bir inceleme alanını kapsamakla birlikte, bu çalışmada “Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Yapma Görevi”nin anlam ve kapsamı AİHM kararlarıyla belirlenen ölçütlerle ve Türk Ceza Muhakemesi hukukundaki özellikler dikkate alınarak incelenecektir. Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma yapma görevine ilişkin tartışmalar tarihsel bakımdan yakın zamanda ortaya çıkmıştır. Yöntem bakımından, her bir suç tipi veya belirli suç tipleri bakımından etkin soruşturma görevini incelemek yerine, ceza muhakemesi hukuku kavram ve kurumları kapsamında genel olarak meselenin incelenmesi tercih edilmiştir.

Türkiye’de, etkin soruşturma tartışmaları AİHM kararları ışığında yakın tarihte oluşsa da, devletin soruşturma yükümlülüğü ve suçluların cezalandırılması konusu tarihsel bakımdan daha eski dönemlere dayanmaktadır. Etkin soruşturma konusu soruşturma süreci bakımından çok önemli olduğu gibi, kovuşturma aşamasına da etkilidir. Etkin soruşturma, kovuşturma aşaması bakımından da re’sen araştırma ilkesine tabi Türk Ceza Muhakemesi Hukuku sisteminde yargılamanın her aşamasında karşımıza çıkmaktadır.¹ Bu yönüyle, etkin soruşturma yükümlülüğü, kanun yolları aşamasında da

---

¹ Ünver, Y., “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 1, S: 2, Aralık 2006, s. 110 (s. 103-205). Ceza Muhakemesi Kanunu ile hakimin re’sen delil araştırma yetkisinin kalktığı yöndeki görüş için bkz. Koca, M., “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 1, S: 2, Aralık 2006, s. 210-211 (s. 207-225). Hakimin re’sen delil araştırma yetkisinin kalktığını savunan bu görüşe göre, “*CMK’nın hakimin delil araştırma yetkisini kaldırmış olması, ceza muhakemesinin gayesine aykırılık oluşturmamaktadır. Esasında sadece ceza muhakemesi değil, diğer muhakemelerin amacı da gerçeğe ulaşmaktır. Bu itibarla muhakemeler arasında gaye bakımından değil, sadece gerçeğe götüren delillerin değeri ve bunların hakimi bağlaması bakımından bir farklılık söz konusudur*”. Kanaatimizce, hakimin re’sen delil araştırma yetkisi devam etmektedir. Maddi gerçeğin ortaya çıkması için hakim re’sen delil araştırmak zorundadır. Bu görüşe göre, hem maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını gaye olarak görüp hem de hakimin kendi özel bilgisi dahilinde olan bir bilgiye dayanarak da sanığın suçu işlediğine hükmedemeyeceğini savunmak mümkün değildir. Hakimin re’sen araştırma yetkisinin kalktığını “ara muhakeme” evresiyle de açıklamak mümkün değildir. Bu evrede, maddi gerçeğe ulaşabilmek ve tek celsede kovuşturmanın tamamlanması için iddianame iadesi kurumu getirilmiştir. Burada amaç yine maddi gerçeğe en çabuk ve hukuka uygun bir şekilde ulaşabilmektedir. Ayrıca, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda açıkça ifade edilmemiş olsa da delillere ilişkin düzenlemelerde mahkemenin her bir delile re’sen ulaşıp o delili tartışmaya açmasına olanak bulunduğu yönündeki görüş için bkz. Centel, N./Zafer, H., Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Basım Yayıncılık, 17. Baskı, İstanbul 2020, s. 122. Aksi yöndeki görüş için bkz. Yarsuvat, D., “Türk Ceza Muhakemesi Hukukuna Hakim İlkeler: İtham Sistemi mi Tahkik Sistemi mi?”, Prof. Dr. Köksal Bayraktar’a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi

önemli olmaktadır. Cumhuriyet savcısı aynı zamanda kovuşturma aşamasında da bulunması onun etkin soruşturma bakımından asli unsur olarak yerini ve önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Esasen, bu görevin yerine getirilmesi çok karmaşık bir takım sorunları da bünyesinde barındırmakta olup, sorun, bu çalışmada sistematik ve bilimsel açıdan önemli görülen konular açısından ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmaya başlamadan önce adli sicil istatistikleri ile ilgili bazı sayısal verilere yer vermek, konunun öneminin ortaya konulması bakımından faydalı olacaktır.

Adli sicil istatistik verilerine bakıldığında², 2015 yılı sonrasındaki Cumhuriyet başsavcılıkları dosya çokluğu ve işin tamamlanmasına ilişkin dağılım şöyledir:

2015 yılında gelen iş sayısı 7.183.574, karara bağlanan iş sayısı 3.441.635, gelecek yıla devir 3.741.939,

2016 yılında gelen iş sayısı 7.398.616, karara bağlanan iş sayısı 3.131.871, gelecek yıla devir 4.266.475,

2017 yılında gelen iş sayısı 8.479.555, karara bağlanan iş sayısı 3.647.276, gelecek yıla devir 4.832.279.

Cumhuriyet başsavcılıklarında faili meçhul dosyalar ile ilgili veriler şöyledir:

2015 yılında gelen iş sayısı 3.718.791, karara bağlanan iş sayısı 752.660, gelecek yıla devir 2.966.131,

2016 yılında gelen iş sayısı 3.823.970, karara bağlanan iş sayısı 675.284, gelecek yıla devir 3.148.686

Dergisi, Beta Basım Yayıncılık, C. 1, İstanbul 2010, s.382-384 (s. 377-388), <http://dosya.gsu.edu.tr/Docs/HukukFakultesi/TR/FakulteDergisi/fakulte-dergisi-2010-1-Cilt-1-hukuk-fakultesi.pdf>, e.t. 12/02/2020.

² Söz konusu istatistik verileri için bkz. http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/AdaletIstatistikleriPdf/Adalet_ist_2017.pdf, e.t. 22/04/2019.

2017 yılında gelen iş sayısı 4.070.737, karara bağlanan iş sayısı 710.164, gelecek yıla devir 3.360.573.

Yukarıda belirtilen Cumhuriyet başsavcılığı gelen ve çıkan iş sayısı ile faili meçhul dosyalardaki gelen ve çıkan iş sayısı birlikte değerlendirildiğinde, yıllara göre gelen iş sayısında olan artışa göre karara bağlanan (karar verilen) iş sayısında da artış gözüktüğü ancak bu artışın ve toplam sayının gelen iş sayısına göre özellikle faili meçhul dosyalarda az olduğu görülmektedir. Bir önceki yıla göre karara bağlanan iş sayısına bakıldığında ise 2016 yılında bir önceki yıla göre azalma olduğu açıktır.

Söz konusu çıkan iş sayısı verilen kararlar bakımından ayrıca irdelendiğinde sonuç şöyledir:

2015 yılında toplam karar sayısı 7.115.323, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar 3.232.401, kamu davası açma kararı 3.098.036 ve diğer kararlar 784.886,

2016 yılında toplam karar sayısı 6.377.622, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar 2.940.598, kamu davası açma kararı 2.545.419 ve diğer kararlar 891.605,

2017 yılında toplam karar sayısı 7.011.311, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar 3.581.449, kamu davası açılan 2.412.249 ve diğer kararlar 1.017.613.

Özellikle etkin soruşturma açısından faili meçhul dosyalar bakımından faili bulunup davası açılan ve zamanaşımı nedeniyle kapatılan dosyalara ilişkin verilere bakıldığında;

Faili meçhul dosyalar bakımından dosyaların büyük bir çoğunluğunun zamanaşımı nedeniyle kapatılması nedeniyle, etkin bir soruşturma icra edilmeyerek failerin tespit edilemediği değerlendirilmektedir.

Faili meçhul dosyaların zamanaşımına uğrayarak sonuçlanmasındaki nedenlerin; savcı ve personel yetersizliği, gelen iş sayısının yıllara göre artması, dosyaların karmaşıklığı, taraf sayısı ve adli kolluğun etkin bir şekilde görevini icra etmemesi gibi hususların da etkin olduğu düşünülmektedir.

Aslında ceza adalet sisteminde etkin bir sistemin tam olarak sağlanabilmesi için bir aşamadan diğer aşamaya geçişlerin mümkün olduğunca az olması gerekmektedir. Dava işlem süresinin hesaplanmasında yer verilen şu formülde görüleceği üzere uzlaştırma ve önödeme gibi uygulamalar mahkemelerin dosya çokluğunu azaltacak niteliktedir. “*Dava İşlem Süresi=Çalışma Süresi+Nakil Süresi+Bekleme Süresi*” formülüne bakıldığında önödeme işleminin katkısı nakil ve bekleme süresine olacaktır.³ Uzlaştırma ve önödeme gibi kurumların dosya çokluğuna olumlu etkisi kabul edilmekle birlikte bu kurumlar hakkındaki genel çekince ilgili kısımlarda ayrıca değerlendirilecektir.

2017 yılı için mahkûmiyet ve beraat kararları ile diğer kararlar nazarında meseleye bakıldığında; karara bağlanan davalarda sanıklar hakkında verilen kararların toplam 3.320.765 adet olduğu; bu sayının %43,7'si mahkûmiyet, %17,1'i beraat, %19,2'si diğer (davanın düşmesi, hüküm verilmesine yer olmadığı, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın reddi, özel yasalar gereğince davanın ertelenmesi, Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 32/1. maddesi gereğince akıl hastalığı nedeniyle verilen kararlar ve diğer kararlar), %12,6'sı hükmün açıklanmasının geri bırakılması, %7,3'ü ise yetkisizlik - görevsizlik - birleştirme kararlarıdır. Gelen davaların önemli bir kısmının karara bağlanamadığı, verilen kararlarda beraat oranlarının mahkûmiyete nazaran daha az olduğu görülmektedir. Beraat kararlarının az olması iddianamenin isabeti noktasında önemli bir husus olmakla beraber yine de mahkûmiyet kararlarının sayıca daha fazla olması beklenmelidir.⁴ Verilen bu kararların özellikle Yargıtay aşamasındaki bozma ve onama oranlarıyla birlikte irdelenmesi gerekir.

Yargıtay aşamasında mesele irdelendiğinde 2017 yılı içerisinde Ceza Genel Kurulu ve ceza dairelerinde bulunan toplam 619.865 davadan %44,7'sinin sonuçlandırıldığı, bunlardan %34,9'unda bozma, %34,4'ünde onama, %17,5'inde gönderme kararı verilmiştir. Bozma oranlarının bir hayli yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Bozma oranlarının bu kadar yüksek olmasında, Cumhuriyet savcısının soruşturma aşamasında düzgün bir iddianame düzenleyerek yeterli katkıyı sağlamaması

³ Yücel, M. T., Kriminoloji, Afşar Matbaacılık, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara 2008, s. 207.

⁴ Ceza Mahkemelerinde mahkumiyet/beraat oranları konusunda detaylı bilgi için bkz. Yücel, M. T., Yargı Sistemi Üzerine Denemeler (*Überlegungen zu einem Justizsystem*), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 313-317.

gibi kovuşturma aşamasında da özellikle ağır ceza mahkemelerindeki duruşmada mütalaası ile karar verme aşamasına da olumlu katkı sağlayamamasının etkili olduğu düşünülebilir. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 25 ve geçici 2'nci maddeleri uyarınca kurulan ve yargı çevreleri belirlenen bölge adliye mahkemeleri, 20/07/2016 tarihinde faaliyete geçmiştir. Bölge adliye mahkemeleri faaliyete geçmesine rağmen adli sicil istatistiklerinde bölge adliye mahkemelerine ait bozma ve onama oranlarına yer verilmemesi bir eksikliklerdir.⁵ Ayrıca, yukarıda yer alan verilerden bozma oranları kapsamında mesele irdelendiğinde, bozma kararlarının ne kadarının bölge adliye mahkemeleri denetiminden geçerek sonuçlandığı görülmektedir. Bu nedenle, bölge adliye mahkemelerinin denetim eksikliği bu veriler nazara alınarak yorum yapmak mümkün değildir. Kanaatimize göre, Yargıtay istatistikleri gibi bölge adliye mahkemelerine ait istatistiklerin de yayınlanması ve Yargıtay istatistiklerinde bölge adliye mahkemelerinden incelenerek gelen kararların ayrıca yer verilmesi gerekmektedir. Bu sayede kanun yolu aşamasında etkin soruşturma ile ilgili değerlendirmeler daha sağlıklı yapılabilir.

2017 yılında Cumhuriyet başsavcılıklarında karara bağlanan toplam 3.647.276 dosyanın CMK'nın 174'üncü maddesi uyarınca 37.301 tanesinin iddianamesinin iade edilmiş olup, iade sayısı illere göre; İstanbul için 7.396, Ankara için 1.871, Adana için 1.193, Konya için 1.116, İzmir için 1.912, Gaziantep için 1.383 ve Erzurum için 344 adettir.⁶ İddianamenin iadesine konu olan dosyaların da bir hayli yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, 2017 yılında ceza mahkemelerine gelen dosyaların 3.320.765 adet olduğu, bunlardan 1.452.445 adetinin mahkumiyet ile sonuçlandığı, 566.306 adetinin ise beraat ile sonuçlandığı, 420.074 adetinin hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile sonuçlandığı görülmektedir. Bu rakamlara göre beraat oranı %17,1, mahkumiyet oranı %43,7, hükmün açıklanmasının geri bırakılması oranı %12,6 olarak tespit edilmektedir. Cumhuriyet savcısının maddi gerçeğin araştırılmasında taşıdığı rol, etkin soruşturma yapma görevi ve iddianamenin önemi dikkate alındığında

⁵ <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1982019170455istatistik2018.pdf>, e.t. 16/03/2020.

⁶ http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1792019103654adalet_ist_2018.pdf, e.t. 22/02/2020.

iddianamenin hukuka uygun bir şekilde hazırlanarak mahkûmiyet oranının daha yüksek seviyelerde olması gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvurular neticesinde vermiş olduğu ihlal kararlarıyla ilgili olarak istatistik verilerine bakıldığında⁷, 23/09/2012-31/12/2018 tarihlerini kapsayan ihlal kararları irdelendiğinde, 3.163 dosyadan 2.239 tanesinin (%70,8) adil yargılanma hakkına ilişkin olduğu görülmektedir. Adil yargılanma hakkı ihlallerinin yıllara göre dağılımına bakıldığında, 2016 yılı için 1.134 (%22), 2017 yılı için 906 (%18) ve 2018 yılı için 1.197 (%23) olduğu görülmektedir. Konuya AİHM kararlarıyla ilgili istatistik bilgileri kapsamında bakıldığında⁸, 2018 yılı itibariyle yine adil yargılanma hakkı ihlalinin 41 ihlal kararı ile en yüksek ihlal sayıları içerisinde olduğu görülmektedir. Etkin soruşturmanın 2'inci madde kapsamında ihlali 10, etkin soruşturmanın 3'üncü madde kapsamında ihlali 5, konuyla ilgili etkili başvuru hakkı ihlalinin 7, uzun yargılama ihlalinin 9 olduğu görülmektedir. Birinci bölümde etkin soruşturmanın adil yargılanma hakkı ve hak arama hürriyeti ile ilişkisinde ayrıca inceleneceği üzere, etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesi ihlallerin oluşmasında bir etkidir. Cumhuriyet savcısının soruşturmadaki görevleri ve kovuşturma evresindeki rolü dikkate alındığında maddi gerçeğin araştırılması ve adil yargılanmanın sağlanması için görev ve yetkilerini kullanmalıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde etkin soruşturmaya ilgili temel kavramlar, ilişkili kurumlar, etkin soruşturmanın amacı ve hukuki niteliği, ulusal ve uluslararası dayanakları, bazı ülkelerde etkin soruşturmaya ilişkin önemli hükümler, AİHM kararlarına göre etkin soruşturmanın şartları, Avrupa Konseyi çalışmaları ve ulusal çalışmalar incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, savcının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konuları ele alınacaktır. Türk Ceza Muhakemesi Hukuku sistemine göre etkin soruşturmanın özellikleri tespit edilerek, koruma tedbirleri ve soruşturma işlemleriyle etkin soruşturma ilişkisi de ikinci bölümde incelenecektir.

⁷ Bireysel başvuru sayısal istatistik bilgileri için bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/istatistikler/bireysel-basvuru/> e.t. 22/04/2019.

⁸ 2018 yılı Türkiye'nin AİHS İhlalleri için bkz. <https://inhak.adalet.gov.tr/istatistik/2018/19.pdf> e.t. 22/04/2019.

Üçüncü bölümde öncelikle ispat külfeti ve hukuka aykırı delil konuları üzerinde durulacaktır. Daha sonra ifade alma ve etkin soruşturma ilişkisi incelenecektir. Etkin soruşturmanın birçok bakımdan neticeleri bulunmaktadır. Etkin soruşturmanın suçlu psikolojisi üzerindeki etkisi başlığı altında, aslında cezaların yüksekliğinin değil yakalanma riskinin korkusunun faili suçtan vazgeçirdiği düşünülmektedir. Bu nedenle cezaların yüksekliğinden çok soruşturmanın etkin olması ve polisin daha eğitimli olması önemli olmaktadır. Bu nedenle suç işleme kararını cezanın yüksekliği değil, yakalanma tehlikesinin yüksekliğinin etkilediği kabul edilmektedir.⁹ Tüm bunların yanı sıra etkin yapılan bir soruşturmanın kamuoyu üzerinde de etkili olduğu söylenebilir. İnsanlar soruşturmaların etkin yapıldığını, failerin tespit edilip cezalandırıldıklarını bildiklerinde adalet mekanizmasına olan güven artacaktır. Etkin yapılmayan bir soruşturmanın ilk derece yargılaması, kanun yolu aşaması ve insan haklarına ilişkin ihlal başvurularında olumsuz sonuçları olacaktır

---

⁹ Centel, N./Zafer, H./Çakmut, Ö., Türk Ceza Hukukuna Giriş, Beta Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2016, s. 536, 539, 544- 546.

BİRİNCİ BÖLÜM

ETKİN SORUŞTURMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR, ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ

I. TEMEL KAVRAMLAR

Etkin soruşturma konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için etkin soruşturma ile ilgili görülen kavramlardan; muhakeme, soruşturma etkinlik, yeterlilik, Cumhuriyet başsavcısı, Cumhuriyet savcısı, ara muhakeme ile Cumhuriyet başsavcılığı fezlekesi ve kolluk fezlekesi kavramlarını açıklamak gerekmektedir.

1. Muhakeme

Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe sözlükte “muhakemeyi”, yargılama, yargılama süreci ve yargılayış olarak ifade etmiştir.¹⁰ Muhakeme kavramı tek başına yargılama süreci ve yargılama yapma olarak ifade edilemez. Muhakeme bir konu hakkında akıl yürütme ve değerlendirme yapma olarak da ifade edilmelidir. Soruşturma bakımından ise iki ayrı husus olan “gerçek” ve “gerçek olmayan”nın irdelenmesi ve tespiti olarak değerlendirilmelidir. Muhakeme, hukuki bir uyuşmazlığı çözmek için yargılama organlarının yaptıkları faaliyetler ile meydana gelen hukuki münasebetlerin süjeleri tarafından yapılan muamelelerin bütünüdür.¹¹ Muhakeme hukuku ise muhakemeyi düzenleyen hukuki normların tamamı olarak kabul edilir. Usul ise şekil ve formaliteler manasına gelmektedir. Artık Ceza muhakemesi kanunları sadece “şekil ve formaliteden” ibaret düzenlemelere yer vermemektedir. Bunun yanı sıra ceza muhakemesi kanunlarının maddi bir muhtevası da bulunmaktadır.¹² Ceza muhakemesi kanunlarında yer alan maddi muhteva temel hak ve hürriyetlerin korunmasına ilişkin kurallardan oluşmaktadır. Bu yönüyle Anayasa’da yer alan temel haklarla yakından ilgilidir.¹³ Savcı,

¹⁰ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c2a6632369164.81390251, e.t. 31/12/2018.

¹¹ Kunter, N., Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, İstanbul 1970, s. 5-7.

¹² Kunter, s. 6-7.

¹³ Konu TBMM’de 25/05/2005 tarihinde CMK değişikliği tartışmalarında da gündeme gelmiş, Orhan Eraslan, “muhteva” ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur: “Değerli arkadaşlarım, Ceza Muhakemesi Yasası ve ceza muhakemesi hukuku, aslında, sadece, bir formaliteden ibaret değildir, bir proses yasası, bir prosedür yasası değildir. Yani, adına usul de denilse, muhakeme yasası da

muhakeme kurallarını uygularken bu muhteva üzerine görev ve yetkilerini yerine getirecektir.

Toplumsal yaşam düzeni ve devlet organlarının işleyişinde hiçbir insan haksız veya yanlış bir ihbar üzerine zan altında kalarak takibe uğramayacağına garanti veremez.¹⁴ Bu sebeple, ceza muhakemesi uygulanırken şüpheli ve mağdur haklarının korunmasına dikkat edilmeli ve hukuka uygun bir soruşturma yürütülmelidir.

2. Soruşturma

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 2/e maddesinde soruşturma evresi; “yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre” olarak tanımlanmıştır. Bu evreyi sadece iddianamenin kabulüne kadar olan evre olarak tanımlamak mümkün değildir. Bu tanıma “kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin kararın verilmesine” kadar geçen süreyi de dâhil etmek gerekir.¹⁵ Bu evre esas olarak iddianamenin düzenlenip düzenlenmeyeceği ve dolayısıyla kamu davasının açılıp açılmayacağına belirlenmesine hizmet etmektedir. Bu evrede suç iddiası araştırılmaktadır.¹⁶

Anayasa Mahkemesi'nin 20/01/2016 tarihli kararına göre, etkin soruşturmanın değerlendirilmesi bakımından “soruşturma” kavramı CMK'da belirlenen ve yukarıda açıklanan soruşturma kavramıyla sınırlı olmayıp soruşturma izni verilip verilmemesine ilişkin ön inceleme, soruşturma ve kovuşturma aşamalarının tamamını kapsamaktadır.¹⁷ Çünkü, ön inceleme aşamasında faillerin araştırılması ve kaybolma ihtimali olan

---

denilse, bir proses yasası değildir, bir formalite yasası değildir. Her zaman her yerde Ceza Usul Kanununun Anayasaya ilgisi çok yakın olmuştur. Ceza Muhakemesi Yasası muhtevaya ilişkin önemli hükümler taşımaktadır. Muhakemenin muhtevaya ilişkin hükümlerinin çoğu da, Anayasanın en önemli hükümleridir. Aslında, Ceza Muhakemesinin muhteva hükümleri aynı zamanda Anayasanın "Başlangıç" hükümleridir. Bu itibarla, Ceza Muhakemesi sadece bir usul düzenlemesi olmayıp, temel haklarla ve Anayasa esaslarıyla doğrudan doğruya ilgili, hukukî hayatta çok geniş etki alanı bulunan bir hukuk dalıdır ve bir yasadır”. Bkz. TBMM Genel Kurul Tutanağı, 22. Dönem, 3. Yasama Yılı, 102. Birleşim, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g.birlesim_baslangic?P4=14585&P5=B&page1=29&page2=29, e.t. 16/03/2020.

¹⁴ Taner, T., Ceza Muhakemeleri Usulü, Kenan Matbaası, İstanbul 1945, s. 5.

¹⁵ Ünver, Y./Hakeri, H., Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 16. Baskı, s. 523.

¹⁶ Şahin, C., Ceza Muhakemesi I, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara 2018, s. 33.

¹⁷ AYM, Feride Kaya Başvurusu, 20/01/2016, Başvuru no. 2013/2365, Prg. 70, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2365>, e.t. 29/07/2019.

delilerin toplanması işlemleri yapılabilmekte, makul sürede soruşturmanın yürütülmesiyle ilgili olarak kovuşturmada geçen süreler de dikkate alınmaktadır. Kanaatimize göre, Anayasa Mahkemesi'nin etkin soruşturma bakımından bu aşamaları soruşturma aşamasına dâhil etmesi hukuka uygun bir yaklaşımdır.

3. Kovuşturma

CMK'nın 2/f maddesine göre kovuşturma; “iddianamenin kabulü ile başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi ifade etmektedir”. Kovuşturma aşamasında hakimin re'sen delil araştırma yetkisi bulunduğu ve özellikle makul hızla soruşturmanın yürütülmesinde kovuşturmada geçen süreler de dikkate alındığından kovuşturma evresi de etkin soruşturma bakımından önem taşımaktadır.

4. Etkinlik

Etkinlik, çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. TDK Türkçe sözlükte “etkinlik” şu ifadelerle tanımlanmıştır: “*Etkin olma durumu, müessiriyet, bir işletmenin, bir kurumun belli bir alandaki eylemi, faaliyet, bir canlının iç veya dış uyaranların etkisiyle giriştiği çalışma durumu, insanın çevresiyle arasındaki ilişkileri düzenleyen her türlü eylemi, eylem gücü, etki gücü, eylemde bulunanın, etkin olanın niteliği, etkide bulunmak için yapılan atılım, en az çaba veya maliyet ile en çok sonuç elde etme kapasitesi, etkin olma durumu, bazı etkileri oluşturma yeteneği*”.¹⁸ Bu ifadelerden birçoğunun aslında konumuz bakımından “etkinlik” kelimesini tam olarak karşılamadığı görülmektedir. Faaliyetin karşılığı anlamında “etkinlik” kelimesi düşünüldüğünde belirli bir alandaki etkinlik düşünülebilir. Ancak, özellikle en az çaba veya maliyet ile en çok sonuç elde etme kapasitesi tek başına “etkinlik” kelimesi kapsamında değerlendirilemez. Bu kelimelerden etkin soruşturmaya en yakın olanı ise “etki gücü, etkin olanın niteliği”dir. Soruşturmanın etkin olması demek, suçun soruşturulmasına ilişkin tüm gerekliliklerin yerine getirilmesidir. Bu gereklilikler, faillerin tespiti, delillerin süratle toplanması ve korunması, ilgililerin hemen ifadesinin alınması ve soruşturmayı yürütenlere bu

¹⁸ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c2a6636434fe6.09452895, e.t. 31/12/2018.

yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlayacak yetkiler sağlanması olarak ifade edilmektedir.¹⁹

“Etkili” teriminin ceza soruşturmasında olduğu kadar başka alanlarda da kullanıldığını görülmektedir. Bu kelime özellikle anayasa yargısında önemli olmakta ve kullanılmaktadır. Kanun yollarının tüketilmesi koşulu ve “ikincilik ilkesi” gibi konularda gündeme gelen “etkili” kavramı, olağan başvuru yollarının, başvuruçunun şikâyetleri açısından makul bir başarı şansı sunabilecek ve bir çözüm sağlayabilecek nitelikte bulunmaları şeklinde anlaşılmalıdır.²⁰ Başvuru yolunun etkili olup olmadığına ilişkin değerlendirme, sadece ulusal anlamda Anayasa Mahkemesi açısından değil aynı zamanda AİHM’nin yapacağı değerlendirme bakımından da önemlidir. Şöyle ki AİHM’nin Akdıvar/Türkiye²¹ kararında; “*Siyasi koşullar, etkisizliğe neden olabilir. Somut olayda, hukuk sisteminin kusurlu ve eksik işlediği, savaş hukukunun hüküm sürdüğü ve yetkili makamların soruşturma önlemlerini yetersiz aldığı belirterek böyle bir özel durumda dava açmanın etkili bir hukuk yolu olarak kabul edilemeyeceğine*” karar vermiştir.

Etkinlik konusu irdelenirken iyi bir muhakeme usulünün özelliklerine de değinmek gerekir. İyi bir muhakeme usulünün üç unsuru; sadelik, çabukluk ve adalettir. Sadelikten kasıt, tatbik edilecek usul, muamele ve kaideleri fazla ve gereksiz şekillerden ve merasimlerden uzak tutmaktır. Çabukluk iyi bir muhakemenin esaslı bir vasfıdır. Suçun işlenmesiyle birlikte cemiyet de bundan önemli derecede etkilenmektedir. Herkes suçluların hemen bulunup cezalandırılmasını ister. Suçun işlenmesinin akabinde hemen takibata başlanır ve hüküm verilirse deliller de kaybolmaz. Adaletin tesisi için sade ve basit olsun, çabuk olsun diye hemen alelacele soruşturma yapıp hüküm vermek yeterli değildir. Esas hedef adaletin teminidir. Yapılacak araştırmada leh ve aleyhe deliller tümüyle toplanmalı, müdafaa hakkı sağlanmalı, masumların zarar görmesi engellenmeli

---

¹⁹ Dursun, G., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 135.

²⁰ Kanadoğlu, K., Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 104, 115, AYM, Taner Kurban Başvurusu, 07/11/2013, Başvuru no. 2013/1582, Prg. 20, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/38d560cb-c1ea-4a9a-b267-a1b17ffe9019?wordsOnly=False>, e.t. 08/05/2019.

²¹ AİHM, Akdıvar/Türkiye, 16/09/1996, Başvuru no. 21893/93, prg. 70-77, Kanadoğlu, s. 118.

ve neticede suçlu hak ettiği cezayı almalıdır.²² Kanaatimizce; soruşturmanın etkin yürütülmesinden kasıt bu üç unsurun yapılacak tahkikatta tümüyle sağlanmış olmasıdır. Nitekim, “sade bir soruşturma” kovuşturma aşamasında dosya muhteviyatının kolay anlaşılmasına ve hızlı muhakemeye katkı sağlar, “çabuk yapılan soruşturma” ise soruşturmanın özelliğine göre makul hızla soruşturmanın yürütülmesini içerir ve “adalet” ise soruşturmanın tarafları ve kamuoyu nezdinde etkin soruşturma yapıldığı inancını oluşturur.

Etkinlik terimi, ceza adalet sistemi içerisinde değerlendirildiğinde, sistemin rasyonelliğini belirleme ölçütlerinden bir tanesi olarak ifade edilmekte olup, rasyonellik ve sistemin rasyonellik ölçütlerine göre işlemesi, yüksek nitelikli bir adaletin gerçekleştirilmesi olarak izah edilmektedir.²³

5. Yeterli Şüphe

“Yeterli şüphe”, eldeki delillere göre yapılacak muhakeme sonunda sanığın mahkûm olma ihtimalinin beraat etme ihtimaline göre daha kuvvetli olması halidir.²⁴ Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (CMK) 170/2’nci maddesine göre, “*soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler*”.

Yargıtay tarafından kanun yararına bozma yolunda yapılan değerlendirmede, delillerin takdir ve değerlendirmesinin mahkemesince incelenmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu çerçevede, mevcut deliller dikkate alındığında, iddianame düzenlenmesi için “yeterli şüphenin” oluşması gerektiği kabul edilmiştir.²⁵

²² Taner, s. 14,

²³ “Etkinlik” dışında sistemin rasyonelliğini belirleme ölçütleri olarak “faydalılık” ve “meşruluk” ifade edilmektedir. Bkz. Dönmezer, S./Yenisey, F., Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği 1998, TESEV Yayınları 23, Acar Matbaacılık, İstanbul 2000, s. 12-13.

²⁴ Özbek, V. Ö./Doğan. K./Bacaksız, P., Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, 12. Baskı, Ankara 2019, s. 507, Tamöz, M/Kocabey, H., Türk Hukukunda Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan Önleme ve Adli Amaçlı İletişimin Denetlenmesi Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi Teknik Araçlarla İzleme, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2009, s. 50.

²⁵ Y1.CD, 16/11/2017, 2017/541-2017/4010, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 01/07/2019.

6. Cumhuriyet Başsavcısı

5235 sayılı Kanun'un 18'inci maddesine göre, Cumhuriyet başsavcısı, başsavcılığı temsil eden, başsavcılığın düzenli, verimli ve uyumlu bir şekilde çalışmasını sağlayan, bu kapsamda savcılar arasında gerekli işbölümünü yapan kişidir. Kanun'un 18'inci maddesine göre Cumhuriyet başsavcısının diğer görevleri şu şekildedir: “*Gerektiğinde adli göreve ilişkin işlemleri yapmak, duruşmalara katılmak ve kanun yollarına başvurmak, kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak*”. Ayrıca, ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcısının, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresinde görevli Cumhuriyet başsavcıları, Cumhuriyet başsavcıvekilleri, Cumhuriyet savcıları ile bağlı birimler üzerinde gözetim ve denetim yetkisi vardır. Asliye ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcısının o yer yargı çevresinde görevli Cumhuriyet savcıları ile bağlı birimler üzerinde gözetim ve denetim yetkisi vardır. Cumhuriyet başsavcılıklarında bir Cumhuriyet başsavcısı bulunurken, yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunmaktadır. Soruşturma yapma görevi başsavcılığa ait olup bu görev başsavcılıkta görevli savcılar yoluyla yürütülür.²⁶

İş bölümünün sağlanmasından savcıların yürüttükleri soruşturmaya kadar denetim yetkisine sahip olan başsavcı, bu yetkisini kullanırken etkin soruşturmanın yerine getirilmesine dikkat etmelidir. Ayrıca Cumhuriyet başsavcısının görevleri sadece savcılarla ilgili değildir. Adli kolluk sorumluları hakkında yıllık değerlendirme raporu düzenleme görevleri de bulunmaktadır.²⁷ Bu değerlendirme raporunu adli kolluğun soruşturmaya katkısını gözönüne alarak düzenlemelidirler.

7. Cumhuriyet Savcısı

Cumhuriyet savcısı ile ilgili olarak doktrinde çeşitli tanımlar ve değerlendirmeler yapılmıştır. Nitekim, bir tanıma göre; “*yürütme erki içinde bulunan bir devlet memuru olduğu belirtilerek, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlayan, doğrudan doğruya veya emrindeki adli*

²⁶ Ünver/Hakeri, s. 210-211.

²⁷ Yenisey, F./Nuhoğlu, A., Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara 2017, s. 162.

kolluk görevlileri aracılığı ile her türlü araştırmayı yapan, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlü bulunan, toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa bir iddianame düzenleyerek kamu davasını açmakla görevli kişi”dir.²⁸ Doktrinde yer alan başka bir tanıma göre savcı; “adil bir yargılamanın yapılabilmesi ve maddi gerçeğin bulunabilmesi için kamu adına, şüpheli veya sanığın, sadece gerektiğinde değil, her zaman lehine olarak da araştırma ve soruşturma işlemlerine girişmek, delil toplamak; şüphelinin haklarını korumak; suç şüpheleri yeterli yoğunluğa ulaştığında iddianame düzenlemek, düzenlediği iddianamenin iadesi edilmemesi halinde açılmış olan kamu davasını yürütmek ve nihayet mahkemenin verdiği kararları yerine getirmek mecburiyetinde olan ve bir dizi yargısal takdir yetkisi (m. 171 CMK) ile donatılmış olduğundan eskisinden farklı olarak yasama-yürütme-yargı erklerinden artık yürütme içinde değil yargının içinde yer alan bir kamu görevlisidir”.²⁹

Savcılık, teşkilat olarak Adalet Bakanlığı’na bağlı ve yürütme organıyla idari bir ilişki içerisindedir. Savcı, savcılık makamı adına faaliyet yürütmektedir. Avustralya’da savcının adaletin vekili olduğu ifade edilmektedir.³⁰ Cumhuriyet savcıları görevlerini toplumsal barışı korumakla görevli olan devlet ve kamu adına yerine getirmektedirler. Bu görevleri nedeniyle Cumhuriyet savcısı olarak adlandırılmışlardır.³¹ Savcı kararlarının hakim tarafından denetlenmesi hakim kararlarının ise savcı tarafından denetlenmesi, savcının kanun yollarına başvurabilmesinin adil bir soruşturma ve kovuşturma yapılması, temel hak ve hürriyetlerin korunması için hayati öneme sahiptir.³²

---

²⁸ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 194.

²⁹ Öztürk, B./Erdem, M. R., Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 296-297.

³⁰ Ünver, Y./Hakeri, H., Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 15. Baskı, C. I, Ankara 2019, s. 372-373.

³¹ Centel/Zafer, s. 122.

³² Çetintürk, E., “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, Ceza Hukuku Dergisi, S. 29, 2015, s. 181 (s. 127-204). Savcılığın konum, işlev ve denetleme fonksiyonu hakkında ayrıntılı değerlendirme için bkz. Huber, B., “Savcılık Konum, İşlev, Denetleme”, Facultatis Decima Anniversaria Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 10.Yıl Armağanı, Marmara Üniversitesi Yayın No: 543, Hukuk

8. Ara Muhakeme

Mahkemenin iddianameyi ve eklerini denetlediği evreye “ara muhakeme” denir.³³ Bu evre soruşturma evresi ile kovuşturma evresi arasında bulunmaktadır. Doktrinde bu evrenin “ara muhakeme” evresi olarak nitelendirilmesi tartışmalıdır.³⁴ Kanaatimize göre; bu evreye “ara muhakeme” evresi demek daha doğru olur. Çünkü bu evrede mahkeme iddianamenin kabulü veya reddi yönünde bir değerlendirme yapmaktadır. Bu evrede mahkeme ayrıca delil veya fail araştırmasına girişmez ve delil toplamaz. CMK’da yer almayan “ara muhakeme” teriminin kullanılmasında ise herhangi bir beis yoktur. Çünkü kullanılacak her terimin kanunla düzenlenmesi beklenemez. Doktrin ve uygulamada muhakeme hukukuna katkı sağlayacak terimlerin doğmasıyla bu terimler mahkeme kararlarında ve doktrinde kullanılabilir.³⁵ Adli istatistik verilerine göre, iade edilen iddianame sayısının 2011 yılında 27.368 iken, 2018 yılında %53,1 oranında artarak 41.893'e yükselmiştir.³⁶ İade edilen iddianame sayısının sayıca fazla olması ve yıllar içerisinde bu sayının artması etkin soruşturma yapılmadığını göstermektedir. Bu değerlendirme ile beraber bu kurumun mahkemelerce dikkate alınarak uygulanması etkin soruşturma bakımından olumlu bir durumdur.

Söz konusu ara denetim mekanizması sayesinde gereksiz davaların açılması önlenmeye çalışılarak, önemli davalara zaman ayırabilme olanağı sağlanması ve makul süre içinde yargılama şartının gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, gereksiz davaların açılmasının önüne geçilerek “lekelenmeme hakkı”nın korunması

Fakültesi Yayın No: 6, Nur Centel (çev.), 1993, (s. 353-381), <http://dSPACE.marmara.edu.tr/xmlui/handle/11424/5560>, e.t. 06/05/2020.

³³ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. III, s. 1357.

³⁴ Öztürk/Erdem, s. 720, Centel/Zafer, s. 611-612, Öztürk, B./Tezcan, D./Erdem, M. R./Sırma Gezer, Ö./Saygılar Kırt, Y. F./Alan Akcan, E./Özaydın, Ö./Erden Tütüncü, E./Villemin Altınok, D./Tok, M. C., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Bahri Öztürk (ed.), Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara 2018, s. 40, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 523. Doktrinde bir görüşe göre bu evreyi “ara muhakeme” evresi olarak nitelemek kanuni düzenlemeye uygun düşmemektedir. Bkz. Şahin, Ceza Muhakemesi I, s. 32-33, Karakurt, A., “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C. 22, S.: 82, Mayıs 2009, s. 177 (s. 170-200). Başka bir görüş ise bu evreye ara muhakeme yerine “ara soruşturma” adı vermektedir. Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 705, Yenisey, F., “Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi”, Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, Türk Ceza Hukuku Derneği, İstanbul 2009, s. 239 (s. 232-251).

³⁵ Aynı yönde görüş için bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. III, s. 1358.

³⁶ <https://adlisicil.adalet.gov.tr/yayin.html>, e.t. 23/07/2019.

amaçlanmaktadır.³⁷ Mahkemenin eksik veya yanlış bir iddianameyi iade etmeyerek eksiklikleri gidermeye çalışması halinde bu durumun iddia ve yargılama faaliyetinin tek bir makamda toplanması sonucu doğuracağı ve “adil yargılanma ilkesi”nin ihlal edileceği savunulmaktadır.³⁸ İddianamenin iadesi konusuna üçüncü bölümde etkin soruşturma yapmamanın soruşturma süreci bakımından sonuçlarıyla ilgili kısımda daha detaylı değerlendirme yapılacaktır.

9. Cumhuriyet Başsavcılığı Fezlekesi

“Fezleke” kelimesi TDK Türkçe sözlükte şöyle ifade edilmiştir: “*Özet, hülasa, bir kararın kısaca açıklaması*”. TDK’da yer alan bu tanım, Cumhuriyet başsavcılığı ve aşağıda incelenecek olan kolluk fezlekesine ait “fezleke”ye ilişkin tanım ve anlamı karşılamamaktadır.

Ağır ceza mahkemesi ile özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemelerinin yargı çevresinde yer alan Cumhuriyet başsavcılıkları, yetki alanları içerisinde yürüttükleri bu mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili soruşturmaları yapmaktadır. İvedi ve zorunlu işlerin tamamlanmasından sonra düşünce yazısına soruşturma evrakını ekleyip ağır ceza mahkemesi veya özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemelerinin Cumhuriyet başsavcılığına göndermektedirler. Cumhuriyet savcıları tarafından düzenlenerek bağlı buldukları Cumhuriyet başsavcılıklarına gönderilen bu yazılara uygulamada “fezleke” olarak ifade edilir.³⁹

10. Kolluk Fezlekesi⁴⁰

Adli kolluğun tüm delilleri toplama ve muhafaza altına alma görevi olup toplanan deliller Cumhuriyet savcısına bir yazı ile sunulur. Bu yazıya da “fezleke” denir.⁴¹

---

³⁷ Centel/Zafer, s. 610.

³⁸ Güleç Soyer, S. “Ceza Muhakemesi Kanununda Muhakemenin Hızlandırılması Amacıyla Getirilen Bazı Yenilikler”, Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs 2010-4 Haziran 2010, Adem Sözüer (ed.), XII Levha Yayıncılık, C. 2, 1. Baskı, İstanbul 2013, s. 2220 (s. 2215-2229).

³⁹ Polat, H., Teori ve Uygulamada Cumhuriyet Savcısının El Kitabı, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2012, s. 955, Aslan, A., Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara 2018, s. 273.

⁴⁰ Adli kolluk, birinci bölümde etkin soruşturmanın bazı kurumlarla ilişkisinde ve ikinci bölümde Cumhuriyet savcısı-adli kolluk ilişkisi kısmında incelenecektir.

Fezleke yapılan araştırmaları, ifadeleri ve diğer delilleri içerir.⁴² Eğer hukuka aykırı bir delil elde edilmiş ve bu husus tespit edilmiş ise fezleke bu duruma ilişkin bilgi verilmektedir.⁴³

“Cumhuriyet başsavcılığı fezlekesi” ile kolluğun düzenleyerek ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderdiği fezlekeler çoğu zaman karıştırılabilir. Bu yönüyle iki fezlekenin farklı olduğu tespit edilmelidir. Kolluk tarafından hazırlanan fezleke düzenlenirken ve Cumhuriyet başsavcılığına sunulurken, soruşturma makamlarınca taraflı davranıldığı intibasını uyandıracak ifadelere yer verilmemesine dikkat edilmesi gerekmektedir. Örneğin somut olayda henüz klasik otopsi yapılmış ve sonucu belli olmamışken düzenlenen fezleke intihar olduğunun yazılması etkin soruşturmanın tarafsız yürütülmesi bakımından bir eksikliktir.⁴⁴

11. Diğer Fezleke Uygulamaları

Öte yandan, avukatların görevleriyle ilgili işledikleri iddia olunan suçlara ilişkin ihbar veya şikâyetler “Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)” ortamında bakanlık muhabere sistemine kayıt edilmektedir. Bakanlık muhabere kaydı üzerinden ön hazırlık işlemlerinin yerine getirilmesi üzerine soruşturma izni verilmesi veya verilmemesi konusundaki Cumhuriyet savcısının görüşünü içeren “fezleke” Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü’ne gönderilmektedir. Noterler için ise yapılan soruşturma sonucunda Cumhuriyet savcısının kovuşturma izni verilip verilmemesi konusundaki

⁴¹ Yenisey, F., “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri, Burcu Ertem (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2006, s. 37 (s. 27-39).

⁴² Altıparmak, C., 100 Başlıkta Soruşturma Evresi, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara 2018, s. 176.

⁴³ Çam, A. R., Savcılık ile Kolluk Arasındaki Adli İşlemlerde Bilişim Teknolojilerinin Kullanımının Ceza Soruşturma Sürecine Etkisinin Mukayeseli İncelenmesi, Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Ankara 2015, yayınlanmamış doktora tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 10/05/2019.

⁴⁴ AİHM, Durmaz/Türkiye, 13/11/2014, Başvuru no. 3621/07, Prg. 14-15, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/durmaz2.pdf>, e.t. 31/07/2019. Somut olayda AİHM soruşturma makamlarının henüz netice belli değilken olayı intihar şeklinde belirterek önyargılı davrandıkları kanaatine ulaşmıştır. Klasik otopsi raporu ve delillere göre maktulün aşırı dozda ilaç alması nedeniyle ölmediği tespit edilmesine rağmen Cumhuriyet savcısı verdiği kovuşturmaya yer olmadığı kararında aşırı dozda ilaç nedeniyle ilaç zehirlenmesi şeklinde olayın meydana geldiğine karar vermiş, AİHM bu durumu anlayamaz bulmuştur. Ayrıca, savcının soruşturma sürecinde herhangi bir araştırmaya gitmemesinin nedeni olarak önyargılı tutumu gösterilmiştir. Bkz. Prg. 56-57. Savcının önyargılı tutumu göstermesine etki eden husus, kolluk fezlekesinde nitelemenin intihar olarak belirtilmesidir.

görüşünü içeren “fezleke” Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü’ne gönderilmektedir.⁴⁵ Bunlar da uygulamada “fezleke” olarak isimlendirilen başkaca usulü işlemlerdir.

Yukarıda incelenen fezleke uygulamaları ile birlikte 2547 sayılı Kanun uyarınca yapılan ve soruşturması izne tabi kamu görevlilerinin soruşturulması işlemlerinde yer alan soruşturma raporunun “fezleke” olarak ifade edildiği görülmektedir.⁴⁶ Ayrıca, milletvekillerinin yargılanabilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulan yazılar için de “fezleke” teriminin kullanıldığı görülmektedir.⁴⁷

Etkin soruşturma ile ilgili kavramlara değindikten sonra, etkin soruşturma yapma görevi, etkin soruşturmanın hukuki niteliği ve amacının incelenmesi gerekmektedir. Böyle bir inceleme etkin soruşturmanın kurumsal olarak incelenmesine katkı sağlayacaktır.

II. ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİ, ETKİN SORUŞTURMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ, AMACI VE KURUMSAL YAPISI

1. Etkin Soruşturma Görevi

Etkin soruşturma yapma görevinin daha iyi anlaşılabilmesi için tarihsel kökenlerini irdelemek gerekmektedir. Bu konuyu iki yönü itibariyle ele almak mümkündür. Etkin soruşturma yapma görevinin prensiplerinden ilki, Hugo Grotius’un “Savaş ve Barış Hukuku” isimli kitabında yer alan “*aut dedere aut judicare* (geri ver veya yargıla)” ilkesidir.⁴⁸ “Geri ver veya yargıla” ilkesi ile kişinin cezalandırılması amaçlanarak soruşturulması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu bakımdan “suçlunun iadesi” kapsamında etkin soruşturma ile ilgili bir ilke olarak kabul edilmelidir. İlkenin genel amacı, suç işlediği düşünülen bir kimsenin saklanacak yer bulmasının önlenmesi

⁴⁵ Akbey, E., Etkin Soruşturmaya İlişkin Usul ve Esaslar Cumhuriyet Savcısı-Ceza Avukatı Uygulama Kitabı, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2018, s. 210-213.

⁴⁶ D1.D, 16/03/2010, 2010/169-2010/439, https://www.danistay.gov.tr/upload/yayinlar/12_03_2014_104407.pdf, e.t. 17/03/2020.

⁴⁷ <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/5ce71ef0-ae6b-49b9-b2d7-42c9626b6831?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, e.t. 17.03.2020.

⁴⁸ Grotius, H., Savaş ve Barış Hukuku, Seha L. Meray (çev.), Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011, s. 192.

ve soruşturmanın yapılabilmesidir. İkincisi, etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün dayanağını oluşturduğu düşünülen “etkili başvuru hakkı”nın kökeni olarak Latin Amerika ülkelerindeki “*Amparo* usulü” olduğu ifade edilmektedir.⁴⁹ “*Amparo*” usulü, anayasal denetim aracı olarak kabul edilmekte olup kamu gücü tarafından temel haklarının ya da insan haklarının ihlal edildiğini düşünen bireylerin başvurabileceği bir yoldur.⁵⁰ Etkin soruşturmanın yerin getirilmesi bakımından denetim araçları önemli bir yer tutmaktadır.

Soruşturma yükümlülüğünün ortaya çıkışı aslında ilk olarak devletlerin egemenlikleri altında meydana gelen fiillerde cezalandırma yetkisini kullananların, bunlara riayet edecek olanlara karşı bir yükümlülüğü olarak irdelenmesi gerekmektedir. Bu da aslında, soruşturmayı yürütmekle görevli savcılık teşkilatının kurulmasından çok daha öncelere dayanmaktadır.⁵¹ Modern devletle hukuk arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Bu devlet anlayışında, kişiler birbirlerine değil yasalara boyun eğerler.⁵² Modern devletin meşrulaşmasını sağlayan ahlaksal gerekçe ise güç kullanımının kişisellikten çıkması ile gücün ehlileşmesi veya rasyonelleşmesidir. Devlet yasaların yapılması, uygulanması ve yaptırımın sağlanması amacıyla yasal olarak dizayn edilmiş bir dizi organ olarak kabul edilmektedir. Devlet bir defa kurulduktan sonra sürekli olarak bir amaç veya işlev için faaliyet yürütür. Aslında ortaya çıkışında bir amaç vardır ve yine varoluş sürecinde aynı zamanda gelecekteki varlığı ve meşruiyeti için de karmaşık bir görev üstlenir. Modern devletin tanımını yaparken bu amaçlara göre değil de “şiddete başvurmayı tekel olarak elinde tutmayı” kapsayan yapısal özelliklerine göre tanımlanması gerektiği ileri sürülerek, modern devletten önceye gidildiğinde ise feodal yönetim biçimi, “*standestaat* sistemi” ve mutlak yönetimlerin olduğu ifade edilmiştir.⁵³

---

⁴⁹ Dalmış, s. 4.

⁵⁰ “*Amparo*” usulü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Genaro, D. G. P., “*Amparo* Ne İçindir?”, *AnayasaYargısı Dergisi*, S. 26, 2009, (s. 163-282).

⁵¹ Tarihsel anlamda Osmanlıda savcılık kurumunun 1879’da çıkarılan Teşkilat-ı Mehakim Kanunu ile getirildiğini görmekteyiz. Bkz. Ortaylı, İ., İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Timaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008, s. 16.

⁵² “*Georges Burdeau, ‘insan, insana itaat etmemek için devleti icat etti’ diyor. Biz de Burdeau’dan esinlenerek, ‘insan, insana itaat etmemek için hukuku icat etti diyebiliriz.’ Hatta bunu ‘hukuk devleti’ açısından şöyle tamamlamak mümkündür: İnsan, devletin hukuka aykırı veya keyfi muamelelerine maruz kalmamak için ‘hukuk devleti’ni icat etmiştir.*” Bkz. İba, Ş./Kılıç, A., *Anayasa Yargısı Dersleri*, Turhan Kitapevi, 3. Baskı, Ankara 2019, s. 12-13.

⁵³ Poggi, G., *Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2009, s. 32, 117, 123-124.

Modern devlette yer alan şiddete başvurmayı elinde tutma özelliği etkin soruşturma görevi ile de ilişkilidir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için yakalama, tutuklama ve arama gibi bir dizi koruma tedbirin uygulanması ancak güç kullanma yetkisi ile mümkündür. Esasen şiddete başvurma tekeli “*standestaat* sistemi” ve mutlak yönetimlerde de bulunmaktadır. Modern devlet anlayışını bu yönetimlerden ayıran özellik hukuka uygun bir şekilde bu yetkinin kullanılmasının gerekmesidir. Bu çerçevede, savcı yetkilerini kullanırken şiddete başvurması gerekir, ancak bu yetkiyi hukuka uygun bir şekilde kullanacaktır.

Modern devletin yapısal özellikleri arasında sayılan şiddete başvurmayı tekel olarak elinde tutması esasen onun cezalandırma yetkisini içermektedir. Çünkü, cebri yola başvurmadan insanlar gözaltına alınamayacak, tutuklanamayacak ve infaz gereği cezaevinde tutulamayacaktır. Soruşturma yükümlülüğü kim tarafından yerine getirilirse getirilsin, modern devlette bu yükümlülüğün bulunduğunu kabul etmek gerekir. *Jellinek*'e göre ceza hukuku yalnızca yargıca yol göstermekle sınırlı kalmaz, aynı zamanda bu tür yasaların uygulanacağına ilişkin bir güvence de içerir. Devlet, yasa yapmakla kendisine tabi olanlara bu yasaları uygulamakla kendini yükümlü kılar.⁵⁴ Yani devlet aslında yasa yapmakla yasalara uymayanları “cezalandırma yükümlülüğü” altına girer. Yasalarda yer alan emir iki yönlüdür. Birincisi, kişiler buna uymak zorundadır. İkincisi ise uymayanları devlet cezalandıracaktır. Ancak adalet ve cezalandırma kavramları sadece modern devlete ait olan kavramlar değildir. Kendisi de bir şövalye sınıfından olan *Estienne de Fougères* tarafından şövalyelere karşı şu eleştiri dile getirilmiştir: “*Şövalye, kılıcını adalet dağıtmak ve başkalarına zarar verenleri yola getirmek için kullanılmalıdır; fakat şövalyelerin çoğu bu yükümlülüklerden kaçmaktadırlar*”.⁵⁵ Dolayısıyla, cezalandırmanın olduğu ve adaletin sağlanmaya çalışıldığı her toplum ve düzende soruşturma yükümlülüğünün kalıntıları olduğunu söylemek mümkündür.

Uluslararası belgelere bakıldığında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 13'üncü maddesinde düzenlenen “etkili başvuru hakkı”nın uluslararası belgelerde ilk defa 1948 tarihli Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirgesi'nde yer verilmiştir.

---

⁵⁴ a.g.e., s. 127.

⁵⁵ a.g.e., s. 39.

Türk hukuk sisteminde ise 1982 Anayasası'nın 40'ıncı maddesinde yer verildiği görülmektedir. İlk zamanlarda etkili başvuru yolunun bağımsız bir hak olmayıp AİHS'deki hakları koruma amacıyla getirilen bir düzenleme olduğu düşünülmüş ise de daha sonra AİHM kararında vurgulandığı üzere, başka bir AİHS'deki hak ihlal edilmemiş olsa bile ihlal iddiasının savunabilir düzeyde dile getirilmesi halinde etkili başvuru yolunun iç hukukta sağlanması gerekir. 13'üncü madde incelendiğinde, başvuru yolunun etkililiğinin önemli olduğu görülmektedir. Diğer bir önemi ise AİHS'deki hakların ihlali halinde iç hukukta milli bir makama başvurma imkânının tanınmasının gerekli olmasıdır.⁵⁶ AİHM'nin, Mc Cann/Birleşik Krallık kararı ile taraf devletlerin AİHS kapsamında etkin soruşturma yükümlülüğü altında oldukları belirtilmiştir. Bu yönde ilk mahkumiyet kararı ise Aksoy/Türkiye davasıdır.⁵⁷ AİHM içtihatlarıyla ortaya çıkan bir kavram olan etkin soruşturma yapma yükümlülüğü, devletlerin AİHS'de düzenlenen bir hakla ilgili olarak ihlalin meydana gelmesi halinde, ihlalin oluşmasına sebebiyet veren sorumluların ortaya çıkması ve cezalandırılması için elverişli bir soruşturma yapma yükümlülüğünün bulunduğunu ifade etmektedir. Yükümlülüğün konusu, iç hukukta ihlalin araştırılması ve faillerin cezalandırılması amacıyla yapılması gereken ceza soruşturmasının etkin olup olmadığıdır.⁵⁸ Etkili başvuru yolunun sağlanarak, faillerin araştırılması ve cezalandırılması bir bütün olarak düşünülmeli ve sürecin tamamı etkin bir nitelikte olmalıdır. Etkili başvuru yolu etkin soruşturma bakımından aynı zamanda denetim mekanizması da oluşturmaktadır. Savcıların görev sorumluluğu da bu şekilde denetlenir.

“Etkin soruşturma yapma görevi”, AİHM kararlarında sıklıkla vurgulanmaktadır. AİHM'nin özellikle yaşam hakkına ilişkin şikâyetlerde etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün kapsamını sürekli olarak genişlettiği görülmektedir.⁵⁹ Türk Ceza

---

⁵⁶ AİHM, Klass ve Diğerleri/Almanya, 06/09/1978, Başvuru no. 5029/71, Prg. 67, İnceoğlu, S., “Etkili Başvuru Hakkı”, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Sibel İnceoğlu (edt.), Şen Matbaa, 1. Baskı, Ankara 2013, s. 439, 440, 446, (s. 439-457).

⁵⁷ AİHM, Aksoy/Türkiye, 18/12/1996, Başvuru no. 21987/93, Bilge, B. “AİHM İçtihatları Bağlamında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 2, 2014, s. 372, (s. 367-406). <https://dergipark.org.tr/download/article-file/208324>, e.t. 01/08/2019.

⁵⁸ Şenol, C., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü (CMK M. 172/3), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2013, s. 2.

⁵⁹ Dalmiş, R., Güvenlik Güçlerinin Faili Olduğu Yaşam Hakkı İhlallerinde Etkili Soruşturma Yükümlülüğü, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İnsan

Muhakemesi Hukuku sistemi bakımından Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarda etkin soruşturma meselesi değerlendirilmektedir. AİHM'nin ve Yargıtay'ın konuyu bu şekilde ele alması aslında etkin soruşturma görevinin kapsam ve önemini de ortaya koymaktadır. Görev sorumluluğu olan savcı bu kararları dikkate alarak görevini yerine getirmelidir.⁶⁰ Yargıtay kararlarına yansıyan davalarda etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesi “eksik inceleme” kapsamında değerlendirilmiştir.⁶¹ Bu kararlar, savcıların görev sorumluluklarını daha iyi anlamalarında yol gösterici niteliktedir.

Savcılığın etkinliğinden bahsedildiğinde, kapsamına göre soruşturmanın hızlı ve adil bir biçimde bitirilerek, kararların doğru verilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁶² Savcı, etkin soruşturma yapma görevini CMK'dan almaktadır. CMK'nın 160'ıncı maddesine göre, Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlamaktadır. Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin leh ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.⁶³ CMK'nın 172/3'üncü maddesine göre, kovuşturmayla yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin AİHM'nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine AİHM'ye yapılan başvuru hakkında “dostane çözüm” ya da “tek

---

Hakları Hukuku Bilim Dalı, İstanbul 2015, s. 80, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>, e.t: 01.01.2019.

⁶⁰ YCGK, 25/04/2017-2015/3-1167-2017/247,

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 30/06/2019.

⁶¹ Y6.CD, 22/02/2016, 24846-1393, Y6.CD, 29/02/2016, 2826/1396, Y6.CD, 15/12/2015, 3130/46528, Y6.CD, 10/09/2015, 4494/42670, bkz. Yargıtay Ceza Daireleri Uygulamasında Sıklıkla Rastlanan Bozma Sebepleri (CMK-TCK-Özel Yasalar), Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu İş Yurdu Müdürlüğü Matbaası, Ankara 2018, s. 686-688.

⁶² Karagülmez, A., “Savcılık Sisteminin Etkililiği ve Ceza Muhakemesi”, Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Etkililiği, Ahmet Taşkın (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2009, s. 251, (s. 233-251).

⁶³ Özellikle kamu görevlileri ile kişiler arasında meydana gelen olaylarda lehe olan delillerin de toplanması önem arz etmektedir. Yargıtay'ın 12/03/2018 tarihli kararında, polis ile vatandaş arasında gelişen bir olayda, karşı oy yazısında ifade edildiği gibi; olayın tahkikatının polislerce yapılması, olay cadde üzerinde gelişmesine rağmen yalnızca yine trafik polisi olan tanık O.K'nın dinlenilmesi ve başkaca tanık dinlenmemesi, yani sanık lehine olacak delillerin toplanılmaması, bu şekilde yapılan tahkikatın AİHM'nin Hugh Jordan/Birleşik Krallık (B.No: 24746/94, 4/5/2001, 105-109) kararında belirtildiği üzere etkin soruşturma yapılmadığını gösterdiği ifade edilmiştir. Y18.CD, 12/03/2018, 2016/3807-2018/3421, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/07/2019.

tarafli deklarasyon" sonucunda dũŒme kararı verilmesi üzerine, kararın kesinleŒmesinden itibaren "ũç ay" içinde talep edilmesi hâlinde yeniden soruŒturma açılmaktadır.

Yukarıda açıklamalardan "etkin soruŒturma yapma görevinin" AİHM'nin içtihatlarıyla ortaya konduğu, ancak bu görevin modern devletin ortaya çıkmasından önce de soruŒturma ve cezalandırma yükümlülüğu olarak yer aldığı görülmektedir. Bu açıklamalardan sonra etkin soruŒturma görevinin niteliği ve amacı irdelenmesi gereken bir meseledir.

2. Etkin SoruŒturma Görevinin Hukuki Niteliği ve Amacı

SoruŒturma yükümlülüğünün insan haklarının korunmasında genel bir araç olduğu düşünülerek bu hakkın "bireysel" değil "toplumsal" bir hak niteliğinde olduğu öğretilerde ifade edilmiŒtir. Œöyle ki, soruŒturma yükümlülüğünün amacının ileride meydana gelecek suçları caydırma ve toplumsal barıŒı yeniden inŒa etmek olduğu, tek tek bireylerin değil tüm toplumun korunmaya çalıŒıldıđı izah edilmiŒtir.⁶⁴ Kanaatimize göre; soruŒturma yükümlülüğünün caydırma etkisine sahip olması ve toplumsal barıŒı sağlaması yanında her somut soruŒurmada bireyi koruma altına alması nedeniyle bireysel bir hak olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan, adil yargılanma hakkı ve hak arama hürriyeti ile iliŒkilendirildiđinde, hakkın bireysel niteliği daha da ön plana çıkmaktadır. Örneğin, mağdur ve Œüpheli ifadesinin alınmasında tanınan haklar, hukuka aykırı delil kapsamında özel hayatın gizliliğini ihlal eden hukuka aykırı delillerin kullanılmaması, etkin yapılan bir soruŒturma neticesinde soruŒturma dosyalarının zamanaŒımına uğramaması gibi birçok hususun esasında bireyi koruduğu kanısındayız. Bunların yanı sıra toplumun tümünü koruma amacı ile bu haklardan feragat etmek mümkün değildir. Etkin soruŒturma yapmanın amacı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve adil yargılamanın sağlanmasıdır. Bu amaç çerçevesinde birey koruma altına alınmaktadır.

---

⁶⁴ DalmıŒ, s. 34.

3. Etkin Soruşturma Yapma Görevinin Kurumsal Yapısı

AIHM kararlarından Önerıldız/Türkiye davasında Büyük Dairenin kararında belirtildiği üzere, sözleşme ile koruma altına alınmış haklardan kaynaklanan pozitif yükümlülükler, usule ve esasa ilişkin pozitif yükümlülük olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmiştir.⁶⁵

Usule ilişkin pozitif yükümlülükler, hakkın ihlalinin iç hukukta ileri sürülebilmesi, ihlale karşı hukuki koruma sağlanmasıdır. Esasa ilişkin pozitif yükümlülükler, söz konusu hakkın tanınması, korunması ve kullanılmasına ilişkin yükümlülüklerdir. Usule ilişkin pozitif yükümlülük AIHS'nin 13'üncü maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkı ile birlikte irdelenmektedir.⁶⁶ Örneğin işkence konusunda etkin soruşturma yapma yükümlülüğü meselenin usul boyutunu oluşturmaktadır. En önemli özelliği ise esasa ilişkin yükümlükten bağımsız olması ve ayrıca ele alınabilmesidir.⁶⁷ Usule ilişkin pozitif yükümlülük, devletin etkili ve caydırıcı bir cezai mevzuat çıkarma görevini de kapsamaktadır.⁶⁸ Etkin soruşturma yapma görevi devletlere yapma ve harekete geçme ödevi yükleyen usule ilişkin pozitif yükümlülüktür. AIHM'ye göre bu yükümlülük kaynağını AIHS'nin 13'üncü maddesinden aldığı gibi, AIHS'nin 1'inci maddesini destekleyen norm olarak 3'üncü maddeden de almaktadır.⁶⁹ Etkili bir şekilde suçla mücadele için gerekli mevzuat hükümlerini düzenlemek soykırım suçları bakımından da önemlidir. Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme'nin

⁶⁵ AIHM, Önerıldız/Türkiye, 18/01/2000, Başvuru no. 48939/99, Prg. 64, Deveci, A., Yaşama Hakkı ve İşkence Yasağı İhlallerinde Etkin Soruşturma Yapma Yükümlülüğü, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı, Kayseri 2014, s. 47. yayınlanmamış yüksek lisans tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>, e.t. 01/01/2019.

⁶⁶ Şenol, s. 74. Doktrinde yer alan bir görüşe göre, bu yükümlülük, kendi içerisinde yapma unsuru barındıran "usuli nitelikte bir yükümlülüktür". Bkz. Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 105.

⁶⁷ Köksal, T. D., Kötü Muamele İddialarının Etkili Soruşturulması Yükümlülüğüne İlişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Kaynakçası, Avrupa Konseyi, 2019, s. 21-22.

⁶⁸ Deveci, s. 48. Ceza adalet sisteminin etkinliğini ölçme bakımından caydırıcı olmasının da önemli bir özellik olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Dönmezer/Yenisey, s. 13.

⁶⁹ AIHM, Aksoy/Türkiye, 25/09/1997, Başvuru no. 21987/93, Prg. 97, bkz. Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 105-106.

5'inci maddesine göre; devletler soykırım suçundan suçlu olduğu tespit edilenlere etkili cezalar verilmesini sağlamak için gerekli yasal değişiklikleri yapmak zorundadır.⁷⁰

Anayasa Mahkemesi kararları kapsamında incelendiğinde ise Mahkeme meseleyi AİHM'nin bakış açısı ile ele alarak, devletin etkili soruşturma yapma şeklindeki usul yükümlülüğünün esasa ilişkin yükümlülükten ayrı ve bağımsız bir yükümlülük haline geldiğini kabul etmektedir. Yaşam hakkı kapsamında meseleyi ele alan Mahkeme, 04/04/2019 tarihli kararında devletin bu konuda pozitif yükümlülüklerinin usule ilişkin bir yönü de bulunduğunu ifade etmektedir. Pozitif yükümlülüklerin usule ilişkin yönü, doğal olmayan her ölüm olayının tüm yönleriyle ortaya konulmasını ve sorumlu kişilerin belirlenmesine imkân tanıyan bağımsız bir soruşturma yürütülmesini gerektirmektedir.⁷¹ Anayasa Mahkemesi 16/09/2015 tarihli kararında yaptığı değerlendirme ile etkin soruşturma yapma görevine dair usul yükümlülüğü şöyle belirlenmiştir: *“Başvurucular, yakınlarının ölümüne devletin bir görevlisinin neden olduğunu ileri sürmemişlerdir. Yakınlarının yaşamına yönelik olarak devletin yetkili makamlarınca bilinen ya da bilinmesi gereken gerçek ve yakın bir tehdidin bulunduğu ancak anılan makamların, yakınlarının yaşamını korumak için fiili tedbirler almadıklarına ilişkin bir iddiada da bulunmamaktadır. Bu yönüyle bakıldığında başvurunun temeli sadece yakınlarının ölümü ile ilgili olarak yetkili makamlar tarafından etkili bir soruşturma yürütülmesi konusundaki usul yükümlülüğüdür”*.⁷² Anayasa Mahkemesi'nin yukarıda izah edilen kararları birlikte değerlendirildiğinde, usule ilişkin yükümlülük soruşturma makamlarının failleri araştırıp bulmak ve cezalandırmak için soruşturma işlemlerini hukuka uygun bir şekilde yapma yükümlülüğü olarak kabul edilmelidir. Kanaatimize göre, etkin soruşturma yapma görevi karma bir yapıya sahip olup usule ve esasa ait pozitif yükümlülüktür. Devlet sadece kişi hakkını koruyucu düzenlemeler yapmakla yetinmez aynı zamanda

⁷⁰ Köprülü, T., Uluslararası ve Ulusal Ceza Hukukunda Soykırım Suçu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara 2008, s. 362, yayınlanmamış doktora tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 22/02/2020.

⁷¹ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk-Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 120, 122, 138, 148, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

⁷² AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 20134668, Prg. 72. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/4668>, e.t. 29/07/2019.

ona karşı olan müdahaleleri de soruşturmakla yükümlüdür. Bu soruşturma işlemi aynı zamanda korunan hakkı koruma vazifesi de görmektedir.

III. ETKİN SORUŞTURMANANIN ADİL YARGILANMA HAKKI VE HAK ARAMA HÜRRİYETİ İLE İLİŞKİSİ

1. Adil Yargılanma Hakkı

Adil yargılanma, kişiye usulî güvenceler sağlanarak nesnel bir yargılamanın icrasıdır.⁷³ Suç ve suçluyu ortaya çıkarmak ve yargılama neticesinde hüküm kurabilmek için fiilin sübutu anlamında araştırılması imkânı bulunan tüm hususların araştırılması, delillerin toplanarak muhafaza altına alınması ve hukuka uygun bir soruşturmanın yerine getirilmesi etkin soruşturma olarak kabul edilmelidir. Ceza muhakemesinde adil yargılanma hakkının etkin soruşturma ile çok sıkı bir ilişkisi vardır.⁷⁴ Ceza muhakemesinin tek amacı maddi gerçeği elde etmek değildir. Kamu barışının sağlanması, ihkak-ı hakkın önlenmesi ve cezanın infaz niteliğinin güvenceye alınması gibi amaçları da vardır. Ceza muhakemesinin hedeflemiş olduğu amaçlardan olan sanık haklarının korunması da en önemli amaçlar arasında sayılabilir. Koruma tedbirleriyle ilgili birçok normun işlevinin anlamı da bu amaç içerisinde kendisini bulmaktadır.⁷⁵

⁷³ İnceoğlu, S., “Adil Yargılanma Hakkı”, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Anaya Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Sibel İnceoğlu (ed.), Şen Matbaa, 1. Baskı, Ankara 2013, s. 209.

⁷⁴ AİHS'nin 6'ncı madde kapsamında getirilen güvenceleri ifade etmek gerekirse, bunlar kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma, makul sürede yargılanma, kamuya açık ve aleni bir şekilde yargılanma, masumiyet karinesinden yararlandırılma, savunma ve müdafî hakkından yararlandırılmalıdır. AİHM Yiğitdoğan/Türkiye kararına göre, başvuranın işkence gördüğüne ilişkin inandırıcı iddiaları karşısından derhal bir soruşturma başlatılmamış ve harekete geçilmemiş olmasını 3'üncü madde kapsamında usuli yönden ihlal tespit ederken yargılama sürecinin uzunluğu ve avukat yardımı hakkının sınırlandırılması nedeniyle savunma hakkının kısıtlanması bakımından 6'ncı madde kapsamında ihlal tespit etmiştir. Kanaatimize göre, derhal bir soruşturma başlatılmamış ve harekete geçilmemiş olması da aynı zamanda adil yargılanma hakkı ihlali kapsamında değerlendirilmelidir. Ayrıca, işkencenin amacı ifade almaya yöneliktir. Bu nedenle, işkence iddiasının AİHS'nin 3 ve 6'ncı maddesi kapsamında değerlendirmek gerekir. Bkz. AİHM, Yiğitdoğan/Türkiye, 03/06/2014, Başvuru no. 72174/10, Prg. 48-55. Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 147-148, Güleç Soyer, S., “Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 2013, 2014, s. 1417, (s. 1393-1464), <http://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz-15-ozel/3-kamu/7-sesimsoyergulec.pdf>, e.t. 01/08/2019.

⁷⁵ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 49.

Muhakeme hukukunun bu amacı soruşturmanın her aşamasında vuku bulmalıdır. Ancak, bu şekilde adil yargılanmaya hizmet edecek bir soruşturma icra edilebilir.

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuruda, başvuru etkin soruşturma yapılmadığını ileri sürerken aynı zamanda Anayasa'nın 36'ncı maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının da ihlal edildiğini iddia edilmiştir. Bu iddia ile adil yargılanma hakkı ve etkin soruşturma ilişkisi arasında da bir ilişki kurulmuştur.⁷⁶ Etkin soruşturma bakımından önemli hususlardan bir tanesi de şüphelinin aleyhine olduğu kadar lehine olan delillerin de toplanması gerekliliğidir. Anayasa Mahkemesi 16/07/2014 tarihli kararında lehe delillerin toplanmamasına yönelik iddiayı adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirmiştir.⁷⁷ Ceza muhakemesinin amaçlarından bir tanesi de sanık haklarının korunmasıdır. Sanığın aleyhine olduğu kadar lehine olan delillerin de toplanması adil yargılanma hakkının da bir gereği olup, aynı zamanda etkin soruşturmanın özellikleri arasında bulunmaktadır. Bu nedenle, mahkemenin söz konusu değerlendirmesinin hukuka uygun olduğu kanaatindeyiz.

Etkin yapılan bir soruşturma, neticede adil yargılanmayı sağlamalıdır. Cumhuriyet savcısı iddianame düzenlerken çok dikkatli olmalı, yeterli delil yoksa iddianame düzenlememeli ve kişinin haksız yere davaya maruz bırakılması halinde adil yargılanma hakkının ihlal edileceğini unutmamalıdır.⁷⁸ Adil yargılanmanın sağlanabilmesi için her kişi anayasal hak ve güvencelere sahip olmalı, gücü elinde bulunduran kolluk görevlileri, savcı ve hakimler bu güçlerini adil bir şekilde kullanmalıdırlar. Bu görevleri yerine getiren kişiler görevlerini yerine getirirken adli hata olasılığını da her zaman dikkate almalıdırlar. Olasılıklar kuramı üzerine adli hata ile ilgili olarak yapılan bir araştırmada, 1860 yılında Fransa'da 257 davadan birinde masum bir insanın hüküm giydiği, Rusya'da adli hata oranının idam suçlarında %10-15 oranında olduğu, J.Frank ve B.Frank'ın "*Not Guilty*" isimli eserinde Amerika'da on altı idam suçlusunun haksız yere idam edildiği sonucuna varmıştır.⁷⁹ Bu örneklerden görüldüğü gibi, etkin yapılan

⁷⁶ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk-Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 127, 133, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

⁷⁷ AYM, Dursun Çiçek Başvurusu, 16/07/2014, Başvuru No. 2012/1108, Prg. 57, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/1108>, e.t. 30/07/2019.

⁷⁸ Şahin, Ceza Muhakemesi I, s. 102.

⁷⁹ Yücel, Kriminoloji, s. 209.

bir soruşturma adil yargılamaya hizmet edecektir. CMK'nın 160/2'nci maddesinde adil bir yargılamanın yapılabilmesine önem verilerek, Cumhuriyet savcısının maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için emrindeki adlî kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin leh ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlü olduğu düzenlemesine yer verilmiştir.⁸⁰ Söz konusu madde içerik olarak incelendiğinde, adil yargılanma hakkında ortaya çıkan “ taraflar arasında silahların eşitliği” ilkesi ile de uyumlu olduğu görülecektir.⁸¹

Şüphelinin lehine delillerin toplanması ve muhafaza altına alınması ile şüphelinin haklarının korunması hususları da aynı yönde düzenlemelerdir. Toplanan ve muhafaza altına alınan deliller neticesinde şüpheli ve müdafii bu delilleri inceleyebilecek ve savunmasını hazırlayabilecektir. Kovuşturma aşamasında sanık bu delillerle savunmasını yapabilecektir. Silahların eşitliği ilkesinin bir gereği olarak sanık ve

⁸⁰ Centel/Zafer, s. 173.

⁸¹ Soruşturma aşamasında silahların eşitliği konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Centel, N., “Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma” adlı Tebliğ, Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu, TBB Yayınları, Ankara 2006, s. 191-192, <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/savcilik.pdf>, e.t. 16/07/2019, Güzel, A., “Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma” adlı Tebliğ, Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu, TBB Yayınları, Ankara 2006, s. 252-254, (s. 249-274), <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/savcilik.pdf>, e.t. 17/09/2019. Kanaatimizce, müşteki ve şüpheli tarafın soruşturmaya katılımı ve delil sunabilmeleri imkânı ne kadar çok artırırsa etkin soruşturmada o kadar çok gelişecektir. Tabii ki suç araştırmasından sorumlu olan savcıya yönelik bir dengesizliğin yaratılması da olağan kabul edilmeli ve silahların eşitliğinin mutlak olarak sağlanması beklenmemelidir. Bu konuda ayrıntılı değerlendirmelerde bulunan Keyman meseleyi şöyle açıklamaktadır: “Kaynağını medeni muhakeme hukukundan alan silahların eşitliği ilkesi ceza muhakemesi hukukuna aktarılmak istenmiştir. Bu ilke savcının sadece itham görevini yerine getirmesi ve sanığın müdafası ile meşgul olmaması şeklinde anlaşıldığını belirtmektedir. Ayrıca, söz konusu ilkenin ceza muhakemesinin kazai olma özelliğini korumak için ortaya atıldığını ifade etmektedir. Eğer savcıya görevine dahil olmayan aşırı yetkiler verilirse ceza muhakemesinin yapısı kazai olmaktan uzaklaştığı gibi ithamcı yargıçtan kurtulmak isterken, yargıç haline gelmiş bir ithamcı ortaya çıkacaktır. Silahların eşitliği ilkesi sayesinde bu sakıncalar giderilmiş olur. Bu ilke yorumlanırken savcı ve müdafii yetkilerinin mutlak bir şekilde aynı olması ise kabul edilemez. İddia makamını temsil eden savcı ceza kovuşturmasını başlatma ve devam ettirme yetkisi ile donatılmıştır. Bu yetkinin aynen sanığa (müdafiiye) tanınması mümkün değildir. Bununla beraber bu yetkilerin anti tezinin savunmaya da tanınması gerekir. Demek ki silahların eşitliği ilkesinden anlaşılması gereken “durumların dengesini” anlamak gerekir. Bu da yetkilerde eşitlik olarak değil karşılıklılık demektir”. Keyman, S. Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık, Sevinç Matbaası, Ankara 1970, s. 51-52. Almanya Federal Yüksek Mahkemesi silahların eşitliği ilkesini “yaklaşık olarak” eşit haklar kelimesiyle ifade ederken İsviçre Federal Mahkemesi bu ilkeyi mahkeme öncesi araştırmalarla ilgili olarak sadece şartlı olarak uygulamak istemektedir. Ayrıca silahların eşitliği ilkesinin ceza muhakemesinde değerlendirilmesiyle ilgili ayrıntılı görüşler için bkz. Ambos, K., “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılanma Hakları-Silahların Eşitliği, Çelişmeli Önsoruşturma ve AİHS m. 6-”, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Yener Ünver (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 43-44. (s. 15-64).

müdafii yargılama sırasında da toplanan delillerden örnek alabilecek, toplanan delillere karşı itiraz ileri sürebilecek ve karşı delil gösterebilecektir.⁸² Konunun pratik önemi ise taraflar delil toplama yükümlülüğüne sahip olmadığından herhangi bir delil elde edememeleri halinde soruşturma dosyasındaki delillere dayanarak iddia ve savunmalarını güçlendirebilmeleridir. Bir diğer önemli husus ise kovuşturma aşamasında mahkeme delil toplamaya çalışsa bile bu deliller soruşturma aşamasında toplanmaz ise karartılıp ortadan kaldırılacağından mahkeme bu delillere ulaşamayabilir.⁸³ Silahların eşitliğiyle bağlantılı olarak, şüphelinin haklarının korunmasıyla ilgili olarak bir husus ise şüphelinin suç isnadı ile ilgili olarak başlangıçtan itibaren yeterli ve geniş kapsamlı bir şekilde bilgilendirilmesi gerekliliğidir. İddianamenin sanığa bildirilmesi zorunluluğu da kaynağını buradan almaktadır.⁸⁴

Kovuşturma aşamasının aksine soruşturma aşamasında gizlilik ilkesi uygulanmaktadır. Bu ilke “lekelenmeme hakkı” ve “masumiyet karinesine” hizmet etmektedir. Ayrıca delillerin karartılmasını ve şüphelinin soruşturmadan haberdar olarak kaçmasını engellemektedir. Bu ilke adil yargılanma ilkesinin de bir gereğidir. Savcı soruşturmayı gizli bir şekilde yürütmelidir. Soruşturmanın gizli yürütülmesinin gerekmesi savunma hakkını da ihlal etmemelidir. AİHM’nin Nmigon/Polonya kararına göre, dosyanın incelenmesinin engellenmesi ve bu imkânın tutukluluktan 9 ay sonra sağlanmasına ilişkin kararında bu görüşünü vurgulamıştır.⁸⁵ Cumhuriyet savcısı soruşturmanın başından sonuna kadar şüphelinin leh ve aleyhine olan delilleri toplamak

---

⁸² İnceoğlu, S., Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4, MRK Baskı ve Tanıtım, Ankara 2018, s. 178.

⁸³ Savcının maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için sadece şüphelinin aleyhine değil lehine de delilleri toplayıp muhafaza altına alması ve şüphelinin haklarının korunmasına dair düzenlemenin aynı zamanda savcının tarafsızlığına da işaret ettiğini savunan görüş için bkz. Centel, N., “Adil Yargılanma Hakkı ve Savcının Tarafsızlığının Güvencelemesi”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, s. 95, (s. 87-113).

⁸⁴ Ambos, s. 28-29.

⁸⁵ Centel, “Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma”, s. 192, Yılmazlar, E. G., “Cumhuriyet Savcısının Konumlanışının Silahların Eşitliği Prensibine Aykırılığı”, TBB Yayınları, Ankara 2014, s. 51, (s. 39-59), <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/477.pdf>, e.t. 16/07/2019.

zorundadır. Burada amaç, maddi gerçeğin araştırılması ve adil yargılanma hakkının korunmasıdır.⁸⁶

Toplanan delillerin hukuka uygun olması gerekmektedir. AİHM, işkence ile ifadesi alınan bir kişinin ifadesinin ve ulaşılan delillerin muhakemede esas alınmaması, aksi halde bunun adil yargılanma hakkının ihlali neticesi doğuracağı kanaatindedir.⁸⁷ Yürütülen bir soruşturmada adil yargılanma hakkı sadece alınan ifade bakımından değil birçok konuda önemli olmaktadır. Dosyada gizlilik kararı verilebilmesinden başlayıp; gizli soruşturmacı kullanılmasının şartlarına kadar birçok meselede adil yargılanma hakkına riayet edilmemesi halinde soruşturma ve neticede kovuşturmanın selameti tehlikeye girebilmektedir.⁸⁸ Soruşturmanın makul sürede tamamlanması etkin soruşturma bakımından gereklidir. Nitekim AİHM, yargılamanın makul sürede tamamlanıp tamamlanmadığını incelerken soruşturma aşamasında geçen süreyi de dikkate almaktadır.⁸⁹ Öte yandan etkin soruşturma tüm delillerin hukuka uygun bir şekilde toplanmasını gerekli kılmaktadır.

⁸⁶ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 68.

⁸⁷ AİHM, Gäfgen/Almanya, 01/06/2010, Başvuru no. 22978/05, Prg. 164, Mahkemeye göre, Bölge Mahkemesi'nin işkence uygulanması suretiyle elde edilen delilleri muhakemeye esas almaması, hükmün duruşmada ifade edilen ikrara dayanması ve ikrarda bulunmadan önce susma hakkı ve önceki delillerin aleyhe kullanılmayacağına hatırlatılmış olması karşısında adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir. Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 149-150. Ayrıntılı bilgi için bkz. Dülger, M. V., "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Gäfgen Kararı Bağlamında Ceza Muhakemesinde İşkence Tehdidi ile Elde Edilen Delillerin Kullanımı Sorunu", TBB Dergisi, S. 111, 2014, s. 325-410. Kanaatimize göre, adil yargılanma hakkı ve etkin soruşturma ile ilgili açıklamalarımız da dikkate alındığında, Gäfgen/Almanya kararına katılmak mümkün değildir. Etkin soruşturma bakımından toplanan delillerin hukuka uygun olması gerekmektedir. Bu da soruşturmanın başından, hükmün kesinleşme aşamasına kadar olan tüm süreci kapsamaktadır. Adil yargılanma hakkı bakımından ise somut olayda hukuka aykırı bir delil elde edilmiş ve bu delil dava dosyasında bulunmaktadır. Hükmün duruşmada alınan ikrara dayanılması hakimnin bu delilden etkilenmeyeceği anlamına gelmez. İddianamenin bu delile dayanılarak düzenlenmesi ve kişinin yargılamaına başlanması da "adil yargılanma hakkı"nın ihlali kapsamında kabul edilmelidir.

⁸⁸ İnceoğlu, Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4, s. 169, 175. Örneğin araştırmanın amacı veya tanıkların tehlikeye sokulması gibi bir yarar dolayısıyla dosyanın incelenmesine sınırlama getirilmenin hukuka uygun olacağı düşünülmektedir. Bkz. Ambos, s. 30.

⁸⁹ AİHM, Metzger/Almanya, 31/05/2001, Başvuru no. 37591/97, Prg. 31, Dutertre, G., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Avrupa Konseyi Yayınları, 2003, s. 174, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3600/aihmkararlarindanornekler.pdf>, e.t. 16/07/2019, Soruşturma aşamasında silahların eşitliği konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Centel, "Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma" adlı Tebliğ.

Etkin soruşturma ve adil yargılanma hakkı kapsamında verilen kararların gerekçeli olması zorunluluğu ayrı bir meseledir. 11/12/2018 tarihli Anayasa Mahkemesi kararına yansıyan başvuruda, başvuru kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara itiraz üzerine hakimlik tarafından verilen kararın gerekçesiz olması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir.⁹⁰ Adil yargılanma hakkının sağlanabilmesi için hakimliğin itiraz hakkında verdiği kararın ve savcının kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararının gerekçeli olması gerekir. Verilen kararın gerekçeli olması, etkin soruşturma kapsamında mağdurun ve şüphelinin kararı denetleyebilmesini olanaklı kılmaktadır.

Ceza adalet sistemi adil yargılamayı sağlayacak bir şekilde düzenlenmelidir. Ceza adalet sistemi ele alındığında dört temel fonksiyona sahip olduğu savunulmaktadır. Bunlardan birincisi “araştırma fonksiyonu”, ikincisi “itham fonksiyonu”, “üçüncüsü müdafaa fonksiyonu” ve dördüncüsü “yargı fonksiyonu”dur. Bu fonksiyonlardan araştırma ve itham fonksiyonun birbirlerinden ayrı olması gerektiği, araştırmayı yapan savcının iddianame düzenlemesi ve duruşmada bulunması halinde adil yargılanma hakkının ihlal edildiği savunulmaktadır.⁹¹ Esasen bu görüşe ilişkin tartışmanın ilk olmadığı doktrinde daha önce de benzer bir tartışmanın yer aldığı görülmektedir. Mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK) döneminde sorgu hakimi son tahkikatın yapılmasına yer olup olmadığına karar vermekteydi. Sorgu hakimi ilk tahkikat sürecinde delillerin toplanmasını sağladığı gibi ayrıca son tahkikatın açılmasına yer olup olmadığına da karar veriyordu. Doktrinde bir görüşe göre, sorgu hakiminin her iki vazifeyi de birlikte yapması eleştirilmiştir. Topladığı delillerin tesiri altında kalan kişinin tam bir tarafsızlıkla karar veremeyeceği düşünülmüştür.⁹² Kanaatimize göre,

⁹⁰ AYM, Mehmet Güneş Başvurusu, 11/12/2018, Başvuru no. 2015/16417, Prg. 35, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/16417>, e.t. 29/07/2019. Bu kararda söz konusu iddiaya ilişkin bir değerlendirmede bulunulmamıştır. Mahkeme iddianın ayrıca irdelenmemesi nedeni olarak, Anayasa'nın 17'nci maddesinin dokuzuncu fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağı çerçevesinde meselenin incelendiğini ifade etmiştir. Bkz. Prg. 36. Bize göre, bu konularda da ayrıca inceleme yapılması gerekmektedir. Çünkü, etkin soruşturmanın uygulamada daha iyi anlaşılması için bu tür iddialar net bir şekilde tartışılmalı ve değerlendirilmelidir.

⁹¹ Yenisey, “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, s. 29.

⁹² Bu fikri savunan yazara göre, delilleri takdir ve tayin hakkı başka bir mercie verilmelidir. CMUK'un mehzızı olan Alman Ceza Muhakemeleri Usulü kanunu toplanan delillere ilişkin kararı mahkemeye vermiştir. Karşı bir fikre göre ise teferruatlı bir şekilde inceleme yapan kişinin olayı iyice kavramış olacağından bu kişinin kararının daha isabetli olacağı düşünülmüştür. CMUK bu ikinci fikri kabul

araştırmayı yapan savcı ile iddianameyi düzenleyen savcının aynı olması adil yargılanmayı olumsuz yönde etkilemeyecektir. Ancak, iddianameyi düzenleyen savcı ile duruşmada yer alan savcının ayrı olması gerekir. Çünkü, savcının kovuşturma aşamasındaki rolü dikkate alındığında, yargılamanın hukukiliği denetimi ancak bu şekilde sağlanabilir. İddianameyi düzenleyen savcı ile duruşmadaki savcının farklı kişiler olması halinde, savcının dosyayı yeniden incelemesi ve dosyaya hakimiyeti bakımından makul hızla soruşturmanın yürütülmesinin olumsuz etkileneyeceği düşünülse bile bu farklılık “denetim ilkesi” bakımından olması gereken bir durumdur. Bu çerçevede, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un geçici madde 11 uyarınca, 01/09/2020 tarihine kadar asliye ceza mahkemelerinde iddia ve denetim fonksiyonu bakımından Cumhuriyet savcısının bulunmaması adil yargılanma hakkı bakımından olumsuz bir durum arz etmektedir.⁹³

Türk Ceza Muhakemesi Hukuku sistemi bakımından konuya bakıldığında, araştırmada yer alan savcı ile iddianameyi hazırlayan hatta bazen de yargılamada bulunan savcının aynı olabildiği görülmektedir.⁹⁴ Savcılığın “bölünmezliği” ve “birliği” ilkesi gereğince de soruşturmayı yürüten, iddianameyi düzenleyen, davayı mahkemede takip eden ve kanun yollarına başvuran savcılar farklı olsa da işlemler bütün savcılık adına yapılmış kabul edilmektedir.⁹⁵ Başsavcılık teşkilatının kül halinde (birlikte)

---

etmiştir. Bir üçüncü bir fikir ise kararın delilleri toplamış olan sorgu hakiminin de üye olarak bulunacağı bir heyet tarafından verilmesidir. Mülga Usulü Muhakematı Cezaiye kanununun mehazı olan Fransız kanunu başlangıçta bu prensibi kabul etmesine rağmen daha sonra değişikliğe giderek CMUK dönemindeki sisteme dönmüştür. Bunun nedeni hem işlerin uzaması hem de ilgili sorgu hakiminin tesirinde kalınarak heyet kararının çıkmasıdır. CMUK’un bu süreci benimsemesi başlangıcının yine mehaz Alman Kanunu gibi üç hakimden oluşan mahkemeye değil, “karar hakimi”ne verdiği ancak bütçe sıkıntıları ve yeterli hakim olmaması nedeniyle sorgu hakiminden ayrı bir karar hakimliği ihdas edilemediğinden, karar hakimi tayini mümkün oluncaya kadar vazifenin sorgu hakimince yürütülmesi esas alınmıştır. 1936 tarihinde getirilen düzenleme ile “karar hakimi” makamı tamamen kaldırılmış ve ona ait görevler sorgu hakimine verilmiştir. İşte açıklamaya çalıştığımız delilleri toplama ve itham kararının ayrı makamlarda toplanması, maznun için daha fazla teminat teşkil etmesi ve diğer taraftan işlerin daha esaslı görülmesini sağlaması nedeniyle uygun olduğu düşünülmüştür. Detaylı bilgi için bkz. Taner’e, s. 252-254.

⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kahraman, E. G., “Cumhuriyet Savcısının Asliye Ceza Mahkemelerindeki Duruşmalara Katılmamasının Ceza Muhakemesi Sistematiği ve Adil Yargılanma Hakkı Açısından İncelenmesi”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 11, S. 30, 2016, (s. 207-226).

⁹⁴ İddianameyi düzenleyen savcı ile duruşmada yer alan savcının aynı olmaması gerektiği hakkındaki görüş için bkz. Ünver, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, s. 192. Örgütlenme bakımından ceza adalet sisteminde araştırmayı yapan savcı ile duruşmadaki savcının aynı olması halinde sistemdeki gecikmeyi önleyebileceği ve Fransa’da bazı bölgelerde bu sistemin uygulandığı hakkında bkz. Dönmezer/Yenisey, s. 43.

⁹⁵ Erem, F., Ceza Usulü Hukuku, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, 2. Baskı, Ankara 1968, s. 132.

hareket ettiği, bazı durumlarda savcıdan dosyanın alınıp başka bir savcıya verilebildiği görülmektedir. Bu haliyle aslında Cumhuriyet savcısının hem araştırma aşamasında hem de itham aşamasında aynı kişi olması bazı durumlarda makul hızla soruşturmanın yürütülmesine bile hizmet etmektedir. Bu sayede aynı dosyanın farklı savcılarca ikinci kez incelenmesinin önüne geçilmektedir. Önemli olan her ikisinin farklı olmasından ziyade savcıların hukuka uygun delillerle, etkin soruşturma prensiplerine uygun ve adil yargılanmayı sağlayacak bir soruşturma ve itham görevini yürütmeleridir.

Leh ve aleyhe delil toplama görevi bulunan ve gerektiğinde duruşmada iddianame ile mahkumiyet istediği bir dosyada beraat kararı da isteyebilen savcının maddi gerçeğin ortaya çıkması bakımından önemli bir rolü de bulunmaktadır. Bu rolü, başsavcılığın kül halinde olma yapısı ile birlikte değerlendirildiğinde adil yargılanma ve etkin soruşturma bakımından herhangi bir sorun teşkil etmediğini söylemek mümkündür. Diğer yandan itham görevinin savcıya değil de bir başka makama örneğin hakim veya mahkemeye verilmesi tartışması bakımından da aynı görüş savunulabilir. İkinci bölümde inceleneceği üzere, CMUK döneminde Kanun'un etkin soruşturmaya bakış açısı dikkate alındığında esas olan delillerin etraflıca toplanması ve son kararın düzgün verilebilmesidir. Bu süreci yürütecek olan kişilerin nitelikli hukuk bilmeleri ve mesleğinde yetişmiş olmaları, savcı-hakim açığının giderilmesi ile uzmanlaşmış kişilerin yetişmesi halinde araştırma-itham aşamasının kimler tarafından görüldüğünün bir öneminin kalmayacağını, meseleye hukukçu kimliği ile bakan ve işini usulüne uygun yapan görevlilerin vasfının önemli olduğu düşünülmektedir.

Soruşturmada mağdurun önemli konumu dikkate alındığında, adil yargılanma hakkının mağdurları da koruyup korumadığı önemli bir husustur. *Acuna Inostroza et al/ Şili* başvurusunda, bir grup Şili yurttaşının yargısız infaz edilmesine ilişkin dava İnsan Hakları Komitesi tarafından görülmüş ve bu davada Komite adil yargılanma hakkının sadece aleyhlerine suçlama getirilen kimselere tanındığına kanaat getirmiştir. Başvuruculara göre ise adil yargılanma hakkı kendilerine güvenlik güçlerinin kovuşturulmasını isteme hakkını vermektedir. Komite bu kararıyla yaşam hakkı

ihlallerinde mağdurların ve yakınlarının adil yargılanma hakkını ileri sürerek hak iddia edemeyeceklerine karar vermiştir.⁹⁶

Adil yargılanma hakkının mağdurları ve yakınlarını da koruyup korumadığı hususundaki görüşümüz ifade etmek açısından şu açıklamaların yapılmasının zarureti bulunmaktadır: Öncelikle, AİHS'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6'ncı maddesine bakıldığında, “*Her şahıs gerek medeni hak ve vecibeleriyle ilgili nizalar, gerek cezai sahada kendisine karşı serdedilen bir isnadın esası hakkında karar verecek olan kanuni, müstakil ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde hakkaniyete uygun ve aleni surette dinlenilmesini isteme hakkına haizdir*” düzenlemesinin yer aldığı görülmektedir. Madde metninde yer alan “*medeni hak ve vecibelere ilişkin nizalar ile suç isnadı altında olma*” önemli bir husustur. Madde metnine rağmen bazı konuların ve suçtan zarar gören mağdurun ceza davasındaki haklarının da Mahkemece 6'ncı maddenin koruması altında değerlendirildiği ifade edilmektedir.⁹⁷ AİHM içtihatlarına göre, AİHS'nin 6'ncı maddesi ceza davasına katılan tarafın şikâyeti için uygulanabilmekle beraber⁹⁸ sırf sanığın cezalandırılması isteği ve şahsi ölç alma saikiyle şikâyette bulunulması durumu, AİHS'nin 6'ncı maddesinin koruma alanı dışında kaldığı düşünülmektedir.⁹⁹ Hakkın koruma alanına girilebilmesi için ceza davasında medeni hak talebine imkân veren bir sistemin benimsenmiş veya ceza davası sonucunda verilen kararın hukuk davası açısından etkili veya bağlayıcı olması gerekir. Türk Ceza Muhakemesi Hukuku sistemi açısından, CMK'nın yürürlüğe girmesi ile ceza muhakemesinde şahsi hak iddiasında bulunma imkânı kalmamış olup, başvuruçunun ceza muhakemesi sürecinde medeni haklarını ileri sürme imkânı bulunmamaktadır.¹⁰⁰ Ayrıca, verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın

⁹⁶ İHK, Acuna Inostroza et al/Şili, 16/09/1996, Başvuru no. 717/1996, Prg. 3.3, 11.6, Dalmış, s. 30.

⁹⁷ İnceoğlu, “Adil Yargılanma Hakkı”, s. 210-211.

⁹⁸ AİHM, Perez/Fransa, 12/02/2004, Başvuru no. 47287/99, Prg. 70-71, Çelik, A., Adil Yargılanma Hakkı Rehberi, Kalkan Matbaacılık, 1. Baskı, Ankara 2014, s. 25. http://www.anayasa.gov.tr/files/bireyselbasvuru/adil_yargilanma.pdf, e.t. 05/01/2019.

⁹⁹ AİHM, Sigalas/Yunanistan, 22/09/2005, Başvuru no. 19754/02, Prg. 29, a.g.e.

¹⁰⁰ Anayasa Mahkemesi'ne göre de AİHS'nin 6'ncı maddesine göre, adil yargılanmaya ilişkin hak ve ilkelerin, “medeni hak ve yükümlülükler ile ilgili uyuşmazlıkların” ve bir “suç isnadının” karara bağlanması esnasında geçerli olması ile şahsi hak davası kurumunun CMK ile ortadan kalkması nedenleriyle mağdurlar ve yakınları bakımından Sözleşme'nin sağlamış olduğu adil yargılanma hakkı koruması uygulanmamaktadır. AYM, Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu, 17/07/2014, Başvuru no. 2012/848, Prg. 90, 92, 94. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>, e.t. 30/07/2019.

etkilerinin ceza muhakemesi süreci ile sınırlı olduğu düşünülürken hukuk yargılaması açısından bağlayıcı bir etkisi bulunmadığı görülmektedir. Sonuç olarak suçtan zarar gören bakımından söz konusu hakkın ihlali nedeniyle bir başvuruda bulunulamayacağı ve bunun ileri sürülemeyeceği değerlendirilmektedir. Tabii ki suçtan zarar gören başvuru Sözleşme ve Anayasa’da korunan başka bir hakkın ihlali nedeniyle başvuruda bulunabilecektir.¹⁰¹ Böyle bir tespit Türk Ceza Muhakemesi Hukuku’nda hukukunda mağdura, şüpheliye tanınan haklar ile Cumhuriyet savcısının soruşturma görevi kapsamında değerlendirildiğinde usul hukukumuz ile ne kadar uyumlu ve tutarlı olduğu tartışmalı olacaktır. Baştan ifade etmek gerekir ki etkin soruşturma yapma görevi sadece AİHS’de belirlenen haklarla sınırlı değildir. Bu yönüyle konuya bakıldığında bütün suç soruşturmaları bakımından geçerli bir yükümlülüktür. Diğer bir husus ise Cumhuriyet savcısının şüphelinin hem aleyhine hem de lehine delil toplaması gerektiği hususudur. Soruşturmanın nihai amaçlarından birisi maddi gerçeğe ulaşmak olmakla beraber adil yargılanmanın da tesisi gerekmektedir. Bu nedenle, konuyu sadece AİHS’de düzenlenen adil yargılanma hakkının sağladığı düzenleme kapsamında ele almak pek de doğru bir yaklaşım tarzı değildir.

Yukarıda yer verilen açıklamalar ışığında, şikâyetçi ve suçtan zarar gören de en azından ulusal makamlarda ve yargı organlarında adil yargılanma hakkının ihlali iddiasında bulunabilmelidir. Ayrıca niteliği gereği AİHM’ye başvuru ikincil niteliktedir. Şöyle ki AİHS’nin adil yargılanma hakkını düzenleyiş şekli ve AİHM içtihatları ile getirilen yorum konunun daha geniş kapsamda ele alınmasını, yani adil yargılanma hakkı ihlalinin mağdur ve suçtan zarar görenin de ileri sürülebilmesini engellememektedir.

2. Hak Arama Hürriyeti

“Hak arama hürriyeti”, konuyla ilgili olarak kişinin kendisine yüklenen suç bakımından ceza muhakemesinde karar verilmesini isteme hakkı olarak ifade edilmektedir.¹⁰² AİHS’nin 6’ncı maddesine göre “mahkemeye başvurma hakkı” kişiye yöneltilmiş olan suç işlendiğine ilişkin iddianın, hakim tarafından karara bağlanmasını

¹⁰¹ İnceoğlu, “Adil Yargılanma Hakkı”, s. 210-211.

¹⁰² Centel/Zafer, s. 175.

talep etme hakkıdır. Ayrıca, AİHS'ye ek 11 No'lu Protokol ile Değişik AİHS Ek 7 No'lu Protokole göre aynı suçtan iki kez yargılama ve cezalandırılma yapılamaz (*ne bis in idem*). Bunun istisnası ise bazı şartlar altında yeniden yargılama yapılabilmesidir.¹⁰³ Konu 1982 Anayasası'nın 36'ncı maddesinde "Hak arama hürriyeti" kenar başlığı altında düzenlenmiştir.¹⁰⁴

CMK'nın 172/2'nci maddesine göre, kovuşturmaya yer olmadığına karar verildikten sonra kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmedikçe ve bu hususta sulh ceza hâkimliğince bir karar verilmedikçe, aynı fiilden dolayı kamu davası açılamaz. Soruşturma aşamasında da kovuşturma aşamasında olan ve yukarıda belirtilen iki kez yargılama ve cezalandırılma yapılamaz kuralına benzer şekilde, kural olarak aynı kişi hakkında aynı fiilden dolayı kamu davası açılamayacağı hususu düzenlenmiştir. Ayrıca, CMK'nın 172/3'üncü maddesine göre, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin AİHM'nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine AİHM'ye yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda "düşme kararı" verilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi hâlinde yeniden soruşturma açılır. Etkin soruşturma yapmanın önemini bir kez daha ortaya koyan bu düzenleme ile AİHM tarafından yapılacak bir tespit sonucunda etkin soruşturma yapılmadığının belirlenmesi halinde yeniden soruşturma yapılabilecektir. Bu düzenlemeler de aslında öncelikli olarak soruşturma aşamasında hak arama hürriyetinin korunmasına hizmet eden kuralları içermektedir.

Hak arama hürriyeti ve etkin soruşturma ilişkisi aynı zamanda "bilgiye erişim hakkı" ile birlikte irdelenmelidir. Şöyle ki CMK belirli durumlarda zorunlu müdafiliği kabul etmiştir. CMK müdafinin soruşturmaya katılımına bazı durumlarda özel önem vermiştir.¹⁰⁵ Yargıtay'ın 12/07/2011 tarihli kararına göre, savunma hakkı hak arama

---

¹⁰³ a.g.e., s. 165.

¹⁰⁴ Öztürk/Erdem, s. 191.

¹⁰⁵ CMK'nın 150/2'inci maddesine göre, müdafii bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafii görevlendirilir. Bir diğer düzenleme ise aynı maddenin 3'üncü fıkrasına göre, alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada zorunlu olarak müdafii bulunması gerektiğine dair düzenlemedir. CMK 101/3'üncü maddesinde yer alan tutuklamaya ilişkin düzenleme de önemlidir. Bu düzenlemeye göre tutuklama istenildiğinde, şüpheli

hürriyetinin bir gereğidir.¹⁰⁶ Şüpheli hak arama hürriyetinden etkin bir şekilde yararlanabilmesi için öncelikle hakkını bilmesi gerekmektedir. Bunun için de bilgiye erişim hakkının mümkün olduğunca sağlanması gerekir. Soruşturma dosyasından gerekli bilgisi olmayan şüphelinin kendisini yeterince savunabilmesi söz konusu değildir. Tutuklama tedbirinin uygulanması halinde ise şüphelinin tutuklama kararı üzerine cezaevine gönderilmesi durumunda dış dünya ile iletişimi kısıtlanmaktadır. Bu durumda müdafinin önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır. Aslında CMK'da yeni düzenleme ile sadece "tutuklanmaya ilişkin sorguda" ve "alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda" değil şüphelinin tutuklanması halinde bütün suçlarda "zorunlu müdafilik" kurumunun getirilmesi gerekmektedir. Bu aynı zamanda soruşturmanın etkin yürütülmesine de katkı sağlayacaktır. Ayrıca buradaki alt sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektirme halini tüm ağırlaştırıcı haller göz önüne alınarak dikkate alınmalıdır. Bu tür bir bakış açısı şüphelinin lehine ve aleyhine delilleri toplamak ve muhafaza altına alma görevi bulunan Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma yapma göreviyle de uyumlu olduğu kanaatindeyiz.¹⁰⁷ Ayrıca, şüphelinin gözaltındayken müdafinin hazır bulundurulmaması AİHM kararlarına ihlal nedeni olarak yansımaktadır.¹⁰⁸

Bilgiye erişim hakkı kapsamında şüpheli bakımından yapılan değerlendirme mağdur ve yakınları bakımından da önemli bir konudur. Anayasa Mahkemesi'nin 17/07/2014 tarihli kararında, başvuru, soruşturma dosyasında bulunan gizlilik kararı nedeniyle dosyadan tutanak ve belge alamadıklarını, bu durumun hak arama hürriyetini etkilediğini ifade etmişlerdir.¹⁰⁹ Tarafların bazı istisnalar dışında bilgi ve

---

veya sanık, kendisinin seçeceği veya baro tarafından görevlendirilecek bir müdafinin yardımından yararlanır. CMK'nın 74'üncü maddesinde düzenlenen gözlem altına alınmaya ilişkin düzenlemeye göre, fiili işlediği yolunda kuvvetli şüpheler bulunan şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmadığını, akıl hastası ise ne zamandan beri hasta olduğunu ve bunun, kişinin davranışları üzerindeki etkilerini saptamak için; uzman hekimin önerisi üzerine, Cumhuriyet savcısının ve müdafinin dinlenmesinden sonra resmî bir sağlık kurumunda gözlem altına alınmasına, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından karar verilebilir.

¹⁰⁶ YCGK, 12/07/2011-2016/6-155-172, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 206.

¹⁰⁷ Şüphelinin aleyhine olduğu kadar lehine olan delillerin de dikkatle toplanması ve aynı zamanda şüphelinin haklarının da korunması gerekir. Bkz. Güleç Soyer, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi", s. 1434.

¹⁰⁸ AİHM, Abdulgafur Batmaz/Türkiye, 24/05/2016, Başvuru no. 44023/09, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/BATMAZN.pdf>, e.t. 30/07/2019.

¹⁰⁹ AYM, Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu, 17/07/2014, Başvuru no. 2012/848, Prg. 72, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>, e.t. 30/07/2019.

belgeleri temin etmeleri halinde bilgiye erişim imkânı sağlandığı gibi, soruşturma sürecine aktif katılımları sağlanarak etkin soruşturma bakımından denetim ve katılım mekanizmasının düzgün işlemesine de katkısı olacaktır. Yaşam hakkına yapılan müdahalede ölenin yakınlarına hak arama imkânı verecek yollar sağlanmalıdır. Etkin bir soruşturma yürütülerek ölenin yakınlarının soruşturma sürecine aktif olarak katılımları sağlanmalıdır.¹¹⁰

Hak arama hürriyeti açısından CMK'nın 153'üncü maddesinde düzenlenen müdafinin soruşturma dosyasını inceleyebilmesi ve istediği belge örneklerini harçsız olarak alabilmesi irdelenmesi gereken bir meseledir. Müdafii soruşturma dosyasını incelerken "hak arama hürriyeti"ni kısıtlayacak şekilde engeller ile karşılaşmamalıdır. Bunun için kendisine gerekli süre verilerek inceleme ortamı sağlanmalıdır. Savcılık kaleminde, uygun olmayan ortamlarda ve acele ile yapılan bir inceleme müdafinin denetim yetkisini de kısıtlayacaktır. Ayrıca, CMK'nın 153/2'nci maddesine göre ise, şüphelinin müdafinin soruşturma dosyasını inceleme ve belgelerden örnek alma yetkisinin belirli bazı suç soruşturmalarında ve belirli şartlar altında kısıtlanabilmektedir. Söz konusu gizlilik ise hak arama hürriyetini ihlal edilecek şekilde uygulanmamalıdır. Bu konu ayrıca ikinci bölümde "gizlilik" başlığı altında detaylı bir şekilde incelenecektir.

Kanun yollarına başvuru hakkı da hak arama hürriyeti kapsamında değerlendirilmelidir. Yukarıda "adil yargılanma hakkı" başlığı altında incelendiği gibi verilen kararın öncelikle gerekçeli olması gerekir. Kanun yollarına başvuru açısından etkin soruşturmanın denetimi için bu gerekli bir husustur. Ayrıca, kanun yollarına hangi sürede ve hangi mahkemeye başvurulması gerektiği belirtilmelidir. Cezaevlerinde bulunan şüpheliler bakımından tebligat kurallarına riayet edilmeli, onların ilgili belge ve dokümanlara ulaşma imkânı sağlanmalıdır. Ancak bu sayede hem hak arama hürriyeti sağlanmış olur hem de etkin soruşturma bakımından gerekli denetim mekanizması oluşturulabilir.

---

¹¹⁰ Çalışkan, B., "İnsan Hakları Soruşturmalarında Cumhuriyet Savcılarımızın Dikkat Edecekleri Hususlar ve Hak Arama Hakkı", Adalet Dergisi, S. 16, Temmuz 2003, s. 36 (s. 1-38).

IV. ETKİN SORUŞTURMANIN BAZI KURUMLARLA İLİŞKİSİ

1. Adli Kolluk

“Adli kolluk”, doktrinde “*insan haklarını, sorgu teknik ve taktiklerini, delil toplama ve değerlendirme tekniklerini bilen, kriminalistik bilimine ve ceza muhakemesi hukukuna, suçlulukla mücadele yöntemlerine, bilgisayar tekniğine vakıf, yeterli teknik elemanı bulunan her türlü teknik araç ve gereçle donatılmış olan kolluk*” şeklinde tanımlanmıştır.¹¹¹ Adli kolluğu diğer kolluk türlerinden ayırmak üzere üç özelliğinin bulunduğu kabul edilir. Bunların ilki adli kolluğun görevi bir suçun işlenmesiyle başlar. İkincisi, adli kolluk nasıl delil toplanacağını teknik olarak bilen yapıdadır. Üçüncü olarak, laboratuvar gibi teknik alt yapı ile desteklenmelidir.¹¹² CMK’nın 160’ıncı maddesine göre, kolluk Cumhuriyet savcısının emir ve talimatlarıyla hareket etmektedir.¹¹³

Türkiye özelinde gerçek anlamda bir adli kolluğun kurulmayışı doktrinde eleştirilmektedir.¹¹⁴ Bir görüşe göre, CMK’da sistem bakımından adli kolluk ifadesinin kullanılmasının nedeni, kolluk teşkilatının içerisinde görev yapan kişilerin yaptıkları görev bakımından idari kolluk ve adli kolluk olarak ikiye ayrıldıklarından, kolluğun bir suç soruşturması kapsamında görev üstlenmeleri halinde adli kolluk niteliğinde olacağı, bunun dışında kimin adli kolluk kimin ise idari kolluk olduğu şeklindeki bir tartışmanın yersiz olacağı düşünülmektedir.¹¹⁵

Adli kolluk ile ilgili doktrinde savunulan bir görüşe göre “adli kolluk sisteminin” ceza adalet sisteminin içinde olması gerektiği ancak adli kolluğun araştırma görevini ayrı bir kuruluş olarak yerine getirebilmesi için Cumhuriyet savcısının emri altında olmaması ve kolluk içinde ayrı bir suç kolluğu kurulması, suç kolluğunun da savcı ve

¹¹¹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 206. Adli kolluk görevlileri, görev ve yetkileri, nitelikleri ve çalışma esasları hakkında detaylı bilgi için bkz. Adli Kolluk Yönetmeliği’nin 3, 6, 8 ve 12’nci maddeleri. <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8201&MevzuatIliski=0&s>, e.t. 17/08/2019.

¹¹² a.g.e, s. 206-207.

¹¹³ Şahin, Ceza Muhakemesi I, s. 33, Yenisey, F., Kolluk Hukuku, Beta Basım Yayım, 1. Baskı, İstanbul 2009, s. 19.

¹¹⁴ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 218.

¹¹⁵ Özgenç, İ., “Ceza Muhakemesi Kanunda Adli Kolluk Kavramı”, Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri, Burcu Ertem (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2006, s. 77, (s. 77-80).

hakim denetiminde faaliyet yürütmesi gerektiği düşünülmektedir. Suç kolluğunun başına ise adli ve idari görevi gereği yürütme tarafından atanan ve 7 yıl süreyle görevden alınamayan bir suç kolluğu müdürü getirilmesi gerektiği öğretilmektedir. ¹¹⁶ Türkiye’de özellikle adli polisin çok önemli bir vazife üstlendiği görülmektedir. Yapmış olduğu görevi hatadan salim, muntazam, mazbut, kanun ve nizamla uygun bir şekilde yerine getirmesi halinde adliyenin vazifesi kolaylaştırmakta ve tahkikatın usulüne uygun bir şekilde yerine getirilmesini sağlamaktadır. Bu sebeple, birçok memlekette nüfusu çok olan yerlerde münhasıran adli işlerle meşgul bir zabıta teşkilatı kurulmuştur. ¹¹⁷

Doktrinde adli kolluk ile ilgili görüşlere bakıldığında, bir görüşe göre, hukuk ve polislikten anlayan eğitimli savcı yardımcılarını kategorisi oluşturmadan tüm adli kolluğun savcılığa bağlanması ve gerçek anlamda bir adli kolluğun kurulmaması isabetli olmamıştır. ¹¹⁸ Başka bir görüşe göre, adli kolluğun İçişleri Bakanlığına tabi olması ve ayrı bir adli kolluk teşkilatının kurulmaması nedeniyle münferit takiplerde Hükümetin kolluğa emir yolu ile müdahalesi açık bir kapı olmaya devam edecektir. Bu görüşü savunan yazara göre, adli kolluk genel kolluktan vazife ve memurluk statüsünün hukuki vasfı bakımından ayrı olması gerekir. Gördükleri işin idari olmayıp adli olması nedeniyle adli kolluğun teminata ihtiyacı olduğu kabul edilmektedir. 1955 yılında İtalyan Ceza Usul Kanunu’nun 220’inci maddesine getirilen hüküm ile adli kolluğun başsavcılara karşı mesul olması ve mensuplarının başsavcılarının rızası olmadan görevlerinden alınamayacaklarının kaide olarak kabul edilmesi buna örnek olarak verilmiştir. Böylece adli kolluğun müstakil hareket edebileceği alanlar da genişletilebilir. ¹¹⁹

Almanya uygulamasında, bir savcı hangi polis memuruna ve hangi baş komiser emir verebileceğini bilmektedir ve bu baş komiser kendi kurumu ile bağlantısını koparmadan, kendi kuruluşlarına savcının verdiği emri yaptırabilmektedir. Basit suçlarda kolluk soruşturmayı kendisi yapıp bitirerek evrakı savcıya vermekte, ağır ve

¹¹⁶ Yenisey, “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, s. 38.

¹¹⁷ Taner, s. 244.

¹¹⁸ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 218.

¹¹⁹ Erem, Ceza Usulü Hukuku, s. 135, 197.

örgütlü suçlarda ise savcı emri altında soruşturma yürütmektedir. Ayrıca ülke genelinde geçerli olan bir başsavcılık teşkilatı vardır. Bu teşkilat terör ve örgüt suçu söz konusu olduğunda bütün savcılık makamlarını denetleme yetkisine ve soruşturmaları beraber yürütme yetkisine haizdir.¹²⁰ Doktrinde farklı bir görüş olarak suç kolluğunun bağımsız olmasına ilişkin düşünce eleştirilerek, bu düşüncenin “ağacın kökünü topraktan çıkarmak” kadar isabetsiz olduğu şeklinde ifade edilmiştir.¹²¹

Türkiye uygulaması etkin soruşturma bakımından ele alındığında, adli kolluğun hukuk bilgiye haiz ve sadece adli işlemleri yapan kişilerden oluşması gerektiği gerekmektedir.¹²² Diğer bir husus ise kolluğun soruşturma ile adli emirleri Cumhuriyet savcısından alması gerekmesidir. Özellikle ifade alma konusunda ve soruşturmanın araştırma evresinde yer alan adli kolluk personelinin yukarıda sayılan nitelikleri haiz ve mesleğinde uzmanlaşmış kişilerden oluşması, insan haklarına uygun etkin soruşturma işlemlerinin yapılmasını da sağlayacaktır. Öte yandan özellik arz eden bilişim suçları gibi suçlarda yeterince bilgi sahibi olmaları gerekir.¹²³ Bu yönüyle meseleye bakıldığında adli kolluk personelinin eğitimi önemli bir yer tutmaktadır.¹²⁴ Ayrıca, mevzuatta savcıların hangi kolluk personeline emir ve talimat vereceği düzenlenebilir. Bu kolluk personelinin denetimi ilgili savcı tarafından yerine getirilebilir. Basit suçların soruşturulması bakımından ise Almanya’daki uygulamaya benzer bir şekilde kolluğun araştırma yapma ve soruşturma evrakını hazırlayarak Cumhuriyet savcısına gönderebilmesi uygulamaya geçilebilir. Ancak bunun için adli kolluk teşkilatının anılan nitelikleri haiz şekilde oluşturulması öncelikli şarttır. Bu sorunların çözülebilmesi ve savcılık-adli kolluk ilişkisinin nitelikli bir yapıya kavuşturulabilmesi için etraflıca bir araştırma yapılarak akademisyenlerin de katkısının sağlandığı bir çalışma neticesinde yeni bir savcılık-adli kolluk yapısının oluşturulması elzemdir. Bu sayede CMK’nın

¹²⁰ Yenisey, “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, s. 30-31.

¹²¹ Kunter, s. 289.

¹²² Ceza ve ceza muhakemesi hukukunu uygulamak durumunda olan polisin en az bir yargıç kadar ceza ve ceza muhakemesi hukuku bilgisine sahip olması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. Dursun, H., Türkiye’de Çıkar Amaçlı Organize Suç ve Bu Suça Karşı Özellikle Güvenlik Bağlamında Alınması Gereken Önlemler, Ankara Barosu Dergisi, S. 2, Ankara 2008, s. 110 (s. 105-122). <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2008-2/10.pdf>, e.t. 30/12/2019.

¹²³ Çam, s. 28.

¹²⁴ Hoşgöl, B., Etkin Soruşturma Yükümlülüğü, Gazi Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kanu Hukuku Anabilim Dalı, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Bilim Dalı, Ankara 2019, s. 74, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 17/08/2019.

getirmiş olduğu tek celsede kovuşturmanın tamamlanması ve etkin soruşturmanın sağlanması amacına yaklaşılmış olacaktır.

2. Zamanaşımı

Zamanaşımı, etkin soruşturma bakımından önemli bir yer arz etmektedir. Aslında soruşturma evresi ne kadar usulüne uygun ve sağlıklı yürütülürse dosyanın zamanaşımına uğrama tehlikesiyle de o kadar az karşılaşılacaktır. CMK soruşturma evresine önem vermiştir. Bu evrede eğer deliller sağlıklı bir şekilde toplanır, savcı tarafından değerlendirilmesi hukuka uygun yapılır ve yeterli suç şüphesinin tespiti halinde iddianame düzenlenir ve aksi durumda kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilirse soruşturma evresi de etkin yürütülmüş olur. Alelacele ve çok kısa yürütülen soruşturmalar neticesinde kovuşturma evresinde araştırma yapmaya çalışmak davaların uzun yıllar sürmesine neden olmaktadır.¹²⁵

Zamanaşımı kurumu TCK'nın 66'ncı maddesinde düzenlenmiş olup, zamanaşımını kesen haller 67'nci maddede yer bulmuştur. Bu maddeye göre, bir suçla ilgili olarak; şüpheli veya sanıklardan birinin savcı huzurunda ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi, şüpheli veya sanıklardan biri hakkında tutuklama kararının verilmesi, suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi, sanıklardan bir kısmı hakkında da olsa, mahkumiyet kararı verilmesi hallerinde dava zamanaşımı kesilir. Buna göre, savcı tarafından ifadenin alınması, tutuklamaya sevk edilerek şüpheli hakkında tutuklama kararının verilmesi ve iddianame düzenlenmesi işlemlerinin zamanaşımı süresi dolmadan yapılması halinde zamanaşımı süresi kesilecek ve böylelikle suçun cezasız kalmasının önüne geçilebilecektir.

Diğer taraftan özellikle özel yasalar ile belirlenen dava zamanaşımı sürelerine de dikkat edilmelidir. Basın Kanununda yer alan dava zamanaşımı süreleri bunlardan bir tanesidir.¹²⁶ AİHM, İzci/Türkiye kararında zamanaşımı nedeniyle dosyanın düşürülmesini AİHS'nin 3'üncü maddesi kapsamında usuli yükümlülüğe aykırı bularak

¹²⁵ Gökçen, A., "Kolluğun Soruşturma Evresindeki Görev ve Yetkileri", Avrupa'da ve Türkiye'de Kolluk-Adalet İlişkileri, Burcu Ertem (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2006, s. 73, (s. 73-75).

¹²⁶ Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 50.

ihlal kararı vermiştir.¹²⁷ Bir diğer önemli husus ise bazı suçlarda zamanaşımı süresinin işlememesidir. TCK'nın 94'üncü maddesinde düzenlenen işkence suçu bunlara örnek verilebilir.

Etkin soruşturma ve zamanaşımı meselesinin bir diğer boyutu ise etkin yapılmayan bir soruşturma neticesinde toplanan delillerden ve olayın oluş şeklinin kabulü sonucunda vasıflandırılan suça ait hukuki nitelendirmenin de zamanaşımını etkileyeceği hususudur. Anayasa Mahkemesi'nin 04/04/2019 tarihli kararında, eksik araştırma nedeniyle suçun hukuki nitelendirmesinin değişmesi sonucu daha hafif bir suça ilişkin zamanaşımı hükümleri uygulanması hususu tartışılmıştır.¹²⁸ Zamanaşımı konusu ile etkin soruşturmanın şartlarından birisi olan soruşturmaya ivedi olarak başlayıp makul hızla soruşturmanın yürütülmesi çok sıkı bir ilişki içerisinde. Soruşturmada bu şartın gerçekleşmesi ile zamanaşımı nedeniyle suçluların cezasız kalmasının da önüne geçilecektir. Zamanaşımı ile etkin soruşturma ilişkisinde sadece soruşturma aşamasında geçen süreyi dikkate alamayız. Bazen soruşturmanın ivedi olarak başlatılıp makul hızla devam etmesine rağmen kovuşturma sürecinin uzun sürmesi nedeniyle kişilerin hakları ihlal edilebilecektir. Bu nedenle, ilk derece yargılaması, istinaf ve temyiz aşamasında geçen süreler ile eğer dosya bozularak tekrar yargılama yapılmış ise bu aşamalarda geçen süreler de dikkate alınarak, geçen sürenin dosyanın karmaşıklığı ve taraf sayısı gibi hususlar dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.¹²⁹ AİHM, aradan geçen sürenin tanıkların olayları güvenilir bir şekilde hatırlamalarına engel teşkil edeceğini ifade ederek zamanaşımının önemine vurgu yapmıştır.¹³⁰

---

¹²⁷ AİHM, İzci/Türkiye, 23/07/2013, Başvuru no. 42606/05, Prg. 72-73, Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 175.

¹²⁸ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk-Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 175, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

¹²⁹ AYM, Filiz Aka Başvurusu, 10/06/2015, Başvuru no. 2012/8365, Prg. 44, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/8365>, e.t. 29/07/2019.

¹³⁰ AİHM, Cerf/Türkiye, 03/05/2016, Başvuru no. 12938/07, Prg. 65, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/CERF.pdf>, e.t. 31/07/2019.

3. Ayırma Kararı

Savcı, gerekli gördüğünde kendi soruşturmasındaki bazı dosyaları ayırma kararı ile ayrı bir soruşturma numarası üzerinden yürütebilir.¹³¹ Bu bakımdan, aralarında fiili ve hukuki bağlantı olmayan dosyaların ayrı yürütülmesi gerekir.¹³² Şüpheli ve müşteki sayısı az olsa bile suç türü fazla olan dosyalar da soruşturmayı yavaşlatabilir. Bu nedenle, aralarında hukuki ve fiili bağlantı olmayan dosyaların ayrı yürütülmesine dikkat edilmelidir. Ayrıca, özel soruşturma usulüne tabi dosyaların (örneğin suça sürüklenen çocuk, memur, avukat, noter vs.) ve yetki itibariyle farklı yerde yürütülmesi gereken soruşturma dosyalarının soruşturmanın başından itibaren ayrı yürütülmesi gerekir.

Ayırma kararı ile ilgili örnek vermek gerekirse, uyuşturucu madde ticaretinden yürütülen soruşturmada aynı zamanda ölüm olayından dolayı kasten öldürme nedeniyle soruşturuluyor olabilir. Kasten öldürme olayının şüphelisi olan kişinin evinde yapılan aramada uyuşturucu ticareti suçu işlendiğine dair deliller bulunabilir. Böyle bir durumda kasten öldürme dosyası ve uyuşturucu ticareti suçu dosyası ayrı yürütülebilir. Konusu bakımından farklı suçların ayrı yürütülmesi ile yazılan yazı cevaplarının ve kriminal raporların beklenmesinde birinin diğerini etkilemesi engellenerek makul hızla soruşturmanın yürütülmesi sağlanabilir. Söz konusu örnekte, şüphelinin aynı olması ve görevli mahkemenin iki ayrı suç için de ağır ceza mahkemesi olması ayırma kararı vermeyi engellemez. Başka bir örnek ise soruşturması izne tabi kişilerin işledikleri suçların bazıları izne tabi, bazıları ise izin alınmadan soruşturulması gereken suçlar olabilir. Örneğin, zimmet ve sahtecilik suçları bu kapsamdadır. Burada, zimmet suçu izne tabi olmadan soruşturulabilir iken görevi gereği memurun işlemiş olduğu sahtecilik suçu izne tabi olarak soruşturulması gerekecektir. Ayrı soruşturma usulüne tabi kişilerin dosyaları ayrı yürütülmelidir. Bunların en önemlisi çocuklara ilişkin soruşturmaların yetişkinlerden ayrı yürütülmesi gerektiği hususudur.¹³³

---

¹³¹ Polat, s. 629-631.

¹³² Aslan, s. 267.

¹³³ Aslan, s. 268.

4. Birleştirme Kararı

Savcı, gerekli gördüğünde kendi soruşturmasındaki bazı dosyaları birleştirerek yürütebilir.¹³⁴ Zincirleme suç veya fikri içtima hükümlerinin uygulanabileceği, tarafları ve eylemi aynı dosyaların da birlikte yürütülmesi gerekir. Bu konuda, nihai amaç ise soruşturmanın etkin yürütülmesi, yargılamanın daha hızlı ve ekonomik olmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise soruşturma evresindeki bir dosyanın ancak soruşturma evresindeki bir başka dosya ile birleştirilebilmesidir.¹³⁵

Tarafları ve konusu aynı olan dosyalar yanlışlıkla birden fazla açılmış olabilir. Bu durumda mükerrer yazışmanın engellenmesi ve soruşturmanın yavaşlamaması için dosyalar birleştirilebilir. Ayrıca aynı eylem ve taraflara ilişkin sahtecilik ve dolandırıcılık gibi dosyaların da birlikte yürütülmesinde fayda olabilmektedir. Çünkü sahteciliğın ispatı dolandırıcılığa delil teşkil edebilmektedir. Asıl olan her bir davanın ayrı dava dosyası üzerinden yürütülmesi olup birleştirme kararı istisnai durumlarda uygulanmalıdır. Çünkü, istisnai kurumların kıyas veya kıyasa yol açacak şekilde geniş yorumlanması mümkün değildir.¹³⁶

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bir başvuruda, başvuruçular ölüm olayına ilişkin dosya ile ölenin, ölü olarak bulunmadan önceki kaybolmasına ilişkin soruşturma dosyasının birlikte yürütülmesi gerektiğini talep etmişlerdir.¹³⁷ Somut olayda soruşturma savcısı kaybolma olayına ilişkin dosya ile ilgili olarak kovuşturmaya yer olmadığına karar vererek ilgili evrakları ölüm olayı ile ilgili dosyaya göndermiştir. Bu tip dosyalarda ikinci bir itiraz süreci ve bu sürecin işletilmesi yerine her iki dosyanın birleştirilerek yürütülmesi soruşturmada bütün evrakların birlikte değerlendirilmesi ve makul hızla soruşturmanın yürütülmesi bakımından önem taşımaktadır.

---

¹³⁴ Polat, s. 629-631.

¹³⁵ a.g.e., s. 631., Centel/Zafer. 697.

¹³⁶ Centel/Zafer, s. 696.

¹³⁷ AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 20134668, Prg. 22. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/4668>, e.t. 29/07/2019.

5. Yetkisizlik Kararı

Cumhuriyet savcılarında yetki uyuşmazlıkları çıkabilir.¹³⁸ CMK'nın 161/7'inci maddesine göre, yetkisizlik kararı ile gelen bir soruşturmada Cumhuriyet savcısı, kendisinin de yer bakımından yetkisiz olduğu kanaatine varırsa yetkisizlik kararı verir ve yetkili savcılığın belirlenmesi için soruşturma dosyasını, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesine gönderir. Mahkemece bu konuda verilen karar kesindir.¹³⁹ Yetkisizlik kararının verilebilmesi için suç yerinin tespiti gerekir. Bu karar suçun başka yer Cumhuriyet başsavcılığı yetki sınırları içerisinde işlendiği durumlarda verilir. Örneğin, (A) ilçesinde yapılan yol kontrollerinde durdurulan aracın çalıntı olduğu tespit edilmiş ise ve bu aracın (B) ilinden veya ilçesinden çalındığı tespit edilmiş ise (A) ilçesinde gerekli işlemler tamamlanarak soruşturma dosyasının (B) ilçesine yetkisizlik kararı ile gönderilmesi gerekir.¹⁴⁰

Yetkisizlik kararı, soruşturmanın etkin soruşturmaya ilgili olarak soruşturmanın makul hızla yürütülmesi bakımından incelenebilir. 2017 yılında Cumhuriyet başsavcılıklarınca verilen kararların %14,5'inin yetkisizlik kararlarından oluştuğu ve ceza mahkemelerine bakıldığında bu oranın %7,3 olduğu görülmektedir.¹⁴¹ Öncelikli olarak yetkili yerde soruşturmanın başlatılması ve yetkili mahkemeye hitaben iddianame düzenlenmesi gerekir. Yetkisizlik kararı verilmeden önce ivedi bir şekilde toplanması gereken delillerin toplanmasına dikkat edilmelidir. Aksi halde ikinci kez dosyaya bakan Cumhuriyet başsavcılığının da yetkisizlik kararı vererek, ilgili Ağır Ceza Mahkemesine yetki uyuşmazlığının çözümü için dosyayı göndermesi halinde soruşturma süreci uzayacak ve ilk toplanması gereken deliller toplanmayarak yok edilmesi veya değiştirilmesi sonucu doğabilecektir.¹⁴² Bu durum etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesi sonucu doğurabilir.

¹³⁸ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 198.

¹³⁹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 182.

¹⁴⁰ Polat, s. 625.

¹⁴¹ http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/pdf/YRS_TR.pdf, e.t. 20/07/2019.

¹⁴² Y16.CD, 27.11.2017- 2017/1950-2017/5425, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019. Somut uyuşmazlıkta görüldüğü gibi Ağır Ceza Mahkemesince yetki uyuşmazlığının çözümlenmemesi bozma nedeni yapılmıştır.

Savcı, soruşturmanın başka bir yerde yürütülmesi ve başka bir başsavcılığın yetkili olduğunu düşünmesine rağmen zaman içerisinde silinebilecek ve kendi yetki alanında olan kamera kayıtlarını temin ettirebilir.¹⁴³ Aynı şekilde kendi yetki alanında olan ve önemli gördüğü bir tanığı dinleyerek dosyayı ilgili başsavcılığa gönderebilir.¹⁴⁴ Sonuç olarak eğer ilgili başsavcılık soruşturmayı yürütecek olsa bile tanığın bulunduğu yerdeki başsavcılığa “talimat” yazılması gerekecektir. Buradaki talimat işlemi CMK’nın 161/1’inci maddesine göre, “Cumhuriyet savcısı, adli görevi gereği nezdinde görev yaptığı yargı çevresi dışında bir işlem yapmak istediğinde, yapmak istediği işlemi o yer Cumhuriyet savcısından yapılmasını isteyerek yerine getirilmesini sağlar” hükmü gereğince yerine getirilmektedir. Bir diğer önemli husus ise hemen yetkisizlik kararı vermeyerek bazı delillerin toplattırılması ve açıklanması gereken şeylerin taraflara açıklattırılması halindeki bu durum ancak ifade alma işleminin gerçekleşmesiyle olacaktır, bu işlemlerin tamamlanmasından sonra başsavcılık aslında kendisinin yetkili olduğu kanaatine varabilir.

Uygulamada mülakat başsavcılıklarından gönderilen soruşturma dosyalarının eksiklikler bulunduğu gerekçesiyle bağlı buldukları Cumhuriyet başsavcılıklarınca yetkisizlik kararı ile gönderilmektedir. Böyle bir uygulama kanuni düzenlemeye aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir.¹⁴⁵ Bu uygulama kanuni düzenlemeye aykırı olduğu gibi etkin soruşturma bakımından da olumsuz sonuçları olacaktır. Şöyle ki böyle bir durumda soruşturma evrakı bir başsavcılıktan diğer bir başsavcılığa gönderilecek ve eksiklerin giderilmesinde zaman kaybedilecektir. Cumhuriyet başsavcılıkları arasında dosyaların yetkisizlik kararı ile gidip gelmesi ve buralarda belirli bir süre beklemesi adil yargılanma hakkı bakımından soruşturmada geçen sürenin makul sürede tamamlanmadığı gerekçesiyle ihlal nedeni oluşturabilir. Ağır ceza mahkemesi başkanlığının bulunduğu yerdeki Cumhuriyet başsavcılığı, fezlekenin kendisine gelmesinden sonra, mülakat Cumhuriyet başsavcılığında yapılması gereken bir işlem olduğuna kanaat getirmesi halinde bu evrakı iade etmeyerek talimat yoluyla eksikliği

---

¹⁴³ Güleç Soyer, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi”, s. 1436.

¹⁴⁴ Aslan, s. 263-264.

¹⁴⁵ Polat, s. 626.

gidermesi öğretilerde önerilmektedir.¹⁴⁶ Makul hızla soruşturmanın yürütülmesi bakımından bir başka husus ise eğer ilgili başsavcılık yetkisiz olduğunu ve yapılacak başka bir işlem olmadığını düşünüyorsa hemen yetkisizlik kararı ile dosyayı ilgili başsavcılığa göndermelidir. Anayasa Mahkemesi 24/03/2016 tarihli kararında makul hızda soruşturmanın yerine getirilmediğini tespit ederken, ilgili Cumhuriyet başsavcılığının suç ihbarını 06/10/2010 tarihinde aldığı, dosyanın yetkisizlik kararıyla başka bir Cumhuriyet başsavcılığına 01/12/2011 tarihinde gönderildiği arada geçen sürede ise hiçbir işlem yapılmadığı hususunu dikkate almış ve etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.¹⁴⁷

Mevzuatımızda yetki ile ilgili özel düzenlemeler bulunmaktadır. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlara ilişkin düzenleme bunlardan bir tanesidir. 6723 sayılı Danıştay Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 30'uncu maddesiyle 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunun 21'inci maddesinde değişiklik yapılarak, Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar sebebiyle açılacak soruşturmaların, suçun işlendiği yerin bağlı olduğu ilin adıyla anılan Cumhuriyet başsavcılığınca yürütülmesi sağlanmıştır. Özellikle internet ortamında işlenen propaganda gibi Terörle Mücadele Kanunu kapsamında yer alan suçlarda suç yerinin tespiti önem taşımaktadır. Bunun için IP incelemesi ve söz konusu paylaşımların nereden yapıldığının tespiti gerekecektir. Uygulamada bu konuda başsavcılıklar arasında sıkça yetki uyuşmazlığı çıktığı görülmektedir.¹⁴⁸

Yetkisizlik kararı vermeden evvel savcının dikkat ederek tespit etmesi gereken husus faaliyetlerin yoğunlaştığı yerdir. Bazen özellikle temadi eden örgüt üyeliği gibi suçlarda faaliyetlerin yoğunlaştığı yerde soruşturmanın yürütülmesi etkin bir soruşturma yapılmasına yardımcı olabilir. Böyle bir durumda faaliyetin yoğunlaştığı yer ile şüphelinin yakalandığı yer farklılık taşıyabilecektir. Kural olarak yakalanma ile temadi

---

¹⁴⁶ Soyer Güleç, s. 1441.

¹⁴⁷ AYM, Gülli Dağhan ve Mehmet Nesih Dağhan Başvurusu, 24/03/2016, Başvuru no. 2013/1951, Prg. 71, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1951>, e.t. 29/07/2019.

¹⁴⁸ Y16.CD, 27/11/2017-2017/1604-2017/5426, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

kesilecek, temadinin kesildiği yer de suç yeri olacaktır.¹⁴⁹ Bu durum yürütülen soruşturmanın faaliyetlerin yoğunlaştığı yerle farklılık arz ettiğinde beraberinde birçok sorunu da içinde barındıracaktır. Yargıtay da bir kararında bu hususu dikkate alarak şüpheliler açısından örgütsel faaliyetlerin en çok yoğunlaştırdıkları yeri dikkate alarak soruşturmaya yetkili savcılığı faaliyetin yoğunlaştığı yer Cumhuriyet başsavcılığı olarak belirlemiştir.¹⁵⁰ Asıl olan temadinin kesildiği yerin suç yeri olması nedeniyle suç yerinde soruşturmanın yürütülmesi bakımından yetkili yer failin yakalandığı yer olacaktır. Bu tür durumlarda faaliyetin yoğunlaştığı yerde soruşturmanın yürütülmesi için özellikle örgütlü suçlarla mücadelede etkin soruşturma bakımından özel bir yetki düzenlemesi yapılması gerekmektedir. Bu konuda soruşturma aşamasında başsavcılıkların kendi arasında anlaşabilmesi imkânı da getirilebilir. Ayrıca kovuşturma aşamasında yer alan davanın nakli düzenlemesine benzer bir düzenleme de düşünülebilir.

6. İddianame Düzenlememede Takdir Yetkisi ve Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

CMK 171/1'inci maddeye göre cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısı “iddianameyi düzenlememede takdir yetkisi”ni kullanabilir.¹⁵¹ CMK 173/5'inci maddeye göre Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hallerde karara itiraz mümkün değildir. Söz konusu kararlara itiraz edilememesi etkin soruşturmanın denetimi ve katılım ilkesi bakımından eksiklidir.¹⁵² CMK'nın 171/2'nci maddesinde kamu

¹⁴⁹ 5271 sayılı CMK madde 12/1-2 bu konuda açık hüküm içermektedir. Bu hükümde “Davaya bakmak yetkisi, suçun işlendiği yer mahkemesine aittir. Teşebbüste son icra hareketinin yapıldığı, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği yer mahkemesi yetkilidir” düzenlemesi yer almaktadır. Bu düzenlemeye ek olarak “suça konu eylemlerin yoğunlaştığı” yerin suç yeri olacağı yönünde bir düzenleme yapılmasını öneriyoruz.

¹⁵⁰ Y16.CD, 18/07/2017, 2017/1403-2017/4787, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 02/07/2019.

¹⁵¹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 510.

¹⁵² Burada idari denetimin olabileceği savunulmaktadır. Bkz. Güleç Soyer, “Ceza Muhakemesi Kanunda Muhakemenin Hızlandırılması Amacıyla Getirilen Bazı Yenilikler”, s. 2226, İddianamenin düzenlenmesi talebiyle “iddianameyi düzenlememede takdir yetkisi”ni kullanan savcının bağlı olduğu başsavcılığa başvurularak iddianame düzenlenmesinin istenebileceği öğretide savunulmaktadır. Bu görüşe göre “adil yargılanma hakkı” gereğince, bu karara karşı kanuni yol olması gerekmektedir.

davasının açılmasının ertelenmesi kurumu düzenlenmiştir. Belirli şartlar altında Cumhuriyet savcısı bu yetkisini kullanabilmektedir.¹⁵³ Böyle bir kararın verilmesi için öncelikle delillerin toplanması ve iddianamenin düzenlenmesi için aranan yeterli şüphenin tespiti gerekir. Bunun için öncelikle soruşturma yapılıp tamamlanmalıdır. Yeterli şüphe yoksa kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmelidir.¹⁵⁴ Kendisi hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilen şüpheli karara itiraz edebileceği gibi, itiraz etmeyebilir.¹⁵⁵ Kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve etkin

---

Ayrıca, böyle bir denetimi yasaklayan bir hüküm de CMK'da bulunmamaktadır. Kanaatimize göre, bu karar nitelik itibarıyla "kovuşturmayaya yer olmadığı kararı"ndan farklı bir karar olduğu için ilgili başvuruyla bu yönde bir başvuruyu engelleyen herhangi bir hüküm söz konusu değildir. Ancak sorunun tam anlamıyla çözümü için bu yönde bir düzenleme yapılması şarttır. Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 511. Savcının takdir hakkının meşruluğu kabul edildiğinde, takdir hakkının kamu davası açılması kararı ile kıstasların belirlenmesi ve takdir hakkının kullanımının etkin bir biçimde denetlenmesi imkânının doğacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, bkz. Weigend, T. "Farklı Bir Ad Altında Hakimlik mi? Savcının Rolüne İlişkin Karşılaştırmalı Yaklaşımlar", Dünyada ve Türkiye'de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs 2010-4 Haziran 2010, Adem Sözüer (ed.), Öznur Sevdiren (çev.), XII Levha Yayıncılık, C. 1, 1. Baskı, İstanbul 2013, s. 82 (s. 73-90).

¹⁵³ Kanun koyucunun uygulamaya yön verecek rehber niteliğinde bazı kurallar belirleyip belirlememesi hakkında yorum için bkz. Weigend, s. 83. Kamu davasının açılmasının ertelenmesinin takdire bağlı olmaktan çıkarılarak zorunlu olarak uygulanması gerektiği görüşü hakkında bkz. Töngür, A. R., "Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumunun Yeniden Düzenlenmesi Gerekliliği Üzerine", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, Ocak 2018, s. 46 (s. 27-49). 7188 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 19'uncu maddesi uyarınca daha önce olan bir yıllık üst sınırdaki ve şikâyet şartında değişikliğe gidilerek madde metni şu şekilde düzenlenmiştir, "Uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, Cumhuriyet savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebilir. Suçtan zarar gören veya şüpheli, bu karara 173'üncü madde hükümlerine göre itiraz edebilir". Aynı Kanun'un 33'üncü maddesine göre 3 yıllık süre, "on beş yaşını doldurmamış" çocuklar bakımından 5 yıl olarak uygulanır. Ayrıca Kanuna göre; uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçların yanı sıra suç işlemek için örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar, kamu görevlisi tarafından görevi sebebiyle veya kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen suçlar ile asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ve cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar erteleme kapsamı dışında tutulmuştur. Kanaatimize göre, "kamu davasının açılmasının ertelenmesi" yetkisinin kullanılması için Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından rehber ilkeler belirlenerek, bu ilkelere uyulup uyulmadığının ilgili başsavcı tarafından takip ve denetimi gerekmektedir. Cumhuriyet savcılarının terfilerinde bu denetim raporları dikkate alınmalıdır. Yapılan değişiklik ile erteleme kararı verilebilen suçların üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlara çıkarılması ve önemli görülen bazı suçların kapsam dışında tutulması yerinde bir düzenlemedir. Erteleme kararının hukuka uygun bir şekilde uygulanması halinde bu soruşturmanın kovuşturma aşamasına aktarılmayarak, daha etkin bir kovuşturma süreci sağlanabilir.

¹⁵⁴ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 512, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 111-112.

¹⁵⁵ TCK 191'inci madde kapsamındaki uyuşturucu madde bulundurma ve kullanma suçları bakımından verilen erteleme kararları dışında şüphelinin itiraz hakkı düzenlenmemiştir. 7188 sayılı Kanun ile şüpheliye de erteleme kararlarına itiraz hakkı tanınmıştır. Uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili konuya dair örnek karar şu şekildedir: Şüpheli hakkında 28/12/2017 tarihli kullanmak için uyuşturucu madde bulundurma suçu nedeniyle Ankara Cumhuriyet

soruşturmanın yapılması konusu birbiriyle çok sıkı bir ilişki içerisindedir. Suçtan zarar gören, kamu davasının açılmasının ertelenmesine CMK'nın 171/2'nci maddesi hükümlerine göre itiraz edebilirken daha evvel şüpheliye itiraz hakkı tanınmamıştı. 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 19'uncu maddesi gereğince yapılan düzenleme ile şüpheliye de itiraz hakkı tanınmıştır. Doktrinde haklı olarak itiraz yolundaki bu kısıtlama şüphelinin "aklanma hakkının" elinden alındığı gerekçesiyle eleştirilmekteydi.¹⁵⁶ Etkin soruşturma yapma bakımından pratik sonucu ise yeterli şüphe bulunmamasına rağmen yani kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmesi gerekirken erteleme kararı verilmesi halinde, şüpheli bakımından olumsuz bir durum doğacağı gibi söz konusu soruşturma evrakının gereksiz yere işlem görerek açık kalması sonucunu da doğuracaktır. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu hukuka uygun bir şekilde uygulandığında mahkemelerin dosya sayısı azalacak, bakmakta oldukları davalara ilişkin daha ayrıntılı değerlendirme yapabilme ve makul sürede yargılamayı tamamlayabilme imkânı doğacaktır.¹⁵⁷

TCK'nın 191'inci maddesinde düzenlenen suç türünün burada üzerinde durulabilir. Bu maddeye göre, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçtan dolayı başlatılan soruşturmada şüpheli hakkında CMK'nın 171'inci maddesindeki şartlar aranmaksızın, beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilir. Cumhuriyet savcısı, bu durumda şüpheliyi, erteleme süresi zarfında kendisine yüklenen yükümlülöklere uygun davranmadığı veya yasakları ihlal ettiği takdirde kendisi bakımından ortaya çıkabilecek sonuçlar konusunda uyarılmaktadır. Neticede şartları var ise, Cumhuriyet savcısının takdir yetkisi olmaksızın erteleme kararı verilir. Bir diğör

---

Başsavcılığının 28/06/2018 tarihli ve 2018/126748 soruşturma, 2018/458 sayılı kararı ile TCK'nın 191/2. maddesi uyarınca beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verildiği, şüphelinin, "yüklenen suçü işlemediğini" ileri sürerek 23/07/2018 havale tarihli dilekçe ile bu karara karşı itiraz etmesi üzerine, Ankara 2. Sulh Ceza Hâkimliğinin 17/10/2018 tarihli ve 2018/5763 değışik iş sayılı kararı ile şüphelinin ileri sürdüğü itiraz gerekçeleri haklı görülerek itirazın kabulüne ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının kaldırılmasına karar verildiği görölmektedir. Somut olayda söz konusu denetim mekanizması işlemiştir. Y10.CD, 14/01/2019, 2018/5695-2019/227, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

¹⁵⁶ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. III, s. 1333-1334.

¹⁵⁷ Güleç Soyer, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi", s. 1431-1432.

önemli husus ise şüpheliye yapılacak uyarıdır. Böyle bir uyarı hiç veya gereği gibi yapılmamış ise kamu davasının açılmasının ertelenmesinin sonuçları şüpheli bakımından doğmayacaktır. Birden fazla başsavcılık tarafından veya aynı başsavcılık tarafından ilgili suç bakımından soruşturma yürütülmesi halinde soruşturmada şüpheli hakkında böyle bir denetim kararı bulunup bulunmadığına, bulunmuyor ise soruşturma dosyalarının birleştirilerek yürütülmesine dikkat edilmelidir. Şüpheli hakkında verilmiş bir erteleme kararı yok ise bu suçlar bakımından mükerrer cezalandırmanın oluşmaması gerekmektedir.

7. Soruşturma ve Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar

CMK'nın 158/6'ncı maddesine eklenen soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesine dair düzenleme etkin soruşturma bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Bu düzenlemeye göre, ihbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir.¹⁵⁸

Söz konusu ihbar dosyalarıyla ilgili olarak 2018 yılı içerisinde Cumhuriyet başsavcılıklarında bulunan toplam 89.817 ihbar dosyasının, 38.598'inin soruşturmaya yer olmadığı kararı ile sonuçlandığı, 9.803'ünün soruşturma açma kararı ile 10,388 tanesinin ise yetkisizlik gibi kararlarla neticelendiği görülmektedir. Bu rakamlara göre dosyaların büyük bir çoğunluğunun soruşturmaya yer olmadığı kararı ile neticelendiği ortadadır.¹⁵⁹

Düzenlemenin değişiklik gerekçesine bakıldığında kişilerin kötü niyetli şikâyetler ile şüpheli sıfatıyla adliyeye getirilmeleri ve sonucunda kovuşturmaya yer olmadığına karar verilse dahi UYAP sisteminde şüpheli olarak kaydedilmelerinin doğurduğu bazı hak mahrumiyetlerinin önüne geçilmesi vurgulanmıştır. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 02/02/2018 tarihli yazısında ise bu düzenleme ile içeriği ceza ve

¹⁵⁸ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 501, Şık, H., Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Diyarbakır 2018, s. 283, doktora tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 19/05/2019.

¹⁵⁹ http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2018/istatistik2018.pdf, e.t. 20/07/2019.

ceza muhakemesi hukukunun konusuna girmeyen, diğerk muhakeme hukuku alanlarının konusuna giren, hukuki uyuşmazlık teşkil eden ihbar veya şikâyet içeriğinin ve konusunun belirsiz olması nedeniyle anlaşılamayan, somut olarak yer, zaman, olay belirtmeyen, soyut ve genel nitelikteki ihbar şikâyetler dikkate alınarak bu tür şikâyet ve ihbarlarda kişilere hemen şüpheli sıfatı verilmemesi, “masumiyet karinesi” ve “lekelenmeme hakkı” bakımından oluşabilecek sakıncaların önlenmesinin amaçlandığı belirtilmiştir. Düzenlemenin getiriliş gerekçesi ve uygulama yazısı dikkate alındığında söz konusu düzenlemenin pratik faydasının kişiye hemen şüpheli sıfatı verilmemesi olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu düzenleme getirilmese dahi yapılan ihbar ve şikâyetin suç oluşturmadığı açıkça anlaşılıyor ise zaten kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesi gerekecektir.

Soruşturmanın başlaması bakımından ise zaten suç şüphesinin öğrenilmesi ile soruşturma başlayacağından, soruşturma başladıktan sonra böyle bir karar verilmesi CMK'nın 2'nci maddesi ile mantıki bakımdan tutarlılık göstermemektedir. Bir ihbar veya şikâyet yapıldıktan sonra bunları genelden özele indirgeyecek olan yapacağı araştırma ile soruşturma makamlarıdır.¹⁶⁰ Soruşturmaya yer olmadığına ilişkin karar ile ilgili düzenlemede, ihbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının “*herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması*” halinde bu kararın verilebileceği düzenlenmektedir. Eğer bu kişi hakkında müzekkere yazılarak araştırma yapılacak olursa bu işlem soruşturma işlemi niteliğinde olacağından böyle bir kararın verilmesi mümkün değildir. Esasen bir taraftan maddi gerçeğin araştırılmasına dikkat edilerek diğerk taraftan masumiyet karinesine ve lekelenmeme hakkına riayet edilmesi için gerekli argümanlar soruşturma makamlarının elinde yer almaktadır. İlk olarak zaten bir konu ceza ve ceza muhakemesi hukukunun alanı dışında ise kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Yeni düzenleme olmasaydı bile, eğer ihbar ve şikâyet yapıldıktan sonra müşteki veya ihbarcıya gerekli açıklamalar yaptırıldıktan ve mesele somutlaştırıldıktan sonra iddianın suç oluşturmadığının tespiti halinde, şüphelinin ifadesi alınmadan kovuşturmaya yer olmadığına karar verilebilmektedir. Bu tip ihbar ve şikâyetlerin önüne geçilebilmesi için yapılması gereken bir husus ise TCK'nın 267.

---

¹⁶⁰ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. III, s. 1295.

maddesinde yer alan iftira suçundan ilgililer hakkında işlem yapmaktır.¹⁶¹ Konuyla bağlantılı olarak TCK'nın 271'inci maddesinde düzenlenen “suç uydurma suçu”ndan ilgililer hakkında işlem yapılması ise başka bir seçenektir.

Kovuşturmaya yer olmadığına karar verilebilmesi için ise öncelikle ortada bir soruşturmanın bulunması gerekmektedir. Uygulamada kovuşturmaya yer olmadığına dair karara “takipsizlik kararı” da denmektedir.¹⁶² Ayrıca yine uygulamada bazen şüpheli hakkında yürütülen soruşturmada aynı soruşturma dosyası kapsamında olmak üzere örneğin hırsızlık suçundan iddianame düzenlenmesine rağmen, hakaret suçundan “ek kovuşturmaya yer olmadığına” ilişkin karar verilebilmektedir. Ek kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın sonuçları ve hukuki niteliği bakımından kovuşturmaya yer olmadığına dair karardan bir farkı yoktur.¹⁶³ Savcı, şüpheden sanık yararlanır ilkesini uygulayarak kovuşturmaya yer olmadığına karar veremez.¹⁶⁴ Bu yüzden yeterli şüphe kavramını irdelerken çok dikkatli olmalıdır. Bazen uygulamada savcı hiçbir araştırma işlemine girişmeden bu kararı vermekte ve neticede etkin soruşturma görevinin ihlali sonucu doğurabilmektedir.¹⁶⁵ Bazen ise savcının soyut gerekçelerle kovuşturmaya yer olmadığına karar verdiği görülmektedir.¹⁶⁶ Savcının bu kararı delillerle ilişkilendirilerek somut gerekçeyle vermesi gerekir. Verilen kararın ilgililere tebliğ edilmemesi de etkin soruşturma bakımından bir eksikliktir.¹⁶⁷

---

¹⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ünver, Y., TCK'da Düzenlenen Adliyeye Karşı Suçlar İftira Suç Uydurma-Suç Üstlenme Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik İnfaz Kurumlarından Kaçma, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara 2019.

¹⁶² Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 213.

¹⁶³ YCGK, 19/01/2016-2015/911-2016/1, YCGK, 23/06/2015-2013/7-700-2015/241, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 113-114.

¹⁶⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s.488.

¹⁶⁵ Yargıtay bir kararında, kimsenin kastı bulunmadığı gerekçesi ile kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiş ise de, müteveffa S.S'nin çalışmakta olduğu gemide hayatını kaybetmesi üzerine Güney Afrika makamlarınca yapılan otopside ölüm sebebi olarak karbonmonoksit maruz kalma ve keskin olmayan cisimle kafaya alınan darbe gösterilmesi karşısında, hiçbir soruşturma işlemi yapılmadan eksik soruşturma ile kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildiğini tespit ederek ilgili sulh ceza hakimliği kararının kanun yararına bozulmasına karar vermiştir. Y1.CD, 19/12/2016, 2016/4124-2016/4338, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/07/2019.

¹⁶⁶ Y2.CD, 03/04/2017- 2017/2130- 2017/3787, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

¹⁶⁷ Güleç Soyer, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi”, s. 1395.

Yeterli şüphenin değerlendirilmesi ve kapsamı önemli bir meseledir. Esasen kanun hiçbir istisnai hal belirtmeden yeterli şüphenin Cumhuriyet savcısınca değerlendirilmesi gerektiğini, kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmesi halinde ise itiraz üzerine sulh ceza hakimliğince, bunun da reddi halinde ise kanun yararına bozma yolunda incelenebileceğini düzenlemiştir. Düzenleme bu şekilde iken Yargıtay'ın bazı kararlarında yeterli şüphe bakımından savcı tarafından yapılacak değerlendirmeye sınırlamalar getirildiği görülmektedir. Örneğin 14/03/2017 tarihli Yargıtay kararında, trafik kazası sonucu meydana gelen yaralanma olayı ile ilgili olarak, iki bilirkişi raporu arasında çelişki tespit edilerek kusur durumu şüpheye yer bırakmayacak biçimde tespitinin yargılama sürecinde yapılması zorunluluğunun tespiti ile kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin karara yönelik itirazın kabulü yönünde karar verilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.¹⁶⁸ Aslında ortada sadece savcı tarafından raporlar arasındaki çelişki giderilmeyerek değerlendirme yapılmaması söz konusudur. Aksi yorum suçun oluşup oluşmadığı yönünde yapılacak değerlendirmede kusur durumu tespiti ve buna bağlı olarak “yeterli şüphenin” oluşup oluşmadığını tespit etme görevinin savcıdan alınarak mahkemeye verilmesi sonucu doğacaktır.¹⁶⁹ Bu yorum ise kanunun sistematığına aykırı olacaktır. Kanun, savcıya belirli şartlarda keşif yapma imkânı verdiği gibi bilirkişi raporu alma imkânı da tanımaktadır. Etkin yapılan soruşturma neticesinde verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın itiraz yoluyla sulh ceza hakimliğince incelenmesi sağlanarak hakim denetimi yapılması da mümkündür.

---

¹⁶⁸ Söz konusu olayda Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının yazı ve değerlendirmelerinden anlaşılacağı üzere ilk bilirkişi raporunda; gündüz vakti yapılan inceleme neticesinde müşteki şüpheli S.K.nın kusursuz, C.M.nin ise asli ve tam kusurlu olduğunun belirlendiği, soruşturmanın genişletilmesi kararı üzerine temin edilen 04/10/2016 tarihli ek bilirkişi raporunda ise; S.K.nın asli, C.M.nin ise tali derecede kusurlu olduklarının bildirilmesi karşısında, şüphelilerin kusur durumları bakımından her iki rapor arasında çelişki bulunduğu ve dosya kapsamında tarafların kusur durumlarını belirten Adli Tıp Kurumu ilgili ihtisas dairesinden alınmış bir rapor olmadığı görülmektedir. Kanaatimizce, tartışma aslında iki rapor arasındaki çelişkinin giderilmesi gerektiği yönünde toplanmaktadır. Bu çelişki giderildikten sonra, savcının bilirkişi raporlarını ve tarafların ifadelerini olayın oluş şekli ile değerlendirerek yeterli şüphenin oluşup oluşmadığının tespiti gerekir. Eğer yine yeterli şüphenin oluşmadığına kanaat getirirse kovuşturmayaya yer olmadığına karar verebilmelidir. Bu değerlendirmeyi sadece mahkemenin yapabileceği gibi bir sonuç, savcının birçok soruşturmada mahkeme değerlendirsin anlayışı ile iddianame düzenlenmesi sonucunu doğurur ki bu da “lekelenmeme hakkı”nın ihlal edilmesine neden olur. Bkz. Y12.CD, 14/03/2017- 2017/1538-2017/1978, <https://karararama.yargitay.gov.tr/Yargitay/BilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

¹⁶⁹ “Dava açmaya yetecek kadar kuvvetli delil bulunup bulunmadığı” konusunda ara muhakeme evresinde mahkemece denetleme yapılabileceği yönündeki görüş için bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. III, s. 1363-1364.

Yargıtay'ın 19/04/2017 tarihli kararında benzer görüşten hareket edilerek aynı sonuca ulaşılmıştır.¹⁷⁰ Bu kararda mesele biraz daha detaylı şekilde ifade edilerek taksirle işlenen suçlardan dolayı kusur değerlendirmesinin ancak mahkeme hakimi tarafından yapılabileceği, kusurun belirlenmesinin normatif bir değerlendirmeyle mümkün olacağı, konunun teknik bilgiyi gerektirmesi, hakimin hukuk bilgisiyle sorunu çözemeyeceği durumlarda bilirkişi incelemesi yaptıracağı, bilirkişinin inceleme yetkisinin kusurla ilgili olmayıp, işin tekniği ve norma aykırı davranışın belirlenmesi ile sınırlı olacağı, bilirkişi raporlarının mahkemeyi bağlayıcı olmadığı, delilleri değerlendirme vasıtalarından biri olduğu ifade edilerek meydana gelen olay nedeniyle keşif yapılarak bilirkişi raporu aldırılması ve soruşturmanın buna göre sonuçlandırılması gerektiği gözetilmeden, yapılan eksik soruşturma sonucu verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılan itirazın kabulü gerektiği sonucuna varılmıştır. Yine yukarıda belirtildiği gibi kanunda trafik kazalarıyla ilgili olarak kusurluluk değerlendirmesinin mahkemece yapılması gerektiğine dair istisnai bir hüküm bulunmamakta olup kanunla getirilmeyen bu istisnai halin yargı kararıyla getirilmesi düşünülemez. Bu durum savcının görev alanına müdahale niteliğindedir. Savcı da hakim gibi bu bilirkişi raporu ile bağlı olmayıp yapacağı değerlendirme sonucunda karar verecektir. Yargıtay'ın aynı dairesi trafik güvenliğinin tehlikeye sokulmasıyla ilgili kusur durumunun tespit ve tayini için yaptığı değerlendirmede ise soruşturmada, maddi olayın ve kusur durumunun şüpheye yer bırakmayacak biçimde belirlenmesi ve delillerin etraflıca araştırılıp ortaya çıkacak uygun sonuç çerçevesinde bir karar verilmesi gerektiğine değinerek yukarıda izah ettiğimiz görüşe uygun bir karar vermiştir.¹⁷¹

---

¹⁷⁰ Y12.CD, 19.04.2017- 2017/3071-2017/3289, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

¹⁷¹ Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nce yazılan kanun yararına bozma talebine ilişkin yazıda; Cumhuriyet savcısının soruşturma yapma zorunluluğundan bahsedilerek, somut olayda trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçu ile ilgili müşteki S.D.nin iddiaları ile ilgili şüphelinin ifadesine başvurulmadığı, mahallinde keşif yapılmadığı, meydana gelen olay nedeniyle keşif yapılarak bilirkişi raporu aldırılması ve soruşturmanın buna göre sonuçlandırılması gerektiği, eksik soruşturma ile kovuşturmaya yer olmadığına karar verildiği ifade edilmiştir.

Yargıtay 28/05/2018 tarihli kararında ise suçun manevi unsuruna yönelik değerlendirmenin mahkemece yapılacağına karar vermiştir.¹⁷² Yukarıda değerlendirilen görüşe benzer şekilde manevi unsurun var olup olmadığı aslında suçun gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik bir tespiti gerektirdiğinden ortada suç yok ise savcının iddianame düzenlemesi beklenmeyeceğinden, buna ilişkin değerlendirmenin de savcı tarafından yapılması uygun olacaktır. Yargıtay 16/11/2017 tarihli kararında “yeterli şüphe” kavramı ile bağlantılı olarak dinlenen tanıkların vermiş oldukları ifadeler neticesinde aslında delillerin takdir ve değerlendirmesinin mahkemesince incelenmesi gerektiği kanaatine varmıştır.¹⁷³

Yargıtay 04/10/2017 tarihli kararında yine “*delillerin kamu davasının açılmasını gerektirir nitelikte olduğu, bu delillerin mahkemesince takdir ve değerlendirilmesi gerektiği*” kanaatine varmıştır.¹⁷⁴ Aslında burada belirtilen mahkemece değerlendirilmesini gerektirir durum yeterli şüphe kavramıyla aynı anlama gelmektedir. Yargıtay kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlarda etkin soruşturma yapılmasına dikkat etmektedir. Örneğin bilirkişi raporu alınmadan kovuşturmayaya yer olmadığına

¹⁷² Y1.CD, 28/05/2018, 2018/1328- 2018/2551, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019. Şüphelinin, müştekinin kira sözleşmesi ile zilyetliğinde bulunan söz konusu depolara onun rızası olmaksızın yangında oluşan hasarın tespiti amacıyla da olsa girmiş bulunduğu kabulü ile suçun manevî unsurunun oluşup oluşmadığı hususunun yargılama sonucu mahkemece değerlendirilmek üzere kamu davasının açılması gerektiği ifade edilmiştir.

¹⁷³ Y1.CD, 16/11/2017, 2017/541-2017/4010, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 01/07/2017. Bu hususun her somut olayda ayrıca irdelenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Somut olayda olayın oluş şekli, ifadeler ve uzmanlık raporu dikkate alındığında kamu davası açmaya yeterli şüphenin oluştuğu görülmektedir. Dosyada mevcut 22/02/2016 tarihli ve 2015/1170122/281157 sayılı uzmanlık raporu ile sabit olduğu üzere şüphelinin sol el ve yüz svapları üzerinde atış artıklarının tespit edildiği, soruşturma aşamasında beyanları alınan şahıslardan H.D'nin beyanında; "*Ben ZJD'nin A.D'ye av tüfeği uzattığını gördüm...ZJD 'öldür hepsini şunların' diye bağıyordu*"; M.D'nin beyanında; "*Tam hareket edip uzaklaşacağı sırada ZJD av tüfeğini A.D'ye verdiğini gördüm... Ateş ettiği sırada JD 'öldür hepsini' diye bağıyordu*"; N.D'nin beyanında; "*ZJD'nin A.D isimli şahsa biraz önce görmüş olduğumuz tüfeği getirip verdiğini, A.D.nin üzerimize doğru tüfeği tuttuğunu gördüm...ZJD 'öldür hepsini' diye bağıyordu.*"; şeklinde beyanların olduğu, başkaca benzer yönünde tanık beyanlarının da bulunduğu ve dosyada mevcut tüm beyanların incelenmesi neticesinde şüpheli J ile olay anında mütevaffanın yakınlarında olan müşteki H.D.nin arasında arazi anlaşmazlığı sebebiyle husumet bulunduğu ve olay günü yaşanan tartışmanın da bahse konu husumetten kaynaklı olduğu görülmektedir. Cumhuriyet savcısı, müşteki beyanı, tanık beyanı ve uzmanlık raporu, olayın oluş şekli, önceye dayalı husumet gibi hususların tamamını değerlendirdikten sonra kamu davası açmaya yeterli şüphe bulunup bulunmadığına karar vermelidir.

¹⁷⁴ Y12.CD, 04.10.2017- 2017/2616 -2017/7035, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

karar verilmesini etkin soruşturma ihlali olarak değerlendirmiştir.¹⁷⁵ Doktrinde yer alan bir görüşe göre de, olayda bir hukuka uygunluk nedeni var ise verilmesi gereken kararın kovuşturmayaya yer olmadığı kararı olduğu ifade edilmektedir.¹⁷⁶

Kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin kararın verilmesinde, cumhuriyet savcısı ve adli kolluk arasındaki ilişki ayrıca irdelenmelidir. Soruşturma evraklarının kolluk aşamasında polis ve jandarma tarafından hazırlanması, savcının soruşturmadaki hakimiyeti ve talimatı bulunmaması, eksik ve hukuka aykırı soruşturmalara neden olarak etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesi sonucu doğuracaktır. Savcı, verdiği talimat neticesinde delillerin hukuka uygun bir şekilde toplanıp toplanmadığını denetlemelidir. Savcı, soruşturmanın başından sonuna kadar soruşturmada etkin rol oynamalıdır. Savcı ve adli kolluk arasındaki ilişkiye ikinci bölümde ayrıca değinilecektir.

Kovuşturmayaya yer olmadığına karar verildikten sonra, yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmedikçe ve bu hususta sulh ceza hakimliğince bir karar verilmedikçe aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz. Bu kurala göre, Cumhuriyet savcısı gerektiğinde yeni delil araştırması yapabilecektir. Aksi yorumun soruşturma evresinin özelliği ile bağdaşmayacağı ve savcılık kararına yargı kararı niteliği atfedileceği gerekçesiyle kabul edilemez bulunduğu belirtilerek, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara yapılan itiraz üzerine, sulh ceza hakimliğince “itirazın reddi kararı” verilmiş ve Cumhuriyet savcısı bu karardan sonra yeni bir delile ulaşmış ise, bu yeni delilin varlığı nedeniyle kamu davası açılabilmesi için itirazı reddeden sulh ceza hakiminin bir karar vermesi gerekeceği CMK’da düzenlenmiştir.¹⁷⁷ Düzenleme ile getirilen denetim mekanizması kişilerin hukuk güvenliği çerçevesinde hukuk devleti ilkesiyle uyumlu olduğu gibi etkin soruşturmanın sağlanması için gereken yürütülen soruşturmanın denetime açık olması ölçüsü ile de uyumludur. Söz konusu düzenlemeyle ilgili ayrıca şu

¹⁷⁵ Y5.CD, 09/01/2019-2018/5491- 2019/318, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019.

¹⁷⁶ Güleç Soyer, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi”, s. 1450, Centel/Zafer, s. 545-546. Meşru müdafaa koşullarının gerçekleşmesi halinde kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilebileceği düşünülmektedir. Bkz. Z. İnci Uslu, Ö., “Cumhuriyet Savcısı, Meşru Savunma Koşullarının Mevcut Olduğu Gerekçesiyle Kovuşturmayaya Yer Olmadığına Dair Karar Verebilir mi?”, Terazi Hukuk Dergisi, S. 71, C. 7, 2012, s. 61 (s. 58-62).

¹⁷⁷ Centel/Zafer, s. 557, 597.

husussu irdelemekte fayda vardır. Özellikle etkin bir soruşturma bakımından yeni delilin varlığının tespitini yapacak makam önem taşımaktadır. Suçtan zarar görenin yeni delilin varlığı ile ilgili dilekçe vermesi ile savcının bunu değerlendirmeye alması gerekir. Yeni delilin varlığının bir başka sonucu ise etkin soruşturma yapma görevi bakımından bulunan usul yükümlülüğünün tekrar ortaya çıkmasıdır. AİHM 03/05/2016 tarihli kararında, cinayet failinin tespitine ve nihayetinde yargılanmasına ilişkin makul ya da inanılabilir bir iddianın ve yeni delil veya bilgilerin ortaya çıkması durumunda, bu doğrultuda yetkili makamların soruşturma hususunda yeni tedbirler almaları gerektiği kanaatine varmıştır. Ayrıca yaptığı somut olayla ilgili değerlendirmede ortaya çıkan yeni bilgiler ile soruşturma konusundaki usul yükümlülüğünün yeniden doğduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁸ Bu kapsamda ortaya çıkan “soruşturma konusundaki usul yükümlülüğünün yeniden doğması” etkin soruşturma bakımından önemli bir husustur. Savcının etkin soruşturma yapma görevi tekrar gündeme gelmekte, yeni delilin muhafazası ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, kovuşturmayaya yer olmadığına karar verildikten sonra herhangi bir delille, yani soruşturmayaya başlanmasını sağlayacak bir delille tekrar soruşturmayaya başlanması mümkün değildir. Kanunun yeterli şüphe oluşturacak yeni delil bulunması yönündeki düzenlemeyi getiriş amacı “hukuk devleti” ilkesi kapsamında kişilerin hukuk güvenliğinin sağlanması ve neticede adil yargılanma hakkının korunmasıdır. Yargıtay 30/05/2016 tarihli kararına yansıyan bir olayda, mağdur vekili alınan hastane raporunun yeni delil kapsamında olduğunu iddia ederek, daha önce verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara itiraz etmiş ve itirazın reddine ilişkin kararı veren sulh ceza hakimliğince söz konusu kararın kaldırılması için Cumhuriyet başsavcılığına talepte bulunulmuş, başsavcılık bu delilin yeterli şüphe oluşturacak yeni delil olup olmadığının değerlendirilmesi ve kamu davası açılabilmesi için dosyayı sulh ceza hakimliğine göndermiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁸ AİHM, Cerf/Türkiye, 03/05/2016, Başvuru no. 12938/07, Prg. 65, 67, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/CERF.pdf>, e.t. 31/07/2019.

¹⁷⁹ Y12CD., 30/05/2016- 2016/779-2016/9098, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

Yargıtay'ın 26/04/2017 tarihli kararına yansıyan olayda ise sulh ceza hakimliği kararında, şikâyetçinin dilekçesinde belirtmiş olduğu hususların yeni delil niteliğinde olup olmadığı ve re'sen soruşturma açılıp açılmayacağına dair kararın tamamen Cumhuriyet Başsavcılığına ait olduğu gerekçesiyle, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara yönelik itirazın reddine ilişkin sulh ceza hakimliği kararının kaldırılmasının mümkün olmadığına karar vermiştir. Söz konusu karar kanun yararına bozma incelemesine konu olmuş ve bu incelemede; soruşturma dosyasına sunulan belgelerin yeni delil niteliğinde olup olmadığı ve kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın kaldırılarak dosyanın yeniden ele alınması gerekip gerekmediği konusunda bir karar verilmesi gerekirken, yukarıda belirtilen şekilde karar verilmesini kanuna aykırı bularak kanun yararına bozma kararı verilmiştir.¹⁸⁰

Her iki karar birlikte irdelendiğinde, Yargıtay tarafından yapılan kanun yararına bozma incelemesi neticesinde ilk kararda söz konusu delilin yeni delil olduğunun kabulü ile kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın kaldırılması gerektiği ifade edilmiş, ikinci kararda ise yeni delil niteliğinde olup olmadığı ve kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın kaldırılarak dosyanın yeniden ele alınmasının gerekip gerekmediğinin değerlendirilmesi istenmiştir. Aslında bu kararlar sonuç olarak yerinde de olsa kullanılan ifadeler bakımından eksiklikleri barındırmaktadır. Çünkü CMK'nın 172/2'nci maddesinin lafzı dikkate alındığında, burada aranması gereken husus "soruşturmaya başlanması için gerekli olan yeni delil" olmayıp "kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni delil" dir. Söz konusu düzenlemeye göre tespiti gereken bir başka husus ise iddianame düzenlenmesi için aranan yeterli şüphe kavramı kullanılmayarak kamu davası açılması için aranan yeterli şüphe dendiği için sulh ceza hakimliğince bu gerekçe ile kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın kaldırılmasına müteakip düzenlenecek iddianamenin eksiksiz olması halinde mahkemenin bunu kabulü gerekecektir.

---

¹⁸⁰ Y12CD, 26/04/2017- 2017/1526- 2017/3449,
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t.
17/07/2019.

8. İşlemden Kaldırma Kararı

Soruşturma yapılması izne tabi kişiler yönünden soruşturma açılması için izin talep edilmektedir. Bu tür soruşturmalarda soruşturma izni verilmemesine karar verilmişse ve bu karara itiraz edilmeksizin veya yapılan itirazın reddi sonucunda karar kesinleşmiş ise bu halde bu soruşturmada verilen karara uygulamada ve doktrinde “işlemden kaldırma kararı”, “incelemeye yer olmadığı kararı” veya “işlem yapılmasına yer olmadığı kararı” denmekte olup; bu şekilde isimlendirilmesine rağmen böyle bir durumda da verilen kararın özünde “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” olduğu savunulmaktadır. Bu düşünceyi savunan yazara göre ise kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verebilmek için soruşturma yapmış olma gerekmekte olup bu durumda “kovuşturmaya yer olmadığına karar” verilmesi gerektiği düşünülmektedir.¹⁸¹ Uygulamada ise işlem yapılmasına yer olmadığına karar vermek için UYAP ortamında “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” bölümü seçilerek işlem sonlandırılmaktadır.¹⁸²

Konunun etkin soruşturma bakımından ilişkisi, bu karar ister kovuşturmaya yer olmadığı kararı denilsin isterse işlemden kaldırma kararı denilsin özellikle kamu görevlilerinin şüpheli konumda olduğu olaylarda etkin bir şekilde soruşturmanın yürütülmesi ve kamu görevlilerini koruma saiki ile hareket edildiği izlenimi uyandırılmamasıdır. Yetkili kurullardan soruşturma öncesinde alınan kararların etkin soruşturmaya olumsuz etkileri olduğu ifade edilmektedir.¹⁸³ 4483 sayılı Kanun’la getirilen izin usulü ve bu usul kapsamında öncelikle ilgili kamu görevlisinin bağlı bulunduğu kurum tarafından yapılan ön inceleme aşaması konu bakımından önemlidir.¹⁸⁴ Ön inceleme 4483 sayılı Kanun kapsamına giren memur ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılan ihbar veya şikâyetlerle ilgili olarak ilgili kişinin söz konusu eylem veya işlemle ilgili hukuki durumunu tespit amacıyla yapılan inceleme ve soruşturma çalışmalarıdır. Bu çalışma neticesinde ilgili hakkında soruşturma izni

¹⁸¹ Polat, s. 1090.

¹⁸² Aslan, s. 178.

¹⁸³ Güleç Soyer, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi”, s. 1395.

¹⁸⁴ 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununa konu olan bir suç olduğu zaman 4483 sayılı Kanun hükümleri uygulanmayacağına dikkat edilmelidir. Bkz. Altıparmak, s. 33.

verilmesi veya verilmemesine dair idari işlem niteliğindeki karar verilmekte olup, bunun neticesinde cezai soruşturmanın başlayıp başlamayacağı belirlenmektedir.¹⁸⁵ AİHM kararlarına göre bu sürecin bağımsız kişilerce yürütülüp yürütülmediği tartışmalıdır.¹⁸⁶

Bir diğer husus ise özellikle soruşturma izni istenmeden önce acil ve ivedi toplanması gereken delillerin toplanması gerekliliğidir. 4483 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesine göre, Cumhuriyet başsavcıları, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin Kanun kapsamına giren suçlarına ilişkin herhangi bir ihbar veya şikâyet aldıklarında veya böyle bir durumu öğrendiklerinde ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespitten başka hiçbir işlem yapmayarak ve hakkında ihbar veya şikâyette bulunulan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesine başvurmaksızın evrakın bir örneğini ilgili makama göndererek soruşturma izni isterler. Soruşturmanın ivedi bir şekilde başlaması için izin istenecek makama ve izin isteme sürecine dikkat edilerek doğru bir şekilde hareket edilmelidir. Maddeye göre "ivedilikle toplanması gerekli" ve "kaybolma ihtimali bulunan delillerin" tespiti önemli olmakla birlikte ilgilinin ifadesine başvurmaksızın izin istenmesi gerektiği hususu bir başka önemli husustur. Savcı, hem ivedilikle toplanması gerekli delilleri toplayacak hem de muhafaza altına alacaktır. Bir diğer mesele ise ihbar ve şikâyetlerin ciddi bulunmamasına rağmen ilgili mercilerce Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi gerektiği hususudur.¹⁸⁷ Burada ilgili makamların yapılacak değerlendirmede bir takdir hakkı bulunmadığına dikkat edilmelidir. Savcının ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespit edebilmesi için bir değerlendirme yapması ve takdir hakkını kullanması gerekir. Bu takdir hakkını kullanırken olayın mahiyeti ve delilin niteliği önemli olacaktır. Örneğin, mala zarar verme suçu veya taksirle yaralanma gibi bir olayda

---

¹⁸⁵ Artukoğlu, Y., İnceleme ve Soruşturma Rehberi Memurlar ve Diğer Kamu Görevlileri İçin, Gazi Kitabevi, Ankara 2018, s. 59. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 9 ve 53'üncü maddelerine göre ceza soruşturması Yükseköğretim Denetleme Kurulu tarafından yerine getirilmektedir.

¹⁸⁶ Erol Arıkan/Türkiye davasında mahkeme, Valiliğin 4483 sayılı Kanun kapsamında ön inceleme aşamasında soruşturma izni vermemesine ilişkin kararının, uyumsuzlukla ilgili operasyonun hangi koşullarda meydana geldiğini etkili, bağımsız ve açık bir şekilde denetleyecek bir ceza soruşturmanın açılmasını engellediğine kanaat getirmiştir. AİHM, Erol Arıkan/Türkiye, 20/11/2012, Başvuru no. 19262/09, Prg. 86, bkz. Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 121-122.

¹⁸⁷ Polat, s. 1075.

delillerin yok edilmesi veya değiştirilmesi imkânı olduğundan hemen gerekli bilirkişi incelemesi ve olay yeri inceleme işlemleri yapılmalıdır. İzin aşamasından sonra yapılacak bu incelemelerde çok geç kalınabilir. Yani bu takdir yetkisi kullanılırken soruşturma izninden sonra da söz konusu delile ulaşılabiliyor veya delilin karartılma ve yok edilme şüphesi oluşturacak şekilde değilse buna göre takdir hakkı kullanılmalıdır.

Soruřturma izni verilmemesi halinde eęer soruşturma yapılması gerektiği dūřünülyor ise süresinde bu karara itiraz edilmelidir. Soruřturma izni verilmesi ve delillerin toplanarak yapılacak soruşturma sonucunda kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturmuyor ise bu durumda “kovuşturmaya yer olmadığına dair” karar verilmelidir. Soruřturma izni verilmesi ile yapılan soruşturma sonucunda toplanan delillere göre böyle bir kararın verilmesi çelişki oluşturmayacaktır.¹⁸⁸

4483 sayılı Kanun’un 4/3’üncü maddesine göre, işleme konulmayacak ihbar ve şikâyetlerin nitelikleri şu şekilde ifade edilmiştir: Kanuna göre “*memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar veya şikâyetlerde kişi veya olay belirtilmesi, iddiaların ciddî bulgu ve belgelere dayanması, ihbar veya şikâyet dilekçesinde dilekçe sahibinin doğru ad, soyad ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması zorunludur*”. Kanun’un 4/4’üncü maddesine göre ise, “*üçüncü fıkradaki şartları taşımayan ihbar ve şikâyetler Cumhuriyet başsavcıları ve izin vermeye yetkili merciler tarafından işleme konulmaz ve durum, ihbar veya şikâyette bulunana bildirilir ancak iddiaların, sıhhati şüpheye mahal vermeyecek belgelerle ortaya konulmuş olması halinde ad, soyad ve imza ile iş veya ikametgah adresinin doğruluğu şartı aranmaz. Başsavcılar ve yetkili merciler ihbarcı veya şikâyetçinin kimlik bilgilerini gizli tutmak zorundadır. Bu durumda işleme konulmayacak nitelikteki ihbar ve şikâyetlere ilişkin evrak Cumhuriyet başsavcılığının “soruşturma defterine kayıt edilir. Bu kayıt yapıldıktan sonra “işleme konulmamasına” karar verileceği ve durum varsa ihbarcı veya şikâyetçiye bildirileceği” şeklinde düzenlenmiştir.*¹⁸⁹ İşlem yapılmasına yer olmadığına dair karar üzerine ihbarcının açık kimlik ve adres bilgileri belli ise bu kişiye söz konusu karar tebliğ edilmelidir. Bu

---

¹⁸⁸ a.g.e., s. 1089.

¹⁸⁹ a.g.e, s. 1081.

çerçeve de önemli olan husus kişinin itiraz hakkının olmadığıdır.¹⁹⁰ Esasen bu tür kararlara itiraz yolunun öngörülmemesi etkin soruşturma bakımından da olumsuz bir durumdur.¹⁹¹ Eksik araştırma ile işleme konulmama kararı verilmesi mümkündür. İtiraz hakkı olmadığı için kanun yararına bozma yoluna da gidilemeyeceğinden bir takım mağduriyetlerin oluşması riski bulunmaktadır.¹⁹² 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun 18'inci maddesinde de benzer şekilde "suçun ihbarı" kurumu düzenlenmiştir. Bu maddeye göre yapılan soruşturmada "ihbar asılsız çıktığında aleyhine takibat yapılanın istemi üzerine muhbirin kimliği açıklanır". Böyle bir durumda da ihbarcıya kararın denetimi bakımından itiraz olanağı tanımak gerekmektedir.

İzin prosedürü bakımından dikkat edilmesi gereken bir husus ise izne tabi olmamasına rağmen izin prosedürünün işletilmesidir. Böyle bir durumda makul hızla soruşturmanın yürütülmesi bakımından etkin soruşturma olumsuz yönde etkilenecektir.¹⁹³

9. Daimi Arama Kararı

Cumhuriyet Başsavcılıklarında verilen daimi arama kararlarında, faili tespit edilemeyen soruşturmalarda belirli süreler içinde yapılan araştırma neticesinde faili tespit edilemiyor ise "daimi arama kararı" verilerek belirli aralıklarda kolluk makamlarına yazılan müzekkereler ile olayın fail veya faillerinin araştırılması istenmektedir.¹⁹⁴ Yani her türlü soruşturma işlemi yapılmasına rağmen yürütülen etkin soruşturma neticesinde fail tespit edilemiyor ise iddianame düzenlenemeyecek ve aynı zamanda kovuşturmaya yer olmadığına da karar verilemeyecektir. Böyle bir durumda

---

¹⁹⁰ Aslan, s. 180.

¹⁹¹ Kılıçaslan, İ., "AİHM Kararları Işığında Etkin Soruşturma 4483 Sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun Açısından Bir Değerlendirme", Terazi Hukuk Dergisi, C. 12, S. 132, Ağustos 2017, s. 104 (s. 100-104).

¹⁹² Y12.CD, 14.06.2017- 2017/3076- 2017/5136,
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t.
17/07/2019.

¹⁹³ Bu nedenle CMK'nın 160/5'inci maddesinde yer alan Cumhuriyet savcılarının doğrudan doğruya soruşturmaya başlayabilecekleri hallere dikkat etmeleri gerekmektedir.

¹⁹⁴ Daimi arama kararı ve hukuki niteliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kaya, K., "Soruşturma Yöntemi Olarak Daimi Arama Kararı ve Hukuki Niteliği", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 8, Aralık 2016, (s. 239-267).

zamanaşımı süresinin sonuna kadar fail veya faillerin aranmasına devam edilmesi gerekecektir.¹⁹⁵ Örneğin, hırsızlık olayında fail tespit edilemez ise failin tespit edilmesi için kolluğa müzekkere yazılacak, genellikle 6 ay süreyle fail araştırmaya devam edilecek ve bu süre sonunda da fail tespiti olmaz ise soruşturma dosyası daimi aramaya alınacaktır.¹⁹⁶ Eğer zamanaşımı süresi içinde halen fail bulunmamış ise zamanaşımı nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığına karar verilecektir. Bu nedenle “daimi arama kararı” verilmeden önce yapılacak araştırmanın derinlemesine ve etkin olması gerektiği gibi sonrasında yazılacak müzekkerelere karşı maktu müzekkere cevaplarının verilmesi değil gerçekten araştırma yapılması gerekmektedir.¹⁹⁷ Bu nedenle yapılacak hizmet içi eğitim veya yazışmalarda kolluk makamlarına işin önemi hatırlatılmalıdır.

Cumhuriyet savcılarının dikkatle incelemeleri gereken dosyalardan birisi de faili meçhul dosyalardır.¹⁹⁸ Anayasa Mahkemesi’nin “daimi arama kararı” ile ilgili olarak yaptığı tespit, daimi arama kararı alındıktan sonra soruşturma dosyasına failin araştırılmasıyla ilgili olarak herhangi bir belgenin girmediğini ve etkin bir soruşturma yapılmadığını değerlendirerek etkili bir başvuru yolunun sağlanmadığı ifade edilmiştir.¹⁹⁹ Bu karar incelendiğinde, başvuruçunun, yaralanmasına ilişkin sağlık raporunun hastane kayıtlarında mevcut olduğu ve eylemi gerçekleştiren ilgili polis memurları ile müdahale emrini veren polis amirlerinden şikâyetçi olduğu, yapılan araştırmada 46 polis memuru hakkında “ek kovuşturmaya yer olmadığı”na karar verilerek daimi arama kararı verildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede “daimi arama kararı”nın niteliği irdelenmesi gereken bir meseledir. Eğer fail tespit edilseydi zaten yakalama kararı ile failin araştırılması işlemlerine girişilecek ve ortada bir daimi arama kararı bulunmayacaktı. Bu araştırma netice itibarıyla bazen bir suç araştırmasını da içermektedir. Şüpheli ifadesi alındıktan sonra ortada bir suç olup olmadığı tespit

---

¹⁹⁵ Arslantürk, M., Cumhuriyet Savcının Soruşturma Temel Kitabı, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2018, s. 363.

¹⁹⁶ Polat, s. 619.

¹⁹⁷ Anayasa Mahkemesi de uygulamada sadece kolluk tarafından belirli zaman aralıklarıyla failerin belirlenebilmesine çalışıldığı yönünde yazıların yazılmasını ve Cumhuriyet savcılığınca başka hiçbir işlem yapılmamasını etkin soruşturma yükümlülüğü kapsamında delil toplama, makul hız ve özen gösterme görevinin ihlali olacağını kabul etmiştir. Bkz. AYM, Günay Dağ ve diğerleri, 07/01/2016, Başvuru no. 2013/2849, Prg. 74, AYM, Hüseyin Çaruş, 06/10/2015, Başvuru no. 2013/7812, Prg. 88-91, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 30.

¹⁹⁸ Aslan, s. 271.

¹⁹⁹ AYM, Mehmet Güneş Başvurusu, 11/12/2018, Başvuru no. 2015/16417, Prg. 45, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/16417>, e.t. 29/07/2019.

edilecektir. Bazen ise suç apaçık bir şekilde ortadadır, bu tür durumlarda ise sadece fail araştırması yapılacaktır. Bu nedenlerle, bu kararın somut olaya göre suç ve fail araştırması şeklinde karma nitelikte olabildiğini ifade etmek gerekir. Kararın isminde “arama” kelimesi yer alsada burada CMK’nın 116’ncı ve devamı maddelerinde yer alan “arama”ya ilişkin hususlar ifade edilmemekte olup dosyanın sürekli aktif olduğu ve failin arandığı belirtilmektedir. Failin tespiti üzerine, alınacak ifade ve ortaya konacak deliller neticesinde savcı, “kovuşturmaya yer olmadığı kararı” da verilebilecektir.

Kanaatimize göre, Anayasa Mahkemesi’nin 11/12/2018 tarihli kararı ve daimi arama kararı ile ilgili olarak kanuni düzenleme eksikliği dikkate alındığında, daimi arama kararı uygulaması etkin soruşturmayı olumsuz etkilemektedir. Çünkü, bu karar verildikten sonra ortada verilmiş bir karar olduğundan kolluk makamları derinlemesine araştırma yapmayacaklardır. Bu konuda getirilmesi gereken çözüm yolu bu soruşturmaların yine özel bir büro tarafından yürütülmesi ancak soruşturma işlemlerinin daimi arama kararı verilmeden, derinlemesine ve nitelikli bir şekilde yapılmasıdır. Faili meçhul dosyaların soruşturulmasıyla ilgili rehber klavuzlar ve temel kriterlerin belirlenmesi de bu soruşturmaların etkin yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

10. Uzlaştırma

Türk hukuk sistemi gibi birçok ülkenin hukuk sisteminde uzlaştırma kurumuna rastlamak mümkündür.²⁰⁰ Uzlaştırma ve benzeri alternatif çözüm yollarının Avrupa Konseyince de desteklendiği görülmektedir.²⁰¹ Uzlaştırmaya tabi olmasına rağmen uzlaşma teklif edilmeksizin iddianame düzenlenirse mahkemece bu iddianamenin iadesi gerekir.²⁰² İddianame düzenlenirken özel kanunlarda yer alan ve uzlaşmaya tabi olan suçlara da dikkat edilmelidir.²⁰³ Türkiye uygulamasında, Hakimler ve Savcılar Kurulu

---

²⁰⁰ Mukayeseli hukukta uzlaşma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sezer, A. Öğreti ve Uygulamada Uzlaşma, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 35-50, Gümüşel, E., Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2007, s. 27-45, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/42406.pdf>, e.t. 28/12/2019.

²⁰¹ Costa, J., “Yargıda Etkililiği Artırmada En İyi Uygulamalar”, Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Etkililiği, Ahmet Taşkın (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2009, s. 182.

²⁰² Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 615.

²⁰³ Özel kanunlarda yer alan uzlaşmaya bağlı suçlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kaymaz, S./Gökcan, H. T., Uzlaşma ve Ön Ödeme Türk Ceza Kanunu ve Özel Kanunlardaki Uzlaşmaya ve Önödeme Bağlı Suçlar, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2007, (s. 325-347).

Teftiş Kurulu'nun 07/06/2017 tarih ve 2017/691 sayılı Teftiş Rehberinin 15'inci maddesine göre; Kurul müfettiş ve başmüfettişlerince yapılan Cumhuriyet Başsavcılığı'nda bulunan soruşturma dosyalarının incelenmesinde uzlaşmaya ilişkin hükümlere riayet edilip edilmediğinin üzerinde durulduğu dikkati çekmektedir.²⁰⁴

Her Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde uzlaştırma bürosu kurulması zorunludur. Uzlaştırma işlemleri için sadece bu konuya bakan büroların kurulması soruşturmanın etkin yürütülmesi bakımından önemlidir. Burada önem verilmesi gereken husus ise soruşturma evrakının hiçbir işlem yapmadan uzlaştırmaya tabi suç kapsamında değerlendirilerek bu bürolara gönderilmemesi ve kamu davası açmaya yeterli şüphe bulunduğu tespitinde bu büroya gönderilmesidir.²⁰⁵ Delilleri toplanmış ve tüm ifadeleri alınmış soruşturma evrakının bu büroya gelmesiyle herhangi bir eksiklik bulunmayacağından bir an önce uzlaştırma işlemlerine başlanması halinde etkin bir soruşturma sağlanmış olacaktır.²⁰⁶ Uzlaştırma işlemleri süresince soruşturma işlemlerinin yapılabileceğine dikkat edilmelidir. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Alternatif Çözümler Daire Başkanlığının da uygulamanın etkinliği bakımından faydalı olduğu düşünülmektedir.²⁰⁷

Onarıcı adalet programlarının ceza adaleti sürecinde farklı evrelerde yönlendirme sağlayabilecek şekilde tasarlanması gerekir. Bu evreler, sisteme girmeyen davalar olarak informel yönlendirme, soruşturma evresi için kolluk/savcılık yönlendirmesi, kovuşturma evresi ve mahkumiyet öncesi için savcılık yönlendirmesi, mahkumiyet

²⁰⁴ Uzlaştırma hakkında ayrıntılı mevzuat bilgileri hakkında bkz. Yenisey, F. Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, Denizli 2005, (s. 1-16).

²⁰⁵ Ünver, "Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız", s. 191.

²⁰⁶ Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 10'uncu maddesine göre, soruşturmayı yürüten savcı "gönderme kararı" ile dosyayı uzlaşma bürosuna göndermekte ve uzlaşmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan inceleme sonucunda, 11'inci maddede yer alan eksikliklerin tespiti halinde bu dosya soruşturma bürosuna iade edilmektedir. Kanımızca, her iki savcı arasında görüş farklılığı oluşması halinde sorun ilgili Cumhuriyet başsavcısı tarafından ivedi bir şekilde çözümlenmelidir. Aksi halde, makul hızla soruşturmanın yürütülmesi olumsuz yönde etkilenecektir. Burada değinilmesi gereken bir diğer husus ise Kanun'da yer almayan "gönderme ve iade kararları"nın Yönetmelikte düzenlenmesidir. Kanımızca, soruşturmanın yürütülmesine önemli bir etkisi olan bu düzenlemelerin Kanunda yer alması gerekmektedir. Ortaya konulması gereken diğer bir mesele ise kamu davası açılmasında yeterli şüphe tespitinin hangi savcı tarafından yapılacağıdır. Kanımızca, bu değerlendirmeyi soruşturmayı yürüten savcı yapabilmelidir. Aksi halde uzlaştırma bürosundan görevli savcının, soruşturmayı yürüten savcı ile arasında alt-üst ilişkisi şeklinde bir ilişki ortaya çıkacaktır ki bu da Kanun'a aykırı olacaktır.

²⁰⁷ Şık, s. 92.

kesinleşme öncesi bakımından mahkeme yönlendirmesi, hüküm sonrası bakımından denetimli serbestlik/infaz kurumu yönlendirmesi ve infaz sonrası yeniden topluma kazandırma bakımından ise şartlı salıverme kurumu olarak belirtilmiştir.²⁰⁸ Etkin soruşturma bakımından bir onarıcı adalet kurumu olan uzlaştırma bu yönüyle önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle CMK'nın 253/1'inci madde uyarınca uzlaşmaya tabi olan suçların kapsamının genişletildiği dikkate alındığında²⁰⁹, birçok suç türünde uzlaştırmaya yer verildiği görülecektir. Bu evrelerden savcılık yönlendirmesinde etkin bir sürecin bulunması ve tarafların uzlaşarak neticenin sağlanması amaçlanmalıdır. Bu durumda soruşturma aşamasından kovuşturma aşamasına aktarılan dosya sayısı da azalacaktır. Netice itibarıyla bu kurum ceza muhakemesini hızlandırıcı bir etkiye sahip olacaktır.²¹⁰

Mesele sadece dosya sayısı ile ele alınmamalıdır. Etkin soruşturmanın sağlanması dosya sayısı ile bağlantılı bir konu olsa da suçların azaltılması veya dosyaların azaltılması sadece uzlaştırma ve önödeme gibi tedbirlerle sağlanamaz. Soruşturma evrakının bir evreden diğer evreye geçmesini sağlayan bu tür uygulamalar genişletilirken çok dikkat edilmelidir.²¹¹ Özellikle kamu vicdanı bakımından adaletin yeterince sağlanmadığı ve kamu düzeninin bozulduğu algısı oluşmamalıdır. Bu meselede aslında nasıl ki zamanaşımı neticesinde faillerin cezasız kalmaması gerektiğine dikkat ediyorsak, zamanaşımı süresi içindeki uygulamaların fazlası ile genişleterek suçluların cezasız kalmasının da önüne geçilmesi gerekir. Kamu görevlilerinin gerçekleştirmiş olduğu kötü muamele olaylarında dikkate alınan

---

²⁰⁸ Yücel, Yargı Sistemi Üzerine Denemeler (*Überlegungen zu einem Justizsystem*), s. 308-309.

²⁰⁹ 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 26'ncı maddesi uyarınca, "iş ve çalışma hürriyetini ihlal, güveni kötüye kullanma ve suç eşyasının satın alınması" suçları uzlaştırma kapsamına alınmıştır.

²¹⁰ Çetintürk, E., Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2017, s. 190, Yerdelen, E./Özbek, M. S./Altuntaş, Ş./Boz, B./Erdem, D. Ö./Yılmaz, A. B., Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 97.

²¹¹ Kovuşturmanın tamamen mağdur-fail uzlaşmasına bırakılması durumunda, zengin failler ile fakir failler arasında eşitsizlik ortaya çıkacaktır. Öte yandan, zengin failler bakımından eylemin tekrarlanma ihtimali artacaktır. Çünkü zengin fail mağdurun zararını gidererek eylemin şikâyetini engelleyecektir. Aynı gerekçe ile önödeme tabi suçların da kapsamı genişletilmemelidir. Bkz. Ünver, Y., Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003, s. 1041.

cezasızlıkla mücadele meselesine kamu görevlilerinin gerçekleştirmediği diğer olaylarda da dikkate alınması gerektiği ifade edilmelidir.²¹²

Konu etkin soruşturma bakımından “maddi gerçeğin ortaya çıkarılması” ilkesiyle de doğrudan ilişkilidir. Uzlaştırmayla maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasından taviz verilmediği söylenemez.²¹³ Kanaatimize göre, burada maddi gerçekten tamamen vazgeçilmemektedir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için savcının gerekli araştırma işlemlerini yapması ve kamu davası açmaya yeterli şüphe olup olmadığının tespiti gerekir. Ayrıca, kamu davasının mecburiliği ilkesine de uzlaştırma ile sınırlama getirilmektedir.²¹⁴ Bu bakımdan etkin soruşturma yapmadan sağlanacak bir uzlaştırma ve uzlaştırmanın ağır suçlara yaygınlaştırılması uygun olmayacaktır. Uzlaştırmayla ilgili olarak etkin soruşturma bakımından önemli görülen bir diğer mesele de uzlaştırma sürecinde soruşturmanın gizliliğine riayet edilmesi gerektiğidir. Gizlilik kuralına tarafların ve en başta uzlaştırıcının uyması gerekir.²¹⁵ Etkin yapılan bir soruşturmada bu gizliliğe riayet edilmelidir. Makul hızla soruşturmanın yürütülmesi için uzlaştırma teklifi yapılacak kişilerin yetkili kişiler olması gerekmektedir. Aksi halde kabul veya red cevapları hukuki sonuç doğurmayacak, netice itibariyle soruşturma yavaşlayacaktır.

Makul hızla soruşturmanın yürütülmesiyle ilgili ifade edilmesi gereken bir başka husus ise uzlaştırmaya tabi olan suç ile tabi olmayan suça ait soruşturma dosyalarının ayrı yürütülmesidir. Bu durum mükerrer işlemleri artırarak makul hızla soruşturmanın yürütülmesini olumsuz yönde etkileyecektir. Böyle bir durumda savcı soruşturmayı makul hızla yürütülmesini engellemeyecek ve mükerrer işleme neden olmayacak şekilde yürütmelidir. Müşteki, şüpheli, tanık ifadesi alınarak ve gerekli deliller toplanarak, uzlaştırmaya tabi suç için kamu davası açmaya yeterli şüphe olduğu tespit edildikten sonra ayırma kararı verilerek dosya ilgili büroya gönderilmelidir.

Uzlaştırma kurumunun uygulanabilmesi için ortada etkin yapılmış soruşturma ve kamu davası açmaya yeterli şüphenin bulunup bulunmadığının tespiti gerekir.

---

²¹² Cezasızlıkla mücadele hakkında bkz. Köksal, s. 24.

²¹³ Kaymaz/Gökcan, s. 95.

²¹⁴ a.g.e., s. 94.

²¹⁵ Öztürk, Y., “Uygulayıcı Gözüyle Uzlaşma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Feridun Yenisey (Yayına Hazırlayan), Arıkan Basım Yayım, Dağıtım, Denizli 2005, s. 175 (s. 164-179).

Uzlaştırmaya tabi soruşturma dosyasında sadece uzlaştırma teklifleri ile meselenin neticelenmesi kişilerin mağduriyetine neden olacağı gibi kurumun getiriliş amacı ile de bağdaşmayacaktır.

11. Önödeme

Önödemenin yapılması bir soruşturma kurumu olarak tasarlanmıştır. Kovuşturmada evresinde de önödeme yapılması mümkündür.²¹⁶ İddianame incelenirken ilgili suçun önödemeye tabi olup olmadığı, eğer tabi ise önödeme önerisinin yapıp yapılmadığı hususu kontrol edilmektedir. Eğer önödeme önerisi yapılmadan iddianame düzenlenmiş ise bu iddianamenin iadesi gerekir.²¹⁷

Önödemeye tabi bir suçta şikâyet üzerine hemen şüpheliye önödeme tebligatı gönderilmesi kurumun amacı ile bağdaşmamaktadır. Öncelikle tüm deliller toplanmalı ve iddianame düzenlemeye yeterli delil yok ise kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmelidir.²¹⁸ Ceza adalet sisteminde bir işin gereksiz olarak bir aşamadan diğer bir aşamaya aktarılması eleştirilmiştir. Soruşturmaların ilk aşamada takipsizlik (kovuşturmaya yer olmadığına karar verme) veya önödeme gibi işlemlerle sonuçlandırılması halinde yargılamadaki gecikme ve dosya çokluğu azaltılarak yeni bir çalışma verimi sağlanabilir. Dava işlem süresinin hesaplanmasında “Dava işlem süresi=Çalışma süresi+Nakil Süresi+Bekleme Süresi” formülüne bakıldığında önödeme işleminin katkısı nakil ve bekleme süresine olacaktır.²¹⁹ Dosya sayısının azaltılması amaçlandığında, önödemenin yaygınlaştırılması ve daha fazla suç tipinde uygulanması verimli olacak ve öte yandan suçla mücadelede zafiyet oluşturabilecek özellikle cezanın genel ve özel önleme amacını ortadan kaldıracak uygulamalara yer verilmemelidir.²²⁰

²¹⁶ Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 81.

²¹⁷ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 615. Uzlaştırma da olduğu gibi ön ödemede de özel yasalarla belirlenen suçlara dikkat edilmelidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaymaz/Gökcan, s. 507-683.

²¹⁸ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 129, Özen, M., Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s. 46.

²¹⁹ Yücel, Kriminoloji, s. 207. Hafif suçlar sistem dışına çıkarılarak ceza adalet sisteminde mahkemelerin dosya çokluğunun azaltıldığı, bunların arasında önödemenin güzel bir metod olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Dönmezer/Yenisey, s. 42.

²²⁰ Kanun koyucunun ceza adalet sisteminde önödeme kurumuna bakış açısını daha iyi anlayabilmek ve değerlendirebilmek için bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Sıra Sayısı: 438, Ceza Muhakemesi

Hakimler ve Savcılar Kurulu Teftiş Kurulu'nun 07/06/2017 tarih ve 2017/691 sayılı Teftiş Rehberinin 15'inci maddesine göre; Kurul müfettiş ve başmüfettişlerince yapılan Cumhuriyet başsavcılığında bulunan soruşturma dosyalarının incelenmesinde öndemeye ilişkin hükümlere riayet edilip edilmediğinin üzerinde durulduğu dikkati çekmektedir. Öndeme işleminin gerçekleşmesi halinde Cumhuriyet savcısı kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermek zorundadır. Bu konuda herhangi bir takdir yetkisi de bulunmamaktadır.²²¹

Uzlaştırmada olduğu gibi öndeme uygulamasında da yetkili kişilere bu teklif gönderilmeli aksi halde makul hızla soruşturma yapılması şartı gerçekleşmeyecektir. Maddi gerçeğe makul hızla araştırma yaparak ulaşılmaması gerekir. Bu etkin soruşturmanın bir gereğidir. Konu ile ilgili ifade edilmesi gereken bir başka husus ise öndemeye tabi olan suç ile tabi olmayan suça ait soruşturma dosyalarının ayrı yürütülmesi gerektiğidir. Aksi halde, mükerrer işlemler artacak, makul hızla soruşturmanın yürütülmesini olumsuz yönde etkilenecektir. Bize göre, müşteki, şüpheli, tanık ifadesi alınıp, gerekli delillerin toplanması, öndemeye tabi suç için kamu davası açmaya yeterli şüphe oluştuğu tespit edildikten sonra ayırma kararı verilerek öndeme teklifinde bulunulmalıdır.

12. Seri Muhakeme Usulü

7188 sayılı Kanun'un 23'üncü maddesine göre, CMK'nın 250'inci maddesinde "seri muhakeme usulü" kurumu düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, soruşturma evresi sonunda belirli suçlarla ilgili olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği takdirde "seri muhakeme usulü" uygulanır.²²² Bu düzenlemede yer alan seri

---

Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Kanun Tasarısı (1/775) ve Adalet Komisyonu Raporu, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss438.pdf>, e.t. 17/08/2019.

²²¹ Centel/Zafer, s. 558.

²²² Bu suçlar şu şekilde belirlenmiştir: "a) *Türk Ceza Kanununda yer alan;*
1. *Hakkı olmayan yere tecavüz (madde 154, ikinci ve üçüncü fıkra),*
2. *Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması (madde 170),*
3. *Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (madde 179, ikinci ve üçüncü fıkra),*
4. *Gürültüye neden olma (madde 183),*
5. *Parada sahtecilik (madde 197, ikinci ve üçüncü fıkra),*
6. *Mühür bozma (madde 203),*
7. *Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan (madde 206),*
8. *Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228, birinci fıkra),*
9. *Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (madde 268),*

muhakeme usulünün uygulanma şartları, Cumhuriyet savcısına düşen görev ve hukuki sonuçları dikkate alındığında, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve seri muhakeme usulü ile etkin soruşturma ilişkisi önem arz etmektedir. Etkin soruşturma yerine getirilmeden yürütülen bir soruşturmada kişilerin seri muhakeme usulünü müdafileri huzurunda kabul etmeleri ve mahkemenin de bunu onaylaması halinde çok ciddi mağduriyetler ortaya çıkabilecektir. Ayrıca, uygulama usulü dikkate alındığında kovuşturma aşamasında hakim tarafından hükümle belirlenen yaptırım savcı tarafından belirlenmekte ve bu yaptırıma ilişkin seri muhakeme usulünün uygulanması görevli mahkemeden istenmektedir.²²³ Mahkeme bu sefer şüpheliyi müdafii huzurunda dinledikten sonra seri muhakeme usulünün şartları gerçekleşmiş ise talep edilen yaptırım doğrultusunda hüküm kurmaktadır. Şartları oluşmamış ise talep rededilip ve genel hükümlere göre soruşturmanın sonuçlandırılması için dosya Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmektedir. Mazeretsiz olarak mahkemeye gelmeyen şüpheli bu usulden vazgeçmiş sayılmaktadır.

Görüldüğü gibi seri muhakeme usulü içerisinde birden fazla basamağı barındırmaktadır. Bu basamaklardan birinde seri muhakeme usulünün uygulanmaması durumu ile karşılaşılabılır. Ayrıca, mahkeme şüpheliyi müdafii huzurunda hemen dinleyemeyebilir. Böyle bir durumda esasen “seri muhakeme” amacıyla getirilen

---

suçları.

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 13 üncü maddesinin birinci, üçüncü ve beşinci fıkraları ile 15 inci maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında belirtilen suçlar.

c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 93 üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen suç.

d) 13/12/1968 tarihli ve 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langurt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanunun 2 nci maddesinde belirtilen suç.

e) 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun ek 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinde belirtilen suç”.

²²³ Doktrinde, “kamu davasının açılmasının ertelenmesi” kurumu ile ilgili yapılan değerlendirme sonucunda; yargılamanın kısaltılması çabalarının basitleştirilmiş yargılama modelleriyle gerçekleştirilmesi ve hakimlere ait yargılama yetkilerinin savcılara devredilememesi gerektiği savunulmaktadır. Bkz. Bozbayındır, A. E. “Önödeme ve Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi”, Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach’a Armağan, Feridun Yenisey, İzzet Özgenç, Ayşe Nuhoğlu, Adem Sözüer ve Faruk Turhan, (ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 905, (s. 877-907). Seri muhakeme usulünde yaptırım talebi hakim tarafından uygun görülmesi halinde onaylansa bile TCK. 61, 50 ve 51’inci maddeleri doğrultusunda yaptırım ilk olarak savcı tarafından belirlenmektedir. Bu bakımdan söz konusu düzenleme eleştiriye açıktır. Kanaatimize göre, bu tür yetkiler hakim tarafından kullanılmalıdır ve savcıya devredilmemelidir.

düzenleme, “geciktirilmiş muhakemeye” neden olabilir. Bir dizi işlem yapıldıktan sonra sürecin başarısızlıkla sonuçlanması halinde işlemler için dosya Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmektedir. Bu da “makul hızla soruşturmanın yürütülmesi” kriterine aykırılık teşkil etmektedir. Aslında doğru yürütülen soruşturma neticesinde “tek celsede” yargılamanın bitirilmesi amaçlanırken, birden fazla celsede yargılama faaliyetine neden olacak bu düzenleme birçok bakımdan eleştiriye açık görünmektedir. Seri muhakemede, etkin soruşturma ile ilgili bir eksiklik “adil yargılanma hakkı” ve “hak arama hürriyeti” kapsamında bir ihlal doğuracak niteliktedir.²²⁴ Bu usulde, “ara muhakeme” evresinin uygulanmayacak olması nedeniyle savcının delil toplama ve bunları değerlendirmedeki görev sorumluluğu artmaktadır.²²⁵ Burada sadece etkin soruşturma bakımından önemi görülen kısma değinilmekle yetinilmiştir.

V. ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİNİN ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKİ DAYANAKLARI

Etkin soruşturma yapma görevinin ulusal dayanakları incelendiğinde; Anayasa'nın 36'ncı maddesine göre, herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Anayasa'nın 38'inci maddesi ise, “*suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz, hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz, kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez ve ceza sorumluluğu şahsidir*” düzenlemesini içerir. Etkin soruşturma bakımından “lekelenmeme hakkı” ve kabul edilebilecek delillerin çok önemli olduğu görülmektedir. İfade alma, kişinin suçlu olarak kamuoyunda duyurulmaması ve hukuka aykırı delillerin kullanılmamasıyla ilgili olan bu madde soyut olarak kanun metninde kalmamalıdır. Kanaatimize göre, bu maddenin hukuka uygun bir şekilde uygulanması için en büyük görev soruşturmanın yürütülmesinden sorumlu Cumhuriyet savcısına düşmektedir.

²²⁴ Centel/Zafer, s. 607.

²²⁵ Seri muhakeme usulü hakkında ayrıntılı değerlendirme için bkz. Uğurlubay Aygörmez, G. A./Haydar, N./Korkmaz, M., “Serî Muhakeme Usûlüne İlişkin Sorunlar”, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019/2, s. 255-306.

Etkin soruşturma bakımından önemli olduğu değerlendirilen bir diğer madde ise Anayasa'nın 40'ıncı maddesidir. Bu maddeye göre, Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânın sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvurabileceğini ve sürelerini belirtmek zorundadır. Çocuklar, kadınlar ve cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlüler için “hak arama hürriyeti”nin sağlanması etkin soruşturmaya hizmet eder. Bu sayede kişilerin yapmak istedikleri ihbar ve şikâyetleri gecikmeksizin ilgili makamlara ulaştırmaları sağlanır. Netice olarak bu husus soruşturmanın gecikmeksizin başlamasına neden olur. “Soruşturmaya ve kovuşturmaya yer olmadığı”na dair kararlar ilgili olarak, hangi kanun yolları ve mercilere başvurulacağına gösterilmesi zorunluluğu itiraz ve başvuru sürelerinin başlaması bakımından önemlidir. Anayasa'nın 139'uncu maddesine değinilecek olursa, hakimlik ve savcılık teminatının bu maddede düzenlendiği görülmektedir. Bu maddeye göre, *“hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz”*. Etkin soruşturma bakımından da savcının yürüttüğü soruşturma neticesinde hukuka aykırı herhangi bir muameleye tabi tutulmaması ve kanuni güvenceye sahip olması gerekmektedir. Yapmış olduğu soruşturma nedeniyle başka yere ataması gerçekleşecek olan savcı maddi gerçeği araştıramayacaktır.²²⁶

CMK'nın ilgili hükümlerine çalışmanın birçok bölümünde değinilecek olduğundan burada önemli görülen iki düzenleme üzerinde durulacaktır. İlk olarak CMK'nın 160/2'nci maddesine göre, Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür. Etkin soruşturma kavramının geçtiği düzenleme ise CMK'nın 172/3'üncü maddesinde yer almakta olup bu düzenlemeye göre, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın “etkin soruşturma” yapılmadan

---

²²⁶ 2019 yılında Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan Yargı Reformu Strateji Belgesi'nin amaçlar kısmında; yargı bağımsızlığı, tarafsızlığı ve şeffaflığının geliştirilmesi başlığı altında hakim ve savcılar için coğrafi teminatın olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu konuda gecikmeksizin gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

verildiğinin AİHM'nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine AİHM'ye yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi hâlinde yeniden soruşturma açılmaktadır. Yeniden soruşturma açılması halinde yapılan soruşturmanın etkin soruşturma kriterlerine uygun yürütülmesi zorunluluk taşımaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin ele aldığı somut bir olayda başvuruçular AİHM kararı sonrası yürütülen soruşturmanın, kararın yerine getirilmesi mahiyetinde olmadığını iddia etmişlerdir.²²⁷ Yani AİHM kararı sonrasında yürütülen soruşturma da etkin yürütülmelidir. Kanaatimize göre, burada AİHM kararının uygulayıcısı olan savcı, bu kararı özümsemeli ve iyi anlamalıdır. Yapacağı değerlendirme neticesinde gerçekleştireceği soruşturma işlemleri etkin soruşturmaya hizmet etmelidir. Aksi halde, ikinci bir ihlal doğacağı gibi maddi gerçeğin ortaya çıkarılması zaman içerisinde mümkün olmayacaktır.

Hakim ve savcıların adaylık işlemlerinden, atanmalarına, meslekte terfi etmeleri ve haklarındaki disiplin soruşturmalarına kadar birçok hükmü düzenleyen Hakimler ve Savcılar Kanunu konu bakımından da önemlidir. Özellikle, Kanun'un 28'inci maddesinde hakim ve savcılarla ilgili düzenlenen "kanun yolu değerlendirme formunu" görmekteyiz. Söz konusu değerlendirme formu ile savcının etkin bir soruşturma yapıp yapmadığının değerlendirmesi ve alacağı puana etkisi belirlenebilecektir. Kanun yolu değerlendirme formunun düzenlemesine bakıldığında;

- *Soruşturmanın niteliği,*
- *İddianame,*
- *Karar veya hükmün hukuka uygunluğu ve isabet derecesi,*
- *Soruşturma, kovuşturma veya yargılamanın hedef sürede tamamlanması,*
- *Gereksiz masrafa sebebiyet verilmesi,*
- *Duruşmalara hazırlıklı çıkılması veya hazırlıksız çıkılarak gecikmelere neden olunması,*

---

²²⁷ AYM, Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu, 17/07/2014, Başvuru no. 2012/848, Prg. 71, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>, e.t. 30/07/2019.

- *Dosyaların eksiklik nedeniyle geri çevrilmeye neden olmayacak şekilde görevli daire veya birime gönderilmesi,*

- *Bilirkişi görevlendirilmesinin hukuka uygun yapılması, hususlarının kriter olarak değerlendirildiği görülmektedir.*

Soruşturma, kovuşturma veya yargılama işlemlerinin usul hükümlerine uygun olarak doğru ve zamanında yapılması, dava konularının anlayış ve yönlendirilmesi ile mütalaa, gerekçeli karar ve tebliğnamelerin yazılış, tahlil ve sonuçlandırılmasında başarı gösterilmesi gibi hususlar dikkate alınarak çok iyi, iyi, orta ve zayıf şeklinde not verilmektedir. Özellikle soruşturmanın niteliği, iddianame, hukuka uygunluk ve isabet derecesi, mütalaanın yazılması gibi hususların savcılar bakımından çok önemli kıstaslar olduğunu ifade etmek gerekir. İlgili Kanun hükümlerine göre hakim ve savcıların terfilerinde iş yüzdeleri dikkate alındığı gibi kanun yolu değerlendirme formu sonuçları da dikkate alınmaktadır. Kanaatimize göre, “soruşturmanın niteliği” kıstası etkin soruşturma bakımından değerlendirilmesi gereken önemli bir husustur. Bunun yanı sıra “gereksiz masrafa sebebiyet verilmesi”nin tespiti, usulüne uygun ve yerinde olmayan soruşturma işlemleriyle hem devletin zarara uğratılması hem de makul hızla soruşturmanın yürütülmesi ile ilgilidir. Bu çerçevede, ilgili savcının sorumluluğu da gündeme gelecektir. Kanımızca, gereksiz masrafa sebebiyet verildiğinin tespiti halinde, bu masrafların savcıya rücu edilmesi düzenlemesi getirilmelidir. İddianamenin hukuka uygun olması ise “ara muhakeme” evresinin etkin bir şekilde kullanılmasına ve iddianamelerinin iade edilmemesine hizmet ederek etkin soruşturmaya olumlu katkısı olacaktır. Kanun yolu değerlendirme formlarının, bu bakış açısıyla, nitelikli bir şekilde ve uygulamaya yön gösterici nitelikte hazırlanması gerekmektedir.

Cumhuriyet başsavcılığının kuruluşu, Cumhuriyet başsavcısı ve savcının görev ve yetkisi olmak üzere pek çok hususun “Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun” kapsamında düzenlendiği görülmektedir. Söz konusu hükümler etkin soruşturmaya doğrudan olmasa bile dolaylı olarak ilgili hükümlerdir. Kanun’un 16’ncı maddesinde mahkeme kuruluşu Cumhuriyet başsavcılıklarının kuruluşu, 17’nci maddesinde, Cumhuriyet başsavcılığının görevleri, 18’inci maddesinde, Cumhuriyet başsavcısının görevleri,

20'inci maddeye göre Cumhuriyet savcısının görevleri, 21'inci maddesinde, Cumhuriyet savcılarının yetkileri, yetkili oldukları alan, 22'nci maddesinde, Cumhuriyet savcılarının duruşmalardaki yetkisi düzenlenmektedir. Başsavcı-savcı ilişkisinde bu maddelerin ortaya konulması önemlidir. Başsavcılar, savcılarının etkin bir şekilde çalışmasını sağlayacak şekilde iş bölümünü yapmalıdırlar. Bu görevi yerine getirirken aynı zamanda denetim görevlerini de yerine getirmelidirler. Savcılar, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında başsavcılarıyla koordinasyon içerisinde olmalıdırlar. Görevini ve yetki alanını nitelikli bilen bir savcı, gereksiz soruşturma işlemlerinden de kaçınarak soruşturmanın uzun süre sürüncemede kalmasının önüne geçecektir.

Etkin bir soruşturmanın yerine getirilip getirilmediğinin tespiti ve denetimi bakımından “Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” hükümleri önem arz etmektedir. Yönetmelik, soruşturma, kovuşturma veya yargılamaların tamamlanması için öngörülen hedef sürelerin belirlenmesi ve uygulanmasına dair usul ve esasları düzenlemek amacıyla hazırlanmıştır. Yönetmeliğin 8'inci maddesine göre ise hedef sürelere uyulup uyulmadığının takibi yapılabilmektedir. Ayrıca “kanun yolu değerlendirme formlarının” düzenlenmesinde hedef süreler de dikkate alınmaktadır. Hedef sürelerin uygulanmasında, makul hızla soruşturma yürütülerek maddi gerçeğe ulaşmak temel hedef olmalıdır.

Etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün uluslararası hukuki dayanakları ele alındığında ilk akla gelen AİHS'de yer alan düzenlemeleridir. Söz konusu düzenlemelerden, Sözleşme'nin 2'nci maddesinde yer alan yaşam hakkı, 3'üncü maddesinde yer alan işkence yasağı ve 13'üncü maddesinde yer alan etkili başvuru hakkı önemlidir.²²⁸ Ayrıca AİHS'nin 6'ncı maddesinde yer alan adil yargılanma hakkı da etkin soruşturmaya ilgili bir düzenlemedir. AİHS'nin ilgili maddeleri kapsamında etkin soruşturma konusu değerlendirildiğinde kanaatimize göre, bu maddeler “usule ve esasa ilişkin pozitif yükümlülüğün” ortaya konulmasına hizmet etmektedir. Yaşam hakkı

---

²²⁸ Şenol, s. 2, Bilge, s. 376. Anayasa'nın 90/5'inci maddesine göre, “*usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır*”.

korunması gereken bir haktır. Bu hakka yönelik açık ve muhtemel tehditlerin ortadan kaldırılması sözleşmeye taraf devletlerin sorumluluğundadır. Bunun yapılabilmesi için ise bu hakka yönelik saldırıda bulunanların ortaya çıkarılmasına yönelik soruşturma işlemlerinin yapılması gerekir. İşkence yasağı için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Kişinin hakkını arayabilmesi için etkili bir başvuru yolunun sağlanması ve adil yargılanma hakkının temini gerekmektedir.

Tavsiye niteliğinde olan Minnesota Protokolü'nün III. Bölüm B kısmında, yaşam hakkının ihlal edildiği durumlarda etkin soruşturma yapılmasına ilişkin hükümlere ve EK 1 "Hukuk-Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkili Biçimde Önlenmesi ve Soruşturulması" başlığı altında bulunan ilkelere soruşturma ile ilgili ilkelere yer verilmiştir. Yine aynı protokolde soruşturmada uygulanacak usul başlığı altında olay yeri incelemeye ilişkin hususlara yer verildiği görülmektedir.²²⁹ Kanaatimize göre, etkin soruşturmanın bir dayanağı olan bu usul yükümlülüklerinin soruşturma işlemlerinde yerine getirilmesi etkin soruşturmaya hizmet eder. Bunun için ise savcı ve kolluk personelinin uluslararası sözleşmeler ve belgeler hakkında eğitilmesi gerekmektedir. Konu somut örnekler ve gerektiğinde video görüntüleriyle ele alınmalıdır.

İstanbul Protokolü IV. Bölüm C bendi 2'inci fıkrasında, "*devletler, işkence ya da kötü muameleye ilişkin şikâyet ve raporların derhal ve etkili biçimde soruşturulmasını sağlamak zorundadır*" ifadesine yer verilerek işkence ya da kötü muamele iddialarında devletin etkili soruşturma yapma yükümlülüğünden bahsedilmiştir.²³⁰ Söz konusu protokol uluslararası bir sözleşme niteliğinde olmamakla birlikte AİHM tarafından önemsenmekte ve kararlarında atıf yapılmaktadır. Protokol, işkence olaylarının soruşturulmasında ve bu soruşturmalarda dikkat edilecek hususlar bakımından önemli bir kaynak niteliğindedir.²³¹

---

²²⁹ Deveci, s. 47, 73.

²³⁰ a.g.e, s. 47.

²³¹ Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 108, Bilge, s. 395-396.

Etkin soruşturma yükümlülüğü ile ilgili olan diğer uluslararası düzenlemelere bakıldığında, Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme,²³² Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulunca 10 Aralık 1948’de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin²³³ 8’inci maddesinde temel bir hakkın ihlal edildiği durumlarda ulusal mahkemelere “etkili bir başvuru yapma çağrısına” ilişkin düzenleme, BM Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966’da kabul edilen Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin²³⁴ 2/3’üncü maddesinin, sözleşmedeki hakları ihlal edilen kimselere tanınan etkili bir onarım imkânı sağlanması, BM Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme’nin²³⁵ 6’ncı maddesinde yer alan soruşturma yükümlülüğüne ilişkin düzenlemeler ise konuyla ilgili diğer düzenlemelerdir.²³⁶ Bu düzenlemelerin de etkin soruşturmanın yerine getirilmesinde ve usulî hükümlerin yorumlanmasında savcı ve kolluk mensupları tarafından dikkate alınması gerekmektedir.

VI. BAZI ÜLKELERDE ETKİN SORUŞTURMAYLA İLGİLİ ÖNEMLİ HÜKÜMLER

1. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık’ta 19’uncu yüzyılın ikinci yarısına kadar savcılık benzeri bir kurum bulunmamaktadır.²³⁷ 1829 yılında ulusal polis teşkilatının kurulmasından sonraki süreçte polislerin yetkilerinin artmasıyla birlikte savcı rolü de üstlenmeye başlamışlar ve mevzuat ile olmasa da birçok polis teşkilatı kendi savcılık bölümünü kurmuştur. Söz konusu sistemin işleyişinde tespit edilen eksiklikler, özellikle şeffaf, objektif ve hesap verilebilir bir yapının olmaması nedeniyle gündeme getirilmiş ve 1985 yılına gelindiğinde Suç Soruşturması Kanunu kabul edilmiş, bu Kanunla Devlet

²³² <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf>, e.t. 05/01/2019.

²³³ <https://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf>, e.t.05/01/2019.

²³⁴ http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf, e.t. 05/01/2019.

²³⁵ <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/bütün-kisilerin-zorla-kaybedilmeden-korunmasina-dair-uluslararasi-sozlesme.pdf>, e.t. 05/01/2019.

²³⁶ Dalmış, s. 5, 7, 8, 18, 22. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 25’inci maddesinde yargısal korunma hakkı düzenlenmiş, bu düzenlemeye göre herkes temel hakları ihlal eden tasarruflara karşı basit ve hızlı bir biçimde mahkemeye, yargı yerine veya herhangi bir başka etkili başvuru yapma hakkının olduğu ifade edilmiştir. Bkz. <https://burakgemalmaz.files.wordpress.com/2015/05/02.pdf>, e.t. 05/01/2019.

²³⁷ Şık, s. 38.

Savcılık Teşkilatı kurulmuştur. 2010 yılına gelindiğinde bu teşkilat Mali ve Gümrük Suçları Soruşturma Ofisiyle birleşmiştir.²³⁸

Teşkilatın başında, Kamu Soruşturmaları Müdürü bulunmaktadır. Başsavcı suç soruşturmalarından dolayı Parlamento'ya karşı sorumlu olan ceza adaleti bakanı ve Kraliyet bakanıdır. Kabinenin bir üyesi konumunda olmayıp sadece kendi sorumluluğunda olan konularla ilgili kabine toplantılarına katılır ve gerektiğinde üst düzey bir avukat olarak mahkemelerde Kraliyet makamını temsil eder.²³⁹ Başsavcıdan, savcılarının karar verirken bağımsız karar vermelerini sağlaması beklenir ve başsavcılık görevlerini yerine getirmesine ilişkin rehberler yayımlar. Birleşik Krallık'ı kapsayacak bir şekilde savcılık teşkilatı 14 bölgeye bölünmüştür. Bu bölgelerin başında da başsavcı ve ona yardımcı bir yönetici görev yapmaktadır. Savcılar, polise ve diğer araştırma mercilerine yakın ancak onlardan bağımsız görev yapmaktadır. Bir savcının soruşturmayı başlatmasından sonra soruşturmayı sona erdirmesi istenmemektedir. Bazı suç tiplerinin soruşturulması için ise başsavcıdan onay şartı bulunmaktadır. Rüşvet suçları ise bu kapsamda değildir. 2009 yılında yapılan bir protokol ile başsavcı ve savcı arasındaki ilişkiye açıklık getirilmiştir.²⁴⁰ Kanaatimize göre, savcılarının bağımsız karar verilmesinin beklenmesi ve rehber ilkelerin belirlenmesi etkin soruşturma görevi bakımından önemli düzenlemelerdir. Rüşvet suçlarına gösterilen hassasiyetin ise “soruşturma onay şartının” bulunmaması şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Soruşturma onay şartının bazı suçlar bakımından uygulanması etkin soruşturmaya olumsuz etki edecektir. 14 bölgenin her birinin başında başsavcı ve yardımcısının bulunması, soruşturma bakımından gerekli koordinasyonun ve denetimin sağlanmasına hizmet edecek niteliktedir.

İngiliz hukuk sistemine göre bir şüpheli hakkında kovuşturma başlatılabilmesi ve var olan bir kovuşturmaya devam edilebilmesi için iki şartın bulunması gerekir. Bunlar gerçekçi bir “mahkumiyet için yeterli delillerin mevcudiyeti” ve “kovuşturmanın

²³⁸ Çetintürk, “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, s. 159, <https://www.cps.gov.uk/cps-areas-and-cps-direct> e.t. 30/03/2019, <https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/publications/Code-for-Crown-Prosecutors-October-2018.pdf>, e.t. 30/03/2019.

²³⁹ Çetintürk, “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, s. 159-160.

²⁴⁰ a.g.m., s. 160-161.

başlatılmasında kamu yararı bulunması”dır. İlk evre delillerin yeterli olması ile tamamlanmakta, ikinci evre ise kamu yararının tespitini gerektirmektedir. Kanıtları yetersiz olmasına rağmen bir kişinin yargılanması etkin ve verimli bir ceza adalet sistemi ile bağdaşmayacaktır.²⁴¹ Kanaatimize göre, “mahkumiyet için yeterli delillerin mevcudiyeti”ni Türk Ceza Muhakemesi sisteminde yer alan “yeterli şüphe” kavramıyla karşılaştırmak mümkündür. Etkin soruşturma ve adil yargılanma hakkı kapsamında “lekelenmeme hakkına” hizmet etmesi nedeniyle söz konusu kriter önemli bir düzenlemedir. Bu sayede gereksiz kovuşturma dosyalarının ortaya çıkması da engellenmektedir. “Kamu yararı”nın tespiti ise hukuka uyum bir şekilde ve keyfi yerine getirilmemesi gerekmektedir. Aksi halde etkin soruşturma görevi olumsuz etkilenecektir. “Kamu yararı”nın bulunup bulunmadığının tespiti Türk Ceza Muhakemesi sisteminde yer alan “iddianamenin düzenlenmemesinde takdir yetkisi” ve “kamu davasının açılmasının ertelenmesi” kurumlarına benzemektedir. Bu yetkilerin hukuka uygun bir şekilde kullanılması sayesinde kapsamlı ve karmaşık kovuşturma dosyalarına daha fazla zaman ayrılacaktır.

İngiltere’de suça ilişkin araştırma sorumluluğunun bütünüyle kolluğa bırakıldığı görülmektedir. Savcılar, bu sistemde kolluğun uyması gerekli olan kuralları ve rehber ilkeleri belirlemektedir.²⁴² Kanaatimize göre, rehber ilkelerin belirlenmesi etkin soruşturma bakımından önemli olmakla birlikte araştırma sorumluluğunun tamamen kolluğa bırakılması her suç çeşidi bakımından kabul edilebilir değildir.

---

²⁴¹ Topçu, N. K., İngiliz Ceza Muhakemesinde Soruşturma Evresi, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 137-138.

²⁴² Weigend, T. “Farklı Bir Ad Altında Hakimlik mi? Savcının Rolüne İlişkin Karşılaştırmalı Yaklaşımlar”, s. 75-76. Yazara göre, kolluğa suç araştırması yetki ve sorumluluğunun tamamen bırakılması Kıta Avrupası hukukçuları için radikal bir değişiklik olsa da sadece fiili durumu yansıtmak olup bunun sağlanması halinde kolluğun suç araştırması bakımından uzmanlığını teşvik edici bir etkisi de olacaktır. Böyle bir yetki devri, soruşturmayı mevcut durumdan daha taraflı bir hale getirmeyecektir. Yazarın gözlemine göre ceza muhakemesi kanunlarında Kıta Avrupası savcılarını için tarafsız oldukları öngörülse bile, savcılar şüphelinin soruşturma konusu suçu işlemiş olduğuna inandıktan sonra artık şüpheli lehine delilleri toplamakta isteksiz davranmaktadırlar. Bu nedenle kolluğun bu faaliyeti yürütme konusunda sorumluluğu tek başına üstüne alması mahsurlu görülmemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. a.g.m., s. 76-77. Rehber kurallar ve İngiliz Kraliyet Savcılık Ofisi ile İngiliz Polisi arasındaki anlaşmalar için bkz. <https://www.cps.gov.uk/publications>, e.t. 10/08/2019.

2. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

ABD’de savcılık kurumunun ilk görünümü 1704 yılında Connecticut eyaletinde ortaya çıkmıştır. Diğer ülkelerden farklı ve özgün bir yapıya sahip olan bu kurum İngiltere, Fransa ve Hollanda sistemlerinin sentezi niteliğindedir.²⁴³ ABD uygulamasında diğer sistemlerden farklı yönün soruşturma aşaması bakımından savcı-fail pazarlığı olduğu görülmektedir.²⁴⁴

ABD hukuk sisteminde failin suçluluğunu kabul etmesi veya sisteme yardımda bulunması suretiyle başlayan, bir tarafta fail diğer tarafta savcının yer aldığı, onay ve denetim makamı olarak da mahkemenin bulunduğu bir yapı ve failin ceza adalet sisteminden yumuşak bir tepki almak amacıyla suçluluğunu kabul etmesi ile sonuçlanan bir süreç savcı-sanık pazarlığı (*plea bargaining*) olarak adlandırılmaktadır. Bu kurumu destekleyen görüşler olduğu gibi aleyhinde de görüşler bulunmaktadır. Bu kurumu destekleyenlerin argümanlarını, hukuku çiğneyenlerin hızlı ve kesin cezalandırılmasını sağlaması, kişilerin uzun süre tutuklu kalmalarının önüne geçmesi, savcılığın zamanı daha önemli suçlara ayırabilmesinde ve kaynakların daha fazla özen isteyen dosyalara kaydırılmasında önemli katkıları bulunmasına dayandırmaktadır. Özellikle örgütlü suçlarda sıkça uygulama alanı bulabilen bu kurum bu suçlarla mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. Öte yandan kurumun eleştirilebilir yanları, maddi gerçeğin tam olarak ortaya çıkarılmaması, çok ağır bir suç işleyen kişinin cezasında indirim ve failin erken serbest bırakılması nedeniyle kamu güvenliğinin tehlikeye girebilmesi, delillerin çok zayıf olduğu davalarda ise savcılığın elindeki delillerin zayıflığından dolayı çok düşük cezaları kabul edebiliyor olması, mükerrer suç işleyen kişiler bakımından ise yeniden suç işledikleri takdirde, indirim alacaklarının bilinciyle hareket ederek suç işlenmesi yönünde teşvik edici olabilmesi, mağdurların suç işleyen kişinin daha az ceza alması durumunda sisteme karşı inançlarını kaybedebilmeleri ve son olarak belki de en önemlisi mahkemeye gitmesi durumunda daha yüksek ceza alma ihtimali ile suçsuz

---

²⁴³ Şık, s. 38-39.

²⁴⁴ Türkiye bakımından ise Mayıs 2019 tarihli Yargı Reformu Strateji Belgesi’nde yer alan 7.1 sıra sayılı hedefte yer alan kovuşturma öncesi çözüm araçları ve soruşturma süreçlerini güçlendirmek için bazı fiillere yönelik olarak fail ile savcı arasında anlaşmaya yer verilebileceği yer almaktadır. http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/pdf/YRS_TR.pdf, e.t. 16/07/2019. Hükmün pazarlık sonucu belirlenmesi hakkında yorum için bkz. Weigend, s. 85-88.

birinin pazarlığı kabul etmesine neden olabilmesi sayılabilir.²⁴⁵ Savcı sanık pazarlığında yer alan bir başka husus da sanığın bazı anayasal haklarından feragat etmesine neden olmasıdır. Feragat jüri önünde yargılanma hakkı, sanığın kendisini suçlayanlar ile yüzleşme hakkı, kendi aleyhine tanıklık yapmama hakkını kapsayabileceği gibi temyiz etme hakkından feragati de kapsayabilmektedir.²⁴⁶ Kanaatimize göre, savcı fail pazarlığının, savcının zamanını daha önemli suçlara ayırabilmesi ve kamu kaynaklarının daha fazla özen isteyen dosyalarda kullanılması bakımından önemli katkılarının olacağı kabul edilse bile, maddi gerçeğin tam olarak ortaya çıkarılmaması ve kamuoyu bakımından kişilerin daha az ceza aldıklarına dair bir kanaatin oluşmasına katkıda bulunması nedeniyle etkin soruşturmayı olumsuz etkileyecek bir uygulamadır. Soruşturmanın, eylemi ve failleri ortaya çıkaracak nitelikte yapılarak, ceza adaletinin tam anlamıyla sağlanması için faillerin hak ettikleri cezayı almaları gerekmektedir. Bu husus aynı zamanda cezanın caydırıcı etkisine de katkıda bulunacaktır. Öte yandan, kişilerin daha az ceza almak için işlemedikleri suçları kabul etmesi halinde ise o kişilerin adil yargılanma hakkı ihlal edilmiş olacaktır.

ABD'nin pek çok eyaletinde yerel savcılar seçimle iş başına gelmekte ve seçmenlerine karşı sorumlulukları bulunmakta olup buna karşılık Kıta Avrupası sisteminde savcıların açıkça hukuka aykırı davranmadıkları sürece ve haklarında idari bir soruşturma yürütülmedikçe yanlış kararları nedeniyle sorumlu tutulmadıklarını ifade etmekte fayda vardır.²⁴⁷ Bu yönüyle ABD'de savcıların iş başına gelmeleri ve Kıta Avrupası sisteminden farklıdır. Savcıların seçimle iş başına gelmeleri, seçim sürecinde almak isteyecekleri destek nedeniyle seçim bölgesinde yaşayan insanlarla ve siyasilerle daha yakın ve işbirliği içinde olmalarına neden olacağı kanısındayız. Savcının görevini her türlü baskıdan uzak yerine getirebilmesi için böyle bir uygulamanın yerinde olmadığı kanaatindeyiz.

---

²⁴⁵ Balo, Y. S./Çetintürk, E., “Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 1-2, 2013, s. 1247, 1248, 1274 ve 1277. (s. 1243-1292), http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/17_1-2_41.pdf, e.t. 16//07/2019.

²⁴⁶ Yapar, M. E., Ceza Muhakemesinde İddia Pazarlığı, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2013, s. 148-149.

²⁴⁷ Weigend, s. 88.

3. Almanya

Almanya’da özgürlük fikrinden yola çıkarak hakimlik ve polis gücünün sınırlandırılması amacıyla savcılığın kurulduğu ifade edilmektedir.²⁴⁸ Kural olarak mahkeme bulunan her yerde savcılık teşkilatı da bulunmaktadır.²⁴⁹

Alman hukukunda “*kriminalpolizei*” denilen “suç kolluğu” ve “savcılık” iki ayrı kuruluştur. “*Hilfsbeamte der Staatsanwaltschaft*” adı verilen ve şimdi “*Ermittlungspersonen*” adını almış olan baş komiser seviyesindeki bir kişi savcının emrine verilmiştir. Bizim de desteklediğimiz uygulamaya göre, bir savcı hangi polis memuruna ve hangi başkomisere emir verebileceğini bilmekte ve bu başkomiser de kendi kurumu ile bağlantısını koparmadan, kendi kuruluşuna savcının verdiği emri yaptırabilmektedir. Ayrıca, örgüt suçları ve terör suçları bakımından savcının doğrudan emri altında olan ekipleri vardır. 23/05/2005 tarihli “*Gemeinsammer Erlass der Justiz- und Innenministern über die Zusammenarbeit von Staatsanwalt und Polizei*” isimli “savcı ile kolluğun birlikte çalışmalarına ilişkin içişleri bakanlığı adalet bakanlığı ortak genelgesi” hükümlerine göre, kolluk ile savcı ellerindeki bilgileri birbirleriyle paylaşabilir. Basit suçların soruşturulmasında kolluk kendiliğinden hareket edilebilmektedir. Basit suçlarda kolluk soruşturmayı kendisi yapıp bitirerek evrakı savcıya vermektedir. Ağır ve örgütlü suçlarda ise savcı emri altında soruşturma yürütülmektedir. Ayrıca ülke genelinde geçerli olan bir başsavcılık teşkilatı vardır. Bu teşkilat terör suçu ve örgüt suçu söz konusu olduğunda bütün savcılık makamlarını denetleme yetkisine ve soruşturmaları beraber yürütme yetkisine haizdir. Bu sisteme göre, savcılık ve kolluk kurumları yan yana çalışan kurumlar olarak düzenlenmiştir. İtham yapan savcı ile araştırma yapan savcı ayrıdır. İki savcının arasında daha önce “savcı yardımcısı kolluk denilen” ancak 2005 yılından itibaren başkomiser seviyesinde bir kolluk memuru bulunmaktadır.²⁵⁰ Kanaatimize göre, kolluğun basit suçlarda re’sen

²⁴⁸ Brauneisen, A., “Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Savcılık ve Polis Arasındaki İlişkiler”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), Eser Olgun (çev.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, s. 41. (s. 41-52). Almanya’da savcılığın ortaya çıkışı hakkında bkz. Centel/Zafer, s. 122.

²⁴⁹ Çetintürk, “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, s. 152.

²⁵⁰ Yenisey, “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, s. 30-31.

hareket edebilmesi etkin soruşturmaya olumlu katkı sağlamaktadır. Ancak, keyfi ve hukuka aykırı bir şekilde soruşturmanın başlaması ve soruşturma işlemleri yapılması halinde bu yetki etkin soruşturmayı olumsuz etkileyecektir. Terör ve örgütlü suçlar için ülke genelinde geçerli olan başsavcılık teşkilatının olması, bu suçlar açısından etkin soruşturmayı olumlu yönde etkiler. Özellikle savcılıklar arası koordinasyonun ivedi bir şekilde yapılmasına katkı sağlayacak bir müessesedir. Soruşturma işlemlerinin hukuka uygun yerine getirilip getirilmediği bakımından da bir denetim mekanizması oluşturur. İtham yapan savcı ile araştırma yapan savcının ayrı olması ise soruşturmayı yavaşlatacaktır. Böyle bir uygulamada, soruşturmaya başından sonuna kadar hakim olan savcının meseleye vakıf olması bir kenara bırakılarak, başka bir savcının en başından soruşturma dosyasına hakim olması gerekecektir. Bunun da makul hızla soruşturmanın yürütülmesine olumsuz etkisi olacaktır. Özellikle kapsamlı suç soruşturmalarında bu durum daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktır. Araştırmayı yapan savcı ile itham eden savcının ayrı olmasının olumlu etkisi, araştırmayı yapan savcının ön yargılı bir şekilde itham görevini yerine getirmesini engelleyecek olmasıdır. Bu netice, savcılarının mesleki dayanışma içerisinde bulunmaları halinde ortaya çıkmayacaktır.

Yukarıda izah edilmeye çalışıldığı gibi Alman Ceza Muhakemesi Hukuk sisteminde savcılık ve polis arasındaki ilişki ve yetki paylaşımı çok açıktır. Bu yetki paylaşımında soruşturmayı yürütme yetkisi kayıtsız şartsız savcılıktadır.²⁵¹ Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 161'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, soruşturma genel hükmü olarak adlandırılan hüküm ile savcılığa soruşturmalar için temel haklara hafif müdahaleleri de içeren her türlü yetki verilmiştir. Bu yetkiler arasında, basit arama tedbirleri ve kısa süreli izlemeler sayılabilir. Buna karşılık polisin de suçların aydınlatılması için olaya ilk müdahale ettiğinde savcıdan talimat almadan bağımsız olarak hareket etme yetkisi bulunmaktadır. Bununla beraber polis suçların aydınlatılması için olaya ilk el atmadan itibaren olay hakkında edindiği bilgileri savcılığa gecikmeksizin aktarmakla ve işlem yapma sorumluluğunu savcılığa devretmekle sorumludur.²⁵² Savcılarının basit arama tedbirleri ve kısa süreli izlemeleri gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yerine getirmeleri kabul edilebilir. Ancak genel

---

²⁵¹ Brauneisen, s. 43.

²⁵² a.g.m., s. 43-44.

olarak özgürlüklere müdahale teşkil eden bu yetkinin hakim tarafından yerine getirilmesi “hukuk devleti ilkesine” daha uygun olacağı kanısındayız. Kolluğun el koyduğu olayları ve yaptığı işlemleri gecikmeksizin savcılığa bildirerek savcının görev sorumluluğunu başlatması etkin soruşturma bakımından olumlu bir husustur.

Delil olarak değerlendirilen eşyaya elkoyma, konutta arama yapılması, telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi veya uzun süreli izlemeler ise hakim kararıyla mümkündür. Polisin bazen yakın tehlike teşkil eden olaylarda bir takım yetkileri de bulunmaktadır. Örneğin, delil oluşturan eşyaya elkoyma, konutta arama, şüpheli veya tanıklar üzerinde beden muayenesi ve tetkikler bunlardan bazılarıdır. Polis yakın tehlike nedeniyle uygulamış olduğu bu tedbirleri uyguladıktan sonra yetkili mahkeme denetimine sunmak zorundadır. Almanya’da suçlara ilişkin soruşturmaların yaklaşık olarak % 80’i polis tarafından, %17’lik bir kısmı savcılık, diğer kısmı ise vergi ve gümrük idareleri tarafından başlatılarak kayda geçilmektedir. Polisin soruşturma başlatmadaki bu üstünlüğüne ve soruşturma sürecinde birçok soruşturma evrakını tamamladıktan sonra savcılığa göndermesine rağmen iddianame hazırlama ve soruşturmayı kapatma yetkisi bulunmamaktadır. Arama veya başka zorlayıcı tedbirlere ihtiyaç duyduğunda soruşturma dosyasını tamamlamadan savcılığa göndermekte, cinayet ve ağır cinsel suçlarda ise savcılık erkenden soruşturmaya hakim olmaktadır.²⁵³ Kanaatimize göre, etkin soruşturma bakımından suçların soruşturulmasında hakimiyetin savcıda olması gerekmektedir. Savcının başından sonuna kadar soruşturmada etkin rol oynaması hukuka uygun ve etkin bir soruşturmanın yapılmasına katkı sağlayacaktır. Arama, elkoyma ve muayene tedbirlerinin polis kararıyla uygulanması hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından bu yetkinin ancak sınırlı şartlarda ve istisnai bir şekilde savcı tarafından kullanılması, bu işlemlerin ise hakim onayına tabi olması gerekmektedir.

İkinci bölümde koruma tedbirleriyle ilgili bölümde değinileceği üzere iletişimin denetlenmesi etkin soruşturmada önemli bir yere sahiptir. Almanya’da 1960’lı yılların sonundan bugüne kadar gelindiğinde benzer olarak CMK’nın 100a maddesinde yer alan

---

²⁵³ a.g.m., s. 45-49.

iletişimin denetlenmesi tedbiri uygulamasının arttığı gözlemlenmektedir.²⁵⁴ Bizce de, bu tedbir ceza soruşturması uygulamasında önemli düzeyde başarılı bir tedbir olup savcılar olayın arka planının telekomünikasyon tedbiri ile aydınlatılabileceği ve faillerin tespit edilebileceği kanaatindedir.²⁵⁵ Cinayet, yağma, uyuşturucu madde suçları, vergi suçları gibi birçok özel ekonomik suçların aydınlatılmasında kullanılan bu tedbire ilişkin suç kataloğunun giderek genişletildiği görülmektedir. Ayrıca bu tedbir ilk zamanlarda telefon, telgraf ve faks gibi klasik iletişim araçları için uygulanırken yerini daha geniş bir şekilde tüm telekomünikasyon araçlarına bırakmıştır.²⁵⁶

Savcı temel haklara müdahale niteliği olan tutuklama, arama ve iletişimin denetlenmesi gibi koruma tedbirleri için hakime başvurmaktadır. Soruşturma aşamasında savcının talebi üzerine karar veren bir konumdur. Savcı hakimden tanık dinleme ve yerinde inceleme talebinde bulunabilmektedir. Ceza kararnamesi muhakemesi Alman Ceza Muhakemesi Kanunu 407-412 maddelerinde düzenlenmekte olup buna göre, savcı hüküm ve yaptırımla ilgili olarak bir taslak hazırlamakta ve hakime onay için göndermektedir. Eğer hakim ceza kararnamesini imzalarsa, kararname geçerli bir hüküm haline gelmektedir. Hakimlerin çoğunlukla taslak hükmünü onayladıkları ifade edilmektedir.²⁵⁷ Söz konusu düzenleme yukarıda incelenen seri muhakeme uygulamasına benzemektedir. Bazı basit suçların sonuçlanmasında seri muhakeme ve ceza kararnamesi gibi uygulamalara yer verilmesi etkin soruşturmaya olumlu bir etki sağlamayacaktır. Bunun bir nedeni de basit suçların soruşturulma işlemlerinin zaten kısa sürede yapılacak olması ve delillerinin çabuk toplanmasıdır. Burada adil yargılanma hakkından tamamen vazgeçilmesi söz konusu olduğundan bu tür uygulamalara yer vermek yerine, “tek celsede yargılama prensibi” esası ile soruşturmaların etkin yürütülerek kovuşturmanın bir an önce nihayete erdirilmesi veya

---

²⁵⁴ Kanunda yer alan kataloğa 20 suç tipinin eklendiği ifade edilmektedir. Bkz. Gercke, B., “Ceza Muhakemesi Hukukunda İletişimin Denetlenmesi: Ceza Muhakemesi Kanunu Prg. 110a vd.’nin Yeni İçeriğinin Etkisi”, Prof. Dr. Hans Lilie’ye Armağan Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri, Yener Ünver (ed.), Pınar Bacaksız (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2011, s. 169 (s. 167-175).

²⁵⁵ Saliger, F., “Alman Ceza Muhakemesi Hukukuna Göre Telekomünikasyonun Denetlenmesi”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), Murat Ceyhan (çev.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2015, s. 131 (s. 131-145).

²⁵⁶ Saliger, s. 132-133.

²⁵⁷ Weigend, s. 74-75, 82.

“kamu davasının açılmasının ertelenmesi” kurumuna işlerlik kazandırılması hedeflenmelidir.

VII. AİHM KARARLARINA GÖRE ETKİN SORUŞTURMANIN ŞARTLARI

AİHM Kararlarına göre etkin soruşturmanın şartları önem arz etmektedir. Bu şartların AİHM kararlarında ortaya konulması ve dikkate alınması nedeniyle bu başlık altında incelenecektir. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemesine ilişkin değerlendirmeler “ikinci bölümde” Türk Hukuk Sistemine göre etkin soruşturmanın yapma görevinin özellikleri bölümünde ve “üçüncü bölümde” etkin soruşturmanın sonuçlarıyla ilgili konular içerisinde incelenecektir.²⁵⁸

1. Resmi Bir Soruşturmanın Yapılması

AİHM kararlarına göre etkin soruşturmanın yapılabilmesi için öncelikle resmi bir soruşturmanın yapılması gerekir.²⁵⁹ Soruşturmanın resmiliği ilkesi devletin ayrı bir iradeye ihtiyaç duymadan soruşturmayı başlatabilmesi olarak ifade edilir.²⁶⁰ Türk Ceza Muhakemesi sistemi çerçevesinde meseleye bakıldığında, soruşturma makamları; soruşturma aşamasında, savcı, adli kolluk ve sulh ceza hakimi, kovuşturma aşamasında; hakim, idari soruşturmalarda; soruşturmada yer alan kişi ve kurullardır.²⁶¹

Resmi bir soruşturmanın yapılması devletlerin soruşturma yükümlülüğünü yerine getirip getirmediği bakımından da önemlidir. Devletler, egemenlik yetkilerini kullandıkları yerlerde işlenen suçlar bakımından resmi organlar yoluyla soruşturma yaparak bu yükümlüklerini yerine getirmektedirler. Özel kurumların veya organizasyonların soruşturmalarında elde edilen delilerin ise resmi soruşturmada

---

²⁵⁸ Anayasa Mahkemesi'nin zaten AİHM kararlarını dikkate alarak etkin soruşturma konusunu ele alması, Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemesi'nin ise etkin soruşturmanın şartlarından ziyade “eksik inceleme/eksik araştırma” meselesi kapsamında konuyu ele alması nedeniyle böyle bir inceleme metodu tercih edilmiştir.

²⁵⁹ Bilge, s. 373.

²⁶⁰ Güleç Soyer, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi”, s. 1419.

²⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 118-127.

kullanılması mümkündür. Bu imkân re'sen delil araştırma ve delilleri muhafaza sorumluluğu ile ortaya çıkmaktadır.

2. Soruşturmayı Bağımsız Kişilerin Yürütmesi

AİHM kararlarına göre soruşturmayı yürüten adli makamların ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında görev alan herkesin bağımsız olması gerekir.²⁶² Soruşturmanın bütünü dikkate alındığında, savcılık, kolluk, memur muhakemesi için izin gerektiğinde izin vermekle görevli kurul, mahkeme, bilirkişiler ve adli tıp uzmanlarının bağımsız ve tarafsız olmaları gerekmektedir. AİHM bu hususu Güleç/Türkiye, Oğur/Türkiye, Ergi/Türkiye ile Ali ve Ayşe Duran/Türkiye kararlarında vurgulamıştır.²⁶³ AİHM ölüm olaylarıyla ilgili olarak pozitif yükümlülükler kapsamında ölüm nedenini saptamayı ve failerin cezalandırılmasını sağlayacak etkili ve bağımsız bir adli mekanizmanın kurulması gerektiğini hatırlatmaktadır.²⁶⁴

Türkiye uygulaması bakımından meseleye bakıldığında polis ve jandarma iş bölümü içerisinde adli işlemlerde görevlidir. Bazı yerlerde polis görevliken bazı yerlerde jandarma görevlendirilmiştir. Bu iş bölümü neticesinde polisin suç işlediği yerlerde jandarmanın, jandarmanın suç işlediği yerde ise polisin soruşturma yapması bağımsız kişilerce soruşturmanın yürütülmesi şartına olumlu etki eder. Savcıya bu konuda önemli görevler düşmektedir. Savcının, bu yöndeki talimatını soruşturmanın en başından itibaren vermesi gerekmektedir.

3. Soruşturmanın Olayları ve Sorumluları Ortaya Çıkaracak Güçte Olması

Soruşturmanın olayları ve sorumluları ortaya çıkaracak güçte olması gerekir. Bu kapsamda olayla ilgili tüm delillerin toplanması ve korunması gerekir. Bu husus

---

²⁶² Şenol, s. 149, Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 118-119, Köksal, s. 23.

²⁶³ Dalmış, s. 83-84, Svanidze, E., Kötü Muamelenin Etkili Soruşturulması Avrupa Normlarına Dayanan Kılavuz İlkeler, Epamat Basım Yayın, 2. Baskı, 2019, s. 48. AYM'ye göre de soruşturmada görevli kişilerin olaylara karışan veya karıştığından şüphelenilen kişilerden bağımsız olması gerekir. Bu durum sadece hiyerarşik veya kurumsal bir bağlantı bulunmamasını değil aynı zamanda somut bir bağımsızlığı da gerektirmektedir. Bkz. AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk-Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 156, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

²⁶⁴ AİHM, Maiorano ve Diğerleri/İtalya, 15/12/2009, Başvuru no. 28634/06, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3583/12maioranovedigerleri-italya.pdf>, Prg. 123, e.t. 30/07/2019.

soruşturmanın etkinliği ile doğrudan ilintilidir. Kamu makamlarının sağlık raporlarının alınması, tanıkların dinlenmesi, keşif ve teşhis işlemlerinin yerine getirilmesi gibi delillerin toplanması hususunda tüm gayreti göstermeleri gerekir.²⁶⁵ Burada soruşturma işlemlerinin eksiksiz yerine getirilmesi için sınırlı ve kesin bir liste yapmak mümkün olmamakla birlikte, AİHM’ye göre “bütün makul tedbirlerin alınması ve gereken bütün çabaların gösterilmesi” kriteri genel bir gereklilik olarak belirlenmiştir. Her somut olaya ilişkin sadece temel tedbirleri değerlendiren gösterge niteliğinde bir liste yapmak mümkündür.²⁶⁶

Türk ceza muhakemesi uygulaması bakımından meseleye bakıldığında soruşturmanın etkin bir şekilde sağlanması için Cumhuriyet başsavcılıklarınca genel ve bazı suç çeşitlerine ilişkin asgari standartları belirleyen rehber kılavuz ilke ve temel tedbirler listesinin yapılması faydalı olabilecektir. Örneğin, mala zarar verme suçları bakımından yapılacak şikâyetin bildirilmesi, şikâyet edenin şikâyet hakkı olup olmadığına tespiti, bilirkişi raporu aldırılması, uzlaştırma işlemlerinin yapıp yapılmadığının kontrolü gibi hususlar bu rehber ilkelerde yer alabilir. Gözaltı ve arama gibi koruma tedbirleri bakımından ise hangi durumlarda bu tedbirlerin uygulanabileceği, “gece vakti arama” ve “gecikmesinde sakınca bulunan hallerle” ilgili olarak temel ilkeler belirlenebilir. Bu ilkelerin belirlenmesinde örnek olaylara yer verilerek meselenin daha iyi anlaşılması sağlanabilir.

4. Soruşturmanın İvedilikle ve Makul Hızla Yapılması

AİHM kararlarına göre etkin soruşturmadan söz edilebilmesi için soruşturmaya ivedilikle başlanması, makul hızla devam edilip bitirilmesi gerekir.²⁶⁷ Olayın

²⁶⁵ Dalmış, s. 90, Deveci, s. 63, Köksal, s. 23, Anayasa Mahkemesi’ne göre de yapılan soruşturma sorumluların belirlenmesini ve cezalandırılmasını sağlamaya elverişli olmalıdır. Bkz. AYM, F.E ve Diğerleri Başvurusu, 23/01/2019, Başvuru No. 2014/15586, Prg. 144, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15586>, e.t. 25/07/2019.

²⁶⁶ *Kötü muamele iddialarına ilişkin olaylara ait temel tedbirlerden bazıları şu şekilde sıralanmıştır; “Varsayılan mağdurların gereken bütün önlemlerle birlikte toplanan ayrıntılı ve eksiksiz ifadeleri alınmalı, uygun sorgulama ve gerektiği taktirde sorumluların tespit edilmesi için geliştirilen tespit tekniklerine ve diğer soruşturma tedbirlerine başvurulması, fiziksel tıbbi inceleme ve varsayılan mağdurların gizli ve eksiksiz fiziki muayenesi ve psikolojik değerlendirmesi (tercihen bir adli tabip tarafından yapılması) yapılmalıdır.”* Söz konusu liste hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. Svanidze, s. 51-56.

²⁶⁷ AİHM, Aksoy/Türkiye, 18/12/1996, Başvuru no. 21897/93, Prg. 10-18, 99, AİHM, Tekin/Türkiye, 09/06/1998, Başvuru no. 22496/93, Prg. 67-68, Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve

karmaşıklığı, tarafların tutum ve davranışları burada önem arz etmektedir.²⁶⁸ Ulusal soruşturma makamları soruşturmayı belirli bir kararlılıkla yürütmeli ve gereksiz gecikme ve ertelemelere yer vermemelidir. AİHM, Mahmut Kaya ve Diğerleri/Türkiye davasında, öldürmenin yaşandığı yerdeki olağanüstü şartların ve soruşturma makamının mevcut dosya çokluğunun soruşturma makamlarının soruşturmayı makul bir hızla ilerletme zorunluluğuna gerekçe olamayacağını ifade etmiştir.²⁶⁹

Zamanaşımının dolması ve eylemlerden sorumlu olan kişinin cezasız kalmamasına sebebiyet vermemek için bu hususa özellikle dikkat edilmelidir. Yetkililerin hukukun üstünlüğüne bağlı kaldıkları ve yasal olmayan davranışlara göz yumulmadığına yönelik imajı koruyarak kamu güveninin sağlanmasına dikkat etmeleri gerekir.²⁷⁰ Bizim de katıldığımız, AİHM'nin kararında, öldürücü güç kullanımıyla ilgili bir soruşturmada yetkililerin çabuk hareket etmeleri ve özenli davranmaları sayesinde halkın hukukun üstünlüğüne olan bağlılıklarını sürdürmesi de sağlanacağı vurgulanmıştır.²⁷¹

5. Soruşturmanın Denetime Açık Olması

AİHM kararlarına göre bir soruşturmanın etkin olarak yerine getirildiğinin tespiti için kamunun denetimine açık olarak yapılıp yapılmadığının belirlenmesi gerekmektedir.²⁷² Soruşturmanın kendisi ve sonuçları üzerinde yeterli açıklık ve kamu

---

Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 116, AİHM, Indelicado/İtalya, 18/10/2001, Başvuru no. 31143/96, Prg. 37, Svanidze, s. 60, Anayasa Mahkemesi kötü muamele iddialarına ilişkin soruşturmanın re'sen başlatılarak delillerin toplanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu hususta şikâyet yapılır yapılmaz hareket geçilmeli. Şikâyet olmasa bile yeterli belirtiler varsa soruşturma başlatılmalıdır. Bkz. AYM, F.E ve Diğerleri Başvurusu, 23/01/2019, Başvuru No. 2014/15586, Prg. 146, <https://kararlar.bilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15586>, e.t. 25/07/2019. Cumhuriyet savcısı ifade alırken mağdurun veya şüphelinin vücudunda işkenceye ait izler görürse şikâyet olup olmadığına bakmaksızın re'sen soruşturma başlatılmalıdır. Bkz. Çalışkan, s. 35.

²⁶⁸ Şenol, s. 125, 135, 157. Ladewig, H. M. , “Adil Yargılanma Hakkı-II”, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Hakan Hakeri (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 92. (s. 87-98).

²⁶⁹ Dalmış, s. 88.

²⁷⁰ Köksal, s. 23-24.

²⁷¹ AİHM, Maiorano ve Diğerleri/İtalya, 15/12/2009, Başvuru no. 28634/06, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3583/12maioranovedigerleri-italya.pdf>, Prg. 124, e.t. 30/07/2019.

²⁷² Şenol, s. 155, Svanidze, s. 64.

denetimi sağlanmalıdır. Mağdurlar meşru çıkarlarını ileri sürebilmeleri için soruşturma sürecine dâhil olabilmelidirler.²⁷³

Güleç/Türkiye, Oğur/Türkiye ve Adalı/Türkiye kararlarına göre, mağdurların soruşturma evrakına erişebilmeleri, delil sunabilmeleri, gerekirse işleme itiraz edebilmeleri, veya suçlama yönelterek soruşturma sürecine dâhil olabilmeleri gerekir. Bizim de katıldığımız, AİHM'nin Benzer ve Diğerleri/Türkiye kararında, başvuruçuların askeri savcının soruşturma evrakında yer alan bilgilere erişim sağlayabilselerdi failerin araştırılması bakımından başarı ihtimali artmış olacaktı diyerek, soruşturmanın kamuya açık olarak yürütülmesi gerektiği kanaatine varmıştır.²⁷⁴ Denetimi bakımından, görgü tanıklarının ifadeleri, elde edilen bilimsel ve teknik veriler, ölümlü olaylarda otopsi sonucu ve hastanede yapılan gözlemlerin nesnel bir şekilde değerlendirilebilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.²⁷⁵

Kanaatimize göre, hukuk devleti ilkesinin tam olarak gerçekleşmesi bakımından denetime açık olma kriteri çok önem arz etmektedir. Yukarıda yer verilen kararlarda vurgulandığı üzere soruşturmanın denetiminde özellikle delillere erişim ve inceleme imkânı ayrıca irdelenmesi gerekmektedir. Adli rapor, olay yeri inceleme tutanağı, otopsi raporu ile görüntülerinin taraflara sunulması gibi hususlar denetim muhakemesinde dikkate alınmalıdır. Bu evraklara gerekli itirazın yapılabilmesi de denetimin bir başka yönüdür. Bu raporlara itiraz halinde ek rapor alınması gerekmektedir. Raporlar arasında çelişki bulunması halinde ise bu çelişkinin gecikmeksizin giderilmesi, delillerin zaman içerisinde kaybolacak olması bakımından önemlidir.

---

²⁷³ Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin/Ukrayna davasında Mahkeme, işkence iddialarından dolayı şikâyetçi olan başvuranın soruşturma dosyasına erişiminin engellenmesi ve karar örneği verilmemesini yürütülen soruşturmanın kamu denetimine en uygun şekilde imkân sağlanması ya da soruşturma sonuçlarının güvenli bir şekilde denetlenmesi bakımından AİHS'nin 3'üncü madde kapsamında devletlerin sağlanması gereken usuli yükümlülüğün ihlaline karar vermiştir. Bkz. AİHM, Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin/Ukrayna, 24/09/2010, Başvuru no. 1727/04, Prg. 67-76, Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 130,

²⁷⁴ Dalmış, s. 89-90.

²⁷⁵ Köksal, s. 24.

6. Araçsal Bir Yükümlülük Olması

AİHM kararlarına göre, saldırının faillerini saptama ve kovuşturmada başarılı olma bakımından amaçsal bir yükümlülük söz konusu olmayıp, bir ihlal iddiasının varlığı karşısında ivedi olarak başlatılmış, makul özen ve hızla yürütülmüş bir soruşturma yapma mecburiyeti getiren araçsal bir yükümlülük söz konusudur. Yani soruşturmanın etkin olduğunun tespiti soruşturmada sonuç almakla değil, sonuç almaya elverişli bir soruşturma yürütmekle olacaktır.²⁷⁶

Etkin soruşturmanın araçsal bir yükümlülük olması nedeniyle Mahkeme ulusal makamlara belirli bir takdir hakkı vermiştir. Bu hak olayın etkili bir şekilde soruşturulması imkânı vermektedir. Yani, hangi delilin araştırılacağı, hangi tanığın çağrılacağı, tanıklara hangi soruların sorulması gerektiği, olay yerinde ne tür tedbirlerin alınması gerektiği, delillerin hangi sırayla ve ne zaman toplanması gerektiği ulusal makamların takdirindedir, ancak bu takdir hakkının keyfi kullanılabileceği anlamına da gelmeyecektir. Yaşar/Türkiye kararına göre, deliller ve sonuç birbirini tutmuyor ise etkili bir soruşturma yürütülmemiş demektir.²⁷⁷ Etkin soruşturma yükümlülüğünün insan haklarının korunmasında genel bir araçsal yükümlülük olduğu düşüncesiyle bireysel bir hak olmaktan ziyade toplumsal bir hak olduğu ifade edilmiştir.²⁷⁸

Kanaatimize göre, araçsal yükümlülük kapsamında ulusal makamlara verilen takdir hakkı hukuka ve soruşturmanın gereklerine aykırı bir şekilde yerine getirilmemelidir. Türk Ceza Muhakemesi hukuk sistemi bakımından meseleye bakıldığında, soruşturmada hangi delilin ne zaman toplanacağı, hangi soruşturma işlemlerinin soruşturmanın hangi aşamasında yerine getirileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Soruşturma işlemleri dağınık bir şekilde yerine getirilmektedir. Ancak, bu soruşturma işlemlerinin keyfi olarak yerine getirileceği anlamına gelmemektedir. Örneğin, arama kararı verilmesi gereken bir yerde, telekomünikasyon

²⁷⁶ Şenol, s. 139, Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 140, Köksal, s. 23, Anayasa mahkemesi de bu yükümlülüğün araçsal bir yükümlülük olduğuna vurgu yapmaktadır. Bkz. AYM, F.E ve Diğerleri Başvurusu, 23/01/2019, Başvuru No. 2014/15586, Prg. 145, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15586>, e.t. 25/07/2019.

²⁷⁷ AİHM, Yaşar/Türkiye, 02/09/1998, Başvuru no. 63/1997/847/1054, Prg. 106, 107, Dalmiş, s. 92-93.

²⁷⁸ Dalmiş, s. 34.

yoluyla iletişimin denetlenmesi tedbiri uygulanması soruşturma bakımından etkili olmayacaktır. Gözaltı kararı verilmesini gerektiren bir yerde bu karar uygulanmayarak soruşturmanın yürütülmesi etkin soruşturmayı etkileyecektir.

AİHM içtihatları yanında etkin soruşturmaya ilgili Avrupa Birliği'nde (AB) ve Türkiye'de yer alan bazı çalışmaları incelemek gerekmektedir. Bu çalışmalar etkin soruşturmanın, soruşturma makamları nezdinde daha iyi anlaşılmasına katkı sağladığı gibi etkin soruşturma yapma bakımından farkındalık ve bilinç oluşmasını desteklemektedir. Ayrıca, bu tür çalışmalarda etkin soruşturmaya ilişkin sorunlar ve çözüm önerilerinin tespiti için önemli fikirler ortaya çıkabilir.

VIII. ULUSAL ÇALIŞMALAR VE AVRUPA KONSEYİ ÇALIŞMALARI

1. Ulusal Çalışmalar

Yargıtay projeleri kapsamında konuya bakıldığında, Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarda bozma oranlarının düşürülerek onama oranlarının artırılması genel bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁷⁹ Bu hedefi gerçekleştirebilmek için; hakimlerin kararları ile Cumhuriyet savcılarının yargısal konulardaki faaliyetlerinin kalitesinin (niteliğinin) terfide dikkate alınması, eğitim eksikliğinin en çok bozma nedenlerini içerecek şekilde giderilmesi, Yargıtay'ın tüm kararlarının kamuya açık hale getirilerek kişisel verilerin bu kararlardan ayıklanması ve daireler arası işbölümünün düzenlenmesi planlanmıştır. Bu kapsamda eğitim çalışmalarına devam edilmesi, sempozyum ve seminerlerle hakimlerin farkındalıkları ile bilgi ve deneyimlerinin artırılması amaçlanmıştır. Özellikle AİHM'nin kararlarının çevrilmesi ve sistematik olarak yayınlanması çalışmalarına devam edilerek, AİHM'ye yapılan ziyaretler desteklenmektedir. Yargıtay incelemesinden geçmesine rağmen Anayasa Mahkemesi ve AİHM tarafından verilen ihlal kararlarının istatistiki olarak tutulması da hedeflenmektedir. Kanaatimize göre, bu çalışmalarda yer alacak hakim ve üyeler seçilirken çalışma alanları ve niteliklerine göre bir değerlendirme yapılmalıdır. Çalışmalara ilişkin katılımcılardan rapor hazırlamaları istenmeli ve bu raporların kamuya açık bir şekilde yayımlanması sağlanmalıdır. Çalışma

²⁷⁹ <https://www.yargitay.gov.tr/documents/IPA2015Project.pdf>, e.t. 12/08/2018.

ziyaretlerinde etkin soruşturma ile ilgili hak ihlali tespit edilen hususlar ise başsavcılıklarla paylaşılmalıdır.

Çalışmamızda yer alan ulusal mahkemelerin ve AİHM'nin kararları incelendiğinde; yukarıda belirtilen “yaşam hakkı” ve “işkence yasağı” gibi birçok konuda etkili soruşturma yapma yükümlülüğünün ihlalinin tespit edildiği dikkati çekmektedir. Yargıtay'ın ilgili projesi kapsamında irdelemeye çalıştığı hususlar olan “terfi sistemi, not değerlendirmesi, eğitim eksikliği, yargı kararlarına ulaşamama ve mevzuatın sık değişikliği” gibi hususlar aynı zamanda etkin soruşturma yükümlülüğünün de ihlaline neden olan hususlar arasındadır. Bu konuların mesleki bir sorun haline gelmemesi için AB projelerinden destek alınabilir.

AB yetkililerince Türkiye'nin Yargı Reformu Stratejisi'ni (YRS) Komisyona sunması gereği önemle dile getirilmiştir.²⁸⁰ YRS, genel bir sektör strateji çerçevesine sahip olan bir belgedir. Bakanlar Kurulu tarafından 2009 yılında kabul edilen YRS, sorunları analiz eden ve adalet hizmetleri için çözümler öneren ilk resmi belge olarak kabul edilmektedir. Meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları dahil olmak üzere tüm paydaşların katılımıyla ortak bir anlayış içerisinde hazırlanmıştır. Adalet Bakanlığı uygulama düzeyini gördükten sonra bu Stratejiyi ve Eylem Planını gözden geçirmeye karar vermiştir. Paydaşlarla gerekli görüşmeler yapılmış, taslak belge hazırlanmış ve Adalet Bakanlığı web sitesinde kamuya açıklanmıştır.²⁸¹

Gözden geçirilmiş YRS aşağıdaki hedeflerden oluşmaktadır;

- Yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını güçlendirmek,
- Yargının hesap verilebilirliğini ve saydamlığını artırmak,
- Ceza, hukuk ve adalet sistemini geliştirmek,
- Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini geliştirmek ve uygulamada etkililiğini artırmak,
- Adalet alanında uluslararası işbirliğini geliştirmek ve AB katılım sürecinin etkililiğini artırmak,

²⁸⁰ <https://edb.adalet.gov.tr/duyuruarsiv/2015/2015%20Yarg%C4%B1%20Reformu%20Stratejisi.pdf>, e.t. 11/08/2018.

²⁸¹ <https://www.ipa2teknikdestek.com/yargi>, e.t. 11/08/2018.

- Hukuk eğitimi ile meslek öncesi ve meslek içi eğitimini geliştirmek
- Çocuklar, kadınlar ve engelliler gibi dezavantajlı gruplara yönelik uygulamaları geliştirmek,
- Adalete erişimi geliştirmek,
- Yargısal uygulamalardan kaynaklanan insan hakları ihlallerini önlemek ve insan hakları standartlarını güçlendirmek,
- Ceza infaz sistemini geliştirmek.²⁸²

Kanaatimize göre, bu hedeflerden yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını güçlendirme hedefi, etkin soruşturma bakımından savcı bağımsızlığı ve tarafsızlığı meselesi ile birlikte değerlendirilmelidir. Yargının hesap verilebilirliğini ve saydamlığını artırma konusu ise etkin soruşturma yürütülmemesi halinde ortaya çıkacak sorumluluk ile birlikte ele alınmalıdır.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin geliştirilmesi için ise uzlaştırma ve önödeme gibi kurumların yanı sıra farklı uygulamaların geliştirilmesi kapsamında çalışmalar yapılabilir. Hukuk eğitimi ve meslek içi eğitimin geliştirilmesi ise üçüncü bölümde değinileceği üzere etkin soruşturma bakımından önemli hedeflerdir. Alanlarında uzman savcılarının mesleğe dâhil edilmesi ve mesleklerini yürütürken etkin soruşturma ile ilgili mesleki eğitim almaları önem arz etmektedir. Çocuklar, kadınlar ve engellilerin dezavantajlı durumlarının giderilmesi ise etkin soruşturma bakımından katılım ve denetim ilkelerinin yerine getirilmesini sağlayacağı gibi maddi gerçeğin araştırılması bakımından da katkı sağlayacaktır. Bir çocuğun, kadının ve engellinin Cumhuriyet başsavcılıklarına hiç ulaşamaması veya ulaşmakta güçlük çekmesi maddi gerçeğin araştırılmasını engeller. Bu durum, soruşturmanın ivedi bir şekilde başlatılıp makul hızla devam etmesine, usul işlemlerin tam ve zamanında yapılmasına ve denetim ilkesinin yerine getirilmesine ciddi zarar verecektir.

Adalet Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Ofisi tarafından Mayıs 2013 tarihi itibariyle başlatılan “Türkiye’de Adaletin Verimli ve Etkin Biçimde İşlenmesi İçin Yargı Reformu Sürecinin Etki Değerlendirmesi Projesi”

---

²⁸² T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yargı Reformu Stratejisi, s. 15, 2015. http://www.sgb.adalet.gov.tr/yargi_reformu_stratejisi.pdf, e.t.11/08/2018.

yürütülmüştür. Proje kapsamında tespit edilen sorunlar taslak metne yansıtılmıştır. Son halini alan metin Yeni YRS Belgesi olarak 8 Nisan 2015'te Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir. 10 amaç, 68 hedef ve 197 stratejiden oluşan belgede hukuki himaye sigortası, zorunlu arabuluculuk, hukuk kliniği, *pro-bono* (toplum yararına) hukuk hizmeti gibi önemli yenilikler bulunmaktadır.²⁸³ Kanaatimize göre, hukuk kliniği uygulamasında etkin soruşturma bakımından farkındalık yaratacak uygulamalar ve bilinçlendirme faaliyetlerine yer verilebilir. Örneğin, bu kliniklerde soruşturma makamları, ihbar, şikâyet ve itiraz usulü hakkında bilgilendirmeler yapılabilir.

Projenin genel hedefi 1982 Anayasası, AİHS ve diğer Avrupa standartları doğrultusunda yargının güçlendirilmesi ile Türkiye'de yakın zamanda yürürlüğe konulan bireysel başvuru sisteminin etkinliğinin sağlanması olarak kabul edilmektedir.²⁸⁴ Projenin yararlanıcı kurumu Anayasa Mahkemesi olup Türkiye Adalet Akademisi paydaşları arasında yer almaktadır.²⁸⁵ Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi Projesi kapsamında Türkiye'deki hâkim, savcı ve avukatlara yönelik insan hakları ve bireysel başvuru konulu eğitim modüllerinin hazırlanmasına ilişkin çalışma grubunun ilk toplantısı 16-17 Nisan 2016 tarihinde İzmir'de düzenlenmiştir.²⁸⁶ Proje kapsamında çeşitli illerde eğitim seminerleri düzenlendiği görülmektedir.²⁸⁷ Düzenlenen bu seminerler de www.youtube.com ortamında video olarak paylaşılmaktadır. Seminer videoları incelendiğinde etkin soruşturma ile ilgili AİHM kararlarının da tartışıldığı, bu kapsamda özellikle yaşam hakkı ihlali kapsamında etkili başvuru yolu olarak, Cumhuriyet savcısının kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlarının ele alındığı görülmektedir.²⁸⁸

---

²⁸³ <http://www.sgb.adalet.gov.tr/yargi-reformu-guncelleniyor.html>, e.t. 11/08/2018.

²⁸⁴ [https://www.coe.int/tr/web/ankara/project-supporting-the-individual-application-to-the-constitutional-court-in-turkey-siac-1#%2210277188%22:\[0\]](https://www.coe.int/tr/web/ankara/project-supporting-the-individual-application-to-the-constitutional-court-in-turkey-siac-1#%2210277188%22:[0]), e.t. 11/08/2018.

²⁸⁵ <http://www.anayasa.gov.tr/bireyselbasvuru/icsayfalar/projehakkinda/genelbilgiler.html>, e.t. 11/08/2018.

²⁸⁶ http://www.anayasa.gov.tr/bireyselbasvuru/icsayfalar/haberler/hakim_savci_toplanti.html, e.t. 11/08/2018.

²⁸⁷ <http://www.taa.gov.tr/duyuru/16-18-subat-2018-anayasa-mahkemesine-bireysel-basvuru-sistemi-projesi-semineri-katilimci-listeleri/> e.t. 11/08/2018.

²⁸⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=Gv9nBONbg7s>, e.t. 11/08/2018.

Türkiye Adalet Akademisi tarafından düzenlenen eğitim çalıştaylarında etkin soruşturma yapma görevi ile ilgili sunumun yapıldığı görülmektedir.²⁸⁹ Bu sunumda AİHM tarafından verilen etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün ihlali nedeniyle yaşam hakkı ve işkence yasağı kapsamındaki ihlal kararları irdelenmiştir. Delillerin hızlıca toplanmaması, otopsi işlemlerinin yapılmaması, olay yeri incelemenin eksik yapılması ve mağdur beyanlarının düzgün alınmaması gibi hususlar etkin soruşturma yapmama olarak kabul edilmiştir. Yine konuyla ilgili olarak “Etkin Soruşturma Yapma ve İfade Alma Yöntemleri” konusunda eğitim semineri düzenlenmiştir.²⁹⁰ Bu seminerde de Cumhuriyet savcısının ilk olarak bir suçun gerçekleştiğini öğrendiği andan soruşturma tamamlanıncaya kadar yapması gereken işlemler ile sıkça yapılan yanlışları incelenmiştir.²⁹¹

Söz konusu eğitim seminerleri, çalıştaylar ve modül yayınlar incelendiğinde etkin soruşturma ile ilgili aydınlatıcı ve yol gösterici fikirlerin irdelenmesi ve tartışılması dikkate değerdir. Bu çalışmalar özellikle uygulayıcılar bakımından yapılan yanlışların düzeltilmesi için önemlidir. Esasen etkin soruşturma yapma görevi ile ilgili çalışmaların sistematik bir şekilde yapılarak yayın kısmının tek bir yerden ulaşılabilir şekilde oluşturulması konuyu araştıranlar ve uygulayıcıların ulaşılabilirliği bakımından önemli katkı sağlayacaktır.

Konuyla ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalar değerlendirildikten sonra Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) Teftiş Kurulu tavsiye kararlarına değinmekte fayda vardır. Söz konusu tavsiye kararları uygulamada soruşturmalarda karşılaşılan hata ve sorunların tespiti bakımından önemlidir.

HSK Teftiş Kurulu Yönetmeliği’nde HSK Teftiş Kurulu ve Kurul müfettişlerinin çalışma yöntemleri ile denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma ile diğer faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir.²⁹² Bu Yönetmeliğin 6’ncı

---

²⁸⁹ <http://www.taa.gov.tr/sayfa/etkin-sorusturma-yontemleri-egitim-calistayi-19-21-mayis-2017-ders-notlari/>, e.t. 11/08/2018.

²⁹⁰ <http://www.taa.gov.tr/sayfa/etkili-sorusturma-ve-ifade-alma-teknikleri-egitim-semineri-13-14-mayis-2017-ders-notlari/>, e.t. 11/08/2018.

²⁹¹ <http://www.taa.gov.tr/yayin/etkili-sorusturma-egitim-modulu/>, e.t. 11/08/2018.

²⁹² Ayrıca Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun 18/10/2011 tarihli ve 10 no’lu Genelgesinde etkin soruşturmanın ceza muhakemesi bakımından önemi vurgulanmıştır. Bkz. Güleç Soyer, “Ceza

maddesinin 1'inci fıkrasına göre, müfettişler, Anayasa'nın 159'uncu maddesi ile diğer mevzuatta öngörülen görevleri kapsamında özellikle hâkim ve savcılar hakkında denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma işlemlerini yapmak ve denetimler sonucunda denetim raporu, hâl kâğıdı, 3 numaralı fiş ile varsa aksayan hususlara ilişkin tavsiyeler listesi, araştırma, inceleme ve soruşturmalar sonucunda ise araştırma, inceleme veya soruşturma raporu düzenlemekle görevlidirler. 32'inci maddenin 1'inci fıkrasına göre ise denetimlerde tespit edilen aksaklıklara ilişkin tavsiyeler listesi düzenlenmektedir. Hatalı işlem belirtildikten sonra mevzuattaki yeri ve gerekçesi ile birlikte çözüm yolu gösterilmektedir. Düzenlenen bu tavsiye kararlarında Cumhuriyet Savcısının etkin soruşturma görevi ihlali ile ilgili hususların da belirtilebildiği görülmektedir. Uzun süren soruşturmalar, işlemsiz soruşturma dosyaları ve Cumhuriyet savcısınca yapılmayan işlemler bu tavsiye kararlarında gösterilebilmektedir. Tavsiye kararlarının somut şekilde örneklerle ilgili savcının tespit edilerek hazırlanmasının etkin soruşturma bakımından önemli olduğu kanısındayız. Savcının, tavsiyeleri değerlendirmesi neticesinde hatalarını tekrarlamamasına katkı sağlayacaktır. İşlemsiz soruşturma dosyalarının tespiti halinde ilgili savcının sorumluluğu gündeme gelecektir. Bu hataların “sıkça yapılan hatalar” kapsamında tespit edilerek oluşturulacak rehber kılavuz ve temel ilkelerde dikkate alınması sağlanabilir.

2. Avrupa Konseyi Çalışmaları

Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 18 Eylül 2002 tarih ve 2002/12 sayılı kararıyla kurulmuş uluslararası bir kuruluştur. CEPEJ Avrupa Konseyi üyesi 47 ülkenin uzmanlarından oluşmakta ve bunlar arasından seçilen kişilerden oluşan büro tarafından idare edilmektedir. CEPEJ bünyesinde çeşitli çalışma gruplarını da barındırmaktadır. Bunlar; Adli Sistemlerin Değerlendirilmesi Çalışma Grubu, Adaletin Niteliği Çalışma Grubu, Adli Süreçte Zaman Yönetimi İçin SATURN Merkezi, İcra Çalışma Grubu gibi gruplardır. Ayrıca, pilot mahkemeler ağı da kurulmuştur.²⁹³ Ceza adalet sisteminin etkinliğinin denetimi ve

---

Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi”, s. 1417.

²⁹³ http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/uluslararasi_isbirligi/uluslararasi_orgutler/cepej.html e.t. 11/08/2018

çalışma raporlarının oluşturulması bakımından bu çalışma grupları önemli bir yer tutmaktadır.

CEPEJ, politika yapıcılarını ve yargı uygulayıcılarını hedefleyen somut önlemler ve araçlar geliştirmektedir. CEPEJ'in çalışma alanları içerisinde şunlar bulunmaktadır;

- Yargı sistemlerinin işleyişini analiz etmek ve adalet politikalarını yönlendirmek,
- Yargısal zaman çerçevelerini daha iyi bilme ve yargı zaman yönetimini optimize etmek,
- Adalet hizmetinin kalitesini arttırmak,
- Adalet alanında Avrupa standartlarının uygulanmasını kolaylaştırmak,
- Üye devletleri mahkeme organizasyonlarına yönelik reformlarında desteklemek.

CEPEJ ayrıca, adaletin etkinliği ile ilgili olarak tartışma ve öneriler için bir forum sağlar ve tartışmalarda özel uzmanlık gerektiren konularda katkıda bulunur. Yapmış olduğu incelemeler kapsamında, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde bulunan bilirkişilik gibi kurumlar hakkında karşılaştırmalı ülke çalışmaları da hazırlamaktadır.²⁹⁴ Kanaatimize göre, etkin soruşturma bakımından bu forumlar ve tartışma alanları önemli bir yer tutmaktadır. Savcılar ile Yargıtay üyelerinin mesleki konularda açıkladıkları sorun ve önerileri bu çalışmalarda ele alınabilmektedir. Özel uzmanlık gerektiren alan olarak etkin soruşturma alanı bölümlere ayrılarak incelenebilir. Örneğin çocuk suçlarında etkin soruşturma, kaçakçılık suçlarında etkin soruşturma ve örgütlü suçlarda etkin soruşturma gibi çalışma grupları oluşturulabilir.

CEPEJ projelerinin yanı sıra, Türkiye'nin, AB müktesebatına uyum ve uygulamasına yönelik kapasitesinin geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal uyuma yönelik kapasitelerinin oluşturulması hedefleri çerçevesinde Katılım Öncesi Yardım Aracı

---

²⁹⁴ <https://www.coe.int/en/web/cepej> e.t. 11/08/2018, 2014 yılı CEPEJ Raporu'nun bilirkişilik ile ilgili bölümü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, Yener Ünver (ed.), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2015, s. 41-57.

(IPA) fonlarıyla desteklenmektedir.²⁹⁵ IPA kapsamında soruşturma teknikleri geliştirilmeye çalışılmaktadır ve yargının bağımsızlığına katkıda bulunmak amacıyla savcılık ve kolluk kuvvetleri arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Böylece, savcılıkların işleyişi, yargının bağımsızlığına katkıda bulunmak üzere güçlendirilmeye çalışılmaktadır.²⁹⁶ Savcı-kolluk ilişkileri ve ifade alma teknikleri etkin soruşturmada önemli yer tuttuğundan, IPA fonlarıyla desteklenen çalışmaların gerekli olduğu kanısındayız.

IPA 2013 finansman anlaşması kapsamında Avrupa Konseyi ve Anayasa Mahkemesi'nin birlikte yürüttüğü, Türkiye Adalet Akademisi'nin paydaşlarından biri olduğu "Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi Ortak Projesi" kapsamında, hakim ve Cumhuriyet savcılarına yönelik olarak meslek içi eğitim seminerleri düzenlendiği görülmektedir.²⁹⁷ Kanaatimize göre, bu projelerde IPA finans desteğinin etkin bir şekilde kullanılabilmesi için projenin yerine getirilmesi sırasında üniversitelerdeki öğretim üyelerinden ve araştırmacılardan bağımsız denetim mekanizması kurulmalıdır. Bu mekanizma ile projenin etkin bir şekilde oluşturulup oluşturulmadığı ve problemlerin çözümlenmesine katkı sağlayıp sağlamadığı ölçülmelidir. Ayrıca, bu projelerin hangilerinin ve ne kadarının gerekli olduğu da bu kapsamda ele alınabilir. Bu şekilde gerçekleştirilecek ölçme-değerlendirme ile projelerden daha fazla yararlanılabilir.

---

²⁹⁵ Güleç Soyer, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi", s. 1393, https://www.ab.gov.tr/ipa-i-ve-ipa-ii-donemi-programlama_45627.html, e.t.11/08/2018.

²⁹⁶ <https://www.ipa2teknikdestek.com/yargi>, e.t.11/08/2018.

²⁹⁷ <https://ankarabam.adalet.gov.tr/announcements/anayasa-mahkemesine-bireysel-basvuru-sistemini-destekleme-projesi.html>, e.t.11/08/2018.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİNİN, KORUMA TEDBİRLERİ VE SORUŞTURMA İŞLEMLERİYLE İLİŞKİSİ

I. CEZA MUHAKEMELERİ USULÜ KANUNU VE CEZA MUHAKEMESİ KANUNU DÖNEMİNDE ETKİN SORUŞTURMA

1. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Dönemi

Etkin soruşturma konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için mülga kanunda yer alan soruşturma sürecinin nasıl düzenlendiğine değinilecektir. Geçmişe yönelik böyle bir detaylı inceleme sayesinde mevcuda yönelik çözümler ve ileriye yönelik tahminlerin daha isabetli olacağı düşünülmektedir.

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK) 5271 sayılı CMK'da olduğu gibi etkin bir muhakeme yapılarak maddi gerçeğe ulaşmayı hedeflemiştir.²⁹⁸ CMUK döneminde tahkikat üç safhaya ayrılmaktaydı. Bu üç safha sırasıyla, hazırlık soruşturması, ilk soruşturma ve son soruşturmadır. Hazırlık soruşturması (tahkikatı), savcının suçun işlendiğini öğrendiği andan itibaren yapmış olduğu araştırmalara ait muamelelerden oluşmaktadır. Bu kapsamda Cumhuriyet savcısı şüphelinin sadece aleyhine olan hususları değil, lehine olan hususları da değerlendirmek zorundadır. Savcı şüphelinin leh ve aleyhine olan delilleri toplar ve muhafaza almaktadır.²⁹⁹

CMUK döneminde yer alan önemli bir hususun da soruşturmanın işleyişi bakımından olan farklılık olduğu görülmektedir. Bu dönemde, ilk soruşturma ve son soruşturma olmak üzere iki süreç bulunmaktadır. Hazırlık soruşturması neticesinde eğer savcı "takibata mahal olmadığına karar" verirse karar ilgililere tebliğ olunur. Bu karara karşı, şikâyetçi aynı zamanda; suçtan zarar gören kimse ise kararın kendisine tebliğ

²⁹⁸ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 42.

²⁹⁹ Taner, s. 235, 241.

edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının mensup olduğu ağır ceza işlerini gören mahkeme dairesine en yakın bulunan ağır ceza mahkeme başkanına itiraz edebilmektedir.³⁰⁰

CMUK'nın 156'ncı maddesine göre, kolluk makam ve memurları suçluları aramakla ve işin bulmak için lazım gelen “acele tedbirleri” almakla mükelleftir. Bu makam ve memurlar tanzim ettikleri evrakı hemen müddeiumumiliğine gönderirler; ancak hakim tarafından derhal icrası gerekli tahkik muamelelerine lüzum varsa bu evrakın doğrudan doğruya sulh hakimine gönderilmesi caizdir. Kolluğun adliyeye göndermiş olduğu evrak, suçu, failini, sübut delillerini ve bunlara ait izahatı içermelidir.³⁰¹ Bu düzenlemeye göre kolluk, aldığı tedbirlere ilişkin evrakı geciktirmeden savcılığa göndermekle mükelleftir. Ayrıca, adli kolluk CMUK'nın 151'inci maddeye göre suç ihbarlarını almak, 153'üncü maddeye göre şüpheli ölüm olaylarını tespit etmek, 154'üncü maddeye göre savcının adliye ile ilgili verdiği işleri yapmakla mükelleftir.³⁰² CMK'nın 161/2'nci maddesine göre ise adli kolluk görevlileri, elkoydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhal bildirmek ve bu Cumhuriyet savcısının adliyeye ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür. CMK 161/2'nci maddesi bahsi geçen CMUK'un 156'ncı maddesini karşılamaktadır.³⁰³

CMUK döneminde de CMK döneminde olduğu gibi savcılığın kül (bütün) halinde olması ve bölünmezliği ilkesi benimsenmiştir. Bu ilkeye göre, belirli bir yerdeki mahkemeler nezdinde görev alan tüm savcılar tek bir savcılık teşkilatını oluştururlar. Bu duruma “savcılığın vahdeti” adı verilmiştir.³⁰⁴ CMUK döneminde Adalet Bakanı savcılara dava açması konusunda emir verebildiği için Adalet Bakanı savcılarının amiri pozisyonunda olduğu kabul edilmiştir. Bu durum doktrinde eleştirilmiştir. Şöyle ki, kamu davasının açılması konusunda bir emrin verilmesi kuralının “uygunluk kuralının” benimsendiği Fransa gibi ülkelerde kabul edildiği, Türkiye’de ise “mecburilik

---

³⁰⁰ a.g.e., s. 249.

³⁰¹ Taner, s. 244-245.

³⁰² Erem, Ceza Usulü Hukuku, s. 196-197.

³⁰³ Şahin, C., “Soruşturma Evresinde Cumhuriyet Savcısı ve Kolluk İlişkileri”, Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri, Burcu Ertem (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2006, s. 70, (s. 69-75).

³⁰⁴ a.g.e., s. 132.

kuralının” benimsenmesi nedeniyle Türk Ceza Muhakemesi sistemine uygun düşmediği ve bunun yerine suçtan zarar görene tanınan takipsizlik kararına itirazda olduğu gibi itiraz hakkının tanınması da savunulmuştur.³⁰⁵ CMUK’nın 158’inci maddesine göre, suçüstü hali ile gecikmesinde zarar bulunan durumlarda sulh hakimi de tutuklama dahil bütün tahkik işlemlerini re’sen yapmak yetkisine sahipti.³⁰⁶ Arama ve keşif gibi işlemleri Cumhuriyet savcısı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapabilirken, tutuklama kararını hakim verebilmektedir.

2. Ceza Muhakemesi Kanunu Dönemi

Yukarıda açıklanan CMUK döneminde yer alan düzenlemelerden hareketle, CMK döneminde kolluğun kendiliğinden soruşturma yapmadığı, bu yönüyle yetkisinin sınırlandırıldığı, Cumhuriyet savcısının iddianame düzenlemekle görevli olduğu ancak bunu sorgu hakimine gönderme mesuliyetinin olmadığı, soruşturma yapmanın ve kamu davasının mecburiliği prensibinin benzer şekilde korunduğu, şahsi dava kurumundan ise vazgeçildiği, CMK ile ara muhakeme, iddianamenin iadesi, uzlaştırma ve seri muhakeme gibi yeni kurumların düzenlendiği hususları belirtilebilir. Koruma tedbirleri ve soruşturma işlemleriyle ilgili bölümde CMK ile ilgili hükümler ayrıntılı incelenecektir.

CMUK ve CMK dönemine ilişkin etkin soruşturma konusuna değindikten sonra, Türk Ceza Muhakemesi sisteminde etkin soruşturma yapma görevinin özellikleri aşağıda incelenecektir. Bu özelliklerden bazıları AİHM içtihatlarında belirtilen etkin soruşturma şartlarıyla ortak niteliktedir.

---

³⁰⁵ a.g.e., s. 133-135. Ceza Muhakemesi Kanununda ise Adalet Bakanının dava açma konusunda emir verme yetkisi düzenlenmemiştir.

³⁰⁶ Kunter, s. 337.

II. ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİNİN ÖZELLİKLERİ

AIHM içtihatlarıyla ortaya çıkan bir kavram olan “etkin soruşturma yapma yükümlülüğü”ğünün konusu, iç hukukta ihlalin araştırılması ve failerin cezalandırılması amacıyla yapılması gereken ceza soruşturmasının etkin olup olmadığıdır.³⁰⁷ Konu bakımından etkin soruşturma yapma görevinin özellikleri çok önem arz etmektedir.

1. Tüm Soruşturmalarda Etkin Soruşturma Görevinin Bulunması

AIHM’nin kararları incelendiğinde, etkin soruşturma yükümlülüğünün AIHS’nin yaşama hakkını koruma altına alan 2’nci maddesi, işkence yasağını düzenleyen 3’üncü maddesi ve etkili başvuru hakkını düzenleyen 13’üncü maddesi kapsamında temellendirildiği görülmektedir. Konu bakımından Sözleşme’nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6’ncı maddesi etkin soruşturma açısından önemli bir yer tutmaktadır.

CMK’nın 160’ıncı maddesinin, Cumhuriyet savcısına etkin soruşturma yapma görevi verdiği görülmektedir. Türk hukuk sistemi bakımından, CMK’nın ilgili düzenlemesi karşısında etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün her bir soruşturmada bulunması gerekmektedir. Bu bazen hakaret suçu olabileceği gibi bazen kasten öldürme ve işkence suçu gibi farklı suçlara ilişkin olabilir.

2. İvedi Olarak Başlayıp Makul Hızla Devam Etmesi

CMK’nın 160’ıncı maddesine göre, Cumhuriyet savcısı bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere “hemen” işin gerçeğini araştırmaya başlar. AIHM kararlarına göre de soruşturma makul bir hızla yürütülmeli ve sonuçlandırılmalıdır. Makul hız için herhangi bir üst sınır belirlenmemiştir. Her davanın kendine özgü koşulları göz önüne alınarak; olayın karmaşıklığı, tarafların sayısı, tarafların tutum ve davranışları makul hızı etkileyebilecek faktörlerdir.³⁰⁸

³⁰⁷ Şenol, s. 2.

³⁰⁸ Şenol, s. 157, AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk-Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 158, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

Anayasa Mahkemesi de etkin soruşturma bakımından soruşturmanın makul bir özen ve süratle yürütülmesine dikkat etmektedir. Bu mesele, hukuk devletine bağlılığın sağlanması ve hukuka aykırı hareket edenlere hoşgörüle yaklaşıldığı görünümü verilmemesi bakımından da önemlidir.³⁰⁹ Anayasa Mahkemesi 16/09/2015 tarihli kararında olay yeri inceleme, otopsi, iletişim kayıtlarının çıkarılması ve biyolojik inceleme sonuçlarının beklenmesi hususlarını dikkate alarak 2 yıl 7 ay süren soruşturmanın makul sürede tamamlandığını ifade etmiştir.³¹⁰ Bir başka kararında ilgili Cumhuriyet başsavcılığının suç ihbarını haber alması ile yetkisizlik kararı verilen tarih arasında kalan sürede iddiaları araştırmaya yönelik hiçbir işlem yapılmamasını, yetkili Cumhuriyet başsavcılığının ise iki kez bilirkişi incelemesi yaptırılması dışında dosyaya giren herhangi bir delil olmamasını bu şekilde soruşturmanın iki yıldan fazla sürede sonuçlanmasının makul hızla yürütülmemiş bir soruşturma olarak tespit etmiştir.³¹¹

CMK'nın 158/6'ncı maddesine eklenen soruşturmaya yer olmadığına karar verilmesine ilişkin düzenlemeye göre, ihbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir.³¹² Lekelenmeme hakkı ve masumiyet karinesinin korunmasını amaçlayan bu düzenleme soruşturma yapılmasının zaruret arz edeceği durumlarda, soruşturmanın ivedi bir şekilde başlatılması ve makul hızla devam etmesi kriterine olumsuz etki edecektir.

Makul hızla soruşturmanın yürütülüp yürütülmediği "ikincillik ilkesi" kapsamında başvuru yollarının tüketilip tüketilmediğinin değerlendirilmesi bakımından da önemlidir. Anayasa Mahkemesi'nin 17/07/2014 tarihli kararında yapılan değerlendirmede, soruşturma sürecinin etkili olup olmadığı yönünde başvuru yollarının tüketilmesi mutlaka gerekli olmasa bile yürütülen soruşturmanın makul bir süreyi aşmaması koşuluyla, ilgili kamu makamları tarafından nasıl sonlandırılacağına

³⁰⁹ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk-Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 157, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

³¹⁰ AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 20134668, Prg. 93, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/4668>, e.t. 29/07/2019.

³¹¹ AYM, Gülli Dağhan ve Mehmet Nesih Dağhan Başvurusu, 24/03/2016, Başvuru no. 2013/1951, Prg. 71, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1951>, e.t. 29/07/2019.

³¹² Şık, s. 283.

beklenmesi, bireysel başvuru ile getirilen koruma mekanizmasının ikincil niteliğine uygun olacaktır. Eğer taraflar soruşturma açılmayacağını, soruşturmada ilerleme olmadığını, etkili bir ceza soruşturması yapılmadığını ve ileride de böyle bir soruşturma yürütüleceği konusunda en ufak “gerçekçi bir şans” olmadığını farkına vardıkları veya varmaları gerektiği andan itibaren, başvuru yapanların yapmış olduğu bireysel başvurular kabul edilebilmelidir. Bu durumun tespiti bakımından somut olayın özellikleri dikkate alınacaktır.³¹³

3. Cumhuriyet Savcısında Oluşan Kanaatin Hukuka Uygun Delillere Dayanması

CMK'nın 170'inci maddesine göre iddianamede suçun delilleri gösterilmek zorundadır. Ayrıca, yüklenen suç oluşturulan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanmalı ve iddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülmelidir. CMK'nın 174'üncü maddesine göre ise suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen iddianame mahkemece iade edilebilmektedir. CMK'nın 160/2'nci maddesine göre, Cumhuriyet savcısı şüphelinin leh ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür. Mevcut delil kavramının ayrıca irdelenmesi gerekir. Mevcut delilden kasıt, Cumhuriyet savcılığınca ulaşılabılır delildir.³¹⁴ Savcının her türlü çabasına rağmen söz konusu delil toplanamamış ise bu halde iddianame iade edilemez.³¹⁵

Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu kararı delillerle desteklemesi sadece düzenlenen iddianame bakımından değil kovuşturmaya yer olmadığı kararı bakımından da geçerlidir. Bunun için gerekli olan tüm delillerin toplanması önem taşımaktadır. Bu “soruşturmanın olayları ve sorumluları ortaya çıkaracak güçte olması” ölçüsü ile yakından ilgili bir meseledir. Yani tüm deliller toplanmadan yapılan soruşturma, sorumluları ortaya çıkaracak güçte olmayacağı gibi aynı zamanda delillerle de desteklenmeyecektir. Anayasa Mahkemesi 20/05/2015 tarihli kararında, cezaevinde

³¹³ AYM, Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu, 17/07/2014, Başvuru no. 2012/848, Prg. 76-77, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>, e.t. 30/07/2019.

³¹⁴ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 525.

³¹⁵ Şahin, Ceza Muhakemesi I, s. 105.

çıkardığı yangın sonucu ölen kişinin yanarak hayatını kaybetmesi olayı ile ilgili olarak infaz koruma memurlarının cezai sorumluluğunun bulunup bulunmadığına dair yapılan soruşturma ile ilgili yaptığı değerlendirmede, yapılan soruşturmanın ölüm olayının tüm yönlerinin ortaya konulmasına ve olası sorumlu kişilerin belirlenmesine imkân tanınması zorunluluğunu karşılamaktan uzak olduğu sonucuna ulaşmıştır.³¹⁶ Bu sonuca ulaşırken yapmış olduğu değerlendirmede, “ölüm olayının tüm yönlerini aydınlatılabilmek ve olası sorumluların tespiti açısından kritik öneme sahip olan; ölenin olay öncesi sağlık durumunun tespiti, kendisine uygulanan tedavi sürecinin incelenmesi, uygulanan tedavi yöntemi ve yeri ile cezaevinde kalacağı bölümün ne şekilde belirlendiğinin, bu belirlemede ölenin önceki yatak yakma eylemi ile psikolojik sorunlarının ne derecede dikkate alındığının araştırılması ve son olarak yatağı tutuşturmak için kullandığı çakmağı kimden ve ne şekilde elde ettiği ile bu durumdan görevi gereği olası sorumlu kişilerin tespit edilmesi gibi” konularda bir araştırma ve değerlendirmenin yapılmamış olduğunu tespit etmiştir. Somut olaydan da anlaşılacağı üzere kovuşturmaya yer olmadığı kararının somut delillerle desteklenmesi gerekmektedir. AİHM, 13/11/2014 tarihli kararına yansıyan olayda maktulün eşinin vermiş olduğu aşırı dozda ilaç alma bilgisi dışında hiçbir delil bulunmamasına rağmen savcının kovuşturmaya yer olmadığına karar verirken, olayı intihar olarak nitelendirerek verilen kararın somut delillerle desteklenmediği kanaatine varmıştır.³¹⁷

Savcının kanaatinin hukuka uygun delillere dayanması gerektiği konunun bir başka yönünü oluşturmaktadır.³¹⁸ CMK’da temyize ilişkin hükümleri düzenleyen 289’uncu maddede “hukuka kesin aykırılık halleri” sayılmıştır. Bu maddeye göre, hükmün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen bir delile dayanması hukuka kesin aykırılık olarak kabul edilmiştir. CMK’nın 230’uncu maddesinde, hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça hükmün gerekçesinde belirtilmesi

³¹⁶ AYM, Mehmet Kaya ve Diğerleri Başvurusu, 20/05/2015, Başvuru no. 2013/6979, Prg. 100-101, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6979>, e.t. 29/07/2019.

³¹⁷ AİHM, Durmaz/Türkiye, 13/11/2014, Başvuru no. 3621/07, Prg. 63, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/durmaz2.pdf>, e.t. 31/07/2019.

³¹⁸ Hukuka aykırı delil ve ispat yasağı hakkında ayrıntılı değerlendirme için bkz. Eroğlu, F., Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma Suretiyle Elde Edilen Delillerin İspat Değeri, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul 2009, s. 24-30, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 28/12/2019.

gerektiği, 206'ncı maddeye göre ise ortaya konulan delilin kanuna aykırı olarak elde edilmesi halinde rededilmesi gerektiği düzenlenmiştir. "Hukuka aykırılık" ve "kanuna aykırılık" kavramları birbirinden farklı kavramlardır. Kanun hukuka aykırılığı esas aldığından, özellikle evrensel hukuk normlarına aykırı deliller de kullanılamayacaktır.³¹⁹ Cumhuriyet savcısında oluşan kanaatin, hukuka uygun delillere dayanmasının yanı sıra iddianamede suçla ilgisi olmayan ve özel hayata ilişkin olan hususların da belirtilmemesi gerekir.³²⁰

AİHM 24/05/2015 tarihli kararında, başvuru gözetimindeyken kötü muameleye maruz kalmasından sonra ifadesinin müdafii bulundurulmadan alındığını, hakim önünde bu durumu birçok kez tekrarladığı ve olay ile olguları tutarlı bir şekilde anlattığını tespit etmekle durumun AİHS'nin 6'ncı maddesi kapsamında kalması nedeniyle ihlal kararı vermiştir.³²¹ Başka bir kararında ise somut davada sağlanan usuli güvencelerin, kötü muamele ile alındığı iddia edilen ifadelerin başvuru hakkındaki ceza yargılamaları sürecinde kullanılmasını engelleyemediği ve başvuru hakkında mahkumiyet kararı verilirken mutlak düzeyde belirleyici nitelikte olmasa bile söz konusu ifadelerin kullanılmasının, yargılamanın bir bütün olarak adil olmaktan çıkmasına neden olduğu kanaatine varmıştır.³²²

4. Kanun Yolu Aşamasında Etkin Soruşturmanın Dikkate Alınması

Etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün ihlali halinde bu hususun kanun yolu aşamasında dikkate alınması ve değerlendirilmesi gerekir. Konuya ilişkin ayrıntılı değerlendirme etkin soruşturma yapmanın olumsuz sonuçlarıyla ilgili olarak üçüncü bölümde yapılacaktır.

---

³¹⁹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 619. Hukuka aykırı delilin dosyada bulunması meselesi üçüncü bölümde ayrıca incelenecektir.

³²⁰ şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 107.

³²¹ AİHM, Abdulfafur Batmaz/Türkiye, 24/05/2016, Başvuru no. 44023/09, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/BATMAZN.pdf>, Prg. 49, 51-52, e.t. 30/07/2019.

³²² AİHM, Aydın Çetinkaya/Türkiye, 02/02/2016, Başvuru no. 2082/05, Prg. 107 <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/Ayd%C4%B1n%20%C3%87etinkaya.pdf>, e.t. 30/07/2019.

5. Maddi Gerçeğin Ortaya Çıkarılması İçin Gerekli Usul İşlemlerinin Tam ve Zamanında Yapılması

Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için birçok usul işleminin yapılması gerekmektedir.³²³ Soruşturmanın usuli bir sıralamaya tabi olmaması nedeniyle bu usul işlemlerinden hangisine öncelik verileceği Cumhuriyet savcısının takdirindedir. Bu yönüyle bakıldığında bazı koruma tedbirleri için sürelerin öngörüldüğü görülmektedir.³²⁴

Soruşturmada işlemlerin süratli ve eksiksiz bir şekilde yapılması maddi gerçeğin araştırılması ve adil yargılanmanın sağlanması bakımından önemlidir.³²⁵ Usul işlemlerinin tam ve zamanında yapılması gerekmektedir. AİHM'nin 03/05/2016 tarihli kararına konu başvuruda, Cumhuriyet savcısı tarafından çıkarılan sürekli arama emri kararının cinayetten on yedi gün sonra yapılması ve uzun bir süre soruşturma ile ilgili işlem yapılmaması bir eksiklik olarak ifade edilmiştir.³²⁶ Yargıtay'ın 15/11/2018 tarihli kararında yer alan karşı oy yazısında³²⁷; PYSK Ek 6/9'uncu maddesi yakalanan kişinin değil gözaltına alınmış kişinin teşhisinin yapılabileceğine işaret edilerek sanığın yakalanarak 22.01.2009 günü saat 15:20'de canlı teşhisi yaptırılmış ancak dosya kapsamından sanık hakkındaki gözaltı kararının 22.01.2009 günü saat 17:45'te alındığı yani sanığın gözaltına alınma kararından 2 saat 25 dakika önce (henüz gözaltı kararı verilmemiş iken) teşhis işleminin yaptırıldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle teşhis işleminin "hukuka aykırı delil" kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu karara yansıyan olayda savcının hatalı uygulaması ile gözaltı kararı zamanında verilmemiş ve aynı zamanda teşhis işlemi tam ve usulüne uygun olarak yerine getirilmeyerek hukuka aykırı delil elde edilmesine neden olmuştur.

³²³ "Usul, esası belirlen" sözünde vurgulanan gerçek, R. Jhering tarafından dile getirilen, "Şekil, keyfiliğin can düşmanı, özgürlüğün ikiz kardeşidir..." Bkz. İba/Kılıç, s. 157. Usul, esasın öncelikli bir koşuludur. Bu nedenle, hukuka uygun bir soruşturmanın tesisi için usul kurallarının savcı tarafından nitelikli bir şekilde bilinmesi ve uygulanması önem arz etmektedir. Bu sayede, hürriyetlerin sınırlandırılması demokratik toplum düzeninde olması gerektiği şekilde gerçekleşecektir.

³²⁴ Örneğin, elkoymanın onaya sunulmasında 24 saatlik süre vardır.

³²⁵ Güleç Soyer, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi", s. 1432.

³²⁶ AİHM, Cerf/Türkiye, 03/05/2016, Başvuru no. 12938/07, Prg. 62, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/CERF.pdf>, e.t. 31/07/2019.

³²⁷ YCGK, 15/11/2018, 2017/59 -2018/534, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

6. Araçsal Bir Yükümlülük Olması

Etkin soruşturma maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için araçsal bir yükümlülüktür.³²⁸ Anayasa Mahkemesi de soruşturma yükümlülüğünü araçsal bir yükümlülük olarak kabul etmektedir.³²⁹ Konu bu yönüyle ele alındığında Türk Ceza Muhakemesi Hukuku sisteminde Cumhuriyet savcısının şüphelinin leh ve aleyhine delilleri toplayabilmesi ve lehine de kanun yoluna başvurabilmesi hükümleri önemli olmaktadır. Ancak çağdaş hukuk sisteminde neye mal olursa olsun gerçeği bulma amacı söz konusu değildir.³³⁰

7. Taraflar ve Taraflar Dışında Kurumsal Bazı Denetim Mekanizmaları Bulunması

Etkin soruşturmanın sağlanması için kamu denetimine açık olması bu hususu sorumluların hesap verebilirliğini sağlama açısından da önem taşımaktadır. Ölüm olaylarında, ölen kişinin yakınlarına bu imkânın tanınması meşru menfaatlerinin sağlanması bakımından katkı sağlayacaktır.³³¹ Ölen kişinin yakınlarına savcı ile görüşme imkânı tanınması, belgelerden örnek alabilmeleri ile taraflara yeni delil ileri sürme imkânı sağlanmasının etkin soruşturmaya olumlu bir etkisi bulunmaktadır. Uygulamada bazı soruşturmalarda bu imkânın tanındığı ve tarafların ciddi bir denetim mekanizması oluşturduğu görülmektedir.³³²

CMK'nın 173/1'inci maddesinde düzenlenen; suçtan zarar görenin kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin karara itiraz edebilmesi bu denetim şekillerinden ilkidir. Sulh ceza hakimi bu itiraz üzerine gerekli incelemeyi yaparak kamu davasının açılmasını

³²⁸ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk-Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 120-122, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

³²⁹ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 152, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

³³⁰ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 606.

³³¹ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 120, 122, 138, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019..

³³² AYM, Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu, 17/07/2014, Başvuru no. 2012/848, Prg. 54, 56, 58, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>, e.t. 30/07/2019. Somut olayda başvuru sahiplerinin yürütülen soruşturma işlemlerine katkıda bulunabilmek için görevli Cumhuriyet Savcısı ile birkaç kez yüz yüze görüşme imkânı buldukları, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu raporundaki bulguları analiz etme ve yeni dilekçeler sunma imkânını elde ettikleri görülmüştür.

gerektirir bir halin bulunup bulunmadığı ile soruşturmanın gerekli şekilde yapıp yapılmadığını ve soruşturmanın genişletilmesine gerek olup olmadığını denetler. Aynı maddenin beşinci fıkrasında düzenlenen, Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hallerde, bu madde hükmünün uygulanmaması ise denetim bakımından olumsuz bir durum teşkil etmektedir.

Bir denetim şekli olarak HSK müfettiş ve başmüfettişlerince yapılan denetim bu kapsamda incelenebilir.³³³ Bu denetim ilk olarak belirli periyotlar halinde yerine getirilmektedir. Denetimde ilgili Cumhuriyet başsavcılığında bulunan tüm Cumhuriyet savcıları için gerekli denetimler yapılabilmektedir. Öte yandan, bir eksikliğin re'sen fark edilmesi veya ilgili Cumhuriyet savcısının şikâyet edilmesi üzerine de denetim başlayabilmektedir.³³⁴ İlgili müfettişin veya başmüfettişin söz konusu dosyaları inceleyerek inceleme sonucunda birtakım eksiklikler tespit etmesi halinde, bunlar tavsiye kararı olarak düzenlenerek ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Aynı işlem hakimler için de yapılır. Tavsiye kararlarında soruşturmanın yürütülüşü ile ilgili görülen eksiklikler de yer alır. Hakimler ve Savcılar Kanunu'nda yer alan bir diğer denetim şekli ise istinaf ve temyiz aşamasında dosya içeriğine göre Cumhuriyet savcıları için düzenlenen kanun yolu değerlendirme formlarıdır. Bu formlarda iddianameyi düzenleyen ve takdiri halinde fezlekeyi düzenleyen Cumhuriyet savcısına notlar verilir. Bu notlar da ilgili savcının terfi aşamasında dikkate alınır. Savcılar için verilen notlarda etkin soruşturma yapıp yapılmadığı hususuna da dikkat edilecektir. Bu denetimler ile aynı zamanda soruşturmanın denetime açık bir şekilde yürütülmesine de hizmet ederek etkin soruşturma yükümlülüğünün bir şartı yerine getirilir.

Davaya katılma hakkını elde edebilecek şekilde ilgili olan idarenin soruşturma aşamasında ilgili kararlara itiraz edebilmesi de bir başka denetim yoludur. Bu husus kovuşturma aşamasında verilen kararlarda da söz konusu olabilmektedir.³³⁵ Benzer

---

³³³ Çetintürk, "Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi", s. 191-192.

³³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hakimler ve Savcılar Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2802.pdf>, e.t. 17/08/2019.

³³⁵ Y1.CD, 27/05/2019-2018/5137-2019/2989, e.t. 18/08/2019. Söz konusu kararda, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanununun 20/2'nci maddesi gereğince katılma hakkı olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığını temsilen Aile, Çalışma

şekilde bazı kurumlara Cumhuriyet savcısının ve hakimin verdiği kararlara soruşturma aşamasında itiraz edebilme yetkisi verilmektedir. Aynı şekilde bu kurumların itiraz hakları yargılama aşamasında da bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) bunlar arasındadır. Kurum birçok soruşturmada CMK'nın 135'inci maddesinin uygulanmasına karşı yaptığı itirazlarla görünmez bir el olarak kendisini göstermekte olup bu tedbirin gizliliği nedeniyle tarafların itirazı mümkün olmamaktadır. Konuyla ilgili olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Tespiti, Dinlenmesi, Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi ve Kayda Alınmasına Dair Usul ve Esaslar ile Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmeliğin,³³⁶ “Başkanlığın Görevleri” başlıklı, 17'nci maddesinin (c) bendine göre, Kurumun bu maddenin (a) ve (b) bentleri kapsamındaki taleplerin bu Yönetmeliğe ve diğer ilgili mevzuata uygun olup olmadığını inceleme ve gerektiğinde yetkili mercilere başvuruda bulunma görevinin olduğu görülmektedir. Söz konusu görevle demokratik bir toplumda şüpheli haklarının korunmasının sağlandığı gibi gereksiz ve hukuka aykırı taleplerin olması halinde etkin soruşturmanın tehlikeye düşmesi de önlenmeye çalışılmaktadır. Nihai olarak gereksiz ve hukuka aykırı taleplere karşı bir denetim işlevi gören bu görev sayesinde mahkemeler ve hakimlerin bu taleplerle daha az karşılaşacakları için adil yargılanma hakkına da riayet edilmiş olacaktır. Konu ile ilgili olarak savcılarının denetimi ve hesap verilebilirliğiyle ilgili gizli bir şekilde yürütülen soruşturma aşamasında, özellikle temel hak ve hürriyetleri etkileyen faaliyet ve kararlar dikkate alındığında, etkin bir hiyerarşik denetim ve görev tanımlarını belirleyen ayrıntılı düzenlemelere ihtiyaç olduğu savunulmaktadır. Bu görüşün altında yatan neden ise Cumhuriyet savcılarının kararlarına istisnai olarak kanunda yer verilen hallerde yargı yoluna gidilebilmesidir.³³⁷

Meydana gelen olayların aydınlatılmasıyla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi “Meclis araştırması” ve “Devlet Denetleme Kurulu” faaliyetleri de ayrı bir denetim

---

ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ilgili İl Müdürlüğünün davadan haberdar edilmediği gibi 12.12.2013 tarihli hükme ilişkin gerekçeli kararın da anılan kuruma tebliğ edilmediği tespit edilmiştir.

³³⁶ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9596&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>, e.t. 18/01/2019.

³³⁷ Çetintürk, “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, s. 187.

mekanizması olarak ifade edilmelidir.³³⁸ Somut olayda Cumhuriyet başsavcılığının Devlet Denetleme Kurulu'na ait raporu ölenin yakınlarına tebliğ etmesi üzerine raporu inceleyen yakınların 18 konuda soruşturmanın genişletilmesi talebinde bulunabildikleri görülmektedir.³³⁹

8. Etkin Soruşturma Şartlarının Sınırlı Olmaması

Etkin soruşturma şartlarının her suçun kendi özel şartları nedeniyle soruşturmalar özellik arz edeceğinden sınırlı olarak sayılması mümkün değildir. AİHM kararlarına göre de maddi gerçeğe ulaşılmasına zarar verecek her türlü eksiklik soruşturmanın etkinliğini ihlal edebilir. Soruşturmada yapılabilecek her tür hata soruşturmanın etkinliğini olumsuz yönde etkileyebilecek olması nedeniyle ihlal sayılabilecek haller sınırlı olarak belirlenmemiştir.³⁴⁰ Anayasa Mahkemesi de soruşturmanın etkililiğini sağlayacak ölçütlerin her soruşturmada değişebileceğini ifade ederek her olayda geçerli olmak üzere bir asgari soruşturma işlemler listesi ve benzeri bir asgari ölçüt belirlemenin mümkün olmadığına işaret etmiştir. Bu kapsamda yetkililerin tanık dinleme, kriminal inceleme ve gerekli olan tüm delilleri toplaması gerektiğini belirtmiştir.³⁴¹

³³⁸ Türkiye Cumhuriyet Anayasa'sının 98/2'nci maddesine göre, Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>, e.t. 30/07/2019. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 4'üncü maddesine göre konu ile ilgili olan Kurul görevi şu şekilde düzenlenmiştir; "İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapmak". RG Tarihi: 15/07/2018, Sayı: 30479, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.5.pdf>, e.t. 30/07/2019.

³³⁹ AYM, Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu, 17/07/2014, Başvuru no. 2012/848, Prg. 56, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>, e.t. 30/07/2019.

³⁴⁰ Şenol, s. 144-145.

³⁴¹ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 153-154, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

III. CUMHURİYET SAVCISININ CEZA MUHALEMESİNDE ROLÜ VE DİĞER KURUMLARLA İLİŞKİSİ

Türk Ceza Muhakemesi sistemi bakımından etkin soruşturma görevinin özellikleri incelendikten sonra, Cumhuriyet savcısı, savcının bazı kişi ve makamlarla ilişkisine değinmek gerekmektedir.

1. Cumhuriyet Savcısı

İddia makamını teşkil eden süje Cumhuriyet savcısıdır.³⁴² Kaynağını Fransız Hukuku'ndan aldığı savunulan savcılık kurumuna Roma Hukuku'nda da yer verildiği ifade edilmekte olup savcılık kurumunun doğuşu ile ilgili iki farklı görüş dikkati çekmektedir. Bunlardan birincisi, kralların kendi haklarını ve çıkarlarını korumak amacıyla savcılık kurumunu kurmaları, diğeri ise kralların bizzat mahkemeye katılarak adalet dağıtma işinden vazgeçmeleri nedeniyle kendilerini temsil edecek kişileri görevlendirmeleri zorunluluğudur.³⁴³

Bu kurum gelişmeden önce fertlerin kovuşturma yapması esas iken daha sonra devletin muhtelif dairelerinin başında bulunanların bizzat veya avukatları aracılığı ile ithamda bulunmaya başladıkları görülmektedir. Modern anlamda savcılık teşkilatı ise 1789 İhtilalinden sonra Fransa'da Napolyon Kanunları ile düzenleme bulmuştur. Bu dönemde savcılar kralların menfaatlerini korumaktayken daha sonra krallarla beraber savcılarının da yetkileri artmıştır. İşbirliği sistemi ile itham görevini savcılarının yapması uygun bulunmuştur. 1873 tarihli Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu'nda, demokratik bir gaye olarak hakimin hem savcılık hem hakimlik yapması eleştirilerek savcılık kurumu kurulmuştur. Osmanlı'da ise şer'i mahkemeler zamanında savcılık teşkilatı bulunmuyordu. İthamı fertler yerine getiriyor, bir suçta her Müslüman ve suç haber alan kadı dava açabiliyordu. Osmanlı'da, savcılık teşkilatını tam olarak 1879'da

³⁴² Centel/Zafer, s. 121, Turhan, F., Ceza Muhakemesi Hukuku, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s. 81, Soyaslan, D., Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2014, s. 177. Toroslu, N./Feyzioğlu, M. Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2012, s. 32, 115, Özen, M. Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, Adalet Yayınevi, 4. Baskı, Ankara 2019, s. 223, Yenisey, F./Nuhoğlu, A., Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2015, s. 143, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 372-373.

³⁴³ Çetintürk, "Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi", s. 127.

yerleşmiştir.³⁴⁴ 1830 yılından itibaren Fransız örneğini temel alarak, Almanya, Hollanda, İsviçre, Norveç, Rusya ve İspanya gibi çeşitli ülkelerin de ceza muhakemesinde savcılık kurumuna yer verildiği görülür.³⁴⁵

Türk Ceza Muhakemesinde teşkilatını tamamlayan Cumhuriyet savcılığı makamına geçmişte “müddeiumumilik”, bu makamı işgal eden kişilere de Cumhuriyet savcısına karşılık gelmek üzere “müddeiumumi” dendiği görülmektedir. Her asliye mahkemesi nezdinde bir müddeiumimi bulunduğu gibi, temyiz mahkemesi nezdinde de bir “başmüddeiumumi” bulunmaktaydı. Ağır ceza mahkemesi bulunan yerlerdeki mahkemede “asliye müddeiumumisi” görev alırdı. Sulh ceza mahkemelerinde ise müddeiumumi yoktur. Makamın, sulh ceza mahkemelerinde bulunmayışı, bu mahkemelerde sadece kabahatlerin değil ayrıca beş seneye kadar hapsi gerektiren suçların da kovuşturulması nedeniyle önemine binaen burada da müddeiumuminin bulunması gerektiği öğretilmiştir.³⁴⁶

Günümüze bakıldığında, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin savcı ile ilgili tanımına değinmekte fayda vardır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 6 Ekim 2000 tarihinde kabul ettiği 2000(19) sayılı tavsiye kararında savcılar; “*Yasa ihlalinin cezai bir yaptırımı gerektirdiği durumlarda bireylerin haklarını ve cezai adalet sisteminin etkinliğini dikkate almak suretiyle yasanın uygulanmasını toplum adına ve kamu yararını gözeterek güvence altına alan kamu görevlileri*”³⁴⁷ olarak tanımlanmıştır. CEPEJ’in raporlarında savcılarla ilgili kısımda bu tanım tekrarlandığı gibi yapılan tespite göre, tüm üye devletler ve birimlerde, farklı bir isimle yer alsa da adli kovuşturmaları yürüten bir kamu mercii bulunmaktadır. CEPEJ’e göre; bazı devletlerde hakimlik makamı nispeten homojen bir yapıya sahip olsa da savcılık makamının böyle olmadığı, savcılarının bütün Avrupa devletlerinde ceza davalarının kovuşturulmasında

---

³⁴⁴ Kunter, s. 135.

³⁴⁵ Çetintürk, “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, s. 128.

³⁴⁶ Taner, s. 42-43.

³⁴⁷ European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), European judicial systems Edition 2008 (data 2006): Efficiency and quality of justice, s. 164, <https://rm.coe.int/16807477ba>, e.t. 11/08/2018.

önemli bir role sahip oldukları ve savcılarının her bir ülkede farklı özerklik düzeyleri olduğu belirtilmektedir.³⁴⁸

CEPEJ 2015 raporunda savcılarla ilgili istatistiki bilgilere göre; 40 devlet veya birimde savcılar polis soruşturmalarını yürütebilmekte, denetleyebilmekte, 35 devlet veya birimde savcılar hakimden özel soruşturma tedbirleri alınmasını talep edebilmekte, 43 devlet veya birim, savcılarının bu yöndeki yargı kararına gerek olmaksızın davaları düşürmek suretiyle sonlandırabilmekte olduğu belirtilmiştir. Bu durum, Arnavutluk, Andorra, İtalya ve İspanya için geçerli değildir. Sadece 22 devlet veya birimde, savcılara yargı kararı aranmaksızın bir ceza vermek veya müzakere etmek suretiyle davaları sonlandırma izni verilmektedir. İncelemeye dâhil olan devlet veya birimlerin tümü savcılarının davayı mahkemede savunmakta yetkili olduğunu ifade etmiştir. 43 devlet veya birim, savcılarının suç isnat edebileceğini belirtmiştir. 39 ülkede ise savcılar hakime bir karar önerebilmektedir.³⁴⁹

Yukarıda belirtilen tespitlerden, savcılarının yargı teşkilatındaki yeri, görevleri, bağımsızlık düzeyleri ve kolluk teşkilatı ile olan bağlantısının önemi anlaşılmaktadır. Ülkeden ülkeye farklılık gösterebilen savcılık sistemi farklı uygulamaların da gelişmesini sağlamakla birlikte soruşturma aşamasının incelenmesinde bazı zorluklara da neden olabilmektedir. Ayrıca, kimi ülkelerde savcılarının yetkilerinin cezai alanla birlikte medeni ve idari alanda da bulunması savcılarının dosya sayısını artırıcı özellik gösterebilmektedir.³⁵⁰ Bu durum ise soruşturmaları etkin bir şekilde yürütmelerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Avrupa Konseyi'nin 2000 tarihli 19 numaralı tavsiye kararında yer alan önemli hususlardan bir tanesi de savcılara uzlaştırma prosedürlerini yönetme görevi

---

³⁴⁸ Raporda yer alan diğer tespitler şu şekildedir; “*Bazı devletlerde savcılarının bağımsızlıkları hâkimlerle aynı düzeyde korunurken, bazı devletlerde veya birimlerde ise ceza hukuku politikaları Adalet Bakanlığı tarafından yönlendirilmekte ve savcılarının bağımsızlık düzeyi sınırlı kalmaktadır. Bazı devletlerde (örneğin; BK- İngiltere ve Galler ile Malta) özel yetkili polis kuvvetleri, yargı sürecinden önceki hazırlık aşamasında veya hatta kovuşturmanın yürütülmesi esnasında imtiyaz sahibidir; halbuki söz konusu yetki diğer devletlerde sadece savcılara verilmektedir*”. Avrupa Adaletin Etkinliliği Komisyonu (CEPEJ), Avrupa Yargı Sistemleri, CEPEJ Çalışmaları No: 20, s. 271, <http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/yayin/cepej-raporu-2015-turkce.pdf> e.t. 11/08/2018.

³⁴⁹ Avrupa Adaletin Etkinliliği Komisyonu (CEPEJ), CEPEJ Çalışmaları No: 20, s. 278, <http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/yayin/cepej-raporu-2015-turkce.pdf> e.t. 11/08/2018.

³⁵⁰ Savcılarının medeni ve idari görevleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bardak, C., Ceza Muhakemesinde Hazırlık Soruşturması, Yetkin Yayınları, Ankara 1996, s. 89-115.

verilmesidir. CMK bakımından uzlaştırma konusu çok önemli bir yere sahiptir. Yine savcının, yürütme ile olan ilişkiler bakımından adli işlerde yürütmenin savcılara karışmaması tavsiye kararında önerilmektedir. Savcıların makul sürede araştırma yapılmasını sağlamak ve kolluğun yaptığı ihlalleri tespit ederek etkin soruşturmanın teminini sağlama görevi verilmektedir.³⁵¹

Etkin soruşturmaya ilgili görev incelenirken savcılarının tarafsızlığı ve bağımsızlığına da değinilmektedir. “Bağımsızlık”, karar verme esnasında dışsal etkilerin olmamasıdır. “Tarafsızlık” ise yargısal görevin yerine getirilmesinde bir tarafın lehine davranmamak veya önyargılı olmamaktır.³⁵² Red ve çekinme gibi kurumların savcılar için uygulanmadığı görülmektedir. Macaristan Savcılığı işbirliği ile Avrupa Konseyi tarafından düzenlenmiş olan 29-30 Mayıs 2005 tarihli toplantıda Budapeşte İlkeleri benimsenmiş olup bu ilkelerde savcılar için etik ve davranış biçimleri belirlenmiştir. Bu ilkeler Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu³⁵³ tarafından 10/10/2016 tarih ve 424 sayılı kararı ile de benimsenmiştir. İlkeler ve doktrinde benimsenen bazı görüşlere göre savcılar için de red davası ve çekinme gibi kurumlar geçerli olmalı, savcılar da hakimler gibi tarafsız ve objektif olmalıdırlar.³⁵⁴

³⁵¹ Yenisey, “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, s. 31-32.

³⁵² Giegerich, T, “Yargının Bağımsızlığı-Kavramsal Çerçeve, Tarihsel Gelişim, Tarafsızlıkla İlişkisi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”, Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Etkililiği, Ahmet Taşkın (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2009, s. 21-22.

³⁵³ Daha sonra ismi Hakimler ve Savcılar Kurulu olarak değiştirilmiştir.

³⁵⁴ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 209, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 374-376, Erem, Ceza Usulü Hukuku, s. 135, Ayrıca 353 sayılı Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun’un 46’ncı maddesine göre CMK’dan ileri nitelikte bir düzenleme getirilerek, “*askeri savcılar reddedilemez. Ancak, hakim in davaya bakamayacağı hallerden veya hakim in ret sebeplerinden biri bulunursa davadan çekinirler*” düzenlemesi yer almaktadır. Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 215, Centel/Zafer, s. 130. Savcının reddi konusu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. İçel, K., “Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkeleri” Işığında “Savcıyı Ret Sorunu”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 14, 2008. Askeri yargıda ve hatta soruşturma evresinde de savcının reddedilmesi olanağının tanınması öneri için bkz. Aslan, M. Y., Askeri Yargıda Savcılık, Adil Yayınevi, Ankara 1998. Cumhuriyet savcılarının soruşturmada ya da davadan çekinmesi hususu CMK’da düzenlenmemiş ise de, etik olarak ve teamülen savcılar tarafsızlığa düşecekleri dosyalarda dosyayı alamayarak askeri savcılara benzer şekilde davrandıkları yönündeki görüş ve tespit için bkz. Polater, Y. Z., “Askeri Yargıda Savcılık Kurumu ve Askeri Savcılarının Bağımsızlığı”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 6, Aralık 2015, s. 453, <http://www.uysuzmazlik.gov.tr/Resimler/Pdfler/Makaleler/01-12-201715yusufziyapolater.pdf>, e.t. 16.07.2019.

Savcılar davanın alelade taraflarından sayılmayacağından, ceza mahkemesinin mütemmim cüzü olduklarından, sulh mahkemeleri müstesna olmak üzere onlar olmadan mahkeme teşekkül etmiş olmayacağından görevleri nedeniyle eğer bitarafılıklarını şüpheye düşürecek haller var ise davada bulunmamalı ve rededilebilmesi gerektiği doktrinde gündeme getirilmiştir.³⁵⁵ Bu yönde savcılar hakimler gibi tarafsız olmaları gerektiği, savcılığın hükümetin adamı olamayacağı ve hükümetin temsilcisi olarak kabul edilemeyeceği, sadece kanuni temsilcisi olmaları, halk tarafından hasım olarak değil de koruyucu olarak görülmesi gerektiği doktrinde ifade edilmiştir. Adalet Bakanının nezaret hakkının ise sadece adliyenin idaresi bakımından idari yetkilerden ibaret olduğu, bunun dışında adalet işlerinde yetkili olamayacağı ve adliyenin idaresi ile adaletin tamamen birbirinden farklı konular olduğu savunulmuştur.³⁵⁶

Diğer bir görüşe göre ise savcılar hakimler gibi tarafsız değildir. Savcıların şüphelinin leh ve aleyhine olan delilleri toplamaları gerekse de iddia makamını teşkil etmeleri nedeniyle reddinin de mümkün olmadığı iddia edilmiştir. Savcılar tarafsız olmadığını savunan görüşe göre, tarafsız olmadıkları için reddi de mümkün değildir.³⁵⁷ Çekinme ve red ile ilgili diğer bir görüş ise savcı taraflardan biri olduğundan bir tarafın diğer tarafı reddetmesinin mümkün olmamasıdır.³⁵⁸ Başka bir görüşe göre de savcılar tarafsızlığının istenmesinin nedeni ne pahasına olursa olsun mahkumiyet istemelerinin önüne geçmektir. Bu düşünceye göre; savcılığı tarafsız kılalım derken yargıca benzetme tehlikesi ile karşı karşıya kalınacağı, tarafsızlığın iki anlama geldiği; birinci anlamı ile “dürüstlüğü”, diğer anlamı ile ise; “yargılanacak uyumsuzluk bakımından karşılıklı durumda bulunan menfaatlere ilişkin yönü” ifade etmekte olup “dürüstlük” veya “tarafsızlığın” sadece yargıçlar için değil aynı zamanda bütün memurlar için geçerli

---

³⁵⁵ Taner, s. 47.

³⁵⁶ Erem, Ceza Usulü Hukuku, s. 26, 133, 137.

³⁵⁷ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 195. Hakimin de duruşma öncesi savcı ve kolluk tarafından hazırlanan soruşturma dosyasını okuyarak hakimin görüşünün savcı tarafından şekillendirilmesi nedeniyle hakimin de tarafsız bir pozisyonda olmadığı savunulmaktadır. Bu nedenle böyle bir durumda savunma, sanığın suçluluğuna ilişkin bilgi ve kanaat sahibi iki devlet görevlisi ile karşı karşıya geldiği ifade edilmektedir. Bu durumun ise savunmanın tahkik sisteminde fiili olarak itham sisteminden daha zorlu bir mücadele içinde olmasını sağladığı belirtilmektedir. Bkz. Weigend, s. 79.

³⁵⁸ Taner, s. 47.

olduğu ve söz konusu gaye için savcıcı yargıca benzetmenin makul bir davranış olmayacağı savunulmaktadır.³⁵⁹

Başka bir görüşe göre ise icrai kuvvet kanunların tatbikini temin etmekle mükelleftir. İctimai heyetin sükun ve düzeni bakımından çok mühim bir yer tutan ceza kanununun tatbiki de önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle savcıların icra kuvveti içerisinde yer alan Adalet Bakanından emir almaları olağan bir durumdur. Bu haliyle savcılar bir silsileye tabidir. Bu silsilenin başında ise Adalet Bakanı bulunur. Savcılar ise hükümetin gözü olarak hiyerarşide yerini alır. Savcılar buldukları yerdeki başsavcıya, o da Adalet Bakanına tabidir. Bu haliyle Adalet Bakanı savcılara emir verebileceği gibi, başsavcılar da nezdindeki savcılara emir verebilir. Ancak yine bu görüşe göre savcılar kısmen icrai kuvvete bağlı olup aynı zamanda ve bilhassa kazai kuvvete bağlıdırlar. Bu yönleriyle adaletin temini esas vazifeleridir. Bu itibarla, işi yakından takip eden savcı rey ve mütalaasında serbesttir. Adalet Bakanının bir suçtan dolayı ona dava aç emri verebilmesi ise buna engel değildir. Adalet Bakanının dava aç emri üzerine savcının dava açması halinde açılan davada bu emirden bahsedilmez. Adalet Bakanı açılması gereken bir davada ve savcının bu yöndeki davranışı üzerine, dava açmaması yönünde bir emri ise veremez. Savcıların bakana bağlı olduğunu savunan bu düşünceye göre, savcıların reddi ile ilgili olarak, reddedilebilmesi gerektiği ancak hakimin davaya bakmaktan memnu oldukları haller o savcıda var ise kendiliğinden çekilmesi ve bu sayede ilgililerin emniyette olacakları düşünülmektedir.³⁶⁰ Yine benzer şekilde bir görüşe göre, savcılar idare mekanizmasının bir parçasıdır. Yürütmenin bir üyesi olan ve adliye teşkilatının işleminin siyasi sorumluluğunu taşıyan Adalet Bakanı, savcılar üzerinde yönetim olmasa da denetim yetkisine tabidir.³⁶¹

---

³⁵⁹ Keyman, s. 47. Yazara göre, tarafsız olmayan savcının sadece mahkumiyet talep edeceğini söylemek mümkün değildir. Böyle bir yorum sadece unsurları mevcut bulunduğu takdirde sorumluluk talep etmeye zorlayan hususun dürüstlük kuralları olduğunu bilmemeyi ifade edecektir. Bu yönüyle meseleye bakıldığında ise kolluğun ve hatta müdafinin de dürüst davranma mecburiyeti bulunmaktadır. Yazar bu açıklamalar ışığında, şu soruyu sormaktadır: “*Aynı mantık ile müdafii de mi yargıca benzetmemiz gerekir?*”

³⁶⁰ Taner, s. 45-47.

³⁶¹ Netice olarak bu görüşü savunan yazara göre, savcıların bağımsız olması temenni dahi edilmemelidir. Böyle bir durumda savcı hakim olur, bu ise tekrar tahkik sistemine dönülmesini sağlar. Hatta bakanın savcıya emir verme yetkisinin elinden alınması halinde yürütme organı kolluk marifetiyle gücünü tesir ettirmek isteyecek ve hatta hakimlere de emir verebilecektir. Yine aynı yazara göre çekinme hususunda savcıların kanuna göre red davası ve çekinme imkânı olmadığı

Savcının, savcılık teşkilatı içerisindeki yeri ve yürütmeyle olan ilişkileri dikkate alınarak “savcı bağımsızlığının hakim bağımsızlığı gibi algılanmaması” gerektiği de savunulmakta olup bu tespit yapılırken hiyerarşik yapı ve Adalet Bakanlığıyla olan ilişki savcılarının somut soruşturma dosyaları hakkında karar verirken bağımsız, tarafsız ve objektif olarak hareket etmesini engellemek amacıyla matuf olmadığı belirtilmektedir.³⁶² Savcılar arasındaki bu hiyerarşik bağ ve Adalet Bakanlığıyla olan ilişkinin savcılarının “hesap verebilir” ve “denetlenebilir” bir ortamda daha kaliteli bir hizmet vermelerini amaçladığı düşünülmektedir. Bu görüşe göre, savcılarının hakimlerle aynı statüde bir bağımsızlığa sahip olmaları onların savcılık kurumundan beklenen hizmeti hakkıyla yerine getirmelerini engellemektedir. Savcılık kurumunun en temel fonksiyonu etkin soruşturma yapmaktır. Savcılarının hakim gibi algılanması halinde ise bu fonksiyon yerine getirilemeyecektir. Savcılarının kendilerini hakim gibi görmeleri halinde pasif konumda kalacaklardır. Bu nedenle, savcının kolluğa yakın çalışması halinde soruşturmanın da etkin yürütülebileceği ileri sürülmektedir.³⁶³

Savcının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve reddi ile ilgili görüşlere değindikten sonra konuyla ilgili bir değerlendirmede bulunmak gerekmektedir. Kanaatimize göre, savcılar da yürütmenin içerisinde yer almalarına ve başsavcıya bağlı olarak görev ifa etmelerine rağmen bağımsız ve tarafsız bir şekilde çalışmalarını ve aynı zamanda hakimi red nedenlerinin savcılar için de uygulanabilmesi gerekmektedir. Cumhuriyet savcısının başsavcılık teşkilatı içinde başsavcı ve diğer savcılarla küll halinde çalışsa bile kendine has bağımsız ve tarafsız bir yapısı olmalıdır. Bu özelliği nedeniyle de çekinme ve red gibi hususların savcı için de düşünülmesi gerekir.³⁶⁴ Yargılamada makam itibarıyla iddia makamını teşkil etmesi onun tarafsız olamayacağı anlamına gelmez. Ayrıca, hukuku uygularken her şeyden önemlisi düşünce yapısı itibarıyla “nitelikli” ve “bağımsız” bir hukukçu olmalıdır. Cumhuriyet başsavcısının adli yönden yetkileri bu nedenle

---

ancak görevini yapamayacağı durumlarda menedilmeli, ya red davası açılabilmesi yahut çekinme imkânı tanınması gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. Kunter, s. 287, 289, 292.

³⁶² Çetintürk, “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, s. 178.

³⁶³ a.g.m., s. 178-180.

³⁶⁴ Savcının tarafsızlığı ve reddi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Centel, N., “Adil Yargılanma Hakkı ve Savcının Tarafsızlığı”, Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı, Köksal Bayraktar (ed.), İstanbul 2004, s. 199-210, Centel, “Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma”, s. 191.

bağımsızlığına ve tarafsızlığına engel olmayacak biçimde başsavcılık teşkilatının genel yapısı da göz önüne alınarak yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenlemede gaye etkin soruşturmanın ve neticede adil yargılanmanın nasıl sağlanabileceği olmalıdır. Yoksa bir makamı başka bir makamın önüne geçirme veya üstün tutma arayışı içinde olunmamalıdır. Savcının leh ve aleyhe delilleri toplayabilmesi onun iddia makamı olmasına engel olmadığı gibi tarafsız ve bağımsızlığını da destekler niteliktedir. Tabi ki savunma makamı gibi olmadıkları gibi hakim durumunda da değildirler. Bu yönüyle kendine özgü bir yapısı vardır. Bu yapı da adil yargılanmanın sağlanmasına hizmet etmektedir. Savcılarının görevlerini objektif ve tarafsız bir şekilde yerine getirebilmelerini desteklemek yukarıda yer verilen Budapeşte İlkeleri ile de uyumludur. Bu ilkelere savcılarının görevlerini objektif, tarafsız, adil ve önyargısız bir şekilde süratle yerine getirmeleri gerektiği vurgulanmıştır.³⁶⁵ Bu değerlendirmelerin Türkiye uygulaması için geçerli olduğunu, her ülke bakımından tek bir savcılık yapısının düşünülmemeyeceğini, ihtiyaçlar ve konuma göre farklılık arz edebileceğini ifade etmek ve hatırlatmak gerekir. Bizim de katıldığımız bir görüşe göre, savcının bağımsızlığı sorunu o ülkenin hukuk kültürü ile yakından ilgili olup bu sorun ancak hukukun üstünlüğüne inanan yürütme, hukukun üstünlüğüne inanan savcılık ve yürütmeyi denetleyen özgür basın ile birlikte aşılabılır.³⁶⁶

2. Cumhuriyet Savcısı- Cumhuriyet Başsavcısı İlişkisi

Savcılık kurumu hiyerarşik bir yapı şeklinde oluşturulmuştur. Bu hiyerarşik yapıda savcılık kurumu makam itibarıyla süje olarak görev yapar. Başsavcılığa bağlı olan savcılar kanunen yetkili oldukları coğrafi alan içerisinde, hukuka bağlı ve başsavcının vermiş olduğu işbölümü içerisinde ve başsavcı konuyla ilgili eğer bir zaman belirlemiş ise o zaman içerisinde görev yaparlar.³⁶⁷

Cumhuriyet savcısı başsavcı ilişkilerinde tartışılan bir konu, Cumhuriyet savcısının düzenlemiş olduğu iddianamenin veya kovuşturmayaya yer olmadığına dair

³⁶⁵ Centel, N., “Adil Yargılanma Hakkı ve Savcının Tarafsızlığının Güvencelenmesi”, s. 95.

³⁶⁶ Zafer, H., “Türk Ceza Adalet Sisteminde Savcılığın Hukuki Statüsü”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2015, s. 2, (s. 1-26).

³⁶⁷ Turhan, s. 82, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 210, Toroslu/FeYZioğlu, s. 115-116, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 377,

kararın UYAP ortamında ilgili başsavcı tarafından incelenerek gerektiğinde iade edilebilmesi veya uygun görülmesi halinde onaylanmasıdır. Bu uygulamanın bazı durumlarda özellikle Cumhuriyet savcısının başsavcıdan hukuki anlamda daha yetkin olduğu durumlarda sorunlara yol açabileceği gerekçesiyle eleştirilmiştir.³⁶⁸ Başsavcının kanunen iade ve onay yetkisi olmamasına rağmen uygulamada böyle bir usul benimsenmiştir. Konuyla ilgili olarak doktrinde, savcı ve başsavcı arasında görüş ayrılığı çıkması halinde, asıl iddia makamını temsil eden başsavcının görüşünün uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür. Başsavcı böyle bir durumda savcıyı kendi kanaati doğrultusunda uygulama yapmaya mecbur kılmamalıdır. Bu gibi hallerde başsavcı kendisi ile aynı kanaatte bulunan başka bir savcıya dosyayı vermeli veya bizzat işi yürütmelidir.³⁶⁹ Bir başka görüşe göre ise Türk hukuk sisteminde başsavcı-savcı ilişkileri sorunlu bir yapıdadır. Bu sorunun nedeni olarak başsavcının savcı faaliyetlerine müdahalesinin savcı işlemlerinin “yargısal işlem” olarak kabulü nedeniyle yargıya müdahale olarak algılanmasıdır. Bu algının sonucu ise savcı işlemlerinin denetlenmesi ve savcılarının hesap verebilirliğinin engellenmesidir. Bu görüşe göre, başsavcılara hizmet kalitesini yükseltecek ve hizmet standardını sağlayacak düzenlemeler yapma konusunda bir görev verilmemiştir.³⁷⁰

Yargıtay içtihatları ışığında mesele incelendiğinde, somut olayda kovuşturmayaya yer olmadığı kararının UYAP ortamında başsavcı tarafından iadesi üzerine alınan kriminal rapor delil olarak kullanılarak iddianame düzenlenmesi üzerine ilgili ağır ceza mahkemesi söz konusu delilin yeni delil olup olmayacağı ve kamu davası açılıp açılmayacağına ilişkin değerlendirmenin ilgili sulh ceza hakimliğince yapılmaması nedeniyle iddianamenin iadesine karar vermiş, Yargıtay bu iade kararını kanuna uygun bulmuştur.³⁷¹ Yargıtay yapmış olduğu bu değerlendirmede, elde edilen delil yeni delil

---

³⁶⁸ Karagülmez, s. 253.

³⁶⁹ Taner, s. 46-47.

³⁷⁰ Çetintürk, “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, s. 191.

³⁷¹ Y11.CD,25.06.2018-2018/3568-2018/5771, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019.

Başka bir Yargıtay kararında ise bu usulün işletilmesi için kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın taraflara tebliğ edilmesi gerektiği gözetilerek iade edilen iddianamenin kanuna aykırı olduğuna karar vermiştir. İki üye ise söz konusu karara başsavcının onay ve iade işleminin kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin karara herhangi bir tesiri olmayacağı, Cumhuriyet savcısının bu yöndeki yetkisinin CMK'dan doğan asli bir yetki olduğu gerekçesiyle eleştirerek muhalif oy vermişlerdir.

kabul edilse dahi buna ilişkin sulh ceza hakimliğince bir karar verilmediğini kabul ederek, savcının vermiş olduğu kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın “başkaca hiçbir işleme gerek olmaksızın hukuken geçerli bir ceza muhakemesi işlemi” niteliğinde olduğunu, Cumhuriyet Başsavcısı'nın UYAP sistemi üzerinden yapacağı "onay" veya "iade" işleminin sözü edilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararının geçerliliği yönünden hukuken herhangi bir tesiri olmayacağını ifade etmiştir. Ayrıca, Cumhuriyet savcılarının ceza muhakemesi yürütürken kullandığı yetkinin CMK'dan doğan ve asli nitelikte bir yetki olduğuna işaret edilerek Cumhuriyet başsavcısına veya vekiline niyabet etme niteliğinde olmadığı ifade edilmiştir.

Kanaatimize göre, uygulamadaki iade/onay müessesesinin şartları ve sınırları belirlenmelidir. Başsavcının iade yetkisi dayanağı kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlar bakımından eksik araştırma nedeniyle, iddianame bakımından ise mahkemenin iade nedenleriyle ve her durumda gerekçeli olması gerekmektedir. Böyle bir durumda etkin soruşturma amacı da sağlanmış olacak ve eksiklikler mahkeme önüne gitmeden giderilebilecektir. Böyle bir düzenleme hukuk devleti ilkesine de uygun olacaktır. Bir kişinin şüpheli konumundan sanık konumuna geçmesi sürecinde etkin soruşturmanın kovuşturma aşamasını da kapsadığı düşünüldüğünde, soruşturma aşamasında ortada işlenmiş bir suç olup olmadığı yönündeki takdir hakkının yine ilgili savcıda bulunması gerekmektedir. Eğer başsavcı savcı ile aksi kanaatte ise, yani iddianame düzenlenecek bir soruşturmada kovuşturmayaya yer olmadığına dair bir karar verilmesi gerektiği kanaatini taşıyorsa bu dosyaya daha önce ifade edildiği gibi ya kendisi bakmalı ya da dosyayı başka bir savcıya vermelidir.³⁷² Buna ilişkin düzenlemenin de yasal dayanağa kavuşturulması gerekmektedir. Aksi halde başsavcılarının keyfi uygulamaları olabilir veya başsavcı-savcı görüş ayrılıkları başkaca sorunlara yol açabilir. Her halükarda işlemlerin etkin soruşturmanın ölçülerini taşıması için bir denetim gerekecek; ancak bu denetim savcının tarafsızlığı ve bağımsızlığı kriterine uygun ölçüde uygulanması gerekecektir. Savcının düzenlediği iddianamenin veya kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın başsavcı tarafından bu şekilde denetlenmesi onun tarafsızlığı ve bağımsızlığına gölge düşürmemektedir.

Bkz.Y15.CD,2018/3667-2018/6665,

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019.

³⁷² Taner, s. 46-47.

Son olarak belirtmek gerekir ki, başsavcılara hizmet kalitesini yükseltecek, hizmet standardını sağlayacak düzenlemeler yapma konusunda görev yükleyen bir norma ihtiyaç bulunmaktadır. Bu norm, etkin soruşturma ile ilgili hususlar dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Hizmet kalitesinin artırılması ve standartlarının belirlenmesi, bunların uygulanması bakımından “Türkiye Başsavcılığı”nın kurulması fikri öne sürülebilir.³⁷³ Türkiye’de özellikle kapsamlı terör ve örgütlü suç soruşturmalarında soruşturmaların etkin bir şekilde yürütülmesi ve hak ihlallerinin önlenmesiyle ilgili tedbirleri alıp uygulayacak “Türkiye Başsavcılığı”nın kurulması faydalı olabilir.³⁷⁴ Bu sayede savcı sayısının yeterli olduğu, konuyla ilgili uzman savcılarını nezdinde barındıran ve yeterli personele sahip bir kurum ile kapsamlı ve karışık soruşturmalar makul hızla yürütülerek etkin soruşturmaya katkı sağlanabilir.³⁷⁵

Bu tedbirlerin tam ve zamanında alınmaması halinde ise ilgili başsavcının sorumluluğu gündeme getirilmelidir. Her suç bakımından belirli bir hizmet kalitesinin sağlanması ve standardın getirilmesi açısından rehber ilkelerin belirlenmesi, savcılarının

³⁷³ Çetintürk, “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, s. 194. Çınar, A. R., “Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı Neden Kurulmalı, Bu Kurumun, Örgütlü Suçların Soruşturulmasında Önemi”, Adil Yargılanma Hakkı adlı kitapta (IGUL Global Hukuk Eğitimi Programları Direktörlüğü, Yayın No: 44, Nergis Yayınları) İstanbul 2004, s.73-83. Ulusal veya eyaletler düzeyinde hiyerarşik olarak Başsavcının sorumluluğunda bir savcılık sisteminin olabileceği, bu sistemde başsavcının ulusal veya eyalet parlamentosu tarafından seçilerek o kuruma karşı sorumlu tutulabileceği önerilmektedir. Bu sayede başsavcı hem kurumun ilkeleri ve çalışma yöntemlerinden hem de kendisinin veya savcılarının münferit olaylarla ilgili aldığı kararlardan sorumlu tutulabileceği ifade edilmektedir. Böyle bir sistemin Estonya ve Macaristan da geçerli olduğu, Polonya’da ise Adalet Bakanının aynı zamanda başsavcı olduğu belirtilmektedir. Bkz. Weigend, s. 89.

³⁷⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 195, Kanadoğlu, S., “Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı Kurulmalıdır”, <http://www.abchukuk.com/makale/makale12.html>, e.t. 28/10/2019. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kanadoğlu, S., “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, TBB İHAUM Dizisi: 6, s. 161-164. Almanya’da Mahkeme Teşkilat Kanunu’na göre terör suçlarında öncelikli yetkinin 16 eyalet savcılarında değil, Federal Başsavcıda olduğu görülmektedir. Bkz. Brauneisen, s. 50. İtalya’da 1992 yılında mafya ile mücadele için Ulusal Antimafya Bürosu ve Antimafya Bölge Büroları kurulduğu ve ulusal büronun Ulusal Antimafya Savcısı tarafından idare edildiği görülmektedir. Bkz. Fabri, M., “Criminal Procedure And Public Prosecution Reform In Italy: A Flash Back”, International Journal For Court Administration, 2008, s. 5, (s. 3-15), https://www.researchgate.net/publication/285752953_Criminal_Procedure_and_Public_Prosecution_Reform_in_Italy_A_Flash_Back/link/57f7a26508ae886b898348f0/download, e.t. 01/03/2020.

³⁷⁵ AİHM 18/07/2019 tarihli kararında, uzun süren yargılama sonunda failin cezalandırılmasını geciken adaletin aslında ret edilen adalet olduğu şeklinde yorumlamıştır. Bu nedenle, soruşturmanın makul hızla yürütülmesi adaletin makul zamanda tecellisi bakımından da önemli bir konudur. Bkz. AİHM, Vazagashvili ve Shanava/Gürcistan, 18/07/2019, Başvuru no. 5037/07, Prg. 89. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-194439%22%5D%7D>, <https://anayasagundemi.com/2019/08/20/ihamin-vazagashvili-ve-shanava-v-gurcistan-kararinin-ozet-cevirisi-polis-operasyonunda-hayatini-kaybeden-kisinin-olumunun-etkili-sorusturulmasi-yukumulugu/>, e.t. 28/10/2019.

eğitimi ve denetimi bakımından da bu başsavcılık ülke çapında bir takım çalışmalar yürütülebilir. Tüm bunlar sağlandığında, AİHM kararlarında aranan standartlarda suçu ve faillerini ortaya çıkaracak güçte etkin bir soruşturma sistemi geliştirilmiş olur. Türkiye Başsavcılığı fikri aynı zamanda “Avrupa Savcılığı” makamının kurulması çalışmaları ile birlikte ele alınıp bu doğrultuda yapılan düzenlemelerden istifade edilebilir. 11/12/2001 tarihli Avrupa Topluluklarının Finansal ıkarlarının Cezai Anlamda Korunması ve Bir Avrupa Savcılığının Kurulması Yeşil Kitap’ta Avrupa Savcılığı’nın kurulması öngörülmüştür.³⁷⁶ AB, özellikle “*insan kaçakçılığı, ürün-marka korsanlıkları, tağyir edilmiş resmi belgelerin kullanımı ve karaborsada satılması, koruma altındaki cins hayvanların ticareti, uyuşturucu maddeler hukukuna muhalefet, organize hırsızlık, yolsuzluk*” gibi fiiller konusunda ortak bir ceza ve ceza usul hukukunun oluşmasını amaçlamaktadır.³⁷⁷

Bu erevede, Türkiye Başsavcılığı’nın örgütlü suçlarla mücadele amacıyla kurulmak istenmesi ile AB savcılığının getiriliş amacı benzerlik göstermektedir.³⁷⁸ Kanaatimize göre, ilgili başsavcılıklar kendi yetki alanında faaliyet yrtebilirken Türkiye Başsavcılığı’nın tüm ülke genelinde yetkili olması gerekecektir.³⁷⁹ Sjelik bakımından ise her bir başsavcılığın ve Türkiye Başsavcılığı’nın kendine ait bir sjeliği bulunacaktır. Başsavcılıklar, Türkiye Başsavcılığı’nın vekili olarak kabul edilmemelidir. Ayrıca, örgütlü suçlarda ülke genelinde yetki alanına sahip olacak bu başsavcılığın siyasi etkilerden uzak olabilmesi için gerekli teminat sağlanmalıdır.³⁸⁰

---

³⁷⁶ Dannecker, G., “Ceza Hukukunun Avrupalılaşması Sürecinin İsviçre Bakımından Anlamı –Sınır Aşan Suçlulukla Mücadele Hususunda İsviçre ve Avrupa Birliği Arasındaki İlişkiler-”, Suç Politikası, Seçkin Yayıncılık, Yener nver (Yayına Hazırlayan), Mehmet Cemil Ozansü (ev.), Ankara 2006, s. 417 (s. 415-421).

³⁷⁷ a.g.m., s. 420.

³⁷⁸ Tezcan, D., Topluluğun Mali ıkarlarının Cezai Korunması ve Avrupa Savcılığı Hakkında Yeşil Kitap, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2003, s. 51.

³⁷⁹ Doktrinde, savcının yer bakımından yetki konusunda yaşanan sorunların giderilebilmesi için Türkiye Başsavcılığı fikri kurulması önerilmiştir. Bkz. Öztürk, B., “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, TBB İHAUM Dizisi: 6, Ankara 2006, s. 158- (s. 150-160).

³⁸⁰ örneğin, ilgili başsavcı ve savcılarının atanma usulünde nesnel kriterlerin belirlenmesi ve belirli bir süre görevden alınamaması gibi.

3. Cumhuriyet Savcısı-Sulh Ceza Hakimi İlişkisi

Soruşturma evresinde yargı makamı olarak görev yapan merci “sulh ceza hakimi”dir.³⁸¹ Cumhuriyet savcısı soruşturma aşamasında bazı koruma tedbirleri için sulh ceza hakiminden talepte bulunarak bir karar istemek zorundadır.³⁸²

Sulh ceza hakimi, soruşturma evresinde kural olarak sadece savcının talebi üzerine bir karar verir; ancak CMK'nın 163/1'inci maddesi uyarınca, “suçüstü hali” ile “gecikmesinde sakınca bulunan hallerde”, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa, sulh ceza hakimi de bütün soruşturma işlemlerini yapabilir.³⁸³ Sulh ceza hakiminin bu gibi hallerde savcı yetkisine giren soruşturma işlemlerini yapabilmesi sayesinde soruşturmada gecikme meydana gelmeyecektir.

Sulh ceza hakimince yapılması gereken işlemlerin hızlıca yapılmaması halinde de soruşturmada yavaşlama olacaktır. Bir başka sakınca da, sulh ceza hakiminin görevi ve baktığı işler dikkate alındığında, işlerin çok hızlı olması da taleplerin yeterli bir şekilde

---

³⁸¹ Doktrinde bir görüşe göre; CMK'nın toplu hakimli mahkemeler için mahkeme, tek hakimli mahkemeler için ise hakim terimini kullandığı, bu ifade şeklinin soruşturma evresindeki hakimlik makamı ile tek hakimli mahkeme makamının birbirine karışmasına sebebiyet verdiği ifade edilmektedir. Bkz. Zafer, H., “6526 Sayılı Kanun’un Soruşturma Evresinin Yargı Makamına İlişkin Düzenlemelerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, s. 20, (s.17-25). Sulh ceza hakimliklerinin görevleri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Dalkıran, B., “Sulh Ceza Hakimliklerinin Yapısı ve Görevleri”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, (s.111-120). Sulh ceza hakimliklerine yönelik eleştiriler hakkında Bkz. Katoğlu, T. “Sulh Ceza Hakimlikleri ve Ceza Muhakemesinde Sistemsizliğe Doğru”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, (s. 129-135).

³⁸² Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, C.I, s. 407, Soyaslan, s. 161, Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 152, 155-156. Doktrinde bir görüşe göre, soruşturma evresinin asıl sahibi Cumhuriyet savcısı olduğundan bahisle, delilleri toplama ve iddianame düzenleme görevi de savcıya ait olduğundan Anayasa ile temel hak ve hürriyetlere ilişkin uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan zorunluluklar dışındaki işlemler için hakim kararı aranmaması ve bu işlemlerin savcı tarafından bizzat yapılabilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bkz. Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 34. Savcılık (savcı) ve karar makamı (mahkeme) arasındaki ilişki hakkında ayrıntılı değerlendirme için bkz. Keyman, s. 194-195. Keyman, savcının mahkemeye karşı bağımsızlığına işaret ederek mahkemenin karar gerekçesinde savcının sözlerine veya işlemlerine karşı tenkitler yönelmekten çekinmesi gerektiğini ifade etmiştir.

³⁸³ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 221-222, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 212.

incelenmemesine neden olabilmesi, bunun da şüphelinin haklarına zarar verme ihtimalidir.³⁸⁴

Cumhuriyet savcısı koruma tedbirlerine yönelik talebini sulh ceza hakiminden yapmaktadır. Bu talebin reddine ilişkin kararlara yönelik itiraz da aynı şekilde kararı veren sulh ceza hakimliğine yapılmaktadır. Bu noktada ilgili talebin kabulü halinde savcılıkça gecikmeksizin işlem yerine getirilmeli, eğer talebin reddine dair kararın hukuka aykırı olduğu düşünülüyor ise karara süresinde itiraz edilmelidir. Bu husus “tam ve zamanında usul işlemlerinin yapılması” bakımından önemlidir.

Cumhuriyet savcısı, koruma tedbirleri dışında bazı muhakeme işlemleri yönünden sulh ceza hakiminden karar talep edebilir. Mesela, suç konusu olmamasına rağmen sadece müsadereye tabi eşyanın müsaderesine sulh ceza hakimi karar verir.³⁸⁵ Ayrıca, hasta olan ve duruşmaya kadar hayatını kaybetme ihtimali olan bir tanığın dinlenmesi işlemi de sulh ceza hakiminden talep edilebilir. Bu sayede ileride hazır edilemeyecek bir tanığın hakim tarafından dinlenmesi sağlanmış olur. Sulh ceza hakiminin bu yetkilerinin yanında zorunlu savcılık yapma yetkisi ile ilgili olarak doktrinde tartışılan CMK'nın 163'üncü maddesinin uygulanması durumunda, kolluğun başvurusu üzerine sulh ceza hakiminin tutuklama kararı verebilmesinin mümkün olduğu düşünülmekte ise de bu görüşün doğru olmadığı kanaatindeyiz.³⁸⁶ Cumhuriyet savcısına ulaşılamayan hallerde, sulh ceza hakimi sadece savcı yetkilerini kullanabileceğinin kabulü gerekir.³⁸⁷ Bununla beraber sulh ceza hakiminin zorunlu savcılık yaptığı sırada tutuklama kararı verebilmesine dair düşünce tamamen yersiz de değildir. Şöyle ki, CMUK'nun 158'inci maddesine bakıldığında, suçüstü hali ile gecikmesinde zarar bulunan durumlarda sulh ceza hakiminin de tutuklama dahil bütün tahkik işlemlerini re'sen yapma yetkisine sahip olduğu kabul edilmişti.

---

³⁸⁴ Gecikmenin gerçekten bir problem teşkil etmediği yönünde görüşler de vardır. Gecikme bazen ceza adalet sisteminde karar verecek olanlara daha fazla düşünme imkânı sağlayabilir. Böylece kararlar daha isabetli ve nitelikli olabilecek ve sanığın hakkı korunmuş olacaktır. Bkz. Dönmezer/Yenisey, s. 21.

³⁸⁵ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 156.

³⁸⁶ Centel/Zafer, s. 163, Tutuklama kararı veremeyeceği yönündeki görüş için bkz. Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 122.

³⁸⁷ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 222.

4. Cumhuriyet Savcısı-Adli Kolluk İlişkisi

Ceza muhakemesinde, savcı ile polis arasındaki ilişkiyi soran kişinin, “aslında bu iki kurumdan hangisinin soruşturmaya hakim olduğunu” öğrenmek istediği ifade edilmektedir.³⁸⁸ Bu başlıkta soruşturmaya kimin hakim olduğundan öte iki önemli soruşturma makamı arasındaki ilişki ve bunun etkin soruşturmaya etkisi incelenecektir.

Savcılık makamı kendi soruşturma memurlarına sahip olmadığı için kolluk görevlileri aracılığı ile adli işlemler görülmektedir. *Roxin*, savcıyı elleri olmayan kafaya benzetmiştir.³⁸⁹ CMK’dan önce Türk doktrininde Cumhuriyet savcısı için “hazırlık soruşturmasının beyi, patronu” gibi ifadeler kullanılırken CMK’nın savcıya tanıdığı yetkiler nedeniyle soruşturma evresinin “imparatoru” ifadesi kullanılmıştır.³⁹⁰

Konu ile ilgili olarak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin, Ceza Adalet Sisteminde Savcılığın Rolüne Dair 2000/19 Tavsiye Kararı bulunmaktadır. Bu karara göre, savcıların kolluk tarafından yürütülen soruşturmaların insan haklarına uygun bir şekilde yürütülüp yürütülmediğinin denetlemesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca, Avrupa Konseyi’ne bağlı Avrupa Savcılar Danışma Konseyi tarafından oluşturulan Ceza Soruşturmalarında Savcıların Rolüne Dair Görüş’e göre ise “*soruşturmanın savcı denetimindeki kolluk tarafından yürütüldüğü sistemlerde savcı ceza politikasının uygulanması, kolluğa rehberlik etme, hangi durumlarda soruşturma başlatılacağına dair talimat verme, soruşturmanın hukukiliğini ve niteliğini denetleme, kararları onaylama veya reddetme, gözaltındakileri serbestçe ziyaret etme yetkileri ile donatılmalıdır. Soruşturmanın savcıdan bağımsız olarak kolluk tarafından yürütüldüğü sistemlerde ise denetim mekanizmasının kurulması ayrıca soruşturmacı birim ile savcılık arasında yakın işbirliğinin kurulması gerekir*”.³⁹¹

Kolluk makamı etkin soruşturmanın işlerliğinde çok önemli bir yere sahiptir. Etkin bir soruşturmanın yerine getirilebilmesi için savcı ile adli kolluğun uyumlu bir

³⁸⁸ Brauneisen, s. 41.

³⁸⁹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 199.

³⁹⁰ Karagülmez, s. 244.

³⁹¹ Şık, s. 132-133. Savcıların kolluk tarafından yapılan işlemlerin insan haklarına uygunluğunu denetleme bakımından yükümlülüğü “Birleşmiş Milletler Savcılığın Dürüstlük ve Kapasitesinin İyileştirilmesi Suretiyle Hukukun Üstünlüğü İlkesinin Güçlendirilmesi Kararı”nda da ifade edilmektedir. Bkz. Şık, s. 133.

şekilde çalışması gerekir. Bunun sağlanabilmesi için adli kolluk ile savcının iyi bir iletişime sahip olması, savcının soruşturma sürecine etkin bir şekilde katılarak yön vermesi ve her ikisinin de yasalara uygun iş birliği içinde çalışması gerekmektedir.³⁹² Türk Ceza Muhakemesinde geçmişte nüfusu çok az olan yerlerde savcının bulunmadığı, buralarda savcı vazifesi yapan ve ismi “müddeiumumi muavin vekili” olan kolluk personeli bulunduğu görülmektedir.³⁹³

Kolluk teşkilatı genel ve özel kolluk olmak üzere ikiye ayrılır.³⁹⁴ Genel kolluk olarak polis ve jandarma, özel kolluk olarak köy korucuları, gümrük kolluğu, orman kolluğu ve sahil güvenlik sayılmaktadır. Kolluğun görevleri adli kolluk ve önleyici kolluk olmak üzere ikiye ayrılır. Adli kolluk görevlileri savcının adli göreve ilişkin emirlerini yerine getirirler.³⁹⁵ Adli kolluk görevlileri İçişleri Bakanlığı’na bağlı olmakla beraber CMK’nın 166’ncı maddesi uyarınca, Cumhuriyet başsavcılarını ilgili adli kolluğun sorumluları hakkında her yıl değerlendirme raporu hazırlayarak, bu raporları mülki idare amirlerine göndermekle görevlidirler.³⁹⁶ Bu değerlendirme raporlarının düzenlenmesinde hassas davranılması, kolluğa baskı kurma amacından çok hataların tekrarlanmasının önlenmesi ve eğitici olması gerektiği belirtilmektedir.³⁹⁷

Cumhuriyet savcısı adli kolluğa emirleri yazılı olarak, acele hallerde ise sözlü olarak verir. Sözlü emir, en kısa sürede yazılı hale getirilerek hemen kolluğa gönderilmelidir. Kolluk görevlisi emrin kendisine yazılı olarak gelmesini beklemeden emri yerine getirmelidir.³⁹⁸ Uygulamada bazen savcılarının söz konusu talimatları yazılı hale getirmediği, özellikle hukuka aykırı bir durumla karşılaşıldığında verilen emrin içeriğinin yanlış anlaşıldığına yönelik tartışmanın ortaya çıktığı, bu hususun ise savcı ve polis arasındaki ilişkiyi zedelediği ileri sürülmektedir.³⁹⁹

---

³⁹² Çam, s. 42.

³⁹³ Taner, s. 43., 244.

³⁹⁴ Centel/Zafer, s. 144.

³⁹⁵ Yenisey, Kolluk Hukuku, s. 13-19.

³⁹⁶ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 217, Yenisey, “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, s. 38.

³⁹⁷ Çam, s. 52.

³⁹⁸ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 212.

³⁹⁹ Apaydın, C. “Ceza Hukuku Sisteminde Savcı ve Kolluk Arasındaki İlişki”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2015, s. 60, (s. 53-85). Eryılmaz, M. B., “Ceza Muhakemesi Kanunu ve Adli Kolluk Amirleri, Sorumluları ve

CMK'nın 161/2'nci maddesine göre, adli kolluk görevlileri, elkoydukları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhal bildirmek ve Cumhuriyet savcısının soruşturmaya ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür. Maddeden anlaşılacağı üzere, kolluğun re'sen harekete geçme prensibi kabul edilmemiştir. Doktrinde, bu hükmün soruşturma aşamasında savcının etkinliğinin artırılması için önemli olduğu, diğer taraftan ise kolluğa duyulan güvensizliği ifade ettiği belirtilmektedir.⁴⁰⁰

Doktrinde adli kolluğun re'sen harekete geçmemesi eleştirilmiştir. Adli kolluk her bir soruşturma işlemi için Cumhuriyet savcısından emir almak zorundadır. Kolluk CMK'nın 90'ıncı maddesinde yer alan yakalama dışında hiçbir işlemi re'sen yapamaz. Fakat, hukuk ve polislikten anlayan eğitilmiş "savcı yardımcılığı" kategorisi oluşturmadan tüm adli kolluğun savcılığa bağlanması ve gerçek anlamda bir adli kolluğun kurulmayışı isabetli olmamıştır.⁴⁰¹ Bir diğer görüşe göre de suçla mücadelede zafiyet oluşturabileceği gerekçesiyle, kolluğun araştırma yapmak için her durumda savcının emrini beklemek zorunda olması eleştirilmiştir.⁴⁰² Bir görüşe göre ise acele hallerde "araştırma" yapma yetkisi geri verilmelidir.⁴⁰³ CMK'nın getirdiği yeni sistemde adli kolluk görevlileri savcının emri altına verilmekle, adli kolluk görevlileri "savcı'cık", buna karşılık bütün savcılar ise "polis" olmuştur. Bu husus olması gereken hukuk bakımından eleştirilerek, bilimsel delil araştırmasının savcı kontrolünde ve denetiminde yapılması fakat savcının polis olmaması gerektiği savunulmaktadır. Bu düşüncenin temelinde ise araştırma yapan ile ithamda bulunanın ayrı olması gerektiği şeklindeki görüş yatmaktadır.⁴⁰⁴

5442 sayılı İl İdaresi Yasası'nın 11'inci maddesine göre; vali, gerekmesi halinde kolluk amir ve memurlarına suç faillerinin bulunması için gereken emirleri verebilir.

Görevlilerinin Belirlenmesi", Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2007, s. 112-113 (s. 110-119), <http://www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/tekmakale/2007-1/9.pdf>, e.t. 19/07/2019.

⁴⁰⁰ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 213.

⁴⁰¹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 218.

⁴⁰² Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 215. Alman Ceza Muhakemesi Kanununa göre ise polisin re'sen suç araştırması yapma imkânı tanınmıştır. Bu görevini yerine getirirken yine savcının denetimi altında bulunmaktadır. Bkz. Karagülmez, s. 245, Brauneisen, s. 44.

⁴⁰³ Yenisey, "Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi", s. 34.

⁴⁰⁴ a.g.m., s. 30.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun (PVSK) Ek 6/3'üncü maddesine göre, bir olayla karşılaşan polis memuru, olay yerinde gerekli tedbirleri almalıdır. Aynı Kanun'un 6/4'üncü maddesine göre ise "acele tedbirleri" alması gerekmektedir. CMK'nın 161/2'nci maddesine göre ise sadece uygulanan tedbirleri Cumhuriyet savcısına bildirilmesi gerekmektedir. Bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde, olay yerinde polis memuru her tedbiri değil, sadece gerekli veya acil tedbirleri Cumhuriyet savcısının emri olmadan alarak yine Cumhuriyet savcısına bildirmelidir. Konu internet ortamında işlenen suçlarla ilgili olarak incelendiğinde, yetkili savcılığın tespiti önemli olduğundan, PVSK'nın Ek 6/18'inci maddesine göre, polis, yetkili Cumhuriyet başsavcılığının tespiti amacıyla, internet abonelerine ait kimlik bilgilerine ulaşarak gerekli araştırmayı yapmaya yetkilidir.⁴⁰⁵

Konu bakımından CMK'nın 161/5'inci maddesine göre, "*kanun tarafından kendilerine verilen veya kanun dairesinde kendilerinden istenen adliye ile ilgili görev veya işlerde kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk amir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılır*". Vali ve kaymakamlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümlerine göre, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında ise, hakimlerin görevlerinden dolayı tabi oldukları yargılama usulü uygulanır.⁴⁰⁶

Etkin soruşturma bakımından, kolluğun işlemiş olduğu yolsuzluk tipi suçlar önem arz etmektedir. Doktrinde kolluk görevlisi davranış şeridi "Hukuka uygun davranış- Gayri Ahlaki Davranış-Basiretsizce Davranış- Yolsuzluk" şeklinde ifade edilmiştir. Bu şeritten de görüleceği üzere en son aşama yolsuzluk bulunmaktadır. Dünyadaki birçok kolluk teşkilatında yolsuzluk türü ekonomik suçların işlendiği görülür. Bu davranışlar arasında yer alan hırsızlık ve rüşvet gibi suçlar için bir tartışma bulunmamakla birlikte

⁴⁰⁵ Ayrıca, "*genel kolluğun parçası olan jandarmanın adli görevi, polis teşkilatı bulunmayan yerlerde işlenmiş suçlarla ilgili olarak yasalarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmektir*". Centel/Zafer, s. 149-150. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 253.

⁴⁰⁶ En üst dereceli kolluk amirleri hakkında araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri için bkz. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 30/04/2014 tarih ve 3 nolu Genelgesi. <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/fc2afcbd-bc02-4d29-8cd1-75dd1d8a4c9e.pdf>, e.t. 18/08/2019.

hediye kabulü şeklinde davranışlar üzerinde görüş birliği olmadığı belirtilmektedir. Söz konusu tartışmanın en aza indirgenebilmesi için kolluk teşkilatı için etik ilkelerin belirlenmesi ve 1998 yılında İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde oluşturulan “müdüriyetteki yolsuzlukları izleme birimi” gibi tedbirlerin alınması gerektiği önerilmektedir.⁴⁰⁷ Özellikle kapsamlı ve zengin iş adamları veya nüfuz sahibi kişileri ilgilendiren suçların soruşturulmasında rüşvet ve görevi kötüye kullanma suçlarının en aza indirgenmesi etkin soruşturma bakımından önemlidir.

Savcının kollukla interaktif ilişkisi sağlandığında soruşturma evresinin en verimli, en doğru ve en hızlı şekilde tamamlanacağı düşünülmektedir. Bu hususun aynı zamanda kolluk görevlilerinin motivasyonuna da katkısının olacağı savunulmaktadır. Buna göre, mevcut olumsuzlukların giderilebilmesi için savcı-adli kolluk irtibatı ile ilgili asgari standartların, bulunulan yerin coğrafi özellikleri ve iş durumu gibi hususlar gözetilerek düzenlenmesi gerekmektedir.⁴⁰⁸

Cumhuriyet savcısı soruşturma işlemlerini önemli ölçüde kolluk üzerinden yürüttüğünden, savcının kolluğa yakın çalışmasıyla soruşturmanın etkin yürütülmesinin de sağlanacağı düşünülmektedir.⁴⁰⁹ Yine başka bir görüşe göre de özellikle “yolsuzluk türü ekonomik suçların” soruşturulması bakımından savcının içinde bulunduğu soruşturma ekipleri oluşturularak kollukla birlikte çalışma ilkesinin benimsenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Böylece yakın işbirliği neticesinde soruşturma aşamasının daha kısa sürede tamamlanabileceği vurgulanmıştır. Bu tür soruşturmalarda nitelikli yetişmiş, işine kendini adayan ve muhasebe bilgisine sahip personel görevlendirilmesi de önerilmektedir.⁴¹⁰ Bu ilişki dijital ortamda sağlanan elektronik bilgi işlem süreçleri ve suç türüne göre yeknesak hale getirilmiş formlarla da sağlanabilir. Bu sayede polisin çalışması daha rasyonel hale getirilebilir ve soruşturmada yapılması gereken işlemler

---

⁴⁰⁷ Yücel, Kriminoloji, s. 161.

⁴⁰⁸ Karagülmez, s. 246.

⁴⁰⁹ Çetintürk, “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, s. 180.

⁴¹⁰ Yücel, Kriminoloji, s. 159.

kolayca dosyasına aktarılabilir. Düzenlenmesi gereken bu formlarla şüphelinin aklanmasını sağlayacak bir takım işlemlerin de yapılması sağlanabilir.⁴¹¹

Son olarak delilden şüpheliye/saniğa giderek hukuka uygun yapılan soruşturma ve kovuşturmada, bütün kurumların savcılık teşkilatına yardım etmesi önem arz etmektedir. Açılan davaların %50 oranında beraat ile sonuçlanması nedeniyle savcı kolluk ilişkilerinde sağlıklı bir ilişki olduğu ve delillerin usulüne uygun bir şekilde toplanmadığı düşüncesi ortaya çıkmaktadır.⁴¹² Bu görüşe göre, savcı kolluk ilişkisinin sağlıklı olması ve delillerin hukuka uygun şekilde toplanması halinde kişi hak ve özgürlüklerinin de daha fazla korunacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, savcı kolluğun göndermiş olduğu fezlekeyi yeterince denetlemeli, gerektiğinde iade etmeli ve buna ilişkin nesnel ölçütler konulmalıdır. Polisin almış olduğu eğitimde fezleke hazırlamaya yönelik hukuki bilgi öğretilmelidir. Yine Cumhuriyet savcısı ile kolluk arasındaki ilişkinin ekip felsefesi içerisinde yerine getirebilmesi gerekir. Bu bağlamda, yargı profesyonellerinin işlerini yerine getirirken sanki yalnızalmış gibi hareket etmeleri ve soruna bütünleşik bir yöntemle yaklaşmamalarının bir sorun olduğu ileri sürülmüştür.⁴¹³

Ekip ruhuyla hareket edilmesi halinde sorunlar daha hızlı çözülebilecektir. Mevcut iletişim sorunlarının giderilebilmesi için savcı-adli kolluk irtibatının sağlanmasında asgari standartların normatif olarak düzenlenmesi halinde iletişimin kurallara bağlı olarak yerine getirilmesini sağlayabilecektir.⁴¹⁴ Siber suçlarla mücadelede kolluğun uzmanlaşmış personel gücünün karşısında, kolluğun sunmuş olduğu bilgi ve raporları analiz edip inceleyebilecek savcılarının da bulunması gerekir. Bu yönüyle başsavcılıklar

---

⁴¹¹ Almanya'da Baden-Württemberg eyaletinde Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığının yönetmeliğine göre; savcılık ve polisin işbirliğini iyileştirmeye yönelik, gündelik suçlulukta belirli suçlarda polis soruşturması taleplerini basitleştirilmiş bir usulde belirlenmiştir. Bkz. Brauneisen, s. 48.

⁴¹² Gökçen, s. 73.

⁴¹³ Costa, s. 178.

⁴¹⁴ Karagülmez, s. 246. Kolluk ve savcı ilişkisindeki iletişimin bazen gecikme nedeni olabildiği, bu iletişimin sadece yazılı olarak değil telefonla olabileceği ifade edilmektedir. Bkz. Dönmezer/Yenisey, s. 45.

bilişim suçlarıyla ilgili bürolarında görevli savcılarını özel olarak yetiştirmeli ve eğitmelidirler.⁴¹⁵

A. Kolluğun Suçu Öğrendiği An Yapması Gereken İşlemler

PVSK ek madde 6'da, bir suçun işlendiği bilgisini edinen polis memurunun yapması gereken işlemler sayılmıştır. Buna göre, polis, bir suça ilişkin olarak kendisine yapılan sözlü ihbar ve şikâyetler ile görevi sırasında öğrendiği suça ilişkin bilgileri yazılı hale getirir. Edinilen bilgi, alınan ihbar veya şikâyet üzerine veya kendiliğinden bir suçla karşılaşan polis, olay yerinde kişilerin ve toplumun sağlığına, vücut bütünlüğüne veya malvarlığına zarar gelmemesi ve suç delillerinin kaybolmaması ya da bozulmaması için derhal gerekli tedbirleri alır. Bir suç işlendiği veya işlenmekte olduğu bilgisini edinen polis, olay yerinin korunması, delillerin tespiti, kaybolmaması ya da bozulmaması için acele tedbirleri aldıktan sonra el koyduğu delilleri, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri derhal Cumhuriyet savcısına bildirir. Cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda işin aydınlatılması için gerekli soruşturma işlemlerini yapar. Yapılacak araştırma sonunda edinilen bilginin bir kabahate ilişkin olduğu hallerde, konu araştırılarak gerekli yasal işlem yapılır.

Uygulamada suç işlendiği bilgisi alan kolluk, nöbetçi savcıdan telefonla sözlü olarak talimat almaktadır. Bu talimat alma esnasında olaya ilişkin bilginin aktarımından kaynaklı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, savcı hatalı talimatlar verebilmektedir.⁴¹⁶ Suç işlendiğinin Cumhuriyet savcısına bildirilmesi üzerine Cumhuriyet savcısı olayın ve suç türünün niteliğine göre polis memuruna açıklattırıcı sorular sormalıdır. Olayın niteliği ve suç türüne göre verilecek talimatlar ve sorular değişebilecektir.⁴¹⁷ Örneğin, kasten öldürme suçunda olay yerinde güvenlik şeridi çekilerek olay mahalline dışarıdan girişlerin engellenmesi, kaybolma ve karartılma tehlikesi olan deliller ile ilgili gerekli tedbirlerin alınması, elde edilen ilk

⁴¹⁵ Almanya'da, Stuttgart dahil bazı savcılıklarda enformasyon ve iletişim suçlarıyla mücadelede yönelik merkezler tesis edildiği görülmektedir. Bkz. Brauneisen, s. 51.

⁴¹⁶ Çam, s. 43.

⁴¹⁷ AİHM, Durmaz/Türkiye, 13/11/2014, Başvuru no. 3621/07, Prg. 11, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/durmaz2.pdf>, e.t. 31/07/2019. Söz konusu karara konu olayda, Cumhuriyet savcısının kendisini arayan polis memuruna, aşırı dozda ilaç alması iddiasıyla hastanede olan G.O'nun ve eşinin ifadesinin alınması talimatı verdiği görülmektedir. G.O'nun tedavi sırasında midesi yıkanmış ancak kurtarılmayarak hayatını kaybetmiştir. Bkz. Prg. 12.

bulgulara göre ulaşılan şüpheli veya şüpheliler var ise derhal yakalanmalarının sağlanması için bütün kolluk birimleri ile irtibata geçilmesi gerekir.⁴¹⁸ Cumhuriyet savcısına olayın ilk öğreniliş şekli ve verilecek talimatlarda işlenmiş suçun hukuki niteliği, unsurları ve failin özellikleri gibi kavramlara dikkat edilmelidir.⁴¹⁹ Suçu işleyen kişinin çocuk olması halinde ise kolluk personeli tarafından ifadesi alınmamalıdır. Mağdur çocuksa bu durumda verilecek talimatta avukatı ile dinlenmesi hususuna dikkat edilmelidir. Suça sürüklenen çocuklar hakkında gözaltına alma işlemi uygulanırken azami özen gösterilmelidir. Talimatlar verilirken tereddüt oluşturacak şekilde verilmemeli, net ve kesin ifade kullanılmalıdır. Örneğin, gözaltına “gerekirse alabilirsiniz” gibi bir talimat hem tereddüt oluşturur hem de Cumhuriyet savcısının kolluk nazarındaki güvenini bilgi eksikliği bakımından sarsabilir. Ayrıca verilecek talimatta, sadece şüphelinin aleyhine olan delillerin değil lehine olan delillerin de toplanması gerektiği unutulmamalıdır.⁴²⁰

Öte yandan özel kanunlarla düzenlenen suçlarda dikkat edilmesi gereken özel durumlar bulunabilir. Örneğin, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu kapsamında düzenlenen suçlarla ilgili talimatlar suç türü ve yerine göre farklılık taşıyabilecektir. Kaçak eşyanın gümrük değerinin tespiti ve Gümrük Müdürlüğüne teslimi, kaçak eşyaya ait tespit varakasının bir nüshasının soruşturma evrakına eklenmesi gerektiği hususu ve kaçak eşyanın gizli tertibat içinde saklanıp saklanmadığının tespiti bunlardan bazılarıdır.⁴²¹

Cumhuriyet savcısı ifade almaya yönelik talimat verirken CMK'nın 148'inci maddesine uygun emir vermelidir. Bu maddeye göre, şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bu işlem ancak Cumhuriyet

---

⁴¹⁸ Akbey, s. 39.

⁴¹⁹ Örneğin mala zarar verme suçunda kastın bulunup bulunmadığına bakılarak suçun maddi ve manevi unsurlarına ilişkin değerlendirme yapılmalıdır. Bu suçun bir diğer özelliği ise eşler arasında işlenmesi halinde kişisel cezasızlık nedeni bulunmasıdır. Şahsi cezasızlık sebebi veya cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplerin veya daha az cezayı gerektiren hallerin bulunduğu suçlarda bunun tespiti gerekmektedir. Ayrıca mala zarar verme suçunun basit halinde şikâyet şartı arandığından şikâyet eden kişinin şikâyet etme hakkı olup olmadığı veya şikâyetin olup olmadığı kontrol edilmelidir.

⁴²⁰ a.g.e., s. 30.

⁴²¹ Aslan, s. 492-493.

savcısı tarafından yapılabilir.⁴²² Kolluk memuru ise böyle bir durum var ise özellikle nöbetçi Cumhuriyet savcısına daha önce ifade alındığı hususunu hatırlatmalıdır.

Uygulamadan kaynaklanan Cumhuriyet savcısının sözlü talimat vermesiyle ilgili bir takım sorunların meydana geldiği görülmektedir. Bu sorunlardan bir tanesi savcının sözlü olarak vermiş olduğu talimatı yazılı hale getirmesi sırasında böyle bir talimat vermediğini iddia etmesidir. Diğer bir sorun ise Cumhuriyet savcısına ulaşılamaması nedeniyle gerekli talimatın alınamaması halidir. Her iki sorun da iletişim sorunu kapsamında değerlendirilmeli ve bu gibi sorunların aşılması için faksla iletişim kurma yöntemi önerildiği gibi, gelişen teknolojiye uyumlu olarak savcı ve adli kolluk arasında sağlanabilecek e-imza altyapısı ile desteklenmiş, akıllı telefon, tablet ve bilgisayarlar üzerinden çalışabilecek bir iletişim yazılımı ile sorunun çözülebileceği ifade edilmiştir. Bu görüşe göre, Adalet Bakanlığı bünyesinde kullanılan ‘haberci’ programının bir versiyonunun adli kolluk içinde kullanılabilmesi önerilmektedir.⁴²³ Talimat verilmesinden kaynaklanan sorunların çözümü için özellikle e-imza alt yapısına sahip bir teknoloji ile sorun çözülebilir. Günümüzde birçok bankanın akıllı telefonların teknolojisinden faydalanarak mobil imzalı sistemler geliştirdikleri ve bu sayede birçok işlemi anlık yapabildikleri dikkate alındığında bu uygulama hiç de zor olmayacaktır.

B. Cumhuriyet Savcısının Vermiş Olduğu Talimat Sonrası Yapılması Gereken İşlemler

Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu talimat sonucunda, uygulamada savcı görüşme tutanağı düzenlenmekte ve bu tutanakta savcının vermiş olduğu talimatlar yer almaktadır. Bu tutanak sonra ilgili savcıya imzalatılmak üzere tahkikat evrakı ile birlikte

---

⁴²² Şentürk, C., “Ceza Muhakemesinde İfade ve Sorgu”, Ceza Hukuku Dergisi, S. 19, Y. 7, 2012, s. 227 (s. 173-233).

⁴²³ Çam, s. 45-46. Yazarın desteklenen şu değerlendirmesi uygulamada yaşanan bir çok sorunun kaynağı niteliğindedir: “Uygulamada, önemli olaylar dışında adli kolluk sorumluları Cumhuriyet savcıları ile koordinasyonu en alt rütbedeki görevliler marifetiyle yürütmektedirler. Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu’ndaki kavramlara yabancı, hukuk bilgisi sınırlı görevlilerle yapılan iletişim soruşturmayı yürüten, soruşturma ve kovuşturma aşamasındaki adımları ve işlemleri birbir takip eden, makul sürede adil yargılamayı sağlamaya çalışıyor ve aynı zamanda etkin bir soruşturma yürütmeye çalışan Cumhuriyet savcılarını zorlamaktadır. Her seferinde aynı konu ile ilgili yeniden talimat talebi, olayların delilleri ile bir defada aktarılamaması, eksik aktarılması, aktarma yapılırken yönlendirici beyan ve ibarelerin kullanılmaya çalışılmasının soruşturmanın başlangıcında, soruşturmayı akamete uğrattığı, derhal yapılması gereken işlemleri zorlaştırdığı, bazen telafisi imkânsız zararlara sebebiyet verdiği görülmektedir”. Bkz. Çam, s. 47-48.

gönderilmektedir. Cumhuriyet savcısı vermiş olduğu talimatların bu tutanakta olup olmadığını kontrol etmelidir. Eksik veya yanlış hususlar varsa hemen düzeltilmelidir. Örneğin, kamera kayıtlarının alınması yönünde bir talimat vermiş ancak burada yer almıyor ise kamera kayıtları alınmayabilir. Ancak, böyle bir durumda, üzerinden zaman geçmesi nedeniyle deliller kaybolabilir.⁴²⁴

Savcı görüşme tutanağı, CMK'nın 161/3'üncü maddesine ilişkin düzenleme ile birlikte değerlendirilmelidir. Soruşturma evresinin özelliklerinden birisi olan "yazılılık ilkesi" nedeniyle verilen sözlü talimatların yazılı hale getirilmesi gerekir. Bunun bir özelliği de Cumhuriyet savcısı iş çokluğu nedeniyle veya çeşitli nedenlerle eğer verdiği talimatın kendisi tarafından verilmediğini veya uygulanan şekilde verilmediği yönünde bir iddiası olursa yazılı talimattan bu husus teyit edilebilecek ve tereddütler giderilebilecektir. Soruşturma işlemlerinin yazılı olmasının bir diğer faydası ise bunların objektif bir şekilde saklanması ve kovuşturma aşamasında da bunlardan yararlanılabilmesi içindir.⁴²⁵ Kolluk tarafından son olarak yapılması gereken işlem, soruşturma işlemlerine ilişkin "kolluk fezlekesi" düzenlenerek Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi işlemidir. Cumhuriyet savcısı bu fezlekedeki yer alan hususlar ile verdiği talimatta yer alan hususların hukuka uygun bir şekilde yerine getirilip getirilmediğini etkin bir şekilde denetlemelidir.

5. Cumhuriyet Savcısı-Bilirkişi İlişkisi

Bilirkişi, sahip olduğu uzmanlık bilgisiyle delillerin toplanmasına yardımcı olan kişi olup, çözümü uzmanlık bilgisi, teknik bilgi veya özel bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin görüşü alınır.⁴²⁶ CMK'nın 63/3'üncü maddesine göre, soruşturma

⁴²⁴ AİHM, Magnitskiy ve Diğerleri/Rusya, 27/08/2019, Başvuru no. 32631/09, 53799/12, Prg. 269-172. <https://anayasagundemi.com/2019/09/27/ihamin-magnitskiy-ve-digerleri-v-rusya-kararinin-ozet-cevirisi-gerekcesiz-kararlarla-kalabalik-kosullarda-tutulan-hasta-mahpusun-cezaevinde-yeterli-saglik-hizmeti-verilmemesi-nedeniyle-olumune-k/>, e.t. 28/10/2019. Karara göre, ölüm olayının gerçekleştiği cezaevinden kamera kayıtlarının uzun süre alınmaması etkin soruşturma bakımından bir eksiklik olarak tespit edilmiştir.

⁴²⁵ Demirbaş, T., Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara 2015, s. 33.

⁴²⁶ Turhan, s. 181, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 546, Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 220, Toroslu/Feyzioğlu, s. 199, Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, s. 352. Bilirkişilik hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Özbek, V. Ö. "Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik", Halûk Konuralp Anısına Armağan, *Gedächtnisschrift für*

aşamasında Cumhuriyet savcısı da bilirkişi atayabilir. Kanun gereği bilirkişi atamanın zorunlu olduğu durumlar da vardır. Örneğin; sahte para ve değerler üzerinde yapılacak incelemeler, şüpheli veya sanığın bilincinin incelenmesi, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, çocuğun soybağının araştırılması, moleküler genetik inceleme yapılması, ölünün adli muayenesi, otopsi ve zehirlenme şüphesi üzerine yapılacak işlemler sayılabilir.⁴²⁷

Etkin bir soruşturmada bahsedilebilmesi için soruşturmada alınan kararın dayandığı delillerin tarafsız, kapsamlı ve nesnel bir analize dayalı olması gerekir.⁴²⁸ Cumhuriyet savcısının atadığı bilirkişinin alanında uzman olmasına ve raporun gerekli hususları taşımasına dikkat etmelidir. Eksikliklerin bulunması halinde ek rapor düzenlettirmelidir. Yargıtay 28/02/2017 tarihli kararında, trafik kazasının meydana gelmesinde şüphelinin kusurunun olmadığından bahisle kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilmesinde ölenin ve şüphelinin kusuru bulunup bulunmadığına ilişkin Adli Tıp Kurumu'ndan bilirkişi raporu alınması gerektiğini ifade etmiştir.⁴²⁹ Etkin soruşturma bakımından bilirkişi tarafından, raporun nedensiz olarak geciktirilmesi halinde ciddi yaptırımların uygulanması gerektiği, buna karşılık ücretinin de derhal ödenmesinin gecikmeyi önleyeceği ifade edilmektedir.⁴³⁰

Uygulamada iletişimin dinlenmesine dair kayıtların kolluk tarafından değil de bilirkişi tarafından tercüme edilmesi etkin soruşturma bakımından önemlidir. AİHM'nin kararlarında ifade edildiği üzere soruşturma makamlarının işlemlerini bağımsız bir şekilde yerine getirmesi etkin soruşturmaya doğrudan ilgilidir. Bu nedenle yabancı dilde yapılan konuşmaların Türkçeye çevrilmesi kolluk değil, bilirkişi tarafından yapılmalıdır.⁴³¹ Bilirkişi olarak görevlendirilen kişinin tercümeyi birebir yapması yani

---

Halûk Konuralp Essays in Honor of Halûk Konuralp Mélanges en l'honneur de Halûk Konuralp, C. 2, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 1129-1154.

⁴²⁷ Turhan, s. 186, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 281-282., Centel/Zafer, s. 323-325, Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 221-222, Soyaslan, s. 273.

⁴²⁸ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 159, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

⁴²⁹ Y12.CD, 28/02/2017, 2017/305-2017/1502, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 01/07/2019.

⁴³⁰ Dönmezer/Yenisey, s. 45.

⁴³¹ Y10.CD, 01/03/2012, 2011/12626-2012/2384, Özbek, V. Ö., "Türk Hukukunda İletişimin Adli/İdari Amaçla Denetlenmesi ve Uygulamadaki Sorunlar", Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, s. 217, (s. 147-225).

kişinin söylediğini aynen aktarması gerekir. Tercüman ile ifade veren arasında hararetli bir tartışmanın yaşandığı, uzun süren konuşmalara rağmen birkaç cümlelik tercüme yapılması, aynı kavramın bölgesel olarak farklı seslendirilmesi, farklı anlaşılması ve başka dillerden geçen kelimelerin bulunması durumunda buna dikkat edilmesi gerektiği belirtilmektedir.⁴³² Bu ve buna benzer durumlarda atanan bilirkişinin kolluk görevlisi olmaması ve soruşturma makamlarından bağımsız olmasının önem taşıyacağı açıktır. Kanaatimize göre, bu tür durumlarda kolluk görevlisini bilirkişi olarak atamak yerine konuyla ilgili olarak üniversitelerin yabancı dil bölümlerinden ve özel dil kurslarından bilirkişi görevlendirilmesi konusunda yardım alınabilir.

6. Cumhuriyet Başsavcılıkları Arasındaki İlişki

Cumhuriyet savcılarının yer bakımından yetki kuralları, mahkemelere ilişkin yer bakımından yetki kurallarıyla aynıdır.⁴³³

CMK'nın 161/1'inci maddesine göre, “*Cumhuriyet savcısı, adli görevi gereği nezdinde görev yaptığı yargı çevresi dışında bir işlem yapmak istediğinde, yapmak istediği işlemi o yer Cumhuriyet savcısından yapılmasını isteyerek yerine getirilmesini sağlar*”.⁴³⁴ Bu maddeye göre yapılacak işlemlerde, Cumhuriyet savcısı bir talepte bulunurken yazacağı yazıda (müzekkere/talimat) açıklama kısmına yer vermelidir. Örneğin şüpheli veya mağdur beyanı aldırılacaksa, sorulması gereken soruları da belirtmelidir. Ayrıca, ilgili evrakları ekinde eksiksiz göndermelidir. Eğer arama yapılması gerekiyorsa ve tercih ettiği zaman var ise gün ve saati de ayrıca belirtmelidir. Başsavcılıklar arasındaki talimat yoluyla sağlanan bu ilişkinin sağlıklı olması halinde meydana gelecek olası gecikmeler de önlenmiş olacak, bu sayede makul hızla soruşturma yürütülecektir.

⁴³² Heper, A., “İletişimin Denetlenmesinde Çeviri Yapılması ve Sorunları”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2015, s. 231-232 (s. 228-242).

⁴³³ Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 198.

⁴³⁴ a.g.e., s. 198-199, Söz konusu işlemin “talimat” işlemi olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, s. 144.

7. Cumhuriyet Savcısının Savcılık Personeli ile İlişkisi

Cumhuriyet başsavcılığı yazı işleri birimi ve mahkemeler yazı işleri birimi ayrı ayrı teşkilatlanmıştır.⁴³⁵ Bu nedenle yazı işlerinde çalışan yazı işleri müdürleri ve zabıt katipleri ilişkisi başsavcılık ve mahkemeler bakımından farklı değerlendirilebilir.

Cumhuriyet savcısının emri altında çalışan personel (zabıt katibi ve savcılık yazı işleri müdürü) ile ilişkisi fazla dikkat edilmeyen ama etkin soruşturma bakımından önemli etkileri olabilecek bir ilişkidir.⁴³⁶ Şöyle ki, hukuk bilen personelin verilen talimatları ve işlemleri en hızlı bir şekilde eksiksiz yerine getirmesi önemlidir. Cumhuriyet savcısının imzalaması ile işleme konan evrakların, kararların ve özellikle kriminal büroya gönderilen yazıların eksiksiz olması, varsa eklerinin konulması gerekir. Örneğin dijital inceleme yapılmasına karar verildiğinde bu işlem için kriminal şubeye yazılan yazı ekinde CMK'nın 134'üncü maddesi uyarınca alınan karara yer verilmelidir. Aynı şekilde evrakların hızlı bir şekilde ilgili birimlere gönderilmesinin sağlanması ve geldiğinde ise incelenmek üzere dosyalarına konulması önemli bir konudur.

8. Savcının Basınla Olan İlişkisi

Demokratik bir devlet düzeninde medyanın gözlemcilik görevini çok iyi bir şekilde yerine getirmesi gerekir. Çoğulcu bir toplum yapısında medya denetim işlevi yerine getirilmelidir. Bu sağlanırken, yargının bağımsız ve tarafsızlığı ile kişilerin adil yargılanma hakkının olumsuz etkilenmemesi gerekir. Bu husus AİHS'nin 10'uncu maddesi kapsamında ifade edilmektedir.⁴³⁷ Basın yoluyla kamuoyu denetiminin

⁴³⁵ Centel/Zafer, s. 661-662.

⁴³⁶ Hoşgöl, Etkin Soruşturma Yükümlülüğü, s. 96.

⁴³⁷ Giegerich, s. 29. Bayraktar, medyada yer alan yargı ile ilgili haberlerle ilgili olarak şu haklı eleştirilerde bulunmuştur; “Demokrasi kurallar ve kurumlar rejimidir. Basın bilgi verir, haber iletir. Mahkumiyet veya beraat hükmü tesis edemez. Biz suçlar, biz mahkum ederiz anlayışı çok tehlikelidir. Yargılanan kişiler için ‘sosyal alarm’ yaratılamaz, ama bugün, tam tersine bir yol izleniyor. Tutuklama haberi, 8 sütuna manşetten ‘İŞTE ADALET’ diye veriliyor. Sonra, beraat kararı çıkmışsa; ‘Pes Vallahi’, ‘Bu Kadarı Olmaz’ deniliyor. Halkın öfkesinden bahsediliyor ve bazı TV kanallarında; yargıya karşı kitlesel eylemler körükleniyor”. Bkz. Bayraktar, K., “Yargı ve Medya İlişkileri; Batı Deneyimleri, Türkiye’deki Durum, Mevzuat Eksiklikleri ve Hukuk Devleti”, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, Ankara Barosu, Ankara 2000, s. 193 (s. 193-211). İfade, haber, görüş alma ve verme özgürlüğünü düzenleyen 10'uncu maddeye göre; “Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin

sağlanması etkin soruşturmaya olumlu katkısı olacaktır. Basın ile olan ilişkinin sağlıklı olması halinde kamuoyu yanlış bilgilendirilebilecek, bu da denetim işlevinin tam olarak yerine getirilmemesine neden olacaktır. Kamusal denetim aynı zamanda soruşturma işlemlerinin gecikmeksizin yerine getirilmesine katkı sağlayacak böylece “makul hızda soruşturmanın” yürütülmesi amacı gerçekleşecektir. Kamuoyu denetiminin “baskı” halini alması ve savcının bundan olumsuz yönde etkilenecek işlemlerini aceleci bir şekilde yapması durumunda ise bu denetimin bir anlamı kalmayacak, savcı delilleri yeterince toplamadan iddianame düzenleme yoluna gidebilecektir.

Aslında birçok gazetecinin yargısal meselelerde uzman olmaması nedeniyle genel haberler vermek için ellerinden geleni yapmaları sonucu haberlerin zaman zaman temelsiz kalması, yargı mensuplarının ise somut davalarla ilgili açıklama yapmaması, nedeniyle yanlış fikirlerin oluşması engellenmelidir.⁴³⁸ Türk hukuk sisteminde söz konusu sorunun aşılması için Cumhuriyet Başsavcılığı basın sözcülüğü ve medya iletişim bürosu kurularak medya ile olan iletişim güvenilir bir şekilde kurulmaya çalışılmıştır.⁴³⁹

Soruşturmanın gizliliği ile bir taraftan, özel yaşamın korunması ve masumiyet karinesine dikkat etmeye çalışırken diğer taraftan medyanın bilgi alma hakkını sağlamak zordur.⁴⁴⁰ AİHM 28/10/2014 tarihli kararında yetkililerin kamuoyunu bilgilendirerek suç konusunda polisin etkinliğini ortaya koymak isteyebileceklerini vurgulamıştır. Bu kararda, polis dahil tüm adli organların kendi faaliyetleri ve başarıları hakkında halkı bilgilendirme imkânları olduğunu tespit etmiştir.⁴⁴¹ Somut olayda

---

yayılmamasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.”

⁴³⁸ Costa, s. 180.

⁴³⁹ <http://www.ankara.adalet.gov.tr/sayfalar/medya-iletisim/mib.html>, e.t. 05/10/2019.

⁴⁴⁰ CMK'nın 153'üncü maddesinin, müdafî ve vekilin dosyaya erişim ve dosyadan örnek alma hakkını sınırladığı, buna karşılık soruşturma ve kovuşturma aşamasına ilişkin yayın yasağı ile ilgili bir hükmün olmadığı, yayın yasağı koyma uygulamasının dayanağını Anayasa'nın 28/2'nci maddesinin oluşturabileceği ifade edilmektedir. Bkz. Centel, N./Zafer, H., “Ceza Soruşturması ile Kovuşturması Evrelerinde Uygulanan Yayın Yasağı Kararlarının Hukuki Dayanağı”, Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan, Feridun Yenisey, İzzet Özgenç, Ayşe Nuhoğlu, Adem Sözüer ve Faruk Turhan, (ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 929, (s. 929-948).

⁴⁴¹ AİHM, Y.B ve Diğerleri/Türkiye, 28/10/2004, Başvuru no. 48173/99 ve 48319/99, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#/%22itemid%22:\[%22001-174043%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#/%22itemid%22:[%22001-174043%22]), e.t. 09/08/2019. Kühne, H. H., “Yargı ve

yetkililerin basını bilgilendirme haklarına değinilmekle beraber, olay bir bütün olarak değerlendirildiğinde; polis yetkililerinin tutumlarının, kanıtların kişilerin aleyhinde kullanılması yönünde önceden değerlendirildiği ve kimlikleri kolayca ortaya koyan bilgilerin basına verildiği dikkate alınarak uygulamanın masumiyet karinesine saygı gösterilmesi ilkesiyle bağdaşmadığı ifade edilmiştir. Basın açıklaması neticesinde, bir yandan kamuoyunun ilgililerin suçlu olduğuna inanması teşvik edilmiş, diğer taraftan yetkili hakimlerin olayları değerlendirmesinde ön yargılı davranmalarına neden olduğu değerlendirilerek AİHS'nin 6/2'nci maddesi kapsamında ihlal kararı verilmiştir.

Soruşturmanın gizliliği, masumiyet karinesi ve özel yaşamın korunması ile basın özgürlüğü ve bilgiye erişim hakkı birlikte değerlendirildiğinde, polis, savcı ve mahkemelerin belirli bir ölçüde nesnel bilgiler verebilmesi kabul edilmektedir. Yargılama neticesinde kişinin masum olduğu tespit edilebileceğinden, verilen bilgilerin geçiciliğine işaret edilmeli, ceza hukuku uygulaması halk adına gerçekleştirildiğinden halkın ceza yargılamasından uzak tutulamayacağı dikkate alınarak bilgiler belirli ölçüde halkla paylaşılmalıdır. En azından kovuşturma evresinden önce belirli istisnalar dışında isim belirtilmemesi ve kovuşturma süreci ile dosyalarda bulunan giz alanı ile ilgili bilgilerin yayınlanmamasına dikkat edilmesi gerekmektedir.⁴⁴² İddia makamını temsil eden savcı ve emrindeki kolluğun suçla ilgili maddi vakiyaya ilişkin bazı bilgileri soruşturmaya zarar vermemek koşulu ile kamu ile paylaşabilir. Bunu da en iyi ve düzgün bir şekilde basın yoluyla gerçekleştirebilir. Burada tutuklama, arama, el koyma ve iddianame ile ilgili bilgiler vererek halkın olay hakkında sağlıklı ve detaylı bilgi alması sağlanabilir.⁴⁴³

Medya Savcılıklarının ve Ceza Mahkemelerinin Kamu Çalışması”, Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs 2010-4 Haziran 2010, Adem Sözüer (ed.), Ahmet Mithat Güneş ve Özdem Özyayın (çev.), XII Levha Yayıncılık, C. 1, 1. Baskı, İstanbul 2013, s. 17-20 (s. 15-23). Ayrıca medya’nın suç haberi toplama hakkı ve sanık hakları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoglu, A., Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Basım Yayın, 16. Baskı, İstanbul 2008, s. 1146-1155.

⁴⁴² Kühne, s. 21-22. İstisna olarak; haklarındaki suçlamaların öğrenilmesinde halkın menfaati olduğu kişiler belirtilmektedir.

⁴⁴³ Kindhäuser, U., “Ceza Muhakemesinin Basın Yayın Yoluyla İhlali (Yayın Yoluyla Soruşturmanın Gizliliğinin, Masumiyet Karinesinin İhlali ve Muhakemeyi Etkileme”, Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs 2010-4 Haziran 2010, Adem Sözüer (ed.), Serdar Talas (çev.), XII Levha Yayıncılık, C. 1, 1. Baskı, İstanbul 2013, s. 45, (s. 39-51).

9. Kolluğun Kendi İç İlişkisi

Kolluğun başka bir kolluk ile ilişkileri ele alındığında, kolluğun başkaca yer kolluk makamlarıyla olan ilişkisi ve bilgi paylaşımı etkin soruşturma bakımından önemli yer tutmaktadır. Özellikle suçluların yakalanabilmesi için kolluk makamlarının birbiriyle bilgi paylaşımının çok hızlı sağlanması gerekir. Ayrıca kolluğun kendi iç ilişkisi de konu bakımından önemlidir. Kolluğun kendi arasında yaptığı yazışmalar ve işlemlerde gecikme olmaması makul hızla soruşturmanın yürütülmesini olumlu yönde etkileyecektir.

Konu soruşturmanın gizliliği özelliği ile de yakından ilgilidir. Gizli yürütülen bir soruşturma aynı zamanda etkin bir soruşturmaya neden olmaktadır. Soruşturmayla ilgili bilgilerin “sıralı amirlere” verilmesi hususunda soruşturmanın gizliliğinin bu bilgilendirmede de geçerli olduğu, delillere ilişkin bir bilgi vermenin söz konusu olmayacağı ve sadece soruşturma yapıldığı hususunda genel bir bilgi vermenin yeterli olacağı savunulmaktadır.⁴⁴⁴ Yine bir diğer görüşe göre, benzer şekilde kolluk amirlerinin ve mülki amirlerin yürütülen soruşturma kapsamında sadece, genel asayişin de yürütülmesinden sorumlu olduklarından, genel asayişin gerekli kıldığı şekilde ve ölçüde soruşturma içeriğinden bilgi sahibi olabilirler. Bu da ancak asayişin sağlanmasına yönelik olarak ihtiyaç duyulan bilgiden ibarettir. Verilecek bilginin kapsamını ise Cumhuriyet savcısı ile kolluk amirleri veya mülki idare amirinin birlikte belirlemesi gerektiği düşünülmektedir.⁴⁴⁵ Bir diğer görüşe göre ise yine benzer şekilde soruşturmanın gizliliğinin amaçladığı iki temel kriter olan “delillerin karartılması ve ortadan kaldırılmasını önlemek” ve “lekelenmeme ilkesi” için ortaya konulan gizlilik ilkesi kapsamında mesele değerlendirilebilir. Bu noktada bir takım ölçütler ortaya konulabilir. Bu görüşe göre, suçu önleme görevine sahip il emniyet müdürünün suç soruşturmasının nasıl ilerlediği hususunda bilgi edinmemesi mümkün değildir. Fakat ifade, delil ve ayrıntılı hususlarda bilgi edinmesi sakıncalı bulunmaktadır.⁴⁴⁶

---

⁴⁴⁴ Şahin, s. 72.

⁴⁴⁵ Özgenç, s. 79-80.

⁴⁴⁶ Yenisey, “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, s. 32-33.

Kanaatimize göre, suçu önlemekle görevli olan kişilerin sınırlı bir şekilde bilgi sahibi olmasında sakınca bulunmamaktadır. Ayrıca bu, sıralı amirlerin emirleri altında çalışan personelin yaptıklarından bilgi sahibi olması için de bir gerekliliktir ancak verilecek bilginin kapsamını yine soruşturmanın gizliliği kapsamında Cumhuriyet savcısı belirlemelidir. Fakat soruşturmanın gizliliğinin ihlal edilmesi ve lekelenme hakkına riayet edilmemesine neden olabilecek bilgi paylaşımı kabul edilemez.

IV. SORUŞTURMANIN BAŞLAMASI

Etkin soruşturmada soruşturmanın başlangıç aşaması çok önemli bir yer tutmaktadır. Soruşturmanın başlangıcında sorun bulunması bu sorunun büyümesine ve neticede tüm soruşturmaya sirayet etmesine neden olabilecektir. Nasıl ki temeli sağlam olmayan bir ev zaman içerisinde zarar görecektir veya küçük bir sarsıntıda yıkılabilecek ise başlangıcı problemlili bir soruşturma da olumsuz bir şekilde sonuçlanmaya mahkumdur. Soruşturmanın ne zaman ve nasıl başladığının tespiti etkin soruşturma bakımından “ivedilikle başlayıp makul hızla devam etme” kriteri bakımından da önemli bir husustur. Soruşturmanın başlamasına neden olan işlemlerin yanlış tespit edilmesi zamansal bakımdan soruşturmanın ne kadar sürede sürdüğünün hesaplanmasında eksik hesaplamaya neden olacak niteliktedir. Çok kısa birkaç örnek vermek gerekirse; yetkisizlik kararı ile Cumhuriyet savcısına gelen dosyada soruşturmanın başlatılması ve makul hızla yürütülmesi süresi yetkisizlik kararı ile dosyayı gönderen Cumhuriyet başsavcılığının soruşturmaya başladığı süreden itibaren hesaplanması gerekir. Çünkü ortada başlatılmış ve yürütülen bir soruşturma bulunmaktadır. Ayrıca, birinci bölümde belirtilen kolluk fezlekesinin Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi ve bu fezlekenin soruşturmaya kayıt edilmesi ile UYAP sisteminde soruşturmanın kayıt tarihi tespit edilmektedir. Ancak, bu tarih soruşturmanın başlangıç tarihi değildir. Fezleke Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmeden önce zaten başlatılmış ve yürütülen bir soruşturma bulunmaktadır.

Soruşturma, Cumhuriyet savcısının bir suçtan haberdar olmasıyla re'sen başlatılabileceği gibi, şikâyet veya ihbar üzerine de başlayabilir.⁴⁴⁷ CMK'nın 160'ıncı

---

⁴⁴⁷ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 581-582. Doktrinde, soruşturmanın başlamasıyla ilgili olarak ayrıca, tutanakla öğrenme, yabancı hükümetin şikâyeti, Adalet Bakanının

maddesine göre, soruşturmayı başlatan şüphe, olguya dayanan “basit şüphe”dir. Kanunda “şüphe” kavramının önüne kuvvet derecesini belirten bir ifade konulmamıştır. Burada önemli olan husus basit şüphenin nasıl tespit edileceğidir. Basit şüphenin tespiti için bazı bilgilerin de toplanması gerekmektedir. Toplanan bilgiler neticesinde basit şüphe olduğunun kabulü için delillerin, en azından “belirti (emare)” niteliğinde olması gerekmektedir.⁴⁴⁸

Olguya dayanan basit bir şüphe değil de genel ve soyut ihbar veya şikâyetin bildirilmesi halinde CMK’da daha evvel bu konuda bir düzenleme bulunmamaktaydı. Uygulamada böyle bir durumla karşılaşıldığında ihbar veya şikâyet dilekçelerinin alınmaması söz konusuydu. Bu uygulama ise Anayasa’nın 74’üncü maddesinde düzenlenen dilekçe hakkına aykırılık teşkil etmekteydi. Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Yasa’da bu konu açık bir şekilde düzenlenmektedir.⁴⁴⁹ CMK’nın 158/6’ncı maddesinde yapılan düzenleme ile konuya açıklık getirilmiştir. Düzenlemeye göre, ihbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda “soruşturma yapılmasına yer olmadığına” karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı CMK’nın 173’üncü maddesindeki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü halinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır. Şunu ifade etmek gerekir ki, bu düzenleme ile soyut ve genel nitelikteki şikâyetler ile kişilerin şüpheli sıfatını almasının önüne geçilmesi, yani “lekelenmeme hakkının” korunması hedeflenmiş ise de, bazı durumlarda derinlemesine bir araştırma yapmayarak soruşturmanın mecburiliği ilkesinin ihlaline neden olunabilecek bir düzenleme olduğu gerekçesiyle eleştirilebilir. Soruşturmaya yer olmadığına ilişkin karar verilmesi soruşturma yapılmasının zaruret arz edeceği hallerde soruşturmanın ivedi bir şekilde başlatılıp makul hızla devam etmesi kriterine de aykırılık teşkil edeceğinden etkin bir soruşturmada yapılmamış olacaktır.

---

talebi ve yazılı başvuru da sayılmaktadır. Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku C. III, s. 1293-1294.

⁴⁴⁸ Centel/Zafer, s. 95.

⁴⁴⁹ a.g.e., s. 89-90.

1. Re'sen Başlatılması

Cumhuriyet savcısı, bir suç haberini alması üzerine re'sen soruşturmaya başlayabilir. Bu suç haberi basından, suç tanığından veya bir kişiden öğrenilebilir.⁴⁵⁰ Savcı, böyle bir durumda savcı, şüpheli lehine ve aleyhine delilleri toplayarak muhafaza altına almak zorundadır. Savcı maddi gerçeği araştırmak ve şüphelinin haklarını korumakla görevlidir. Bu yönüyle re'sen takibi gereken suçlar bakımından suç haberini alır almaz soruşturmaya re'sen başlaması herhangi bir yerden ihbar beklememesi önemlidir.⁴⁵¹ Bu delillerin bir an önce toplanmasını sağlayacağı gibi failin de hemen yakalanması, ifadesinin alınması ve uygulanması gereken tedbirin hemen uygulanmasını kolaylaştıracaktır.⁴⁵² Bu da etkin soruşturma için soruşturmanın “makul hızla” yürütülmesi, usul hükümlerinin tam ve zamanında uygulanabilmesi için önemlidir.

Savcının re'sen hareket etme ve araştırma yükümlülüğünün kapsamının, görevde olmadığı zamanları da kapsayıp kapsamadığı önemli bir konudur. Klasik görüşe göre, savcı, savcılık görevi nedeniyle her zaman harekete geçmekle görevlidir. İkinci bir görüşe göre, özel yaşam sırasında öğrenilen suçlarla ilgili olarak re'sen harekete geçme değil ihbar yükümlülüğü bulunmaktadır. Diğer bir yaklaşım ise ikinci görüşe yakın olmakla beraber, belirli ağırlığı ve toplumsal tehlikeliliği olan bazı suçlarda (insan öldürme, yağma, uyuşturucu madde ticareti vb.) istisnalar olabileceğini savunmaktadır.⁴⁵³ Özellikle büyükşehirlerde savcının özel yaşamında öğrendiği her suç için re'sen hareket edilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Küçük yerleşim yerlerinde ise özel yaşamda öğrendiği bir suçu nöbetçi ise re'sen hareket etmesi, nöbetçi değil ise ilgili nöbetçi savcıya bildirmesi gerekecektir. Büyükşehirlerde ise eğer herhangi bir

⁴⁵⁰ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 581, Turhan, s. 318, Soyaslan, s. 250, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. III, s. 1291.

⁴⁵¹ Ası sonucu ölüm olayında, ölenin yakınlarından herhangi bir talep gelmeksizin derhal olay yerine gidilerek olay yeri inceleme yapılması ve soruşturmanın başlatılması re'sen soruşturmaya başlanması bakımından önemli bir konudur. Bkz. AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 20134668, Prg. 77. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/4668>, e.t. 29/07/2019.

⁴⁵² Anayasa Mahkemesi kötü muamele iddialarına ilişkin soruşturmaların bir an önce başlatılarak sorumluların belirlenmesi ve delillerin toplanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu konuda ihbar olmasa bile kötü muameleyle ilişkin yeterli belirtilerin varlığı halinde soruşturmaya başlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bkz. AYM, F.E ve Diğerleri Başvurusu, 23/01/2019, Başvuru No. 2014/15586, Prg. 146, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15586>, e.t. 25/07/2019.

⁴⁵³ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 503.

soruşturma veya işlem yapılmadığı kanaati taşıyorsa ihbar etmesi gerektiği şeklinde mesele çözümlenmelidir.

2. Şikâyet Üzerine Başlatılması

Suçtan zarar görenin suçun soruşturulması ve kovuşturulması talebine “şikâyet” denir.⁴⁵⁴ Suçtan zarar görenin şikâyetine rağmen uzun bir süre soruşturmaya başlanmaması delillerin karartılması ve failin kaçma ihtimalini artıracaktır. Şikâyetin ilgili mercilere bildirildiğini haber alan fail de harekete geçerek suç delillerini gizleyebilecektir. Öte yandan, şikâyete rağmen işlemlerin bir an önce yerine getirilmemesi adli makamlara olan güveni sarsacak, failin korunduğu hissini uyandırabilecektir.

CMK'nın 158'inci maddesine göre, bir suça ilişkin şikâyet, Cumhuriyet başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir. Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan şikâyet, ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına da şikâyette bulunulabilir.⁴⁵⁵ Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan şikâyet, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Şikâyet “yazılı” veya tutanağa geçirilmek üzere “sözlü” olarak yapılabilir. Şikâyetin görevli makamlara yapılmaması, şikâyet şartının gerçekleşmesini engelleyerek süresinde şikâyet yapılmaması sonucu doğuracağı gibi soruşturmanın ivedi bir şekilde başlatılması kriterine de olumsuz etkisi olacaktır. Görevli makama bildirilmeyen şikâyetin uzun bir süre incelenmemesi nedeniyle yukarıda belirtildiği gibi suç delillerinin gizlenmesi bakımından etkin soruşturmaya olumsuz etkisi olacaktır.

Bir ceza soruşturmasının başlaması için kural olarak suçtan zarar görenin bunu isteyip istemediği araştırılmaz. Cumhuriyet savcısı re'sen harekete geçer, ancak kanun bazı suçlarda fail hakkında soruşturma yapılması için suçtan zarar görenin şikâyetini arar. Şikâyet şartı istisnai nitelikte olduğu için, ilgili suçta ayrıca gösterilmesi gerekir.

⁴⁵⁴ Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, s. 72, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 500, Centel/Zafer, s. 101.

⁴⁵⁵ Turhan, s. 317.

Şikâyet, suçun unsuru veya cezalandırılabilme şartı olarak değil ceza muhakemesi şartı olarak kabul edilir.⁴⁵⁶ Şikâyet, şikâyet hakkını kullanacak kişinin fiili veya failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği tarihten itibaren başlar. Bu süre zamanaşımı süresi olmayıp hak düşürücü süre niteliğindedir. Bu niteliği nedeniyle kesilmesi söz konusu olamaz. Eski hale getirme talebinde bulunulup bulunulamayacağı ise doktrinde tartışmalıdır. Bu tartışmalara girmeden, şikâyet süresi ceza muhakemesine ilişkin bir süre olduğu için koşulları oluştuğu takdirde eski hale getirme müessesesinin burada uygulanabilmesi gerekir.⁴⁵⁷

3. İhbar Üzerine Başlatılması

“İhbar”, suçu öğrenen kimse tarafından re’sen kovuşturulan bir suçun adli makamlara bildirilmesidir. İhbar eden kişi suçtan zarar gören kişi olabileceği gibi, suçla hiç ilgisi olmayan bir kişi de olabilir. Suçun şikâyete tabi olmadığı durumlarda suçtan zarar gören kişi tarafından adli makamlara yapılan bildirim şikâyet değil ihbar kabul edilir.⁴⁵⁸ Şikâyet bahsinde belirtilen hususlar ihbar için de geçerlidir. Bir suçun ihbarı üzerine soruşturmaya hemen başlanarak öncelikle ivedi yapılması gereken soruşturma işlemlerinin yapılması, daha sonra da diğer işlemlerin yerine getirilmesi, suç delillerinin karartılmaması ve gizlenmemesi ile failin tespiti bakımından önemli yer tutmaktadır.

Yukarıda da değinildiği üzere, CMK’nın 158’inci maddesine göre, bir suçla ilişkin ihbar, Cumhuriyet başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir. Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar, ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.⁴⁵⁹ Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye’nin elçilik ve konsolosluklarına da ihbarda bulunulabilir. Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. İhbar yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir. Suç ihbarının doğru makama yapılmaması, soruşturmanın ivedi bir şekilde başlatılması ve

⁴⁵⁶ Centel/Zafer/Çakmut, s. 213-214.

⁴⁵⁷ a.g.e., s. 217-219.

⁴⁵⁸ Centel/Zafer, s. 100, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 500, Turhan, s. 314, Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, s. 72.

⁴⁵⁹ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 582.

delillerin toplanmasına olumsuz etkisi olacaktır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) gibi yollardan yapılan ihbarların ise gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesi bu bakımdan önemlidir.⁴⁶⁰ Şüpheli ölümün ihbarı CMK'nın 159'uncu maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, bir ölümün doğal nedenlerden meydana gelmediği kuşkusunu doğuracak bir durumun varlığı veya ölünün kimliğinin belirlenememesi halinde; kolluk görevlisi, köy muhtarı ya da sağlık veya cenaze işleriyle görevli kişiler, durumu derhal Cumhuriyet başsavcılığına bildirmekle yükümlüdürler.⁴⁶¹ Özellikle yaşam hakkının ihlali bakımından etkin soruşturma yapılabilmesi için bu tür soruşturmaların hemen başlatılarak failerin araştırılması gerekmektedir. Şüphelilerin kamu görevlisi olması halinde bildirimden hemen yapılması suçluların korunduğu izlenimi oluşturmaması bakımından önemlidir.

V. SORUŞTURMA SÜRECİNİN ÖZELLİKLERİ

1. Dağınıklık

“Dağınıklık”, soruşturma işlemlerinin farklı yer ve zamanda farklı kişiler tarafından yapılabilmesini ifade eder.⁴⁶² Cumhuriyet başsavcılığı yetkili olduğu alan içerisindeki soruşturmayı yürütmekle görevlidir. Soruşturma, tek bir savcı ile yürütülebileceği gibi birden fazla savcı ile de yürütülebilir. Soruşturmanın birden fazla savcı tarafından birlikte yürütüldüğü durumlarda savcılar arası koordinasyona önem verilmeli ve mükerrer işlemlerin yapılması engellenmelidir. Aynı savcılar tarafından, başka zamanlarda yürütülmesi halinde ise yine önceki işlemler kontrol edilmeli ve aynı işlemlerin yeniden yapılmasının önüne geçilmelidir. Kolluk görevlisi bakımından da tek bir kolluk görevlisi yerine birden fazla kolluk görevlisi soruşturma işlemlerini yerine getirebilir.

Cumhuriyet savcısının ifade alırken adalet sarayında bulunan odasını kullanma zorunluluğu bulunmamaktadır. Gerektiğinde hastanede veya başka bir yerde de ifade alabilir.⁴⁶³ Özellikle ifade almanın bir an önce gerçekleşmesi gerektiğinde ilgili savcı,

⁴⁶⁰ III. Bölümde bu konuya ayrıca değinilecektir.

⁴⁶¹ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 583.

⁴⁶² a.g.e., s. 579, Turhan, s. 314, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. III, s. 1288, Centel/Zafer, s. 115.

⁴⁶³ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 498-499.

mağdur, şüpheli veya tanığın adliyeye getirilme imkânını beklemeyerek gerektiğinde bunların bulunduğu yerde bir an önce ifade almalıdır.⁴⁶⁴ Bu uygulama etkin bir soruşturma için makul hızla soruşturmanın yürütülmesi, gerekli usul işlemlerinin tam ve zamanında yapılması bakımından önemlidir.

Soruşturma evresi, kovuşturma evresinin aksine belirli bir usul sıralamasına tabi değildir.⁴⁶⁵ Bu özelliği sayesinde etkin soruşturma bakımından işlemlerin yerine getirilmesinde belirli bir hız sağlanabileceği gibi farklı ve etkin yöntemlerle soruşturma nihayet bulabilecektir. Cumhuriyet savcısı işlemlerini yerine getirirken soruşturma sürecinin niteliğine göre uygulama yapabilir. Örneğin, soruşturmada elde edilen delillere göre şüphelinin ne zaman dinleneceğine karar verebilir.⁴⁶⁶

Cumhuriyet savcısının genel araştırma yükümlülüğü ve soruşturma evresinin belirli bir usuli sıralamaya tabi olmaması nedeniyle, her zaman yeni araştırma yöntemleri uygulamak mümkündür. Ancak bu yöntemlerden kişi hak ve özgürlüklerine müdahale oluşturabilecek olanların yasallık ilkesi gereğince yasa ile düzenlemesi gerekir.⁴⁶⁷ Cumhuriyet savcısı ve kolluğun yaptıkları işlemlerde usuli sıralama gözetmemesi hukuka aykırı delil elde edilebilmesi anlamına gelmez. Yargıtay'a göre, lekelenmeme hakkı ile eksiksiz ve tek celsede duruşma ilkesi uyarınca, soruşturmayı yürüten savcı makul sürede tüm delilleri toplamalı, yalnızca mahkumiyetle sonuçlanacak hususları dava konusu yaparak beraatle sonuçlanacak eylemi dava dışı bırakmamalıdır.⁴⁶⁸

Etkin soruşturmanın araçsal bir yükümlülük olması dikkate alınarak, AİHM soruşturmanın yürütülmesi bakımından ulusal makamlara belirli bir takdir hakkı vermiştir. Bu hak olayın etkili bir şekilde soruşturulması imkânı sağlamaktadır. Yani, hangi delilin araştırılacağı, hangi tanığın çağrılacağı, tanıklara hangi soruların sorulacağı, olay yerinde ne tür tedbirlerin alınacağı, delillerin hangi sırayla ve ne zaman toplanacağı ulusal makamların takdirindedir ancak bu takdir hakkının keyfi

⁴⁶⁴ Soruşturma evresinde ifadenin alınacağı yerin belirlenmesine dair yetki soruşturma makamına aittir. Bkz. Şentürk, s. 198.

⁴⁶⁵ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. III, s. 1289, Centel/Zafer, s. 115.

⁴⁶⁶ Centel/Zafer, s. 116.

⁴⁶⁷ a.g.e., s. 351.

⁴⁶⁸ Y13. CD., T. 30/11/2011, 17629/6876, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 499.

kullanılabileceği anlamına da gelmeyecektir. AİHM'in Yaşar/Türkiye kararına göre, deliller ve sonuç birbirini tutmuyor ise etkili bir soruşturma yürütülmemiş demektir.⁴⁶⁹

Şüpheli, müdafinin ve müştekinin soruşturma dosyasını inceleyebilmesi neticesinde delil araştırması için iddia ve savunmada bulunmaları ve gerekli yerlere yazı yazılması taleplerinin değerlendirilmesi ile yeni delil sunmaları da bu ilke kapsamında ifade edilebilir.⁴⁷⁰ Mağdur vekilinin alınan hastane raporunun yeni delil kapsamında olduğunu iddia ederek kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kaldırılması için Cumhuriyet başsavcılığına talepte bulunması ve başsavcılığın bu delilin yeterli şüphe oluşturacak yeni delil olup olmadığına değerlendirilmesi ve kamu davası açılabilmesi için dosyayı ilgili sulh ceza hakimliğine göndermesi halinde delilin mağdur vekili tarafından verilerek elde edilmesi örnek teşkil edebilir.⁴⁷¹ Dosyanın incelenebilmesi ve yeni delil sunulabilmesi etkin soruşturma ve usuli sıralamaya tabi değildir. Tarafların sunduğu delillerle soruşturma daha etkin bir şekilde yürütülebilir ve savcının tespit edemediği bir delile ulaşarak soruşturmaya katkı sağlanabilir.⁴⁷²

Delillerin incelenerek yeni delil ileri sürülebilmesi etkin soruşturma bakımından soruşturmanın denetime açık olması kriteri ile de ilgilidir. Tarafların soruşturmaya katılımı sağlanmadan denetim yapabilmeleri mümkün değildir. Anayasa Mahkemesi, etkin katılımın sağlanmadığına dair iddiayı değerlendirirken, tarafların ve vekillerinin soruşturma evrakına ulaşabilme ve evraklardan örnek alabilme imkânlarının olduğunu

⁴⁶⁹ AİHM, Yaşar/Türkiye, 02/09/1998, Başvuru no. 63/1997/847/1054, Dalmış, s. 92-93.

⁴⁷⁰ Şüphelinin dosyayı inceleyebilme zamanının hazırlık soruşturmasında geçerli olduğu, bunun silahların eşitliği ve aynı zamanda somut olarak AİHS'nin 6'ncı maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan münferid hakların fiili olarak icrasının gereği olduğu yönündeki görüş için bkz. Ambos, s. 30.

⁴⁷¹ Y12CD., 30/05/2016- 2016/779-2016/9098, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019,

⁴⁷² Savcının yetkisi dahilinde bulunan ve hakim onayından geçen arama ve elkoyma gibi tedbirler, esasen savcıya delillerin toplanması için verilmiş yetki ve sorumluluklardır. Savunma için bu tarz tedbirlere başvurabilmesinin düşünülmesi güçtür. Bu nedenle savunma ile savcı arasındaki silahların eşit olduğunun savunulamayacağı ifade edilmektedir. Bkz. Weigend, s. 78. Savcı-sanık (müdafaa makamı) arasındaki ilişkiler yönünden denge ve silahların eşitliği ile ilgili ayrıntılı yorum için bkz. Keyman, s. 196-199. Müdafii ve savcılık arasında eşit bir bilgilendirilme durumu sağlanması gerektiği hakkında bkz. Ambos, s. 32.

ve bunu kısıtlayacak bir kararın da bulunmadığını ifade ederek katılımın sağlanmadığına dair iddiayı yerinde bulmamıştır.⁴⁷³

Anayasa Mahkemesi'nin 24/02/2016 tarihli kararında, başvuru otopsiden sonra, ölene kötü muamele yapıldığı iddiasıyla ilgili olarak cesedi teslim alınırken morgda çektikleri resimleri delil olarak sunmuşlar ve verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararının değerlendirmesinde söz konusu delilin dikkate alınmadığı ve değerlendirilmediği gibi herhangi bir bilirkişi incelemesi de yapılmadığını iddia etmişlerdir. Bu iddiada cesedin teşhis sırasında ve otopsi sırasındaki fotoğrafları ile morgda teslim aldıkları sırada çektikleri fotoğraflar arasında farklılık olduğunu, öncesinde olmayan “yanık izi ve cesedin kafa kısmının koparılması” gibi hususların daha önce olmadığını ifade etmişlerdir. Mahkeme yapmış olduğu değerlendirmede morgda teslim alınırken çekilen fotoğraflara göre bir incelemenin yapılmamasının soruşturma bakımından eksiklik teşkil ettiğine hükmetmiştir.⁴⁷⁴ Dolayısıyla buna benzer iddiaların soruşturma sırasında dikkatlice değerlendirilerek delil toplanması yoluna gidilmesi etkin soruşturmaya katkı sağlayacaktır.

2. Yazılılık

CMK'nın 169'uncu maddesine göre soruşturma işlemlerinde yazılılık ilkesi kabul edilmiştir.⁴⁷⁵ Bu maddeye göre, her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır.⁴⁷⁶ Tutanak, adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hakimi ile hazır bulunan zabıt katibi tarafından imzalanır. Şüphelinin ifadesinin alınması veya sorgusu, tanık ve bilirkişinin dinlenmesi veya bir keşif ve muayene sırasında Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkiminin yanında bir zabıt katibi bulunur. Acele hallerde, yemin vermek koşuluyla,

⁴⁷³ AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 20134668, Prg. 94. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/4668>, e.t. 29/07/2019.

⁴⁷⁴ AYM, Gülli Dağhan ve Mehmet Nesih Dağhan Başvurusu, 24/03/2016, Başvuru no. 2013/1951, Prg. 64, 67, 69, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1951>, e.t. 29/07/2019.

⁴⁷⁵ Centel/Zafer, s. 113, Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 579, Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, s. 138, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. III, s. 1287.

⁴⁷⁶ Soyaslan, s. 251.

başka bir kimse, yazman olarak görevlendirilebilir. Kolluk da ayrı yaptığı işlemleri tutanağa yazar ve Cumhuriyet savcısına sunar.⁴⁷⁷

İşlemlerin yazılı yapılmaması halinde doğabilecek eksikliklerin denetimi de zayıflayacaktır. İşlemler yazılı olursa objektif bir şekilde saklanır ve kovuşturmada da kullanılabilir.⁴⁷⁸ Ayrıca, işlemlerin yazılı olarak yerine getirilmemesi halinde yanlış anlaşılmalara meydana gelebileceği gibi bu yanlış anlaşılmalara neticesinde mağduriyetler doğabilecektir. İşlemlerin tarih ve zaman aralığı belirterek yazılı hale getirilmesi aynı zamanda bu işlemlerin etkin soruşturma açısından tam ve zamanında yapılıp yapılmadığının da denetimini sağlar.

3. Gizlilik

Etkin soruşturma bakımından gizlilik konusuna ayrı bir önem verilmelidir. CMK'nın 157'nci maddesine göre, kural olarak soruşturma işlemleri gizli olarak yürütülmektedir. Delillerin karartması ve yok etmesini önlemek amacıyla gizlilik ilkesi kabul edilmiştir.⁴⁷⁹

Gizlilik iki şekilde değerlendirilmektedir. İlki, işlemlerin gizli olması, ikincisi ise evrakın gizliliğidir. İşlemin gizli yapılması evrakın da gizliliğini gerektirir.⁴⁸⁰ İşlem gizliliğine göre, işlemlerde ilgisinin dışında hiç kimse işlem yerine getirilirken hazır bulunamaz. Evrakın gizliliği ise araştırma sonuçlarının kamuya açık olmamasıdır.⁴⁸¹ Soruşturmanın gizli olarak yürütülmesinin bir diğer amacı ise lekelenme hakkı olup bu ilke ile soruşturma sonucunda iddianame düzenlenmesine gerek görülmez ise kişinin gereksiz yere toplum önünde lekelenmesinin önüne geçilmek istenmesidir.⁴⁸² Lekelenme hakkı, masumiyet karinesi ile birlikte değerlendirilmelidir. Zira gizlilik ilkesi adil yargılanma ilkesinin de bir gereğidir.⁴⁸³

⁴⁷⁷ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 498.

⁴⁷⁸ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 579.

⁴⁷⁹ Özgenç, s. 79, Turhan, s. 313, Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, s. 137, Centel/Zafer, s. 110-111.

⁴⁸⁰ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 580.

⁴⁸¹ Centel/Zafer, s. 111.

⁴⁸² Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 497, Soyaslan, s. 256, Öztürk/Erdem, s. 711.

⁴⁸³ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 68.

CMK'ya göre soruşturma evrakını inceleme ve örnek alma yetkisi şüphelinin müdafii ile mağdur ve şikâyetçinin vekiline tanınmıştır. Ancak Yazı İşleri Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre ise şüphelinin, mağdurun, şikâyetçinin ve suçtan zarar görenin dosya içeriğini inceleme ve belgelerden örnek alabilme hakkı düzenlenmiştir. Bu husus öğretide haklı olarak hükmün kanunla düzenlenmeyip yönetmelikle düzenlenmesi nedeniyle eleştirilmiştir.⁴⁸⁴

CMK'nın 153/2'nci maddesine göre, şüphelinin müdafininin soruşturma dosyasını inceleme ve belgelerden örnek alma yetkisinin belirli bazı suç soruşturmalarında kısıtlanabileceği düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, müdafinin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim kararıyla kısıtlanabilir. Gizlilik kararının bulunması halinde bile yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında gizlilik kararı uygulanamayacaktır. Gizliliğin tam anlamıyla kalktığı zaman ise iddianamenin mahkeme tarafından kabulü anıdır. Kapsamlı soruşturmalarda savunma hakkını engellemek için dosyanın tümü bakımından değil de gizli olması gereken evraklar bakımından gizlilik kararı alınması ve gizliliğin bu evraklar ile sınırlı şekilde uygulanması daha isabetlidir.⁴⁸⁵

Tarafların dosyaya erişebilmeleri ve delillerden haberdar olmaları, bazen dosyaya olumlu katkı sağlayabilir. Şöyle ki taraflar dosyada tespit ettikleri eksik delilleri tespit ederek getirtilmesini isteyebilirler veya kendilerinde olması halinde dosyaya sunabilirler. Böylece tarafların soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmesine katkıları olacaktır. Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuruda, dosyada bulunan bilgi ve belgeler ile sanıklarla ilgili olarak defalarca ayrıntılı bir şekilde basın yayın organlarında haber yapıldığı, kamuoyunun söz konusu soruşturma ve dava hakkında bilgi sahibi olduğu, buna rağmen kısıtlılık kararının sürdürülmesinin ve taraf olarak dosyadan örnek alma

---

⁴⁸⁴ Centel/Zafer, s. 112.

⁴⁸⁵ Eğer dosyanın tamamı hakkında gizlilik kararı veriliyor ise bunun kapsamının çok açık bir şekilde belirtilmesi ve kararın gerekçesinde neden böyle bir karar verildiğinin açıklanması gerekmektedir. Bkz. Tezcan, D., "AİHM Kararları Işığında Ceza Muhakemesi Kanununda Yakalama, Zorla Getirme, Arama ve Elkoyma", Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, Türk Ceza Hukuku Derneği, İstanbul 2009, s. 113 (s. 108-120).

haklarının sınırlandırılmasının hukuka aykırı olduğu iddia edilmiştir.⁴⁸⁶ Zira gizlilik savunma hakkını kısıtlayacak şekilde uygulanmamalıdır.⁴⁸⁷ Bu husus savunma hakkının engellenmesiyle soruşturmayı olumsuz yönde etkileyebileceği gibi aynı zamanda adil yargılanma bakımından da ihlal nedeni oluşturur.⁴⁸⁸

4. Kamusalılık

Devleti temsil eden makamların soruşturma yapması kuralı, “ceza soruşturmasının kamusalılığı” olarak ifade edilmektedir. Kamusalılık ilkesi ile bireylerin kendi haklarını aramaları gerektiği düşüncesi terk edilmiştir. Çünkü devletin soruşturma yetkisine sahip olması suç ve ceza siyasetine de uygun bir düşüncedir. Zira öç alma bilinci ile hareket eden bireylerin haklarını kendi imkânlarıyla almaya çalışmaları düzensizliği beraberinde getirir. Ayrıca soruşturma yetkisinin devlette olması ile zayıf bireyler de korunmuş olur. Bazı suçlarda ise devlet ceza siyaseti gereği soruşturma yapılabilmesi için şikâyette bulunulmasını zorunlu kılmıştır.⁴⁸⁹ İşkence gibi bazı suçlarda ise devlet kendiliğinden harekete geçmekte ve herhangi bir ihbar ve şikâyet şartı aramamaktadır.⁴⁹⁰

5. Mecburilik

Adli makamların suç şüphesi üzerine soruşturmayı başlatmak zorunda olmaları “soruşturmanın mecburiliği” olarak ifade edilir. Söz konusu soruşturma başlatma mecburiyetinin aynı zamanda etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün de temelini

⁴⁸⁶ AYM, Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu, 17/07/2014, Başvuru no. 2012/848, Prg. 54, 56, 61, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>, e.t. 30/07/2019. Ayrıca ölenin yakınları Anayasa Mahkemesine yapmış oldukları başvuruda gizlilik kararına karşı etkili bir başvuru yolunun olmadığını belirtmişlerdir. Bu iddia kapsamında, gizlilik kararının kaldırılmasını inceleyen hakime başvuru yolunun çelişmeli bir muhakemenin yürütülmemesi, duruşma yapılmaması, gerekçesiz karar verilmesi yönlerinden mevcut olayda Anayasa'nın 40'ıncı maddesinin gerektirdiği güvenceleri sağlayan etkili bir hukuk yolu olmadığını iddia etmişlerdir. Bkz. Prg. 71, 77. gizlilik kararlarına karşı etkili bir başvuru yolunun getirilmesi ilgililerin soruşturma sürecine katılımının sağlanarak etkin bir soruşturma yapılması bakımından önemli bir husustur.

⁴⁸⁷ CMK'nın 157'nci maddesine göre de “*kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir*”. Yani bu gizlilik savunma hakkına zarar vermemelidir. Bkz. Öztürk/Erdem, s. 711.

⁴⁸⁸ Centel, “Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma”, s. 192, Yılmazlar, s. 51.

⁴⁸⁹ Centel/Zafer, s. 117.

⁴⁹⁰ Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, s. 115.

oluşturduğunu belirtmek gerekir. Çünkü şekli bakımdan soruşturma başlatmak bu mecburiyetin yerine getirilmesi için yeterli değildir.⁴⁹¹ CMK'nın 160/1'inci maddesine göre, Cumhuriyet savcısı suçun işlendiği izlenimini öğrenir öğrenmez hemen işin gerçeğini araştırmaya başlamak zorundadır.

Soruşturmanın mecburiliği ile kamusalılığı ilkesi birlikte değerlendirilmelidir. Bazı basit suçlarda soruşturmaya başlanılabilmesi için şikâyet şartı aranır.⁴⁹² Bazı durumlarda ise karar, izin ve talep gibi muhakeme engelleri bulunmaktadır. Karar, izin ve talep gibi muhakeme engellerinin bulunduğu durumlar delillerin toplanamaması nedeniyle etkin soruşturma yapılmaması sonucunu doğurabilir.⁴⁹³

CMK'nın 90/3'üncü maddesine göre, soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olmakla birlikte, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malullük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü hallerinde kişinin yakalanması şikâyete bağlı değildir. Mağduriyetlerin meydana gelmesinin engellenmesi için bu kişilere karşı işlenen suçlarda yakalama tedbirinin uygulanabilmesi için şikâyet şartı aranmamıştır. Bu aynı zamanda etkin soruşturmanın yerine getirilmesinin de bir gereğidir. Araştırma mecburiyeti ilkesi, bir suçun işlendiği haberinin alınmasından başlayıp, kamu davasını açılması veya açılmaması kararının verileceği ana kadar devam etmektedir. Cumhuriyet savcısı şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplamak zorundadır. Burada amaç maddi gerçeğin araştırılması ve adil yargılanmanın sağlanmasıdır.⁴⁹⁴ Mecburilik ilkesinin bazı istisnaları da bulunmaktadır. “Maslahata uygunluk” ilkesi bunlardan bir tanesi olarak sayılabilir.⁴⁹⁵ Maslahata uygunluk ilkesi ile bazı dosyalar kovuşturma aşamasına aktarılmayarak, diğer dosyaların daha etkin incelenmesi sağlanabilir.

---

⁴⁹¹ Mecburilik ilkesi, hukuk devleti ilkesiyle de yakından ilgilidir. Bu ilke her türlü keyfiliği yasaklar. Mecburilik ilkesi ve hukuk devleti ilkesi hakkındaki değerlendirme için bkz. Öztürk, B., Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti (Hazırlık Soruşturması), D.E.Ü Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi No: 17, Ankara 1991, s. 42-43.

⁴⁹² Centel/Zafer, s. 117.

⁴⁹³ Konuyla ilgili olarak bkz. I. bölümde yer alan işlem den kaldırma kararı ve III. bölümde yer alan “Soruşturma izni alınmaması” başlığı altında kamu görevlilerinin soruşturulması bakımından aranan izin konusu ayrıntılı olarak incelenmiştir.

⁴⁹⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 69.

⁴⁹⁵ Özen, s. 93-94.

VI. KORUMA TEDBİRLERİ VE SORUŞTURMA İŞLEMLERİNİN ETKİN SORUŞTURMA İLE İLİŞKİSİ

Etkin soruşturma bakımından soruşturma sürecinin özelliklerine değindikten sonra, koruma tedbirleri ve bazı soruşturma işlemleriyle etkin soruşturma ilişkisine değinmek gerekmektedir. Söz konusu ilişkinin ortaya konulması sayesinde etkin soruşturmanın amacı ve soruşturma makamlarının soruşturma yürütürken nelere dikkat etmeleri gerektiği daha net ifade edilecektir. Çalışma yöntemi bakımından her suç için etkin soruşturma konusunun incelenmesi tercih edilmeyerek, ceza muhakemesinde yer alan tedbirler ve işlemler nezdinde etkin soruşturma yapma görevinin incelenmesi yöntemi benimsenmiştir. Bu sayede etkin soruşturmanın tek tek suçlarla ilişkisi değil de ceza usul kuraları ve kurumlarıyla olan ilişkisi ortaya konulacaktır. Suçlar bakımından önemli görülen örnekler de bu usul kuralları içerisinde yargı içtihatlarıyla birlikte değerlendirilecektir. Bu şekilde soruşturma makamlarının soruşturma sürecinde yapmış oldukları işlemlerin etkin soruşturmaya etkileri de irdelenecektir.

1. Yakalama

Etkin soruşturmanın yerine getirilmesinde failin tespit edilmesi üzerine ilk işlemler arasında “yakalama” tedbiri akla gelmektedir.⁴⁹⁶ Bu tedbirin uygulanma sırası da soruşturmanın yürütülmesi bakımından önem arz eder. Arama, bilgisayar program ve kütüklerinde arama, elkoyma, iletişimin denetlenmesi ve teknik araçlarla izleme tedbirleri dikkate alındığında yakalamanın hangi aşamada ve ne zaman uygulanacağı önemli bir yer tutmaktadır.

Yakalama “adli” ve “idari” yakalama şeklinde olabilir.⁴⁹⁷ Konu bakımından adli yakalama incelenecektir. Bazı durumlarda herkes tarafından yakalama gerçekleştirilebilmekte olup kolluk görevlileri de tutuklama kararı veya yakalama emri

⁴⁹⁶ Yakalama hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Koç, C., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5'inci maddesi (Kişi Özgürlük Ve Güvenliği) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Yakalama ve Gözaltına Alma, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Uluslararası Ticaret Hukuku ve Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul 2016, yayınlanmamış doktora tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 21/12/2019.

⁴⁹⁷ Turhan, s. 200-201. “Adli yakalama”, bir suç nedeniyle yapılan yakalamadır. “İdari yakalama” ise ortada henüz bir suç yokken kişilerin tehlikeye maruz kalmaları veya tehlike oluşturmaları nedeniyle geçici olarak yapılan yakalamadır. Adli yakalama fiili bir duruma veya bir karara dayanabilir. Bkz. Centel/Zafer, s. 373.

düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde; Cumhuriyet savcısına veya amirlerine derhal başvurma olanağı bulunmadığı takdirde yakalama yetkisine sahiptir.⁴⁹⁸ Etkin soruşturma için makul hızla soruşturmanın yürütülmesi, usul işlemlerinin tam ve zamanında yapılması ve hukuka uygun hareket edilmesi bakımından “gecikmesinde sakınca bulunan”⁴⁹⁹ halin doğru tespiti ve yakalama yapabilecek kişilerin kimler olduğu çok önemlidir. Yakalanması yasak kişiler hakkında yakalama yapılması halinde gereksiz işlemlerle vakit kaybedilerek makul hızla soruşturmanın yürütülmesi mümkün olmayacaktır.⁵⁰⁰

Yakalamanın soruşturmanın hangi aşamasında yapılacağı önem arz etmekte olup, savcının bu kararı zamanında vermesi gerekmektedir. Bu kararın sulh ceza hakimliğinden talebinde eksik hususların bulunmaması, isim ve kimlik bilgilerinin kontrolünün soruşturma evrakı ve nüfus kayıt bilgilerinden yapılarak, doğru suç bilgileri girilerek yakalama talebinde bulunulması gerekmektedir. Özellikle uluslararası takibi gerektiren şüphelilerin yakalanması bakımından yakalama koruma tedbirinin uygulanması önem arz etmektedir. Bu kişilerin yakalanması için de gerekli yazışmaların hemen yapılması gerekir.⁵⁰¹ Şüphelinin en kısa sürede yakalanması halinde usul

⁴⁹⁸ Turhan, s. 202-204, Soyaslan, s. 312-314, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 330, Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 317, Öztürk/Erdem, s. 545, Centel/Zafer, s. 374, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 257.

⁴⁹⁹ Doktrinde bir görüşe göre, söz konusu muhakeme işlemine başvurulmadığında veya geç başvurulduğunda; muhakeme yapılamaz, hüküm infaz edilemez veya muhakeme masrafları karşılanamaz duruma girecekse “gecikmede tehlikenin” varlığı kabul edilmektedir. Bkz. Öztürk/Erdem, s. 540. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği’nin 4/a maddesine göre gecikmesinde sakınca bulunan hal şöyle tanımlanmıştır: “*Derhâl işlem yapılmadığı takdirde suçun iz, eser, emare ve delillerinin kaybolması veya şüphelinin kaçması veya kimliğinin tespit edilememesi ihtimalinin ortaya çıkması ve gerektiğinde hâkimden karar almak için vakit bulunmaması hâlini*”. Bu tanımlamanın daha çok hakim kararının aranmayacağı hali ifade ettiği, gece vakti yapılacak aramalar bakımından ise aramanın gündüze bırakılması durumunda başarısızlıkla sonuçlanacağı ihtimalinin bulunması halinde gecikmesinde sakınca bulunduğu kabul edilmektedir. Bkz. Bacaksız, P./Özbek, V. Ö., “Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama”, Ceza Hukuku Dergisi, C: 1, S: 1, Eylül 2006, s. 181 (s. 145-206). Gecikmesinde sakınca bulunan hal bakımından karar alma yetkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Atladı, B., “Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Sanığın ya da Şüphelinin Beden Muayenesine İlişkin Tedbir Bakımından Savcılık ve Savcılık Yardımcı Personelinin Karar Alma Yetkisi”, Güncel Hukuk, Temmuz 2009/7-67, (s. 58-61).

⁵⁰⁰ Diplomatik dokunulmazlığı olanların, milletvekillerinin, çocukların ve avukatların yakalanması hakkında istisnai düzenlemeler bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Koç, s. 135-138.

⁵⁰¹ İfade amacıyla geçici tutuklama ve diğer koruma tedbirleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dursun, S., “İfade Amacıyla Geçici Tutuklama ve Diğer Koruma Tedbirleri”, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu, Dış İlişkiler Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara 2020, s. 65-79.

işlemlerinin tam ve zamanında yapılması bakımından şüpheli hakkında uygulanması gereken diğer tedbirlerin de uygulanması imkânı doğmuş olur.⁵⁰²

Haklarında yakalama kararı bulunan kişilerin kolluk tarafından takibi ve tespiti gerekmektedir. Yakalama ve tutuklama kararlarını yerine getiren kolluk birimlerinin tüm yakalama ve tutuklama kararlarına, özellikle trafik kontrolleri sırasında olmak üzere, her an ve her yerden erişimin sağlanması için Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı tarafından geliştirilen “Mobil Arananlar Bilgi Sistemi” önem arz eder. Bu sisteme cep telefonları ile erişim sağlanabilmekte, sistem üzerinden yakalama ve tutuklama kararı verilmiş kişilere ilişkin sorgulama yapılabilmektedir. Türkiye’de günlük ortalama 3.000 kişi hakkında yakalama veya tutuklama kararı verildiği dikkate alındığında, sistem sayesinde kolluk kuvvetlerinin her yerden ve anında yakalama ve tutuklama kararlarına online erişimi sağlanabilmektedir.⁵⁰³ Yakalama işleminin hemen uygulanması sayesinde, şüphelinin, delilleri karartması, değiştirmesi, yok etmesi veya tanıklar üzerinde baskı kurabilme imkânı ortadan kaldırılarak her şeyden önemlisi soruşturmadan kurtulmak için kaçmasının önüne geçilebilmektedir.

Uygulamada şüphelilerin bir an önce yakalanabilmesi için bazı yerlerde bulunan Emniyet Genel Müdürlüğü’ne ait kameralar vasıtasıyla görüntü, ses ve görüntü kayıtları alınarak kaydedilmekte; bunlar işlenmekte ve değerlendirilmektedir. Bu sisteme MOBESE⁵⁰⁴ adı verilmekte ve adi suçlar başta olmak üzere terör suçlarının önlenmesi

---

⁵⁰² En kısa sürede yakalama işlemlerinin yapılması için INTERPOL ile yapılacak yazışmaların da gecikmeksizin yapılması gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çiçek, L., “İade Sürecinde Uluslararası Kriminal polis Teşkilatının (INTEPOL) Rolü ve Uluslararası Yakalama Kararlarının Yerine Getirilmesi”, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu, Dış İlişkiler Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara 2020, s. 93-99.

⁵⁰³ a.g.e., s. 79-80.

⁵⁰⁴ MOBESE kelimesi, Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır. Kent izleme, denetim ve kontrol teknolojisi yapısı kurmak amacıyla güvenlik kameralarıyla oluşturulmuş bir sistemdir. Bu amaçla birçok yerde MOBESE sistemi kurulmuştur. Sistemin iletişim altyapısında GPRS sistemi kullanılmaktadır. Bkz. Özbek, V. Ö., “MOBESE Sisteminin Türk Hukukundaki Yeri”, Prof. Dr. Feridun Yenisey’e Armağan, Beta Basım Yayın, C. I, İstanbul, 2014, s. 1003 (s. 1003-1020). Bu sistem yürürlüğe girmeden önce yargı birimlerince verilen yakalama ve tutuklama kararları infaz için kolluk birimlerine fiziki ortamda posta ile gönderilmekteydi. Bkz. Çam, s. 79. MOBESE hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Abanoz, B., Kamusal Alanda Kameralı Gözetlemenin Suçun Önlenmesindeki Etkisi ve Elde Edilen Delillerin Hukuka Uygunluğu Sorunu, Onikilevha Yayınları, İstanbul 2018.

ve aydınlığa kavuşturulmasında oldukça etkin bir yöntem olarak kullanılmaktadır.⁵⁰⁵ Bu sistemin yanı sıra özel iş yeri ve konut sahiplerinin kameraları sayesinde de birçok şüpheli, yürütülen bir çalışma neticesinde yakalanabilmektedir.⁵⁰⁶ Bazen de şüphelilerin suçu işledikleri an emniyete ait güvenlik kameralarınca kayıt altına alınabilmektedir.⁵⁰⁷ Anayasa Mahkemesi'nin 11/12/2018 tarihli kararında bu durum; “*araştırma neticesinde elde edilecek kamera kayıtlarının soruşturma neticesinde yapılacak yargısal değerlendirmeye doğrudan etki etme potansiyelinin yüksek olduğunu, fail ve faillerin araştırılması, mağdurun söz konusu gösteriye katılıp katılmadığının tespiti bakımından ilgili yerlerden ve basın kuruluşlarından gösteriye ilişkin kamera kayıtlarının temin edilmesi gerektiğini tespit ederek bunun yapılmamasını etkin soruşturma yapma görevinin yerine getirilmemesi*” olarak tespit edilmiştir.⁵⁰⁸ Kanaatimize göre, kararda belirtildiği gibi basına yansıyan ve kalabalık gruplar içerisinde gerçekleşen olaylarda

⁵⁰⁵ a.g.e., s. 90-91, Yenisey, Kolluk Hukuku, s. 223. Tehlikeyi önleme ve ileri işlenecek suçları araştırmayı kolaylaştırmak için kullanılan MOBESE sisteminin kurulması bakımından önemli bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki kayıt yapılmakta olduğunun belirtilmesi gerektiğidir. Bu ikaz levhaları ile olabileceği gibi ilan yolu ile de yapılabilir. Video denetlemesi ile ilgili bazı haklar da bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi kişisel bilgilerin korunması hakkıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yenisey, Kolluk Hukuku, s. 223-225.

⁵⁰⁶ Y2.CD, 19/06/2018, 2016/2780-2018/7666, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/01/2020. Örneğin, 29/12/2017 tarihinde Adana ili, Çukurova ilçesi, Çatalan Baraj Köprüsü mevkiinde meydana gelen kasten öldürme olayının failleri, cinayet büro amirliği polis memurlarınca 153 güvenlik kamera kaydı görüntüleri izlenmesi üzerine tespit edilerek yakalanmıştır. <https://www.haberler.com/cinayet-zanlilari-153-guvenlik-kamerasi-izlenerek-10447542-haberi/>, e.t. 11/05/2019.

⁵⁰⁷ Y2.CD, 25/06/2019, 2019/9340-2019/11456, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> Örneğin 2015 yılı Mart ayında, Çorum ilinde gerçekleşen bir cinayet olayı saniye saniye güvenlik kamerasınca kayıt altına alınmıştır. <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1189887-corumda-cinayet-ani-kameralarda>, e.t. 11/05/2019.

⁵⁰⁸ AYM, Mehmet Güneş Başvurusu, 11/12/2018, Başvuru no. 2015/16417, Prg. 56, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/16417>, e.t. 29/07/2019. Bizim de katıldığımız görüşe göre, “*CMK'nın delillerin elde edilmesi ve değerlendirilmesine ilişkin hükümlerinin somut olayın koşulları gözönüne alınarak ve fakat aynı zamanda kanunun sistematığı, lafzı ve amacı dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Ortada bir yasak delil ve hukuka aykırı delil yoksa bu delil özel yaşama müdahale eden bir önlemlerle elde edilse dahi kullanılabilir.*” Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 393. Gösteri yürüyüşüne katılan kişiler ve görevli polis, gerek polis kamerası tarafından gerekse basın mensuplarının kamera ile kayda alındığını bilmektedirler. Basın mensuplarının haber verme amaçlı olarak yapmış oldukları bu kayıtların hukuka uygun olması nedeniyle, soruşturmada ve kovuşturmada değerlendirilmesinde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Polis memurları tarafından yapılan kayıtlar ise Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun'un 11/2'nci maddesi uyarınca suçun ve suçlunun tespitinde kullanıldığı için hukuka aykırılık söz konusu değildir. Polisin kullandığı vücut kameralarına ilişkin Almanya uygulaması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pleuger, L., “Vücut Kameraları-Polis İcra Hizmetlerinin Anayasaya Uygun Bir Şekilde Kullanılmasının Ön Koşulları”, Zehra Başer Doğan (çev.), Hukuk Köprüsü Dergisi, S. 13, 2007, s. 29-36.

görüntü kayıtları CMK'nın 160 vd. maddelerine istinaden hemen ilgili birimlerden istenip getirilerek, görüntü incelemesi yaptırılması, gerekli ise görüntü kalitesinin netleştirilmesi ve savcı tarafından olayın aydınlatılması önem arz etmektedir. Olayın fail ve faillerinin tespiti halinde bu kişiler hakkında yakalama işlemi gerçekleştirilmelidir.

Kamera kayıtlarının failin tespiti ve sonrasında yakalanması için önemli olduğu kadar olay yerinden elde edilen parmak izleri de yol gösterici niteliktedir. Bunun için olay yerinden alınan parmak izi, kan ve kıl örneği alınarak failin tespiti ve yakalanmasında kullanılmalıdır. Uygulamada bu işlemlerin olay yeri incelemesi sırasında gerçekleştirildiği görülmektedir.⁵⁰⁹ Bu işlemlerin hiç yerine getirilmemesi veya eksik yerine getirilmesini etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesi olarak ifade etmek gerekmektedir.

“Yakalama tutanağı”nın düzenlenmesi de konu bakımından önem arz etmektedir.⁵¹⁰ Yakalama sırasında kişinin üzerinden çıkan eşyalar bazen soruşturma bakımından özellik taşıyabilir. Bu nedenle söz konusu eşyaların hukuka uygun bir şekilde muhafaza altına alınması veya elkoyma işlemi yapılması gerekmektedir. Somut olayda “yakalama ve savcı görüşme tutanağına” göre suça konu cep telefonunun kolluk güçleri tarafından yakalanan sanık X'in yapılan üst aramasında ele geçirildiğinin anlaşılması karşısında; etkin pişmanlık koşullarının oluşmadığı gözetilmeden, sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nin 168/3'üncü maddesi gereğince 1/2 oranında indirim yapılarak eksik ceza tayin edilmesi ise karşı temyiz olmadığından bozma nedeni yapılmamıştır.⁵¹¹ Şüphelinin suç eşyasını kendi rızasıyla teslim edip etmediğinin tespiti yakalama tutanağından anlaşılabilir. Örneğin, hırsızlık suçunda ise yakalanan kişinin üzerinde çıkan suç eşyaları bazen delil vasfı taşıyabilir. Ayrıca, temadi eden suçlar bakımından yakalama tarihi temadinin kesildiği tarih olarak esas alınacağından

---

⁵⁰⁹ AİHM, Başbilen/Türkiye, 26/04/2016, Başvuru no. 35872/08, Prg. 10, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/BA%C5%9EB%C4%B0LEN_KARAR_35872-08_HHMT_TR.pdf, e.t. 31/07/2019. Somut olayda araçtan alınan kan ve kılın maktule ait olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Prg. 15.

⁵¹⁰ Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 282.

⁵¹¹ Y6.CD, 22/05/2019-2016/6992-2019/3269, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

suç tarihinin belirlenmesinde yakalama tutanağı tarihinin doğru bilgileri içermesi gerekmektedir.⁵¹²

CMK'nın 91/5'inci maddesine göre, yakalama işlemine kararına karşı ilgililer yetkili yer sulh ceza hakimliğine itiraz edilebilmektedir. Bu kararın hukuka uygunluğunun denetimi bakımından söz konusu itiraz usulü önemlidir. Hukuk devleti ilkesi ve etkin soruşturma bakımından bu kararın sulh ceza hakimliğince dikkatlice denetlenmesi gerekmektedir.

2. Gözaltı

Yakalanan kişi, Cumhuriyet savcılığınca bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınmasına karar verilebilir.⁵¹³ Gözaltına alma kararı yazılı olmak zorundadır.⁵¹⁴ Yazılı olmayan gözaltı kararına itiraz edilmelidir. Yazılı olan gözaltı kararında, gözaltına alınma saati de yakalama tutanağına göre tespit edilerek gözaltı süresine ilişkin denetim yapılmalıdır.⁵¹⁵

Gözaltına alma, bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçu işlediği şüphesini gösteren somut delillerin varlığı koşullarına bağlıdır.⁵¹⁶ Gözaltına alınmaması gereken kişinin gözaltına alınması halinde, soruşturma işlemlerinde gereksiz vakit kaybı olacak ve bu da soruşturmanın uzamasına neden olacaktır. CMK'ya göre yakalama ve gözaltına alma tamamen farklı iki müessesedir.⁵¹⁷

⁵¹² Y16.CD, 18/09/2019, 2019/2868-2019/5357, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/01/2020.

⁵¹³ Gözaltı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Koç, C., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. Maddesi (Kişi Özgürlük Ve Güvenliği) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Yakalama ve Gözaltına Alma, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Uluslararası Ticaret Hukuku ve Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul, yayınlanmamış doktora tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 21/12/2019.

⁵¹⁴ Uygulamada gözaltı kararı sözlü verilerek daha sonra yazılı hale getirildiği ifade edilmektedir. Gözaltı kararı ile ilgili madde metninin yetersiz ifadesinin, gözaltı kararının yazılı mı yoksa sözlü mü verilebileceği tartışmasına neden olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Şık, s. 235. Savcının sözlü emrinin yeterli olacağı yönündeki görüş için bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 266. Genel kurala istisna olarak gözaltı emrinin yazılı olması gerektiği hakkında bkz. Centel/Zafer, 382.

⁵¹⁵ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 341.

⁵¹⁶ Centel/Zafer, s. 382, Turhan, s. 211, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 727, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 267.

⁵¹⁷ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 337, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 341, Turhan, s. 212. Yakalanan kişi otomatik olarak gözaltına alınmaz. Bkz. Öztürk/Ertem, s. 548.

Bir işlemin yakalama mı gözaltı mı olduğu bazı usul işlemlerinin uygulanması bakımından önemlidir. Bunlardan bir tanesi “teşhis” işlemidir.⁵¹⁸ Bunun etkin soruşturma bakımından önemi, söz konusu işlemin usulüne uygun yerine getirilmemesi halinde, elde edilen delilin hukuka aykırı olması neticesi doğacak olmasıdır.

Şüphelinin, soruşturmanın hangi aşamasında gözaltına alınması gerektiği etkin soruşturma bakımından önemli bir konudur. Şüphelinin gözaltına alınması ile artık hakkındaki suç isnadı kendisine bildirileceği için bu aşamadan sonra başkaca tedbirlerin uygulanması da zorlaşacaktır. Örneğin gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılan kişi delilleri gizleme ve karartmada daha yetkin olacak, telefon görüşmelerine ve fiziki olarak görüştüğü kişilere dikkat edecektir. Ayrıca, gözaltı kararı verildikten sonra geçen sürenin savcı tarafından çok iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Gözaltı süresi içerisinde ifade alma, teşhis ve parmak izi alma gibi işlemler yerine getirilebilmektedir.⁵¹⁹ Özellikle ifade alma işlemi çok önemli olup gözaltı süresi içerisinde kolluk veya savcı tarafından alınan ifade nitelikli olmalıdır. İfade ile ilgili konuya üçüncü bölümde daha detaylı yer verileceğinden kısaca değinmekle yetinilecektir. Savcı, şüpheli hakkında tutuklama veya adli kontrol gibi tedbirlere başvuracak olursa bu tedbirlerin değerlendirilmesinde şüphelinin ifadesi önemli bir yer tutacaktır. Teşhis ile ilgili ise bu süre içerisinde özellikle müşteki ve tanık gibi kişilere hemen ulaşılmalı ve gerekli teşhis işlemleri yaptırılmalıdır.

Etkin soruşturma bakımından gözaltı süresinin hesabı da önemlidir. Suçlar farklı zamanlarda soruşturulur ise burada sürenin her soruşturma konusu olay veya olaylar için ayrı hesaplanması gerekir.⁵²⁰ Gözaltı süresinin dolması veya sulh ceza hakiminin kararı üzerine serbest bırakılan kişi hakkında yakalamaya neden olan fiille ilgili yeni ve yeterli delil elde edilmedikçe ve Cumhuriyet savcısının kararı olmadıkça bir daha aynı

---

⁵¹⁸ PVSK Ek 6/9’uncu maddesi yakalanan kişinin değil gözaltına alınmış kişinin teşhisinin yapılabileceğine işaret edilerek sanığın yakalanarak 22.01.2009 günü saat 15:20’de canlı teşhisi yaptırılmış ancak dosya kapsamından sanık hakkındaki gözaltı kararının 22.01.2009 günü saat 17:45’te alındığı yani sanığın gözaltına alınma kararından 2 saat 25 dakika önce (henüz gözaltı kararı verilmemiş iken) teşhis işleminin yaptırıldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle teşhis işleminin “hukuka aykırı delil” kapsamında değerlendirilmesi gerektiği karşı oy yazısında ifade edilmiştir. Bkz. YCGK, 15/11/2018, 2017/59 -2018/534, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasi/IstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

⁵¹⁹ Şık, s. 235.

⁵²⁰ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 350.

nedenle yakalama işlemi uygulanamaz.⁵²¹ “Yeni delil”, adli makamların eline henüz geçmemiş delil; “yeterli delil” ise yakalamayı haklı kılacak ve suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe uyandıran delildir.⁵²² Yani buradaki yeterli delil kamu davasının açılması için aranan yeterli delil değildir.⁵²³ Tekrar yakalama ve gözaltına alma yasağı ile yakalama ve gözaltına alma yetkisinin kötüye kullanılmasının önlenmesi amaçlanmıştır. Eğer bu kurala uymadan ikinci kez yapılan yakalama sonucunda ifade alma işlemi gerçekleşir ise bu ifade “hukuka aykırı delil” kapsamında değerlendirilecektir.⁵²⁴ Etkin yapılan bir soruşturmada birden fazla yakalamanın ve gözaltının olmaması, mümkünse ilkinde yapılan gözaltı sonucu alınan ifade alma ile istenen amaca ulaşılmalıdır. İkinci kez yakalama ve gözaltına alınanın yasal şartları oluşmadan bu işleme başvurulmamalıdır.

Gözaltına alınan şüpheli, aynı suçtan gözaltına alınanlarla ve hasımlarıyla nezarethanede aynı yerde bulundurulmamalıdır. Bunun etkin soruşturma bakımından önemi, aynı suçtan gözaltına alınanlar aynı yerde bulunurlarsa gözaltında geçen süre içerisinde birbirleri üzerinde baskı kurarak veya etkileyerek verecekleri ifadenin sıhhatine tesir edebilme ihtimaline dayanır. Hasımların aynı yerde tutulması halinde ise soruşturma sürerken tekrar suç teşkil edecek başkaca eylemler meydana gelebilir. Devletin gözetim ve denetimi altında olan yerde bu tür eylemlerin oluşması halinde kamu görevlileri bakımından cezai ve hukuki sorumluluk doğabilecektir. Bu da ikinci veya üçüncü bir soruşturma işlemine neden olarak soruşturmanın makul sürede yürütülmesini engelleyecektir.

CMK'nın 91/5'inci maddesine göre, gözaltına alma kararına karşı ilgililer yetkili yer sulh ceza hakimliğine itiraz edilebilmektedir. Bu kararın hukuka uygunluğunun denetimi bakımından söz konusu itiraz usulü önemlidir. Hukuk devleti ilkesi ve etkin soruşturma bakımından bu kararın sulh ceza hakimliğince nitelikli bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir. Gözaltı süresinin uzatılması kararı da soruşturma bakımından gerekmedikçe verilmemelidir. Şüphelilerin en kısa sürede Cumhuriyet

---

⁵²¹ Turhan, s. 216, Öztürk/Erdem, s. 553-554.

⁵²² Centel/Zafer, s. 386.

⁵²³ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 272.

⁵²⁴ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 350.

başsavcılığına getirtilerek haklarındaki soruşturma işlemi yapılmalı ve ifadeleri alınmalıdır.

3. Tutuklama

Tutuklama⁵²⁵ ceza muhakemesindeki en ağır koruma tedbiri olarak kabul edilmektedir.⁵²⁶ Etkin soruşturmanın sağlanabilmesi için tutuklama tedbirine başvurulması gerekebilir. AİHS'nin 5/1'inci maddesine göre de kaçma şüphesi nedeniyle tutuklama kararı verilebilmektedir.⁵²⁷ Bu yönüyle bakıldığında etkin soruşturma bakımından tutuklama nedeni var sayılacak haller önemli bir yer tutmaktadır. Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular ile şüpheli veya sanığın davranışlarının delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme, tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma hususlarında kuvvetli şüphe bulunup bulunmadığı hususları, tutuklama talebinde hukuka uygun tespit edilmelidir.⁵²⁸ Soyut gerekçelerle ve delillerle ilişkilendirilmeden tutuklama talebinde bulunulmamalıdır. Aksi halde, gereksiz usul işlemlerinin yapılmasına sebebiyet vererek makul hızla soruşturmanın yürütülmesi olumsuz etkilenecektir.

Savcının, tutuklama şartlarına dikkat ederek tutuklama talebinde bulunması gerekmektedir. Eğer deliller tamamen toplanmışsa yok etme, gizleme veya değiştirme imkânı da olmayacaktır. Şüphelinin delilleri karartacağına dair sadece ihtimal yetmez somut belirtilerin varlığı da gerekmektedir.⁵²⁹ Etkin soruşturma ve tutuklama ilişkisi irdelendiğinde en önemli hususun deliller ile ilgili kısım olduğu göze çarpmaktadır. Bu tedbirin uygulanmamasından kaynaklanabilecek, delillerin yok edilmesi, gizlemesi veya değiştirilmesi, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını engelleyeceği gibi şüphelinin

---

⁵²⁵ Tutuklama hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Uçdu, İ., Ceza Muhakemesinde Tutuklama, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007, yayınlanmamış doktora tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 21/12/2019.

⁵²⁶ Turhan, s. 220, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 354. Doktrinde bir görüşe göre tutuklama cezadan daha ağır etki eden bir koruma tedbiridir. Bkz. Öztürk/Erdem, s. 560.

⁵²⁷ Öztürk, B./Eker Kazancı, B./Soyer Güleç, S., Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2017, s. 69.

⁵²⁸ Turhan, s. 223-224.

⁵²⁹ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 364, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 302.

kaçması halinde hakkında uygulanması gereken diğer tedbirler de uygulanamaz hale gelecektir.

İkinci bir mesele ise etkin yapılmak istenen bir soruşturmanın bazen zaman alabileceği, geçen bu zamanın ise tutukluluk süresini uzatabileceği hususudur. Bağlantılı suçlarda, yani bir kişi hakkında birden fazla suç işlediği iddiasıyla yürütülen soruşturma ve kovuşturmada uygulanan tutuklama tedbirinde sürenin nasıl hesaplanacağı önemlidir. Anayasa Mahkemesi tarafından, bağlantılı uyuşmazlıkların bir bütün olarak yürütüleceği dikkate alınarak, uygulanan tutuklama tedbirinin soruşturma ve kovuşturmaların tamamı açısından sonuç doğurması gerektiği ifade edilmiştir.⁵³⁰ Savcının tutuklama süresi ve soruşturma dosyasının geldiği aşamayı dikkate alarak tutukluluk halinin devamı veya kaldırılması talebinde bulunması gerekmektedir.

Hukuk devletinde, tutuklama tedbiri uygulanırken “suçsuzluk karinesi” ve “ölçülülük ilkesi” gibi kavramlar önemli yer tutmaktadır. Tutukluluk durumlarında ölçülülük ilkesine “çabukluk ilkesi” de hizmet etmektedir. Ölçülülüğün değerlendirilmesinde konunun karmaşıklığı, şüpheli/sanık sayısı ve müdafilerin tutumları da önemlidir. Somut olayın koşullarına göre gerektiğinde tutuklama üst süreleri de kullanılabilir.⁵³¹ Etkin yapılan bir soruşturmada gerekli işlemler “çabukluk ilkesi” çerçevesinde yapılarak tutuklu olan şüphelinin suçsuzluk karinesi korunacaktır.

Şüpheli sayısının fazla olması, konunun karmaşık yapısı ve birbirinden bağımsız suç çeşitlerinin tek bir dosyada olması halinde şüphelilere veya suç türüne göre dosyanın ayrı yürütülmesi gerekebilecektir. Örneğin dosyasındaki delilleri henüz toplanmamış, tutuklu bir şüphelinin, delilleri tamamı ile toplanmış ve iddianame

⁵³⁰ AYM, Murat Narman Başvurusu, 02/07/2013, Başvuru no. 2012/1137, Prg. 47-49. Centel/Zafer, s. 410-413. 7188 sayılı Kanun’un 18’inci maddesi uyarınca CMK’nın 102’nci maddesine hüküm eklenerek soruşturma aşamasında tutuklama için süre sınırı getirilmiştir. Bu madde şu şekilde düzenlenmiştir: “*Soruşturma evresinde tutukluluk süresi, ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işler bakımından altı ayı, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işler bakımından ise bir yılı geçemez. Ancak, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu olarak işlenen suçlar bakımından bu süre en çok bir yıl altı ay olup, gerekçesi gösterilerek altı ay daha uzatılabilir.*(5) *Bu maddede öngörülen tutukluluk süreleri, fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından yarı oranında, on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ise dörtte üç oranında uygulanır*”.

⁵³¹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 48.

düzenlenme aşamasına gelmiş bir tutuklunun olduğu dosyada, etkin soruşturma ve tutukluluk ilişkisi önemli bir husus olacaktır. Böyle bir durumda ilgili şüphelilerin dosyaları ayrılarak (tefrik edilerek) soruşturma yürütülebilecektir.⁵³² Dosyaların ayrı yürütülmesi, ayrı yürütülen dosyadaki delillerden hemen yararlanılmasını engellemez. Eğer dosyalar birleştirilmemişse, hem etkin soruşturma hem de makul sürede yargılanma hakkını birbiriyle uyumlu kılmak ve maddi gerçeğe daha çabuk ulaşabilmek için, sürmekte olan davalara ilişkin dosyalardan delil örnekleri (yargılamanın bitimi beklenmeden) alınıp değerlendirilebilir.

Konu bakımından bir diğer husus ise tutukluluğun incelenmesidir. CMK'nın 108'inci maddesine göre, savcı en geç otuzar günlük süre içinde sulh ceza hakiminden tutukluluğun incelenmesini istemelidir.⁵³³ Bu denetlemenin sadece usulen yapılmaması ve nitelikli bir inceleme ile yerine getirilmesi gerekir. Bu düzenleme şüphelinin haklarının korunması bakımından da önemli bir düzenlemedir. Etkin soruşturma bakımından önemi ise bu süreler içerisinde savcının tutuklu dosyayı inceleme gereği duyması ve yeni gelen delilleri kontrol edebilmesidir. Dosyanın incelenmesi sırasında eksik kalan hususlar tespit edilerek bunlara ilişkin yazışmaların yapılması da sağlanabilecektir. Bu yönüyle bakıldığında tutukluluk incelemesi etkin soruşturmaya önemli katkı sağlamakta, ancak sulh ceza hakimine söz konusu soruşturma dosyasının gönderilmesi ile birlikte dosya savcının elinden çıkmaktadır. Tutukluluk incelemesi sırasında geçen süre zarfında savcı dosyayı fiziki olarak inceleyememektedir. Tutukluluğun devamına karar verilmesi halinde itiraz üzerine bu sefer itiraz incelemesine tabi tutulacaktır. İlgili sulh ceza hakimi kararını yerinde görürse itirazın reddine karar vererek dosyayı incelemek üzere ilgili sulh ceza hakimine gönderecektir. Kapsamlı, taraf sayısı fazla ve karmaşık soruşturma dosyalarının bu süreç içerisinde incelenmesi vakit alacaktır. Ayrıca, şüpheli veya müdafii bazı zamanlarda tahliye talebinde bulunabilecektir. Bu süreç içerisinde de savcının soruşturma dosyasını inceleme imkânı sadece UYAP'a kayıt edilmiş evraklar üzerinden olabilecektir. Belki de iddianamesini yazmak istemesine rağmen dosyanın kendisinde olmaması nedeniyle bu

---

⁵³² Suç türlerine göre konuya bakacak olursak, örneğin 6136 sayılı Kanunu'na muhalefetten yapılan soruşturmada tutuklu olan bir şüphelinin kriminal raporunun beklenmesi gerekmeden aynı dosyada yürütülen ve tutuklamaya neden olan yaralama suçunun ayrı yürütülmesi mümkündür.

⁵³³ Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 311, Turhan, s. 227.

mümkün olmayacaktır. Tutuklu işlerde dosyanın aslı, olmuyorsa onaylı örneği hemen getirilmeli ve taraf teşkil edilerek dosyadaki tüm olgu ve deliller ile ölçülülük koşulu her otuz günde bir incelenerek karar verilmelidir. İşte şüpheli hakları ve soruşturmanın etkinliği bakımından önemli olan tutukluluk incelemesi düzenlemesinin olumsuz sonuçlarının doğmaması için tutukluk incelemeleri nitelikli ve makul süre içerisinde yerine getirilmeli, savcının dosyayı yeterli zamanı ayırarak incelemesi engellenmemelidir. Özellikle itirazı inceleyen sulh ceza hakimliğinin farklı ilçe ve uzun mesafede bulunması halinde süre uzayabileceğinden, bu durum soruşturmanın makul bir sürede tamamlanması bakımından olumsuz bir durum teşkil edecektir.

CMK'nın 103/2'nci maddesine göre, savcı adli kontrol veya tutuklama tedbirinin artık gereksiz olduğu kanısına varacak olursa şüpheliyi re'sen serbest bırakabilir. Kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildiğinde de şüpheli serbest kalır.⁵³⁴ Savcının adli kontrol ve tutuklamanın gerekli veya gereksiz olduğuna ilişkin değerlendirmesini yapabilmesi için öncelikli olarak soruşturma dosyası hakkında kapsamlı bir bilgisi olması gerektiğinden, etkin soruşturma bakımından önemli bir düzenleme olarak belirtilebilir. Bu yetki kullanılırken savcı soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek şekilde keyfi karar veremez. Bir savcının hakim kararını ortadan kaldırmasının hukuk devleti ilkesi karşısında da geçerli bir nedeni olmalıdır. Ayrıca, savcının söz konusu kararına karşı herhangi bir itiraz yolunun öngörülmemesi de soruşturmanın güvenliği bakımından olumsuz bir durumdur.⁵³⁵

CMK'nın 107/2'nci maddesine göre, tutuklanan kişinin soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek kaydıyla, hakkındaki tutuklamayı bir yakınına veya belirlediği bir kişiye bizzat bildirmesine izin verilir. Bu izinin soruşturmanın amacını tehlikeye

---

⁵³⁴ Hakim kararı ile tutuklanan şüphelinin savcı tarafından serbest bırakılması eleştirilmekte ise de kişi mağduriyetinin önlenmesi bakımından yerinde bir düzenleme olduğu görüşü de ifade edilmektedir. Bkz. Şık, s. 239. Eleştiri için bkz. Ünver, "Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız", s. 163. Tutuklanan şüphelinin Cumhuriyet savcısınca re'sen serbest bırakılmasının Anayasa'ya aykırı olmadığı yönündeki görüş için bkz. Uçdu, s. 145-147. Ayrıca, savcı tutuklamanın kaldırılmasını ancak adli kontrol uygulanmasını istiyor ise bu durumda sulh ceza hakimine başvurmak zorundadır. Bkz. Toroslu/Fezyioğlu, s. 222. Kanaatimize göre, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak hakim kararının yine hakim kararı ile kaldırılması gerekmektedir. Savcı tarafından re'sen serbest bırakma yetkisi kaldırılarak bu kararın hakim tarafından verilmesine ilişkin düzenleme yapılması gerekmektedir.

⁵³⁵ Olması gereken hukuk açısından söz konusu düzenlemeyi eleştiren görüş için bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 816-817.

düşürmemesi ve hukuka uygun bir soruşturmanın icra edilmesinde önemli bir yeri vardır. Öte yandan, yakınlarına haber verilmesini isteme hakkı adil yargılanma hakkı ile de yakından ilgilidir.⁵³⁶ Bu hakkın tamamen engellenmesi düşünülemez. Etkin soruşturma bakımından, şüphelinin yakınlarına soruşturmanın en kısa sürede haber verilmesiyle bu kişilerin soruşturma konusuyla ilgili katılım ve denetim mekanizmasını en erken şekilde sağlayabilmesine olanak sağlayacaktır. Tutuklu olan şüpheli kendisiyle ilgili lehe hususlara ulaşım soruşturma makamlarıyla paylaşamazken, yakınları bu imkâna sahip olabilecektir.

4. Adli Kontrol

Tutuklama işlevini gören alternatif tedbirler “adli kontrol”⁵³⁷ olarak ifade edilmiştir.⁵³⁸ Adli kontrol talebinde adli kontrolün gerekçesi delillerle ilişkilendirilerek yazılmalıdır. Şüphelinin yokluğunda adli kontrol kararı verilir verilemeyeceği ve savcının şüphelinin yokluğunda adli kontrol tedbiri isteyip isteyemeyeceği hususları önemlidir. Bir görüşe göre, tutuklamaya ilişkin hükümler kıyasen uygulanarak gıyapta adli kontrol kararı verilemez iken⁵³⁹, diğer bir görüşe göre, Cumhuriyet savcısının istemi ve hakimliğin/mahkemenin kararı yeterli olduğundan gıyapta adli kontrol kararı verilebilir.⁵⁴⁰ Kanaatimize göre, soruşturmanın makul sürede yürütülmesi için şüphelinin yokluğunda adli kontrol kararı verilebilmesi düşünülse de adli kontrol tedbirinin kişi hürriyetini sınırlayıcı etkisi dikkate alındığında hukuk devleti ilkesi bakımından olumsuz bir durum oluşturacaktır.

Soruşturmada tutuklama yerine adli kontrol tedbirine başvurulması sayesinde hem savcı tarafından tutuklu dosyanın tutukluluk durumu nedeniyle acele bir şekilde incelenmesi engellenecek hem de eğer kişinin soruşturma veya yargılama neticesinde

⁵³⁶ Evik, V. S., “Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 290-291, (s. 283-308).

⁵³⁷ Adli kontrol hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Tezcan, M., Adli Kontrol, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı), Ankara 2012, yayımlanmamış doktora tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 21/12/2019.

⁵³⁸ Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 316, Turhan, s. 229, Öztürk/Erdem, s. 562, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 732, Centel/Zafer, s. 443, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 295.

⁵³⁹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 306.

⁵⁴⁰ Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 318.

suçsuz olduğu ortaya çıkarsa lekelenmeme hakkına riayet edilmiş olunacaktır. Bu husus her somut olayda ayrı irdelenmeli, delillerin karartılması, yok edilmesi veya kaçma şüphesi oluşturacak hususlar var ise tutuklama tedbirine başvurmadan kaçınılmamalıdır.

5. Fizik Kimliğin Tespiti

Etkin soruşturma konusunda kimlik bilgileri tespit edilemeyen failin fizik kimliğinin tespiti failin tam olarak tespiti ve hakkında verilecek kararlar bakımından önemli yer tutmaktadır.⁵⁴¹ PVSK'nın 5'inci maddesine göre, polis, idari ve adli amaçlı parmak izi ve fotoğraf kaydı yapabilmektedir.⁵⁴² Parmak izi suçluların tespitinde önemli bir yere sahiptir.⁵⁴³ Çünkü tek yumurta ikizleri de dahil olmak üzere yeryüzünde birbirinin aynı olan parmak izi bulunmamaktadır.⁵⁴⁴ CMK'nın 81'inci maddesine göre bu tedbire üst sınırı iki yılı veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı başvurulabilmektedir.⁵⁴⁵ Suça karışan kişilerin suçla mücadelenin etkin bir şekilde yapılabilmesi için üst sınır şartı aranmaksızın fizik kimliklerinin tespiti ve saklanması gerektiği savunularak, biometrik kayıtların tutulduğu sistemlerin suç ve suçluların araştırılmasında önemli fayda sağlayabileceği, örneğin Florida'da bir cadde üzerine konan ve yüz tanıma yeteneği olan bir kamera vasıtasıyla çekilen kayıtların sistemdeki suçlu kayıtları ile karşılaştırılması neticesinde birçok suçlunun yakalandığı

⁵⁴¹ Fizik kimliğin tespiti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ömeroğlu, Ö., "Ceza Muhakemesinde Şüpheli ve Sanığın Fizik Kimlik Tespiti", TBBD, S. 15, Kasım-Aralık 2014, (s. 61-102), <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-115-1425>, e.t. 21/12/2019.

⁵⁴² "İdari amaçlı parmak izi ve fotoğraf alınabilmesi şu hallerde mümkündür;
- Her çeşit silah ruhsatı, sürücü belgesi, pasaport veya pasaport yerine geçen belge almak için başvuruda bulunan,
- Başta polis olmak üzere, genel veya özel kolluk görevlisi ya da özel güvenlik görevlisi olarak istihdam edilen,
- Türk vatandaşlığına başvuruda bulunan,
- Sığınma talebinde bulunan veya gerekli görülmesi halinde, ülkeye giriş yapan sair yabancı,
- Ceza infaz kurumuna alınan hükümlüler.
Polis gönüllü kişilerden de parmak izi alabilmektedir. Ancak, bu kişilerin fotoğrafları alınamaz".

⁵⁴³ Kriminal bakımdan tanıklık delilini bazı sahalarda terk ettirebilecek ve önemini azaltacak deliller arasında parmak izi sayılmaktadır. Parmak izleri sisteminin geliştiği aşama "adli hata" ihtimalini hemen hemen ortadan kaldırdığı ifade edilmektedir. Bkz. Erem, F., Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, 11. Baskı, Başkent Klişe Matbaacılık, Nevin Erem (Redaktör), Ankara, 2003, s. 353-354.

⁵⁴⁴ Güneş, İ., "Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi", YÜHFD, C. III, S. 2, (2006), Özel Sayı: Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, s. 431 (s. 425-433).

⁵⁴⁵ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 683, Özen, s. 519, Öztürk/Erdem, s. 634, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 639, Centel/Zafer, s. 354, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 470.

belirtilmektedir.⁵⁴⁶ Kanaatimize göre, her suç bakımından değil de üst sınırı belirli suçlar bakımından bu tedbirin uygulanması yapılan müdahale dikkate alındığında ölçülülük kriteri bakımından yerinde bir düzenlemedir.

PVSK'nın 5/3'üncü maddesine göre, olay yeri incelemesi yapılmadan önce olay yerinde parmak izi araştırması talimatı verilmelidir.⁵⁴⁷ Parmak izine ilişkin kayıtların ne sebeple alındığının belirtilmemesi ve adli-idari kayıtların aynı sisteme kaydedilmesi eleştiri konusu yapılarak, daha önceden sürücü belgesi almak için parmak izi ve fotoğrafı alınan kişinin aynı zamanda tesadüfen olay yerinde parmak izi bırakması halinde sistemde parmak izi karşılaştırması yapıldığında bu kişinin şüpheli konumuna gireceği, ifade edilmektedir.⁵⁴⁸ Kanaatimizce, bu konuda bir an önce düzenleme yapılarak, idari işlemler nedeniyle alınan parmak izlerinin adli işlemlerde kullanılması engellenmesi gerekmektedir.

Bu tedbire ancak Cumhuriyet savcısının emriyle başvurulabilir.⁵⁴⁹ Bu tedbire başvurulabilmesi için "gereklilik" şartı bulunmalıdır. Gereklilik şartına göre, şüphelinin veya sanığın kimliğinin başka türlü belirlenememesi gerekir. Doktrinde yer alan bir düşünceye göre fizik kimliğinin tespiti konusunda gereklilik şartının oluşması için şüphelinin veya sanığın kimliğinin teşhis yoluyla veya bir tanığın beyanıyla belirlenememesi gerekir.⁵⁵⁰ Fizik kimliğin tespitine yönelik kararı kural olarak kolluk makamları uygulayacaktır.⁵⁵¹ Bu durum ise kolluk makamları ile yazışma yapmayı ve yazı cevabını beklemeyi zorunlu kılar. Bu yönüyle bakıldığında gereklilik şartı

---

⁵⁴⁶ Çam, s. 76-77.

⁵⁴⁷ Aslan, s. 340.

⁵⁴⁸ Centel/Zafer, s. 351-352.

⁵⁴⁹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 470. CMK'nın 81'nci maddesine göre, şu şekilde fizik kimliğin tespiti yapılabilir: "*Üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı şüpheli veya sanığın, kimliğinin teşhisi için gerekli olması halinde, Cumhuriyet savcısının emriyle fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve avuç içi izi, bedeninde yer almış olup teşhisini kolaylaştıracak diğer özellikleri ile sesi ve görüntüleri kayda alınarak, soruşturma ve kovuşturma işlemlerine ilişkin dosyaya konulur. Kovuşturmayla yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilip kesinleşmesi hâllerinde söz konusu kayıtlar Cumhuriyet savcısının huzurunda derhâl yok edilir ve bu husus tutanağa geçirilir*".

Bizim de katıldığımız bir görüşe göre, mahkumiyet halinde özellikle parmak izi ve fotoğraflar dışındaki kişisel verilerin depolanıp başka soruşturmalarda kullanılmasının koşullarının düzenlenmemesi eleştiri konusu yapılmış olup bu konuda yasal sınırlandırma getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bkz. Centel/Zafer, s. 352-353.

⁵⁵⁰ Ömeroğlu, s. 73.

⁵⁵¹ a.g.m., s. 86.

oluşmamasına rağmen tedbirin uygulanması halinde böyle bir uygulamanın makul hızla soruşturmanın yürütülmesine olumsuz yönde etkisi olacaktır. Fizik kimliği tespit edilen kişinin görüntüsünü teşhis işlemleri sırasında da kullanmak mümkündür. Bu nedenle, fiziki kimliğin tespitinde elde edilecek fotoğrafların yasa kapsamında saklanmasına dikkat edilmelidir.

6. Kan, İdrar ve Benzeri Biyolojik Madde Alma, Moleküler Genetik İnceleme

Bu tedbirler, cinsel suçlar, kasten yaralama suçu ve kasten öldürme gibi suçların yanı sıra birçok suç türüne ait soruşturmada uygulama alanı bulabilmektedir.⁵⁵² Aydınlatılması çok zor ve imkânsız gibi görünen, uzun yıllar alabilecek olan bazı suçların olay yerinde veya suç aletinde failinin kan, idrar ve benzeri biyolojik maddeyi bırakması halinde aydınlatılabilmektedir.

CMK'nın 75'inci maddesine göre, bu tedbire Cumhuriyet savcısı veya mağdurun istemiyle ya da re'sen hakim veya mahkemece veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir.⁵⁵³ Üst sınırı iki yıldan daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda, kişiden kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınamaz. Bu nedenle Karayolları Trafik Kanunu gereğince yapılacak alkol muayenesi bakımından ilgili kanun hükümleri uygulanmalıdır.⁵⁵⁴

Gecikmesinde sakınca bulunan halin doğru tespit edilmemesi, tedbirin hakim veya mahkeme kararına dayanmaması ve uygulanması mümkün olan suç bakımından uygulanmaması veya üst sınırı iki yıldan daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda uygulanması halinde etkin soruşturma yapılmamış olması gündeme gelecektir. Usul kuralının eksik uygulanması halinde elde edilen delillerin hukuka aykırılığı ile karşılaşılacaktır.

---

⁵⁵² Hoşgöl, B., "Ceza Muhakemesinde Deliller Bakımından Etkin Soruşturma Yükümlülüğü", Legal Hukuk Dergisi, C. 17, S. 196, (2019), s. 1705 (s. 1677-1713). Kan, idrar ve biyolojik madde örneği alma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kızılarşlan, H., Ceza Muhakemesi Adli Tıp ve Adli Bilimlerde Vücutun Muayenesi ve Örnek Alma (doktrin ve uygulama), Kızılarşlan Serisi: 1, Ankara 2007.

⁵⁵³ Özen, s. 507.

⁵⁵⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 456, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 603, Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 659. Alkol muayenesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yenisey, F., "Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanda ve Nefeste Alkol Yoğunluğunun Belirlenmesi", Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 6, Prof. Dr. Öztekin TOSUN'a Armağan Trafik ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (Yayına hazırlayan), Seçkin Yayınevi, Ankara 2006, (s. 13-26).

Özellikle trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçunun soruşturması ve trafik kazası olaylarında başvuru kan testi ile alkol promilinin belirlenmesi etkin soruşturmanın makul hızla yürütülmesi bakımından önemlidir. Bu açıdan koruma tedbirinin “tam ve zamanında” uygulanması gerekir. Yargıtay’ın 04/12/2018 tarihli kararına da yansıdığı üzere Adli Tıp Kurumu 5. İhtisas Kurulunca vücuda alınan etil alkolün kandaki seviyesinin ortalama olarak saatte 0,15 promil azaldığının tıbben bilindiği belirtilmektedir.⁵⁵⁵ Almanya uygulamasında alkol ve uyuşturucu oranının zaman geçtikçe düşeceği endişesi ile her türlü gecikmenin, gecikmesinde sakınca bulunan hal olarak değerlendirilerek kolluk görevlilerinin kararı ile söz konusu tedbire başvurulduğu görülmektedir. Federal Almanya Anayasa Mahkemesi 12/02/2007 tarihli kararında, gecikmesinde sakınca bulunan halin keyfi olarak uygulandığına karar vermiştir.⁵⁵⁶ Yargıtay’ın 14/01/2019 tarihli kararında, somut olayda kazadan on dakika sonra yapılan ölçüme göre 0,49 promil alkollü olan ancak alkolün kandaki seviyesinin ortalama olarak 0,15 promil azaldığı gözetildiğinde, kaza anında 0,50 promilin biraz üzerinde alkollü olduğu açık olan sanığın kanındaki alkol seviyesinin suç tarihindeki düzenlemeye göre cezalandırılmasını gerektiren, 1,00 promilin üzerine çıkmaması durumu ve başkaca trafik güvenliğini tehlikeye sokacak hal ve davranışının bulunmamasını bozma nedeni olarak kabul etmiştir. Bazen de sadece kan ve idrar örneği alınması uyuşturucu madde kullanma suçu bakımından etkin bir soruşturma yöntemi olmayabilir. Böyle zamanlarda kıl örneği de alınmasına dikkat edilmelidir. Somut olayda şüphelinin kan ve idrarında “metamfetamin” maddesi bulunmamasına rağmen alınan kıl örneğinde söz konusu maddeye rastlanmıştır.⁵⁵⁷ Söz konusu tedbirin doğru uygulanmaması halinde TCK’nın

⁵⁵⁵ Y12.CD, 04/12/2018-2017/708-2018/608,

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

⁵⁵⁶ Başer Doğan, Z., “Türk ve Alman Ceza Muhakemesinde Şüpheli veya Sanığın Vücudundan Kan Örneği Alınmasına İlişkin Karar”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2, Temmuz 2017, s. 280-281 (s. 273-303).

⁵⁵⁷ Y10.CD, 14/01/2019 2018/5695-2019/227,

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

Somut olayda, Yargıtay kanun yararına bozma yolunda yapmış olduğu incelemede, diğer şüphelinin hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilen şüphelinin uyuşturucu madde kullandığını ifadesinde belirtmesi ve kıl örneğinde uyuşturucu maddenin tespit edilmesini kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturduğuna karar vermiştir. Sulh ceza hakimliği ise şüphelinin yüklenen suçu işlemediğine ilişkin iddiayı haklı görmüştür. Bu durumda aslında halen etkin soruşturma bakımından eksik bir husus kalmaktadır. O da kan ve idrarında uyuşturucu madde tespit edilememesine rağmen kıl örneğinde çıkmasının, diğer şüphelinin kullandığı uyuşturucu maddeden kaynaklanma ihtimali ile yeni bir bilirkişi raporu alınarak bu durumun açıklığa kavuşturulması gerekir.

191'inci maddesine istinaden verilen denetimli serbestlik kararının ihlal edilmesini engelleyerek kişi hakkında iddianame düzenlenemeyecek, bu durum ise etkin soruşturmayı olumsuz yönde etkileyecektir.

Moleküler genetik incelemenin iki yönlü olarak ele alınması gerekir. Birincisi, olay yerinden alınan iz materyalin analizi, diğeri ise şüpheli veya sanıktan alınan vücut materyalinin analizidir. İnceleme, her durumda şüpheli, sanık veya mağdurdan alınan örnekler ile bir mukayese işlemini gerektirecektir.⁵⁵⁸ Moleküler genetik inceleme için gerekli olan mukayesenin hukuka uygun yapılmaması halinde söz konusu delillerin kullanılamayacağı gözden uzak tutulmamalıdır. Konuyla ilgili belirtilmesi gereken bir başka husus ise olay yerinden elde edilen delillerde yapılan inceleme sonucunda, kişinin DNA'sı ile elde edilen delile ait DNA incelemesi birbiriyle uyumlu olmaz ise kişi suçlu değildir denilememesidir. Çünkü kişi olay yerinde hiçbir delil bırakmayabilir.⁵⁵⁹

Özellikle cinsel suçlarda olay yerinde yapılan inceleme ve elde edilen deliller önemli olmaktadır. Bu deliller üzerinde bilimsel inceleme yapılmadan yapılan bir soruşturma, soruşturmanın etkinliğini olumsuz yönde etkileyecektir. Örneğin Yargıtay Cumhuriyet başsavcılığının itirazı üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunda tartışılan ve karara bağlanan bir cinsel saldırı dosyasında⁵⁶⁰, Başsavcılık, evde bulunan peçeteler, mağdurenin iç çamaşırları ile yataktan alınan kıl örnekleri üzerinde yapılacak bilimsel inceleme sonucunda mağdure ve sanığa ait DNA genotipleri ile karşılaştırılarak sorunun çözümlenmesi gerektiğine işaret etmiştir. Bu kararda karşı oy veren üye Başsavcılıkla aynı görüşleri paylaşarak, etkin soruşturma yükümlülüğünün AİHM kararları kapsamında Türkiye bakımından önemini vurgulayarak, olay yerinden elde edilen ve emanette kayıtlı bulunan mağdureye ait iç çamaşırları, peçeteler ve yataktan alındığı belirtilen kıl örnekleri üzerinde herhangi bir bilimsel inceleme yapılmamasını etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlali olduğunu değerlendirmiştir. Başka bir Yargıtay kararında sanığa ait yelek ve çantada (sanığa ait olup olmadığının tespiti için) moleküler genetik inceleme yapılmamasını eksik araştırma kabul edilerek hükmün bozulmasına

⁵⁵⁸ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 465.

⁵⁵⁹ Özen, s. 512.

⁵⁶⁰ YCGK, 11/04/2017-2016/14-943-2017/223, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t.01/07/2019,

karar verilmiştir.⁵⁶¹ Anayasa Mahkemesi'nin 16/09/2015 tarihli kararında etkin soruşturma bakımından ölen kişinin özel eşyalarının muhafaza altına alınarak başka bir kişiye ait biyolojik izin bulunup bulunmadığı yönünde araştırma yapılması gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁶² Mahkeme'nin 24/03/2016 tarihli başka bir kararında ise kötü muamele iddiasıyla ilgili olarak gerektiğinde mezarın açılarak cesede ait moleküler genetik inceleme yapılmamasını yürütülen soruşturma bakımından eksiklik olarak ifade etmiştir.⁵⁶³ Bu kararlardan da görüleceği üzere moleküler genetik inceleme için mukayese edilecek delillerin gecikmeksizin elde edilmesi gerekmektedir. Aksi halde bu deliller zaman içerisinde yok olabilir.

7. İç ve Dış Beden Muayenesi

Özellikle cinsel suçlarda uygulama alanı bulan iç ve dış beden muayenesi zamanında ve ehil kişilerce yerine getirilmesi bakımından önemli bir yer tutmaktadır.⁵⁶⁴ Ayrıca bu tip özellik taşıyan suçlarda mağdurun hastaneye sevinde yazılacak olan yazıda önemli bilgilerin talep edilmesi gerekebilir. Mağdurun vücudunda moleküler genetik incelemeye konu olabilecek kan, tükürük, idrar, meni ve tırnak gibi biyolojik materyallerin tespiti ve varsa bunların usulünce muhafaza altına alınması istenebilir.⁵⁶⁵ Aynı husus şüpheli bakımından da geçerlidir. Cinsel suç mağdurlarının iç ve dış beden muayenesinde muayene sırasında mağdurun vereceği bilgiler çok önemlidir. Doktorların mağduru muayene ederken vücutta tespit ettikleri ekimozları açıklattırması gerekebilir.⁵⁶⁶ Atış artığı için elden ve yüzden svap alınması CMK'nın 160'ıncı maddesi kapsamında olup beden muayenesi kapsamında değildir. Ölü üzerinden örnek alma ve muayene keşif veya otopsinin konusu olabilir.⁵⁶⁷ Bu hususların etkin soruşturma bakımından önemi, bir koruma tedbirini gereksiz yere veya usulüne uygun olmayacak

⁵⁶¹ Y20.CD, 26/11/2018- 2015/11348-2018/5473,

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

⁵⁶² AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 20134668, Prg. 83. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/4668>, e.t. 29/07/2019.

⁵⁶³ AYM, Gülli Dağhan ve Mehmet Nesih Dağhan Başvurusu, 24/03/2016, Başvuru no. 2013/1951, Prg. 69, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1951>, e.t. 29/07/2019.

⁵⁶⁴ Özellikle çocukların muayenelerinde acil servis bölümlerinde uzman doktorlarla bir an önce muayene yapılması gerekmektedir. Aksi halde delillerin kaybolması, tıbbi kayıtlarda bazı eksiklerin ortaya çıkması ve yetersiz raporların düzenlenmesi sonucu doğabilir. Bkz. Kızılarıslan, s. 169.

⁵⁶⁵ Aslan, s. 322.

⁵⁶⁶ Çalışkan, s. 36.

⁵⁶⁷ Nuhoglu, A., "Beden Muayenesi", Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. III, S. 2, 2006, Özel Sayı: Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, s. 326 (s. 323-336), Şık, s. 208.

bir şekilde uygulamak yapılan işlemin “tam ve zamanında” uygulanmasını ve makul sürede soruşturmayı olumsuz yönde etkileyerek etkin soruşturmaya tesir edecektir.

Anayasa Mahkemesi’ne yapılan bir bireysel başvuruda, başvurucular, mağdur oldukları kötü muamele eylemine ilişkin olarak rapora geç gönderildiklerini ve raporun gerçekleri yansıtmadığını iddia etmişlerdir.⁵⁶⁸ Bu yönüyle mağdurun rapora geç gönderilmesi halinde yara veya izlerin zaman içerisinde kaybolması tehlikesiyle karşılaşarak raporun sıhhati zarar görebilecektir. Etkin soruşturma şartlarının sağlanması bakımından rapora geç gönderilmesi işlemi, soruşturmanın ivedi bir şekilde başlatılıp makul hızla devam etmesi ölçüsünde değerlendirilen delillerin bir an önce toplanması gerektiğine dair kurala aykırılık teşkil edecektir. Bu konuda belirtilmesi gereken husus, insan hakları ihlalleri ile ilgili iddialarda soruşturma yükümlülüğünün iddiayı kabul etme anlamına gelmeyeceği, iddiaların ciddiye alınması ve adil bir sonucu garanti eden bir usulle soruşturma yapılması, kötü muamele yasağına ilişkin usul zorunluluğunu teşkil edeceğidir. Bu bakımdan doktor muayenesinin geciktirilmeden ayrıntılı olarak yapılması önemli bir konu olup eğer böyle bir iddia varsa buna ilişkin delil savcı bakımından toplanması gereken bir delildir. Aynı zamanda bu delil iddianame iade nedenleri arasında belirtilen suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil niteliğinde değerlendirilebilecektir. Anayasa Mahkemesi bu konuda yapmış olduğu değerlendirmeye böyle bir delilin “olmazsa olmaz” nitelikte olduğunu tespit etmiştir.⁵⁶⁹

Doktor raporu alınması sırasında güvenlik görevlilerinin doktor muayene odasında bulunması ayrı bir sorundur.⁵⁷⁰ Böyle bir durum etkin soruşturma kriterleri bakımından soruşturmanın bağımsız makamlarca yürütülmesine engel teşkil etmektedir. Anayasa Mahkemesi’nin incelemesine konu somut bir olayda başvurucular güvenlik

⁵⁶⁸ AYM, F.E ve Diğerleri Başvurusu, 23/01/2019, Başvuru No. 2014/15586, Prg. 147, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15586>, e.t. 25/07/2019.

⁵⁶⁹ AYM, F.E ve Diğerleri Başvurusu, 23/01/2019, Başvuru No. 2014/15586, Prg. 148, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15586>, e.t. 25/07/2019.

⁵⁷⁰ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 9’uncu maddesine göre; “*Hekim ile muayene edilen şahsın yalnız kalmaları, muayenenin hekim hasta ilişkisi çerçevesinde yapılması esastır. Ancak, hekim kişisel güvenlik endişesini ileri sürerek muayenenin kolluk görevlisinin gözetiminde yapılmasını isteyebilir. Bu istek belgelendirilerek yerine getirilir. Bu durumda gözaltına alınan kişinin talebi hâlinde müdafî de muayene sırasında gecikmeye neden olmamak kaydıyla hazır bulunabilir*”. Başkaca sorunlar muayeneyi gerçekleştiren doktorun bilgisinin yetersizliği ve raporun sağlıklı olmaması olarak ifade edilmektedir. Bkz. Hoşgöl, “Ceza Muhakemesinde Deliller Bakımından Etkin Soruşturma Yükümlülüğü” s. 1707.

görevlilerinin doktor muayene odasında bulunduğunu iddia etmişler ve bu hususun mahkemece tespiti neticesinde usulüne uygun muayene raporu alınmaması, kötü muamele yasağının usul yönünden ihlaline dayalı olarak ifade edilmiştir.⁵⁷¹ Mağdurun muayene edilmesi ve adli rapor düzenlenmesiyle ilgili bir başka meselede darp-cebire maruz kaldığını ifade ederek doktora başvuran ve hakkında adli rapor düzenlenen kişinin iddiaları ile ilgili raporun gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet başsavcılığına bildirilmesi gerektiği hususudur. Anayasa Mahkemesi somut olayda kolluk kuvvetlerinin müdahalesi neticesinde darp ve cebire maruz kaldığını ifade ederek hakkında adli rapor düzenlenen kişinin başvurusu ile ilgili olarak, yapılan soruşturmanın rapor tanzim tarihinden beş ay sonra kişinin Cumhuriyet başsavcılığına başvurusu üzerine soruşturmaya başlanmasının, soruşturmanın derhal başlatılması kriterine aykırı olduğunu tespit etmiştir.⁵⁷²

İç beden muayenesi bakımından özellikle uyuşturucu madde suçlarında “kusturucu madde” kullanıldığı görülmektedir. Soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülerek uyuşturucu maddeye en kısa sürede ulaşılabilmesi ve maddenin temini için başvuru bu yöntem suçun ortaya çıkarılmasında etkili olabilecek ise de bu yöntem kişinin aşağılanmasına neden olarak bir kişilik hakkı ihlaline neden olabilecektir. Kişi sağlığının telafisi imkânsız bir şekilde zarar görmesine ve hatta, kişinin de ölümüne neden olabilecektir.⁵⁷³ Hızlı bir şekilde delile ulaşarak etkinlik sağlanmak istenirken hukuka aykırı delil elde ederek bu delilin kullanılamaması sonucu doğacaktır.⁵⁷⁴

⁵⁷¹ AYM, F.E ve Diğerleri Başvurusu, 23/01/2019, Başvuru No. 2014/15586, Prg. 149, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15586>, e.t. 25/07/2019.

⁵⁷² AYM, Mehmet Güneş Başvurusu, 11/12/2018, Başvuru no. 2015/16417, Prg. 53, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/16417>, e.t. 29/07/2019.

⁵⁷³ AİHM, Jalloh/Almanya, 11/07/2006, Başvuru no. 54810/00, Schuhr, J. C., “Kusturucu Madde Kullanmak İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Bir Muameledir”, Prof. Dr. Veli Özer Özbek’e Armağan Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat, Yener Ünver (ed.), Alexandra Deniz Üner (çev.), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2014, s. 167, (s. 163-172), İlaç ile kusturularak şüphelinin midesinden uyuşturucunun çıkarılması aynı zamanda insan onuruna aykırı bir müdahaledir. Buna karşılık şüpheli kusturulmadığı takdirde söz konusu uyuşturucu madde midesinde çözülme tehlikesi varsa müdahale gündeme gelebilecektir. Bkz. Nuhoglu, s. 324, dipnot 6.

⁵⁷⁴ Yüksel Kitapçioğlu, T., “Arama Kararının Hukuka Aykırı Şekilde İcrasından Elde Edilen Delilin Hükme Esas Alınması Sorunu Üzerine Karar İncelemesi”, İstanbul Hukuk Mecmuası, S. 76 (1), 2018, s. 123 (s. 109-131), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/545102>, e.t. 15/08/2019, AİHM, Jalloh/Almanya, 11/07/2006, Başvuru no. 54810/00.

8. Olay Yeri İnceleme

“Olay yeri inceleme” konusu birçok suç türünde neredeyse soruşturmanın merkezinde bulunmaktadır. Özellikle, kasten öldürme, trafik kazası şeklinde gerçekleşen taksirle öldürme olayları ile terör suçlarında olay yeri inceleme işleminden etkin bir şekilde faydalanmak gerekir. Olayın oluş şekline göre olay yeri incelemenin yapılış şekli de değişebilmektedir.⁵⁷⁵ Bu yönüyle konuya bakıldığında, olay yeri inceleme konusuna biraz daha detaylı olarak alt başlıklar halinde değinilecektir. Burada ise kısaca olay yeri inceleme hakkında genel bilgiler verilecektir.

Olay yeri incelemesi, suç işlenen yerde, bilimsel ve teknik araştırma yöntemleriyle suçun işlenme şekli, sebebi ve faili hakkında bilgi verecek delillerin aranması, bulunması ve bunların korunması için yapılan işlemlerin tümü olarak ifade edilmektedir.⁵⁷⁶ Olay yerinde elde edilen delillerin hukuka uygun elde edilmesi gerektiğinden, soruşturma ve kovuşturmada kullanılabilirliği bakımından, olay yeri incelemenin arama hükümlerine tabi olup olmayacağı önemli bir tartışmayı beraberinde getirir. Herkesin girip çıkabileceği kamuya açık alanlar dışında kalan yerlerde olay yeri inceleme her yönüyle arama hükümlerine tabi olmalıdır.⁵⁷⁷ Olay yeri incelemede gerçekleştirilen işlemin arama hükümlerine tabi olup olmadığının tespiti etkin soruşturma bakımından işlemin “tam ve zamanında” yapılması ve hukuka uygun delillere dayanılması kriterleri bakımından önemlidir. Olay yeri incelemeyi etkileyen

---

⁵⁷⁵ Su altında olay yeri inceleme, güvenliğin sağlanması, olay yeri inceleme yönetmeleri ve delillerin su yüzeyine çıkarılması hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Öztürk, A. F/Hancı, İ. H/Cantürk, N., Su Altı Olay Yeri İnceleme, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 29-129. Patlama sonrası olay yerinde delil toplama faaliyetleri ve olay yerinde alınması gereken önlemler hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Seyhan, E., Temel Patlayıcı Bilgileri ile Patlama Sonrası Olay Yeri İncelemesi Patlama Zincirleri-Patlamaların Etkileri Delil Araştırma/Toplama Teknikleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 249-288. Yangın sonrası olay yeri inceleme ve yangın tespit köpeği hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Telli, A/Kavcin, A. B., Yangın Kriminolojisi Bilgisi, Kriminoloji-Olay Yeri İnceleme, Yangın Başlangıç Yerinin Tespit Edilmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 39-61. Yangın tespit köpekleri 5 adet yangın hızlandırıcı maddesini bulabildiği, bunların; benzin, mazot, gaz yağı, tiner ve etil alkol olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Telli/Kavcin, s. 59.

⁵⁷⁶ Centel/Zafer, s. 357.

⁵⁷⁷ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 314. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nin 9/2 inci maddesine göre, suç işlenen yerlerde, sebep ve sonuç ilişkisini ortaya koyacak delillerin aranması, bulunması ve el koyulması için geliştirilmiş bilimsel ve teknik araştırma işlemlerinin, herkesin girip çıkabileceği kamuya açık alanlarda yapılması için bir emir veya karar gerekmez. Bu yerler dışındaki olay yeri inceleme işlemleri, hakim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hallerde ise konut, işyeri ve kamuya açık olmayan kapalı alanlar dışındaki yerlerde kolluk amirinin yazılı emri üzerine gerçekleştirilir.

bazı faktörler bulunmaktadır. Etkin bir soruşturmada bu faktörlerde önemli yer bulacaktır. Bunlar; olayın türü, yeri, kapsadığı alan, işlenme şekli, zamanı, soruşturmacının bilgi ve tecrübesi gibi faktörlerdir.⁵⁷⁸

Olay yeri incelemenin hukuka uygun bir şekilde yapılması, toplanacak deliller ve faillerin tespiti bakımından çok önemlidir. AİHM kararlarında olay yeri incelemeye büyük önem verilmiştir. Mahkemenin bu konuda değerlendirdiği ilk husus olay yeri incelemenin bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından yapılıp yapılmadığıdır. İşkence yasağı ve yaşama hakkına ilişkin davalarda, özellikle kolluk güçlerinin veya kamu görevlilerinin şüpheli konumunda oldukları olaylarda olay yeri incelemesinin bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmış olması etkin soruşturma bakımından önemli bir husustur.⁵⁷⁹ İkinci bir husus, incelemenin ivedilikle yapılıp yapılmadığıdır. Etkin soruşturma kapsamında kolluğa en hızlı şekilde talimatların verilmesi gerekmektedir.⁵⁸⁰ Diğer bir husus ise ayrıntılı bir inceleme yapılıp yapılmadığıdır. Bu nedenle olay yeri inceleme sırasında olay yerinin kayıt altına alınmasına, balistik ve kriminalistik incelemeye esas olmak üzere silah, parmak izi, mermi ve patlayıcı parçalarının toplanmasına, olay yerinde bulunan görgü tanıklarının ifadelerinin alınmasına önem verilmektedir. AİHM Şükran Aydın/Türkiye kararında⁵⁸¹, Cumhuriyet savcısının olay yerine gitmemesini ve Tanrıkulu/Türkiye davasında⁵⁸² olay yeri tutanağında olay tanıklarına yer verilmemesini, raporun geç hazırlanmasını, fotoğrafların temin edilmemesini ve krokinin yetersiz olmasını eleştirmiştir. Yargıtay da bir kararında, gerektiğinde olay mahallinde araştırma yapılarak görgüye dayalı bilgisi olanların araştırılması gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁸³ Bu karardan da anlaşılacağı üzere olay mahallinde bulunan tanıkların tespiti olay yeri inceleme tutanağında belirtilmesi halinde soruşturmaya olumlu katkısı olacaktır. Anayasa Mahkemesi'nin 04/04/2019 tarihli kararına yansıyan başvuruda, olay yerinde bulunan tanığın olaya ilişkin olarak mermi vuruş yerleri, mermilerin yere dağılımı ve mesleki tecrübesine göre sanık tarafından seri

---

⁵⁷⁸ Arslantürk, s. 331-332.

⁵⁷⁹ Deveci, s. 72.

⁵⁸⁰ Arslantürk, s. 335.

⁵⁸¹ AİHM, Aydın/Türkiye, 24/05/2005, Başvuru no. 25660/94, Prg. 106, 109, Deveci, s. 72.

⁵⁸² AİHM, Tanrıkulu/Türkiye, 08/07/1999, Başvuru no. 23763/94, Prg. 104. Deveci, 73.

⁵⁸³ Y1.CD, 19/03/2018-2017/1698-2018/1253, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

atış değil ve tek tek atış yapıldığına yönelik ifadesi alınmış ve bu düşünceyle olayın taksirle değil kasten öldürme şeklinde gerçekleştiği yönünde düşüncesinin oluştuğunu ifade etmiştir. Bu olaydaki tanık anlatımından olay yerindeki bir tanığın etkin soruşturma ve sonuçları bakımından çok fazla önemli olduğu görülmektedir.⁵⁸⁴

Etkin soruşturma yapılması bakımından delillerin elde edildiği en önemli aşamalardan birisi olay yeri inceleme aşamasıdır. Olay yeri inceleme işleminin usulüne uygun bir şekilde yerine getirilmemesi halinde soruşturma bakımından hayati öneme sahip delillerin elde edilmesinden mahrum kalınabileceği gibi elde edilen delillerin hukuka aykırı olması neticesi de doğabilecektir.⁵⁸⁵ Olay yerinde müdafinin veya vekilin de bulunması etkin soruşturma bakımından denetim ilkesinin yerine getirilmesi için önemlidir. Müdafii veya vekil olay yerinde bulunarak olay yerinin ayrıntılı bir şekilde tutanağa geçirilmesini kontrol etmeli ve gerektiğinde bu tutanak hakkında konu ile ilgili olarak uzman mütalaası alınmalıdır.⁵⁸⁶

Olay yeri incelenmesinin konu bakımından ehemmiyeti dikkate alınarak aşağıda ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Olay yeri inceleme, işlemlerin tam ve zamanında yapılması ile soruşturmanın olayları ve sorumluları ortaya çıkaracak güçte olması kriteri ile yakından ilgilidir. Bu inceleme sayesinde olay yeri incelemesinde yapılabilecek hataların da daha net ortaya konması sağlamış olacaktır.

A. Olay Yerine İlk Giden Adli Kolluk Görevlisinin Yapması Gereken İşlemler

Olay yerine ulaşacak kolluk personeli gitmeden önce belirli bir plan ve düzene göre olay yerine gitmelidir. Götürülecek personel sayısı da ihtiyaca göre belirlenmelidir. PVSK ek madde 6/3'üncü maddeye göre, edinilen bilgi, alınan ihbar-şikâyet üzerine veya kendiliğinden bir suçla karşılaşan polis, olay yerinde kişilerin ve toplumun sağlığına, vücut bütünlüğüne veya malvarlığına zarar gelmemesi ile suçun delillerinin kaybolmaması ya da bozulmaması için derhal gerekli tedbirleri alır. Toplanacak

⁵⁸⁴ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 170, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

⁵⁸⁵ Özkara, E/Sivaslı, A, Olay Yeri İncelemesinde Adli Makamların Ve Avukatların Rolü, Hukuk Öğrencileri ve Uygulayıcıları için Adli Tıp, Erdem Özkara (ed.), Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2017, s. 239.

⁵⁸⁶ a.g.e., s. 244.

delillerin kaybolmaması, değiştirilmemesi veya bozulmaması için kolluğun derhal delilleri tespit ederek muhafaza altına alması gerekir.⁵⁸⁷ Özellikle el ve ayak izlerine dikkat edilmeli, başkalarının el veya ayak izleri ile olay yerindeki izlerin karışmasının önlenmesi gerekir. Mevsim şartlarına göre bozulacak delillerle ilgili gerekli önlemler alınmalıdır. Geçmişte Türkiye’de yaşanan son derece üzücü Soma maden kazasına ilişkin olayda, olay yerinin muhafaza altına alınmadığı, işçilerin çıkarılmasından sonra beton dökülerek kapatıldığı ve bu şekilde delillerin karartıldığı iddia edilmiştir.⁵⁸⁸

Olay yerine gelen ilk ekibin birincil olay yeri ile birlikte ikincil olay yerini de tespit edip gerekli önlemleri alması gerekmektedir. Birinci olay yeri olay gerçekleştiği veya olayla ilgili en çok bulgunun bulunduğu alanı, ikincil olay yeri ise olayla ilgili bulguların bulunabileceği alanı ifade etmektedir.⁵⁸⁹ Etkin soruşturma bakımından ikincil olay yerinin de göz ardı edilmemesi ve hemen incelenmesi gerekir.

B. Olay Yeri İnceleme Ekibinin Yapması Gereken İşlemler

Olay yerine giden olay yeri inceleme ekibi ilk olarak olay yerinin güvenliğini sağlamalı ve dışsal bir müdahalenin meydana gelmesini engellemelidir.⁵⁹⁰ Örneğin, ölen kişinin yakınlarının olay yerinde bulunması halinde, olay yeri inceleme ekibinin engellemeleri anlayışla karşılanmayabilir. Bu nedenle olay yerinde yeni bir olayın meydana gelmesini engelleyecek güvenlik önlemleri yeterli güvenlik personeli ile

---

⁵⁸⁷ Deveci, s. 72.

⁵⁸⁸ Güven, G., “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı Işığında Kamu Görevlileri Tarafından Gerçekleştirilen Yaşam Hakkı İhlallerinde Etkin Soruşturma Yükümlülüğü Sorunsalı”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 88, S. 2014/5, Eylül-Ekim 2014, s. 372 (s. 364-377).

⁵⁸⁹ Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 21. Örnek olarak cesedin, birincil olay yeri olan cinayet mahallinden alınarak araziye atılması halinde arazinin ikincil olay yeri olacağı ifade edilmektedir. Bkz. a.g.e., s. 21.

⁵⁹⁰ PVSK’nın ek madde 6/4’üncü maddeye göre, “bir suç işlendiği veya işlenmekte olduğu bilgisini edinen polis, olay yerinin korunması, delillerin tespiti, kaybolmaması ya da bozulmaması için acele tedbirleri aldıktan sonra el koyduğu delleri, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri derhal Cumhuriyet savcısına bildirir ve Cumhuriyet savcısının emri doğrultusunda işin aydınlatılması için gerekli soruşturma işlemlerini yapar”. Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında (Olay Yeri İnceleme Yönetmeliği) Yönetmeliğin 5’inci maddesine göre, olay yerinde, olayın önem ve çeşidine göre, öncelikle şu tedbirler alınır: a) Yaralılara ilk müdahale ve tahliye işlemleri yapılır. b) Seyirci kalabalığı uzaklaştırılır.c) Olay yeri giriş ve çıkışları kontrol altında tutulur. d) Trafik akışının devamı sağlanır. e) Olay yeri yakınında bulunan şahıslar kontrol edilir. f) Delillerin bozulması, değişmesi kaybolması önlenir. g) Mevcut oldukları takdirde sanıklar muhafaza altına alınır. h) Şahitlerin ifadeleri alınmadan olay yerinden uzaklaşmaları önlenir. ı) Şüphelilerin şahitlerle ve şahitlerin birbirleriyle konuşmaları önlenir.

alınmalıdır. Eğer Cumhuriyet savcısına haber verilmemiş ise derhal Cumhuriyet savcısına bilgi verilerek gerekli talimatları alınmalıdır. Cumhuriyet savcısı olay yerine gelinceye kadar hiçbir şeyin yeri değiştirilmemelidir. Talimat vermesi halinde gerekli fotoğraflama ve video kayıt işlemleri savcı gelinceye kadar yapılabilir. Böylelikle olay yerinin incelenmesinde zamandan tasarruf sağlanmış olacaktır.

Bir diğer önemli husus olay yerinde bulunan kişilerin delilleri karartabileceği veya ortadan kaldıracabileceğine yönelik ihtimaldir. Anayasa Mahkemesi'nin 04/04/2019 tarihli kararına da yansıdığı gibi başvurucunun iddiası sanığın yakınlarının olay yerine olay yeri inceleme ekibi ve Cumhuriyet savcısından önce gelerek olayda kullanıldığı iddia edilen kovanların toplandığı yönündedir. Bu durumun etkin soruşturma ve yaşam hakkı bakımından kabul edilemez olduğu değerlendirilmiştir.⁵⁹¹

C. Olay Yerine Giden Cumhuriyet Savcısının Yapması Gereken İşlemler

Olay yerine giden Cumhuriyet savcısı ilk olarak olay yerinin güvenliğinin sağlanıp sağlanmadığını kontrol ettikten sonra olay yerini genel bir bakış açısıyla incelemeli, detay incelemeleri ise aşama aşama sonraya bırakmalıdır. Dış etmenler savcının verimli bir şekilde olay yerini incelemesini olumsuz yönde etkileyecektir. Olay yerinde taşkınlık yapan kişiler mevcut ise bunların olay yerinden uzaklaştırılması sağlanmalıdır. Daha sonra olay yerinde cesedin dış görünüşü ve olay yerinde bulunan eşya ve çevre özellikleri dikkate alınarak ölü muayene ve olay yeri inceleme tutanağı düzenlenir. Kolluk görevlilerinin şüphelileri yakalamak için gerçekleştirdikleri faaliyetler sırasında meydana gelen ölüm olaylarında Cumhuriyet savcısının yapacağı olay yeri inceleme, kolluk görevlilerinin gerçekleştireceği olay yeri incelemesinin yanında önemli olacaktır. Savcı olayın tanıklarını tespit ederek dinlemelidir. Gözaltında meydana gelen ölüm olaylarıyla ilgili olarak da yine müşteki ve şüphelilerin vermiş olduğu ifadelerin doğru olup olmadığını tespit edebilmek için olay yerine giderek detaylı araştırma yapmalıdır.⁵⁹² Kolluk görevlilerinin korunduğu izlenimi verecek hususlar Cumhuriyet savcısınca aydınlatılmalıdır.

⁵⁹¹ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru No. 2014/850, Prg. 172, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

⁵⁹² Çalışkan, s. 35.

Ç. Olay Yerinden Ayrılırken Cumhuriyet Savcısının Yapması Gereken İşlemler

Ölü muayene işleminin olay yerinde yerine getirilmesi mümkün değilse olay yeri inceleme işlemi tamamlandıktan sonra derhal cesedin ölü muayene ve otopsi işlemi yapılmak üzere ilgili hastaneye kaldırılması talimatı verilmelidir. Ayrıca olay yerinde bulunan ve olayla ilgisi olan bilgi sahibi, müşteki veya şüpheli gibi kişilerin ifadelerinin hemen alınması için kolluk görevlilerine gerekli talimatlar verilmelidir. PVSK'nın ek madde 6/8'inci maddesine göre, olay yeri dışında kalan ve o suça ilişkin delil elde edilebileceği yönünde kuvvetli şüphe sebebi bulunan konut, işyeri ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda yapılacak işlemler için CMK'nın arama ve elkoymaya ilişkin hükümleri uygulanır. Bu nedenle, gerekmesi halinde arama ve elkoyma işlemleri için gecikmesinde sakınca bulunursa Cumhuriyet savcısının yazılı talimatı olay yerinde verilebilir.

Olay yerinin kendisinin konut veya işyeri olması, buranın ölen kişiye değil de başkasına ait olması halinde bu konutta yapılacak incelemelerin olay yeri inceleme kapsamında arama ve elkoyma kararı olmadan mı yoksa karar alarak mı yapılması gerektiği önemli bir konudur. Böyle bir durumda, gecikmesinde sakınca bulunması halinde Cumhuriyet savcısının yazılı talimatı ile gecikmesinde sakınca bulunmaması halinde hakim kararı alınarak arama ve elkoyma işlemlerinin yapılması gerekir. Olay yerinde cesedin etrafında ve çıplak gözle görülen suç eşyalarının, delillerin (kovan, silah gibi) ise olay yeri inceleme kapsamında herhangi bir karara ihtiyaç olmadan delil poşetlerinde muhafaza altına alınması yeterlidir.

D. Olay Yeri İnceleme Tutanağında Belirtilmesi Gereken Hususlar

Olay Yeri İnceleme Yönetmeliği'nin 11'inci maddesine göre, olay yeri incelemesinin tüm safhaları tutanakla tespit edilir. Olay yeri inceleme tutanağında olay yeriyle ilgili bilgilerin yanı sıra olay yerinde bulunan tanıkların isimlerine de yer verilmelidir. AİHM'nin Tanrıkulu/Türkiye kararına göre, olay yeri inceleme raporunda görgü tanıklarının isimlerine yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁹³ Ayrıca adı geçen

---

⁵⁹³ Dalmış, s. 99.

Yönetmeliğin 7'nci maddesine göre, olay yerinde bulunan deliller toplanmadan olay yeri krokisi çizilir, yapılacak krokide, iz ve delillerin bulunduğu yerler, kesin ve doğru alınmış ölçüler, hava durumu, olayın zamanı, dosya numarası, krokiyi yapanın ismi, yönler ve birimin adı mutlaka yazılır. Cumhuriyet savcısı olay yeri inceleme tutanağını düzenlerken olay yerine saat kaçta geldiğini, şoför veya zabıt katibi, doktor, elektrik mühendisi gibi kimlerle geldiğini, olay yerinde bulunan cesedin konumu ve üzerindeki, olay yerinin genel ve detaylı görünüşünü, elde edilen eşyaların nerelerden elde edildiğini, özellikle trafik kazalarında havanın genel durumunu, olay yerinde varsa izleri ve suç unsuru oluşturabilecek hususları yazmalıdır. Bu tutanağı düzenlerken ileride suçun unsurlarının tespitinde bu tutanakta yazan hususların önemli olacağı unutmamalıdır. Ayrıca olay yeri inceleme ekibi ile Cumhuriyet savcısının olay yeri incelemesi sonucu tuttuğu tutanaklar ayrı tutanaklardır.⁵⁹⁴ Bu tutanakların da birbiriyle uyumlu olup olmadığı incelenmelidir.

E. Bazı Suçlarda Olay Yeri İncelemede Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Cumhuriyet savcısının ve kolluk görevlilerinin çok farklı ölüm ve öldürme olaylarıyla karşılaşmaları mümkündür ancak burada sadece önemli görülen bazı öldürme ve ölüm olaylarının olay yeri incelemesinde dikkat edilecek hususlara değinilecektir.

İntihar olaylarında sıkça karşılaşılabilen intihar türü “ası” sonucu intihar olmakla birlikte başka şekillerde de intihar gerçekleşebilir. Ası, “*bir ucu sabit yere bağlanmış, diğer ucuilmek, halka vb. şekilde boyuna geçirilmiş bağın vücudu tam veya yarı olarak askıya alarak solunum yolunun tıkanması veya boyundaki sinirlerin tazyiki (kırıklar) sonucu meydana gelen zorlamalı ölüm*” olarak ifade edilir.⁵⁹⁵ İntihar olayları sadece ası şeklinde gerçekleşmez. Kişinin bileklerini keserek aşırı kan kaybı nedeniyle, ilaç içerek ilaç zehirlenmesi nedeniyle veya başkaca yöntemlerle olması da mümkündür.⁵⁹⁶

İntihar vakası ile karşılaşan Cumhuriyet savcısı şu hususlara dikkat etmelidir.

⁵⁹⁴ Olay yeri inceleme tutanağı örneği için bkz. Akbey, s. 31.

⁵⁹⁵ Kaygısız, M., Adli Bilimler Suç Analizi, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2009, s. 48.

⁵⁹⁶ a.g.e., s. 48-49.

- Olay yerine ilk gidildiğinde olay yerinde erken yorum yapmamalı ve fikir yürütülmemelidir. Önyargılı bir yaklaşımla olay yerine bakılması halinde bulgu toplamanın etkinliği azalabilir.

- Olay yerinde şahsın ölü olarak bulunduğu yer ve çevresi araştırılır. Daha sonra krokisi çizilir. Fotoğraf ve video ile kayıt altına alınır.

- Olay yerinde elde edilen ölene ait eşyalar ileride olayın intihar olup olmadığı yönünde bize yol gösterici olabilir. Örneğin, somut olayda ölenin yakınları ölene ait çantanın tutanağa yazılmadığını ve bu eşya hakkında herhangi bir inceleme yapılmadığını bir soruşturma eksikliği olarak ileri sürmüşlerdir.⁵⁹⁷

- Ceset dış görünüşü ve olay yeri detaylı olarak tutanağa yazılır.

- Ölü muayenesi ve olay yeri inceleme işlemi tamamlanarak tutanak düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi 16/09/2015 tarihli kararında bu tip olaylarda ön yargılı davranılmaması gerektiğini, ası sonucu ölen kişinin intihar edebileceği ancak bunun her zaman bu şekilde gerçekleşmeyebileceğini, başka bir kişi tarafından da öldürülmüş olabileceğini ifade etmiştir. Maktulün ölüm sebebine ilişkin araştırmalar sırasında henüz soruşturma tamamlanmamış olmasına rağmen bazı belgelerde ön yargılı davranıldığı intibayı uyandıracak bir biçimde ası suretiyle intihar ettiğine dair bazı ifadeler yer verildiğini tespit etmiştir. Bu olayda eylemin gerçekleştirildiği yerin üçüncü kişilerin müdahalesine açık bir yer olduğu da dikkate alınarak ası mekanizmasının ölen kişi tarafından tek başına oluşturulup oluşturulmadığının araştırılması gerektiğini belirtmiştir. Böyle bir olayda ası mekanizmasının oluşturulması ile ilgili keşif ve bilirkişi incelemesi yapılması gerektiği de ifade edilmiştir.⁵⁹⁸

Bazen intihar gibi görünen olaylarda başkaca iddialar olmasına rağmen Cumhuriyet savcısının olay yerine hiç gitmediği görülür. AİHM'nin 13/11/2014 tarihli kararına konu bir başvuruda, maktulün ailesi maktulün yaşadığı evin dağınık ve

⁵⁹⁷ AİHM, Başbilen/Türkiye, 26/04/2016, Başvuru No. 35872/08, Prg. 19, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/BA%C5%9EB%C4%B0LEN_KARAR_35872-08_HHMT_TR.pdf, e.t. 31/07/2019.

⁵⁹⁸ AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 20134668, Prg. 77, 79, 80, 81, 90, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/4668>, e.t. 29/07/2019.

camlarının kırık olduğunu belirttiği halde savcının olay yerine hiç gitmediğini iddia etmiştir. AİHM olay yerine gidilmemesi ve inceleme yapılmamasını etkin soruşturma bakımından elde edilebilecek deliller ve olayın aydınlatılabilmesi bakımından “önemli bir fırsatın kaçırıldığı” şeklinde ifade etmiştir.⁵⁹⁹

Trafik kazalarında meydana gelen ölümlerde özellikle ilk yapılması gereken husus olay yerinin güvenlik altına alınmasıdır.⁶⁰⁰ Bu, trafik kazasının bulunduğu yeri izleyen meraklı sürücülerin yeni bir kaza meydana getirmesini engeller. Ayrıca, delillerin karartılmasının önüne geçilir. İlk olarak olay yeri kamera kaydına alınmalı ve fotoğrafı çekilmelidir. Cumhuriyet savcısı olay yerinde ayrıntılı inceleme yaparken de olay yerinin çeşitli yerlerinin fotoğraflarının alınması talimatını görüntü bilirkişisine verebilir.⁶⁰¹ Cesetlerin yerleri hiçbir şekilde değiştirilmemeli ve orijinal hali ile bu resimler alınmalıdır. Özellikle kaza yerinde bulunan trafik işaret ve levhaları da bu fotoğraflarda geniş görünümle yer almalıdır. Trafik kazalarında muhtemel kaza süsü verilmiş cinayet olayı da olabileceğinden her zaman temkinli yaklaşılmalı ve mantık dışı bulgular tutanakta yer almalıdır. Bir diğer önemli husus ise birden fazla kişinin araçta bulunması halinde gerçek sürücünün ölüm olayı gerçekleşen kişi ile yer değiştirmesidir. Böyle bir durumdan şüphe duyulması halinde araçta bulunabilecek kan izlerinden şüpheli ve ölen kişiye ait kan karşılaştırması yapılabilir. Bu sonuçlar şüpheliye açıklanmadan aracın neresinde oturduğunun sorulması gerekir. Kan karşılaştırması yapılabilmesi için ise otopsi sırasında kan alınması unutulmamalıdır. Ayrıca trafik kazalarında kazanın meydana geliş şekli, araçlarda oluşan hasar, kaza yerindeki konumları, hızları, varsa fren izleri, araç lastiklerinin durumu, kazadan yaralı kurtulan kişilerin doktor raporlarının temini hususlarının yerine getirilmesi önerilmektedir.⁶⁰²

Suda boğulma ile ölüm şekli, herhangi bir sıvının üst hava yolları ya da hava pasajının daha alt düzeylerine girmesi sonucu meydana gelen çeşitli mekanizmalarla akut derin hipoksi veya anoksinin meydana gelmesi ile gelişen ölümdür. Suda boğulma

⁵⁹⁹ AİHM, Durmaz/Türkiye, 13/11/2014, Başvuru No. 3621/07, Prg. 27, 62, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/durmaz2.pdf>, e.t. 31/07/2019.

⁶⁰⁰ Aslan, s. 286.

⁶⁰¹ Polat, s. 15.

⁶⁰² Akbey, s. 48.

olaylarında cinayete seyrek şekilde rastlansa da ihtimal dahilinde olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Yeni doğmuş bebek ve küçük çocuk ölümlerinde ise cinayet faktörü gözardı edilmemelidir. Yetişkinler için ise hile ile itme, ilaç veya başa vurmak suretiyle etkisiz hale getirme şeklinde suya atma meydana gelmiş olabilir. Kişinin silahla intihar ederek suya atılması da mümkün olduğundan bu tür ölüm olayları çok dikkatli incelenmelidir. Olay yeri çok geniş düşünülmeli ve cesetteki izlerin suya düşme ile meydana gelip gelmediği irdelenmelidir.⁶⁰³ Bu nedenle cesetteki dış bulguların olay yeri ile birlikte değerlendirilerek yazılması gerekir.

Yakarak öldürme halinde ya bir kişinin önce yaralanarak veya başka şekillerde etkisiz hale getirilerek yakılması söz konusu olabilir ya da direk yakıcı madde ile yakılarak öldürülmesi söz konusu olabilir. Her iki durumda da yakıcı madde ile kişinin yakılması gerekeceğinden benzin gibi hızlı bir şekilde yanan bir maddenin cesetle teması gerekir. Bunun için de bu maddenin olay yerine getirilmesi önemlidir. Yanma olayının nasıl meydana geldiğinin bu yönüyle olay yerinde incelenmesi gerekir. Yanma olayı üçüncü bir kişinin müdahalesi ile oluşmaması ihtimaline göre elektrik kontağı veya elektrikli aletlerin olay yerinde uzman kişilerle birlikte incelenmesi gerekir. Bunun için olay yerinde elektrik mühendisi veya bu kişinin bulunamaması halinde elektrik teknisyeni ile inceleme yapılır. İtfaiye görevlilerinin hazırlayacağı tutanaklar da olay yeri inceleme ve ölü muayene tutanağı ile birlikte değerlendirilmelidir. Yangın hızlandırıcı olarak benzinin olay yerine getirilmesi bakımından kamera kayıtlarının incelenmesi önemli olacaktır.

Ateşli silah yaralanmaları veya kesici delici aletle öldürme olayları da bu kapsamda değerlendirilebilir. Ateşli silah yaralarında genel olarak, atış yönü tespiti, atış mesafesi tespiti, mermi giriş-çıkış delikleri, merminin izlediği yolun tespiti, silah ve aksamlarının araştırılması önemlidir. Ayrıca, elbiselerin korunması, vücudun barut artığı için örnek alınmadan önce dışsal faktörlere karşı korunması, ellerin korunması ve metal artıkların dikkatlice aranması önerilir.⁶⁰⁴ Yapılan atış neticesinde atış artığının 6 saate kadar kaldığı belirtilmekte olup bu nedenle bir an önce atış artığına ilişkin el sıvabı

---

⁶⁰³ Kaygısız, s. 55.

⁶⁰⁴ a.g.e., s. 74-75.

alınmalıdır.⁶⁰⁵ Kişinin el sıvabında atış artığı tespit edilmesi halinde ateşli silahla atış yaptığının tespit edilmiş olacağı fikrine iştirak etmek mümkün değildir.⁶⁰⁶ Şöyle ki, şüpheli atış yapmasa bile çok kısa bir süre içinde atış yapılan silaha dokunma ile de atış artığının kişinin eline bulaşması mümkündür. Yani atış artığı bulunan kişinin atış yaptığının ilişkin kesin kanaat bizi yanlış sonuçlara götürebilir. Atış artığı tespit edilmemesi halinde de kişinin atış yapmadığı anlamı çıkarılamaz.⁶⁰⁷ Kesici ve delici alet yaralanmalarında ise özellikle aletin olay yerinde bırakılıp bırakılmadığına dikkat edilmelidir. Eğer kullanılan alet kırılır ise aletin bir kısmı vücut içinde kalabilir.⁶⁰⁸ Ateşli silahlarla öldürme olaylarında bazen taksirle öldürme süsü verilmiş olabileceğinden taksirle öldürme olayı gibi görünen olayların da dikkatle olay yeri incelemesi yapılmalıdır.⁶⁰⁹

9. Yer Gösterme

“Yer gösterme” işlemi de keşif olarak kabul edilmektedir.⁶¹⁰ Keşiften farklı olarak sadece soruşturma evresinde uygulanabilmektedir.⁶¹¹ Bu işlemin sadece soruşturma evresinde uygulanabilmesi ve kovuşturma evresinde uygulanmaması re’sen delil araştırma ilkesi bakımından bir eksikliktir. Kanaatimize göre, kovuşturma aşamasına sirayet etmesi gereken etkin soruşturmayı olumsuz etkilemektedir. Özellikle kasten öldürme suçunda gündeme gelebilen bir işlemdir. Bu işlemin doğru ve gerektiğinde uygulanması etkin soruşturma bakımından iki açıdan çok önemlidir. Birincisi yer gösterme işlemi neticesinde olay hakkında bilmediğimiz bilgi, bulgu ve delillere ulaşılabilir. İkincisi ise olay yerinde yapılacak yer gösterme işlemi neticesinde suçun gerçekten suç ikrar eden fail tarafından işlenip işlenmediği ortaya çıkacaktır. Eğer

---

⁶⁰⁵ Polat, s. 16.

⁶⁰⁶ a.g.e., s. 17.

⁶⁰⁷ a.g.e., s. 17.

⁶⁰⁸ Kaygısız, s. 72.

⁶⁰⁹ Akbey, s. 49.

⁶¹⁰ Yer gösterme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldız, A. K., “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme”, İÜHFMD, C. LXV, S. 1, İstanbul, 2007, s. 125-169 (s. 127-174). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/95694>, e.t. 21/12/2019,

⁶¹¹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 649. Yer gösterme işleminin hukuki niteliği olarak doğrulatma ifadesi alma, koruma tedbiri, keşif ve karma hukuki niteliğe sahip olduğunu savunan görüşler için bkz. Öntan, Y., “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yer Gösterme İşlemi”, AÜFHD, C. 62, S. 4, Ankara, 2013, s. 1092-1094 (s. 1087-1103). <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1882/19734.pdf>, e.t. 03/12/2019.

olayda suç üstlenme söz konusu ise şüpheli yer gösterme işleminde gerekli bilgileri eksik veya çelişkili şekilde verebilecektir.

CMK'nın 85'inci maddesine göre, susma hakkını kullanan veya suçunu inkar eden kişiye yer gösterme işlemi yaptırılamaz. Ayrıca Cumhuriyet savcısının bu işlemi bizzat yapması gerekir. Terör suçları söz konusu olduğunda, adli kolluk amiri de yer gösterme işlemi yaptırmaya yetkilidir.⁶¹² Soruşturmayı geciktirmemek kaydıyla, müdafii de yer gösterme işlemi sırasında hazır bulunabilir. Yer göstermenin hukuka uygun yapılıp yapılmadığının müdafii tarafından denetlenmesi için yer gösterme sırasında hazır bulunması gerekmektedir. CMK'nın 169'uncu maddesine uygun olarak yer gösterme işlemine ilişkin tutanak düzenlenir. Yer gösterme, olay yerinde doğrulatma ifade alma işlemi olarak nitelenmektedir. Bu nedenle yer göstermenin ifade alma kurallarına uygun olarak yerine getirilmesi gerekir.⁶¹³

Yer gösterme işleminin yapılabilmesi herhangi bir suç çeşidi ile sınırlanmamıştır. Doktrinde bir görüşe göre, bu düzenlemeden yer gösterme işlemi her suç bakımından uygulanabilir anlamı çıkarılsa bile, oranlılık ilkesi gereği olarak yapılacak soruşturmada yer gösterme işleminin faydalı, gerekli ve zorunlu olması gerektiği savunulmaktadır.⁶¹⁴ Makul hız ile soruşturmanın yürütülmesi bakımından gereksiz ve zorunlu olmaması halinde bu işleme başvurulmaması gerekir.

10. Keşif

CMK'nın 83'üncü maddesine göre keşif, hakim veya mahkeme veya naip hakim ya da istinabe olunan hakim ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır. Keşif tutanağına, var olan durum ile olayın özel niteliğine göre varlığı umulup da elde edilemeyen delillerin yokluğu da yazılır. Keşif, kişinin beş duyu organıyla, yani görerek, duyarak, koklayarak, tadarak ve dokunarak edindiği algılara ilişkin tespitlerdir.⁶¹⁵ Nesnelere, kişiler, belgeler, olgular ve deneyler keşfin

⁶¹² Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 644-645, Özen, s. 529-530, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 649-650, Centel/Zafer, s. 355, Öztürk/Erdem, s. 636.

⁶¹³ Centel/Zafer, s. 356.

⁶¹⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 654.

⁶¹⁵ Centel/Zafer, s. 346, Yurtcan, E., Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının Başvuru Kitabı, Adalet Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2018, s. 54, Turhan, s. 178, "Keşifte bir yer, obje, kişi, araç hakkında

konusunu oluşturabilir.⁶¹⁶ Etkin soruşturma bakımından keşif yapılabilecek hususlar geniş düşünülerek soruşturma yürütülmelidir.

Kolluğa keşif yapma yetkisi verilmemiştir.⁶¹⁷ Etkin soruşturma bakımından keşif yapılmasının zorunlu olduğu durumda soruşturma sırasında keşif yapılması gerekir. Keşfin mümkün olduğunca olayın hemen akabinde yapılması zorunluluk taşımaktadır. Çubuk Asliye Ceza Mahkemesi bir kararında olayın hemen akabinde, kusur durumunun tespiti bakımından keşif yapılmaması, delillerin kaybolması nedeniyle "trafik kazası tespit tutanağı"nın düzenlenmemesi, olayı birebir gören bir tanığın belirlenerek ifadesinin alınmamış olması, yani soruşturma sırasında etkin soruşturma yapılmaması hususlarını birlikte değerlendirerek sanık hakkında beraat kararı vermiştir. Bu olaya ilişkin, Yargıtay'ın 13/06/2017 tarihli kararında⁶¹⁸; sanık, mağdur çocuk ve tanık D.P. eşliğinde mahallinde keşif icra edilip, aracın ve mağdurun olay sırasındaki konumu tespit edildikten sonra dosyanın Adli Tıp Kurumu Trafik İhtisas Dairesine gönderilerek tarafların kusur oranına ilişkin rapor aldırılıp tüm deliller değerlendirildikten sonra sanığın hukuki durumunun tayini ve tespiti gerekirken, eksik inceleme ile karar verilmesini kanuna aykırı bulmuştur. Ayrıca, soruşturma aşamasında yerine getirilmeyen işlemlerin kovuşturma aşamasında icrası gerektiği ifade edilmiştir. Bu yönüyle konuya bakıldığında etkin soruşturmanın özellikleri kısmında belirtilen usul işlemlerinin "tam ve zamanında" yapılması kriteri önem kazanmaktadır. Usul işlemlerinin tam ve zamanında yapılması hem olay yerinin olaya yakın zamanda incelenmesini sağlayacak hem de dinlenecek kişilerin olayı hatırlamasını kolaylaştıracaktır. Bu husus soruşturmanın olayı ve sorumluları ortaya çıkaracak şekilde yapılması kriteri ile de ilgilidir. Anayasa Mahkemesi'nin 04/04/2019 tarihli kararında ise yargılama sırasında yapılması gereken keşfin önemini vurgulayarak, Ağır Ceza Mahkemesinin olayın

---

bilgi edinilir: Cinayet nerede işlendi? Trafik Kazasında kim, ne kadar süratle, hangi yoldan geliyordu? Fren izleri ne kadar, Trafik ışıkları var mı? Bir cinayet işlenmiş mi? Nereden nereye ateş edilmiş? Örneğin, kişi uyuşturucu imalatından yakalanmış ise tarlalarına gidip uyuşturucunun yetiştirilip yetiştirilmediği kontrol edilir. Keşifte cismin şekli, boyutu, özelliği, cisimler arasındaki uzaklık, yön, mesafe tespit edilir". Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 646.

⁶¹⁶ Özen, s. 523-524.

⁶¹⁷ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 248.

⁶¹⁸ Y12.CD, 13/06/2017-2016/1381-2017-5085, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/07/2019.

meydana geldiği zamanda bulunan ay ışığının resmi kurumlardan temini ile bu zaman diliminde olay yerinde uygulamalı keşif yapılmamasını etkin soruşturma bakımından önemli bir eksiklik olarak tespit etmiştir.⁶¹⁹

11. Otopsi ve Ölü Muayene İşlemi

Otopsi ve ölü muayene işleminin doğru bir şekilde ve ehil kişiler tarafından yerine getirilmesi olayın aydınlatılması⁶²⁰ bakımından çok önemlidir.⁶²¹ Etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesi halinde taraflarca denetim ilkesinin yerine getirilmesi için otopsi raporuna itirazlar da söz konusu olabilmektedir.⁶²² Özellikle acele edilerek otopsi salonu dışındaki yerlerde otopsi yapılması halinde yanlış sonuçlar doğabilir.⁶²³

CMK'ya göre müdafii veya vekil tarafından getirilen hekim de otopside hazır bulunabilir. Bu hekimin adli tıp uzmanı veya bu konuda deneyimi olan patolog olması gerektiği, otopsinin yerine getirilmesi sırasında bir teknik işlem veya yaklaşımla ilgili resmi adli tıp uzmanı ile bir görüş farklılığı doğması halinde bunun tutanağa yazılması gerektiği savunulmaktadır.⁶²⁴ Söz konusu düzenleme etkin soruşturma bakımından tarafların denetimi ilkesinin yerine getirilmesi için önem arz eder.

Ölü muayene işlemi ölünün dıştan muayenesi olarak tanımlanabilir. Bu muayenede tıbbi belirtilere bakılarak, ölüm zamanı ile nedeni tespit edilmeye çalışılır. Bu işlem Cumhuriyet savcısının huzurunda ve bir hekim görevlendirilerek yapılır. Otopsi işlemi ise, ölüm nedenini belirlemek için, bir cesedin, uygun olması halinde baş,

⁶¹⁹ AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru No. 2014/850, Prg. 174, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

⁶²⁰ Köksal, s. 24.

⁶²¹ Adli otopsi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Can, İ. Ö./Karaman, G. “Adli Otopsi Ve İlgili Yasal Düzenlemeler”, Hukuk Öğrencileri ve Uygulayıcıları için Adli Tıp, Erdem Özkara (ed.), Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2017, s. 313-330.

⁶²² Başvurucu otopsi raporuna ayrıntılı itirazda bulunmuş ve bu itirazında mermi giriş çıkış hizalarının olayla uyumlu olmadığını ifade etmiştir. Bkz. AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru No. 2014/850, Prg. 173, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

⁶²³ Can, İ. Ö., “Ölüm Nedeni ve Ölüm Orjini Araştırılmasında Postmortem Yöntemler ve Adli Otopsinin Değeri”, Hukuk Öğrencileri ve Uygulayıcıları için Adli Tıp, Erdem Özkara (ed.), Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2017, s. 305-306 (s. 303-311).

⁶²⁴ Can, s. 308.

göğüs ve karnının açılması suretiyle yerine getirilir.⁶²⁵ Adli nitelikte olmayan ölüm olayı savcıya bildirilmiş ise ölü muayene ve otopsi işlemine hemen geçilemez. Cesedin öncelikle hekim tarafından incelenmesi istenmelidir. Hekim ölümün doğal şekilde gerçekleştiğini tespit eder ve defin ruhsatı verirse soruşturmaya hiç başlanmaz.⁶²⁶ Böylece gereksiz soruşturma işlemlerinin de önüne geçilmiş olunur.

Ölen kişiyi son hastalığında tedavi eden hekimin otopsi yapması yasaklanmıştır. Bu hekim sadece hastalığın seyri hakkında bilgi vermek üzere çağrılabilir.⁶²⁷ Yargıtay kanun yararına bozma yolu ile gelen bir uyuşmazlıkta⁶²⁸, Cumhuriyet başsavcılığının kovuşturmaya yer olmadığına karar vermeden önce dinlenmesi gereken kişiler arasında maktulün anne ve babası ile birlikte ölene “son müdahaleyi yapan” sağlık görevlilerinin de olması gerektiğine karar vermiştir.

CMK'nın 86'ncı maddesine göre, engelleyici sebepler olmadıkça ölü muayenesinden veya otopside önce ölünün kimliği her suretle ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek belirlenir.⁶²⁹ Ölenin kimliğinin doğru belirlenmesi yürütülen soruşturmada önemli bir yere sahiptir. Gömülmüş bir ceset incelenmek veya otopsi yapılmak üzere mezardan çıkarılabilir. Bu kararı soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında mahkeme vermeye yetkilidir.⁶³⁰ Özellikle doktor hatası sonucu ölüm olayının gerçekleştiği yönünde ihbar veya şikâyet alınması halinde gömülmüş bir cesedin incelenmesi talimatı vermek gerekebilir.⁶³¹

AİHM, mağdurun kimliğini, ölüm sebebini ve olayın sorumlularını tespit etme amacıyla adli muayene ve otopsi yapılmasını soruşturmanın etkinliği bakımından önemli ve zorunlu kabul etmiştir. Dündar/Türkiye kararında⁶³², etkin soruşturma yükümlülüğünün, otopsi ve ölüm sebebi de dahil olmak üzere klinik bulguların, objektif

⁶²⁵ Centel/Zafer, s. 343-344, Turhan, s. 187, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 652.

⁶²⁶ Şık, s. 227, Can/Karaman, s. 319.

⁶²⁷ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 689.

⁶²⁸ Y1.CD, 14/03/2016, 2016/1554-2016/1208, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/07/2019.

⁶²⁹ Kimlik tanığının da bulunduğu ölü muayene ve otopsi tutanağı örneği için bkz. Akbey, s. 233-237. Otopsi raporu örneği için bkz. Polat, s. 827-828.

⁶³⁰ Özen, s. 533.

⁶³¹ Aslan, s. 297.

⁶³² AİHM, Dündar/Türkiye, 20/09/2005, Başvuru no. 226972/95, Prg. 41, Deveci, 84.

bir şekilde analizini kapsadığı ifade edilerek adli muayene ve otopsi ile etkin soruşturma ilişkisi kurulmuştur.⁶³³ Ayrıca, Tanlı/Türkiye⁶³⁴ kararında Minnesota Protokolüne atıf yapılmıştır. Cezaevlerinde meydana gelen ölümlerde bu Protokole uygun olarak otopsi işleminin yapılmasının etkin soruşturmanın bir gereği olduğu ifade edilmektedir.⁶³⁵ Kaya/Türkiye⁶³⁶, Tanrıkulu/Türkiye⁶³⁷, A.K., ve V.K./Türkiye⁶³⁸ ile Zengin/Türkiye⁶³⁹ kararlarında “tam otopsi” yapılmamasını etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlali olarak görmüştür.⁶⁴⁰ Yargıtay’ın 19/03/2018 tarihli kararında ölü muayenesi yapılmasına rağmen klasik otopsinin yapılmamasını bozma nedeni kabul etmiştir.⁶⁴¹ Ayrıca, otopsi raporunda, kaç yaranın olduğu, hangi mesafeden atış yapıldığı ve ölümün gerçekleştiği, ölen ile öldürenin pozisyonu ve varsa öldürmeye etki eden diğer etmenleri yani öldürmeyi kapsayan şartların dikkatli bir şekilde kaydedilmesi gerekir.⁶⁴²

Otopsi işlemiyle ilgili olarak dikkat edilmesi gereken en önemli husus ancak bir defa sağlıklı bir otopsi işleminin yapılabileceği hususudur. Yapılacak yanlışların geri dönüşü ve telafisi mümkün değildir.⁶⁴³ Bu yönüyle otopsinin yanlış yapılması etkin soruşturma usul işlemlerinin tam bir şekilde yapılması kriterine aykırılık teşkil edecektir. Yürütülen bir soruşturmada netice belirlenirken sadece otopsi raporuna dayanılması da sakıncalıdır. Diğer delillerin de araştırılması sonucu elde edilen tüm deliller otopsi raporu ile birlikte değerlendirilerek sonuca ulaşılmalıdır. Örneğin ası sonucu ölen kişinin intihar ettiği kabulüne ulaşılabilmesi için başka bir kişi tarafından öldürülebileceğine dair hususların da araştırılarak elde edilen delillerle otopsi raporu birlikte değerlendirilerek karar verilmelidir.⁶⁴⁴ Bu husus etkin soruşturma bakımından

⁶³³ a.g.e., s. 84.

⁶³⁴ AİHM, Tanlı/Türkiye, 10/04/2001, Başvuru no. 26129/95, Prg. 120, a.g.e., s. 86.

⁶³⁵ Şık, s. 229.

⁶³⁶ AİHM, Kaya/Türkiye, 28/03/2000, Başvuru no. 22535/93, Prg. 89, a.g.e., s. 87.

⁶³⁷ AİHM, Tanrıkulu/Türkiye, 08/07/1999, Başvuru no. 23763/94, Prg. 106, a.g.e.

⁶³⁸ AİHM, A.K. ve V.K./Türkiye, 30/11/2004, Başvuru no. 38418/97, Prg. 104., a.g.e.

⁶³⁹ AİHM, Zengin/Türkiye, 09/10/2007, Başvuru no. 1448/04, Prg. 51, a.g.e.

⁶⁴⁰ a.g.e., s. 87.

⁶⁴¹ Y1.CD, 19/03/2018- 2017/1698- 2018/1253,
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

⁶⁴² Dalmış, s. 101.

⁶⁴³ Can, s. 308. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun 18/10/2011 tarih ve 9 nolu Genelgesi, Ankara Açık Cezaevi Kurumu Matbaası, Ankara 2012.

⁶⁴⁴ AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 20134668, Prg. 78.
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/4668>, e.t. 29/07/2019.

savcı kararının gerekli olan tüm araştırmalar yapıldıktan sonra elde edilen delillere dayanılması gerektiği ile yakından ilişkilidir. Ölen kişinin muhtemel ölüm tarihi de birçok konuda soruşturmayı aydınlatacak niteliktedir. Bu nedenle muhtemel ölüm tarihinin belirlenmeye çalışılması gerekir. Bu sayede ölüm olayı ile kişiye en son rastlanıldığı an arasında kalan zaman diliminde ölenin yaptığı telefon görüşmeleri ve bulunduğu yerlere ait kamera kayıtları ile otopsi raporu birlikte değerlendirilerek etkin bir soruşturma yürütülebilir.⁶⁴⁵ Bu şekilde kapsamlı bir soruşturma, olayı ve sorumluları ortaya çıkaracak nitelikte olacaktır.

12. Arama

Zamanında yapılan arama sayesinde suç delilleri ele geçirilebilir. ⁶⁴⁶ Usul işlemlerinin “tam ve zamanında” yapılması kriteri arama tedbiri için hayatidir. Aranılacak kişinin ve yerin de içeriğinin tespiti bu açıdan bir başka önemli husustur. Arama işleminin neticesinde suçun failleri soruşturmadan haberdar olacaklarından yanlış bir yer ve yanlış bir kişi üzerinde yapılacak olan arama suç faillerini harekete geçirebilecektir. Eksik icra edilen bir usul işleminin neticesinde şüpheli veya şüphelilerin delilleri gizleme, yok etme ve karartma eylemlerine başvurabileceklerinden suç delillerine ulaşmak imkânsız hale gelebilir.

CMK'nın 120'nci maddesine göre aramada hazır bulunabilecekler başlığı altında “aramada hazır bulunabilecekler” ve “hazır bulunması gereken kişiler” ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Bu maddeye göre bu kişilerin aramada hazır bulunması, etkin soruşturma bakımından katılım ve denetim ilkesini yerine getirmektedir. CMK'nın 121'inci maddesinde ise arama sonunda verilecek belge düzenlenmiştir. Bu belgenin verilmesi ve şüpheli tarafından incelenmesi de “katılım ve denetim ilkesi” bakımından önemlidir. Bu nedenle Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun aramanın hakim veya Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilmemesi halinde, iki ayrı işlem tanığı bulundurulmamasının şekli hukuka aykırılık teşkil edeceği ve her şekli aykırılığın elde edilen delili hukuka aykırı

⁶⁴⁵ AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 20134668, Prg. 82. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/4668>, e.t. 29/07/2019.

⁶⁴⁶ Arama hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Aldemir, H., Adli-Önleme Arama ve Elkoyma, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2019, s. 32 -194.

hale getirmeyeceği yönündeki kararına iştirak etmek mümkün değildir.⁶⁴⁷ Yargıtay bu değerlendirmeyi yaparken şekli hukuka aykırılığın hak ihlaline neden olup olmadığını değerlendirmiştir. İşlem tanığı bulunmadan yapılan arama kanuna aykırı olduğu gibi denetim ve katılım mekanizmasını da ortadan kaldırmaktadır.⁶⁴⁸

Aramada, aranan yerin sahiplerinin yüzlerine dikkat edilmesi gerektiği, onların yüzlerinde meydana gelen ferahlama belirtilerinin bir şey sakladıklarını belirtebileceği, aranan yerin genişliğine göre zabıta memuru ile arama yapılması, aranılacak yerin çıkış yollarının tutulması, arama bittikten sonra suçlunun aranan şeyin bulunup bulunmadığını denetlemek için arama yerine gidebileceğinden aranan yerin gizlice izlenmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁶⁴⁹

Aramanın yerine getirilme şekline ve arama işlemine ilişkin bir itiraz prosedürü yer almamaktadır.⁶⁵⁰ Romanya uygulamasına yönelik bir çalışmada bazı katılımcıların bağımsızlık, tarafsızlık ve adalete erişim hakkı nedenlerine dayalı olarak aramanın yürütülme şekline ilişkin bir itirazın mahkeme önüne getirilmesini önermişlerdir.⁶⁵¹ Bu öneriye üç temel neden ile itiraz edilmiştir. Bunlardan ilki savcının soruşturma aşamasında merkez figür olması, hukuki kontrolü onun eylemleri üzerine genişletmenin mahkeme görevlilerinin yasal yetkilerinin aşılması gibi görüneceği yönündedir. Diğer bir itiraz ise arama işleminin etkili olması için zorunlu olarak “hızlı” gerçekleştirilmesi

⁶⁴⁷ YCGK, 26/06/2007-2007/7-147-2007/159, YCGK, 13/03/2012-2011/8-278-2012/96, Sırma Gezer, Ö., “Hukuka Aykırı Delillerin Türk Ceza Muhakemesi Kapsamında Değerlendirilmesi”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, 2017, s. 198 (s. 189-201).

⁶⁴⁸ Söz konusu görüşümüze destekler nitelikte Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. AYM, Yaşar Yılmaz Başvurusu, 19/11/2014, Başvuru no. 2013/6183, Prg. 55, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/6ee60c82-abe5-4af7-884d-5fa5c4eeeb30?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, e.t. 22/02/2020.

⁶⁴⁹ Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, s. 337, failin suçu işledikten sonra suç mahalline dönüşü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel, M. T., Adalet Psikolojisi, Türkiye Adalet Akademisi, Ankara 2014, s. 187-188.

⁶⁵⁰ AİHM bir kararında, aramaya ilişkin şikâyet usulünün olmamasını AİHS'nin 8'inci madde kapsamında ihlal olarak değerlendirmezken, AİHS'nin 13'üncü madde kapsamında ihlal olarak değerlendirmiştir. Bkz. AİHM, Camenzind/İsviçre, 16/12/1997, Başvuru no. 213537939, Çalışkan, s. 2, Ünal, Ş., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, s. 308-310.

⁶⁵¹ Andronic, A. M., “Romanya Ceza Usul Kanunu’nda Düzenlenen Tutuklama ve Arama Emri Prosedürünün Uygulamadaki Görünümü”, Prof. Dr. Hans Lilie’ye Armağan Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri, Yener Ünver (ed.), Onur Özcan (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2011, s. 144-145 (s. 142-152). Ayrıca arama kararı veren mahkemenin gerekçe yazma sürecinde geçen zaman nedeniyle gerçek arama yapılması gereken zamanın ertelenmek zorunda kalındığı, aşırı formalizmin ve bazen de anlaşılabilir terminolojinin “etkililik” prensibiyle ters düştüğü ifade edilmiştir. Bkz. Andronic, s. 145.

gerekliliği olup hukuki kontrole bir başka katman eklemenin soruşturmayı yavaşlatabileceği yönündedir. Son itiraz nedeni ise yeni usul garantilerinin aşırı ve eninde sonunda tartışmalı olacağına ilişkindir. Arama kararına itiraz prosedürünün getirilmesinin, soruşturma işlemlerindeki hız faktörüne ve aramadan elde edilecek delilin elde edilmesine olumsuz etkisinin olacağı kabul edilmekle birlikte, denetim işlevine olumlu katkısı olabilecektir.

Arama, gizli veya saklı olan bir şeyin ortaya çıkarılması amacıyla yapılır.⁶⁵² Şüpheli kişi veya delillerin ya da müsadere edilecek eşyanın ele geçirilmesi amacıyla şüphelinin üzerinde, ev ya da diğer yerlerde araştırma yapılmasına “arama” denmektedir.⁶⁵³ Aramanın ne olduğunu belirlemek etkin soruşturma için elde edilen delilin hukuka uygun olması kriteri ile de yakından ilgilidir.⁶⁵⁴ Uyuşturucu madde aranmasında bir köpeğin kullanılmasını da arama olarak kabul etmek gerekir.⁶⁵⁵ Arama kararı verilebilmesi için makul şüphe bulunması gerekir. Bu yönüyle makul şüphenin tespiti çok önemlidir aksi halde elde edilen delil hukuka aykırı olacak ve mahkumiyete esas alınmayacaktır. Aramanın hukuka aykırı olması halinde tazminat sorumluluğu da gündeme gelebilecektir.⁶⁵⁶ Cumhuriyet savcısının ve ona ulaşamadığı hallerde kolluk amirinin arama emri verebilmesi için gecikmesinde sakınca bulunan halin gerçekleşmesi gerekir.⁶⁵⁷ Aksi halde yapılan arama ve neticesinde elde edilen delil

---

⁶⁵² Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 313, Özen, s. 536, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 843.

⁶⁵³ Centel/Zafer, s. 451, Özen, s. 533.

⁶⁵⁴ Hukuka aykırı aramada elde edilen delillerin kullanılabilirliği sorunu hakkında ayrıntılı değerlendirme için bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 903.

⁶⁵⁵ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 386-387. Köpeklerin koku alma duyuları ve ceza muhakemesinde kullanımı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ünver, Y., “Köpeklerin Koku Alma Duyuları ve Buna Dayalı Tepkilerinin İspat Araç ve Yöntemi Bağlamında Yargılama Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, Adli Koku, Yener Ünver ve İ. Hamit Hancı (ed.), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2017, s. 167-185, Ünver, Y., “Türk Yargı Organlarının Konuyla İlgili Kararları”, Adli Koku, Yener Ünver ve İ. Hamit Hancı (ed.), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2017, s. 187-201.

⁶⁵⁶ Şık, s. 242, ayrıca, TCK'nın 120'nci maddesinde düzenlenen haksız arama suçu oluşabilecektir.

⁶⁵⁷ Romanya uygulamasına yönelik çalışmada “suçüstü hali ve organize suç aktiviteleri” ile ilgili olarak aramaya sadece savcı tarafından izin verilmesine müsaade edilmesi gerektiği önerilmiş ise de böyle bir düzenlemenin her konutun sadece mahkemeden çıkarılan arama izni ile aranabileceğini saptayan temel kuralla çelişeceği ifade edilmiştir. Bkz. Andronic, s. 147. Arama kararı ancak bir hakim tarafından verilebilmelidir. Alman Federal Anayasa Mahkemesi 2001 yılında vermiş olduğu bir kararında, yerel mahkemelerin her zaman kurallara uygun bir uygulama içinde olmaması nedeniyle bu hususa işaret ederek kuralın hakim kararıyla arama yapılması gerektiği, istinasının ise sadece gecikmede sakınca olması halinde savcının ve savcılığa bağlı soruşturma makamlarının yetkili olduğuna vurgu yapmıştır. Bu nedenle soruşturma makamları daima hakim kararı olarak arama icra

hukuka aykırı olacak ve delil olarak kullanılamayacaktır.⁶⁵⁸ Bu durumda ise etkin soruşturma olumsuz yönde etkilenecektir. Cumhuriyet savcısının katılımıyla yapılacak aramada herhangi bir işlem tanığına gerek yoktur. Cumhuriyet savcısı aramaya iştirak etmiyor ise işlem tanığı zorunludur. İşlem tanığı hazır bulundurulmaksızın yapılan arama hukuka aykırı olacaktır.⁶⁵⁹ İşlem tanığı bulundurulması zorunluluğu etkin soruşturma bakımından soruşturmanın bağımsız makamlarca yürütülmesi, katılım ve denetim ilkeleri için önemlidir.⁶⁶⁰

Arama yapılabilmesi için bazı özel kanunlarda özel hükümler yer alabilir. Bu özel hükümlere göre arama kararı alınmaksızın veya aramanın yetkili kişilerce yapılmaması halinde arama sonucu elde edilen deliller hukuka aykırı hale gelebilir. Vergi Usul Kanunu'nun 142'nci maddesi bu özel düzenlemeden bir tanesidir. Bu maddeye göre, arama kararının verilmesi halinde arama işlemi genel kolluk görevlilerince değil, "vergi inceleme elemanları" tarafından gerçekleştirilecektir. Vergi Usul Kanunu'nun 7'inci maddesine göre genel kolluk, talep üzerine sadece gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasını sağlamakla yükümlüdür. Yargıtay'ın 29/04/2019 tarihli kararına yansıyan bir davada, söz konusu yasal kuralların uygulanarak arama yapılmaması ve

---

etmeye gayret göstermelidirler. Özellikle büyükşehirlerde nöbetçi hakim eksikliği veya sayısı nedeniyle bu kuralın uygulanmasından vazgeçilmemelidir. Bkz. Gercke, B., "Avukat Bürolarının Aranması", Prof. Dr. Hans Lilie'ye Armağan Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri, Yener Ünver (ed.), Hakan Hakeri (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2011, s. 154 (s. 53-158). Söz konusu kurala uyulmaması ve hukuka aykırı arama yapılması halinde arama sonucu elde edilen deliller yargılamada kullanılamayacağından etkin soruşturma olumsuz yönde etkilenecektir.

⁶⁵⁸ Özen, s. 542-543, YCGK., 17.11.2009, 7-160/264, Yüksel Kitapçioğlu, s. 123. Ayrıca Alman Federal Anayasa Mahkemesi'nin 20/02/2001 tarihli kararında gecikmesinde sakınca bulunan hali dar yorumlayarak hakimnin yetkisinin kural olduğuna vurgu yapmıştır. Bkz. Başer Doğan, s. 275-276.

⁶⁵⁹ YCGK, 28/04/2015-2013/9-469-2015/132, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 333-334,

⁶⁶⁰ İşlem tanığı bulundurulmasının bağımsızlığın teminatı olduğu yönündeki görüş için bkz. Gercke, "Avukat Bürolarının Aranması", s. 154. İşlem tanığı bulundurulmasının denetim ve savcı kararının hukuka uygun delillere dayanması gerektiğine dair görüşümüz doğrultusunda; Anayasa Mahkemesi'nin "...Her ne kadar ihtiyar heyeti azalarından veya komşulardan bir kişinin eksik bulundurulmuş olması bir kanuna aykırılık teşkil etmekte ise de arama işleminin yukarıda belirtilen icra ediliş yöntemi nazara alındığında, delillerin sıhhatini şüpheli hale getiren bir durumun söz konusu olmadığı" şeklindeki tespitine katılmak mümkün değildir. Somut olayda Cumhuriyet savcısı aramanın başlangıcında arama mahallinde bulunmayıp arama sonrasında gelmiştir. Bu haliyle Cumhuriyet savcısının arama mahallinde bulunmasının arama işleminin sıhhatine bir tesiri düşünülemez. Arama sırasında işlem tanığı bulundurulmaması elde edilen delillerin hukuka aykırılığına neden olduğu gibi soruşturmanın denetimi ilkesini de zedeleyerek etkin soruşturmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Bkz. AYM, Jakop Gabriel Başvurusu, 15/04/2015, Başvuru no. 2013/2392, Prg. 45-50, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/fbd24865-2998-498c-8ea1-ed93c11924f7?wordsOnly=False>, e.t. 03/12/2019.

genel kolluk görevlilerince arama yapılarak delil elde edilmesi nedeniyle hukuka aykırı delil elde edildiği kanaatine varılmıştır.⁶⁶¹ Öte yandan Yargıtay'ın 10/04/2019 tarihli kararında söz konusu kuralın “gecikmesinde sakınca bulunan hallerde” uygulanmadığı ve bu durumda CMK'nın genel arama kurallarının geçerli olduğu ifade edilmektedir.⁶⁶²

CMK'ya göre, arama kararında, aranılacak kişinin açıkça belirtilmesi zorunluluğu düzenlenmiştir. Burada aranılacak kişinin kişi olarak tanımlanabilir olması yani diğerlerinden ayrılabilen kriterlerin varlığının yeterli olduğu kabul edilmektedir. Örneğin, görgü tanıklarının verdiği bilgilere göre eşkal resmi yeterlidir. Yoksa şüphelinin isim olarak bilinmesi şartının aranmaması gerekir.⁶⁶³

Avukatların adi suçlarıyla ilgili olarak bürolarının aranması, CMK'nın 130'uncu maddesine göre, mahkeme kararı ile yalnızca kararda belirtilen olayla ilgili olarak Cumhuriyet savcısının denetiminde gerçekleştirilebilir.⁶⁶⁴ Baro başkanı veya onu temsil eden bir avukat aramada hazır bulundurulur. Avukatların, Avukatlık Kanunu'nun 58'inci maddesine göre, avukatlık veya Türkiye Barolar Birliği ya da baroların organlarındaki görevlerinden doğan veya görev sırasında işledikleri suçlardan dolayı haklarındaki soruşturmaların, Adalet Bakanlığı'nın izni ile suçun işlendiği yer Cumhuriyet savcısınca yapılabileceği kuralına bağlanmıştır. Avukatların işlediği iddia edilen bu tür suçları nedeniyle ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hali oluşturmadığı sürece üstleri aranmaz. Yine aynı maddeye göre, avukat büroları ve konutları ancak mahkeme kararı ile yalnızca kararda belirtilen olayla ilgili olarak Cumhuriyet savcısı denetiminde ve baro temsilcisinin katılımı ile aranabilir. Baro temsilcisinin katılımının aranması şartı etkin soruşturma bakımından “katılım ve denetim” ilkeleri kapsamında değerlendirilmelidir. Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren bir suçtan dolayı suçüstü hali dışında avukatın üzeri aranmaz. İki ayrı düzenleme incelendiğinde,

⁶⁶¹ Y11.CD, 29/04/2019, 2017/8495-, 2019/4124, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

⁶⁶² Y11.CD, 10/04/2019, 2016/12653-2019/3717, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 02/01/2019.

⁶⁶³ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 320.

⁶⁶⁴ Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 397, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 337. Müdafii bakımından burada önemli husus gizli iletişim hakkının adil yargılanma ilkesi ile doğrudan ilgili olmasıdır. Müvekkil suçu takip eden devletin müdafinin elindeki gizli bilgilere ulaşabileceğini düşünerek bu bilgileri müdafiiine vermekten çekinebilecektir. Bkz. Gercke, “Avukat Bürolarının Aranması”, s. 156.

avukatların görevlerinden doğan suçlarından dolayı Avukatlık Kanunu'nda yer alan özel düzenlemeye göre arama icra edilecektir.⁶⁶⁵ Hakkında yakalama kararı bulunan bir şahsın avukat bürosunda olması halinde bu büronun aranıp aranmayacağı önemli bir konudur. Böyle bir durumda arama yapılabilir ise de savunma özgürlüğü ve avukata olan güven düşüncesi nedeniyle aramanın yapılmaması gerektiği savunulmaktadır.⁶⁶⁶

13. Elkoyma ve Muhafaza Altına Alma

Elkoyma ve muhafaza altına alma işleminin ne olduğu, kimler tarafından karar verilebileceği ve “gecikmesinde sakınca bulunan halin” tespiti etkin soruşturma bakımından elde edilen delilin hukuka uygun olması kriteri ile yakından ilgilidir.⁶⁶⁷

Elkoyma hususunda dikkat edilmesi gereken en önemli konulardan bir tanesi önleme aramasına istinaden yapılan elkoyma işleminin hukuka aykırı olacağı hususudur.⁶⁶⁸ Yürütülen bir soruşturmada dikkat edilecek husus arama kararının aynı zamanda elkoyma kararını da içermediği durumlarda ayrıca elkoyma kararına ihtiyaç duyulduğu hususudur.⁶⁶⁹ Bu konu, etkin soruşturmada aranan özelliklerden savcının kararını hukuka uygun delillere dayandırması gerekliliğidir.

Yapılan soruşturmada elkoyma kararı verilmemesi veya muhafaza altına alma tutanağı düzenlenmemesi bu eşyanın daha sonra incelenmesi gerektiğinde incelenememesine ve bu eşyanın bulunamamasına neden olabilmektedir.⁶⁷⁰ Elkonulan

⁶⁶⁵ Centel/Zafer, s. 458-459.

⁶⁶⁶ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 329.

⁶⁶⁷ Elkoyma ve muhafaza altına alma için Bkz. Aldemir, s. 296-431, Centel/Zafer, s. 463, 469, Arslantürk, s. 233, Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 407, Turhan, s. 253. Muhafaza altına alma sadece taşınır mallar bakımından mümkündür. Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 909, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 361-362, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 341

⁶⁶⁸ Arslantürk, s. 313.

⁶⁶⁹ Özen, s. 572.

⁶⁷⁰ AİHM, Başbilen/Türkiye, 26/04/2016, Başvuru no. 35872/08, Prg. 11, 29. http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/BA%C5%9EB%C4%B0LEN_KARAR_35872-08_HHMT_TR.pdf, e.t. 31/07/2019. Somut olayda Jandarma tarafından Cumhuriyet başsavcılığına yazılan yazıda, USB belleğin elkonulması ile ilgili Cumhuriyet savcısı talimatı olmadığı ve USB belleğe ulaşılamadığı belirtilmiştir. Konuyla ilgili olarak ifadesi alan Ş.K. ise USB belleğe elkoyduğunu Jandarma görevlisi olan E.Ş. ye teslim ettiğini, USB belleğin Cumhuriyet başsavcılığına gönderileceğini düşündüğünü ifade etmiştir. E.Ş. ise söz konusu USB'nin kendisine teslim edilmediğini ifade etmiştir. Bkz. Prg. 39. Somut olayda asıl meselenin USB bellekle ilgili olarak savcı talimatıyla herhangi bir işlem yapıp yapılmadığıdır. Eğer buna ilişkin bir tutanak ve karar mevcut olsa idi söz

eşyanın soruşturma dosyası içinde bırakılmayarak usulüne uygun olarak emanet memurluğunda saklanması, eğer soruşturma bakımından elkonulmasına gerek kalmaz ise re'sen veya istem üzerine iadesi ve emanete alınan eşyanın delil olma özelliğini kaybetmemesi için usulüne uygun olarak muhafazası gerekir.⁶⁷¹ Bu kriterle ilgili bir başka husus ise savcı kararı ile verilen elkoyma işleminin yirmi dört saat içerisinde hakim onayına sunulması zorunluluğudur. Onaya sunulmayan veya geç sunulan elkoyma işlemine ait deliller kullanılamayacaktır.

Suçta kullanılan motorlu araçlara UYAP üzerinden şerh vererek elkoyma işlemi gerçekleştirilmektedir.⁶⁷² Ancak, 5607 sayılı Kanun'un 10'uncu maddesi uyarınca, söz konusu aracın Türkiye'de sicile kayıtlı olmaması, kaçak eşyanın araçta gizli tertibat yapılarak saklanması, aracın soruşturma ve kovuşturma devam ederken kaçakçılık suçunun işlenmesinde tekrar kullanılması hallerinde araca fiilen de el konulması gerekmektedir.⁶⁷³ UYAP üzerinden şerh verilerek el koyulmaması yerine fiili elkoyma yapılması veya fiili elkoyma yapılması gerektiği halde bu işlemin yapılmaması etkin soruşturma bakımından yapılması gereken işlemin eksik yapılması ile ilgili bir husustur.

14. Avukat Bürolarında Elkoyma

CMK'nın 130/2'nci maddesine göre, arama sonucu elkonulmasına karar verilen deliller bakımından bürosunda arama yapılan avukat, baro başkanı veya onu temsil eden avukat, bunların avukat ile müvekkili arasındaki meslekî ilişkiye ait olduğunu öne sürerek elkoymaya karşı koyabilirler.⁶⁷⁴

---

konusu sorunlar meydana gelmeyecekti. AİHM USB belleğin muhafaza altına alınmasıyla ilgili olarak soruşturma makamlarınca herhangi bir işlem yapılmadığını gözlemlemiştir. Bkz. Prg. 75.

⁶⁷¹ Güleç Soyer, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi", s. 1436. Elkonulan eşyaların bir listesi yapılır ve emanete alınır. Emanet Cumhuriyet Başsavcılığında bulunan bir yerdir. Bkz. Soyaslan, s. 289.

⁶⁷² İade sadece suça ve kabahate konu eşyayı taşıyan araçlar için öngörülmüştür. Kaçak olduğu şüphesi ile el konulan eşyanın soruşturma ve yargılamada safhasında teminatlı olarak iadesi mümkün değildir. Bu yönüyle kanuni düzenlemenin eksik olduğu, bazı durumlarda malın teminatlı olarak iade edilmemesinin malın korunmasını güçleştirdiği ve telef olmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Bkz. Canacankatan, E., "Kaçakçılıkla Mücadelede Yeni Kanundaki Yaklaşımlar", Suç ve Ceza Hukuku Dergisi, S. 2, Nisan 2008, s. 187 (s. 184-192).

⁶⁷³ Aslan, s. 494, Aldemir, s. 383-384.

⁶⁷⁴ Avukat bürolarında elkoyma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Örs, C. O., "Avukat Hakkında Arama ve Elkoyma", TBB Dergisi, Ankara 2016, (s. 103-145), <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-123-1559>, e.t. 22/12/2019.

Avukatlarla ilgili kısımların ayrıca düzenlenmesinin nedeni savunma hakkının güvence altına alınması nedeniyledir.⁶⁷⁵ Yukarıda belirtilen prosedür yerine getirilmeden bir elkoyma işlemi yapılması halinde savcı, kararını hukuka uygun delile dayandırmayarak etkin soruşturmayı olumsuz yönde etkilemiş olacaktır.

15. Postada Elkoyma

Postada elkoyma, özellikle uyuşturucu madde ticareti ve tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi suçlarında önemli bir şekilde uygulama alanı bulan bir tedbirdir.⁶⁷⁶ Postada elkoymanın şartları oluştuğunda ve hukuka uygun uygulanması halinde o suçla ilgili bütün faille ulaşılabilir.⁶⁷⁷

Avukatın gönderilerine postada el konulması halinde avukatın bürosunda yapılan aramanın şartlarının uygulanması gerekmektedir.⁶⁷⁸ Postada elkoyma sadece resmi kuruluşların gönderileri bakımından değil aynı zamanda her türlü özel kuruluştaki bulunan gönderiler bakımından da uygulanabilir. Kargo şirketlerindeki gönderiler ile otobüs seyahat firmalarındaki gönderilere de bu kapsamda el konulabilir.⁶⁷⁹ Yargıtay ise kargo firmasının kolilerine elkoyma bakımından genel elkoyma hükmünün uygulanacağına karar vermiştir.⁶⁸⁰ Postada elkoyma için herhangi bir suç kataloğu belirlenmemiştir.⁶⁸¹ Suçun niteliği ve soruşturmanın kapsamına göre bu tedbirin uygulanıp uygulanmayacağına karar verilmelidir. Etkin soruşturma bakımından yapılması gereken usul işlemlerinin tam ve zamanında yapılması bakımından postada elkoyma konusu önemlidir. Savcı tarafından bu karar verilirken gecikmesinde sakınca bulunan hal şartı, dikkatlice değerlendirilerek postada elkoyma işlemi yapılmalıdır.

⁶⁷⁵ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 405, Centel/Zafer, s. 458.

⁶⁷⁶ Postada elkoyma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sevük, H. Y., "Postada Elkoyma ve Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi", TBB Dergisi, S. 69, Ankara 2007, s. 102-105 (s. 97-124), <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-69-301>, e.t. 22/12/2019, Gökçen, A., Ceza Muhakemesinde Basit Elkoyma ve Postada Elkoyma (Özellikle Telefonların Gizlice Denetlenmesi), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, No: 49, Ankara 1994, s. 9-12.

⁶⁷⁷ Centel/Zafer, s. 473, Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 415, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 352, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 926, Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 382.

⁶⁷⁸ Cumhuriyet savcısının denetimi ile gerçekleşmelidir. Bkz. Centel/Zafer, s. 474.

⁶⁷⁹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 417, Özen, s. 588.

⁶⁸⁰ Y7.CD, 28/09/2017-2015/2104 -2017/7005, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

⁶⁸¹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 380.

Ayrıca belirtilen usulün yerine getirilmemesi halinde savcı kararını hukuka aykırı delile dayandırarak etkin soruşturmayı olumsuz etkilemiş olacaktır. Bu bakımdan kargo nakil aracındaki kolilere elkoyma ile ilgili olarak yukarıda belirtilen Yargıtay kararına iştirak edilmemektedir.

16. Taşınmazlara, Hak ve Alacaklara Elkoyma

CMK'nın 128'inci maddesine göre, taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma yoluna ancak Kanun'da gösterilen suçların soruşturulması ve kovuşturulması aşamasında başvurulabilir.⁶⁸² Bu tedbire karar verilebilmesi, özel şartlara tabi tutulmuştur.⁶⁸³ Tedbirin uygulanması bakımından her suç için uygulanmadığına ve özel şartlara dikkat edilmelidir. Tüzel kişiler hakkında da söz konusu tedbir uygulanabilir.⁶⁸⁴ Etkin soruşturma bakımından özellikle tüzel kişiler hakkında söz konusu tedbirin uygulanabildiğine dikkat edilmelidir.

Bu tedbirin uygulanabilmesi için ilgisine göre, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Mali Suçları Araştırma Kurulu, Hazine Müsteşarlığı ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumundan, suçtan elde edilen değere ilişkin rapor alınma zorunluluğu bulunmasıdır. Öncelikle söz konusu raporun düzenlenmesi uzunca bir zaman alabileceğinden bu süre içerisinde ilgililer söz konusu malvarlığını elden çıkarabilirler. Diğer bir husus ise bunun zorunlu kılınması ile raporu bekleyen Cumhuriyet savcısının soruşturmada “makul hızla” işlem yapması engellenmektedir. Diğer bir sakınca ise bir koruma tedbirinin gerçekleşmesini idareye ait rapor düzenleme işlemine tabi kılmaktır.⁶⁸⁵ Doktrinde yer alan bizim de katıldığımız bir görüşe göre, rapordaki görüşün olumsuz olması halinde gerekçe

⁶⁸² Taşınmaz, hak ve alacaklara elkoyma için bkz. Dursun, İ., “Ceza Muhakemesi Hukukunda Taşınmazlara, Hak ve Alacaklara Elkoyma (*Seizure of Immovable Property, Rights and Credits in Criminal Procedure Law*), Mehmet Akif Aydın'a Armağan, (s. 535-558), <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/273388>, e.t. 22/12/2019.

⁶⁸³ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 377-378, Centel/Zafer, s. 465-466, Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 411, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 920. Ayrıca, aklama ve terörün finansmanı suçlarından elde edildiği iddia edilen malvarlığı değerleri ile ilgili yürütülen soruşturmalarda, gecikmesinden sakınca var ise Cumhuriyet savcısı da el koyma kararı verilebildiğine dikkat edilmelidir. Bkz. Centel/Zafer, s. 466.

⁶⁸⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 378.

⁶⁸⁵ Şen, E./Eryıldız, S. H., Elkoyma, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2017, s. 160. Farklı gerekçelerle bu düzenlemeyi eleştiren görüş için bkz. Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 349,

gösterilerek tedbir uygulanabilmelidir.⁶⁸⁶ Tüm bunlara rağmen karar için aranan raporun bulunmaması tedbiri hukuka aykırı hale getirir. Bu da etkin soruşturma bakımından alınan kararın hukuka aykırı delile dayanması neticesi doğurarak etkin soruşturmayı olumsuz etkiler.

17. Kayyım Atanması

CMK'nın 128'inci maddesi uyarınca elkonulan taşınmaz, hak ve alacakların idaresi gerektiğinde bu malvarlığı değerlerinin yönetimi amacıyla kayyım atanabilir. Bu durumda CMK'nın 133'üncü madde hükümleri kıyasen uygulanır. Şirket yönetimi için kayyım tayini ise CMK'nın 133'üncü maddesinde düzenlenmiştir.⁶⁸⁷

Bizim de katıldığımız bir görüşe göre, şirkete kayyım tayini ile suç soruşturması yapıldığının açıkça ortaya çıkması nedeniyle, delillerin karartılması ve ilgili kişilerin soruşturmadan kaçma riskini ortaya çıkarabilir. Ayrıca, kayyımın delil toplama yetkisi ve görevinin bulunmaması bir eksiklidir.⁶⁸⁸ Bu nedenle yürütülen soruşturmada kayyım tayinin hangi aşamada gerçekleşeceği önem arz etmektedir. Kanımızca, soruşturmada önemli deliller toplanıp şüpheli yakalandıktan sonra tedbirin uygulanması, kayyım tayinin olumsuz etkilerini giderebilecektir.

CMK'nın 128'inci madde uygulanarak şirket paylarına elkonulabilir. Bunun için katalogta yer alan suçların payın sahibi tarafından işlenmesi gerekir. Şirket yönetimi için kayyım atanmasında ise suç şirket faaliyeti kapsamında işlenmektedir ve şirketin tamamı tedbirden etkilenir. Şirket hisselerinin tamamı kayyıma geçer veya onun denetimine sunulur.⁶⁸⁹ Belirtilen kriterlere uygun bir elkoyma işlemi yapılmaması halinde savcı kararının hukuka uygun delillere dayanılmaması nedeniyle etkin soruşturma olumsuz etkilenmiş olur.

---

⁶⁸⁶ Özen, s. 585.

⁶⁸⁷ Kayyım atanması hakkında bkz. Ersoy, U., Ceza Muhakemesi Hukukunda Şirket Yönetimine Kayyım Tayini, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, Yenisey/Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, s. 418, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 935, Centel/Zafer, s. 482, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 381.

⁶⁸⁸ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, 420.

⁶⁸⁹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 381-382.

18. Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve Elkoyma

Kişisel verilerin kaydedilmesi, özel hayatın gizliliğini ihlal, kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması, şantaj ile müstehcenlik suçları başta olmak üzere birçok suç türünde uygulanan bu tedbir etkin soruşturmanın yürütülmesi üzerinde temel etkiye sahiptir.⁶⁹⁰ Ayrıca örgütlü suçların soruşturulmasında delil elde etme imkânı çok zor olduğu için bu tedbirin uygulanması maddi gerçeğin araştırılması ve örgüt bağlantılarının bulunması için önemli yer tutmaktadır.⁶⁹¹

CMK'nın 134'üncü maddesine göre, bilgisayar, program ve kütüklerinde arama ve elkoyma belirli bir prosedüre tabi tutulmuştur.⁶⁹² Aramanın belirtilen şekilde usulüne uygun yapılmaması halinde elde edilen veriler hukuka aykırı hale gelecek ve delil olarak kullanılamayacaktır. Ayrıca, söz konusu tedbirin sadece soruşturma aşamasında uygulanabilmesi, bu tedbiri etkin soruşturma bakımından daha da önemli hale getirmektedir.⁶⁹³

Doktrinde bir görüşe göre, bu tedbir arama ve elkoyma koruma tedbirinin özel bir halini oluşturmaktadır.⁶⁹⁴ Diğer bir görüşe göre ise, arama sonrası yalnızca verilerin örnek çıktılarının veya kopyalarının alınması yani delil tespiti söz konusu olduğundan, elkoyma tedbiri değil "arama" tedbiri olduğu ifade edilmektedir.⁶⁹⁵ Bu tedbirin bir

⁶⁹⁰ Bilgisayar, program ve kütüklerinde elkoyma için bkz. Yaşar, Y./Dursun, İ., "Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve Elkoyma Koruma Tedbiri", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 19, S. 3, (s. 3-34), http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/5984/1-%20Yusuf%20Ya_ar-smail%20Dursun.pdf?sequence=1&isAllowed=y, e.t. 22/12/2019.

⁶⁹¹ Y16.CD, 19/03/2019, 2019/3020 -2019/1878, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

⁶⁹² CMK'nın 134'üncü maddesine göre; "hakim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından şüphelinin kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, bilgisayar kayıtlarından kopya çıkarılmasına, bu kayıtların çözümlenerek metin haline getirilmesine karar verilir. Bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi veya gizlenmiş bilgilere ulaşılamaması ya da işlemin uzun sürecek olması halinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için, bu araç ve gereçlere elkonulabilir. Şifrenin çözümünün yapılması ve gerekli kopyaların alınması halinde, elkonulan cihazlar gecikme olmaksızın iade edilir. Veri aranacak olan bilgisayarın şüphelinin kullanımında olması yeterli olup bu bilgisayar üçüncü bir kişiye veya resmi bir kuruluşa ait olabilir".

⁶⁹³ Aksi yönde görüş için bkz. Yaşar/Dursun, s. 33.

⁶⁹⁴ Centel/Zafer, s. 477., Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 384.

⁶⁹⁵ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 422.

arama tedbiri olduğu görüşüne iştirak edilmektedir. Tedbirin arama tedbiri olarak kabul edilmesinin önemli bir sonucu olarak şartları oluşmadıkça söz konusu bilgisayarların şüpheliden alınmaması gerektiği konusu önemlidir. Gereksiz yere bilgisayarın şüpheliden alınarak elkoyma işlemi yapılması halinde bu bilgisayarlar için yapılan işlemler soruşturmayı yavaşlatacak, kişileri mağdur edebilecek ve elde edilen delilin hukuka aykırı olması sonucunu doğurabilecektir. Soruşturmanın yavaşlaması “makul hızla” soruşturma yürütmeyi olumsuz yönde etkileyecek, elde edilen delilin hukuka aykırı olması da savcının, kararını hukuka aykırı delile dayandırması sonucunu doğurabilecektir. Örneğin, 7145 sayılı Kanun’un 16’ncı maddesiyle getirilen değişiklikten önce kanun metninde “işlemin uzun sürecek olması halinde çözümün yapılabilmesi” için elkoyma yapılabilmesine dair düzenleme bulunmamaktaydı. Doktrinde madde metninde böyle bir şart bulunmadığından uygulamada yapılan arama veya birebir kopya alma işleminin uzun sürebilmesi nedeniyle yapılan elkoyma işleminin hukuka aykırı olduğu savunulmaktaydı.⁶⁹⁶ Kanaatimize göre, bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi, gizlenmiş bilgilere ulaşılamaması ya da “işlemin uzun sürecek olması” halinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için elkoyma işlemi yapılabilecek, bunun dışındaki hallerde yapılan elkoyma işlemi neticesinde elde edilen deliller hukuka aykırı olacaktır.

Bu çerçevede önemli bir husus ise şüphelinin kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde söz konusu tedbirin uygulanabilmesidir. Diğer bir husus ise akıllı cep telefonu ve tabletlerde yapılacak arama için de söz konusu maddenin uygulanması gerekliliğidir. Aksi halde elde edilecek deliller hukuka aykırı olacaktır.⁶⁹⁷ Mağdura ait bilgisayar ve kayıtlarının incelenmesinin ise savcının genel araştırma yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Uygulamada bu talebin soruşturmanın genişletilmesi yönünde bilgisayar kayıtlarının incelenmesi için yapıldığı görülmektedir.⁶⁹⁸

---

⁶⁹⁶ Değirmenci, O., “Ceza Muhakemesinde (Dijital) Delil, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2014, s. 367.

⁶⁹⁷ Özen, s. 609.

⁶⁹⁸ AİHM, Başbilen/Türkiye, 26/04/2016, Başvuru no. 35872/08, Prg. 16, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/BA%C5%99EB%C4%B0LEN_KARAR_35872-

Söz konusu tedbirin geç uygulanması halinde şüpheli verileri silerek delilleri yok edebilir. Delillerin bulunduğu bilgisayarları da yok etmesi muhtemeldir. Bu halde yapılması gereken usul işleminin tam ve zamanında yapılmaması nedeniyle etkin soruşturma zedelenir. Ayrıca CMK'nın 134'üncü maddesinde yer alan şartlar gerçekleşmeden arama yapılması halinde de savcı, kararını hukuka uygun delile dayandırmayarak etkin soruşturma yapmamış olur. Yargıtay'ın 10/12/2014 tarihli kararında, sanığın işyerinde sulh ceza mahkemesinin arama kararı ile yapılan aramada ele geçirilen X marka bilgisayarda katılana lisansız programların bulunması şeklinde gerçekleşen olayda, aramaya dayanak olan arama kararının CMK'nın 134'üncü maddesini ve buna ilişkin usulü kapsamadığı tespit edilmekle arama kararının usule aykırı olduğu ifade edilerek anılan arama kararı gereğince elde edilen delile dayanılarak hüküm kurulamayacağı gözetilmeden sanığın beraati yerine mahkumiyetine karar verilmesi bozma nedeni yapılmıştır.⁶⁹⁹ Tedbirin tüm bu şartlar yerine getirilerek uygulanması, soruşturmanın olayı ve sorumluları ortaya çıkaracak güçte olmasına katkı sağlayacaktır.

19. Telekomünikasyon Yoluyla İletişimin Tespiti, Dinlemesi, Kayda Alınması ve Mobil Telefonun Yerinin Tespiti

A. Genel Olarak

Bu konunun önemi ve uygulanmasında etkin soruşturmayı olumsuz etkileyecek bir çok hususu içinde barındırması nedeniyle daha detaylı incelenmesi gerekmektedir.⁷⁰⁰ CMK'da yer alan düzenleme daha önce mülga 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç

08_HHMT_TR.pdf, e.t. 31/07/2019. Somut olayda başvurucular intihar eden oğullarının bıraktığı ve bilgisayarda oluşturulan notun ne zaman oluşturulduğunun tespit edilmesi için bilgisayar kayıtlarının incelenmesini talep etmişlerdir. Bkz. Prg. 19.

⁶⁹⁹ Y7.CD, 10/12/2014, 2013/6138- 2014/22341,

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

⁷⁰⁰ İletişimin denetlenmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kaymaz, S. Ceza Muhakemesinde Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, Bulduk, S., Ceza Muhakemesinde Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Adli ve Önleme Amaçlı Olarak Denetlenmesi, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, Gümüştay, M., Türk Hukukunda Adli ve Önleme Amaçlı Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, yayınlanmamış doktora tezi, Bozkurt, G., Ceza Yargısında İletişime Tedbir Uygulanması, Bilge Yayınevi, Ankara 2013, Sevindi, M., Türk Hukukunda Adli Amaçlı İletişimin Denetlenmesi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2019, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Örgütleriyle Mücadele Kanununda yer almaktaydı.⁷⁰¹ CMK'nın 135/1'inci maddesinde, iletişimin dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi, 135/5'inci maddede mobil telefonun yerinin tespiti, 135/6'ncı maddede iletişimin tespiti⁷⁰² düzenlenmiştir. Bu tedbir, haberleşme özgürlüğüne getirilen en ağır sınırlamalardan bir tanesidir.⁷⁰³ Bu tedbirin doğru uygulanmaması halinde elde edilen delillerin hukuka aykırı olabileceği ve yargılamada hükme esas alınamayacağı unutulmamalıdır.⁷⁰⁴ Bu yönüyle konuya bakıldığında uygulamada yapılacak en ufak bir hatanın bile soruşturmanın nihayeti bakımından sonuçları ağır olabilecektir. Ayrıca kolluğun yapmış olduğu dinleme ve kayda alma taleplerinin savcı tarafından titizlikle incelenmesi gerekmektedir.⁷⁰⁵ Özellikle kapsamlı soruşturmalarda telefon dinlemelerinin kullanıldığı görülmektedir.⁷⁰⁶ Dinleme tekniklerinin kullanımı birçok Avrupa ülkesinde özellikle uyuşturucu madde suçu ile mücadelede standart hale gelmiştir.⁷⁰⁷ Kapsamlı olan soruşturmalarda iletişimin denetlenmesi tedbirinin soruşturmaya katkısı daha önemli hal almaktadır.

⁷⁰¹ Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 273. Söz konusu düzenleme 4422 sayılı Kanun'un 2'nci maddesinde yer almaktadır. Daha sonra bu Kanunun uygulanmasına dair Yönetmeliğin 8 ila 15. maddeleri arasında gerekli düzenleme yapılmıştır. Bkz. Sözüer, Adem, "Organize Suçlulukla İlgili Kovuşturma Yöntemleri (İletişimin Dinlenmesi)", Legal Hukuk Dergisi, S. 10, İstanbul 2003, s. 2503 (s. 2495-2512).

⁷⁰² "İletişimin tespiti", iletişimin içeriğine müdahale etmeden iletişim araçlarının diğer iletişim araçlarıyla kurduğu iletişime ilişkin arama, aranma, yer bilgisi ve kimlik bilgilerinin tespit edilmesine yönelik işlemlerdir. Diğer tedbirlerden farkı geçmişe dönük arama kayıtlarının (uygulamada HTS raporu denmektedir) incelenmesi suretiyle yapılır. Bir görüşe göre iletişimin tespiti yani CMK'nın 135'inci maddesinin uygulanması için aktüel bir iletişimin söz konusu olması gerekir. İletişim bitmiş ise bu durumda artık CMK'nın 160 vd. maddeleri uygulama alanı bulur. Yine SMS veya kısa mesajlar için de iletişimin sona ermesi halinde CMK'nın 160'uncü maddesini uygulanması gerektiği savunulmuştur. Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 444.

⁷⁰³ Bu nedenle yargıç önüne gelen talep ve belgeleri çok iyi incelemelidir. Verilecek kararın kişinin özel yaşantısına ciddi etkileri olacaktır. Bkz. Bayraktar, K., "Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi", Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, Türk Ceza Hukuku Derneği, İstanbul 2009, s. 92 (s. 85-107)

⁷⁰⁴ Yurtcan, s. 140. Gizli soruşturma yöntemlerinin soruşturmanın etkinliğini güvence altına aldığı belirtilmektedir. Ayrıca bilgi teknolojisi araçları bu tür yöntemlerin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bkz. Orlandi, R. "Telekomünikasyon Yoluyla İletişimin Önleme ve Adli Amaçlı Denetlenmesi-Özel Hayatın Gizli Alanı, Teknik Araçlarla İzleme, Online Arama ve Kendi Kişisel Bilgileri Üzerinde Karar Verebilme Hakkı", Dünyada ve Türkiye'de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs 2010-4 Haziran 2010, Adem Sözüer (ed.), Ali Kemal Yıldız (çev.), XII Levha Yayıncılık, C. 1, 1. Baskı, İstanbul 2013, s. 139 (s. 139-148).

⁷⁰⁵ Şık, s. 257.

⁷⁰⁶ AİHM, Maiorano ve Diğerleri/İtalya, 15/12/2009, Başvuru no. 28634/06, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3583/12maioranovedigerleri-italya.pdf>, Prg.44, e.t. 30/07/2019.

⁷⁰⁷ Kühne, H. H./Nash, S., "Devletin Hazırlık Soruşturması Faaliyeti ve Adil Yargılanma (AİHM Kararı Değerlendirmesi)", Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Yener Ünver (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 79 (s. 79-85).

Dinleme ve kayda alma kararının alınabilmesi için belirli şartlar bulunmalıdır. İlk olarak “kuvvetli şüphe sebeplerinin” varlığının arandığı görülmektedir.⁷⁰⁸ Bizim de katıldığımız bir görüşe göre, buradaki kuvvetli şüphe sebebi, basit bir başlangıç şüphesinden daha yoğun ancak yeterli veya kuvvetli şüphe derecesine ulaşması zorunluluğu bulunmayan şüphe derecesi olarak ifade edilmektedir.⁷⁰⁹ Savcı, bu tedbiri talep etmeden önce şartlarının oluşup oluşmadığını kontrol etmeli, talebini gerekçeli ve delillerle ilişkilendirerek yapmalıdır. Hukuka aykırı bir şekilde talebin reddi kararı verilmesi halinde bu karara itiraz etmelidir. Söz konusu tedbirin uygulanması için başka surette delil elde edilmemesi şartına dikkat edilmelidir. Yani diğer tedbire başvurulmuş ve bundan sonuç alınamamış olması şart olmayıp, başka bir deyişle bu tedbire başvurulmuş olsa idi sonuç alınamayacağı yönünde bir beklentinin varlığı bu şartın gerçekleşmesi için yeterlidir.⁷¹⁰

CMK'nın 135'inci maddesi teknik araçlarla izleme veya gizli soruşturmacı görevlendirilmesi tedbiri birlikte değerlendirildiğinde hangisinin öncelikli olduğu tartışmalıdır. Bu hükümlerin aynı anda uygulanıp uygulanmayacağı ise başka bir tartışma konusudur. Bir olayda varsayımdan hareketle delile CMK'nın 135'inci maddesinde düzenlenen tedbir ile ulaşabiliriz dersek böyle bir durumda diğer tedbirleri uygulayamayız. Özellikle organize suçlarla mücadelede bazen aynı zaman diliminde bu tedbirlerin hepsinin uygulanması gerekebilir. Ayrıca diğer bir mesele hem kuvvetli şüphenin varlığının hem de başka suretle delil elde edilmesi imkânı bulunmaması şartının bu tedbirin uygulanmasını güçleştirmesidir. Kanun koyucunun böyle bir

⁷⁰⁸ İletişimin tespiti bakımından ise kuvvetli şüphe sebepleri ve başka türlü delil elde edilememe şartı aranmamaktadır. Bkz. Altunkaş, A., “Ceza Yargılamasında Şüphe Kavramı”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, s. 84 (s. 75-92).

⁷⁰⁹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 397. Ayrıca doktrinde bu tedbirin uygulanabilmesi için kuvvetli şüphe sebebi aranması eleştirilmiştir. Bu durum dava açmak için yeterli delilin bulunmasıyla eşdeğer kabul edilerek bu tedbirin dava açıldıktan sonra uygulanmasına neden olacağı, bu durumda delillerin yok edilebileceği veya karartılabileceği, madde metnini amaca ve hukuka uygun bir şekilde uygulanmasını güçleştireceği ifade edilmiştir. Bkz. Ünver, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, s. 147.

⁷¹⁰ Tamöz/Kocabey, s. 54. Ayrıca kuvvetli şüphe sebepleri ve başka türlü delil elde edilememesi ile ilgili iki şartın birlikte aranması hakkındaki düzenlemeye yönelik eleştiri için bkz. Altunkaş, s. 83-84. Başka türlü delil elde edilememesi şartı nedeniyle iletişimin denetlenmesi tedbirine en son çare olarak başvurulması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. Şahbaz, İ., “Koruma Tedbiri Olarak İletişimin Denetlenmesi”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, s. 34-40, (s. 27-73).

düzenlemeye gitmesinin nedeni kişilerin özel hayatına ve haberleşme özgürlüğüne önemli bir müdahale teşkil eden bu tedbirin kolaylıkla uygulanmasını engellenmeye çalışmasıdır. Yani bu tedbirin “son çare” olarak uygulanması amaçlanmıştır.⁷¹¹

Başka bir görüşe göre, CMK'nın 135, 139 ve 140'ıncı maddelerinde belirtilen tedbirler bakımından öncelik-sonralık ilişkisi bulunmamaktadır. Aynı olayı aydınlatmak için gizli soruşturmacı görevlendirme, teknik araçlarla izleme ve telekomünikasyon yoluyla iletişimin tespiti gibi tedbirlerin gerektiğinde bir arada uygulanmasında bir sakınca bulunmamaktadır. Ayrıca, örneğin, arama ve parmak izi alma suretiyle delil elde edilse bile bu tedbirlere başvurulabilecektir. Bu görüşün gerekçesi ise ceza muhakemesinde tek bir delille mahkumiyet hükmü kurulmaması gerekmesidir.⁷¹² Bu görüşü destekleyen başka bir görüş de iletişimin denetlenmesi ve teknik araçlarla izleme tedbirlerinin aynı anda uygulanıp uygulanamayacağı konusunda şüphelilerin iletişimi dinlenirken, yaptıkları eylemlerin de görüntülenmesi ve kayda alınmasının soruşturmanın yürütülmesi bakımından faydalı olacağı kanaati ile iletişimin dinlenmesi yanında mutlak suretle teknik araçlarla izleme yapılması gerektiği yönündeki görüştür.⁷¹³ Kanaatimize göre, zorunluluk arz etmesi halinde bu iki tedbir birlikte uygulanmalıdır. Böylelikle, soruşturma etkin bir şekilde yürütülecek, söz ve eylemlerin birlikte incelenmesi sayesinde şüphelinin sözlerine yanlış anlamlar yüklenmesinin önüne geçilecektir. Tabi ki bu değerlendirme bu iki tedbirin mutlak surette birlikte uygulanması gerektiği şeklinde yorumlanmamalıdır. Ayrıca, iki tedbir arasında öncelik-sonralık ilişkisi bulunmamaktadır. Söz konusu tedbirin belirtilen kurallara uygun uygulanmaması halinde etkin soruşturmada aranan özelliklerden savcı kararının hukuka uygun delile dayanmaması neticesini doğurur. Ayrıca bu tedbirin “tam ve zamanında” uygulanması halinde istenen sonuç alınarak etkin soruşturma sağlanmış olur. Şüphelilerin haklarında yürütülen soruşturmayı öğrendikten sonra bu tedbirin uygulanması halinde, iletişimlerine daha fazla dikkat ederek gizlilik içinde yürüteceklerinden istenen fayda sağlanamayabilir.

---

⁷¹¹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 437, Soyaslan, s. 277.

⁷¹² Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 445-446.

⁷¹³ Tamöz/Kocabey, s. 55.

Dinleme ve kayda alma tedbiri sadece kanunda yer alan katalog suçlar bakımından uygulanabilir. Savcı, bu tedbirleri talep ederken suçun katalog suç kapsamında olup olmadığını gözönüne almalıdır. Bizim de katıldığımız bir görüşe göre, mobil telefonun yerinin tespiti ve iletişimin tespiti tedbiri için ise katalog suçlar uygulanmaz. Yani herhangi bir suç türü için uygulanabilir.⁷¹⁴ Bir görüşe göre mobil telefonun yerinin tespiti için de kuvvetli şüphe sebepleri ve katalog suçların mevcut olması gerekir.⁷¹⁵

Şüpheli veya sanık dışındaki şikâyetçinin veya suçtan zarar görenin iletişimin tespitinin ise bu kişilerin açık rızasının bulunması ve iletişim aracının kendisine ait olması şartıyla Cumhuriyet savcısı tarafından CMK'nın 160 ve 161'inci maddelerinde yer alan genel soruşturma ve kanıt toplama yetkisi kapsamında ele alınmalıdır.⁷¹⁶ Böyle bir uygulamada savcının söz konusu telefon hattının şikâyetçi tarafından kullanıp kullanmadığından emin olması gerektiği aksi halde sadece müşterinin beyanı ile başkasına ait iletişim bilgilerinin soruşturma dosyasına girmesine neden olacağı düşünülmektedir.⁷¹⁷ Gerçekten özellikle aile içi uyuşmazlıkların adliyeye yansması veya kıskançlık gibi nedenlerle eşinin iletişim bilgilerine ulaşmak isteyen kötü niyetli şikâyet başvurularında böyle bir durumla karşılaşılması mümkündür. Bunun önüne geçilebilmesi için BTK'ya yazılan yazıda müşteri bilgileri belirtilerek eğer bu kişiye ait ise iletişim bilgilerinin gönderilmesi gerektiği yönünde bir uyarıya yazıda yer verilebilir. Aksi halde savcı tarafından bunun tespiti ancak iki türlü olur. Birincisi tanık beyanı ile telefon hattını kimin kullandığı tespit edilmeye çalışılabilir. İkincisi ise UYAP bilgi sisteminde cep telefonu bilgileri sorgulanmak suretiyle yapılabilir. Uygulamada suçtan

---

⁷¹⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 412, Özen, s. 623.

⁷¹⁵ Tamöz/Kocabey s. 46, Soyaslan, s. 280.

⁷¹⁶ Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 10/4'üncü maddesine göre söz konusu uygulamayı düzenleyen hüküm yer almaktaydı, ancak bu Yönetmeliğin tamamı Danıştay 10. Dairesi'nin 24.12.2014 tarih, 2013/3791 Esas ve 2014/8138 Karar sayılı kararı ile bu fıkranın iptaline karar verilmiş olup, daha sonra bu karar Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 2015/2131 Esas ve 2016/3097 Karar sayılı kararı ile onanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kabataş Yılmaz, B., Türk Hukukunda Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi Tedbiri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2019, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, s. 59-60, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET001251.pdf>, e.t. 06/05/2020.

⁷¹⁷ Y4.CD., 29/11/2006-2006/4669-2006/17007, Tamöz/Kocabey, s. 41.

zarar görenlerin soruşturmanın genişletilmesi talebi olarak ölene ait telefon görüşmelerinin çıkarılarak incelenmesini talep ettikleri görülmektedir.⁷¹⁸

Yargıtay'ın 29/04/2017 tarihli kararında iletişimin denetlenmesi tedbirinde sürenin uzatılması için kayıtların çözülüp hakim huzuruna getirilmesi gerektiğine karar vermiştir.⁷¹⁹ Kanaatimizce, bu karar, tedbir kararının denetimi bakımından hukuka uygun bir karardır. Ayrıca, tedbirin devamı süresince kuvvetli şüphenin devam etmesi gerekir. Yani kuvvetli şüphenin ortadan kalktığı anda tedbire derhal son verilmelidir.⁷²⁰ Suçun teşebbüs aşamasında olması veya iştirak halinde işlenmesi önemli değildir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da hakkında tedbir uygulanan kişi ile iletişim araç sahibinin farklı kişiler olması halinde bu durum talep ve kararda açıkça belirtilmelidir. Şüphelinin konuşacağı tahmin edilen arkadaşının GSM hattı bu nedenle dinlenemez. Şüphelinin kullanmış olduğu yeni telefon numarasının tespiti halinde bu numaraya ilişkin de tedbirin uygulanması talep edilmelidir. Bu numaranın dinlenmesi için yeni bir karara ihtiyaç vardır. Şüphelinin bu numarasına ilişkin tedbir kararındaki süre hiçbir zaman önceki tedbir kararında verilen sürenin bitiş tarihini geçemez. Bu nedenle, önceki tedbir kararları da talepte ayrıntılı belirtilmelidir. Sadece IMEI no ile tedbir kararı talebi de mümkün değildir. IMEI kopyalanması (klonlama) mümkün olduğundan bu durum soruşturmaya ilgisi olmayan kişilerin dinlenmesine ve mağdur olmasına neden olabilir. Eğer dinleme tedbiri uygulanan telefon numarası yanlış yazılmış ve bu durum tespit edilmiş ise Cumhuriyet savcısınca bu numaraya ilişkin tedbire derhal son verilmesi istenmelidir. Ses kayıt çözüm tutanakları özel hayata müdahale anlamı taşıyacak şekilde olmamalıdır. Soruşturmaya ilgisi olmayan ve özel görüşme olarak nitelendirilen bu görüşmeler tutanak haline getirilmemelidir. Bu görüşmeler çıkarılırken dikkat edilmesi gereken husus, suç unsuru olduğu tespit edilen görüşmelerin geçtiği kısımlar hiçbir eklenti ve çıkarma olmaksızın tutanağa geçirilmesidir.⁷²¹ Aksi halde anlam farklılığı doğabilir.

⁷¹⁸ AİHM, Başbilen/Türkiye, 26/04/2016, Başvuru no. 35872/08, Prg. 16, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/BA%C5%9EB%C4%B0LEN_KARAR_35872-08_HHMT_TR.pdf, e.t. 31/07/2019.

⁷¹⁹ Y18.CD, 29/04/2015-16/737., Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 446.

⁷²⁰ Sözüer, "Organize Suçlulukla İlgili Kovuşturma Yöntemleri (İletişimin Dinlenmesi)", s. 2509.

⁷²¹ Tamöz/Kocabey s. 49, 54, 61, 124, 125.

CMK'nın 136'ncı maddesine göre, şüpheli veya sanığa yüklenen suç dolayısıyla müdafinin bürosu, konutu ve yerleşim yerindeki telekomünikasyon araçları hakkında, CMK'nın 135'inci madde hükmü uygulanamaz. Maddenin lafzından mobil telefon ile yapılan iletişimin denetlenebileceği şeklinde bir anlam çıkarılabilir ise de hükmün getiriliş amacı dikkate alınarak, meslek sırrı ve savunma hakkının korunabilmesi için düzenlemenin mobil telefonları da kapsadığı düşünülmektedir.⁷²² AİHM'nin 25/03/1998 tarihli kararında avukat telefonunun dinlenmesini yorumlarken bunun ilgili ülkede yer alan kanun hükümleri ile mümkün olmadığını tespit ettikten sonra, doğrudan savunma hakkını ilgilendiren ve müvekkil ile avukat arasındaki güven ilişkisine yönelik bir alanda bağımsız bir hakim tarafından kontrolü mümkün olmadan, yürütmenin bir üyesi olan postanenin hukuk bölümünün bir memuruna bırakılmasını hayret verici bulmuştur. Burada önemli olan bir başka mesele ise söz konusu davada Hükümet ilgili kişinin İsviçre Federal Meclisi'nin eski bir üyesinin eşi olduğunu ve telefonlarının avukatlığı dolayısıyla dinlenmediğini belirtmesine rağmen, Mahkeme bu kişinin hangi özelliği dolayısıyla dinlendiği ile ilgilenmeyerek her şeyden önce onun bir avukat olduğunu ve bürosunun bütün telefonlarının dinlediğini ön plana çıkarmıştır.⁷²³

CMK'nın 138/2'nci maddesine göre, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturma ile ilgisi olmayan ve CMK'nın 135/6'ncı maddesinde sayılan suçlardan birinin işlendiği şüphesini uyandırabilecek bir delil elde edilirse, bu delil muhafaza altına alınır ve durum Cumhuriyet savcılığına derhal bildirilir.⁷²⁴ Rastlantı sonucu elde edilen deliller etkin

⁷²² Centel/Zafer, s. 494., Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 400. Kanaatimizce, müdafinin mobil telefonunu da kapsamı savunma hakkı ve hükmün getiriliş amacına uygun düşmektedir.

⁷²³ AİHM, Kopp/İsviçre, 25/03/1998, Başvuru no. 23224/94, Prg. 68-73, Kühne, H. H., "Avukat Telefonlarının Dinlenmesi", Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Hakan Hakeri (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 102-103 (99-108), Cengiz, S./Demirağ, F./Ergül, T./McBride, J./Tezcan, D., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları, Şen Matbaa, Ankara 2008, s. 84, http://tbbvayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/aihm_cezayargilamasi.pdf, e.t. 15/08/2019.

⁷²⁴ Doktrindeki bir görüşe göre, bu hüküm, kolluğa, Cumhuriyet savcısının emri veya hakim kararından doğrudan elkoyma yetkisi veren bir hükümdür. Diğer bir görüşe göre ise burada elkoyma değil muhafaza altına alma söz konusudur. Görüşler için bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 411. Doktrindeki bir görüşe göre söz konusu delilin katalog suçlar kapsamında olmaması halinde kolluğun bu şekilde katalogda yer almayan bir başka suça ilişkin olarak elde edilen delillere duyarsız kalamayacağı, CMK'nın 160'inci maddesine göre, suç haberini alan savcılığa derhal harekete geçme yükümlülüğü yüklemesi nedeniyle tesadüfen elde edilen verinin muhafaza edilmemesi, ancak usulüne uygun bir iletişimin denetlenmesi kararı doğrultusunda tesadüfen ulaşılan veriye ilişkin durumun ihbar kabul edilip, bu ihbara dayalı olarak katalogda yer almayan suça ilişkin

soruşturma bakımından önemlidir. Bu delillerin kullanılabilmesi için hukuka uygun bir şekilde muhafaza altına alınması ve bildirilmesi gerekir. Rastlantı sonucu elde edilen delilin yeni bir suç işlendiği şüphesini ortaya koyması veya yeni bir şüpheliye ilişkin olması halinde, yeni suç veya yeni şüpheli hakkında karar alınmadan tedbire devam edilmemesi gerektiği savunulmaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 03/07/2017 tarihli kararında, ilk görüşmenin tespitinden sonra değil de yapılan onbir görüşmenin kaydedilmesinden sonra durumun savcılığa bildirilmesini bu kişi hakkında iletişimin denetlenmesi kararı olmadan yapılan kayıt nedeniyle, yasa dışı elde edilmiş delil niteliğinde olduğunu ve muhakemede kullanılamayacağını ifade etmiştir.⁷²⁵

Burada kısaca şunu belirtmek gerekir ki, doktrinde ve uygulamada gizlice tutulan ses kayıtlarının hukuki değeri tartışmalıdır. CMK'nın 135/son maddesine göre, bu maddede belirlenen esas ve usuller dışında hiç kimse, bir başkasının telekomünikasyon yoluyla iletişimini dinleyemez ve kayda alamaz. Bu nedenle gizli bir şekilde yapılan ses kayıtları delil olarak kullanılamaz.⁷²⁶ Etkin soruşturma bakımından savcı kararının hukuka uygun delile dayanması kriteri bu açıdan önemlidir.

BTK'nın söz konusu tedbirlere gerektiğinde itiraz edebilmesi de ayrı bir konudur. Şüpheli ve müdafinin huzurunda gerçekleştirilen klasik soruşturma yöntemlerinden arama ve elkoyma gibi yöntemlerin aksine bu tür gizli soruşturma yöntemlerinin uygulanması sırasında ilgilinin itirazı mümkün değildir.⁷²⁷ Bu husus AİHM kararlarında

---

olarak da şartları oluşan diğer koruma tedbirlerine ve soruşturma işlemlerine başvurulması gerektiği savunulmaktadır. Bkz. Gümüşay, s. 181.

⁷²⁵ Centel/Zafer, s. 496. YCGK, T. 03/07/2007, 5-23/167, www.kazanci.com

⁷²⁶ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 450. Bu konuda Yargıtay farklı kararları bulunmaktadır. Örneğin, Yargıtay 8. Ceza Dairesi bir kararında hukuka aykırı delil kapsamında değerlendirirken, 2. Ceza Dairesi hukuka uygun delil kapsamında olduğuna karar vermiştir. Bkz. Y8. CD., 9.11.2009-2009/9930-2009/13934, Y2.CD., 22.01.2009-2008/11929-2009/922. Ayrıca, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun hukuka uygun delil olarak kabul ettiği kararları için bkz. YCGK, 21.06.2011-2010/5-182-2011/131. Ayrıntılı değerlendirme için bkz. Başbüyük, İ., "İletişim Sırasında Elde Edilen Gizli Ses Kayıtlarının Ceza Muhakemesinde Delil Olarak Edilebilirliği Sorunu", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, , C. 19, S. 1, İzmir 2017, s. 179-181 (s. 161-204). <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2017/11/4-ISA-BASBUYUK.pdf>, e.t. 03/12/2019. Bir konuşmanın taraflarınca, konuşma esnasında yapılan delillerin belirti delili olarak kabul edileceği görüşü için bkz. Centel/Zafer, s. 485. Konu bakımından özel hayatın gizliliğini ihlal suçu hakkında ayrıntılı değerlendirme için bkz. Öz, F., Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Türk Ceza Kanunda Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu (TCK 134), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Isparta 2019 (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 28/12/2019.

⁷²⁷ Orlandi, s. 140.

ifade edilen “soruşturmanın kamunun denetimine açık olması” ilkesiyle birlikte ele alınmalıdır. Bu yönüyle bakıldığında BTK’nın bu tip kararlara itiraz edebilmesi, soruşturmanın denetime açıklığını sağladığı gibi şüpheli haklarını da korumaktadır. Şöyle ki AİHM’nin bir kararında benzer şekilde hakkında gizli izleme kararı alınmış bir kişinin bu kararın hukukiliğinin denetimini sağlamak için yetkili bir makama başvurma imkânının bulunmadığını ileri sürse de mahkeme ise bu tür tedbirlerin niteliği gereği denetim yoluna başvurma olanağının imkânsız olmasa da çok zor olduğunu kabul etmekle beraber olaya özgü olarak etkili başvuru yolunun farklı yorumlanması gerektiğini ifade etmiştir.⁷²⁸ Kuruma getirilen itiraz imkânı ile şüpheli tarafından yapılamayan denetim imkânı gerçekleşmekte olup bu yönüyle yerinde bir düzenlemedir. Bir görüşe göre itiraz yetkisinin açıkça hangi hususlarda olduğunun belirlenmesi ve sadece bu yönlerden itiraz hakkı verilmesi gerektiği savunularak, kurumun soruşturma mercii olmaması nedeniyle bu yetkisinin sadece şekli hususlarda olması ifade edilmiştir.⁷²⁹ Kanaatimize göre, zaten kurumun soruşturma dosyası içeriğine vakıf olması mümkün olmadığından itiraz yetkisini kararın şekli olarak hukuka uygun olmadığı noktasında kullanabilmektedir.

B. Örgütlü Suçlarda

Organize suçlulukla mücadelede uygulanan yöntem önemli bir yer tutmaktadır.⁷³⁰ Bu tedbire genel olarak örgütlü suçlarla mücadele kapsamında başvurulmaktadır.⁷³¹ Tedbirin uygulanmasında, Cumhuriyet başsavcılıklarında bulunan terör ve örgütlü suçlar bürosunun önemli bir yeri bulunmaktadır.

⁷²⁸ İnceoğlu, “Etkili Başvuru Hakkı”, s 447.

⁷²⁹ Tamöz/Kocabey, s. 73.

⁷³⁰ Yücel, Kriminoloji, s. 168. Çıkar amaçlı suç örgütleriyle mücadele için düzenleme yapan ilk devletin İtalya olduğu, 1982 yılında 416bis maddesi ile Ceza Kanunu’na koyduğu düzenleme ile mafya örgütlenmesi ile mücadele edilmeye çalışıldığı, bu hükmün 4422 sayılı Kanun’un 1’inci maddesine aynen tercüme edilerek alındığı, İtalyan mafya örgütlenmesine uygun olan suç tanımının Türkiye bakımından ne derece gerçekçi ve yararlı olacağı tartışılması gerektiği belirtilmektedir. Bkz. İçel, K., “Sunuş Konuşması”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, Avrupa Birliğine Uyum Süreci Bağlamında Organize Suçlulukla Mücadele Panel 05 Ekim 2001 Bildiriler ve Tartışmalar, Yener Ünver (Yayına hazırlayan), Beta Basım Yayım, İstanbul 2002, s. 10. Mafyanın (Çetelerin) Ortaya çıkış nedenleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk/Erdem, s. 1085-1091.

⁷³¹ Orlandi, s. 140.

Kolluğun bu yöndeki talepleri öncelikle bu büroda görevli Cumhuriyet savcılarına intikal eder. Savcının bu yöndeki talepleri dikkatli değerlendirmesi gerekmektedir. Uygulamada çıkar amaçlı suç örgütlerinin işlemiş oldukları suçlarda örgüt lideri olduğu iddia edilen şüphelinin örgüt üyesi olduğu iddia edilen kişilere yönelik olarak verdiği talimatların tespit edilmesi ile örgüt içi hiyerarşi ve işlenen suçların tespit edilmesinde bu tedbirin etkin soruşturma bakımından olumlu sonuçlar doğurduğu görülmektedir.⁷³² Söz konusu tedbir hukuka uygun bir şekilde uygulandığında, soruşturmanın da eylemi ve sorumluları ortaya çıkaracak güçte delil elde edilmesine katkı sağlayacaktır.

20. Teknik Araçlarla İzleme

A. Genel Olarak

CMK'nın 140'ıncı maddesine göre, belirli şartlar altında, şüpheli veya sanığın kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ve işyeri teknik araçlarla izlenebilir, ses veya görüntü kaydı alınabilir.⁷³³ Soruşturma bakımından en etkili yöntemlerin başında konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması yöntemi sayılmaktadır.⁷³⁴ Özellikle organize suçlulukla mücadele bakımından söz konusu yöntem telefonların

⁷³² AİHM, Aydın Çetinkaya/Türkiye, 02/02/2016, Başvuru no. 2082/05, Prg. 47, 54, 56, 111, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/Ayd%C4%B1n%20%C3%87etinkaya.pdf>, e.t. 30/07/2019. Somut olayda Cumhuriyet savcısı, şüphelinin cezaevinde cep telefonu bulundurduğunu, görüşmelerinin mahkeme kararıyla polis tarafından dinlendiği ve diğer sanıklardan ikisine kaçırma olayıyla ilgili olarak telefonda talimatlar verdiğinin anlaşıldığını iddia etmiştir. Cumhuriyet savcısı, soruşturma dosyasında yer alan telefon görüşmelerinin dökümlerine atıfta bulunmuştur. Söz konusu olayda yargılanan sanığın müdafii, dinlemelerin usulüne uygun olmadığını iddia etmiştir. Mahkeme yapılan yargılama sonucunda görüşme dökümleri, müşteki beyanı, şüpheli beyanı ve diğer delilleri birlikte değerlendirerek sanığın diğer sanıklara talimat vererek Ş.H.nin kaçırılması planladıklarını sabit görmüştür. AİHM'e yapılan başvuruda söz konusu ses kayıtlarının başvurana ait olmadığı ve buna ilişkin ses analizi yapılmadığı iddia edilmiş, Mahkeme verdiği kararında kötü muamele iddiasıyla alınan ifadelerin hükme esas alınmasının adil yargılanma hakkı bakımından ihlal oluşturduğunu tespit etmesi nedeniyle ses analizleriyle ilgili olarak ayrıca bir değerlendirme yapmamıştır.

⁷³³ Arslantürk, s. 261. MOBESE sistemi ile yapılan denetim CMK'nın 140'ıncı maddesine tabi değildir. MOBESE sistemi kişiye izlendiği hissi vermek suretiyle kişinin suç işlemekten uzak durmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle caydırıcı bir etkisi bulunmaktadır. MOBESE ile izleme "önleyici tedbir" olarak ifade edilir. Bkz. Özbek, Veli Özer, "MOBESE Sisteminin Türk Hukukundaki Yeri", s. 1006. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 176-187.

⁷³⁴ Teknik araçlarla izleme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin, S., Ceza Muhakemesinde Teknik Araçlarla İzleme, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2018, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 28/12/2019.

dinlenmesiyle birlikte önemli bir yer tutmaktadır.⁷³⁵ Bu tedbirin de diğer tedbirler gibi usulüne uygun uygulanmaması halinde elde edilen deliller hukuka aykırı delil kapsamında değerlendirilerek kullanılmayacaktır. Yargıtay'ın 22/04/2019 tarihli kararında, hukuka uygun olmayan teknik araçlarla izleme sonucu elde edilen delile dayanarak hüküm kurulmasını bozma nedeni olarak kabul etmiştir.⁷³⁶

Şüphelinin dinlenen ortamda olmadığı zamanlarda izlemeye son verilmesi gerekir. Çünkü, ortam izlemesinin süreklilik arz etmesi halinde tedbirin şüpheli olmayan kişiler üzerinde de uygulanmasına neden olabilir.⁷³⁷ Böyle bir uygulama, ilgili kişilerin özel hayatlarını ihlal etmekle birlikte kolluk görevlilerinin gereksiz yere izleme yapmaları neticesinde, asıl yapmaları gereken soruşturmanın aksamasına neden olacaktır. Bu durum ise soruşturmanın makul hızla ilerlemesini etkileyecektir. Teknik araçlarla izleme sırasında, şüpheli uzaktan gözetlenebilir, birlikte görüldüğü kişiler belirlenebilir, sesi kayıt edilebilir, görüştüğü kişilerle yaptığı konuşmalar kayda alınabilir, kamera ile görüntü alınabilir, kullandığı araçların resimleri çekilebilir, teknolojinin sağlamış olduğu etkin araçlarla bu tedbir uygulanabilir.⁷³⁸ Etkin soruşturma bakımından en iyi teknolojinin kullanılmasına dikkat edilerek ses ve görüntü kayıtlarının düzgün olmasına özen gösterilmelidir. Soruşturma sırasında gerçekleştirilecek gereksiz işlemler, yavaş ilerlemeye neden olarak etkin soruşturmayı olumsuz yönde etkileyecektir.

Rastlantı sonucu elde edilen delillerin bildirilmesi ilgili deliller hakkında soruşturmanın hızlıca başlatılmasını sağlayarak, soruşturmanın ivedi bir şekilde başlatılmasına katkı sağlaması nedeniyle etkin soruşturmayı olumlu yönde etkileyecektir.

Teknik araçlarla izleme tedbiri gibi gizliliği belirli bir süre devam eden tedbirlerin uygulanmasında AİHM'nin etkin soruşturma yükümlülüğü ile ilgili olarak getirmiş olduğu ölçütlerden birisi olan “soruşturmanın denetime açık olması” ilkesinin nasıl

---

⁷³⁵ Yücel, Kriminoloji, s. 168. Organize suçlulukla mücadele için söz konusu tedbirin uygulanma süresinin artırılması gerektiği yönündeki görüş için bkz. Ünver, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, s. 148.

⁷³⁶ Y20.CD, 22/04/2019-2015/12642 -2019/2537 , <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

⁷³⁷ Centel/Zafer, s. 510.

⁷³⁸ Tamöz/Kocabey, s. 168.

uygulanacağı konusu tartışılmıştır. AİHM'nin 06/09/1978 tarihli kararında, etkili başvuru yolu bakımından, izleme sırasında ve hatta bazı durumlarda sonrasında da haberdar edilmediği için hakkında gizli izleme kararı alınmış kişinin bu kararın hukukiliğinin denetimini sağlamak üzere yetkili bir makama başvurma imkânının ortadan kalktığı ileri sürülmüştür. Kararda gizli izleme tedbiri için kendine özgü yapısı gereği kişinin uygun bir hukuk yoluna başvurma olanağının imkânsız olmasa bile çok zor olduğunu kabul etmekte ve bu tedbire özgü “etkili başvuru yolu” kavramının yorumlanması gerektiği ifade edilmiştir.⁷³⁹ Meseleye adil yargılanma hakkı bakımından bakıldığında ise bu tedbirin uygulandığının öğrenilmesinden sonra gerekli iç hukuk yolları tüketilerek adil yargılanma hakkının ihlali iddiasıyla konu AİHM'ye götürülebilecektir.

Soruşturmanın denetime açık olması ilkesi irdelendiğinde bu ilkenin sadece mağdur bakımından mı yoksa hem mağdur hem de şüpheli/sanık bakımından mı uygulanması gerektiği önemli bir sorundur. AİHM, soruşturmanın denetime açık olması ilkesini, olayın mağduru olan kişilerin meşru menfaatlerinin korunması ve yaşam hakkı ile işkence yasağı ihlallerine karşı bu hakları ihlal edenlere, Devletin hoşgörülü davrandığı izleniminin oluşmaması açısından gerekli olduğu belirtilmektedir. Soruşturmanın gizliliği bakımından bakıldığında ise soruşturmanın gizliliği kuralı, şüphelinin lekelenmeme hakkı ve delillerin karartılması tehlikesine karşı düzenlenerek, soruşturmanın, ilgisi olmayan kişilerin bilgisi ve katılımı olmadan yürütülmesini ifade etmektedir. Bu nedenle bu iki kuralın birbiriyle çelişmediği savunulmaktadır.⁷⁴⁰

Türk Ceza Muhakeme Hukuku sistemi bakımından irdelendiğinde mağdur gizli tedbirlerin tam, zamanında veya hiç uygulanmaması nedeniyle etkin soruşturma yapma görevinin yerine getirilmediğini ve bu nedenle eksik soruşturma yapıldığını ileri sürebilecektir. Şüpheli bakımından ise kendisi hakkındaki tedbiri öğrendiği andan itibaren usul kurallarının imkân vermesi halinde itiraz edebilecek veya kanun yolu incelemesi sırasında itirazlarını dile getirebilecektir. Denetime açıklık ilkesi, mağdur bakımından geçerli olduğu kadar soruşturmanın amacı maddi gerçeğe ulaşmak ve adil

⁷³⁹ AİHM, *Klass ve diğerleri/Almanya*, 06/09/1978, Başvuru no. 5029/71, Prg. 68-70, İnceoğlu, “Etkili Başvuru Hakkı”, s 447.

⁷⁴⁰ Deveci, s. 95., Şenol, s. 134.

yargılamayı sağlamak olduğundan belirli şartlarda şüpheli için de uygulanması gerekir. Tedbirlerde geçerli olan usul işleminin “tam ve zamanında” yapılması ile savcı kararının “hukuka uygun delillere” dayanması gerektiği teknik araçlarla izleme tedbiri bakımından da önemlidir. Bu tedbirin suç işlenirken uygulanabilmesi halinde gereken sonuç elde edilebilecektir.

B. Örgütlü Suçlarda

Örgütlü suç konusunda, CMK’da yer alan düzenleme, daha önce mülga 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu’nda yer almaktaydı, CMK’da izlenen yerlerin kapsamı daraltılarak yeniden düzenlenmiştir.⁷⁴¹ Örgütlü suçlarla mücadelede olağan ceza yargılaması kurallarıyla hareket etmenin imkânsız olduğu ve ilk adımın “düşmanı tanımak” olduğu ifade edilmektedir.⁷⁴² Düşmanı tanımak ve etkin bir soruşturma yöntemi uygulayabilmek için söz konusu tedbir önem arz etmektedir. Doktrinde teknik araçlarla izlemenin sadece kamuya açık yerlerdeki faaliyetler ve işyeri ile sınırlanması eleştirilmiştir. Şöyle ki konutta yürütülen faaliyetler denetlenemediğinden birçok örgütün faaliyetini konutta yürütmesi söz konusu olabilecektir. Bu düzenleme örgütlü suçlarla mücadeleyi zayıflatacak niteliktedir.⁷⁴³ Doktrinde konut içindeki yaşantının akustik olarak gözetlenebilmesinin ancak anayasal bir düzenleme ile mümkün olabileceği, böyle bir değişikliğin ise insan onuru ve özel hayatın gizliliği ilkeleri gözönüne alarak yapılması gerektiği, aksi halde bireyler arasındaki iletişimin olanaksız hale geleceği, bu nedenle konutun teknik araçlarla izlenmesi tedbirine temkinli yaklaşan görüş de bulunmaktadır. Ayrıca aynı görüşe göre, konut olarak kullanılan yerin aynı zamanda işyeri olarak kullanılması halinde bu tedbirin uygulanamayacağı, kıyasın mümkün olmadığı, diğer alternatif tedbirlerin

⁷⁴¹ Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 273, Özen, s. 673-674.

⁷⁴² Sokullu Akıncı, F., “Organize Suçların Kriminolojik Yapısı ve Türkiye’deki Boyutları”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, Avrupa Birliğine Uyum Süreci Bağlamında Organize Suçlulukla Mücadele Panel 05 Ekim 2001 Bildiriler ve Tartışmalar, Yener Ünver (Yayına hazırlayan), Beta Basım Yayım, İstanbul 2002, s. 12.

⁷⁴³ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 470, Özen, s. 675. İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 266/2’nci maddesine göre Bir konutta gerçekleşen yüz yüze konuşmaların ancak orada suç oluşturan faaliyetlerin gerçekleşmesi halinde dinlenebileceği öngörülmüştür. 13 Mayıs 1991 tarih ve 152 numaralı Kanun Hükmünde Kararname’nin 13/1’inci maddesi uyarınca bu koşul organize suçluluğa ilişkin soruşturmalarda aranmaz. Bkz. Orlandi, s. 142.

uygulanabilmesi gerekir.⁷⁴⁴ Kanaatimizce, teknik araçlarla izleme tedbirinin örgütlü suçlar bakımından konutta gerçekleştirilecek faaliyetleri de kapsamı gerekmektedir.

21. Gizli Soruşturmacı Görevlendirme

CMK'nın 139/1'inci maddesine göre, gizli soruşturmacı görevlendirme tedbirinin uygulanması belirli bir prosedüre tabi tutulmuş ve hakim kararıyla yapılabileceği düzenlenmiştir.⁷⁴⁵ Soruşturma bakımından en etkili yöntemler arasında gizli soruşturmacı⁷⁴⁶ görevlendirme sayılmaktadır.⁷⁴⁷ Özellikle organize suçlulukla mücadele bakımından bu tedbir yukarıda sayılan iki tedbirden sonra önemli bir yer tutmaktadır.⁷⁴⁸ Bu tedbirin tam, usulüne uygun şekilde uygulanması etkin soruşturmayı olumlu yönde etkileyecektir. Usulüne uygun bir gizli soruşturmacı görevlendirmesi yapılmaması veya hiçbir şekilde karar alınmaması halinde hukuka aykırı delile dayanılarak etkin soruşturma yapılamamış olacaktır.⁷⁴⁹ Ayrıca, bu tedbirin sadece soruşturma aşamasında uygulanabildiği görülmektedir.⁷⁵⁰ Bu durum etkin soruşturma bakımından bu tedbirin önemini bir kat daha artırmaktadır. Özellikle yolsuzluk gibi ekonomik suçların soruşturulmasında bu suçlara karışmış firma ve yetkililerinin tespiti için gizli soruşturmacı görevlendirilmesi önemsenmektedir.⁷⁵¹

Gizli soruşturmacı ancak kamu görevlisi olabilir. Bu kişinin kolluk görevlisi olması gerekmez.⁷⁵² Doktrinde olması gereken hukuk bakımından gizli soruşturmacının sadece kamu görevlisi değil sivil bir kişi de olabileceği savunulmaktadır.⁷⁵³ Kanaatimizce, Cumhuriyet savcısı, suç örgütünün özelliklerini dikkate alarak kamu

⁷⁴⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 441-444.

⁷⁴⁵ Arslantürk, s. 260, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 1023-1024, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 428.

⁷⁴⁶ İtalya'da fiiliyatta mafya ve mafya türü organizasyonların diğerlerinden ayırt edilmesi zor olduğundan bu tür suç örgütlenmelerine karşı gizli soruşturmacı yerine "itirafçılık" müessesinin kullanılmaya çalışıldığı, genellikle uyuşturucu ve silah ticareti, terörizm, kara para aklama ve tefecilik ile insan ticareti suçlarında gizli soruşturmacı kullanılmasının istendiği ifade edilmektedir. Bkz. Orlandi, s. 144. Erdem, M. R. , Ceza Muhakemesinde, Organize Suçlulukla Mücadelede Gizli Soruşturma Tedbirleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2001, s. 85, Centel/Zafer, s. 504.

⁷⁴⁷ Özen, s. 667.

⁷⁴⁸ Yücel, Kriminoloji, s. 168.

⁷⁴⁹ Y20.CD, 22/04/2019-2015/12642- 2019/2537,

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

⁷⁵⁰ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 1023.

⁷⁵¹ Yücel, Kriminoloji, s. 159.

⁷⁵² Özen, s. 670.

⁷⁵³ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 463.

görevlisi dışında bir kişinin de gizli soruşturmacı olarak görevlendirilmesini talep edebilmelidir. Ayrıca, örgüt içindeki bazı şahıslardan bilgi almak onları gizli soruşturmacı yapmaz. Gizli soruşturmacı olmak için CMK'nın 139'uncu maddesinde belirtilen şartlarla atanarak görev yapması gerekir. Uygulamada polis, uyuşturucu satan kişiyi tespit etmek ve yakalamak için uyuşturucu satıyor gibi davranarak hareket etmekte ve CMK'nın 139'uncu maddesine göre karar alınmaktadır. Burada görevli polisin örgüt hakkında veri toplama amacı bulunmamaktadır. Bu nedenle CMK'nın 160'ıncı maddesine göre Cumhuriyet savcısınca görevlendirilmesi yeterlidir.⁷⁵⁴ Gizli soruşturmacının kim olabileceği ve ne zaman bu tedbire başvurulabileceği soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmesi bakımından elde edilecek delillerin hukuka uygunluğu için önemlidir.⁷⁵⁵

Gizli soruşturmacı görevlendirilmesine ilişkin talepte, bulunması gereken hususların yer almaması soruşturmayı yavaşlatacaktır. Bu da soruşturmanın makul sürede bitirilmesini olumsuz yönde etkileyecektir.⁷⁵⁶

22. İnternet Ortamında Erişimin Engellenmesi

Günümüzde teknolojinin ve internet kullanımının hızla arttığı dikkate alındığında internet ortamında erişimin engellenmesi tedbiri önemli bir yer tutmaktadır.⁷⁵⁷ Özellikle cinsel istismar, intihara yönlendirme ve kumar oynanması için yer ve imkân sağlama suçlarında gerektiğinde bu tedbire hemen başvurulması gereksinimi doğabilmektedir.

⁷⁵⁴ Savcı talimatı ve izni olmadan söz konusu yöntemle başvurulmasının ceza muhakemesinin sistemiyle örtüşmediği ifade edilmektedir. Bkz. Şık, s. 261.

⁷⁵⁵ Hukuka aykırı delil elde edilmesi bakımından Yargıtay CGK'nın 09/06/2015 tarih, 10-337/197 sayılı kararının değerlendirmesi için bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. II, s. 1025-1030.

⁷⁵⁶ Tamöz/Kocabey, s. 167.

⁷⁵⁷ İnternet erişimini engelleme uygulaması başta Çin olmak üzere, İran, Kuzey Kore, Suriye, Vietnam ve birçok Avrupa ülkesinde uygulanmaktadır. Çocuk pornografisi gibi bir hususta internet içeriklerine erişimi engelleme kabul edilebilir bir husustur. Bkz. Kubicki Marberth, A., "İnternet Sansürünün Başlangıcı: Erişim Sağlayıcılar Üzerinden Erişimin Engellenmesi, İnternet Hukuku, Yener Ünver (ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013, s. 257-258. Kanaatimizce, savcının bu tür sınırlamalar için başlangıçta ortada bir suç unsuru olup olmadığını öncelikle hukuka uygun bir şekilde tespit etmesi gerekir. Aksi halde ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü ihlali ile karşılaşılacaktır. Demokratik bir hukuk devletini yukarıda yer verilen Kuzey Kore ve Çin gibi ülkelerden ayıran husus da bu tür uygulamaların hukuk devleti ilkesi sınırları içerisinde gerçekleştirilmesidir.

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'un 8'inci maddesine göre erişimin engellenmesi tedbiri düzenlenmiştir. Bazı suçlarla ilgili olarak yapılan soruşturmalarda yeterli şüphe sebebi bulunması halinde söz konusu yayınlarla ilgili olarak erişimin engellenmesine karar verilebilmektedir. Erişimin engellenmesi kararı, amacı gerçekleştirecek şekilde görülürse belirli bir süreyle sınırlı olarak da verilebilir.⁷⁵⁸

İnternet ortamında gerçekleşen yayınlara ilişkin suç iddiası ortaya çıktığında failin tespiti için öncelikle suç yerinin belirlenmesi zorunluluk arz etmektedir. Nitekim 1998 yılında gerçekleşen bir olayda pornografik yayınlarla ilgili olarak soruşturma konusu web adresinin Kanada çıkışlı olduğu tespit edilmiştir.⁷⁵⁹ Bu suçların takibi bakımından bazen yurtdışında depolanmış verilere ulaşmak zorunda kalınabilir. Bu tür durumlarda ise uluslararası işbirliği yapılması önerilmektedir.⁷⁶⁰ İnternet üzerinden işlenen suçlarda farklı ülkelerdeki internet servis sağlayıcı şirketlerin kullanılması suçun takibini zorlaştırır. Eylemin umuma açık bir internet kullanım alanından gerçekleştirilmesi halinde sorun daha da büyümektedir. Bu nedenle şüphelinin tespiti için de uluslararası işbirliği gerekir. Söz konusu suçların terör örgütleri tarafından belirli internet

⁷⁵⁸ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 471-472. Ayrıca, 7188 sayılı Yasa'nın 36'ncı maddesi ile getirilen düzenleme ile Kanun'un 8'inci maddesinin ikinci, dördüncü ve ondördüncü fıkraları kapsamında verilen erişimin engellenmesi kararları, ihlalin gerçekleştiği yayın, kısım, bölüm ile ilgili olarak (URL vb. şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle verilir. Ancak, teknik olarak ihlale ilişkin içeriğe erişimin engellenmesi yapılamadığı veya ilgili içeriğe erişimin engellenmesi yoluyla ihlalin önlenemediği durumlarda, internet sitesinin tümüne yönelik olarak erişimin engellenmesi kararı verilebilir. Bu madde ile suç teşkil etmeyen hususlar hakkında erişimin engellenmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. "*WWW-sayfalarının kapatılmasının farklı hizmet alanlarına kaymaya neden olabileceği, hukuka aykırı içeriklerin kapatılmasında asıl resimlerin yok edilmesi amacına ulaşamadığı, sadece o ülke serverlarından bu resme ulaşamayıp yurt dışından ulaşabilme imanı sağladığı, bu durumun özellikle çocuk pornografisi mağdurları bakımından sorun teşkil ettiği*" ifade edilmektedir. Kanaatimizce, söz konusu sorunların çözümlenebilmesi için internetten işlenen suçlarla ilgili uluslararası etkin soruşturma ve işbirliği şarttır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sieber, U., İnternetteki Suçlar ve Suçun İnternette Takibi Global Bilgi Toplumundaki Yeni Gelişmelerin Işığında Hangi Önlemler Tavsiye Edilmektedir? 69. Alman Hukukçular Günü İçin Bilirkişi Raporu, Yener Ünver (ed.), Yener Ünver, Mustafa Temmuz Oğlakcıoğlu (çev.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, s. 196-200. Bilişim suçları ve internet hukuku hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dülger, M. V., Bilişim Suçları ve İnternet İletişim Hukuku, Seçkin Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2018, Sinar, H., İnternet ve Ceza Hukuku, Beta Basım Yayın, İstanbul 2001.

⁷⁵⁹ İçel, K./Ünver, Y., Kitle Haberleşme Hukuku Basın Radyo-Televizyon Sinema-Video İnternet, Beta Basım Yayın, 8. Baskı, İstanbul 2009, s. 486-487.

⁷⁶⁰ Gercke, B., "Sınırşan Aramaların Hukuka Uygunluğu- Ceza Muhakemesi Açısından Yurtdışında Depolanmış Verilere Ulaşım", Prof. Dr. Hans Lilie'ye Armağan Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri, Yener Ünver (ed.), Pınar Bacaksız (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2011, s. 127-129 (s. 125-130).

adreslerinden işlenmesi halinde klasik anlamdaki suç türlerine göre siber suç ve terör suçlarını işleyenleri tespit etmek ve etkin bir şekilde soruşturmak zorlaşmaktadır.⁷⁶¹

23. Tanığın Korunması

Gizli tanık dinlenmesi⁷⁶² özellikle örgütlü suçlarda uygulanmakla birlikte CMK'nın 58/2'nci maddesi ile Tanık Koruma Kanunu'nun 3'üncü maddesi uyarınca ağır suçlar bakımından da uygulama alanı bulabilmektedir.

Özellikle örgütlü suçların dışında uyuşturucu ticareti suçu ve yağma suçlarında uygulanması halinde ortaya çıkarılması güç olan bu suçların aydınlatılması ve faillerinin tespiti sağlanabilir. Tanıkların dinlenmesi nedeniyle hayatları, malvarlığı ve yakınları tehlikeye girebilir. Bu nedenle Türk hukukunda ABD hukukuna benzer şekilde gizli tanık uygulaması getirilmiştir. ABD hukukunda bu kurum, 1970 yılında örgütlü suçlarla mücadele için getirilmiştir.⁷⁶³ AİHM, organize suçlulukla mücadele gibi önemli bir kamusal menfaat söz konusu olduğunda veya tanığın özel önlemlerle korunmasında zorunluluk ve gereklilik bulunduğu gizli tanık dinlenebileceğini kabul etmektedir.⁷⁶⁴

AİHM, P.S./Almanya kararında, cinsel suç mağduru sekiz yaşındaki küçük kızın tanıklıktan muaf tutulması, ceza yargılamasında sanığın, mağduru tanık olarak sorgulaması bakımından yaptığı değerlendirmede, bir bütün olarak iç hukukta yapılan kanıt toplama faaliyetinin adil olup olmadığını denetlemiştir. Genel kural olarak sanık kendisine konuşma hakkı verilince veya daha sonra, kendi aleyhinde tanıklıkta bulunanlara itirazlarını ifade edebilmeli ve onlara soru sorma imkânı tanınmalıdır. Mahkumiyet eğer sadece mağdurun tanıklığı üzerine kurulmuş ise bu tanık mahkemece

⁷⁶¹ Çam, s. 59.

⁷⁶² Gizli tanık dinlenmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Er, E., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararlarında Gizli Tanıklık, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İzmir 2016, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 28/12/2019, Kaplan Ataman, A., Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Gizli Tanık, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İnsan Hakları Hukuku Programı, İzmir 2019, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 28/12/2019, Yetimoğlu, M. E., Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Gizli Tanıklık, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2014, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, e.t. 28/12/2019.

⁷⁶³ Centel/Zafer, s. 520-521.

⁷⁶⁴ AİHM, Kostovski/Hollanda, 20/11/1989, Prg. 41-44, Ladewig, M. H., "Adil Yargılanma Hakkı-I", Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Özlem Yenerer Çakmut (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 263 (s. 245-264).

dinlenmemiş ve sanık tarafından sorgulanmamış ise doğru yargılanma ilkesine aykırı hareket edilmiş demektir.⁷⁶⁵ Soruşturma bakımından ise konu ele alındığında gizli tanığın soruşturmada şüpheli tarafından sorgulanması söz konusu değildir.⁷⁶⁶ Soruşturma aşaması gizli yürütüldüğünden deliller belirli şartlarda taraflara gösterilir. Gizli tanığın ifadesi kovuşturmada çok önemli olacağından ifade kapsamlı ve tereddüt oluşturmayacak şekilde alınmalıdır. Gizli tanık ifadesinin hukuka uygun şekilde alınması etkin soruşturma bakımından savcı kararının hukuka uygun delile dayandırılması bakımından önemlidir. Etkin soruşturma bakımından gizli tanığın ifadesinde tanığın kimlik bilgilerini ortaya çıkaracak ifadelere yer verilmemelidir.

---

⁷⁶⁵ AİHM, P.S/Almanya, 20/12/2001, Başvuru no. 33900/96, , Prg. 21, 24, Akıllıoğlu, T., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İç Tüzüğü Başvuru Bilgileri, İmaj Yayıncılık, Ankara 2002, s. 63.

⁷⁶⁶ Centel/Zafer, s. 294.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ETKİN SORUŞTURMANIN HUKUKA AYKIRI DELİLLERLE İLİŞKİSİ, ETKİN SORUŞTURMAYA İLİŞKİN YARGI UYGULAMASINDAKİ SORUNLAR, ETKİN SORUŞTURMANIN SONUÇLARI

I. ETKİN SORUŞTURMANIN HUKUKA AYKIRI DELİLLERLE İLİŞKİSİ VE İSPAT KÜLFETİ

Etkin soruşturma yapma zorunluluğu konusu ispat hukukunu ve delilleri de ilgilendirmektedir. AHM'nin kararlarına göre, delillerle ilgili bir iddia değerlendirilirken soruşturmanın tümü bakımından o delilin bir ağırlığının olup olmadığına dikkat edilmektedir. Nitekim olaya ilişkin tüm delillerin değil, olayı aydınlatacak ve soruşturmanın sonucunu etkileyecek delillerin toplanmaması ihlal nedeni olarak görülmektedir.⁷⁶⁷

Delillerin toplanması ve ispat külfeti konusu Uluslararası Adalet Divanı kararlarına da yansımaktadır. Gambiya'nın 11/11/2019 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı'na yapmış olduğu başvuruda; Myanmar'ın Rohingya halkına yönelik 2016 Ekim ayında gerçekleştirmiş olduğu soykırım niteliğindeki eylemler için “önleyici bir tedbir” olarak, Uluslararası Adalet Divanı statüsünün 41'inci maddesi gereğince, soykırım suçuna ilişkin delillerin korunması talep edilmiştir. Söz konusu başvurunun değerlendirilmesinde özellikle delillerin tespiti ve ortaya konması bakımından Birleşmiş Milletler özel raportörünün raporlarının önemli olduğu görülmektedir.⁷⁶⁸ Delillerin doğru tespiti suçun maddi ve manevi unsurunun belirlenmesini önemli ölçüde etkilemektedir. Uluslararası Adalet Divanı kararlarına yansıyan olayda Divan, toplanan delillerin incelenmesi neticesinde soykırım suçunun manevi unsurunun oluşmadığını

⁷⁶⁷ Dalmış, s. 90-91.

⁷⁶⁸ Ergün, Y., “Myanmar Aleyhine Açılan Soykırım Davasında Uluslararası Adalet Divanının Tedbir Kararı”, Uluslararası Hukuk Bülteni, Adalet Bakanlığı Dışişlikler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ocak 2020, s. 21-22.
<http://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/uluslararasi-hukuk-bulteninin-yeni-sayisi-yayinlandi>, e.t. 23/02/2020, karar metni için bkz. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/178/178-20200123-ORD-01-00-EN.pdf>, e.t. 23/02/2020.

tespit etmiştir. Bu olayda maddi unsurun gerçekleştiğini, gerçekleştirilen birçok eylemin insanlığa karşı suçlar ya da savaş suçları kategorisi içerisinde değerlendirilebileceğini, ancak eylemlerin, soykırım suçunun gerektirdiği yok etme kastı ile gerçekleştirildiğinin delillendirilmediğini vurgulamıştır. Divan, Srebrenica olayları ile ilgili ise soykırım eylemlerinin oluştuğunu tespit etmiştir.⁷⁶⁹

Ceza muhakemesinde iddia her türlü delille ispat edilebilmektedir. Hukuk muhakemesinin aksine ceza muhakemesinde delil serbestisi ilkesi geçerlidir. Ancak Yargıtay içtihatlarına göre, hukuki uyuşmazlıklarla bağlantılı olan ceza uyuşmazlıklarından açığa imzanın kötüye kullanılması suçunda delil serbestisi ilkesinden farklı olarak “yazılı delille” ispat külfeti aranmaktadır.⁷⁷⁰ Kanaatimize göre, ceza usul hukukunda yazılı delile ispat külfeti aramak hukuka aykırıdır. Bir kere ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bunun için açığa imzanın kötüye kullanılması suçuna ilişkin muhakemede, diğer suçlarda olduğu gibi tanık dâhil her türlü delile başvurulabilmelidir.

Tüm deliller ispat külfeti bakımından eşit derecede olup aralarında herhangi bir hiyerarşik ilişki bulunmamaktadır. Ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşmak için soruşturma evresinde delillerin çok iyi bir şekilde toplanması gerekir.⁷⁷¹ Şüpheli ve sanık açısından ceza muhakemesinde ispat külfeti bulunmamaktadır. Bu yükümlülük savcı ve mahkemeye aittir.⁷⁷² AİHM’ye göre ispat külfeti, adil yargılanma hakkı

⁷⁶⁹ Değer, O., “Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı’nın Bosna Hersek v. Sırbistan-Karadağ Kararı”, Uluslararası İlişkiler, C. 6, S. 22, s. 84 (s. 61-95), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/540003>, e.t. 23/02/2020.

⁷⁷⁰ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu’nun 24/03/1989 tarihli ve 1998/1 Esas, 1989/2 Karar sayılı içtihadına istinaden Yargıtay Ceza daireleri bu yönde karar vermektedir. Bkz. YCGK, 11/12/2018, 2016/1347-2018/634, https://karararama.yargitay.gov.tr/Yargitay_BilgiBankasiIstemciWeb/, e.t. 19/03/2020.

⁷⁷¹ Centel/Zafer, s. 248.

⁷⁷² Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 29. Bunun yanı sıra ispat yükümlülüğü hakkında başkaca görüşlerde bulunmaktadır. Bir görüşe göre ispat yükümlülüğü iddia edene aittir. Diğer bir görüşe göre ise Türk hukukunda ceza muhakemesinde ispat yükümlülüğünden söz etmek mümkün değildir. Görüşler ve Common Law sisteminde ispat külfeti için bkz. Gündüz, N., Ceza Muhakemesinde Savcılık, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, 2016, s. 22-223, yayınlanmamış doktora tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, Gedik, D., Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphelinin Sanık Lehine Yorumlanması, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2018, s. 16-18. Sanığın ispat külfeti bulunmamasına rağmen Yargıtay bir kararında hatalı bir şekilde kendi beyanlarını delillendiremeyen sanığın suçu işlediğinin kabulüne karar verilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Bkz. Y7.CD,

kapsamında masumiyet karinesinin aksinin ispatı niteliğinde olup savcıya aittir.⁷⁷³ Savcı şüphelinin lehine olan delilleri toplarken aynı zamanda aleyhine olan delilleri de toplamaktadır. Sonuç olarak, mahkeme, toplanan deliller ışığında vicdani kanaatine göre karar verecektir. Eğer kovuşturma aşamasında delillerin eksik toplandığı tespit edilmiş ise kovuşturma genişletilerek bu aşamada tespit edilen eksik deliller toplanmalıdır.⁷⁷⁴ Amaç maddi gerçeğin ortaya çıkarılması olduğundan mahkeme, re'sen sanığın lehinde ve aleyhinde olan tüm delilleri araştırmak ve ortaya koymakla yükümlüdür.⁷⁷⁵ Zira, yargılama faaliyeti bu deliller üzerinden yürütülecek ve hüküm kurulacaktır.

İspat külfeti bakımından iddiaların öncelikle ulusal makamlarda ileri sürülmesi gerekir. Şikâyet konusu olay mahkemede ileri sürülürken nedensellik bağı da ortaya konacak nitelikte olmalıdır. Bazı durumlarda ispat külfeti yer değiştirir. Örneğin, sağlıklı bir kişinin gözaltına alındıktan sonra vücudunda bazı yara ve izler meydana gelmiş ise bunun nasıl meydana geldiğini ikna edici ve makul bir şekilde açıklama görevi devlet organ ve yetkililerine düşer.⁷⁷⁶

Deliller ile ispat külfeti arasındaki ilişki de, “neye mal olursa olsun” şeklindeki bir anlayışla maddi gerçeğe ulaşmak mümkün değildir. Tarihte uygulanan usul çeşitlerinden

---

21/04/2003-2002/15527-2003/1527, Ünver, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, s. 113. Ayrıca ceza muhakemesinde ispat külfeti olmadığı yönündeki görüş için bkz. Koca, s. 210.

⁷⁷³ AİHM, Capeau/Belçika, 13/01/2005, Başvuru no. 42914/98, Prg. 25, Birtek, F., AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında, Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2017, s. 418-419.

⁷⁷⁴ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 597. Kovuşturma aşamasında mahkemeye re'sen delil toplama yetkisi verilmediği hakkındaki görüş için bkz. Nuhoğlu/Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, s. 606.

⁷⁷⁵ “Ceza muhakemesinde istisnalar dışında, hiçbir süjenin belli bir olguyu ispat yükünün olmadığı, hakim, bilirkişinin, zabıt katibinin reddi ve eski hale getirme gibi konularda tali uyumsuzlukların çözümünde kabul edildiği” ifade edilmektedir. Bkz. Centel/Zafer, s. 820, Bu kapsamda mesele irdelendiğinde ise doktrinde “ispat külfetinden” ziyade “maddi gerçeğin ortaya çıkarılması” yükümlülüğünden bahsedilmesi gerektiği, bunun da iddia makamı ve hakim müsterek yükümlülüğü olarak ela alınması hususu ifade edilmektedir. bkz. Birtek, s. 425. Kanaatimize göre, bu görüş isabetli değildir çünkü delil ve ispat olmadan maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasından bahsedemeyiz. Maddi gerçek ortaya çıkarılmaya çalışılırken bunun delillerle ilişkilendirilmesi ve ispatı zorunluluk arz etmektedir. Hakimin re'sen delil araştırabileceği yönündeki görüş için bkz. Ünver, Y., “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 1, S: 2, Aralık 2006, s. 110 (s. 103-205). Ceza Muhakemesi Kanunu ile hakim re'sen delil araştırma yetkisinin kalktığı yöndeki görüş için bkz. Koca, M., “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 1, S: 2, Aralık 2006, s. 210-211 (s. 207-225). Kanaatimize göre, hakim re'sen delil araştırma yetkisi devam etmektedir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından kovuşturma evresinde hakime ve kanun yolları aşamasında bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay'a önemli görevler düşmektedir.

⁷⁷⁶ Köksal, s. 18.

tahkik usulüne bakıldığında bu usul öncelikli olarak kilise hukukunda yer bularak ortaya çıkmıştır. Tahkik usulünde en mükemmel delil olarak itirafın önem kazandığı ve itirafı elde edebilmek için de işkencenin meşru olduğu görülmüştür. İşkencenin uygulandığı bu dönemde insanların suçu işlemedikleri halde sırf işkenceden kurtulabilmek için suçu işlediklerini söyledikleri görülmüştür. Engizisyon mahkemelerinde sıkça uygulanan işkenceye yer veren tahkik sistemi Fransız Büyük İnkılabına kadar uygulanmıştır.⁷⁷⁷ Bu usulün bir özelliği de hakimin kanaatine yer vermemiş olmasıdır. Her dava çeşidi için önceden tayin edilmiş delillerin temini ile hakim mahkumiyet kararı verebilmektedir. Bunlar temin edilmemiş ise beraat kararı verilmesi gerekirdi. Yani mahkumiyet ve beraat kararları hakimin vicdani kanaatine göre tesis edilmezdi.⁷⁷⁸

Günümüzde ise hakim hukuk kurallarına ve vicdani kanaatine göre karar verir. Vicdani kanaat ise deliller ile belirlenir. Toplanan delillerin hukuka uygun olması soruşturmanın selameti bakımından önemlidir. Hukuka aykırı deliller hiçbir şekilde soruşturmada ve devamında gerçekleştirilecek kovuşturma aşamasında dikkate alınamayacaktır. Hukuka aykırı delilde dikkat edilmesi gereken iki husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki hukuka aykırı yoldan delil elde edilmesi yasaklanmıştır. İkinci olarak ise ancak hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş bulunan delillerin değerlendirilebileceğidir. Burada yasak delil ile hukuka aykırı delilin farkına da değinmekte fayda vardır. Hukuka aykırı deliller elde edilmiş şekli bakımından ve değerlendirme bakımından yasak delil kavramının yalnızca bir kısmını teşkil etmektedir. Bir diğer ifade ile bir delilin yasaklanması için illaki hukuka aykırı olması aranmaz. Yasak delil, “*elde edilmesi, değerlendirilmesi, başka alanda değerlendirilmesi ve kullanılması yasaklanmış delilleri*” ifade eder.⁷⁷⁹ Her iki kavram farklı anlamlara sahip olup aynı anlama gelecek şekilde kullanılmamalıdır.⁷⁸⁰

Yukarıda da ifade edildiği gibi ceza yargılaması sisteminde artık neye mal olursa olsun şeklinde gerçeği bulup suçluyu cezalandırma amacı terk edilerek suç ve suçluyu

---

⁷⁷⁷ Taner, s. 11-13.

⁷⁷⁸ Erem, Ceza Usulü Hukuku, s. 48.

⁷⁷⁹ CMK'nın 135/3 ve 138/2'nci maddelerinde yer verilen haller yasak delile örnek olarak sayılmıştır. Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 440, 455. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ünver, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, s. 130-135.

⁷⁸⁰ a.g.e., s. 603, 606-607.

hukuk içinde kalarak ve kişi hak ve özgürlüklerini ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun bir şekilde sınırlayarak elde edilen kanıtların kullanılması prensibi benimsenmiştir.⁷⁸¹ AİHM'nin konuya yaklaşımına bakıldığında, eğer bir bütün olarak yargılama sonucunda ortaya çıkan hüküm adil nitelikte ise delillerin kabul edilebilirliğinin takdiri ulusal mahkemelere bırakılması yönündedir. Eğer sadece ilgili hukuka aykırılık, sözleşmedeki bir hakkın ihlalini de kapsıyorsa ihlal incelenmektedir. AİHM'nin bu yaklaşımının iki temel noktada toplandığı ifade edilebilir. Bunlardan birincisi, bir delil hukuka aykırı da olsa yargılamanın geneli adil ise mahkeme buna müdahale etmemektedir. İkincisi ise bu delilin tek başına hükme dayanak teşkil edip etmediğinin değerlendirilmesidir. Eğer hukuka aykırı eylem olmasaydı söz konusu delil bulunamayacaktı denilebiliyorsa bu delili dışlamak gerekecektir ancak tüm bu değerlendirmelerin dışında tutulacak diğer bir yaklaşımı ise işkence ve insanlık dışı muameleyi mutlak şekilde dışlamaktadır. Terör ve organize suçlar dâhil en ağır suçlarda bile işkence kabul edilmemektedir.⁷⁸²

AİHM'nin ispat külfetine ilişkin yaklaşımı iki döneme ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, ispat eşiğinin taraf devletler lehine yüksek tutulması ve iddiaların ispatında “makul şüphenin yenilmesi” ölçütüne başvurulmasıdır. İnsan Hakları Komitesi Kurt/Türkiye davasında⁷⁸³, aradan geçen dört yılda başvurucunun oğlundan haber alınamamasının, oğlunun gözaltındayken öldürülmüş olduğuna ilişkin korkusu bakımından temelsiz olmadığını ancak öldürme olayının her türlü şüpheden uzak bir şekilde de kanıtlanamadığı sonucuna varmıştır. AİHM zorla kaybettirme ve gözaltında meydana gelen olaylarda bu ispat külfetini terk etmiştir. Şöyle ki devlet görevlilerinin AİHS'yi ihlal ettikleri iddiasıyla yapılan soruşturmalarda iddialarla ilgili bilgiler çoğunlukla devletin elindedir. Taraf devlet elindeki bilgileri tatmin edici bir açıklama olmadan paylaşmaktan kaçınıyor ise bu durumda başvurucunun iddiası doğru kabul edilebilir. AİHM Timurtaş/Türkiye kararında⁷⁸⁴ doğrudan deliller yerine başvurunun sunmuş olduğu delillere dayanarak yaşam hakkı ihlali olduğu sonucuna varmıştır. Sonuç olarak taraf devlet kendi güvenlik güçlerinin kontrolü altında olan gözaltında gerçekleşen

---

⁷⁸¹ a.g.e., 606.

⁷⁸² a.g.e., s. 616.

⁷⁸³ AİHM, Kurt/Türkiye, 25/05/1998, Başvuru no. 15/1997/799/1002, Prg. 168-169. Dalmış, s. 107.

⁷⁸⁴ AİHM, Timurtaş/Türkiye, 13/06/2000, Başvuru no. 23531/94, Prg. 66, a.g.e., s. 109.

ölümler gibi olaylarda hangi olayın olduğuna makul bir açıklama getirmek zorundadır. Bu durumda, gözaltı gibi hallerde bir kişinin ölmesi halinde bu kişinin yaralanarak ölmesi gibi güçlü karineler meydana geleceğinden ölümün nasıl gerçekleştiği konusunda devletin ikna edici bir açıklama yapması gerekecek, sonuç olarak ispat külfeti devlete geçecektir.⁷⁸⁵

Karmaşık soruşturma dosyalarının takibi bakımından ispat külfeti önemli bir yer tutmaktadır. Doktrinde “yolsuzluk türü ekonomik suçların” soruşturulmasıyla ilgili olarak getirilen bir öneriye göre, delillerin iddianameye bağlanması, kanıtlama, çok fazla tanık dinlenmesi, yüzbinlerce belge inceleme faaliyetinin yerine getirilmesinde, ithamı suç oluşturan davranışın tümüne yöneltilmesi yerine, kanıtı en güçlü eylem ve işlemlerin seçilerek iddianamenin düzenlenmesi önerilmektedir. Böyle bir yöntemin seçimi iki önemli ve olumlu sonucu doğurmaktadır. Birincisi, savcının dosya sayısı azalacak, ikincisi mahkeme dosya ve kanıtı daha iyi anlayacaktır.⁷⁸⁶ Söz konusu sonuçların nihai olarak ispat külfetinin yerine getirilmesinin kolaylaşmasına hizmet edeceği unutulmamalıdır. Dosya sayısının azalması ile savcı bu tür karmaşık suç türlerine daha fazla vakit ayrılacaktır. Hakimin dosyayı daha iyi kavrayabilmesi sayesinde ise “makul sürede” yargılama sağlanacak ve neticede adil yargılamanın şartlarına hizmet edilmiş olacaktır. Bu tür soruşturmalarda dikkat edilmesi gereken bir husus ise ispat külfetinin yerine getirilmesine dayanak teşkil eden belge ve delillerin kolluk fezlekesinden veya ilgili belgeden sadece “kopyalama” yapılarak iddianame ve nihayetinde gerekçeli karara aktarılmaması gerektiğidir. Böyle bir yöntem ispatın yerine getirilmesini zorlaştıracak, özellikle dosyanın istinaf ve temyiz aşamasında incelenmesi sırasında ciddi sorunlara ve zaman kaybına neden olacaktır. Bunun yerine iddianamede kısa açıklamalar ile ilgili belgeye atıf yapılması ve buna ek sıra numarası verilerek belgenin dosyadan bulunmasının kolaylaştırılması yönteminin belirlenmesi ispat külfetinin yerine getirilmesini kolaylaştıracağı gibi etkin bir soruşturma yapılmasını da sağlayacaktır. Maalesef teknolojinin de gelişmesiyle bilgisayar ve dijital verilerin çok sayıda kullanılması binlerce sayfa iddianame ve gerekçeli kararın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İlk bakışta çok kapsamlı görünen bu iddianame ve gerekçeli

---

⁷⁸⁵ a.g.e., s. 107-110.

⁷⁸⁶ Yücel, Kriminoloji, s. 159.

kararların netice itibariyle aslında çok daha az sayfa olabilecekleri tüm dosya kapsamı incelendikten sonra anlaşılmaktadır. Aslında bu durum ilgili savcı ve hakimler bakımından aslında hem emek ve mesai kaybına hem de devlet imkânlarında israfa neden olmaktadır.

Etkin soruşturmanın hukuka aykırı delille ilişkisi ve ispat külfetinden sonra ifade alma konusu da etkin soruşturma bakımından irdelenmelidir. Soruşturmanın makul bir hızla devam etmesi, soruşturmanın olayı ve sorumluları ortaya çıkaracak güçte olması ve hukuka uygun delil elde edilmesi gerekmektedir. Nitekim konu “ispat külfeti” ve “hukuka aykırı delil” tartışması ile de yakından ilgilidir.

II. İFADE ALMANIN ETKİN SORUŞTURMA İLE İLİŞKİSİ

Kriminolojik bir gerçek olarak, kolluk güçlerinin her zaman suçluların gerisinde kaldığı tespiti yapılmaktadır. Bu tespit yapılırken, var olan etkili özel soruşturma tekniklerinin kullanılmasında özenli davranılması, kişisel haklara saygı ve kolektif yararların korunmasında bir denge kurulması gerektiği vurgulanmaktadır.⁷⁸⁷ Ceza muhakemesinde maddi gerçek araştırılırken en önemli deliller arasında ifade almanın bulunduğu görülmektedir.⁷⁸⁸ En çok başvuru alan deliller mağdur, tanık ve şüpheli ifadesidir.⁷⁸⁹ İfade almanın tarihi işkence ve ceza muhakemesinin tarihi ile iç içedir. Tarihin değişik dönemlerine bakıldığında işkencenin çok yaygın bir şekilde uygulandığı görülür. Tabii teknik anlamda işkenceden söz edebilmek için yöneten ve yönetilenlerin bulunduğu devlet düzeninin varlığı gerekir. Eski Çin, Japonya ve Mısır’a bakıldığında işkence uygulamasına başvuru olduğu görülmektedir.⁷⁹⁰ Engizisyon mahkemelerinde sıkça uygulanan işkenceye yer veren tahkik sistemi Fransız Büyük İnkılabına kadar uygulanmıştır.⁷⁹¹ Çağdaş demokratik hukuk düzeninde işkence uygulaması yasaklanmıştır.

AİHM kararlarına göre, beyan delillerine ilişkin ihlal sebepleri; başvuru ve yakınlarının ifadesinin alınmaması, olaya ilişkin bilgi sahibi olması muhtemel kişilerin

⁷⁸⁷ a.g.e., s. 169.

⁷⁸⁸ Çam, s. 32.

⁷⁸⁹ Arslantürk, s. 309-310.

⁷⁹⁰ Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 61-62.

⁷⁹¹ Taner, s. 11-13.

tespit edilmemesi, kimliği tespit edilen ve olaya ilişkin bilgisi olan tanıkların dinlenilmemesi ve şüpheli veya tanık konumunda olan kamu görevlilerinin ifadesinin alınmaması olarak sıralanabilir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından beyanı alınması gereken kişilerin yargılama makamlarınca bizzat dinlenmeleri gerekir. İfadenin kollukça alınması gerekiyor ise jandarma görevlilerinin şüpheli olduğu durumlarda polis, polis memurlarının şüpheli olduğu durumlarda ise jandarma tarafından ifadenin alınması gerektiği savunulmaktadır.⁷⁹² AİHM, Güleç/Türkiye kararında önemli tanıkların dinlenmemesinden dolayı soruşturmanın gerekli titizlikle yürütülmediği değerlendirilmesinde bulunmuştur. Buna gerekçe olarak ise mahkemelerin mümkün olan en fazla görgü sahibi tanıkların ifadelerinin alınması için gerekli adımları atması gerektiği ifade edilmiştir.⁷⁹³

İfade alımında dikkat edilmesi gereken ortak bir takım özellikler bulunmaktadır. Bunlardan belki de en önemlisi ifade alan kolluk memurunun sabırlı bir davranış sergilemesidir. Kolluk memuru sabırlı bir dinleyici olursa belki de o ana kadar araştırılmamış ve memurun kendisinin bile hiç düşünmediği şeyler öğrenilebilecektir.⁷⁹⁴ Bir diğer önemli husus ise ne pahasına olursa olsun memurun ifade alma sırasında dürüst davranmasıdır. Hiçbir zaman tutamayacağı ve yasal olmayan sözler vermemelidir.⁷⁹⁵ İster otoriter ve mesafeli davranış tarzı isterse dostça davranış tarzı sergilensin memur her zaman insanlık onurunu korumalıdır.⁷⁹⁶

İfadenin alınmasında CMK'nın 148'inci maddesine uygun hareket edilmelidir. "Seni burdan kesin çıkaracağız, tutuklanmayacaksın" gibi veya başkaca hukuka aykırı vaatler soruşturmada hukuka aykırılıklara kapı aralamakta olup maddi gerçeğe ulaşmak için şüpheliyi meta yerine koyduğundan insani de değildir. Ayrıca bunu gerçekleştiren

---

⁷⁹² Deveci, s. 68, 70.

⁷⁹³ Dalmış, s. 96-97.

⁷⁹⁴ Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 253. İfade alma ve sorgulamada psikolojinin önemi sadece şüpheli bakımından değil ifadeyi alan ve sorguyu yapanın psikolojik durumu bakımından da önemlidir. Bkz. Şentürk, s. 204.

⁷⁹⁵ Arıcan, M., "Ceza Muhakemesi Hukukunda İfade Alma ve Sorgu", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1, C. 17, 2009, s. 56-57 (s. 43-66). Yasak ifade ve sorgu yöntemleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şentürk, s. 211-222. Yasak ifade alma ve sorgu yöntemleri sınırlı sayıda değildir. Örnekseyici niteliktedir. Bkz. Meraklı, S., "İfade Alma-Sorgu Kuralları ve Bu Kurallara Aykırılık Halinde Elde Edilen Beyanların Hukuki Değeri", Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan, Beta Basım Yayım, C. 1, İstanbul 2014, s. 1574 (s. 1549-1632).

⁷⁹⁶ Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 254.

devletin bir memuru konumundaki kişi olacağından insanların devlete olan güvenleri sarsılacaktır. Tabii ki “etkin pişmanlık”, cezadan indirim gibi hususların hatırlatılması hukuka uygun bir eylem olacağından bu kapsamda değerlendirilmeyecektir. Etkin pişmanlık hakkının hatırlatılması ise yine yasal olmayan uygulamalara ve vaatlere ulaşmamalıdır. Bir diğer önemli bir husus soruşturmada ifade alan kişinin ifade verenden az konuşmasıdır. Rollerin değişmesi halinde nitelikli bir ifade alma işlemi gerçekleştirilemez. Öncelikle olay anlatılmalı ve bir bütün olarak şüphelinin genel ifadesi alınmalıdır. Böyle bir başlangıçta önemli olan kısa ve öz sorularla konuya başlamaktır.⁷⁹⁷

1. Müşteki/Mağdur İfadesi Alma

Suçun mağdurunun ifadesine her zaman tanığa göre üstün bir değer atfetmenin doğru olmadığı, yanlış beyanda bulunabileceği, çünkü mağdurda şüpheliye karşı oluşan nefret, kin, intikam arzusu gibi duyguların mağdur ifadesinde etkili olabileceği ileri sürülmektedir.⁷⁹⁸ Bu nedenle ifadesinin hukuka uygun bir şekilde alınması etkin soruşturma bakımından önem arz etmektedir. Müşteki ve mağdur ifadesi alınırken en önemli husus korku, kızgınlık ve heyecan gibi duyguları yaşayan müşteki ve mağdurun ilk olarak sakinleştirilmesi ve ifade verebilir psikolojiye sokulmasıdır. Bu aşamada ona özellikle suçlu muamelesi yapılmasından uzak durulmalıdır. Karşılıklı güven ortamının sağlanması gerekir. Bazen sıkça şüpheli ifadesi alan memurlar rol karmaşası yaşayıp şüpheli ifadesi alırken uyguladıkları yöntem veya yaklaşımları müşteki ve mağdur ifadesi alırken de uygulayabilmektedirler. Mağdur ifadesi mümkünse bir defa alınmalıdır. Özellikle çocuk mağdurlar da ifade sırasında video tekniği ile ifade kayıt altına alınmalıdır.⁷⁹⁹

CMK'nın 236/5'inci maddesine göre, “*Türk Ceza Kanununun 103'üncü maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen suçlardan mağdur olan çocukların soruşturma evresindeki beyanları, bunlara yönelik hizmet veren merkezlerde Cumhuriyet savcısının*

⁷⁹⁷ a.g.e., s. 256-257.

⁷⁹⁸ Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, 347.

⁷⁹⁹ Schöch, H., “Mağdurun Korunması-Ceza Usul Hukuku Reformu Düşüncelerinin Sınanması”, Suç Politikası, Seçkin Yayıncılık, Yener Ünver (Yayına Hazırlayan), Ayşe Nuhoğlu (çev.), Ankara 2006, s. 119 (s. 117-132).

nezaretinde uzmanlar aracılığıyla alınır. Mağdur çocuğun beyan ve görüntüleri kayda alınır”. Müşteki ve mağdurun ifadesi onu kesmeksizin dinlenmelidir. “Anlıyorum, tabiki, devam edebilirsin, evet” gibi kısa kelimeler ve yaklaşımlarla ifade alma sürdürülmeli onu çok iyi dinlendiği hususu hissettirilmelidir. Etkin bir soruşturmanın yürütülebilmesi için olayın kapsamı ve ilgililerinin eylemleriyle birlikte tespiti çok önemlidir. Bir diğer husus da olayın delilleridir. Tanık olabilecek kişi veya olay yerinde bizim bilmediğimiz delillere müşteki veya mağdur ifadesinden ulaşılabilir. Özellikle cinsel suçlarda ve çocuk mağdurlarda ifade alanın yaklaşım tarzı daha da önemli olacaktır. Bu kişilerin ifadesi alınırken onların yaşamış oldukları travmalar da dikkate alınmalı ve aceleci olunmamalıdır. Etkin bir soruşturmada dikkat edilmesi gereken husus müşteki/mağdur ifadesi alırken suç unsuru oluşturan cümlelerin dikkatle tespit edilerek ifade tutanağına mağdurun belirttiği şekilde geçirilmesi gerektiğidir. Örneğin hakaret, tehdit veya cinsel taciz içeren cümlenin ifade tutanağına okunmasında kolaylık tanıyacak şekilde ve tırnak içerisinde belirtilmesi gerekir. Şikâyete tabi suçlar için ise şikâyet hususu açıkça belirtilmelidir. Müşteki ve mağdurun tanık olarak dinlenmesini istediği kişiler var ise bu kişilere ilişkin isim ve adres bilgileri de detaylı şekilde öğrenilerek ifade tutanağına yazılması gerekmektedir.⁸⁰⁰

Müşteki ve mağdur ifadesi alınmadan önce hakları hatırlatılmalıdır. Müşteki ve mağdurun soruşturmanın başında bilgilendirilme hakkı bulunmaktadır.⁸⁰¹ Bu haklar; muhakemenin gidişatı hakkında kendisine bilgi verilmesi ve dosyasını inceleme hakkının bulunduğu ve bir avukat yardımından yararlanabileceği hakkı olarak belirtilebilir. Mağdurun aydınlanma hakkı mağdur veya müşteki bakımından bir hak olmakla birlikte aynı zamanda soruşturma ve kovuşturma makamları için bir yükümlülük olduğu hususuna dikkat edilmelidir. CMK'nın 234/3'üncü maddesine göre bu haklar, suçun mağdurları ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağı yazılır denilerek takdir yetkisi verilmemiştir. Suç mağduru bazen aynı zamanda da tanık konumunda olabilir. Bu durum müşteki için de geçerlidir. Can ve mal güvenliği, özel

---

⁸⁰⁰ Arslantürk, s. 310.

⁸⁰¹ Sokullu Akıncı, F., Viktimoloji (Mağdurbilim), Beta Basım Yayın, 2. Baskı, İstanbul 2008, s. 347.

hayat ve haysiyetinin korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Özellikle örgütlü suçlarda adres gizlenebilir ve bir takım tedbirler alınabilir.⁸⁰²

CMK'nın 234'üncü maddesine göre onsekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malul olanlara bir vekili bulunmaz ise istemi aranmadan bir vekil görevlendirilir. CMK'nın 52/3'üncü maddesine göre mağdur çocukların, duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin, tanıklığında görüntü veya seslerin kayda alınması zorunludur. CMK'nın 236'ncı maddesine göre ise mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde, yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır. İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir.⁸⁰³ Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır. Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. Yukarıda belirtilen madde içerikleri dikkate alındığında şu hususların etkin bir soruşturmada önemli olduğu ortaya çıkmaktadır;

- İlk olarak mağdur çocukların dinlenmeleri sırasında vekil bulundurulması zorunluluğu,

- Özellikle cinsel suç mağduru olan çocuklarda dikkat edilmek üzere, mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan mağdurların tanık olarak dinlenmesinde uzman bir kişinin görevlendirilmesinin zorunlu olduğu⁸⁰⁴,

- Mağdurların tanık olarak dinlenmeleri halinde yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanacağı bu nedenle duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan mağdurların tanık olarak dinlenmesi halinde de seslerinin veya görüntülerinin kayda alınması gerektiği görülmektedir.

---

⁸⁰² Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 239-240, Sokullu Akıncı, Viktimoloji (Mağdurbilim), s. 350-355.

⁸⁰³ Değerlendirme için bkz. Sokullu Akıncı, Viktimoloji (Mağdurbilim), s. 348.

⁸⁰⁴ İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, Cumhuriyet Savcıları İçin Soruşturma Rehberi, Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 61.

Konu çok kısa bir örnekle açıklanacak olursa; fuhuş suçunda fuhuş yapan kadın hem mağdur hem de olayın tanığı olarak dinlenebilmektedir. Bu kişiler ise soruşturma sırasında şüpheli olmadıklarında haklarında adli kontrol yani yurtdışı çıkış yasağı gibi hükümler uygulanamamakta, yabancı olması halinde birçoğunun oturma ve çalışma izinleri olmadığından daha soruşturma aşamasında yurtdışına gönderilmektedir. Böyle bir soruşturmada özellikle kovuşturma aşamasında yurtdışı istinabe yoluyla bu kişilere ulaşılabilmesi için yurtdışındaki adreslerinin de detaylı olarak belirlenmesi gerekir ancak çoğu zaman Türkiye’deki takiplerden kendilerini korumak için gerçek adreslerini vermeyecekleri düşünüldüğünde bu kişilerin ifadeleri kayda alınmalıdır. Kanunda seslerinin veya görüntülerinin kayda alınmasında bahsedilmiş olsa bile burada ses ve görüntü kaydının birlikte yapılması gerekir. Özellikle hakimin ifadenin doğru bilgi içerip içermediğini takdir edebilmesi için bu husus önemli olmaktadır. Fuhuş suçunda mağdurun ifadesi sırasında ses ve görüntü içeren video kaydının alınması ve işkenceye dönüşen ifade almaktan kaçınılarak daha nitelikli bir ifade alma işlemi gerçekleştirilebilir.⁸⁰⁵

2. Şüpheli İfadesi Alma

İfade alınırken, CMK’nın 147 ve 148’inci maddeleri ile Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 23 ve 24’üncü maddelerine uygun hareket edilmesi gerekmektedir. Ceza davalarında savunma önemli bir konumdur. Bu konu yalnızca suçluluğu ispatlanana kadar masum olan şüpheliyi değil aynı zamanda kamuyu da ilgilendirir. Bu nedenledir ki AİHS’ye göre ekonomik durumu zayıf olan şüphelilere müdafii temini yükümlülüğü getirilmiştir. Bu hakka her zaman saygı gösterilmelidir. Aksi halde adil yargılanma hakkı tehlikeye girer ve bağımsız yargı kriteri de zarar görmüş olur.⁸⁰⁶ Müdafii ifade sırasında etkin bir şekilde yer almalıdır.⁸⁰⁷ Yani alınan ifadeyi sadece imzalayan bir kamu görevlisi olarak davranmamalıdır. Ayrıca, hukuka aykırı bir durum tespit ederse müdahale etmelidir. Sorulan sorulara şüphelinin yerine geçerek cevap vermesi mümkün değildir.⁸⁰⁸ Çoğunlukla olay hakkında doğrudan

⁸⁰⁵ Schöch, s. 120, 130.

⁸⁰⁶ Giegerich, s. 28.

⁸⁰⁷ Arıcan, s. 61.

⁸⁰⁸ Demirbaş, T., “İfade Alma ve Sorgu”, Mukayeseli Hukukta Arama, İfade Alma ve Hukuka Aykırı Deliller, Feridun Yenisey/Neylan Ziyalar/Olcay Bağcı/Mine Özaşçılar (ed.), Bahçeşehir Üniversitesi

doğruya bilgi sahibi olan tek kişi şüphelidir. Birçok suçta mağdurun olay hakkında bilgisi bulunmamaktadır. Bu nedenle, şüphelinin beyanı olayın aydınlatılması bakımından önemlidir. Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 23'üncü maddesine göre ifade alma sırasında teknik imkânlardan faydalanılabilir.⁸⁰⁹ Etkin soruşturma bakımından bu hususun önemi; ifade alındıktan sonra hukuka aykırı bir şekilde ifadenin alındığına dair iddiaların da bertaraf edilmiş olmasıdır. Şüphelinin Cumhuriyet savcısınca veya kolluk görevlisince soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesine “ifade alma” denmektedir. Şüpheli veya sanığın hakim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturmada dinlenmesine ise “sorgu” denmektedir.⁸¹⁰ Doktrinde, kamu davasının açılması sonucunda kovuşturma aşaması başlayıp şüpheli, sanık konumuna geldiği için en azından ağır suçlarda Cumhuriyet savcısınca ifade almadan iddianame düzenlenmemesi savunulmaktadır.⁸¹¹ Çocukların dışında ki şüpheli ifadeleri kolluk tarafından alınabilir ancak bazı durumlarda etkin bir soruşturma yürütülebilmesi için ifadeyi savcının alması gerekir. Savcı alacağı ifade ile olaydaki

---

Yayınları, İstanbul 2006, s. 32 (s. 30-33). Doktrindeki bir görüşe göre, kolluk ve Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheli ifadesinin alınması sırasında müdafinin müdahale yetkisi yoktur. İfade bittikten sonra müdafiyeye bir diyeceğinin olup olmadığı sorularak, varsa bu soruları şüpheliye sorulur. Bu görüşe göre ifade alma bir tekniği gerektirir ve bütünlük taşır. Müdafiyeye müdahale hakkı tanınması halinde bu durum müdafinin şüpheliyi sorgulaması sonucu oluşturacağından böyle bir uygulama kolluk ve savcının ifade alma yetkisini sınırlar. Eğer ifade alma sırasında hukuka aykırı bir durum meydana gelirse bu durumda müdafinin müdahale yetkisi doğar. Ayrıntılı görüş için bkz. Doğan, Y. H., Uygulamada ve Teoride Hazırlık Soruşturmasında Savunma (Savcılık, Polis ve Jandarmaca Göz Altına Alınan Sanığın Hakları, Avukatıyla Görüşmesi), Kazancı Kitap Ticaret, İstanbul 1994, s. 113. CMK'nın 149/3'üncü maddesinde yer alan “*soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukuki yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz*” hükmü gereğince bu görüşün doğru olmadığı kanısındayız. Şüpheli ifade alma sırasında sorulan soruların hukuka aykırı olması halinde veya soruşturma konusu suçla ilgisinin bulunmaması gibi birçok durumda müdahalede bulunabilmelidir. İfade bittikten sonra müdahalede bulunmak sorunlara neden olabilecektir.

⁸⁰⁹ Söz konusu teknik imkânların uluslararası adli yardımlaşmada da kullanılması etkin soruşturmaya katkı sağlayacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cansu Karakuş, E., “Uluslararası Adli Yardımlaşma Taleplerinin Yerine Getirilmesinde Hazır Bulunma Yolu İle İfade Alma Görüntülü ve Sesli İletişim Tekniği İle İfade Alma”, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu, Dış İlişkiler Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara 2020, s. 187-198.

⁸¹⁰ Bu ayırımın artık önemi olmadığı, her ikisinde de kişinin eşit haklara sahip olduğu, ayırımın tek özelliğinin bilgisine başvuru olan kişinin hangi organ tarafından bu faaliyetin yürütüldüğünü göstermek olduğu yönündeki görüş için bkz. Şahin, C., “Sorgu Müessesine İlişkin Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Değişikliklerinin Genel Bir Değerlendirilmesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1995, s. 82 (s. 79-92). “<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/775853>, e.t. 28/10/2019.

⁸¹¹ Centel/Zafer, s. 255. Bize göre de ifade almadan iddianame düzenlenmemeye dikkat edilmelidir. Zorunluluk oluşmadıkça bu yola başvurulmamalıdır.

karanlık noktaları aydınlatılabilir.⁸¹² Şüpheliye isnat edilen suçun ne olduğunun bildirilmesiyle yetinilmemeli, konu ayrıntılı olarak anlatılmalıdır.⁸¹³ Şüphelinin ifadesi alınırken lehe olan tanık ve delil gibi hususlar sorulmalı, ifade tutanağına ayrıntılı şekilde yazılmalıdır.⁸¹⁴

Şüpheli ifadesi alma, maddi gerçeğin araştırılması bakımından önemli bir yere sahip olduğundan böyle bir kaynağın ihmal edilmesinin soruşturmanın etkinliğine de olumsuz etki edeceği açıktır.⁸¹⁵ Sorgunun çifte fonksiyonu bulunmakta olup bunlardan birincisi, savunma hakkının kullanılması; diğeri ise, gerçeği araştırma vasıtası olmasıdır.⁸¹⁶ Sanığın psikolojisinin tanığın psikolojisine göre daha farklı olduğu, sanığın şahsi kaygı ile hareket edebileceği, bununla beraber tanıkta olduğu gibi sanığın da olayları unutulabileceği, yanılabilmesi ve bazı hatalara düşebileceği, bu yönde bir tespitin sanığın inkar yoluna saptığı yönünde yorumlanmaması gerektiği belirtilmektedir.⁸¹⁷ Bu nedenle ifade alma sırasında çeşitli soru sorma taktiklerine başvurarak soruşturma aşamasında şüpheli konumunda olan kişinin doğru söyleyip söylemediği araştırılabilir. Bu taktikler etkin soruşturma bakımından önemli bir yere sahiptir.⁸¹⁸

⁸¹² AİHM, Durmaz/Türkiye, 13/11/2014, Başvuru no. 3621/07, Prg. 58-59, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/durmaz2.pdf>, e.t. 31/07/2019. Somut olayda mahkeme Hükümete sorduğu soruda savcı tarafından ifade alınmamasının soruşturmanın etkinliğine olumsuz yönde bir etkisinin olup olmadığı da sorulmuştur. Mahkeme hangi makam tarafından ifadenin alınması gerektiğiyle ilgilenmeyerek ölüm olayına ilişkin iddialar ile ilgili olarak herhangi bir soruşturma makamıyla ifade alınmamasını eksiklik olarak görmüştür. Bkz. Prg. 60. Kanaatimize göre, Türk Ceza Muhakemesi hukuku sistemindeki savcının rolü ve soruşturmaya hakimiyeti dikkate alındığında, ölüm olayıyla ilgili bir olayda savcı tarafından ifade alınmaması bir eksiklik değildir. Böyle bir olayda ifade hukuka uygun bir şekilde kolluk tarafından alınsa bile savcının da ifade alması gerekmektedir.

⁸¹³ Yıldız, A. K. , Ceza Muhakemesinde Sanığın Sorgusu, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 1992, s. 35, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 29/10/2019.

⁸¹⁴ Arslantürk, s. 311.

⁸¹⁵ Şık, s. 183.

⁸¹⁶ Şahin, C. Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması, Yetkin Yayınları, Ankara 1994, s. 134.

⁸¹⁷ Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, s. 333.

⁸¹⁸ Polise yönelik hazırlanmış sorgu yöntem ve taktiklerinin hukuki literatürde yer alan sorgu konusundan farklı hazırlandığı, söz konusu taktiklerin başarılı bir şekilde uygulanması halinde işkence ve benzeri uygulamalara gerek kalmayacağı ancak bu tavsiyenin amacının hiçbir zaman sanık haklarını korumak olmayıp fiziksel ve kaba uygulamaların memur aleyhine kullanılabilmesi ve sonuç olarak ikrar elde edilmek istenirken bütün çabanın boşa gidebileceği gerekçesini oluşturduğu ifade edilmektedir. Bkz. Şahin, Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması, s. 134. Kanaatimize göre, söz konusu taktiklerin ayrıca irdelenmesi gerekmektedir. Bu taktiklerin uygulanış biçiminden kaynaklanan hukuka aykırılık halleri nedeniyle de alınan ifade hukuka aykırı olacaktır.

Soru sorma taktikleri, “şok, sondaj ve mozaik” olmak üzere üçe ayrılmaktadır. “Şok” taktiğinde iletişim kurmaya yarayan ve fiille ilişkisi olmayan bir konuşma ile başlanır ve şüphelinin olayla yüzleşmesi sağlanır. İfade almanın sonucu vaktinden önce belirlenmektedir. Bu ifade taktiğinde açık delil durumu şarttır. Suçun ispat edilmesi şüphelinin ifadesine bağlı olmamalıdır. İyi yapılmış bir hazırlıkla şüphelinin suçlu olduğu gösterilir ve direncin kırılması sağlanır. İlk sorularda direnç kırılmamış ise arka arkaya diğer sorulara geçilir ve direnç kırılır. Bu tarz hamlelerin illa ki ifade almanın başında yapılması gerekmez, ifade almanın seyri içinde farklı zamanlarda da yapılabilir. “Sondaj” usulüne, şüphelinin bir fiilinden dolayı şüpheli konumunda olup diğer ağır suçları da işlediğine ilişkin kuşkunun bulunması halinde başvurulur. Çelişkiler hemen açıklanmamalı öncelikle tespit edilmelidir. “Mozaik” usulünde ise ifade kapsamlı bir şekilde alınır ve o ana kadar görülmeyen konular ve olay öncesi bütünüyle dikkate alınır. Önemli ve önemsiz bütün bilgiler dikkate alınır ve bir bütüne ulaşılır. Bu yöntemde ifade alanın özel yetenekleri ve deneyiminin olması gerektiği için ifade alacak memurun çok dikkatli seçilmesi gerekir.⁸¹⁹

Her ifade alma taktiği kendi içerisinde bazı önemli özellikleri barındırır. Bunların birbirinden ayrı oluşu, aynı ifade içerisinde uygulanamayacakları anlamına gelmez. Örneğin, şok taktiği ile sondaj taktiği farklı özellikleri barındırmasına rağmen sırasıyla aynı ifade sırasında uygulanabilir. Böyle bir durumda ifade alanın yetenekli bir memur olması gerekir. Eğer taktik seçiminde zorlanılıyor veya ifadeyi alacak kişi acemi ise en güvenli yolun sondaj taktiği olduğu savunulmaktadır.⁸²⁰ Sorgu tekniği bakımından çok ayrıntılı kurallar koymanın mümkün olmadığı, burada ifade alanın sezisinin önemli olduğu belirtilmektedir.⁸²¹ Hangi ifade alma tekniği uygulanırsa uygulansın yasak ifade

---

⁸¹⁹ Demirbaş, s. 259-261, Şentürk, s. 205-207, Şahin, Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması, s. 136-137. Sondajlama taktiğinde ifade alma ortamının dostça olması gerektiği buna rağmen sonuç alınamaz ise yıpratma taktiğinin uygulanacağı belirtilmektedir. Bkz. Şahin, Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması, s. 136. Kanaatimize göre, dostça davranma eğer yalan veya hukuka aykırı vaat içerirse hukuki olmayacaktır. Yıpratma taktiği ise kişinin ifade vermesini engelleyecek tarzda olursa işkence ve kötü muamele boyutuna ulaşabileceğinden yine hukuki olmayacaktır.

⁸²⁰ Demirbaş, s. 263.

⁸²¹ Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, s. 333.

alma yöntemlerine başvurulmaması ve şüphelinin soruşturmanın basit konusu haline getirilmemesi kuralına riayet edilmelidir.⁸²²

İfade alma sırasında dikkat edilecek bir diğer husus ise ifadenin tutanağa yazılmasıdır.⁸²³ Unutulmamalıdır ki, şüpheli ifadesinde hangi ifadeleri kullanırsa kullansın, olayı nasıl anlatırsa anlatsın neticede yargılama aşamasında şüpheli ifadesinde yazan hususlarla bağlı kalınacaktır. Bu nedenle şüpheli ifadesi tutanağa yazdırılırken çok dikkatli olunmalıdır.⁸²⁴ İfade almanın şekli de önemlidir. Bu konuda iki yöntem önerilmektedir. Bunlardan ilki, savcının şüpheliye olayı anlattırıp en son bu hususları tutanağa yazdırmasıdır. Diğer yöntem ise ifadenin kısım kısım tutanağa geçirilmesidir. Yani ilk olarak bazı hususların sorulması, bunların tutanağa yazılması akabinde diğer hususların sorularak yazılması ve bu yöntemin tekrarlanarak şüpheli ifadesi alma işleminin son bulmasıdır. İkinci yöntemde ifadenin sürekli yazdırma işlemi ile bölünmesi nedeniyle ifade alma işleminin ahengi bozulabileceğinden ideal olanın bütün ifade alma işleminin sözlü olarak tamamlanmasından sonra ifade alma işleminin tamamlanması gerektiği ifade edilmektedir.⁸²⁵

Kanaatimize göre, konuyla ilgili olarak her soruşturma işlemine özel yöntemin belirlenmesi gerekir. Bazen olayın tamamen anlatırılmasından sonra ifadenin yazdırılması etkin soruşturma bakımından fayda sağlayabilecekken bazense özellikle olayın karmaşık, tarafları fazla ve uzun zaman diliminde meydana geldiği durumlarda ifadenin kısım kısım alınarak yazdırılması daha verimli olabilir. Savcı ifade öncesinde hangi yöntemi belirleyerek ifade alacağını tespit etmeli, ifadenin akışına göre yöntem belirlenmemelidir. Sormak istediği genel ve özel soruları öncelikle tespit etmelidir. Burada tekrar dikkat çekilmesi gereken husus hangi yöntem uygulanırsa uygulansın şüphelinin ifadesinde belirtmediği ve yanlış anlama gelebilecek kelime ile cümlelerin tutanağa yazılmaması gerekmesidir. Bir örnekle açıklamak gerekirse, “X şahsı orada olmuş olabilir” ile “X şahsı oradadır” ifadesi arasında çok ciddi anlam farklılığı

⁸²² Fahl, C., “Kriminolojinin Ceza Hukukunun İnsan Anlayışı Üzerindeki Etkisi”, Suç Politikası, Seçkin Yayıncılık, Yener Ünver (Yayına Hazırlayan), Ali Kemal Yıldız (çev.), Ankara 2006, s. 221-222 (s. 221-227).

⁸²³ İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, s. 23, Tutanak ve önemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin, Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması, s. 152-154.

⁸²⁴ Şentürk, s. 199-200, Arıcan, s. 44.

⁸²⁵ Şık, s. 181.

bulunmakta olup olayın aydınlatılmasını farklı şekilde etkileyecektir. Dramatik bir tutuklama veya baskı ile karışık önceki sorguların etkisi gibi nedenlerle ruhi çöküntü halinde olan birinin ifadesinin faydalı olmayacağı ancak usul kuralları gereği ifadesi alınması gerektiğinde ifade alanın bu sakıncaları dikkate alması gerektiği belirtilmektedir.⁸²⁶

CMK'nın 148/5'inci maddesine göre şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıkarsa, bu ifadenin ancak savcı tarafından alınabilecektir.⁸²⁷ Ayrıca şüphelinin kollukta veya savcılıkta suçunu ikrar etmesi halinde, onun, sulh ceza hakimi tarafından CMK'nın 162'nci maddesi uyarınca sorguya çekilmesi talep edilebilecektir. Savcı böyle bir durumda tutuklama ile birlikte sorgu talep edebileceği gibi sadece sorgusunun yapılmasını da talep edebilir.⁸²⁸

Şüphelinin ifadesi alınırken, suçun hukuki niteliğine göre etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması gerekebilecektir. Bu tür durumlarda şüpheliye etkin pişmanlık hakkı hatırlatılmalı ve şüpheli bu konuda aydınlatılmalıdır. Örneğin, Kaçakçılık Kanunu'nun 5'inci maddesine göre şüpheliye etkin pişmanlıktan yararlanmak isteyip istemediği sorulur.⁸²⁹

Müdafii hazır bulunmaksızın kollukça alınmış bulunan ifadenin hükme esas alınabilmesi için mahkeme veya hakim önünde şüpheli veya sanık tarafından doğrulanması gerekmektedir.⁸³⁰ Bir diğer konu ise soruşturma aşamasında verilen ifadelerin çelişki oluşturması ve bu çelişkinin açıklanamamasıdır. Söz konusu çelişkili ifade bazen eksik yapılan soruşturma işlemleriyle bir araya geldiğinde etkin

⁸²⁶ Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, s. 333.

⁸²⁷ Aslan, s. 70.

⁸²⁸ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 566, 570.

⁸²⁹ Akbey, s. 201. Savcının söz konusu bilgilendirmeyi yaparken özellikle tutuklama tedbirini bir pazarlık konusu yapmaması, şüphelinin yanlış yönlendirilmemesi, şüpheli iradesinin baskı altına alınmaması gerektiği aksi halde ifadenin sıhhatinin etkilenebileceği, savcının beden dilinden, ses tonundan ve olaya bakışından etkilenen şüphelinin gönülsüz de olsa suçu kabullenebileceği ifade edilmektedir. Bkz. Şık, s. 182-183.

⁸³⁰ Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Ceza Muhakemesinde Toplanması Gereken Deliller (TCK-Özel Yasalar), ARCS Dijital Ofset Matbaacılık, Ankara 2020, s. 18, Centel/Zafer, s. 261, Aslan, s. 70. Bizim de katıldığımız bir görüşe göre, kanunda yer alan "hükme esas alınamaz" ifadesi, bir delilin kullanılmasına izin verilmiyor ise bunun tüm muhakeme evresi için geçerli olması gerektiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bkz. Meraklı, "İfade Alma-Sorgu Kuralları ve Bu Kurallara Aykırılık Halinde Elde Edilen Beyanların Hukuki Değeri", s. 1623, dipnot. 253.

soruşturmayı olumsuz etkileyebilmektedir.⁸³¹ Çelişkili ifadelerin oluşmaması için savcının ifade alırken özenli davranması, ifade alma konusunda nitelikli kolluk personeline bu ifadelerin alınması ve acele bir şekilde ifadenin alınmaması gerekmektedir.

Yargıtay'a göre şüpheli veya sanığın hakları hatırlatılmadan ifade alınması mutlak bozma nedenidir. Mutlak bozma nedeninin gerekçesini ise aydınlatma yükümlülüğünün ihlali oluşturmaktadır. Doktrinde ise bu yaklaşım eleştirilerek sanığın beraat ettiği durumlarda herhangi bir hak ihlali söz konusu olmayacağı için ortada sadece biçimsel bir aykırılığın söz konusu olduğu, sanığın lehine olan bir hükmün onun aleyhine yorumlanmayacağı savunulmaktadır.⁸³²

Şüphelinin ifadesinin alınabilmesi için kimliği hakkında suskun kalması halinde ne olacağı önemli bir konudur. Ayrıca, iddianamede şüphelinin kimliğinin yer alması gerekir. Böyle bir durumda CMK'nın 81'inci maddesinde düzenlenen fizik kimliğin tespiti işleminin yerine getirilmesi önerilmektedir. Ancak, fizik kimliğin tespitinin üst sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda uygulanabildiğine dikkat edilmelidir. Kişi bu konuda suskun kalırsa, Kabahatler Kanunu'nun 40'inci maddesine göre idari para cezası ile cezalandırılır.⁸³³ Kanaatimize göre, öncelikle kimliği hakkında

---

⁸³¹ Y1.CD, 24/10/2017, 2017/1301-2017/3454, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/7/2019. Somut olayda intihar ettiğinden bahisle kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmiş ise de Yargıtay tarafından kanun yararına bozma yolunda yapılan değerlendirme sonucunda kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara yapılan itirazın reddi kararının kanun yararına bozulmasına karar verilmiştir. Bu kararın verilmesinde, şüpheli C'nin müteveffanın kayıp olduğu aşamada vermiş olduğu ifade ile ölümünün anlaşılması üzerine vermiş olduğu ifade arasında farklılık bulunması, maktule ait kırık olan cep telefonu üzerinde araştırma yapılmasının gerekmesi, HTS inceleme kayıtlarının irdelenmesi ve tanık beyanlarının alınması gerektiği gibi hususlar etkili olmuştur.

⁸³² YCGK, 19.12.1994-6-332/343, YCGK, 24/10/1995-6-238/305, Centel/Zafer, s. 267. Aksi yönde Yargıtay kararı için bkz. Y11.CD. 26/06/1996-1171/1137, Centel/Zafer, s. 267.

⁸³³ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 243. Bize göre de fizik kimliği tespit edilen şüpheli hakkında iddianame düzenlenebilir. Bir görüşe göre ise nüfus kaydının iddianameye eklenmemesi iade nedeni olarak düzenlenmelidir. Bkz. Nuhoğlu/Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, s. 700. Bu görüş kişinin nüfus bilgilerini hiç tespit edilememesi halinde nasıl davranılması gerektiğini açıklamamaktadır. Bize göre; şüphelinin nüfus bilgileri iddianameden anlaşılıyor ise nüfus kaydının dosyaya eklenmemesi iade nedeni olarak düzenlenmemelidir çünkü UYAP ortamında mahkemelerin nüfus kaydı sorgulama imkânı bulunmaktadır. Böyle bir iade işlemi makul hızla soruşturmanın yürütülmesini olumsuz yönde etkileyecektir. Ancak, bu durum UYAP ortamında yapılan sorgu sonucunda elde edilen bilgiler ile iddianamede yer alan kimlik bilgilerinin aynı olması halinde geçerlidir. Eğer aynı değilse zaten şüphelinin kimlik bilgileri iddianamede yanlış yazıldığı için "iddianame iade" edilmelidir. Yargıtay'a göre ise "*Şüphelinin üzerinde kimlik bilgilerine esas olacak herhangi bir belge bulunmadan, yalnızca beyana dayalı kimlik bilgileri esas alınarak iddianame*

suskun kalan kişi ile ilgili yakınları ve sosyal çevresinde araştırma yapılmalı, elde edilen bilgiler ile kimliğinin tespiti için resmi kurumlarla yazışma yapılmalıdır. Bu şekilde şüphelinin kimlik bilgileri tespit edilemiyor ise şartları oluştuğunda CMK'nın 81'inci maddesi uygulanabilmelidir. Ayrıca kimliği hakkında suskun kalan kişi hakkında gözaltı kararı ve gerekirse tutuklama kararı da verilebilmektedir.⁸³⁴ Şüpheli susma hakkını kullansa bile iddia edilen suç ayrıntılı olarak anlatılmalıdır. Bu anlatım şüphelinin susma hakkından vazgeçerek konuşmasını sağlayabilir.⁸³⁵ Tabi ki bu anlatım şekli baskı oluşturabilecek ve susma hakkını kullanmasını engelleyebilecek seviyeye ulaşmamalıdır.

3. Tanık İfadesi Alma

Tanık ifadeleri, suçların aydınlatılmasında yol gösterici niteliktedir.⁸³⁶ Bu yol gösterici özelliği ile birlikte, insanın bilerek veya bilmeyerek yanlış tanıklık yapmasına neden olan bazı hususlar nedeniyle yalan tanıklık sonucu tanık beyanının güvenilir olmadığı ifade edilmektedir.⁸³⁷ Tanık beyanının değerlendirilmesi bakımından, olaylar ve kanaatlerin iç içe geçtiği hallerde, tanık beyanına zorunlu olarak sübjektif yorumların da dahil olduğu unutulmamalıdır. Örneğin, bir otomobilin hızı hakkındaki kanaatin tanıkların hız anlayışına göre farklılık arz edeceği ifade edilmektedir.⁸³⁸ Bu sübjektif

---

düzenlenmesi" kanuna aykırı bulunmuştur. Bu karara göre şüphelilerin kimlikleri tereddüde yer bırakmayacak şekilde tespit edilmeden dava açılmaz. Y7.CD, 26/12/2017, 4866/11717, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. III, s. 1366.

⁸³⁴ Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Ceza Muhakemesinde Toplanması Gereken Deliller (TCK-Özel Yasalar), s. 17.

⁸³⁵ Yıldız, Ceza Muhakemesinde Sanığın Sorgusu, s. 35.

⁸³⁶ Y2.CD, 11.10.2017-2017/3649- 2017/9879, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

⁸³⁷ Kunter, N./Yenisey, F., Yakalama ve İfade Alma, Beta Basım Yayım, 1. Baskı, İstanbul 2000, s. 88. Yazar bunlara örnek olarak, sanıktan veya herhangi bir şeyden korkma veya bir şeyden yararlanmayı saymıştır. Kanaatimize göre de insan bazen korku ve menfaat gereği yalan tanıklık yapabilir. Bu nedenle tanık beyanı sıhhatli olmayabilir.

⁸³⁸ Genel olarak tanıkların bir olay esnasında nelerin olduğunu betimlemede iyi oldukları ancak olaya karışanların fiziksel özellikleriyle ilgili olarak betimlemede sorunla karşılaştığı, bir tanığın olayı gözleme süresi arttıkça onu anımsamasındaki doğruluğun daha fazla olacağı, kişi ya da olaya uzaklığının hatırlamaya etkisinin olacağı, uzaklık arttıkça ayrıntıları kodlama ve anımsamanın kötüleşeceği ifade edilmektedir. Bkz. Canter, D., Suç Psikolojisi, Ali Dönmez, Işıl Çoklar Başer, Meltem Güler (çev.), İmge Kitapevi, Ankara 2011, s. 295, 298. Kanaatimizce, tanığın algısı, yaptığı iş, olay anındaki ışık, hava durumu, tanığın mevcut rahatsızlıkları gibi birçok sebep tanık beyanının sıhhatini etkilemektedir. Örneğin futbola ilgi duyan birisi için tanığın giydiği futbol takımı forması hatırlanabilecekken, araba modellerine ilgi duyan birisi için kullandığı araba akılda kalabilir. Diğer taraftan, tanığın gözleri uzak mesafeyi rahat bir şekilde görebiliyor ise mesafe artsa da olayı birçok

yorum farklılığına rağmen tanık ifadesi çok önemli olmakla birlikte, ifadeyi alan makamın tanığa telkin edecek bir şekilde soru sormaktan kaçınması gerekir.⁸³⁹ İfade alınırken insanların telkine müsait olmaları gözönüne alınarak, sorgulayıcı nitelik veya sorulan soruların telkin unsuru olarak tanığı hataya düşürülebileceğı gibi yanlış bir gazete haberi de bu yönde etki yapabilecektir.⁸⁴⁰ Etkin yapılan bir soruşturmada telkin edici sorular maddi gerçeğın araştırılmasında olumsuz yönde etkiye sahip olacaktır.

Bir görüşe göre, tanıklığın eski önemini kaybetmekle birlikte terk edilmediğı, bunda suçun ani bir şekilde işlenmesinin etkili olduğı, bununla beraber tanıklığa bağı kalma mecburiyetinden dolayı birçok adli hatanın yapıldığı ve adli hata nedenlerinin başında tanıklık delilinin çürüklüğü gelmektedir.⁸⁴¹ Tanık beyanın bu özelliğı nedeniyle de etkin soruşturmadaki yeri önem kazanmaktadır. İlk olarak dikkat edilmesi gereken husus Cumhuriyet savcısının tanık dinleyebileceğı ve kolluk tarafından dinlenen kişinin tanık değı bilgi sahibi olduğı hususudur.⁸⁴²

Delil irat ve ikame taleplerinde soyut ve belirsiz talepler yerine, ispat konusu vakıa ile ilgili somut ve belirli bir açıklamaya yer verilmelidir. İrat ve ikame edilen delilin hangi vakıayı nasıl ispatlayacağı belirtilmelidir. Konu tanıklar bakımından ele

---

yönden hatırlayabilir. Olayın tanıkta yarattığı ruhsal etki de bu açıdan önemlidir. Bir çocuk için oyuncağın kırılması, patlayan silah belki çok önemli olabilecekken, kulakları duymayan biri için patlayan silahın, yaşlı biri için oyuncağın kırılmasının önemi olmayabilecektir. Bu yönüyle meseleye bakılarak tanığın kişisel özellikleri, olay anı, yeri ve gerçekleşen fiil birlikte değerlendirilmelidir. Doktrinde bizim de katıldığımız görüşe göre, tanık beyanlarının alınması sırasında psikoloji biliminin verilerinden yoğun bir şekilde yararlanmak gerekir. Bu çerçevede, psikoloji alanında uzman bir kişiden tanık beyanlarının içeriğı, inandırıcılığı veya tanığın psikoloji durumu hakkında bilgi alınabilir. Bkz. Ünver/Hakeri, 15. Baskı, C. I., s. 533. Kanaatimizce, böyle bir değerlendirme savcının tanığın beyanları hakkındaki görüşünü değerlendirmesinde katkı sağlar. Aksi halde, tanığın ifadesi sırasında olayları anlatışı ve ifade ediş tarzı yanlış değerlendirilebilir. Örneğın, bir tanığın olay sonrası yaşadığı korku duygusu nedeniyle sorulan sorulara tam cevap verememesi savcı tarafından yanlış yorumlanabilir.

⁸³⁹ Feyzioğlu, M., Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, US-A Yayıncılık, Yayın No: 1, Ankara, 1996, s. 395-396.

⁸⁴⁰ Yücel, Adalet Psikolojisi, s. 222.

⁸⁴¹ Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, s. 353.

⁸⁴² Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 248. Dinlenen tanık için ehliyet şartı aranmamaktadır. Bkz. Nuhoglu/Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, s. 511. Cumhuriyet savcısı veya hakim dinleyeceği tanığın soracağı sorulara cevap verip veremeyeceğini, yaşı, fiziki ve kişisel durumuna göre değerlendirerek takdir etmelidir. Etkin soruşturma bakımından dinlenecek tanığın tek başına yaşı küçük olduğu için dinlenmesinde vazgeçilmemelidir. Bu bakımdan akıl hastası veya 2-3 yaşındaki çocuk bile tanık olabilir. Kimlerin tanık olabileceğı ve olamayacağı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ünver, Y./Hakeri, H., Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, Adalet Yayınevi, 9. Baskı, Ankara 2014, s. 257-261.

alandığında dinlenilmesi gereken bir tanığın beyanının ne için gerekli olduğu belli olmayabilir. Tanık isim ve varsa ulaşılabilir adresinin yanı sıra ne için dinlenilmesinin gerektiği de talepte gerekçeli olarak belirtilmelidir.⁸⁴³ Dinlenmesi gereken tanıkların ifadelerinin alınması için re'sen harekete geçilmelidir. Soruşturma için gerekli tanıkların dinlenmemesi etkin soruşturma yapma görevinin yerine getirilmemesi sonucu doğurur.⁸⁴⁴ Dinlenecek tanıkların önceden gizli bir anlaşma sağlayıp sağlamadıkları da soruşturma bakımından önemlidir. Böyle bir durumda ne kadar çok tanık dinlersek dinleyelim aynı yönde ifadeler alınacaktır. İfadelerde kullanılan ve seçilen kelimelerin benzer yönde olması halinde bu yönde bir şüphe oluşabilir.⁸⁴⁵

CMK'da tanıklığa ilişkin hükümler kural olarak kovuşturma aşaması esas alınarak düzenlenmiştir. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacak tanık beyanının tespiti işlemleri için de bazı özellikler belirtilmiştir. Cumhuriyet savcısınca yapılacak olan işleme ilişkin hüküm bulunmayan hallerde, kovuşturma aşamasında belirlenen kurallar soruşturma aşamasıyla uyumluk gösterdiği ölçüde uygulanabilecektir. Her tanığın ayrı ayrı ve birbirleriyle aynı ortamda bulunmadan dinlenmesi gerekir.⁸⁴⁶ Mahkeme huzurunda dinlenen tanığın yanında avukat hazır bulunabilecektir. Bu tanığın, Cumhuriyet savcısınca soruşturma aşamasında dinlenmesinde, avukatıyla dinlenebilmesi için soruşturma aşamasının gizliliğini yumuşatacak şekilde yasal bir düzenleme getirilmesi savunulmaktadır.⁸⁴⁷

CMK'nın 180/1'inci maddesinde çeşitli nedenlerle tanık veya bilirkişinin erken dinlenebilmesi imkânı düzenlenmiştir. CMK'nın 180'inci maddesine göre, "*hastalık*

⁸⁴³ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 581.

⁸⁴⁴ AİHM, Başbilen/Türkiye, 26/04/2016, Başvuru no. 35872/08, Prg. 74, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/BA%C5%9EB%C4%B0LEN_KARAR_35872-08_HHMT_TR.pdf, e.t. 31/07/2019. AİHM somut olayda soruşturma sonuçlandırılmadan maktulün kız ve erkek kardeşinin tanık olarak ifadelerinin alınmadığına ve muhtemel tanıkların tespiti için re'sen herhangi bir işlem yapılmadığını tespit etmiştir. Bu durum etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlali olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle, tanık dinlenmesinde re'sen harekete geçilerek gecikmeksizin söz konusu tanıklar dinlenmelidir.

⁸⁴⁵ AİHM, Muhacır Çiçek ve Diğerleri/Türkiye, 02/02/2016, Başvuru no. 41465/09, Prg. 73, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/Muhacir%C4%B1r%C3%87i%C3%A7ek_kontrol%20en%20son%20yay%C4%B1m%20i%C3%A7in.pdf, e.t. 31/07/2019.

⁸⁴⁶ İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, s. 24.

⁸⁴⁷ Centel/Zafer, s. 293. Bize göre de tanığın dinlenmesinde müdafii bulundurulması tanığın haklarının korunmasının gerekliliği ve tanık ifadesinin soruşturmaya etkisi dikkate alındığında zorunluluk arz etmektedir.

veya malullük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle bir tanık veya bilirkişinin uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı bulunmayacağı anlaşılırsa, mahkeme onun bir naiple veya istinabe yoluyla dinlenmesine karar verebilir". Bu düzenlemede olduğu gibi soruşturma evresinde de Cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh ceza hakimince tanığın erken dinlenebileceği ve bu dinlemenin istinabe olunan hakimin tutanakları hükmünde sayılarak duruşmada okunmasının mümkün olması gerektiği savunulmaktadır.⁸⁴⁸ Çünkü, erken dinlemenin düzenlendiği CMK'nın 84/2'nci maddesinde kovuşturma ve soruşturmaya ilişkin ortak kurallar arasında yer verilmiştir. Tanığın sulh ceza hakimi tarafından dinlenebilmesi etkin soruşturmayı olumlu yönde etkileyecektir. Bu tanığın dinlenememe ihtimalinin arttığı ve başkaca tanık olmadığı zamanlarda olumlu etkisinin daha da fazla olacağında şüphe yoktur.

Duruşmada, sözlü delil kapsamında değerlendirilecek olan tanık beyanlarının usulüne uygun olarak tespit edilmesi ve taraflara bu beyana karşı söyleyecekleri sorulup tartışıldıktan sonra hükme esas alınıp alınmayacaklarına karar verilmelidir.⁸⁴⁹ CMK'nın 217/1'inci maddesine göre, hakim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hakimin vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edilir. Konu bakımından, bu maddenin önemi ise soruşturma aşamasında kolluğun aldığı ifade tanık ifadesi olmayıp bilgi sahibi ifadesi olarak nitelendirileceğinden şayet tek delil de bu ise mahkeme tarafından bu kişinin tanık olarak dinlenmemesi halinde hükme esas alınamayacaktır. Etkin soruşturma bakımından diğer önemli bir husus ise tanık ifadesi alınırken gerektiğinde mimik ve tepkilerinin de tutanağa yazılması gerektiği hususudur. Bu mimik ve tepkiler mahkemeye tanık ifadesinin değerlendirilmesi aşamasında önemli olabilir. Başka türlü bu mimik ve tepkileri tutanaktan öğrenmek mümkün değildir.⁸⁵⁰

---

⁸⁴⁸ Centel/Zafer, s. 299. Bir görüşe göre de erken dinleme dışında savcıya ve sulh ceza hakimine verilen ifadeler tanık beyanı delilini oluşturmaz çünkü bu kişiler ya hakim bile değildir ya da kovuşturma yapacak mahkeme adına harekete yetkili değildir. Bkz. Nuhoglu/Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, s. 511-512. Bize göre, CMK'nın 61'inci maddesi gereğince, savcı tarafından alınan ifade de tanık ifadesi değerindedir. Aynı yönde görüş için bkz. Özbek/Koray/Bacaksız, s. 248.

⁸⁴⁹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 59.

⁸⁵⁰ Feyzioğlu, s. 386.

Belli başlı tanık tipleri; ilgisiz tipler, alkolikler, kuşkucular, benciller, konuşkan ve ukalalar, dürüst olanlar, düzenbazlar, korkaklar, çıkarı olanlar olarak sayılmaktadır.⁸⁵¹ İfadesi alınan tanığın bu tiplerden hangisine girdiğinin gözlemlenmesi ve tespiti de alınacak ifadenin yöntemi bakımından önem arz eder. Tanık ifadesi almada çoğu tanığın hayatlarının hiçbir aşamasında kolluğun ve Cumhuriyet savcısının karşısına çıkmamış olmaları nedeniyle korku ve telaş duygusunu yaşıyor olabilecekleri gözönüne alınmalıdır. Bu duyguların aşılabilmesi için öncelikle güven ortamının oluşturulması gerekir. Basit ve anlaşılır bazı giriş sorularıyla konuya başlanabilir. “Kimliğiniz yanınızda mı?”, “davetiye/çağrı kağıdı aldınız mı?” gibi. Bu başlangıç soruların konuşmayı açması ve ifade verenin dil seviyesi üzerine ilk işaretleri taşıması nedeniyle şüpheli ifadesi alınırken de sıklıkla başvurulur.⁸⁵² Tanık hakkında bilgi sahibi olabilmek için önceden araştırma yapılmalıdır. Bu araştırmadan elde edilen bilgilerle ilgili de tanığa sorular sorulabilir. “Nerede çalışıyorsunuz?, İşleriniz nasıl?” gibi sorular ifade almanın başlangıcında tanığın heyecan ve korkusunu azaltacağı gibi karşılıklı güven ortamını da oluşturacaktır. Bazen tanıklar, tanıklık konusunda tecrübelidir. Bu kişiler çoğu zaman şüpheli sıfatıyla kolluk veya Cumhuriyet savcısının karşısına çıkmış olabilir. Bu özellikleri nedeniyle tanıklık yaptıkları konuda ifade alan kolluk memuru kolaylıkla aldatabileceklerini düşünebilirler. Böyle bir durumla karşılaşıldığında ise tanık ifadesi alınırken daha dikkatli olunmalıdır. Sorulacak sorular da ona göre değişik şekillerde yöneltilmelidir.

Soruşturma dosyası kapsamında dinlenen tanığın birden fazla olması ve her birinin farklı bir şekilde olayı anlatması halinde meselenin nasıl çözümleneceği önemli bir husustur. Olayın aydınlatılması bakımından aynı yönde beyanda bulunan tanık sayısının fazlalığına göre meseleyi çözmek doğru olmayacaktır. Diğer deliller ve tanık beyanları birlikte değerlendirilerek savcı kamu davası açmaya yeterli şüphe olup olmadığına ve hangi tanık veya tanıkların beyanlarına üstünlük tanıdığına karar vermelidir.⁸⁵³ Bu karar neticesinde vereceği kovuşturmaya yer olmadığı kararında veya iddianamesinde söz konusu değerlendirmeyi belirtmeli ve tartışmalıdır. Bir örnekle konuyu açıklayacak olursak, söz konusu olayda birden fazla tanığın olduğu ancak

---

⁸⁵¹ Kunter/Yenisey, s. 88.

⁸⁵² Demirbaş, s. 258.

⁸⁵³ Şık, s. 201.

şüphelinin beraber geldiği arkadaşlarının üç kişi olduğu, müştekinin ise bir arkadaşı ile olay yerine geldiğini düşünelim. Kasten yaralama olayının meydana geldiği böyle bir olayda her tanık kendi arkadaşının iddiası ve savunması yönünde bir beyanda bulunma yoluna gidebilecektir. Bu bazen bilinçli olabileceği gibi bazen ise bilinçsiz bir şekilde olabilir. Böyle bir durumda ifade alan savcı tanıklara detaylı açıklattırmalarda bulunmalı ve çelişkiler üzerinden tanıkların ifadesini derinleştirmelidir. Savcının çelişkileri gidermeye yönelik araştırmayı yapmaması etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesi sonucunu doğuracaktır.⁸⁵⁴ Neticede aldığı ifadeleri, müşteki, şüpheli ifadesi, kamera kaydı, kan lekesi, olay yeri inceleme raporu ve parmak izine ait kriminal raporlar ile birlikte değerlendirmelidir.

Tanık ifadesi alma ile ilgili olarak, müşteki ifadesi alma kısmında ifade edilen bir hususu önemi nedeniyle burada da belirtmekte fayda vardır. Şöyle ki CMK'nın 210/1'inci maddesinde yer alan hükme dikkat edilmelidir. Bu hükme göre olayın delili bir tanığın açıklamalarından ibaret ise bu tanık duruşmada mutlaka dinlenmelidir. CMK'nın 211'inci maddesinde olduğu gibi bu ilkeye bazen istisnalar tanındığı görülmektedir. Duruşmada sözlü delil kapsamında değerlendirilecek olan tanık beyanlarının usulüne uygun olarak tespit edilmesi ve taraflara bu beyana karşı ne diyecekleri sorulup tartışıldıktan sonra hükme esas alınıp alınmayacaklarına karar verilmelidir. Bu aynı zamanda CMK'nın 217/1'inci maddesinin de bir gereğidir. Duruşmada tanık olarak dinlenecek kişilere tarafların sormak istedikleri soruları sormalarına izin vermeleri sağlanmalıdır. Tanığın kovuşturma aşamasındaki ifadesi dikkate alınıp hükme esas alınıp alınmayacağı değerlendirilirken soruşturma aşamasındaki ifadenin de önemli olduğu görülecektir. Bu yüzden etkin bir soruşturmada dikkat edilmesi gereken en kritik hususlardan bir tanesi de tanık ifadesinin yeterli olup olmadığının değerlendirilmesidir. Ayrıca kovuşturma aşamasında tanığa doğrudan soru sorma hakkı tanındığı (CMK'nın 59 ve 201'inci maddeleri) ancak soruşturma evresinin

---

⁸⁵⁴ AİHM, Başbilen/Türkiye, 26/04/2016, Başvuru no. 35872/08, Prg. 73, http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/BA%C5%9EB%C4%B0LEN_KARAR_35872-08_HHMT_TR.pdf, e.t. 31/07/2019. Somut olayda maktulün eşi maktulün intihar eğiliminde olduğunu söylerken annesi maktulün tedavisi ile ilgilenen psikiyatrist H.A.dan öğrendiğine göre intihar eğiliminde olmadığını ifade etmiştir. AİHM burada H.A'nın dinlenerek çelişkinin giderilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bize göre, burada çelişkinin giderilmesi için hem ilgili doktorun tanık olarak dinlenmesi hem de maktulün kullandığı ilaçların tespiti gerekmektedir. Bu sayede, maktulün intihar eğilimi ve psikolojik sorunlarının olup olmadığı detaylı araştırılabilir.

gizliliği nedeniyle Cumhuriyet savcısının tanık dinlemesi sırasında bu usulün uygulanamayacağına, Tanık Koruma Kanunu'nun 9/8'inci maddesine göre gizli tanık beyanı tek başına hükme esas alınmamaktadır.⁸⁵⁵ Bu nedenle, etkin soruşturma bakımından gizli tanık beyanı ile beraber başkaca deliller araştırılmalıdır. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından önem arz eden veya vereceği beyan suçun sübutu açısından yegane delil niteliği taşıyan tanığın ifadesi sırasında görüntü ve ses kaydı yapılmalıdır.⁸⁵⁶ Tanığın ifadesinin birden fazla kez alınması ve bunlar arasında çelişki olması halinde bu görüntü ve ses kaydı önem arz edecektir. Çelişkili ifadeler çelişkinin giderilmesini gerektireceğinden makul hızla soruşturmanın yürütülmesini engeller.⁸⁵⁷

4. Cinsiyet ve Yaşın Alınan İfadede Önemi

A. Kadın İfadesi Alırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Erkek veya kadın ifadesi karşılaştırılırken hangisinin daha nitelikli veya niteliksiz olduğunu kesin bir şekilde belirlemek mümkün değildir. İfadenin niteliği olayın şekline ve ifadenin konusuna bağlı olarak gelişmektedir.⁸⁵⁸ Ayrıca ifadenin alınma şekli ve yöntemi konu bakımından çok önemli olacaktır. Türkiye'de 1997 yılında polisin görev bölgesinde gerçekleşen suçlarla ilgili yapılan bir araştırmaya göre gözaltına alınanların %6,4'ünün kadın olduğu (1.655 kişi), %93,6'sının ise erkek olduğu (24.347 kişi) tespit edilmiştir.⁸⁵⁹

Kadınların ifadesinin alınmasında bazı hususlara dikkat edilmesi önerilmektedir. Birincisi, kadınların erkek memurları etkilemeye çalışmalarıdır. Bunu kadınlığın

---

⁸⁵⁵ Centel/Zafer, s. 296.

⁸⁵⁶ İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, s. 24.

⁸⁵⁷ Ayrıca, tanığın duruşmadaki ifadesi ile önceki ifadeleri arasında bir çelişki bulunduğu önceki tutanaktaki ifadesi okunacaktır. Çelişkinin ortadan kaldırılmasında daha önce tanığı dinlemiş kişilerin de tanık sıfatıyla dinlenebileceği ifade edilmektedir. Bkz. Şahin, C./Göktürk, N., Ceza Muhakemesi Hukuku –II-, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara 2017, s. 159-160. Çelişkili tanık beyanları neticesinde yeni tanıkların dinlenmesi halinde de bu çelişkili ifadeler nedeniyle makul hızla soruşturmanın yürütülmesi engellenerek etkin soruşturma görevi yerine getirilemeyecektir. Bu nedenle, ilk başta ifadenin doğru bir şekilde alınmasına dikkat edilmelidir.

⁸⁵⁸ Demirbaş, s. 284.

⁸⁵⁹ Emniyet Genel Müdürlüğü, Suç ve Suçlu Profili (3-4), Yayın No: 210, Araştırma No: 26, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara 2004, s. 19.

etkileme gücünü kullanarak yaptıkları belirtilir. İkincisi kadınların saflığı oynamalarıdır. Üçüncüsü, kadınlardaki kötü hafıza özelliğinin kötüye kullanılmasıdır. Dördüncü olarak da ağlama, bayılma ve fenalaşma hallerinin kullanılmasıdır. Gerçek bir bayılmanın keskin işareti olarak aniden ve göze çarpan sararmalar olduğu ifade edilir.⁸⁶⁰ Kadın şüphelinin ifadesi alınırken gerekli olmasa da tutanağı tutmak için kadın bir memurun görevlendirilmesi önerilmektedir. Bunun nedeni ise, daha sonra ifade alanın hukuka aykırı davranışlar yaptığı iddiasında bulunulmasının önüne geçilmek istenmesidir.⁸⁶¹

Yukarıda izah edilen açıklamaların dışında bize göre, kadınların ifadesi alınırken fiziksel olarak daha çabuk yorulma ihtimalleri dikkate alınarak, uzun süren ifadelerde dinlenme imkânı tanınması gerekmektedir. Ayrıca kadınların varsa bebekleriyle ve çocuklarıyla ilgilenme zorunlulukları ifade alma sırasında da devam etmektedir. Bu gibi durumlarda bebeklerinin yanlarında bulundurulması halinde ifade alma süreci olumsuz etkilenmemelidir. Adliyelerde bunun için bekleme yerleri yapılmalıdır. İfade alırken çocukların yanlarında bulundurulmaması, çocuğun psikolojik olarak etkilenmemesi için önemlidir.

B. Çocuk İfadesi Alırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Yapılan araştırmaya göre, gözaltına alınan çocukların oranı yaşı 15'ten küçük çocuklar için %3, 15-18 yaş aralığındaki çocuklar için %11,7'dir.⁸⁶² Yetişkinler ile çocuk ifadesi alma arasında farklar vardır.⁸⁶³ Çocuklara olgun bir şekilde değil de çocuk gibi davranarak ifade almaya çalışma çocuk ifadesinin alınmasında en önemli eksikliklerden biri olduğu, çocukların kendilerine farklı bir şekilde davranıldığını hemen fark ederek bu gevşekliği kullandıkları bu nedenle çocukların çocukça değil yetişkinler gibi ifadesinin alınmaları gerektiği önerilmektedir. Bir diğer husus ise

⁸⁶⁰ Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 284-285.

⁸⁶¹ a.g.e., s. 252.

⁸⁶² Emniyet Genel Müdürlüğü, s. 21. Suça ilişkin olarak yapılan değerlendirmelerde, yaşın artması ile suç işleme oranının azaldığı, yaş azaldıkça ise suç işleme oranının arttığı ifade edilir. ABD'de her yıl tutuklanan kişilerin hemen hemen yarısını 25 yaş altı gençlerin oluşturduğu, suç oranlarında orta ve genç yaşta doruk noktasına ulaşan bir eğilim olduğu belirtilmektedir. Bkz. Günşen İçli, T., Kriminoloji, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara 2016, s. 387. Bu yaş grubunun işlediği iddia edilen suçların soruşturulmasında ve alınan ifadeye yaşa göre suça eğilim oranı dikkate alınarak soruşturma yapılmalı, ifade sırasında yaşamlarında kalıcı etki bırakacak muamelede bulunulmamalıdır. Ayrıca, suçun önlenmesi bakımından bu yaş grubuna ilişkin reklam ve eğitim programları düzenlenmelidir. Bu konuda sosyal medya araçlarından istifade edilebilir.

⁸⁶³ Kunter/Yenisey, s. 87.

hazırlık sürecinin çok önemli olduğudur. Mümkünse ifade bir defa alınarak istenen amaca erişilmelidir.⁸⁶⁴ Soru sormanın şekli ve sorulacak sorular bu bakımdan önemli olup kolay sorular tercih edilmeli, acele etmeden sabırla ifade alma işlemi tamamlanmalıdır. İfadesi alınırken onlara baskı oluşturabilecek veya rahatsız edecek tanıdık kişilerin varlığının engellenmesi önerilmektedir. Üniformalı kolluk memurlarının odaya hiç girmemesi diğer bir tavsiyedir.⁸⁶⁵ Yetişkinlere göre çocukların ifade sırasında telkin edici sorulara daha fazla açık oldukları ifade edilmektedir.⁸⁶⁶ Bu nedenle çocuk ifadesi alınırken telkin edici soru sormamaya daha fazla dikkat edilmelidir. Genellikle çocukların sorgusunda gerçeği bulmanın onları sorguya çekmesini bilen birisi için mümkün olduğu, bununla beraber çok kolay itiraf eden çocuklar olduğu gibi itiraftan ısrarla kaçınan çocukların da bulunduğu gözönüne alınmalıdır.⁸⁶⁷ Konu bakımından 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 15'inci maddesi önemli bir yere sahiptir. Bu maddeye göre, çocuklara ilişkin soruşturma çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısına bizzat yapılır. Çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir. Ayrıca gerektiğinde çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler ilgili hakimden istenebilir.⁸⁶⁸

Çocuk ifadesi alınırken dikkat edilecek bir başka husus ise çocukların konuşmaya mesafeli olmaları halinde karşılaşılan durumdur. Bazen ise yetişkinlerle birlikte suç işlediklerinden konuşmaları halinde onlardan kendilerine bir zarar gelmesinden korkabilirler. Bu husus ifade ve soruşturmanın etkinliği bakımından çok önemlidir. Eğer ifade alan memur böyle bir durumda sabırsızlık gösterir ise çocuğun vereceği ifadelerin önü kesilmiş olur. İfade alan kolluk memuru, böyle bir olayda istekli ve sabırlı davrandığı takdirde çocuğun güvenini kazanmış olur ve çocuk bildiklerini söyleyebilir.⁸⁶⁹ Çocuklara ilişkin özellikle cinsel istismar soruşturmalarında çocuklarla

---

⁸⁶⁴ CMK'nın 236/2'nci maddeye göre, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından zorunlu haller dışında suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Değerlendirme için bkz. Sokullu Akıncı, Viktimoloji (Mağdurbilim), s. 348. Söz konusu düzenlemenin "soruşturma ve kovuşturmada" şeklinde düzenlenerek bu kişinin bir defa dinlenmesi sağlanması gerektiği kanısındayız.

⁸⁶⁵ Demirbaş, s. 279.

⁸⁶⁶ Yücel, Adalet Psikolojisi, s. 222.

⁸⁶⁷ Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, s. 335.

⁸⁶⁸ Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 281.

⁸⁶⁹ a.g.e., s. 254.

ilgili özel psikolojik etmenlere dikkat edilmesi gerekir.⁸⁷⁰ Ayrıca, cinsel suçların soruşturulmasında özel eğitim görmüş savcılarının görev alması gerektiği gözönünde tutulmalıdır.⁸⁷¹ CMK'nın 52'nci maddesine göre tanıkların dinlenmesi sırasında görüntü veya sesleri kayda alınabilir. Ancak mağdur çocukların dinlenmesinde bu kayıt zorunludur. Cinsel istismar suçu mağduru çocuğun dinlenmesi sırasında uzman bir kişi bulundurulmalıdır. Özellikle cinsel suçlarda çocuk ifadesi almak soruşturma sırasında zor olabilir. Bu durumda uzman kişinin çocuğa yaklaşımı ve yapacağı konuşma ifadenin sıhhati bakımından olumlu katkısı olacaktır.

C. Yaşlı İfadesi Alırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Yaşlı ifadesi alınırken dikkat edilmesi gereken hususlara değinmek gerekirse, özellikle yeni yaşanmış olayların hatırlanmasında güçlük çekilmesi önemli bir husustur. Diğer bir husus ise yorgunluğun çok çabuk oluşabilmesidir.⁸⁷² Bu nedenle yaşlı ifadesi alınırken, ifadeye ilişkin sorular kısa ve net olmalı, ifade alma işlemi sırasında gerektiğinde diğer ifadelere göre daha sık ara verilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Yaşlı kişilerin belirli kişilerin tesiri altında kalabilecekleri, ifadelerini etkileyen en tehlikeli hususun ise birisi tarafından veya kendi kendini telkin neticesinde yeni ve eski olayların karıştırılabileceğine dikkat edilmelidir.⁸⁷³

5. Suçlu Profiline İfade Alma Üzerindeki Etkisi

A. İlk Defa Suç İşleyenler

İlk defa suç işleyenlerin bazen suç işleme nedenlerinin altında yatan hususlar önemli olabilir. İlk defa suç işleyen birisinin ifadesi uzun sürmüş ve halen itiraf alınamamış ise taktik hareket tarzı değiştirilebilir. Böyle bir kişinin cevaplarına karşı bazen mantıklı cevaplarla onun direnci kırılmayabilir. Böyle bir durumda namus,

⁸⁷⁰ AİHM, M.C./Bulgaristan, 04/12/2003, Başvuru no. 39272/98. Güleç Soyer, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi", s. 1405.

⁸⁷¹ Yücel, Adalet Psikolojisi, s. 156.

⁸⁷² Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 285.

⁸⁷³ Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, s. 370.

sorumluluk ve merhamet gibi duygusal konular konuşularak şüphelinin karşı koyma enerjisi kırılabilir.⁸⁷⁴

Birçok suçluda, suçtan şüphe edilmeye başlanması ve suçun meydana çıkması ile endişe ve manevi bir azabın kendisini gösterebilmektedir.⁸⁷⁵ Şüphelide böyle bir hal ortaya çıktığı anlaşıldığında, ifadesi alınırken bilinen gerçeklerden hareket edilerek bilinmeyeni itiraf etmesi sağlanabilir.

B. İtiyadi Suçlular

Kişilik özellikleri ve dosya bilgisi⁸⁷⁶ özellikle itiyadi suçlularda ayrı bir öneme sahiptir.⁸⁷⁷ İtiyadi suçlular suçu sıkça işlediklerinden ve bazen de sıkça ifadeleri alınabildiğinden ifade sırasında soğukkanlılıkla yalan söyleme ihtimalleri bulunabilir. İtiyadi suçlularda, kendilerine hakim olma bakımından büyük bir kabiliyet olduğu gibi, tavırlarında ilgisizlik ve sükunet de görülebilmektedir.⁸⁷⁸ Bu sebeple işledikleri suçla ilgili ayrıntılı olarak bilgi sahibi olduklarından çelişkili ifade vermeleri de daha aza inebilecektir. Bazen şüphelinin bir iki saatlik bir ifade alma sırasından sonra çökerek ağladığı, ardından samimi ve dürüst bir şekilde pişmanlık dolu ikrar sözlerini söylediği, gerçekte ise bunun bir hile olduğu ileri sürülmektedir.⁸⁷⁹ İtiyadi suçlularda, bu tür hileli itiraflara maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından dikkat edilmesi gerekmektedir.

Şüpheli ifadesi alma ile ilgili ifade alma taktiklerinden özellikle “şok usulü” itiyadi suçlularda çok önemli bir yere sahiptir. İyi bir soruşturma ile deliller toplanmış ve soruşturma artık şüphelinin ifadesini alması ile sonlandırılacak veya sonlandırmaya yakın ise şok usulü faydalı olabilecektir. İtiyadi suçlu, suçluluğunun tespit edildiğini

⁸⁷⁴ Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 254.

⁸⁷⁵ Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, s. 344.

⁸⁷⁶ Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 244-245.

⁸⁷⁷ Henüz yargılama aşamasında bulunan eylemler TCK'nın 6/1-b maddesi gereğince itiyadi suçlu kabulünde dikkate alınmaz. Bu nedenle, bir kişinin itiyadi suçlu olup olmadığının tespiti hukuka uygun yapılmalıdır. Hakkında soruşturma dosyasının çok olması o kişiyi itiyadi suçlu yapmaz. Ayrıca, örneğin bir kişinin hırsızlık suçundan ifadesi alınırken o kişinin itiyadi suçlu olması o suçu işleyip işlemediği bakımından ön yargı oluşturmamalı, sadece ifade alma yönteminin belirlenmesinde dikkate alınmalıdır. İtiyadi suçluluğun doğru tespiti için itiyadi suçluluk hakkında örnek Yargıtay bozma kararları için bkz. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Yargıtay Ceza Daireleri Uygulamasında Sıklıkla Rastlanan Bozma Sebepleri (CMK-TCK-Özel Yasalar), s. 375-376.

⁸⁷⁸ Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, s. 339.

⁸⁷⁹ Şahin, Samığın Kolluk Tarafından Sorgulanması, s. 138.

gördüğünde gerekli ceza indiriminden de faydalanabilmek için itiraf yoluna gidebilir. Aynı husus etkin pişmanlık hükümlerinden faydalanmak isteyeceği zaman için de geçerlidir.

İtiyadi suçlularda kibirli ve uygunsuz bazı davranışlarla karşılaşabilmek mümkündür. Böyle bir durumda kural olarak hemen ve mutlaka bu hareket tarzı engellenmelidir. Ancak unutulmamalıdır ki bazen de bu davranış tarzının hemen engellenmemesi ve buna bir süre izin verilmesi de faydalı olabilir. Şüphelinin davranışlarına soğukkanlı bir şekilde muamele etme onun kendine güvenini tereddütte düşürebilir. Böyle bir durumda şüphelinin tüm davranış şekillerine rağmen ifadenin süreceği ortaya çıkar. Yine de böyle bir durumda soruşturmanın başarısının onun ifadesine bağlı olduğu algısı şüphelide oluşturulmamalıdır.⁸⁸⁰ Böyle bir gücü elinde tuttuğunu düşünen şüpheli itirafa yanaşmayacağı gibi susma hakkını kullanma yoluna da başvurabilir. Eğer her şeye rağmen ifadeden sonuç alınamayacağı anlaşılırsa ifadeye son verilmelidir. İfadenin devamı halinde kendisini suçtan kurtarmaya çalışacak olan şüpheli iftira yoluna da başvurabilir. Buna rağmen, soruşturma organları ne pahasına olursa olsun bir suçlu bulma gayesiyle hareket etme yolunu değil, gerçek suçluyu bulma gayesiyle hareket etmelidir. İtiyadi suçlulara kontrol soruları sorulması ifadenin etkinliğini artıracaktır. Örneğin, “sizin çılgınlıkla uyandığınızda saatin 02.00 olduğunu kesin olarak nasıl biliyorsunuz?” gibi sorular kontrol soruları olarak kabul edilir.⁸⁸¹ İtiyadi suçlularda kontrol sorularına ifadenin sonuna doğru başvurulmasında fayda vardır. Böylelikle ifade verenin çelişkili cevaplarıyla gerçeği anlatmadığı ortaya çıkarılabilir veya tam tersi gerçeği anlattığı tespit edilebilir. Örneğin, “A’nın B’ye önce vurduğundan emin misiniz?” Bu kontrol soruları sayesinde ifade daha nitelikli alınabilir.

C. Mükerrer Suçlular

Mükerrer suçluluğun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar; yaş, kriminal özgeçmiş, arkadaşlar, aile faktörleri, cinsiyet, sosyal başarı ve aşırı madde kullanımı,

---

⁸⁸⁰ Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 255.

⁸⁸¹ a.g.e., s. 259.

kriminojenik gereksinimler, kriminal ve antisosyal geçmiş, sosyal başarı, demografik (yaş, cinsiyet, ırk gibi) ve aileye ilişkin faktörler olarak sıralanabilir.⁸⁸²

Bu faktörler incelendiğinde, etkin bir soruşturmanın sağlanabilmesi için ifade sırasında bu hususların gözönüne alınması gerektiği aşikardır. Özellikle şüphelinin kriminal geçmişi, uyuşturucu madde bağımlılığı ve çocuk yaşta olması ifadenin alınış şekli ve sorulacak sorular bakımından önem arz etmektedir.⁸⁸³

C. Tasarlama Soruşturması

Doktrinde bir görüşe göre: “Suç işleme kararı alındıktan sonra yapılan plan gereğince vasıtalar hazırlanmış, etraflıca düşünülmüş, suç işleme kararından vazgeçilmemiş ve sonra harekete geçilmişse” tasarlama bahsedilmelidir.⁸⁸⁴ Yargıtay’a göre tasarlamanın varlığı için, “Failin bir suç işlemeye sebatla ve koşulsuz

⁸⁸² Kızmaz, Z., “Mükerrer Suçlulukla İlişkili Değişkenler”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 17, S., 2, Elazığ 2007, s. 232 (227-249), http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/makaleler/zahirizmazmakaleleri/zahirizmaz_m%C3%BCkerrersucluluklailetilidegiskenler.pdf, e.t. 22/02/2020. Mükerrer suçluların sosyo kültürel özellikleri hakkında çalışma için bkz. Topses, M. D., “Mükerrer Suçluların Sosyo-Kültürel Özellikleri Çanakkale E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 18, Ankara 2017, s. 257-287, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/621801>, e.t. 22/02/2020.

⁸⁸³ Çocuklarda 15-17 yaş döneminin genel olarak suç, şiddet, madde kullanımı gibi davranışların ortaya çıktığı dönem olarak kabul edildiği, 2006 yılında Ankara Emniyet Müdürlüğüne getirilen ve sokakta çalıştığı tespit edilen 85 çocuğun %64,7’sinin mükerrer suçlu olarak tespit edildiği ifade edilmektedir. Bkz. Kamer, V. K., Kriminoloji (Suç Sosyolojisi), Ankara Açık Cezaevi İşyurdu Müdürlüğü Matbaası, 1. Baskı, Ankara 2017, s. 142, 153. Savcılıkta ve kolluk teşkilatında bu yaş grubu ve sokakta çalışıp mükerrer suçlu grubunda olan çocuklar için özel çalışma alanı oluşturabilir. Yapılacak özel çalışma ile bu grupta olan çocukları suça iten ve suç bağlantısını ortaya koyan nedenler araştırılabilir. Örneğin, A isimli çocuğun hırsızlık suçundan yakalandığını düşünelim. Suç ve suçluyla mücadelede suça sürüklenen çocuğu suç işlemeye azmettiren veya teşvik eden kişi veya kişiler var ise bunların tespiti gerekmektedir. Bu kişilerin organize suç örgütü kapsamında faaliyet yürütmesi halinde yapılacak etkin soruşturma daha ehemmiyetli olacaktır. Bunun yapılabilmesi için ise bu yaş grubuna özel ifade alma yöntemleri geliştirilmelidir.

⁸⁸⁴ Artuk, M. E./Gökçen, A./Yenidünya, A. C., Ceza Hukuku Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, 15. Baskı, Ankara 2015, s. 153. Tasarlama için soğukkanlılık ve plan kurma olmak üzere iki teori ortaya konulmuştur. Soğukkanlılık teorisine göre, failin suç kararının alınmasından icrasına kadar belirli bir zaman geçmesi ve bu süre içerisinde sebat göstererek kararından dönmemesi, eylemi soğukkanlı bir şekilde icrası gerekmektedir. Plan kurma teorisine göre, tasarlama failin suç işleme kararının verilmesi ile icrası arasında geçen süre içerisinde suçun işleneceği yer, zaman, işleniş şekli, işledikten sonra kaçma olanaklarının hazırlanması gibi hususlarda hazırlık yapılmasıdır. Yargıtay, hem soğukkanlılık hem de plan kurma teorilerini kabul etmektedir. Bkz. Özbek, V. Ö./Doğan, K./Bacaksız, P./Tepe İ., Tür Ceza Hukuku Özel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara 2016, s. 120.

olarak karar vermesi, düşünüp planladığı suçu işlemeden önce makul bir süre geçmesi, ulaştığı ruhi sükunete rağmen bu kararından vazgeçmeyip sebat ve ısrarla filini icraya başlaması, gerçekleştirmeyi planladığı fiili, belirlenmiş kurgu dahilinde icra etmesi” gerekmektedir.⁸⁸⁵

Tasarlamadan suç işleyen failerin davranış özellikleri arasında, zamansız ve karşı konulamaz güdülere kapılma eğiliminde oldukları, olay yerinde fazla maddi delil bıraktıkları ve olay yerine tekrar gelebildiklerinin olduğu belirtilmektedir.⁸⁸⁶ Bazen şüpheliler korku, kıskançlık, merhamet veya farklı duygularla da anlık kararlar suç işleyebilirler. Böyle bir durumda eğer eylemin gerçekleşmesinden sonra profesyonel bir hukuk yardımını almamışlar ise etkili ve kapsamlı ifade verebilirler. Eğer almışlar ise ifadelerine bazı eklemeler yapmaları mümkündür. Bu nedenle olaydan hemen sonra mı yoksa aradan zaman geçtikten sonra mı yakalanıp yakalanmadıkları veya teslim olup olmadıkları önemlidir. Örneğin bu kişiler, haksız tahrikin olduğu bir yerde meşru müdafaa şartlarına göre olayı anlatmaya çalışabilirler.

Profesyonel hukuk yardımının dışında özellikle yakınlarının yönlendirmesinden de etkilenebilirler. Böyle bir durumda ise tam tersi aleyhlerine olacak şekilde olayı anlatabilir veya inkar edebilirler. Eğer deliller toplanmış ise yukarıda yer alan şok taktiği uygulanarak şüphelide olayın nasıl gerçekleştiğinin bilindiği ortaya konularak gerçeği anlatması sağlanabilir. Olayın tamamen inkarında ise bazen lehine olan hususların açığa çıkmaması sonucu doğabilir. Örneğin meşru müdafaa veya haksız tahrik altında insan öldüren kişinin durumunda olduğu gibi. Yalnızca maddi gerçeğe ulaşmak ve adil bir yargılamaya hizmet edecek bir soruşturmada soruşturmacı bu hususlara dikkat etmelidir. Diğer delillerle de suçun meşru müdafaa veya haksız tahrik altında işlendiği sonucuna varılabileceği gibi şüphelinin susma hakkını kullanabilmesi ve inkarından çok kısıtlı da olsa bazı ifadelerde bulunabilmesi sağlanmalıdır.

---

⁸⁸⁵ YCGK, 25/01/2011, 1-222/7, Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 153.

⁸⁸⁶ Aydın, F., Suçlu Profilleme, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2011, s. 52-53.

D. Tasarlayarak Suç İşleyenler

Tasarlayarak suç işleyenlerin ortak özelliği önceden yaptıkları plan doğrultusunda suçu işledikten sonra delilleri karartabilmeleridir. Saldırımı nerede, ne zaman ve nasıl gerçekleştireceğini planlar, yakalanmamak için önlem alır ve suç delillerini başka bir yere taşır.⁸⁸⁷ Özellikle suç delillerinin başka bir yere taşındığının bilinmesi halinde, ikincil olay yeri ile karşılaşılmaktadır. Bunun bilgisi ifadenin akışına göre gerektiği zaman şüpheliye verilmelidir. Çok önemli ve delil durumunun yetersiz olduğu bu tür durumlarda mozaik usulü uygulanabilir. Mozaik usulünde, o ana kadar göze çarpmayan yan konularla birlikte olay öncesi bütünüyle dikkate alınır. İfade çok kapsamlı bir şekilde alınmalıdır. Önemli ve önemsiz tüm bilgiler toplanıp değerlendirilmelidir. Bu yöntem disiplinli çalışmayı gerektirdiğinden ve zaman ve enerji kaybına yol açacaktır. Bu yolla ifade alan memurun özel deneyimi ve yeteneği gerekir. Olay yerinde şüphelinin parmak izi tespit edilmiş ise buna itiraz yapılmadan önce onun olay yerinde olup olmadığı sorulmalıdır.⁸⁸⁸ Sorulacak bu tür sorularla doğruyu söyleyip söylemediği araştırılabilir.

6. Etkin Soruşturmanın Suçlu Psikolojisi Üzerindeki Etkisi

Cezanın amacı konusundaki teorilerin suçlu psikolojisi üzerindeki etkisi üzerinde durmak gerekmektedir. Söz konusu teoriler mutlak ve nispi olarak ayrılmaktadır. Mutlak teorilerden “kefaret teorisine” bakıldığında, bu teoriye göre cezanın amacı kefarettir. Bu teori en eski düşünce sistemlerinden birisi olarak ifade edilir. “Adalet teorisine” göre ise cezanın amacı adalet düşüncesinin gerçekleştirmektir. Nispi teorilerden “özel önleme” teorisine bakıldığında, cezanın amacı sadece önlemedir. Suç, cezanın nedeni değil, cezalandırmanın vesilesidir. “Genel önleme” teorisine göre ise amaç korumadır. Bu koruma ise faile değil topluma yönelik bir korumadır. Suç karşılığında bir cezanın olması ve suçluların cezalandırılmasının görülmesiyle toplum suçtan korunur. Genel önlemenin amacı potansiyel suçluları korkutmak olduğundan cezalar ağır ve şiddetli olmalıdır. Günümüze bakıldığında, suç işleme eğiliminde olan kişilerin sadece belirli bir kısmının korkutmadan etkilendiği görülmektedir. Aslında

---

⁸⁸⁷ Aydın, s. 49-51.

⁸⁸⁸ Demirbaş, s. 261.

burada cezaların yüksekliği değil yakalanma korkusu faili suçtan vazgeçirmektedir. Bu nedenle cezaların yüksekliğinden çok etkin bir soruşturma ile suçluların yakalanması önemli olmaktadır.⁸⁸⁹

Avrupa Konseyi Komitesi'nin "Üye Devletlere Halkın Suç Politikasına Katılması Hakkında Tavsiye Kararı"nda "yayınlar ve konferansların yanı sıra kitle iletişim organları vasıtası ile de, çeşitli suçları işlemenin cezası ve sosyal sonuçları konusunda, bunun bilgisi caydırıcı bir işlev görebilir diye halkı bilinçlendirmenin" etkili olacağı belirtilmektedir.⁸⁹⁰ Cezanın potansiyel bir suçlu üzerindeki etkisini ölçmeyi sağlayabilecek bir yöntem mevcut değildir. Cezaların önleyici etkisi konusunda etnik veya kültürel birçok faktör etkili olabilir. Genel olarak cezaların önleyici etkisi kabul edilse de bunu matematiksel bir formül ile saptayarak hareket etmenin mümkün olmadığı ifade edilmektedir.⁸⁹¹ Yakalanma tehlikesinin yüksekliğinin de suç işleme kararına etkisini matematiksel olarak belirlemek bu yönüyle zor görünmektedir.⁸⁹² Bizim de katıldığımız görüşe göre, etkin yapılan bir soruşturma neticesinde yakalanma korkusu ise mekansal olarak failerin yer değiştirmesine neden olabilir. Polisin bir yerde etkin olması neticesinde suçlular daha rahat suç işleyebilecekleri yere gidebilirler.⁸⁹³ Mesele, rasyonel tercih teorisi ile de yakından ilgilidir. Bu teoriye göre, insanlar tercih ettikleri neticeyi elde edebilmek için sahip oldukları tercihlerde rasyonel davranırlar. Yani suç sonrasında elde edecekleri fayda ve zararlara göre rasyonel bir tercihte bulunurlar.⁸⁹⁴ Kanaatimize göre, rasyonel tercih teorisi etkin soruşturmanın suçlu psikolojisi üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Etkin soruşturmanın suçlu

⁸⁸⁹ Centel/Zafer/Çakmut, s 536, 539, 544- 546. Failin suç işleyip işlememe konusundaki seçimini yaparken ceza adalet sisteminin müdahalelerini önemli bir ölçüde dikkate aldığı yönündeki görüş için bkz. Dönmezer/Yenisey, s. 22.

⁸⁹⁰ Avrupa Konseyi Komitesinin Üye Devletlere Halkın Suç Politikasına Katılması Hakkında Tavsiye Kararı (Nd. R. (83) 7), Suç Politikası, Yener Ünver (Yayına Hazırlayan), Esra Demir (çev.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s. 463 (s. 461-464).

⁸⁹¹ Yücel, M. T., Suç ve Ceza, Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı Yayını, Ankara 1986, s. 189-190. Ayrıca bazı suçlar diğer suçlara göre frenlenemez ve kontrol edilemez şekildedir. Bunlar arasında şahsa karşı işlenen suçlar sayılabilir. Bkz. Yücel, Suç ve Ceza, s. 190.

⁸⁹² Yücel, "yakalanma ihtimali çok az olduğunda hemen hemen herkesin suçu meslek edinmesi tavsiye olunabilir; ve bilançosu yapıldığında suçluluk hareketinin daha fazla kar getireceği belirtilebilir" diyerek yakalanma ihtimali ile suç işleme kararı arasında ilişki kurmuştur. Bkz. Yücel, Suç ve Ceza, s. 190. Bize göre de, yakalanma ihtimalinin azlığı bir defa suç işledikten sonra suçun meslek haline gelmesine neden olan etkin bir unsurdur.

⁸⁹³ Dolu, O., Suç Teorileri Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji, Global Politika ve Strateji, 5. Baskı, Ankara 2015, s. 93.

⁸⁹⁴ a.g.e., s. 82-83.

üzerinde suçtan caydırıcı bir etkisi olmakta veya zamansal ve mekansal olarak suç işleme durumunu değiştirmektedir.

Sadece “yakalanma tehlikesinin yüksekliği” suçluyu suçtan vazgeçirmemektedir. Bunun yanı sıra cezalandırma ve infazın da suçlu üzerinde etkisi bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi yapmış olduğu değerlendirmede, yürütülen ceza soruşturmalarının amacının mevzuat hükümlerinin uygulanması ve sorumluların hesap vermelerini sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Cezasızlık işlenen bir suçun cezasız kalması, failerin ortaya çıkarılmaması, işledikleri suçla orantılı bir şekilde cezalandırılmamaları veya infaz edilmemesi olarak ortaya çıkmaktadır. Cezasızlığın önlenmesi halinde mağdur bakımından giderim sağlanırken diğer yandan yeni ihlallerin ortaya çıkmasını engelleyecek caydırıcı etki de olabilmektedir.⁸⁹⁵ Mahkeme kararında da vurgulandığı üzere, etkin yürütülen bir soruşturma neticesinde failer cezasız kalmayacağı gibi onlara işledikleri fiille orantılı bir ceza verilmesi ve bunun infaz edilmesi halinde caydırıcı etkisi de ortaya çıkacaktır.⁸⁹⁶ Suçluların yakalanması ve cezalandırılması etkin soruşturmanın şartlarından bir tanesidir. Bu nedenle etkin soruşturmanın caydırıcılık üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu kabul edilmelidir.

III. ETKİN SORUŞTURMAYA İLİŞKİN YARGI UYGULAMASINDAKİ SORUNLAR

1. Soruşturmada Karşılaşılan Genel Sorunlar

A. Fiilin Tespitinde Hata

Bir suçun işlendiğini haber alan savcı, suça ilişkin araştırma yapmak mecburiyetindedir. Çünkü soruşturma işlemlerinin yapılması neticesinde sonuca varılacaktır. Bu sonuç çıkartma aşamasında fiilin tespiti gerekmektedir.⁸⁹⁷ Bu aşamada failin eylemi dışı vuran şekli ile irdelenir. İlk olarak eylemin nasıl gerçekleştiği tespit edilmelidir. Daha sonra hukuki niteleme kısmı irdelenmelidir. Eylemin nasıl gerçekleştiği ve ne olduğu konusunda yapılan tespit hatası tüm soruşturmayı

⁸⁹⁵ AYM, Edip Elma ve Diğerleri başvurusu, 18/04/2019, Başvuru no. 2014/14826, Prg. 62-65, <https://www.anayasa.gov.tr/media/5970/2015-14826.pdf>, e.t. 23/07/2019.

⁸⁹⁶ Dönmezer/Yenisey. S. 13.

⁸⁹⁷ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 488.

etkileyebilir. Örneğin, failin silahı doğrudan mağdura doğrultarak mı ateş ettiği, yoksa silahı temizlerken mi ateş ettiği veya silahı kaldırıp mağduru görmeden mi ateş ettiği gibi hususların tam tespiti gerekir. Eylemin teşebbüs aşamasında kalıp kalmadığı da bu bakımdan önemlidir. Örneğin Yargıtay'ın 22/10/2019 tarihli kararına göre, petrol boru hattından çalınan petrolü taşıyan tankerin sanıklar tarafından yakalanmamak için devrilerek toprağa dökülmesi halinde suçun teşebbüs aşamasında kalmadığı tespit edilmiştir.⁸⁹⁸ Söz konusu tespit olay tutanağına göre ve alınan numune örneği raporuna göre yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle olay yeri incelemenin doğru şekilde yerine getirilmesi, gecikmesinde sakınca bulunması halinde soruşturma aşamasında keşif yapılması ve gerekli raporların alınması için bilirkişi incelemesi yaptırılması fiilin tespiti bakımından etkin soruşturmaya ilgili olarak önem arz eder.

Fiilin tespiti ile ilgili bir başka husus ise gerçekleştirilen ve suç isnadına konu fiilin iddianamede tam olarak belirtilmesidir. Fiilin eksik belirtilmesi de fiilin tespitinde hata ile ilgili bir konudur. Örneğin hakaret içerikli fiilin iddianamede belirtilmemesi veya eksik belirtilmesi mahkemenin fiil ve fail ile bağlı olması nedeniyle etkin soruşturma bakımından eksiklik oluşturacaktır. İddianamede yer almayan fakat eklerinde yer alan tutanaklardan anlaşılan fiiller nedeniyle kişi hakkında kamu davası açılmış sayılamaz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun kamu görevlisine hakaret nedeniyle verdiği "eksik araştırma" nedeniyle bozma kararı konu bakımından önem arz etmektedir.⁸⁹⁹ Söz konusu kararda isnat edilen fiil iddianamede yer almamasına rağmen iddianame ekinde yer alan haciz tutanağında yer alması nedeniyle yargılamaya konu olabileceğine karar verilmiştir. Karşı oy yazısında ise, sanığın savunmasını hazırladığı davaya konu iddianamede herhangi bir şekilde belirtilmeyen ve dava konusu edilmeyen cümlelerin yargılama aşamasında ortaya konularak sanığın bu sözlerden sorumlu tutulması AİHS'ye adil yargılanma hakkı kapsamında aykırılık teşkil ettiği ifade edilmiştir. Ayrıca, gerekli görülmesi halinde, mahkemece bu sözleri nedeniyle sanık hakkında Cumhuriyet başsavcılığına ihbarda bulunulup dava açılırsa her iki dosyanın birleştirilerek tek bir karar verilebileceği, aksinin savunma hakkının kısıtlanması

⁸⁹⁸ Y2.CD, 22/10/2019, 2019/4552-2019/16031, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 09/03/2020.

⁸⁹⁹ YCGK, 20/11/2018, 2017/1138-2018/547, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 15/08/2019.

sonucunu doğuracağı vurgulanmıştır. Kanaatimizce, söz konusu karşı oy gerekçeleri isabetli olup, karara katılmak mümkün değildir.

B. Hukuki Nitelemede Hata

Hukuki niteleme belki de soruşturmanın kapsamını belirleyen en önemli hususlardan bir tanesidir. Özellikle birbiriyle karıştırılma ihtimali fazla olan suçlarda hukuki nitelemenin yanlış veya eksik yapılması sorun olabilmektedir. Eksik veya hatalı hukuki niteleme ile iddianame düzenlenmesi halinde eksik kalan hukuki niteleme nedeniyle mahkemelerce suç duyurusunda bulunulmakta ve bu da ikinci soruşturma işlemi için etkin soruşturma bakımından makul hızla soruşturmanın yürütülmesine aykırılık oluşturmaktadır.⁹⁰⁰

Hukuki nitelemenin tespitine göre de bazı tedbirler şüpheli hakkında uygulanabileceği gibi bazı tedbirler uygulanamayacaktır. Hukuki nitelemenin hukuka uygun yapılmasına dikkat edilmesi gerekse de iddianamenin iade nedenleri arasında yer almadığına dikkat edilmelidir. Eksik yapılan bir soruşturma, hukuki nitelemenin de yanlış veya eksik olmasına neden olabilecektir. Suçun nitelikli halinin gerçekleştiği durumlarda yapılması gereken soruşturma işlemleri önem kazanacaktır. Bu işlemler özellikle yaralama ve öldürme gibi suçlarda ön plana çıkmaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararının karşı oy yazısında da vurgulandığı gibi, yüzde sabit iz bulunduğuna ilişkin bir rapor yer almasına rağmen, sonradan aldırılan raporda aksi yönde bir tespit yer almış ise buna ilişkin gerekli araştırma yapılarak çelişkinin giderilmesi gerekecektir.⁹⁰¹ çelişkinin giderilerek rapor alınması ve bu haliyle iddianame düzenlenmesi halinde hukuki niteleme doğru tespit edilecektir. Bu çerçevede, hem etkin soruşturma yapılmış olacak hem de kanun yolları değerlendirme formu ve teftiş tavsiyelerine olumlu katkısı olacaktır.

---

⁹⁰⁰ Yargıtay 08/05/2016 tarihli kararında, “*insan ticareti ve fuhuş suçları birbirinden bağımsız suç olup sanıklar hakkında fuhuş suçundan suç duyurusunda bulunularak dava açıldığı takdirde iki dosyanın birleştirilmesi ve sonucuna göre karar verilmesi*” gerektiğine hükmetmiştir. Y18.CD., 08/05/2016, 3126/5214, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Yargıtay Ceza Daireleri Uygulamasında Sıklıkla Rastlanan Bozma Sebepleri (CMK-TCK-zel Yasalar), s. 432.

⁹⁰¹ YCGK, 25/04/2017-2015/3-1167-2017/247, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 30/06/2019.

Yargıtay 14. Ceza Dairesinin cinsel saldırı ile ilgili bir kararına Yargıtay Cumhuriyet başsavcılığı itiraz etmiş,⁹⁰² bu itirazda eksik araştırma hususları vurgulanmıştır.⁹⁰³ Daha sonra araştırma neticesinde mahkeme hukuka uygun bir hukuki nitelikleme ile hüküm kurabilecek ise de makul hızla soruşturmanın yürütülmesi bakımından eksiklik oluşacaktır. Ayrıca, bu eksiklik sanığın tutuklu olması halinde haksız yere uzun süre tutuklu kalmasına neden olabilecektir.

C. Hukuka Aykırı Delillerle Soruşturma Yapma ve Hukuka Aykırı Delilin Dosyada Bulunması

Hukuka aykırı delillere dayanılarak yapılan soruşturma ne kadar kapsamlı olursa olsun soruşturmanın sonucunda etkin soruşturma bakımından istenen amacın elde edilemeyeceği açıktır. Çünkü hukuka aykırı delilin hükme esas alınması mümkün değildir.⁹⁰⁴ Söz konusu deliller dosyaya girdikten sonra da çıkarılmadıklarından yargılamada hakime tesir etmeleri de mümkün olup, diğer delillerle bir arada bulduklarında şüpheli hakları ve adil yargılanma bakımından olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle bir görüşe göre, hakim bu delilden etkileneceği için hukuka aykırı delil dosyadan çıkarılmalıdır.⁹⁰⁵ Diğer bir görüşe göre ise Yargıtay tarafından

⁹⁰² YCGK, 11/04/2017, 2016/14-943-2017/223,

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 01/07/2019.

⁹⁰³ Bu değerlendirmeye binaen, organ sokma eyleminin gerçekleşip gerçekleşmediği yani mağdurenin iddialarının doğru olup olmadığı ve sanığın mağdure ile birlikte ilişkiye girip girmediği konusunun evde bulunan peçeteler, mağdurenin iç çamaşırları ile yataktan alınan kıl örnekleri üzerinde yapılacak bilimsel inceleme sonucunda mağdure ve sanığa ait DNA genotiplerinin araştırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

⁹⁰⁴ Buna karşılık tarihsel süreç bakımından bakıldığında; 18. yüzyılda kanunsuz delilin ceza hukukunda geçerli olduğunun savunulduğu, İngiliz hakim Crompton'un 1861 yılında nasıl elde edilmiş olursa olsun ve hatta çalınmış bile olsa böyle bir delilin kullanılabilmesini savunduğu ifade edilmektedir. Bkz. Yarsuvat, D., "Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanuna Aykırı Elde Edilen Delillerin Geçerliliği", Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, Türk Ceza Hukuku Derneği, İstanbul 2009, s. 307 (s. 306-328).

⁹⁰⁵ Yazara göre Adli Kolluk Yönetmeliği'nin 6/8'inci maddesine göre adli kolluğa kanuna aykırı delilleri fezlekeye geçirme görevi verilmiştir. CMK'nın 230/1-b maddesine göre de hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça hükmün gerekçesinde belirtilmesi gerekir. Bu nedenle bu tür bir delil eğer dosyaya girmiş ise CMK'ya göre bunun dosyadan çıkarılması mümkün değildir. Olması gereken hukuk bakımından yapılan değerlendirme de ise hukuka aykırı delilin dosyadan çıkarılması önerilmektedir. Yargıtay'ın temyiz aşamasında dosyayı inceleyerek değerlendirme yapabilecek olması hukuka aykırı bir delilin dosyada bulunması ve hakim tarafından görülüp etkileneceğini haklı göstermeyecektir. Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 15, C.III, s. 1591-1592.

bunun denetlenmesi gerektiğinden ilgili delil dosyada kalmalıdır.⁹⁰⁶ Bu yönüyle konuya bakıldığında delillerin değerlendirilmesi savcı bakımından çok önemli bir konudur. Soruşturmayı savcı başlatır ve yürütür. Kolluk amirleri ve memurları ise savcının talimatı ile hareket etmektedirler. Savcının kanunla kendisine verilen bu görevi hukuka uygun bir şekilde yerine getirmelidir. Yeterli ve hukuka uygun olmayan deliller ile hareket edilmesi, savcının görevini tam anlamıyla yerine getirmediğini göstermektedir.⁹⁰⁷ Bu nedenle başlangıçtan itibaren bu delillerin dosyaya girmesi engellenmeli ve buna izin verilmemelidir. Ayrıca, hukuka aykırı delil elde etme yasağı sadece adli makamları değil aynı zamanda özel kişileri de kapsayacak şekilde değerlendirilmelidir.⁹⁰⁸

Soruşturma aşaması bakımından mesele irdelendiğinde, hukuka aykırı delilin dosyaya hiç girmemesi arzu edilmekle beraber eğer dosyaya girmiş ise iddianamede bu delilden hiç bahsedilmemesi gerektiği kabul edilmektedir. Kovuşturma aşamasında ise bu delil hakkında ara karar verilerek bu kararda delile atıf yapılmalı, delilin ise muhafazası sağlanmalıdır. Gereçeli kararda ise bu tutanağa yapılan atıf dışında delilin mahiyetinden söz edilmemelidir.⁹⁰⁹ CMK'nın 230/1-b maddesine göre, hükmün gerekçesinde dosya içinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi gerekmektedir. Yani dosyada tespit edilen hukuka aykırı deliller gerekçede belirtilmelidir. Buradan çıkarılacak sonuç, mevzuata göre savcının tüm dikkatine rağmen dosyaya bir şekilde giren ve hukuka aykırı olduğu kanaatine varılan delilin gerekçede belirtilmesi gerektiğidir. Gerekçede belirtilen delilin de

⁹⁰⁶ Hakim ve savcının yasak delilden etkileneceği gerekçesiyle dosyadan çıkartılmasını gerekli görmeyen, hakimin yasak delilden etkilenmiş olsa dahi vereceği hükmün gerekçesinde bunu belirtmesi gerektiği, salt vicdanına göre hüküm kurmasının mümkün olmadığı yönündeki görüş için Bkz. Meraklı, “İfade Alma-Sorgu Kuralları ve Bu Kurallara Aykırılık Halinde Elde Edilen Beyanların Hukuki Değeri”, s. 1626. Konu hakkındaki görüşler için bkz. Centel/Zafer, s. 839-841.

⁹⁰⁷ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 570, Konu bakımından önemli bir tespit; CMK'nın 230'uncu maddesine göre dosyaya giren hukuka aykırı delilin hükmün gerekçesinde belirtilmesi gerekiyor ise de bu hüküm hiçbir zaman savcıya soruşturma aşamasında hukuka aykırı delili toplama ve muhafaza görevi yüklememektedir. Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 15, C.III, s. 1592. Hukuka aykırı delillerin dosyadan çıkarılması sorunu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku,13. Baskı, s. 622-623, Ünver, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, s. 160, Yıldız, A. K. , Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi, s. 199-205, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2002, yayınlanmamış doktora tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, e.t. 29/10/2019.

⁹⁰⁸ Centel/Zafer, s. 825.

⁹⁰⁹ Birtek, s. 304, 308.

dosyada bulunması zorunluluğu doğacaktır. Soruşturma aşamasında ise tüm dikkat ve özene rağmen dosyaya giren hukuka aykırı olduğu kabul edilen delilin iddianamede belirtilmesi ve tartışılması yargılamada bu delilin değerlendirilmesi ve hukuka aykırılığının tespiti için önemli olacaktır.⁹¹⁰

Hukuka aykırı delil ile ilgili açıklamalardan sonra “yasak delil”in akıbeti ile de ilgili değerlendirmenin ortaya konması gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi yasak delil, “ *elde edilmesi, değerlendirilmesi, başka alanda değerlendirilmesi ve kullanılması yasaklanmış delilleri*” ifade eder.⁹¹¹ Bu delillerin kullanılması belirli şartlarda yasaklanmıştır. Örneğin, CMK’nın 135/3’ncü maddesine göre tanıklıktan çekinebilecek kişilerin şüpheli ile olan iletişimi kayda alınmaz. Kayda alındıktan sonra bu durumun anlaşılması halinde bu kayıtlar yok edilir.⁹¹² Soruşturmada söz konusu durum anlaşılması halinde bu kayıtların yok edilerek yok edildiğine ilişkin tutanak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu kayıtlar hiçbir şekilde soruşturma dosyasında olmamalıdır.

Kanaatimizce, hukuka aykırı delilin dosyada bulunması halinde, hem ilk derece aşamasında hem de kanun yolu aşamasında yapılan incelemede hakim ve denetimi yapan kişilerin bu delilden etkilenmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu durum ise kişilerin mağduriyetine neden olacaktır. Bu delilin hükmün gerekçesinde gösterilmesi, tartışılması diğer delillerle birlikte incelendiğinde, hakimin olumlu veya olumsuz yönde etkilenmesinin önüne geçemeyecektir. Bu nedenle olması gereken, söz konusu delilin

---

⁹¹⁰ Gedik, s. 382-383. Daha önce birinci bölümde adli kolluk ve etkin soruşturmaya ilgili kısımda bahsedilen kolluk içinde ayrı bir suç kolluğu kurulmalıdır görüşü de konuyla bağlantılı olarak ele alınabilir. Bu görüşe göre, suç kolluğu savcı ve hakimin denetiminde olmalı, adli-idari niteliği dolayısı ile başında yürütme tarafından en az 7 yıl süre ile görevden alınamayan bir suç kolluğu müdürü bulunmalıdır. Suç kolluğu tarafından kendiliğinden yapılan araştırma ve soruşturma işlemleri, istek üzerine veya kendiliğinden hakim denetimi altında tutulmalıdır. Yazara göre, böylelikle, hukuka aykırı delil elde edilmişse daha soruşturma evresinde bunun tespiti ve bunun dosyaya veya iddianameye girmesi önlenecektir. Yenisey, “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, s. 38.

⁹¹¹ CMK’nın 135/3 ve 138/2’ncü maddelerinde yer verilen haller yasak delile örnek olarak sayılmıştır. Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 440, 455. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ünver, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, s. 130-135.

⁹¹² Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 438.

dosyadan çıkarılmasıdır. Bu sayede, hakimin ve kanun yolu aşamasında denetimi yapan kişilerin bu delilden olumlu-olumsuz yönde etkilenmesinin önüne geçilecektir.⁹¹³

AİHM ise hukuka aykırı delil kuramını dikkate almayarak ve adil yargılanma hakkını bu kapsamda değerlendirmeyerek birçok ülkenin ve Yargıtay içtihatlarının da çok gerisinde kalmaktadır.⁹¹⁴ Örneğin AİHM, Khan/Birleşik Krallık kararında, bir ilke gibi soyut şekilde hukuka aykırı delillerin dışlanmamasının gerekliliğine işaret ederek, somut olayda delil hukuka aykırı da olsa da savunma hakkı ihlal edilmemiş ve yargılama bir bütün olarak değerlendirildiğinde adil olduğu kanaati oluşmuş olduğundan adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.⁹¹⁵ Bununla birlikte, AİHM kararlarında katı bir şekilde işkence ve insanlık dışı muamelenin yasaklandığı görülmektedir. Terör ve organize suçlar gibi ağır suçlarla mücadele halinde dahi işkence ve insanlık dışı muameleyi red etmektedir.⁹¹⁶ AİHM bir kararında müdafii yardımı bulundurulmadan işkence sonucu alınan ifadelerin hükme esas alınamayacağı gibi dosyada bulunmasını da adil yargılanma hakkının ihlali olarak görmüştür.⁹¹⁷

Ç. Zincirleme Suçlarda Karşılaşılan Sorunlar

Zincirleme suçlarda dikkat edilmesi gereken husus TCK'nın 43'üncü maddesine göre, cezada artırım nedeni olarak öngörüldüğünden, bu suçların birlikte soruşturulmalarına dikkat edilerek iddianamesinin de birlikte düzenlenmesi gerekir. Bu husus mükerrer yargılama ve cezalandırmanın önlenmesi bakımından da önemlidir.⁹¹⁸

Bir şüphelinin zincirleme suçta esas teşkil eden dosyaları aynı yer veya farklı yer savcılarınca birden fazla savcı tarafından ele alınıp değerlendirilebilir. Bunun önlenmesi için UYAP ortamında şüpheli hakkındaki soruşturmaların kontrolü ile sağlanabilir.

⁹¹³ Bir görüşe göre, tali ceza davası yoluyla hukuka aykırı olduğu olduğu iddia edilen ve dosyadan çıkarılmasına karar verilen ya da aksi yönde karar verildikten sonra bunun denetimi sağlanmalıdır. Yıldız, Ali Kemal, Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi, s. 203.

⁹¹⁴ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 447,

⁹¹⁵ AİHM, Khan/Birleşik Krallık, Başvuru no. 353394/97. Tarih: 12/05/2000, Centel/Zafer, s. 831.

⁹¹⁶ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 618.

⁹¹⁷ AİHM, Örs ve Diğerleri/Türkiye, 20/06/2006, Başvuru no. 46213/99, Gedik, s. 383.

⁹¹⁸ Y2.CD,14/10/2019,2019/2634-2019/15467, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/01/2020. Konu hakkında ayrıntılı Yargıtay kararları için bkz. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Yargıtay Ceza Daireleri Uygulamasında Sıklıkla Rastlanan Bozma Sebepleri (CMK-TCK-Özel Yasalar), s. 290-303.

Ayrıca aynı hususun uyuşturucu madde kullanımı soruşturmalarında sorun yarattığı görülmektedir. Bu tür soruşturmalarda kanun gereği denetimli serbestlik hükümleri uygulanması gerekmekte olup denetimli serbestlik hükümleri uygulanmaya başlamadan, önceki eylemlere ait soruşturmaların da mevcut soruşturma ile birleştirilerek yürütülmesi gerekmektedir.

Başka bir sorun ise şüpheli aleyhine olacak şekilde aslında tek bir suç oluşmasına rağmen zincirleme suç hükümlerine istinaden iddianamenin düzenlenerek, yargılamada da bu hatanın tekrarı üzerine sanığa fazla ceza verilmesidir.⁹¹⁹

D. Fikri İçtima ve Gerçek İçtimada Karşılaşılan Sorunlar

Savcılık tarafından yürütülen soruşturma iddianamenin düzenlenmesi aşaması ile nihayete ermekte, bu safha savcının soruşturmasını bitirme aşamasına geldiği, en önemli aşamadır. Bu aşamada, savcı delillerini ortaya koymakta ve artık hüküm kurulmak üzere işi mahkemeye devretmektedir. Hukuka uygun yapılmış bir soruşturma olmasına rağmen, “fikri içtima” ve “gerçek içtima” hükümlerine dikkat edilmeden hazırlanmış bir iddianame sonucunda kişiler mahkemece de dikkat edilmemesi halinde fazla ceza veya eksik ceza alabileceklerdir.⁹²⁰ Bu da maddi gerçeğe ulaşılsa bile, mağdurların ceza adaletinin tatmini noktasında netice alamamalarına veya sanıklar bakımından adil yargılanma şartlarının eksik olmasına neden olabilecektir. Ayrıca görevli mahkemenin tayininde de fikri içtima hükümlerine dikkat edilmesi gerekmektedir. Örneğin, Yargıtay’ın 28/03/2017 tarihli kararında, cezaevine eşini

⁹¹⁹ Dışarıdan bakıldığından birden fazla fiil olarak görünse de bunların bir hareket bütünlüğü içerisinde ve tek bir karara dayanılarak gerçekleştirilmesi, aynı olay ve aynı süreç içerisinde, aynı suç tipini doğrudan takip ederek aşamalı veya tekrarlı bir şekilde gerçekleştirilmeleri halinde tek suçun oluştuğunun kabulü gerektiği ifade edilmektedir. bkz. Çetintürk, E., “Farklı Neviden Fikri İçtimanın Ceza Adaletine Zarar veren Sonuçlarına İlişkin Değerlendirmeler”, Yargıtay Dergisi, C. 45, S. 1, 2019, s. 246 (231-278), Akkaya, Ç., “Suçların İçtimaı Bağlamında Fiil Tekliği”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 13, Ankara 2019, s. 31 (1-38), “Mağdurlar ve tanıkların aşamalarda iddialarının, yer ve zaman ayrıntısı içermemesi karşısında, sanığın eylemlerinin, aynı zaman dilimi ve olay kapsamında, birden fazla mağduru hedef almak suretiyle, hukuki anlamda tek fiil niteliğinde olup olmadığı ve bu bağlamda sanık hakkında tehdit suçundan bir kez hükmedilecek cezasından, TCK’nın 43/2. maddesine göre artırım yapıp yapılmayacağı tartışılmadan, mağdur sayısında hükümler kurulması”, bkz. Y4.CD, 11/02/2019, 2014/42566-2019/1723, ayrıca bkz. Y2.CD, 20/10/2019, 2019/3602-2019/16076, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/01/2020.

⁹²⁰ Y2.CD, 15/10/2019, 2019/4328-2019/15479, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/01/2020.

ziyarete giden bir kişinin eşine verilmek üzere montunda uyuşturucu yakalanmasında, eylemin TCK'nın 188/3'üncü ve aynı Kanun'un 297/1'inci maddesinde düzenlenen cezaevine yasak eşya sokma suçlarını oluşturabileceği, fikri içtima hükümleri de gözetilerek davaya bakma görevinin ağır ceza mahkemesine ait olduğu kabul edilmiştir.⁹²¹

D. Cumhuriyet Savcısınca Yapılması Gereken Soruşturma İşlemlerinde Hata

Ağır cezalı suçlar ile özel kanunlara göre bizzat Cumhuriyet savcılarınca yapılması gereken işlemlerin kolluk personeline bırakılmaması gerekir.⁹²² CMK'nın "Kolluk Görevlilerine Yönelik Özel Hükümler" başlıklı düzenlenen maddede, Cumhuriyet savcılarının, kolluk görevlilerinin işlemiş olduğu, öldürme, kasten yaralama, işkence, zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması ve suç işlemek amacıyla örgüt kurma ile örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlarla ilgili olarak bizzat ve öncelikli olarak soruşturma yapmak zorunda oldukları hususu düzenlenmiştir.⁹²³ Bu şekilde Cumhuriyet savcısınca bizzat yürütülmesi gereken soruşturmanın savcı tarafından yürütülmesi gerekmektedir.

E. Kamu Görevlileri İçin Soruşturma İzni Alınmaması

Kamu görevlileri bakımından görevleriyle ilgili olarak işlemiş oldukları suçlarda "soruşturma izni," kamu davası açılmasında kamu yararı bulunup bulunmadığı ile ilgili kanunun yetkili kıldığı makamın yaptığı bir irade açıklaması olarak kabul edilmektedir.⁹²⁴ Soruşturma izni istenmesi gereken hususlar ile soruşturma izni istenecek makama özellikle dikkat edilmesi gerekir. Ayrıca, soruşturma izni verilmemesi halinde kararın hukuka aykırı olduğu kanaati oluşmuş ise bu karara itiraz edilmesi gerekir.⁹²⁵ Bazen idareler, görevli memurları korumak adına veya çeşitli saiklerle soruşturma izni vermeme yoluna gitmektedirler. Soruşturma izni gereken bir konuda soruşturma izni alınmadan iddianame düzenlenmiş ise ilk olarak mahkemece bu

⁹²¹ Y8.CD., 28/03/2017, 14355/3324, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Ceza Muhakemesinde Toplanması Gereken Deliller (TCK-Özel Yasalar), s. 1253, Y9.CD., 24/12/2014-2014/7755-2014/12635, Akbey, s. 197-198.

⁹²² Akbey, s. 31.

⁹²³ Centel/Zafer, s. 151.

⁹²⁴ a.g.e., s. 666.

⁹²⁵ İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, s. 64.

iddianamenin iadesi gerekecektir.⁹²⁶ İddianame kabul edilmesinden sonra bu husus anlaşılmış ise “durma” kararı verilerek soruşturma izni alınması gerekir.⁹²⁷

Kamu görevlileri ile ilgili görev sebebiyle bir suç işlendiğine dair ihbar veya şikâyet üzerine, evrakların UYAP ortamında muhabere kaydı yapılır. İvedilikle toplanması gereken ve kaybolma ihtimali olan deliller toplandıktan sonra izin prosedürü işletilmelidir. Yani bu aşamada şüphelinin ifadesi alınmamaktadır ve izin beklenmektedir. Eğer soruşturma izni verilmez ve itiraz edilmesine rağmen idari yargı kararı ile izin verilmeyerek bu kararda kesinleşirse “işlemden kaldırma” kararı verilir.⁹²⁸ Soruşturma iznine konu kişilerin açık kimlik bilgileri, görevleri ve bunların işledikleri iddia olunan fillerin nelerden ibaret olduğu ayrıntılı şekilde yazılmalıdır. Soruşturma sırasında izin verilen olay ve konudan tamamen ayrı veya farklı suç olarak nitelendirilebilecek bir fiil ortaya çıkmış ise yeniden izin alınmalıdır. Burada önemli olan husus değişenin suçun hukuki niteliği değil, eylemin değişmiş olmasıdır. Örneğin, TCK’nın 257’nci maddesi kapsamında izin talep edilmiş ve yapılan soruşturmada izin talep edilmesi gereken başka bir suçun oluştuğu anlaşılmış, ancak yeni bir eylem ortaya çıkmamış ise tekrar izin almaya gerek bulunmamaktadır.⁹²⁹ Ayrıca, kamu görevlilerinin ağır cezayı gerektiren suçüstü halinde işlemiş oldukları suçların kovuşturması genel hükümlere göre yapılmaktadır. 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu ile bazı suçlarda izin sistemi kaldırılmıştır.⁹³⁰ İzin sistemine tabi olmayan suçların izin prosedürü uygulanarak soruşturulması makul hızla soruşturmanın yürütülmesi bakımından etkin soruşturmayı olumsuz etkileyecektir.

Avukatların ve noterlerin görevleri nedeniyle işlemiş oldukları suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma usulleri ise özel usullere tabidir. Bu bakımdan avukatların görevleriyle ilgili işledikleri iddia olunan suçlara ilişkin ihbar veya şikâyetler UYAP ortamında bakanlık muhabere sistemine kaydedilir. Bakanlık muhabere kaydı üzerinden “ön hazırlık” işlemlerinin yerine getirilmesi üzerine soruşturma izni verilmesi veya

⁹²⁶ Y4.CD, 03/05/2012, 5915/10384, Altıparmak, s. 37.

⁹²⁷ Y5.CD, 03/01/2006-19366/1, Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 100.

⁹²⁸ Akbey, s. 209.

⁹²⁹ Polat, s. 1085-1086.

⁹³⁰ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 878, Kennedy, M./Davis, S./Tezcan, D./Balcı, M., Türk Ceza Adaleti Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği & Avrupa Konseyi Ortak Projesi Yolsuzluk Suçları Eğitim Modülü, Matbam Ajans & Reklam & Tanıtım, s.173.

verilmemesi konusundaki Cumhuriyet savcısının görüşünü içeren “fezleke” Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü”ne gönderilir. Bu aşamada hiçbir şekilde avukatın ifadesi alınmaz ve evrak soruşturmaya kayıt edilemez. Soruşturma izni üzerine yapılan soruşturma neticesinde avukatın şüpheli sıfatıyla ifadesi alınabilir ve bu sefer kovuşturma izni verilmesi veya verilmemesi yönündeki görüşü içeren fezleke anılan birime gönderilir. Kovuşturma izni verilir ise suçun işlendiği yere en yakın ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı tarafından iddianame düzenlenir. Noterler için ise yapılan soruşturma sonucunda Cumhuriyet savcısının kovuşturma izni verilip verilmemesi konusundaki görüşünü içeren “fezleke” Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü”ne gönderilir.⁹³¹ Noterler bakımından ise ihbar veya şikâyet üzerine veya resen öğrenilmesi ile evrakın soruşturma defterine kayıt edilmekte ve deliller toplanarak noterin savunması alınmaktadır.

Soruşturma izni sorunu gerçekten Cumhuriyet savcılarının en çok karşılaşılabilecekleri sorunlardır. Yukarıda belirtilen soruşturma izni prosedürlerinin yanı sıra başkaca özel kanunlarda da özel soruşturma usullerinin öngörüldüğü unutulmamalıdır.⁹³² Örneğin, Yüksek Öğretim Kanu’na göre de bazı çalışanların görevleri dolayısıyla ya da görevleri sırasında işledikleri ileri sürülen suçları nedeniyle izin prosedürü bulunmaktadır.⁹³³

Anayasa Mahkemesi’nin 17/07/2014 tarihli kararında yapmış olduğu değerlendirmede, kamu görevlilerinin cinayetten önce veya sonra ortaya çıkan görevi kötüye kullanma ve ihmal gibi görülen bazı fiillerinin soruşturulmasının 4483 sayılı Kanun kapsamında yapılması ve bu prosedüre göre soruşturma izni verilmemesi, kamu görevlilerinin sorumluluğunu tespite yönelik olarak etkili soruşturmayı olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir.⁹³⁴

---

⁹³¹ Akbey, s. 210-213.

⁹³² Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökcan, H. T./Artaç, M., Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usulleri, Adalet Yayınevi, 4. Baskı, Ankara 2016.

⁹³³ Centel/Zafer, s. 720.

⁹³⁴ AYM, Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu, 17/07/2014, Başvuru No. 2012/848, Prg. 121 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>, e.t. 30/07/2019.

F. Soruşturmanın Gizliliği İle İlgili Bazı Sorunlar

a. Delillerin Müşteki ve Şüpheliye Verilmesi, Gösterilmesi ile Delillerin İncelenmesi

CMK'nın 234/1'inci maddesinde, mağdur ile şikâyetçinin hakları düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, mağdur ve şikâyetçi soruşturma evresinde, delillerin toplanmasını isteme, soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme, vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme ve CMK'nın 153'üncü maddesine uygun olmak koşuluyla vekili aracılığı ile soruşturma belgelerini ve elkonulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme hakkına sahiptir.

CMK'ya göre müdafî, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir. Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliği'ne göre bu yetki şüpheliye de verilmiştir.⁹³⁵ Dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, bazı suçlar bakımından soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine "hakim kararı" ile kısıtlanabilir.⁹³⁶ Kanuna göre, bu hakim "sulh ceza hakimi" olacaktır. Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, gizlilik kararına ilişkin hüküm uygulanamayacaktır. Gizliliğin tamamen

⁹³⁵ Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 137/2'nci maddesine göre, "*Şüpheli ve müdafî soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini fizikî ya da elektronik ortamda harçsız olarak alabilir*".

⁹³⁶ Bu karar ise ancak şu suçlara ilişkin yürütülen soruşturmalarda verilebilir: Türk Ceza Kanun'unda yer alan; 1. Kasten öldürme (madde 81, 82, 83), 2. Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, madde 102), 3. Çocukların cinsel istismarı (madde 103), 4. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), 5. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (madde 220), 6. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (madde 302, 303, 304, 307, 308), 7. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316), 8. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 326, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337). b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları. c) 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 160'ıncı maddesinde tanımlanan zimmet suçu. d) 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanun'unda tanımlanan suçlar.

kalkma anı ise iddianamenin ilgili mahkemece kabul edildiği andır. Müdafî, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilir; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilir.

Soruşturma evresinde müdafîin soruşturma evrakını inceleyebilmesi için vekâletname ibraz etmesi gerekmektedir. Uygulamada ise bu aşamada müdafî veya vekil olarak dosyayı inceleyebilmek için vekâletname arandığı görülmektedir. Henüz müdafî veya vekil ilişkisinin kurulmadığı bir zaman diliminde bu vekâletnamenin aranmaması gerekmektedir. CMK'nın 153/1'inci maddesine göre örnek alınması için vekâletname veya görevlendirme yazısı gerektiğine dair bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak, Avukatlık Kanunu'nun 2/3 ve 46/2'nci maddelerine göre örnek alınması için vekâletname ibrazı zorunlu kılınmıştır. Uygulamada ise örnek alınabilmesi için vekâletname aranmaktadır. Doktrinde savunulan bir görüşe göre, soruşturma dosyasından örnek alınması için vekaletname gerekmesi de müdafîin avukat olduğuna ve şüpheli ile irtibatlı olduğuna dair bir belgenin ibrazı dosya inceleme ve belgelerden örnek alma için yeterli olacağı düşünülmektedir.⁹³⁷

b. Kovuşturmayla Yer Olmadığına Karar Verilmesi Üzerine İletişimin Dinlenmesi ve Kayda Alınması Tedbirinin İlgilisine Bildirilmesi

CMK'nın 137/3'üncü maddesine göre, 135'inci maddeye göre verilen kararın uygulanması sırasında şüpheli hakkında kovuşturmayla yer olmadığına karar verilmesi ya da aynı maddenin birinci fıkrasına göre hâkim onayının alınmaması halinde, bunun uygulanmasına Cumhuriyet savcısı tarafından derhâl son verilir. Bu durumda, yapılan tespit veya dinlemeye ilişkin kayıtlar Cumhuriyet savcısının denetimi altında en geç on gün içinde yok edilerek, durum bir tutanakla tespit edilir. Kanun'un 137/4'üncü maddesine göre, tespit ve dinlemeye ilişkin kayıtların yok edilmesi halinde soruşturma evresinin bitiminden itibaren, en geç onbeş gün içinde, Cumhuriyet başsavcılığı, tedbirin nedeni, kapsamı, süresi ve sonucu hakkında ilgisine yazılı olarak bilgi verir. Burada yapılan bildirim iki temel amacı olduğu belirtilmekte olup, bunlardan ilki

⁹³⁷ Centel/Zafer, s. 225, Ataç, A. S., "Müdafîin Soruşturma Dosyasını İnceleme Yetkisi (CMK m. 153)", Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, s. 96, (s. 93-108).

kişiyi tedbirden haberdar etmenin amaçlanması; ikinci ise, Cumhuriyet savcılarının soruşturma esnasında bu tedbire başvururken daha dikkatli davranmalarını sağlamaktır.⁹³⁸

Doktrinde iletişim içeriklerinin yok edilme zamanının yeniden düzenlenerek, kovuşturmaya yer olmadığı kararının kesinleşmesiyle makul bir sürenin geçmesinden sonra iletişim içeriklerin yok edilmesi gerektiği çünkü tutanakların yok edilmesinden sonra yeni delillerin ortaya çıkabileceği, bu yeni delillerin yok edilen delillerle anlamlı olabileceği savunulmaktadır.⁹³⁹ Yine doktrinde haklı olarak ilgisine bilgi verilmesi süreciyle ilgili bilgi vermenin davanın sonucunda veya eğer dava açılmaz ise kovuşturamama kararının kesinleşmesi sonrasında en geç onbeş gün içinde yapılmasının yerinde olacağı vurgulanmıştır. Mevcut düzenleme, davanın açılması halinde, önemli birçok delilin karartılmasına neden olmaktadır. Ayrıca, kovuşturamama kararına itiraz üzerine bu kararın kaldırılması ile dava açılır ve soruşturmanın bitmesinden itibaren onbeş gün içinde ilgisine haber verilir ise, bu aşamada deliller imha edilmiş olacağından sağlıklı bir muhakeme yapılamayacaktır.⁹⁴⁰

c. CİMER'e Yapılan Başvuruların Şüpheli veya İlgili Kuruma Bildirilmesi Sorunu

CİMER, yaşantısında sorunlarla karşılaşan bireylerin şikâyet ve taleplerini çok hızlı bir şekilde internet ortamında veya fiziki olarak iletebildikleri uygulamadır.⁹⁴¹ Söz konusu sistemden yararlanan insanlar bazen konusu suç oluşturan eylemleri de Cumhuriyet başsavcılıklarına ihbarda veya şikâyette bulunmak yerine buradan bildirdikleri görülmektedir. Bu husus ise soruşturmanın etkinliği bakımından bazı sorunlara yol açabilir. Örneğin, bir göç idaresinde, rüşvet olayı ile karşılaşan kişi bu hususu CİMER aracılığı ile bildirebilmekte, CİMER'in yetkili kişileri ise bu bilgiyi ilgili birime elektronik bilgi sistemi üzerinden gönderebilmektedir. Ancak, bu bilginin ulaştığı birimde çalışanlar veya ilgililer ise asıl şüpheliler olabilir. Sonuç olarak kendileriyle ilgili olan ihbar veya şikâyetten öncelikle ilgili şüpheliler haberdar

⁹³⁸ Tamöz/Kocabey, s. 116.

⁹³⁹ Centel/Zafer, s. 495.

⁹⁴⁰ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 436.

⁹⁴¹ <https://www.cimer.gov.tr/>, e.t. 01/01/2020.

olabilmekte, delillerin gizlenmesi, karartılması veya yok edilmesi eylemlerine başvurabilmektedirler. Daha da önemlisi şikâyetle bulunan kişilerle irtibat kurabilmeleri mümkün hale gelmektedir. Bu sorunun ortaya çıkmaması için ilgili bildirim in ivedilikle Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi, bilgi edinme kapsamında değerlendirilmemesi ve suç ihbarı olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

ç. Çok Failli Suçların Soruşturulması

Çok failli suçların soruşturulması hem savcı bakımından hem de kolluk bakımından zordur. Özellikle faillerin tespitinde zorlanıldığı gibi faillerin tespiti halinde suç türüne göre eylemlerin, iştirak ve yardım sorumluluğunun tespitinde de zorlanılmaktadır.⁹⁴² Bu nedenle bu tür suçlarda faillerin tespitinden sonra sanki ayrı dosyaların şüphelileri gibi her şüphelinin gerçekleştirdiği eylem ayrı ele alınmalı ve delillerle ilişkilendirilmelidir.

Özellikle yaralama ve öldürme suçlarında faillerin çok oluşu çeşitli sorunlara yol açabilir. Kimin silahı kullandığı, kimin, nereden ve nasıl eylemi gerçekleştirdiği çok önemli olabilir.⁹⁴³ Bu nedenle bir an önce deliller toplanmalıdır. Faillerin çokluğu nedeniyle her fail delilleri karartma yoluna gidebileceğinden onlardan önce hareket edilmelidir. Gerekli arama ve elkoyma işlemlerine de hızlıca başvurulmalıdır. Tanıkların baskı altına alınma riskine karşı hemen dinlenmesi gerekmektedir. Tanık dinleme hususuna dikkat edilirken; örneğin faillerin kıyafetleri dikkatlice sorulmalı, gece olan olaylarda özellikle tanığın olayı hatırlamasında sabırlı davranılmalıdır. Bir diğer önemli husus, çok failli suçlarda kamera kayıtlarından faillerin tespitinin sağlanması hususudur. Gerektiğinde o failin olup olmadığının tespiti için kriminal inceleme yapılmalıdır. Özellikle örgütlü suçlarda dikkat edilmesi gereken faillerin yüzlerini kapattığı görülmektedir. Bu durumda görüntü incelemesi önemli olacaktır. Çok failli suçlarda

---

⁹⁴² Suça iştirak ve yardım edenin cezai sorumluluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Evik, V. S., Suça İştirakte Yardım Edenin Cezai Sorumluluğu, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2010. Petrol boru hattından gerçekleştirilen petrol hırsızlığı ile ilgili bir olayda Yargıtay 2. Ceza Dairesi eylemde gözcülük yapan sanıkların fikir ve eylem birliği içerisinde hareket ederek iştirak halinde suçu işlediklerini tespit etmiştir. bkz. Y2.CD, 22/10/2019, 2019/4552-2019/16031, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 09/03/2020.

⁹⁴³ Özellikle örgütlü şekilde gerçekleştirilen eylemlerde şüphelilerin tespitinde teşhis işlemi uygulanmalıdır. Bkz. İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, s. 112.

irdelenmesi gereken bir başka husus ise iştirak iradesi ve örgütlü suç işlemenin birbirine karıştırılmasıdır. Bunun en büyük nedeni ise etkin bir soruşturma yürütülmemesidir.⁹⁴⁴

2. Soruşturmada Karşılaşılan Özel Sorunlar

Her suç tipinin soruşturulmasında o suç tipine has sorunlarla karşılaşmak mümkündür. Her bir suç türü bakımından bu özel sorunlar ele alınabilir. Bununla beraber, suç türlerine göre yapılması gereken soruşturma işlemleri ele alınarak bu özel sorunların en aza indirilmesi sağlanabilir.⁹⁴⁵ Bu başlık altında sadece tespit edilen bazı özel sorunlara etkin soruşturma bakımından değinilecektir.

Özellikle kusur durumunun belirlenmesinin gerekmesi halinde, bilirkişi raporlarının yetersiz olması durumunda etkin soruşturma yapılmaması sonucu doğabilir. Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunda sinyal bilgisi tespiti ve görüşme dökümü için BTK yazışmalarının ivedi olarak yapılması, şüpheliye ve mağdura bir an önce ulaşılabilmesi için ivedi olarak soruşturmanın yapılması kriterine dikkat edilmelidir. Yağma-hırsızlık-kayıp eşya dosyalarında BTK cevabında malı satın alan üçüncü kişi olarak düşünülen, suç tarihinden sonraki her şahsın şüpheli olarak beyanının alınması mağduriyete neden olabilir. Suça konu cep telefonunu kullanan her kişinin şüpheli olarak ifadesinin alınması soruşturmayı yavaşlatabilecektir. Buna karşılık bu tip suçlarda IMEI numarası üzerinden telefonu kullanan kişiler araştırılarak failin araştırılmaması ise bir etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹⁴⁶

Kesin doktor raporları ve kriminal sonuçlar gelmeden alınan tahkikat evrakı için tekrar kolluk yazışması yapılması, soruşturmanın makul hızla yürütülmesi şartı bakımından olumsuz yönde etki doğurabilir. Özellikle kasten yaralama ve 6136 sayılı Kanu'na muhalefet suçlarında görülebilecek bu sorun, genellikle savcı-kolluk ilişkilerinin istenilen şekilde gelişmemesinden kaynaklanabilir. Kasten yaralama

⁹⁴⁴ Y6.CD, 05.11.2018- 2017/2341- 2018/6983, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

⁹⁴⁵ Suçlara özgü işlemler hakkında bkz. İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, s. 71-126.

⁹⁴⁶ Y2.CD, 03/04/2017- 2017/2130- 2017/3787, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

suçlarında kesin doktor raporlarının uzlaşma, kovuşturmaya yer olmadığı kararı ve iddianame düzenlenmeden önce alınması gerekir. Bu raporların gerekçeli olmasına dikkat edilmelidir.⁹⁴⁷ Kesin doktor raporu alınmasının kısa sürede olacağı durumlarda bu rapor gelmeden iddianame düzenlenmemesi ancak 18 ay gibi uzun bir süre sonra kesin adli raporun düzenleneceği durumlarda geçici rapora istinaden iddianame düzenlenmesi önerilmektedir.⁹⁴⁸

Farklı suçlara ilişkin tahkikat evraklarının ayrı düzenlenmesi ve ifadelerinin ayrı alınması bir başka meseledir. Farklı suçlara ilişkin tahkikat evrakları ve soruşturma evraklarının aralarında hukuki ve fiili bağlantı olmaması halinde ayrı düzenlenmesi ve ifadelerin de ayrı alınması gerektiğine dikkat edilmelidir. Aksi halde bir kişinin işlemiş olduğu her bir suçun hukuki ve fiili bağlantısı dikkate alınmadan tek bir dosyada toplanması hem savunma hakkının ihlaline neden olabilecek hem de soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmesini engelleyecektir. Yargılama sırasında hüküm verilmesi aşamasında veya yargılama aşamasında usul kurallarının eksik uygulanmasına neden olabilecek, sonuç olarak maddi gerçeğe ulaşılması ve adil yargılanmanın sağlanması amacıyla eksik veya hiç ulaşılamayabilecektir. Örneğin, uyuşturucu ticareti ile ilgili yapılan kapsamlı bir soruşturmada dinleme kayıtları veya teknik araçlarla izleme evrakları olabilecek, arama sırasında ele geçirilecek olan uyuşturucu madde dışında hırsızlık konusu malzeme veya 6136 sayılı Kanun'a muhalefet niteliğinde olan bir silahın bulunması da mümkündür.⁹⁴⁹ Bu durumda bu dosyaların tahkikat evraklarının başlangıçtan itibaren ayrı düzenlenmesi ve ifadelerinin ayrı alınması soruşturmanın makul hızla yürütülmesi bakımından fayda sağlayabilir.

---

⁹⁴⁷ Güleç Soyer, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi", s. 1435.

⁹⁴⁸ İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, s. 79.

⁹⁴⁹ 6136 Sayılı Kanun'a muhalefet suçlarıyla ilgili toplanması gereken deliller hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Ceza Muhakemesinde Toplanması Gereken Deliller (TCK-Özel Yasalar), s. 1241-1291.

3. Etkin Soruşturmayı Etkileyen Yapısal Sorunlar

A. Cumhuriyet Savcısı ve Savcılık Personeli Yetersizliği

Cumhuriyet savcısı ve Cumhuriyet başsavcılığı personelinin yetersizliği yapısal sorunların başında gelmektedir. Savcılık personeli bakımından hem sayı hem de nitelik bakımından yetersizlik olması yargısal işlemleri yavaşlatmaktadır. Bu nedenle bu tür personel alımlarında objektif ve nesnel kriterlere dikkat edilmeli, siyasi veya başkaca saiklerle hareket edilmemelidir. Ayrıca, adliye personelinin alımı ile ilgili Adalet Bakanlığı Memur, Sınav, Atama ve Nakil Yönetmeliği'nin 9'uncu maddesine göre, hukuk fakültesi, adalet yüksek okulu ve adalet bölümü mezunlarına mülakatlarda öncelik tanınması gerekmektedir. Böylelikle alanlarında uzman ve yapacakları işle ilgili gerekli hukuki eğitim almış kişilerin çalıştırılması söz konusu olacaktır. Savcılık personelinin hukuk bilgisine sahip olması sayesinde işlemlerde etkili sonuç sağlanarak, etkin soruşturmayı olumlu yönde etkileyebilecektir.⁹⁵⁰

B. Farklı Yer Cumhuriyet Başsavcılıklarının ve Ayrı Cumhuriyet Savcılarının Soruşturma Dosyasına Bakması

Soruşturma dosyasının, başlangıçta yer bakımından yetki sorunu olmadan açılarak soruşturmanın başlaması ve devamı gerekir. Soruşturmanın belirli bir aşamaya geldikten sonra yetkisizlik nedeniyle başka bir yer Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi halinde birçok sorun ortaya çıkacaktır. Öncelikle ikinci defa dosyayı eline alan savcının dosyayı anlayıp çözmesi belirli bir vakit alacaktır. Özellikle tutuklama tedbirinin olduğu bir dosyada bu durum tutuklamaya itirazlar bakımından ve tutuklamanın değerlendirilmesi bakımından da zorluklar doğuracaktır. İkinci olarak elde edilen delillerin nakli sırasında kaybolma sorunu ortaya çıkacaktır. Aynı yerdeki farklı savcılar tarafından dosyanın ele alınmasında da benzer sorunlar gündeme gelebilecektir. Soruşturmayı yürüten farklı savcılar arasında eşgüdüm olmaması etkin soruşturma bakımından bir eksiklik olarak ortaya çıkacaktır.⁹⁵¹

⁹⁵⁰ Hoşgöl, Etkin Soruşturma Yükümlülüğü, s. 96.

⁹⁵¹ Güleç Soyer, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi", s. 1395.

Soruşturmanın usuli bir sıralamaya tabi olmaması nedeniyle, her savcının soruşturmayı yürütme şekli farklı olabileceğinden, bazen mükerrer soruşturma işlemlerinin yapılmasına da neden olabilecektir. Bu da şüphelilerin ve tanıkların birden fazla kez dinlenmeleri sonucunu doğurabilecektir. Netice olarak iddianame düzenlenecek olsa bile gecikmeye neden olabilecek ve hatta dosyanın zamanaşımına uğraması sonucu ile karşılaşılabilir.⁹⁵²

C. İfade Alma Odalarının Yetersizliği

İfade alma odaları gerek kolluk binalarında gerekse Cumhuriyet başsavcılığında önemli bir yere sahiptir. Şüpheli ve müştekiler ile bu kişilerle tanıkların yüz yüze gelmelerini önleyecek ifade alma odalarının bulunması gerekir. Kolluğun ifade alma sırasında sabırlı olması gerektiğinden yetersiz ifade alma odaları, çokça suç işlenen yerlerde aynı zamanda kalabalık bir ortama neden olacağından ifadenin bir an önce bitirilmesi isteği oluşabilecektir. Aynı durum savcılık için de geçerlidir. Kalabalık bir ortam güvenlik bakımından da olumsuz sonuçlar doğurabilir. Ses, gürültü veya içerideki oksijen miktarının yetersizliği hem savcılarını olumsuz etkileyecek hem de ifade vermeye gelen müşteki ve tanığın hatta şüphelinin de ifadesini olumsuz etkileyecektir.⁹⁵³ Özellikle sigara bağımlısı olan müşteki, tanık ve şüpheliler bakımından uzun süren ifadelerde bu imkânın sağlanabileceği yerlerin tesisi önemlidir. Söz konusu sorun uzun süren ifadelerde şüpheli bakımından yasak delil meselesinin bile tartışılmasına neden olabilecektir. Önemi nedeniyle Avrupa Konseyi Komitesi'nin Üye Devletlere Halkın Suç Politikasına Katılması Hakkında Tavsiye Kararı'nda da "elverişli olduğu ölçüde polis istasyonlarında ya da mahkeme binalarında mağdurlar için özel resepsiyon ya da bekleme odası" sağlanması gerektiği tavsiye edilmektedir.⁹⁵⁴ İfade alma öncesinde

⁹⁵² AİHM, Magnitskiy ve Diğerleri/Rusya, 27/08/2019, Başvuru no. 32631/09, 53799/12, Prg. 270. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-195527%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-195527%22]}), <https://anayasagundemi.com/2019/09/27/ihamin-magnitskiy-ve-digerleri-v-rusya-kararinin-ozet-cevirisi-gerekcesiz-kararlarla-kalabalik-kosullarda-tutulan-hasta-mahpusun-cezaevinde-yeterli-saglik-hizmeti-verilmemesi-nedeniyle-olumune-k/>, e.t. 28/10/2019. Mahkeme, doktorlardan birinin tedavi süreciyle ilgili yargılanmasının zaman aşımına uğramasının, yargılama sürecinin etkili olmadığını bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Farklı savcılarının soruşturmaya bakarak soruşturma işlemlerinin mükerrer yapılması zamanaşımına uğrayan soruşturma dosyalarına neden olabilir.

⁹⁵³ Şentürk, s. 198.

⁹⁵⁴ Avrupa Konseyi Komitesinin Üye Devletlere Halkın Suç Politikasına Katılması Hakkında Tavsiye Kararı (Nd. R. (83) 7), s. 464.

sağlanacak böyle bir imkân ifade alma öncesi uygulamanın işkenceye dönüşmesinin de önüne geçerek ifade alma sürecine olumlu etki sağlayacaktır.⁹⁵⁵

Ç. Adli Tıp ve Kriminal Kurum Binalarının Yetersizliği

Türkiye’de birçok il ve ilçe adliye binasının fiziksel yapının iyileştirilmesinin savcılığın etkinliğine olumlu katkı sağladığı ifade edilmektedir. Aynı hususun adli tıp ve kriminal kurum binaları için de yerine getirilmesi elzemdir. Halen birçok il ve ilçe çevresi yakınında adli tıp ve kriminal laboratuvar bulunmaması nedeniyle delillere ilişkin incelemelere zamanında erişilememektedir. Klasik otopsinin zorunlu olduğu durumlarda çok uzak mesafelere cesetler incelenmek üzere gönderilmektedir. Aynı şekilde incelenmesi istenen kan, idrar ve elde edilen deliller gibi biyolojik, kimyasal maddelerin başka illerde bulunan kriminal birimlere gönderilmesi soruşturmanın etkinliğini zayıflatmaktadır.⁹⁵⁶

Kanaatimize göre, yeni adli tıp binalarının ve kriminal binaların yapımı yapılacak adliye binalarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Bu çerçevede, Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı koordinasyonunda bir çalışma yapılarak inşa edilecek adliye binalarının yakınında olacak şekilde adli tıp ve kriminal binalar yapılmalıdır. Bu sayede işlemlerin yerine getirilmesinde ideal olan hıza erişilmiş olacaktır.

D. Cumhuriyet Savcısının Meslek Öncesi Eğitim Eksikliği

Yargının etkinliğinin sağlanmasında önemli faktörlerden birisi olarak eğitim faktörü sayılmaktadır. Yargıyla ilgili bir görev üstlenecek herkesin, öncesinde eğitim alması zorunludur. En azından avukatları da bir araya getirecek birkaç ortak program düzenlenerek, birlikte düşünmenin sağlayacağı avantajdan istifade edilebileceği vurgulanmaktadır. Nitekim, Portekiz gibi bazı ülkelerde hakim ve savcılarının eğitimine yönelik okul bulunmaktadır.⁹⁵⁷

Hakim ve savcılarının bağımsız ve tarafsızlığı konusu ile meslek öncesi eğitim konusu çok yakından ilgilidir. Hukukun ve adaletin uygulayıcısı olan savcı ve hakimler

---

⁹⁵⁵ Schöch, s. 120.

⁹⁵⁶ Karagülmez, s. 251, 254.

⁹⁵⁷ Costa, s. 180.

yargısal bağımsızlık ve tarafsızlık niteliğini çok üst sıralara taşınmalıdır. Bunun sağlanması için “sorgulamayan sadık bürokratlar” olarak değil de bağımsız bir yaklaşıma sahip hukukçular olarak yetişmelidirler. Bu nedenle alacakları meslek öncesi eğitim çok önemlidir. Bunun yanında, hakim ve savcı adaylarını yargı bağımsızlığına ilişkin ulusal ve uluslararası normlar hakkında bilgilendirmek önemli olsa da yeterli değildir. Sorgulayıcı bir anlayışla yetişmelerine önem verilmelidir. Bunun için mevcut hukuk metinlerini ve yargısal içtihatları ezberleyen değil, eleştirel bakış açısıyla irdelemeleri gerekmektedir.⁹⁵⁸ Zira vicdani kanaatine göre karar vermelerinde, kanaatler ancak bu süreçte olgunlaştırılacaktır. Mecelle'nin 1792'nci maddesinde, hakimler için şu özellikler aranmaktadır; hakîm (bilge), fehîm (anlayışlı), müstakîm (doğru), emîn (güvenilir), mekîn (vakarlı) ve metîn (sağlam)⁹⁵⁹. Hakim de aranan bu özelliklerin savcıda da bulunması zorunluluk arz etmektedir.

E. Cumhuriyet Savcısının Meslek İçi Eğitim Eksikliği ile Terfi ve Tayin Sistemi Sorunu

Yargıda her bir görev için ayrı bir uzmanlık eğitiminin düzenlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu uzmanlık eğitiminin ise meslek yaşamı boyunca olması, farklı görevlere uygun ve kalıcı bir eğitim sistemi olması, yargıda etkililiğin artırılması için eğitim yöntemlerinde uygulanan stratejilerin düzenlenmesi ve etkili bir ceza soruşturması için ekonomik veya mali alanlarda teknik uzmanlığın temin edilmesi gerektiği düşünülmektedir.⁹⁶⁰ Savcılarının yapmış oldukları işlemlerde ve almış oldukları kararlarda yol gösterici olabilmesi için İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı'nın soruşturma rehberi üzerine kitap yayınladığı görülmektedir.⁹⁶¹ Bu yönde kitapların Türkiye Adalet Akademisi ve üniversitelerin hukuk fakülteleriyle koordineli bir şekilde hazırlanması, meslek içi eğitimin güçlendirilmesine olanak yaratacaktır.

---

⁹⁵⁸ Giegerich s. 28-29.

⁹⁵⁹ İba/Kılıç, s. 158.

⁹⁶⁰ Costa, s. 181.

⁹⁶¹ Bkz. İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, Cumhuriyet Savcılarını İçin Soruşturma Rehberi, Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul 2020. Daha önce yayımlanan bir raporda soruşturma tekniklerine ilişkin ilkeler ve yönlendirici belgelerin bulunmaması eksiklik olarak ifade edilmiştir. Bize göre de rehber ilkeler ve temel ilkelerin belirlenmesi soruşturmanın etkinliğine katkı sağlayacaktır. Kozma, J./Svanidze, E./Doğru, O./Çakmak, S./Gündoğmuş, Ü. N./Çağdır, S./Doruk, G., Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği & Avrupa Konseyi Ortak Projesi, Etkili Soruşturma Eğitim Modülü, Matbam Ajans & Reklam & Tanıtım, s. 363.

Cumhuriyet savcılarının baktıkları dosya sayılarına göre terfi sistemine tabi tutulmaları bir başka sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet savcılarını çıkardıkları iş yüzdesine göre yükselmeye tabi tutulmaktadırlar.⁹⁶² Bu husus ise özellikle terfi dönemlerinde acele bir şekilde soruşturmaların tamamlanmasına neden olabilecektir. Terfi sisteminde, ayrıca kararları sonucunda Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay tarafından verilen notların da dikkate alındığı ve Cumhuriyet savcılarını için Cumhuriyet başsavcılarını tarafından haklarında sicil fişleri düzenlediği görülmektedir. Söz konusu notların ve sicil fişlerinin objektif bir şekilde ve gerekçeli verilmesi halinde etkin soruşturmaya olumlu etkisinin olacağı, sadece şeklen verilmesi halinde soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmesine herhangi bir katkısının olmayacağı açıktır.

F. Adli Kolluğun Eğitim Eksikliği

Nitelikli hukuk eğitimi almış bir Cumhuriyet savcısı ile ceza muhakemesi ve kolluk işlemleri konusunda iyi eğitilmiş bir adli kolluk teşkilatının bulunmaması etkin soruşturmayı etkileyecektir.⁹⁶³ Bunun için gerek emniyet teşkilatı içerisinde gerekse ortak projeler ile adli kolluğun eğitim eksikliği giderilmelidir. Bu noktada, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Türkiye Adalet Akademisi, Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı ortak meslek içi eğitim seminerleri düzenlenmesi isabetli olacaktır.⁹⁶⁴

CAS projeleri kapsamında IPA finansal desteği ile de eğitim eksikliği giderilebilir. Çocuk suçlulara yönelik olarak yürütülecek hizmetlerde, “0-18 yaş grubu gelişim özellikleri, davranış bilimleri, mülakat teknikleri, iletişim beceresi gibi konularda hizmet içi eğitim almış” emniyet hizmetleri sınıfı içerisinde çocuk polisi

---

⁹⁶² Arslantürk, s. 360.

⁹⁶³ Ceza ve ceza muhakemesi hukukunu uygulamak durumunda olan polisin en az bir yargıç kadar ceza ve ceza muhakemesi hukuku bilgisine sahip olması gerektiği ifade edilmektedir. bkz. Dursun, Türkiye’de Çıkar Amaçlı Organize Suç ve Bu Suça Karşı Özellikle Güvenlik Bağlamında Alınması Gereken Önlemler”, s. 110.

⁹⁶⁴ Bu kapsamda adli kolluk görevlilerinin nitelikleri, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinde asıl söz sahibi ilgili bakanlıklar olduğu, bu eğitimlerin verilmesinde kolluğun bağlı olduğu bakanlıkça talebi halinde Adalet Bakanlığı tarafından eğitici personelin görevlendirilebileceği belirtilmektedir. Bkz. Kozma/Svanidze/Doğru/Çakmak/Gündoğmuş/Çağdır/Doruk, s. 361. İlgili bakanlık bu konuda Türkiye Adalet Akademisi ile ortak projeler geliştirerek etkin soruşturmanın sağlanması ve ifade alma yöntemleriyle ilgili olarak kolluk personelinin eğitimini sağlayabilir.

görevlendirilmektedir.⁹⁶⁵ Çocuk polislerinin bu projelerde etkin bir şekilde eğitilmesi çocuk suçluların işlemiş oldukları suçlarda etkin soruşturmaya katkı sağlayacağı gibi çocuk haklarının korunmasına da hizmet edecektir.

G. Mesleki Uzmanlaşma ve Özel Büroların Bulunmaması

Savcılığın etkinliğinin artırılmasında uzmanlaşmaya yer verilmesinin önemi açıktır.⁹⁶⁶ Özellikle organize suçlulukla mücadele konusunda uzman savcıların organize suç birimleri oluşturması önerilebilir.⁹⁶⁷

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 15'inci maddesi gereğince, suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturmanın, Cumhuriyet başsavcılıklarında kurulacak çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısınca bizzat yürütülmesi zorunlu kılınmıştır. Soruşturmaların etkin şekilde yürütülmesi için yeteri kadar çocuk suçları bürosu kurulması gerekmektedir.⁹⁶⁸ Bazı yerlerde, bilişim suçları, basın suçları, memur suçları gibi özel büroların kurulduğu görülmektedir. Bizim de katıldığımız görüşe göre, bu tür özel büroların kurulmasının ülke geneline yaygınlaştırılması ve bunu sağlamak üzere de normatif düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.⁹⁶⁹

Özel dedektiflik büroları açısından meseleye bakıldığında, 20/01/1994 tarihinde 3963 sayılı Özel Dedektiflik Kanunu ile dedektiflik kurumunun düzenlenmeye çalışıldığını görmekteyiz. Ancak, bu kanun özel hayatın gizliliğini ve soruşturmanın gizliliğini ihlal edebileceği gerekçesiyle tekrar görüşülmek üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne iade edilmiştir.⁹⁷⁰ Özel dedektiflik bürolarıyla ilgili herhangi bir yasal düzenleme bulunmazken uygulamada özel dedektiflerin faaliyet gösterdiği

---

⁹⁶⁵ Günşen İçli, s. 422.

⁹⁶⁶ Çetintürk, "Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi", s. 193, 199.

⁹⁶⁷ Yücel, Kriminoloji, s. 168.

⁹⁶⁸ Güleç Soyer, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi", s. 1430.

⁹⁶⁹ Karagülmez, s. 248.

⁹⁷⁰ Keser, H., "Türk Hukukunda Cumhurbaşkanının Kanunları Denetleme Yetkisi", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1-2, 2003, s. 160 (139-163), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262569>, e.t. 23./03/2020. Bkz. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_ss_ilgili_komisyonlar?kanunlar_sira_no=2887, e.t. 23/03/2020, <https://www.baskentdedektiflik.com/haberler/3693-sayili-yasa/>, e.t. 23/03/2020.

görülmektedir.⁹⁷¹ Kanımızca, herhangi bir yasal düzenleme bulunmazken denetimsiz bir şekilde özel dedektiflik büroları bulunması, hukuka aykırı delil toplanmasını yaygınlaştıracak, özel hayatın gizliliğini ve soruşturmanın gizliliğini ihlal edecek niteliktedir. Ayrıca, kişilerin hukuk dışı yollara başvurmasına kapı aralayacaktır. Bu nedenle, bu tür büroların faaliyetlerinin denetim altına alınabilmesi için yasal düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Bu düzenlemede, etkin soruşturmaya hizmet edecek hükümler konabileceği gibi hukuka aykırı delil toplanmasının önüne geçecek hükümlerin de yer alması gerekmektedir. Ayrıca, dedektifliği kimlerin yapabileceği de ayrı bir mesele olacaktır. Maddi gerçeğin araştırılması görevi sadece resmi soruşturma makamlarının tekelinde düşünülemez. Basın, kamuoyu ve her bir birey maddi gerçeğin araştırılması için bir takım yollara başvurabilir. Bu çerçevede önemli olan, bu yolda, hukuka aykırı eylemlerde bulunmamaktır. Nitekim, delil olabilecek şeylerin incelenmesi için özel kriminal büroların bulunduğu görülmektedir.⁹⁷² Bu büroların da soruşturma makamlarına yardım edebilecek şekilde düzenlenmesi ve faaliyette bulunmaları gerekir.

IV. ETKİN SORUŞTURMA YAPMANIN SONUÇLARI

1. Taraflar ve Kamuoyu Bakımından

Etkin bir soruşturma yerine getirilmesi halinde taraflar bakımından olumlu sonuçların doğacağı aşikârdır. Aynı zamanda etkin soruşturma yapılmaması halinde de olumsuz sonuçları doğacaktır. Kanaatimize göre, olumlu sonuçların en önemlisi mağdur ve şüphelide adaletin sağlanmaya çalışıldığına yönelik bir inancın ortaya çıkmasıdır. Kamuoyunda ise kişisel saiklerle veya başka saiklerle soruşturmanın yapılmadığı, tarafsız ve bağımsız bir şekilde soruşturmanın yürütüldüğü inancının tesisidir. Bu sayede kamuoyu, suçluların cezalandırılıp mağdurların haklarının korunduğunu göreceğinden adalete olan güven oluşacaktır. Etkin yapılmayan soruşturmalar neticesinde suçlular yakalanamayacak ve cezasız kalacaktır. Bu durum ise netice olarak

---

⁹⁷¹ <https://www.dedektif.org.tr/>, e.t. 23/03/2020.

⁹⁷² <https://www.ulusalkriminal.com/>, e.t. 23/03.2020.

kamuoyunun adalete olan güvenini sarsacak ve hatta insanlar kendi haklarını kendileri arama yoluna gidebileceklerdir.⁹⁷³

2. Soruşturma Süreci Bakımından

A. Soruşturma ve Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararın Sulh Ceza Hakimince Kaldırılması

“Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında 694 sayılı Kanun Hükmünde Kararname” ile ceza muhakemesi sistemimize giren “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı” konu bakımından önem taşımaktadır. Bu düzenleme ile CMK’nın 158/6’ncı fıkrasına şu madde eklenmiştir; “*İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173’üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır. Bu fıkra uyarınca yapılan işlemler ve verilen kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilir*”. Bu düzenleme ile kişilerin asılsız ihbarlarla soruşturmaya tabi tutulmaları engellenerek şüpheli sıfatını almalarının önüne geçilmesi istenmiş, netice itibarıyla lekelenmeme hakkının korunması amaçlanmıştır. Yeni düzenlemenin usul ekonomisi ve dosya sayısı bakımından sağlayacağı olumlu katkı kabul edilmekle birlikte, hak arama hürriyeti ve etkin soruşturma yükümlülüğünü engelleyecek şekilde uygulanmaması gerekmektedir.⁹⁷⁴ Soruşturmaya yer olmadığına ilişkin kararın hukuka uygun olması halinde itiraz edilse bile bu itiraz sulh ceza hakimliğince red edilecektir. Soruşturma yapmayı gerektirir bir durumun bulunması halinde ise sulh ceza hakimliğince bu kararın kaldırılması gerekecektir. Bu kararın kaldırılması da etkin soruşturma yükümlülüğüne katkı sağlayacaktır.

⁹⁷³ Dönmezer/Yenisey, s. 22.

⁹⁷⁴ Arslantürk, s. 383-384.

CMK'nın 173'üncü maddesine göre, suçtan zarar gören, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hakimliğine itiraz edebilir. İtiraz kamu davasının mecburiliği ilkesini denetlemek amacıyla getirilmiş bir kurumdur.⁹⁷⁵ Bu itirazın önemi, mağdur veya suçtan zarar gören kimseye savcılığın verdiği kovuşturmaya yer olmadığına dair kararı bağımsız bir yargı organı önünde denetletirme olanağı sunmasıdır.⁹⁷⁶ Sulh ceza hâkimliği, kararını vermek için soruşturmanın genişletilmesine gerek görür ise bu hususu açıkça belirtmek suretiyle, o yer Cumhuriyet başsavcılığından talepte bulunabilir.⁹⁷⁷ Kamu davasının açılması için yeterli nedenler bulunmazsa, istemi gerekçeli olarak reddeder. Sulh ceza hakimliği istemi yerinde bulursa, Cumhuriyet savcısı karar doğrultusunda iddianame düzenleyerek mahkemeye verir. Aslında kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kaldırılması veya soruşturmanın genişletilmesine gerek görülmesi bazen etkin soruşturma yapılmadığına da işaret eder. Özellikle soruşturmanın genişletilmesi talebi soruşturmada var olan eksiklikler nedeniyle gündeme gelir. Cumhuriyet savcısı yeterli şüphe görürse iddianame düzenler. Yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde ise kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Sulh ceza hakimliği tarafından yapılacak değerlendirmede, söz konusu soruşturmada elde edilen delillere göre aslında yeterli şüphenin olduğu veya kovuşturma olanağının bulunduğu düşünülebilir. Bu durum hukuki görüş farklılığından da oluşabilir. Unutulmamalıdır ki, soruşturmayı nihayete erdiren kural olarak kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kesinleşmesi ve iddianamenin kabulü halleridir. Aslında iddianame düzenlenmesi gereken bir olayda iddianame düzenlememek etkin soruşturma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi sonucunu doğuracaktır.

⁹⁷⁵ Centel/Zafer, s. 591, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 511-512.

⁹⁷⁶ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 512.

⁹⁷⁷ Örneğin bir olayda, Cumhuriyet başsavcılığının vermiş olduğu kovuşturmaya yer olmadığına dair karara karşı müştekiler tarafından yapılan itiraz üzerine Ankara 7. Sulh Ceza Hakimliği'nin 21.04.2015 tarih ve 2015/1460 Değişik İş sayılı kararı ile "eksik soruşturmaya dayalı olarak etkin soruşturma yapılmadan müştekinin delilleri araştırılıp değerlendirilmeden takipsizlik kararı verildiği" gerekçesi ile itirazın kabulü ile kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kaldırılmasına karar verilmiştir. Y16.CD, 29/11/2017, 2016/7553-2017/5508, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/07/2019.

Uygulamada ise sulh ceza hakimliklerinin bu denetimi bazen tam olarak yerine getirmediikleri gözlemlenmektedir. Yargıtay aşamasında verilen kanun yararına bozma kararlarında bunu görmek mümkündür.⁹⁷⁸ Konu etkin soruşturmanın şartları bakımından soruşturmanın “kamunun denetimine” açık olması kriteri ile de yakından ilgilidir. Anayasa Mahkemesi’ne yapılan başvuruda, başvuru itirazda belirtilen iddiaların karşılanmadığını belirterek soruşturmaya yeterli katılımlarının sağlanmadığını iddia etmişlerdir. Mahkeme, başvuruların iddialarının kovuşturmaya yer olmadığı kararında ve itiraz üzerine verilen kararda karşılanmamış olmasını, başvuruların meşru menfaatlerini korumak için sürece gerekli olduğu ölçüde katılmalarına engel olduğunu tespit etmiştir.⁹⁷⁹ Söz konusu başvuruda başvuruların yaşam hakkı, işkence ve eziyet yasağına ilişkin iddialarının ve Mahkeme tarafından başsavcılıktan mütalaa alınmasına rağmen alınan mütalaanın kendilerine tebliğ edilmediği, mahkeme tarafından duruşma yapılmadan ve kendileri dinlenilmeden karar verildiği yönünde iddiaları bulunmaktadır. Daha evvel kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz üzerine ağır ceza mahkemelerince itiraz incelemesi yapılmakta ve buna ilişkin yapılan incelemede savcı mütalaa alınarak karar verilmekteydi. Yapılan yasal değişiklikten sonra bu görev sulh ceza hakimliklerine verilmiştir. Aslında Anayasa Mahkemesi’nin vermiş olduğu kararda katılımı ilgili eksiklik tespit edilirken başvuruların bu iddiasının da karşılanması gerekirdi. Esasen etkin soruşturmanın yerine getirilmesi bakımından savcı mütalaa alınması, bu mütalaanın ilgililere tebliği ve gerektiğinde duruşmalı olarak karar verilmesi önem taşıyacaktır.⁹⁸⁰

Anayasa Mahkemesi bir başka başvuruda ise; başvuru kovuşturmaya yer olmadığına dair karara itiraz etmiş, sulh ceza hakimliği tarafından verilen kararın gerekçesiz olması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini iddia etmiş ve bu kararda da söz konusu iddiaya ilişkin bir değerlendirmede bulunulmamıştır.⁹⁸¹ Esasen

⁹⁷⁸ Y.12.CD, 28/02/2017-2017/305-2017/1502,

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 17/07/2019.

⁹⁷⁹ AYM, Mehmet Kaya ve Diğerleri Başvurusu, 20/05/2015, Başvuru no. 2013/6979, Prg. 101, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6979>, e.t. 29/07/2019.

⁹⁸⁰ Mahkeme bu iddiaya ilişkin değerlendirme yapılmamasını şöyle ifade etmiştir: Başvuruların bu yönlerdeki iddiaları yaşam hakkı kapsamında yapılan incelemelerde değerlendirildiği için bu haklar kapsamında ayrıca inceleme yapılmasına gerek görülmemiştir. Bkz. Prg. 63.

⁹⁸¹ AYM, Mehmet Güneş Başvurusu, 11/12/2018, Başvuru no. 2015/16417, Prg. 35, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/16417>, e.t. 29/07/2019. Mahkeme söz konusu

adil yargılanma hakkı ve katılım kriteri bakımından gerekçeli karar önemlidir. AİHM kararına yansıyan davada ise mahkeme başvuru sahiplerinin mağdur statüsünün kabul edilmemesinin, soruşturmanın kapatılması kararına itiraz hakkı da dahil olmak üzere birçok haktan mahrum ettiğini değerlendirerek, konuyu AİHS'nin 2'nci maddesi kapsamında değerlendirmiştir.⁹⁸²

B. Yetkisizlik Kararının Ağır Ceza Mahkemesince Kaldırılması

CMK'nın 161/7'nci maddesine göre, yetkisizlik kararı ile gelen bir soruşturmada Cumhuriyet savcısı, kendisinin de yetkisiz olduğu kanaatine varırsa yetkisizlik kararı verir ve yetkili savcılığın belirlenmesi için soruşturma dosyasını, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesine gönderir. Mahkemece bu konuda verilen karar kesindir.⁹⁸³ Söz konusu kesin karar düzenlemesi ile bir soruşturma dosyasının uzun süre Cumhuriyet başsavcılıkları arasında dolaşması engellenmiştir. Daha önceden Cumhuriyet başsavcılarının verdikleri yetkisizlik kararlarının bir sınırı bulunmamaktaydı. Bu nedenle uzun yıllar bir dosya bir Cumhuriyet başsavcılığından bir diğerine gitmekteydi. Hatta başsavcılıklar arası dosyanın dolaşması neticesinde dava zamanaşımı bile dolmaktaydı. Bu olumsuz duruma 6217 sayılı Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 21'inci maddesi ile getirilen yukarıdaki düzenleme ile son verilmiştir.⁹⁸⁴

---

iddianın ayrıca irdelenmemesi nedeni olarak söz konusu iddianın Anayasa'nın 17'inci maddesinin 9'uncu fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağı çerçevesinde incelendiğinden ayrıca bir inceleme yapılmasına gerek görmemiştir. Bkz. Prg. 36. Aslında bu konularda da ayrıca inceleme yapılması etkin soruşturmanın uygulamada daha iyi anlaşılması bakımından önemlidir.

⁹⁸² AİHM, Vazagashvili ve Shanava/Gürcistan, 18/07/2019, Başvuru no. 5037/07, Prg. 88. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-194439%22%5D%7D>, <https://anayasagundemi.com/2019/08/20/ihamin-vazagashvili-ve-shanava-v-gurcistan-kararinin-ozet-cevirisi-polis-operasyonunda-hayatini-kaybeden-kisinin-olumunun-etkili-sorusturulmasi-yukumlulugu/>, e.t. 28/10/2019.

⁹⁸³ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 161, Y16.CD, 27.11.2017- 2017/1950-2017/5425, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

⁹⁸⁴ Polat, s. 627, Arslantürk, s. 386-387.

C. Cumhuriyet Başsavcısının İddianame ve Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Üzerindeki Yetkisi

Ceza mahkemelerindeki optimum çalışma hızı kamu davasındaki isabet oranı ile ilişki içerisinde. Bu nedenle, yeterli delil bulunmaması veya keyfiyetin takibe değer görülmemesi halinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesine yönelik norma işlerlik kazandırılmalıdır. Konuyla ilgili olarak, en ufak kuşku bulunması halinde kamu davası açılmamasına yönelik yaklaşımı benimseyen Japonya örneği önemli bir örnektir. Bu yaklaşımla %99,9'luk bir mahkumiyet oranı ortaya çıkmakta olup özellikle masumiyet karinesi bakımından meseleye bakıldığında, yargılanan kişi bakımından kişi beraat etse bile hakkındaki suçlu olduğuna yönelik görüş kolay kolay ortadan kalkmamaktadır.⁹⁸⁵ Kişinin bu süreçte uzun süre tutuklu kalması halinde suçlu olduğuna yönelik kanı daha da artmaktadır. Bu yönüyle kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın veya iddianamenin iadesi konusu önemli yere sahiptir.⁹⁸⁶

Cumhuriyet başsavcısının, savcının düzenlemiş olduğu iddianame ve kovuşturmaya yer olmadığına dair kararı UYAP ortamında onaylaması veya iade etmesi eleştirilen bir işlemdir.⁹⁸⁷ Ancak, bu yetki makul bir şekilde, yasal sınırlarının belirlenmesi ve hukuki gerekçe belirtilerek kullanılması halinde etkin soruşturma bakımından olumlu sonuçlar verebilir. Kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmemesi gereken bir soruşturmada bu kararın verilmesi veya iddianame düzenlenmemesi gereken bir olayda iddianame düzenlenerek kabulü halinde, kişilerin sanık konumuna sokulması soruşturma yükümlülüğü bakımından olumsuz neticelerdir. Kovuşturmaya yer olmadığına dair karara karşı sulh ceza hakimliğine itirazda bulunulabileceği gibi ilgili savcının görev yaptığı ve kovuşturmaya yer olmadığına dair kararı onaylayan Başsavcıya idari itirazda bulunulabileceği, bunun ise herhangi bir süreye bağlı olmadığı savunulmaktadır.⁹⁸⁸ Bu usulün ise savcının kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi veya iddianameyi yazıp onaylamasından önce kullanılması gerekir. Aksi halde

⁹⁸⁵ Yücel, Kriminoloji, s. 208.

⁹⁸⁶ Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın denetimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çiftçioğlu, C. T., Cumhuriyet Savcısının Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı ve Kararın Denetimi, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2017.

⁹⁸⁷ Karagülmez, s. 253, bkz. II. Bölüm, Cumhuriyet Savcısı-Cumhuriyet Başsavcı ilişkisi.

⁹⁸⁸ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 515, Doğan, s. 44-45.

daha önceki bölümde savcı-başsavcı ilişkisiyle ilgili kısımda ifade edildiği gibi, başsavcının bu yöndeki yetkisi kovuşturmayaya yer olmadığı kararı ve iddianamenin geçerliliğine bir etkisi yoktur.⁹⁸⁹

Ç. İddianamenin İadesi

İddianamenin iadesi kurumuna daha önceki bölümlerde kısaca temas edilmiş olsa da etkin soruşturma bakımından önemine binaen burada daha detaylı açıklamalarda bulunulacaktır. Böyle CMK bakımından yeni olan bu kurumun etkin soruşturmaya etkisi daha açık bir şekilde ortaya konacaktır. İddianamenin hakim tarafından incelenerek kabulü veya iadesinin şüpheli açısından bir teminat oluşturduğu savunulmaktadır. Çünkü yeterli delil olmadan düzenlenen iddianamenin kabulü ile kamu davası açılmış olmakta, böyle bir durumda ise kişilerin “lekelenmeme hakkı” ihlal edilmiş olmaktadır.⁹⁹⁰ Etkin soruşturmanın sağlanabilmesi için düzenlenen iddianame ve eklerinin iadeye konu oluşturabilecek eksiklikleri taşımaması, tek celsede kovuşturmanın tamamlanması ilkesine hizmet etmesi, bu mümkün olmaz ise en kısa zamanda yargılamanın tamamlanmasını sağlayacak şekilde olması gerektiği düşünülmektedir.⁹⁹¹ İddianamenin kabulü kararıyla kamu davası açılmış olduğundan Cumhuriyet savcılığında bulunan dava açma tekeli yargısal bir makama geçmiş

⁹⁸⁹ Y11.CD, 25.06.2018- 2018/3568-2018/5771, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019, Başka bir Yargıtay kararında ise bu usulün işletilmesi için kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın taraflara tebliğ edilmesi gerektiği gözetilerek iade edilen iddianamenin kanuna aykırı olduğuna karar vermiştir. İki üye ise söz konusu karara başsavcının onay ve iade işleminin kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin karara herhangi bir tesiri olmayacağı, Cumhuriyet savcısının bu yöndeki yetkisinin CMK’dan doğan asli bir yetki olduğu gerekçesiyle eleştirilmiş ve muhalif oy verilmiştir. Bkz. Y15.CD, 2018/3667-2018/6665,

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019.

⁹⁹⁰ Centel/Zafer, s. 610. Ayrıca bir görüşe göre kovuşturma aşamasında mahkeme veya hakimin re’sen delil araştırma yetkisi bulunmadığından iddianamenin iadesi kurumu getirilmiştir. Bkz. Koca, s. 210, 212 İddianamenin iadesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Özkol, M. D., Ceza Muhakemesinde İddianamenin İadesi Kurumu, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya 2019, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Şirin, A., 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunda İddianamenin İadesi Kurumu, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2016, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ertem, B., Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara 2007, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

⁹⁹¹ Karagülmez, s. 251. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının iddianamesini düzenlemeden önce tüm araştırma ve soruşturma işlemlerini yapması, bilirkişi raporu alınması gerekiyor ise bunun da alınması gerektiği, bu sayede açılan davaların tek celsede veya birkaç celsede hükme bağlanabileceği ifade edilmektedir. Bkz. Yenisey, “Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi”, s. 250.

bulunmaktadır.⁹⁹² Kamu davasının açılmasıyla birlikte kurulan bu ilişkiyi açıklayan ve irdeleyen teoriler de bulunmaktadır.⁹⁹³

CMK 170/3'üncü maddede görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenen iddianamede yer verilecek bilgiler sıralanmıştır. Bu maddeye göre, şüphelinin kimliği, müdafinin kimliği, öldürülen, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği,⁹⁹⁴ mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya yasal temsilcisinin kimliği, açıklanmasında sakınca bulunmayan hallerde ihbarda bulunan kişinin kimliği, şikâyette bulunan kişinin kimliği, şikâyetin yapıldığı tarih, yüklenen suç ve uygulanması gereken yasa maddeleri, yüklenilen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, suçun delilleri, şüphelinin tutuklu olup olmadığı, tutuklanışsa gözaltına alınma ve tutuklama tarihleri ve bunların süreleri

---

⁹⁹² Centel/Zafer, s. 616.

⁹⁹³ Konuyla ilgili birkaç teorisinin irdelenmesine ihtiyaç vardır. Rocco teorisine bakıldığında, dava hakça bir ilişkiye dayanmaktadır. Dava, şekli hukukun özelliklerini barındırmaktadır ve bu yönüyle maddi hukuki ilişkiden tamamen ayrılmaktadır. Bu nazariyeye göre, savcı tarafından dava hakkının kullanılması ile yargı kuvveti olarak Devleti temsil eden yargıç ile sanığı temsil eden müdafii arasında meydana gelen kamu hukuku ilişkisi ve icra kuvveti olarak Devleti temsil eden savcı ile yargıç arasında kamu hukuku ilişkisi meydana gelmektedir. Yani bu teoriye göre taraflar arasında herhangi bir hukuki ilişki meydana gelmemektedir. Manzini teorisine göre, kamu davası ile savcı ile yargıç arasında bir hukuki ilişki meydana gelmekte ve bu hukuki ilişki neticesinde sanığı etkileyen hukuki neticeler ortaya çıkmaktadır. Bülow teorisine göre, ceza davasına katılan savcı, sanık, müdahil ve yargıç arasında bir ilişki kurulur. Ceza davasına katılanlar ile yargıç arasında meydana gelen ilişki bir amme hukuku ilişkisidir. Devlet burada cezalandırma hakkına, sanık ise bazı haklara sahiptir. Dava boyunca meydana gelen ilişki bir amaca ulaşmak ister. Bu amaç haklı ve doğru bir hükmün elde edilme amacıdır. Bu yönüyle hakim ve taraflar arasında karşılıklı bir hukuki ilişki doğmuştur. Birkmeyer teorisine göre ise davada hukuki ilişki yargıç dahil bütün sùjeler arasında meydana gelir. Daha önceki teorilerde ise ilişki savcı ile yargıç veya sanık ile yargıç arasında meydana gelmektedir. Taraflar ile hakim arasında meydana gelen hukuki ilişkide tebaiyet mevcuttur. Bu ilişkide hakimin üstün konumda olduğu kabul edilir. Bu teoriye göre hakim, savcı ve sanık olmadan dava vücut bulamaz çünkü dava üç istikamette bir ilişkiyi zorunlu kılar. Bu zorunluluk yerine getirilmediği sürece ise dava mevcut olmaz. Son olarak Kohler teorisine göre, hakim kurulan hukuki ilişkinin dışındadır. Davaya katılanlar arasında ise bir birlik söz konusudur. Birliğin amacı ise hükmün verilebilmesi için zaruri hususların meydana gelmesidir. Hakimin davanın başından sonuna kadar sessiz kalarak, hakem gibi hareket etmesinin bu anlayışa uygun olacağı düşünülmektedir. Bizce iddianamenin kabulü ile dava açılmakla hukuki ilişki hakim, savcı, sanık ve katılan dahil olmak üzere bütün sùjeler arasında meydana gelir. Bkz. Erem, Ceza Usulü Hukuku, s. 4-11.

⁹⁹⁴ Yargıtay, maktulün cesedinin bulunamaması ve kimliğinin iddianamede belirtilmemesinin iade nedeni oluşturmayacağına karar vermiştir. Bu karara göre, yapılan bütün araştırma ve soruşturmayaya rağmen mağdurun kimliğinin tespit edilememesinin şüpheli hakkında iddianame düzenlenmesine engel durum oluşturmayacaktır. Ceza yargılaması için diğer asli unsurların bulunduğu bir durumda, zorunluluktan kaynaklanan böyle bir eksiklik ceza yargılamasının yapılmasına engel teşkil etmez. Ayrıca söz konusu kararda, şüphelinin beyanında diğer şüphelinin maktulü öldürdüğü ve kendisinin de dolaylı yardım ettiği şeklindeki ikrarı karşısında, şüphelilerin üzerlerine atılı suçları gerçekleştirdikleri yönünde kamu davası açılması için yeterli şüphenin oluştuğu, maktulün cesedinin bulunamamış olmasının suçun oluşumunu etkilemeyeceği değerlendirilmiştir. Bkz. Y1.CD, 21/05/2018-2017/2343-2018/2365, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019.

iddianamede belirtilir. İddianamede yüklenen suç oluşturulan olayların mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanması gerekir. Sonuç kısmında, şüphelinin lehine ve aleyhine olan hususlar belirtilir. Cumhuriyet savcısı iddianamede suçun unsurunu teşkil eden veya cezaya etki eden olayları da ayrıca delillerle belirtmesi gerekir. Çünkü soruşturmayı yürütürken suçun hukuki niteliğini düşünmeli ve suçun yasal tanımındaki unsurlarına yönelik araştırma yapmalıdır.⁹⁹⁵

CMK'nın 174'üncü maddesine göre, 170'inci maddeye aykırı olarak düzenlenen, suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen, önödeme veya uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen, soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen iddianamenin Cumhuriyet başsavcılığına iadesine karar verilir. İlk iadede gösterilmeyen nedenlerden dolayı ikinci kez iddianame iade edilemez.⁹⁹⁶ İddianame düzenlenirken soyut ve genel ifadelerle yetinilmemelidir. Deliller tartışılmalı ve gerekçeli bir şekilde savcının kanaati belirtilmelidir.⁹⁹⁷

“İddianamenin kabulü” ile kamu davası açılmış olacaktır. Bu aşamadan sonra artık iddianamenin iade edilmesi düşünülemez. Ayrıca, Cumhuriyet savcısı da kamu davasını geri alamaz. Kamu davasının geri alınmazlığı kuralı, sanığın bir hüküm almaya yönelik subjektif hakkını sağlama ve savunma hakkının gerçekleştirilmesi için kabul edilmiştir.⁹⁹⁸ İddianamenin kabulünden önce, Cumhuriyet savcısının, keyfi uygulanmamak şartıyla, bazı eksiklikler nedeniyle gerekçesi belirtilerek iddianamesini geri çekebileceği düşünülebilir. Bundan bir önceki aşama olan Cumhuriyet başsavcısının iddianameyi iade edebildiği düşünüldüğünde Cumhuriyet savcısının mahkemeden iddianameyi çeşitli eksiklik ve nedenlerle iade etmesini isteyebilmesi

⁹⁹⁵ Centel/Zafer, s. 550-551.

⁹⁹⁶ Yargıtay bir kararında, ilk iade kararında gösterilmeyen nedenlerle ikinci defa iddianamenin iade edilmesi yerinde görülmediğinden, itiraz merciince itirazın kabulüne karar verilmesi gerekirken itirazın reddine karar verilmesi nedeniyle kanun yararına bozma istemi yerinde görmüştür. Bkz. Y2.CD, 28/09/2016, 2016/8466-2016/13138, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/07/2019.

⁹⁹⁷ Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 100.

⁹⁹⁸ Erem, Ceza Usulü Hukuku, s. 11.

mümkün görülmektedir. Esasen henüz bu aşamada iddianame kabul edilmediğinden açılmış bir dava da olmadığı dikkate alındığında, kamu davasının geri alınmazlığı ilkesi burada gündeme gelmeyecektir. Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına karar verdikten sonra başsavcının UYAP ortamında bu kararı iade etmesi ve alınan kriminal rapor üzerine tekrar iddianame düzenlemesi halinde durumun ne olacağını daha önceki bölümde savcı-başsavcı ilişkisiyle ilgili kısımda incelenmiştir. Burada hatırlatılması gereken husus, Yargıtay'ın 25/06/2018 tarihli kararında da ifade edildiği gibi mahkeme böyle bir iddianameyi sulh ceza hakimliğince gerekli karar verildikten sonra düzenlenmemesi nedeniyle iade etmesi gereğidir.⁹⁹⁹ Yeni delilin varlığı mahkemece kabul edilse dahi buna ilişkin usul işletilmelidir. Söz konusu durumun yargılama sırasında anlaşılması karşısında ise Cumhuriyet savcısının CMK'nın 173'üncü maddesinin altıncı fıkrasında belirtilen şarta uymadan iddianame düzenlemesi nedeniyle usulüne uygun açılmış bir kamu davası bulunmadığından, mahkemece durma kararı verilerek önceden verilen itiraz dilekçesi hakkında karar vermiş olan itiraz merciinin bu hususta karar vermesi beklenip sonucuna göre hareket edilmesi gerekmektedir.¹⁰⁰⁰

Bir görüşe göre, şüphe sebepleri bir araya getirildiğinde %90 oranında mahkumiyet kararı verilebilecek ise yeterli şüphe vardır ve savcı ancak o takdirde iddianame düzenlemelidir. Eğer mahkeme iddianameye şekli olarak baktığında yapacak ek bir soruşturma daha bulunduğunu görüyorsa iddianamenin iadesine karar verilebileceği savunulmaktadır.¹⁰⁰¹ Bu görüşe iştirak edilmemektedir. Zira “yeterli şüphe” kavramının tespiti ve takdiri iddianameyi düzenlemekle görevli olan Cumhuriyet savcısına aittir. Ceza muhakemesinde mahkemenin yanı sıra savcının da delilleri

⁹⁹⁹ Y11.CD, 25.06.2018- 2018/3568-2018/5771, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019. Başka bir Yargıtay kararında ise bu usulün işletilmesi için kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın taraflara tebliğ edilmesi gerektiği gözetilerek iade edilen iddianamenin kanuna aykırı olduğuna karar vermiştir. İki üye ise söz konusu karara başsavcının onay ve iade işleminin kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin karara herhangi bir tesiri olmayacağı, Cumhuriyet savcısının bu yöndeki yetkisinin CMK'dan doğan asli bir yetki olduğu gerekçesiyle eleştirilmiş ve muhalif oy verilmiştir. Bizde muhalif üyelerin görüşüne iştirak ettiğimizi hatırlatmak isteriz. Bkz. Y15.CD, 2018/3667-2018/6665, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019.

¹⁰⁰⁰ YCGK, 31.10.2017-2017/15-586-450, YCGK, 23/06/2015- 2013/700-2015/241, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 20/07/2019,

¹⁰⁰¹ Yenisey, “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, s. 28.

değerlendirme yetkisi bulunmaktadır.¹⁰⁰² Yeterli şüphenin değerlendirilmesi ise soyut bir kanaat taşınamalı ve delillerle ilişkilendirilmelidir. CMK, iddianamede iddiaların delillerle ilişkilendirilmesini zaten zorunlu kılmaktadır. Ayrıca savcı lehe ve aleyhe delilleri de toplanmak zorundadır. Tabi ki bir kişinin şüpheli iken sanık konuma geçmesi hem o kişi hem de ceza adalet sistemi bakımından önemli bir konudur. Bu nedenle, Cumhuriyet savcısı yeterli şüpheyi takdir ve tayin ederken mağdur ifadesini almalı, şüpheli savunması dinlenmeli ve belirttiği tüm delilleri toplamalıdır. Yargıtay da kararlarında yukarıda belirttiğimiz görüşe benzer şekilde karar vererek, CMK'nın 170'inci maddeye aykırı olarak düzenlenen iddianamenin şekil şartları bakımından anlaşılması gerektiğini ve yeterli delil bulunmaması nedeniyle iddianamenin iade edilemeyeceğine hükmetmiştir. Yani Cumhuriyet savcısı yeterli şüphe bulunduğu kanaat getiriyor ise iddianame düzenlemek mecburiyetindedir.¹⁰⁰³

Ancak çok istisnai hallerde mağdur ve şüpheli beyanı alınmadan iddianamenin düzenlenmesi uygulamasına gidilmelidir. Yargıtay'ın 18/01/2018 tarihli kararında, şüpheli ifadesi alınmadan düzenlenen iddianamenin iadeye neden olamayacağını kabul etmiştir. Bu bakımdan her somut olayda şüpheli ifadesi meselesi ayrıca irdelenmelidir. Bazen iade nedeni teşkil edebilecek haller de ortaya çıkabilir. Örneğin kararda yer alan karşı oy yazısında, yoklama kaçağı kalma suçundan, toplanabilecek deliller temel olarak askerlik şubesi nezdindeki yükümlü dosyası ve mazeretsiz gelmemeye ilişkin belgeler ile şüphelinin savunması olarak kabul edilmekle, somut olayda şüphelinin savunmasının alınması suçun sübutuna muhakkak surette etki edecek bir delil olarak kabul edilmiştir.

¹⁰⁰² Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 100, Koca, s. 222.

¹⁰⁰³ Y10.CD, 14/01/2013, 2012/16902-2013/365, 27/05/2013-2013/7637-4779, 17/06/2013-2013/7895-5910, Elmas, B., "Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi", TAAD, S. 28, (Ekim 2016), s. 210-211 (s. 207-243). Yeterli şüphenin oluşmadığının tespiti halinde iddianamenin iade edilebileceği görüşleri için bkz. Karakurt, A., "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi", TBBD, S. 82, 2009, s. 179 (s. 170-200), <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/sayi82>, e.t. 14/08/2019, Meraklı, S. "İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, Özel S., (2013), s. 1605-1606 (s. 1595-1652), <http://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz-15-ozel/3-kamu/11-serkanmerakli.pdf>, e.t. 14/08/2019. Başsavcılarının savcılar üzerindeki denetim yetkisi nedeniyle başsavcının yeterli delil değerlendirmesini denetlenmesinin mümkün olduğu yönündeki görüş için bkz. Özen, s. 831. Delillerin yeterli bir şüphe oluşturup oluşturmadığı yönünde karar verme yetkisinin Cumhuriyet savcısında olduğuna dair görüş için bkz. Centel/Zafer, s. 546-547. Yeterli şüphe oluşmadığı gerekçesiyle iddianamenin iade edilmesinin ihsas-ı reye neden olabileceği yönündeki görüş için bkz. Kahraman, E. G., "Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, 2014, s. 148 (s. 123-150).

Saniğin savunmasında askerlik yoklamasını haklı bir mazeret ile yaptırımadığını beyan etmesi durumunda ve bu mazeretin resmi bir belgeye dayanması durumunda şüpheli hakkında dava dahi açılmayacaktır. Cumhuriyet Savcısı, saniğin savunmasına başvurabilmek için ihzar veya yakalama emri çıkarmak gibi bir usul işlemine dahi girişmemiş ve savunmayı alabilmek için etkin bir soruşturma yürütmemiş ise etkin soruşturma ve şüpheli ifadesi alma arasında ilişki kurularak bu durumu AİHS'nin 6'ncı maddesi kapsamında değerlendirerek "açık ve bariz keyfiliğin varlığı" olarak kabul etmiştir.¹⁰⁰⁴ Kanaatimize göre, somut olayda karşı üyenin belirtmiş olduğu itiraz gerekçeleri yerindedir. Bu da soruşturmanın zorunlu kılması ve gerektirdiği ölçüde olabilir. Ayrıca kanun iade nedenlerini ayrıntılı ve sınırlı şekilde saymıştır. Bu nedenler arasında yeterli şüphe bulunmaması hali sayılmamıştır. Buna yakın bir neden ise suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen iddianamedir. Bunun ise çok sınırlı bir şekilde ihsas-ı reye neden olmayacak bir şekilde tespiti gerekmektedir.¹⁰⁰⁵

Bazı suçlarda etkin pişmanlık hükümleri kapsamında zararın giderilmesi halinde ilgili hakkında iddianame düzenlenemeyecektir. Bunun için zararın ve giderilmesi halinde etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanacağını şüpheliye bildirilmesi gerekir. Yargıtay kararında, şüphelinin karşılıksız yararlanma suçu ile ilgili olarak TCK'nın 168/5'inci fıkrasında düzenlenen yasal imkândan faydalanabilmesi, bu hususun bir dava şartı olduğu ve CMK'nın 174 ve 223/8'inci maddeleri gereğince işlem yapılmasına da yol açabileceği değerlendirilerek şüpheliye belirlenen vergisiz ve cezasız zarar miktarını kamu davası açılmadan önce tamamen tazmin etmesi halinde hakkında dava açılmayacağı da hatırlatılarak usulünce bildirilip, makul bir süre tanınması, soruşturma aşamasında zararın tamamen tazmini halinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesi gerektiğinden bahisle bu işlemler yapılmadan düzenlenen iddianamenin

---

¹⁰⁰⁴ Y19.CD, 18/01/2018-2018/3338-2018/6499, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019, Yargıtay bir başka kararında ise tüm aramalara rağmen bulunamayan şüphelinin ifadesinin alınamaması nedeninin iadeye sebep olamayacağını belirterek yukarıda belirtilen görüşümüze benzer şekilde somut olayda ayrıca değerlendirerek karar vermiştir. Y2.CD, 15/10/2018- 2018/3934-2018/11273, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019.

¹⁰⁰⁵ Yargıtay'ın suçun sübutuna etki edeceği mutlak olan mevcut bir delille ilgili değerlendirmesinin dar yoruma tabi olmaması gerektiği hakkındaki görüş için bkz. Epözdemir, R., "İddianamenin İadesi", Terazi Hukuk Dergisi, C. 13, S. 138, (Şubat 2018), s. 21 (s. 14-26).

iadesinin kanuna aykırı olmadığına karar vermiştir.¹⁰⁰⁶ Bu tür durumlarda etkin bir soruşturmada bahsedebilmek için “makul hızla” soruşturmanın yapılması ilkesi kapsamında ikinci bir yazılı bildirimde gerek kalmadan şüpheli ifadesi alınırken bu hususların hatırlatılması ve zararın tazmini halinde iddianame düzenlenmemesi gerekmektedir.

Ara muhakeme sürecinde yapılan değerlendirme sonucunda kamu davası açılmasına yeterli şüphe olduğu kanaatinin mahkemede yargılama sırasında ön yargı oluşturabileceği ileri sürülebilir. Roxin, böyle bir ara muhakeme için ayrı bir mahkeme kurulmasını önermiştir. Bu görüş muhakemeyi geciktireceğinden ve usul ekonomisini olumsuz etkileyeceğinden kabul görmemiştir.¹⁰⁰⁷ AİHM ve Anayasa Mahkemesi’ne göre; iddianamenin kabulü sırasında yapılan değerlendirme son karar bakımından bir önyargı oluşturmaz.¹⁰⁰⁸ Ara muhakemede yapılan değerlendirmelerin ve iade nedenlerinin (özellikle suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut delil bakımından) iade kararında belirtirken çok dikkatli olunması ve ihsas-ı rey niteliği taşıyabilecek açıklamalardan uzak durulması gerektiğini ifade etmek gerekir. Ayrıca yapılacak incelemede, delillerle ilgili değerlendirme yaparken Cumhuriyet savcısının kamu davası açma konusundaki yeterli şüphenin takdiri yönündeki düşüncesine görev gaspı yapabilecek tarzda bir yaklaşımda bulunulmamalıdır.

İddianamenin düzenlenmesinden sonra mahkemece kabulü veya iadesi aşamasında mahkemece yapılan değerlendirme sürecini kapsayan ara muhakeme sürecinde iddianamenin şüpheliye tebliğinin gerekli olup olmadığı ile ilgili olarak; iddianamenin düzenlenmesinden önce zaten savunma alındığı için bu aşamada şüpheliye neyin sorulması gerekeceği yönünde doktrinde temkinli bir yaklaşım bulunmaktadır.¹⁰⁰⁹

Burada iki hususun ifade edilmesi gerekir. İlk olarak her iddianamenin savunma alınarak düzenlenmediği hususudur. Soruşturmanın etkinliğine ciddi katkısı olsa da bazı

¹⁰⁰⁶ Y1.CD, 07/01/2019- 2018/6677- 2019/4, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019.

¹⁰⁰⁷ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 491.

¹⁰⁰⁸ AİHM, İrfan Güzel/Türkiye, 07/02/2017, Başvuru no. 35285/08, Prg. 65, AYM, Sertaç Kılıçarslan, 18/02/2016, Başvuru no. 2013/7090, Prg. 97, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 102.

¹⁰⁰⁹ Karagülmez, s. 244.

durumlarda bu mümkün olmamaktadır. Tabii bu istisnai bir durumdur. Asıl önemli olan husus iddianamenin kabulü aşaması öncesi aşamada böyle bir bildirim yapılmasının “soruşturmanın gizliliğini” tehlikeye düşürerek aynı zamanda soruşturmanın etkinliğini de olumsuz yönde etkileyebileceğidir. Gizlilik kararı olan bir dosyada iddianamenin kabulünden önce böyle bir bildirimde bulunmak delillerin karartılması sonucunu doğurabilir. Fakat böyle bir durumun mevcut olmadığı şüphelinin ve müdafinin dosyayı herhangi bir kısıtlama olmaksızın inceleyebildiği bir olayda durum farklı olacaktır. Mesele AİHM kararlarında etkin soruşturmada bulunması gereken bir özellik olarak vurgulanan soruşturmanın denetime açık olması şartı bakımından ele alınmalıdır. Henüz ara muhakeme aşamasında böyle bir bildirim yapılması bu özelliğin yerine getirilmesini sağlayarak etkin soruşturmanın yerine getirilmesine hizmet edecektir.¹⁰¹⁰ Şüpheli henüz sanık sıfatını almadan, kendisiyle ilgili iddiaları delilleriyle birlikte öğrenebilecek ve henüz soruşturma aşamasında iken savunmasını hazırlayabilecektir. İddianamenin tebliğinin ara muhakeme aşamasında yerine getirilmesi halinde şüphelinin veya müdafinin iddianameye yönelik savunmasını veya iddianamenin iade edilmesi gerektiğine dair itirazlarını da ara muhakeme aşaması sonlanmadan bildirebilmesi gerekir. Gerçek anlamıyla tarafların soruşturma aşamasına katılımı sağlanarak etkin soruşturma gerçekleştirilebilir. İddia ve savunmayı birlikte ele alan mahkeme, iddianameyi kabul edecek veya eksiklik tespiti halinde iade edecektir.

Ayrıca iddianamenin iadesine Cumhuriyet savcısı itiraz edebilmektedir. Bu itirazın önemi, kovuşturmaya yer olmadığına dair karara itirazda olduğu gibi meselenin bağımsız bir yargı organı önünde tekrar denetletirme olanağı sunmasıdır.¹⁰¹¹ İddianamenin kabulünü isteyen kişi veya makamlar herhangi bir şekilde iddianamenin iadesini öğrenmişlerse başsavcılığın iade kararına itiraz etmesi için çaba harcayabilecekleri dile getirilmektedir. Böylelikle başsavcılığı, soyut talep ve delil ibraz

---

¹⁰¹⁰ Ataç, s. 101. İddianamenin kabulü aşamasının çekişmeli olmadığı ve hakim tarafızsızlığı bakımından olumsuz etkileri olduğu için bu kurumun kaldırılması gerektiği, kaldırılmaması halinde ise iddianame mahkemeye sunulur sunulmaz şüpheliye, avukatına bildirilmesi, yorum yapma ve iadesini talep etme hakkının tanınmasının uygun olacağı ifade edilmektedir. Bkz. Lemonde, M., Türk Ceza Adalet Sistemi İhtiyaç Değerlendirme Raporu ve Eylem İçin Tavsiyeler, Türk Ceza Adalet Sisteminin Geliştirilmesi Avrupa ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi, Zeynep Güllü Aslıpek (çev.), Adalet Bakanlığı, Ankara 2015, s. 26, <https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/Marcel-Rapor-EKI.pdf>, e.t. 05/01/2019.

¹⁰¹¹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 512.

ederek veya hukuksal açıklamalarla iade kararına itiraz etmeye tahrik edebilecekleri düşünülmektedir.¹⁰¹²

D. Anayasa Mahkemesi Tarafından Bireysel Başvuruda İhlal Kararı Verilmesi

“Bireysel başvuru” usulü, 12/09/2010 tarihinde 5982 sayılı Kanun ile yapılan Anayasa değişikliği ile hukuk sistemimizin bir parçası olmuştur. Anayasa’nın 148’inci maddesinin 3, 4 ve 5’inci fıkraları uyarınca, bir güvence mekanizması olarak işlev üstlenmiştir.¹⁰¹³ Bireysel başvuru yolu bir kanun yolu veya özel ya da tali bir ceza muhakemesi olmayıp ceza mahkemesi tarafından verilen bir karar veya hükmün bir temel hak ihlaline sebebiyet verdiği iddiasının Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmesine imkân tanıyan bir yoldur.¹⁰¹⁴ Anayasa Mahkemesi de AİHM kararlarında olduğu gibi hak arama özgürlüğü kapsamında yapılacak değerlendirme sonucunda etkin soruşturma yapılmadığı gerekçesiyle ihlal tespiti halinde, ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden soruşturma yapılması gerektiği düşüncesi savunulmaktadır.¹⁰¹⁵ 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’un 50’inci maddesinin 1 ve 2’nci fıkralarına göre, Anayasa Mahkemesi’nin vermiş olduğu karar neticesinde, ihlal kararı verilmesi halinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir, ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez. Eğer Anayasa Mahkemesi ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yargılamanın yenilenmesi gerektiğine karar verirse, bu hususta verdiği kararı ilgili mahkemeye göndermektedir. Buna ilişkin yargılamanın yenilenmesi hususunun takdiri tamamen Anayasa Mahkemesi’ne aittir.¹⁰¹⁶ Anayasa Mahkemesi soruşturma makamlarının usul yükümlülüğünü yerine getirmediğini tespit etmesi halinde, ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması için bu

---

¹⁰¹² a.g.e., s. 527.

¹⁰¹³ İba/Kılıç, s. 99-112.

¹⁰¹⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 891, İba/Kılıç, s. 101.

¹⁰¹⁵ Centel/Zafer, s. 597, Öztürk, B./ Tezcan, D./ Erdem, M. R./Sırma Gezer, Ö./ Saygılar Kırıt, Y. F./Alan Akcan, E./Erden Tütüncü, E. / Özaydın, Ö./Altınok Villemin, D./Tok, M., Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku (Ders Kitabı), Bahri Öztürk (ed.), Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara 2018, s. 424-425, AYM, Selçuk Yıldız, 15/02/2017, Başvuru no. 2014/10382, Prg. 60, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 118-119.

¹⁰¹⁶ AYM, Edip Elma ve Diğerleri başvurusu, 18/04/2019, Başvuru no. 2014/14826, Prg. 78, <https://www.anayasa.gov.tr/media/5970/2015-14826.pdf>, e.t. 23/07/2019, İba/Kılıç, s. 100.

husussu yeniden soruşturma yapma nedeni kabul ederek ilgili Cumhuriyet başsavcılığına yeniden soruşturma başlatılması yönündeki kararını göndermektedir.¹⁰¹⁷

Anayasa Mahkemesi, “ikincilik ilkesi” kapsamında yaptığı değerlendirmede başvuru yollarının makul bir başarı şansı sunabilecek ve bir çözüm sağlanabilecek nitelikte, kullanılabilir, etkili ve yeterli olması şartlarını aramaktadır.¹⁰¹⁸ Anayasa Mahkemesi bu ilke uyarınca öncelikli olarak başvurusunun süresinde ve usulüne uygun olarak yetkili idari ve adli mercilere iletmesi, bu konuda sahip olduğu bilgi ve kanıtları da sunması gerektiğini belirtmektedir. Bu bakımdan, ceza yargılamasında itiraz, istinaf ve temyiz aşamaları önemli olmaktadır. Tutuklu olarak devam ederken tahliye talebi reddedilen kişi bakımından yapılan değerlendirmede, itirazın reddine ilişkin karar, bireysel başvuru için kesinleşmiş bir karar durumundadır.¹⁰¹⁹ İkincilik ilkesi konu bakımından çok önemli bir ilkedir. Bu ilke özünde şu iki hususu barındırmakta olup bunlardan, birincisi; uyuşmazlığa ilişkin ilk derece mahkemesinin hukuki görüşünün ikincilik ilkesi ile ortaya çıkması ve Anayasa Mahkemesi’ne ulaşmasıdır. İkincisi ise derece mahkemelerinin temel hakları korumaya yönelik asli vazifeli olduğu hususudur.¹⁰²⁰ AYM’nin başvuru yollarının tüketilmesiyle ilgili olarak kararlarıyla getirmiş olduğu şu istisna ise konu bakımından önemlidir. Başvuru yollarının tüketilmesi tespit edilirken soruşturmanın etkili olup olmadığı yönünden bir inceleme yapılması için mutlak surette gerekli olmasa da yürütülen soruşturmanın makul bir süreyi aşmaması kaydıyla ilgili kamu makamları tarafından nasıl sonuçlandırılacağına beklenmesi bireysel başvuru ile getirilen koruma mekanizmasının ikincil niteliğine uygun olacaktır. Bu yönüyle bakıldığında, başvuru yollarının tüketildiğinin, bir soruşturmanın açılmayacağını, soruşturmada ilerleme olmadığını, etkili bir ceza soruşturması yapılmadığını, ileride de böyle bir

---

¹⁰¹⁷ AYM, F.E ve Diğerleri Başvurusu, 23/01/2019, Başvuru No. 2014/15586, Prg. 153, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15586>, e.t. 25/07/2019, AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 20134668, Prg. 101. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/4668>, e.t. 29/07/2019. CMK 172/3’ün kıyas yoluyla uygulanarak Anayasa Mahkemesi’nin vermiş olduğu etkin soruşturma ihlali kararı neticesinde yeniden soruşturma yapılabileceği yönündeki görüş için bkz. Hoşgöl, “Ceza Muhakemesinde Deliller Bakımından Etkin Soruşturma Yükümlülüğü”, s. 1688.

¹⁰¹⁸ AYM, Taner Kurban Başvurusu, 07/11/2013, Başvuru no. 2013/1582, Prg. 20, Kanadoğlu, s. 115, İba/Kılıç, s. 112-114.

¹⁰¹⁹ AYM, Bayram Gök Başvurusu, 26/03/2013, Başvuru no. 2012/946, AYM, Ahmet Dağcı Başvurusu, 26/03/2013, Başvuru no. 2012/260, Kanadoğlu, s. 103-105.

¹⁰²⁰ Kanadoğlu, s. 110.

soruşturmanın yürütüleceği ile ilgili en küçük ihtimal olmadığını fark etmeleri veya fark etmeleri gerektiği andan itibaren yapılan başvurularda kabul edilmelidir.¹⁰²¹

Anayasa Mahkemesi'ne göre delillerin değerlendirilmesi görevi idari ve yargısal makamların görevidir. Mahkeme ilgili soruşturma ve yargılama makamlarının yerine geçerek karar vermemektedir. Yani bu makamların yaptığı değerlendirme yerine kendi değerlendirmesini koymamaktadır. Asıl sorumlu ve yetkili makam olarak ilk elden delilleri inceleyen makamlar kabul edilmektedir. Bunun istisnası ise olaya ilişkin kesin ve ikna edici bulguların varlığı halinde olabilmektedir.¹⁰²² İkincilik ilkesine de bazı istisnalar getirildiğini ifade etmek gerekir. Bunlar, başvuru yollarının etkisizliği, başvuru hakkının ihlali için ağır ve geri dönüşmez bir zarar ve makul sürede yargılanma hakkının ihlali iddiasıyla yapılan başvurulardır.¹⁰²³

Anayasa Mahkemesi'nin *Twitter* ve *Youtube* kararlarında, etkili bir başvuru yolu olmadığından başvuruyu esastan incelemiş ve karar vermiştir. *Twitter* kararında temel hak ihlaline yol açanın İdare Mahkemesi değil, Mahkemenin bu kararını uygulamayan idare olduğu, bu nedenle ihlali tespit eden mahkemelerin etkisiz ve erişilmez kabul edilemeyeceği, burada yapılması gereken değerlendirmenin etkisizlik yerine başvuru yollarının başvuru hakkının şikâyetleri açısından "makul bir başarı şansı sunmaması" formülünün kullanılması gerektiği savunulmaktadır.¹⁰²⁴

Bu değerlendirmenin konu bakımından önemi, aslında Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma yükümlülüğü sadece görev bakımından Cumhuriyet savcısı kriter alınarak değerlendirilmemesinde yatmasıdır. Burada Cumhuriyet savcısını yavaşlatan ve hatta hareketsiz kılabilen başkaca faktörler de olabilir. Örneğin, soruşturma sırasında istenen bir belgenin ilgili kurumdan geç gönderilmesi veya hiç gönderilmemesi halinde Cumhuriyet savcısı soruşturmasını hiç veya gereği gibi yerine getiremeyebilir. Bu durumda Cumhuriyet savcısı yönünden etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün ihlalden söz edilip edilemeyeceği temel bir sorundur. Savcı aslında soruşturmayı

¹⁰²¹ AYM, Mehmet Güneş Başvurusu, 11/12/2018, Başvuru no. 2015/16417, Prg. 43-44, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/16417>, e.t. 29/07/2019.

¹⁰²² AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 160, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

¹⁰²³ Kanadoğlu, s. 114, 121-122.

¹⁰²⁴ a.g.e., s. 118-119.

yapmak istemekte bazı belgeleri ve delilleri de toplamaya çalışmakta ancak asıl soruşturma bakımından önemli belge devlet sırrı, gizlilik gibi nedenler veya hiç neden gösterilmeden savcıya gönderilmiyor ise tarafların iddiası hangi hukuki temel üzerine olmalıdır. Bu durumda CMK'nın 161/4-5'inci maddesi değerlendirilmelidir. Bu maddeye göre, bazı şartlarda kamu görevlileri hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yürütülmesi mümkündür. Cumhuriyet savcısı, yukarıda izah edilen bir durum ile karşılaştığında, CMK'nın kendisine verdiği yetkiye dayanarak ve ilgili kanun maddesini açıklayarak ivedi bir şekilde söz konusu belgeyi isteyecektir. Ancak, mazereti olmaksızın bu belgeyi göndermeyenler hakkında hukuki işlem yapması gerekir. Aksi halde Cumhuriyet savcısının kanunun verdiği yetkiyi kullanmayarak ve ilgilileri buna zorlamayarak belgenin gönderilmemesine pasif bir duruş sergilemek suretiyle göz yumduğu anlamı çıkarılabilecektir. Özellikle bu delilin iddianamenin iade nedenleri arasında da yer alan suçun sübutuna doğrudan etki edecek bir delil olarak değerlendirilmesi meseleyi daha da karmaşık hale getirebilecektir. Bu tür durumlarda ise başsavcılarının denetim yetkisi yine önemli bir yer tutacaktır.

Başvurucunun hakları bakımından ağır ve geri dönülmez bir zarar görmesi, gecikmiş bir kararın beklenmesinin bu zararın gerekçesini oluşturması, her zaman aranan bir koşuldur. Makul sürede yargılanma hakkının ihlali iddiasıyla yapılan başvurular bakımından ise makul olmadığı iddia edilen yargılama faaliyetinin uzaması nedeniyle başvurunun zarar görme ve bu zararın artma ihtimali ikincillik kuralının istisnası olarak kabul edilmektedir.¹⁰²⁵ Başvurucunun hakları için ağır ve geri dönülmez bir zarar ile makul sürede yargılanmama istisnaları da etkin soruşturma ile yakından ilgilidir. Etkin yapılmayan bir soruşturma neticesinde, kişi bakımından hak ihlali oluşturması mümkün olduğu gibi yargılamanın süresini de uzatacağından makul sürede yargılanmamayı da beraberinde getirecektir. Kuvuşturma aşamasında delillerin toplanması ve resen araştırma ilkesi geçerli olsa da delillerin soruşturma aşamasında toplanması ve yargılamanın uzamaması önemlidir. Zira herkes anayasal olarak makul bir sürede yargılanma hakkına sahiptir.

---

¹⁰²⁵ a.g.e., s. 122.

Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına ilişkin Yönetmelik ile hedef süreler belirlenerek, makul sürede yargılanma hakkı sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu hakkın dengeli bir şekilde sağlanması gerekmektedir. Makul sürede yargılanma hakkı çubukluk veya hızlılık ilkesi diye adlandırılan bir ilkeyi de bünyesinde taşır. Bu ilkeye göre, ceza yargılamasının sıhhati, sanık haklarının korunması, mağdur ve suçtan zarar görenin zararlarının karşılanması için de özenli ve fakat hızlı bir yargılamanın yapılmasını beraberinde getirir. Bu sağlanırken dikkat edilmesi gereken husus, ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeği araştırırken etkin soruşturma ve gereklerinden vazgeçilmemesidir.¹⁰²⁶

Anayasa Mahkemesi'nin kararlarında, etkin soruşturmanın yapılmadığına yönelik iddialara karşılık gelecek olan değerlendirmelerin usul yükümlülüğü kapsamında ayrı bir başlık altında yapılmadığı görülmektedir. Anayasa Mahkemesi 17/07/2014 tarihli kararında, *“Başvurucuların, soruşturmanın etkili yürütülmediği yönündeki iddiaları açıkça dayanaktan yoksun bulunmayarak, Anayasa'nın 17. maddesi kapsamında incelendiğinden ayrıca bu bağlamda Anayasa'nın 40. maddesinin de ihlal edildiği iddiasının değerlendirilmesine gerek görülmediğine”* şeklindeki gerekçe ile bu yöndeki iddiaların Anayasa'nın 17'inci maddesi kapsamında incelendiğini tespit etmiştir. Ayrıca, soruşturmanın etkili olmadığı belirlendikten sonra başvuru evresinde kısıtlılık kararı verilerek dosyanın kendilerine karşı gizli tutulmasının ve buna karşı etkili bir başvuru yolu bulunmamasının hak ihlali oluşturduğu yönündeki iddiaların ayrıca incelenmesine gerek görülmediği ifade edilmiştir.¹⁰²⁷ Karar yazma tekniği, meselenin bilimsel olarak incelenmesine sağlayacağı katkı, uygulamacılara yol gösterici nitelikte olabilme ihtimali ve başvuru taleplerinin ne şekilde karşılandığını daha iyi anlayabilme durumu dikkate alınarak etkin soruşturmanın yerine getirilmemesine ilişkin usul yükümlülüklerinin ve etkin soruşturmaya etkisi olan bazı hususların ayrı bir başlık altında incelenmesi faydalı olacaktır. Ayrıca, böyle bir yazım tekniği etkin soruşturmaya ait istatistiklerin de daha sağlıklı olmasına katkı sağlayacaktır. Nitekim, AİHM'nin 15/12/2009 tarihli kararı dikkate alındığında meselenin usul boyutunun ayrı

¹⁰²⁶ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 25,

¹⁰²⁷ AYM, Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu, 17/07/2014, Başvuru no. 2012/848, Prg. 82, 125 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/848>, e.t. 30/07/2019.

bir başlıkta ele alındığı görülmektedir.¹⁰²⁸ Konun usul boyutunun bu şekilde ele alınması, Anayasa Mahkemesi'nin ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yönelik kararını Cumhuriyet başsavcılığına göndermesi halinde, etkin soruşturmanın gerekleri ve usulü zorunluluğunun anlaşılması bakımından savcıya yol gösterici nitelikte olacaktır.

E. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince İhlal Kararı Verilmesi

AİHM'nin kesinleşmiş kararıyla, Cumhuriyet savcısının kovuşturmaya yer olmadığına dair kararının etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin tespiti halinde, kararın kesinleşmesinden itibaren “üç ay” içinde talep edilmesi durumunda yeniden soruşturma açılması zorunludur.¹⁰²⁹ Benzer bir düzenleme CMK'nın 311/1-f maddesinde yer alan yargılamanın yenilenmesi nedenleri arasında da düzenlenmiştir.¹⁰³⁰

AİHS'nin 38'inci maddesi düzenlemesinin de konu bakımından çok önemli olduğunu ifade etmek gerekir. Buna göre, AİHM kendisine intikal eden başvuruyu kabul edilebilir bulduğu takdirde, olayları tespit etmek amacıyla, tarafların temsilcileriyle birlikte başvuruyu incelemeye devam eder ve gerekirse, ilgili Devletlerin, etkinliği için gerekli tüm kolaylıkları sağlayacakları bir tahkikat yapacaktır. AİHS ve ek Protokollerinde tanımlanan şekliyle “insan haklarına saygı” esasında hareketle, davanın dostane bir çözüm ile sonuçlandırılması için ilgili taraflara hizmet sunmaya hazır olacaktır. Konuyla ilgili olarak Avşar/Türkiye kararı incelendiğinde, AİHM iç hukukta yapılan delil değerlendirmesinin kuşkuları yok etmediği kanısına varırsa soruşturmayı kendisi üstlenebilecektir. İç hukukta eksiksiz ve kusursuz bir soruşturma yapılmış olmasına dikkat edilecektir, aksi takdirde bu soruşturmanın yeniden yapılmasını kendisi üstlenecektir.¹⁰³¹ Aslında burada soruşturmanın etkin bir şekilde yerine getirilmediği sonucu ortaya çıkmaktadır. AİHM'yi soruşturmayı kendisi üstlenerek yeniden yapmaya iten neden kanıtların kuşkuları yok etmeye yetmemesinden kaynaklanmaktadır. Başka bir somut olayda ise AİHM, hükümetten ve Adli Tıp

¹⁰²⁸ AİHM, Maiorano ve Diğerleri/İtalya, 15/12/2009, Başvuru no. 28634/06, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3583/12maioranovedigerleri-italya.pdf>, Prg. 123-132, e.t. 30/07/2019.

¹⁰²⁹ Centel/Zafer, s. 597, Arslantürk, s. 376, Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, s. 118.

¹⁰³⁰ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 514.

¹⁰³¹ AİHM, Avşar/Türkiye, 10/07/2001, Başvuru no. No. 25657/94, Prg. 382, 384, Akıllıoğlu, s. 63.

Kurumundan bilirkişi görüşü talep edilmesi ve gerektiğinde daha ayrıntılı araştırma yapılması yönünde talepte bulunduğu görülmektedir.¹⁰³² AİHM'nin yaptığı bu talep etkin soruşturmanın sağlanmasına yöneliktir. Ulusal soruşturma makamlarının birincil derecede bu işlemleri yapma sorumlulukları bulunmakta olup aksi bir uygulama etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesi ve hak ihlaline neden olacaktır.

F. CMK'nın 141'inci Maddesi Uyarınca Tazminat Sorumluluğu

Uygulanan bazı koruma tedbirleri nedeniyle tazminat sorumluluğu doğabilmektedir.¹⁰³³ Devlet, ödediği tazminattan dolayı görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan hâkimler ve Cumhuriyet savcılarında bir yıl içinde rücu eder.¹⁰³⁴

Özellikle yakalama, gözaltı ve arama ile ilgili hususlar soruşturma bakımından önemlidir. Tutuklamada ise hakim kararı ile olsa da savcı tarafından talep edildiğinden, savcının tutuklamaya sevk ederken dikkatli olması gerekmektedir. Ayrıca devlet tarafından ödenen tazminatın, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak ilgililere rücu edilmesi gerekmektedir. Bizim de katıldığımız görüşe göre, madde başlığı koruma tedbirleri nedeniyle tazminat şeklinde düzenlenmiş olmasına rağmen tüm koruma tedbirlerini kapsamaması nedeniyle yasa yapım tekniğine uygun değildir. Ayrıca, tüm koruma tedbirlerine bu madde kapsamında yer verilmesi uygun olacaktır.¹⁰³⁵

Özellikle uygulanan koruma tedbiri neticesinde ihlalin tespit edilmesi halinde bu ihlalin dayanak noktası savcının soruşturma işlemini hukuka uygun yürütmemesinden kaynaklanacak, bu husus hem etkin soruşturma bakımından olumsuz bir durum teşkil edecek hem de savcının sorumluluğunu gündeme getirecektir.

¹⁰³² AİHM, Durmaz/Türkiye, 13/11/2014, Başvuru no. 3621/07, Prg. 30, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/durmaz2.pdf>, e.t. 31/07/2019.

¹⁰³³ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 469. Elkoymada mağdura iade ve tazminat hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şen, E./Yenice, N. "Yargıtay Kararları Işığında 'Elkoymada Mağdura İade ve Tazminat'", Terazi Hukuk Dergisi, C. 13, S. 138, Şubat 2018, s. 96-107.

¹⁰³⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 487.

¹⁰³⁵ Centel/Zafer, s. 530.

G. CMK'nın 141'inci Maddesi Kapsamı Dışında Kalan Hususların İdari Yargı Tarafından Denetimi

Yukarıda belirtilen tazminat sorumluluğu gerektiren haller dışında bir hususun ortaya çıkması halinde, Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu karar sonucu oluşan zarar ile ilgili idari yargıda dava açılabilir. Ancak şunu önemle belirtelim ki, CMK'nın 141/3'üncü maddesine göre suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk halleri de dahil olmak üzere hakimler ve Cumhuriyet savcılarının verdiği kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları ancak "devlet" aleyhine açılabilir.¹⁰³⁶

Cumhuriyet başsavcılıklarının ve mahkemelerin tüzel kişiliği bulunmadığı için devletin sorumluluğu bağlamında husumet Adalet Bakanlığına yöneltilmelidir.¹⁰³⁷

3. Kovuşturma Süreci Bakımından Sonuçları

A. İlk Derece Mahkemesi Aşamasında

İlk derece mahkemesi de re'sen araştırma ilkesini uyguladığından bu aşamada da etkin bir soruşturma yapılmasının temini sağlanmalıdır. Yukarıda incelendiği üzere ilk derece mahkemesince "iddianamenin iadesi" ve iade nedenleri de etkin soruşturmanın mahkemece denetimi kapsamında yer almaktadır. Savcının iddianamesini tam ve doğru bir şekilde hazırlayarak mahkemeye sunması etkin soruşturmanın yerine getirilmesine hizmet eder.

Bir diğer husus ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının itiraz kanun yolunda incelenmesi aşamasıdır.¹⁰³⁸ İtiraz kanun yolu hem maddi hem de usuli

¹⁰³⁶ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 469.

¹⁰³⁷ Yıldırım, T./Helvacı, S., "Yargı Faaliyetinden Doğan Sorumluluk (Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi'nin 1998/9027 Esas, 1999/1342 Karar sayılı; 22.2.1999 tarihli kararı.)", Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan, Beta Yayın Dağıtım, 1. Baskı, C. 1, İstanbul 2001, s. 472, (s. 464-478).

¹⁰³⁸ Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarına karşı istinaf ve temyiz kanun yoluna başvurulması gerektiği hakkındaki görüş için bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 1756.

incelemeyi zorunlu kılmaktadır.¹⁰³⁹ Bu nedenle, bu aşamada da etkin soruşturma yapıp yapılmadığının denetlenmesi gerekir.

B. Bölge Adliye Mahkemesi Aşamasında

Bölge adliye mahkemesi, etkin soruşturma ve kovuşturma yapılmadığını tespit etmesi halinde, kendisi duruşma açarak re'sen araştırma ilkesi kapsamında delilleri toplayabilir. Duruşma açtığında gerektiğinde kovuşturmanın genişletilmesine karar verebilir. Kimi zaman ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak dosyayı mahkemesine gönderdiği görülmektedir. Somut olayda yaşı konusunda tam bir tespit yapılmayan maktulün yaşının resmi kurumlardan temin edilecek yazı ile tespit edilmeye çalışılması ve tanık dinlenmesi için hüküm bozulmuştur.¹⁰⁴⁰ Esasen bu tip olaylarda makul sürede soruşturma şartının kovuşturma aşamasını da kapsadığı dikkate alındığında, işlemlerin gecikmeksizin yapılabilmesi için, istinaf mahkemesinin duruşma açarak dinlenmesi gereken tanığı dinlemesi ve gerekli belgeleri resmi kurumlardan temin etmesi gerekir.

CMK'nın 273/5'inci ve 277'nci maddeleri uyarınca istinaf istemi taraflara tebliğ edilmektedir. İstinaf istemini öğrenen taraf, etkin soruşturma bakımından katkı sağlayacağını düşündüğü hususları dosyaya ibraz edebilir. Bu bakımdan istinaf savcısının, istinaf aşamasında etkin soruşturmaya yönelik katkısı önemlidir. Esasen CMK'nın 280/1'inci maddesinde yer alan ancak 6758 sayılı Kanun'un 15'inci maddesi ile kaldırılan istinaf Cumhuriyet başsavcılığı tebliğnamesi tekrar hukuk sisteminde yerini almalıdır. Bu haliyle, duruşma açılarak Cumhuriyet savcısı görev almadığı sürece istinaf aşamasında savcının rolü olmayacaktır. Bu da etkin soruşturmayı, iddia makamının bulunmaması ve denetim mekanizmasının olmaması bakımından olumsuz etkileyecektir. Konu Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının tebliğname düzenlemesi ve bu tebliğnamenin taraflara tebliği ile birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlı olacaktır.

---

¹⁰³⁹ Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. I, s. 1760.

¹⁰⁴⁰ Gaziantep 2.BAMCD, 02/05/2019-2019/899-2019/968, uyap.adalet.gov.tr, e.t. 16/08/2019.

C. Yargıtay Aşamasında

İlk derece mahkemelerinde yapılan hataların düzeltilmesi için yasa yolları öngörülmüştür.¹⁰⁴¹ Temyiz kanun yolu aşamasında yapılan eksik araştırma nedeniyle dosyaların bozulması da bir etkin soruşturma denetimidir.¹⁰⁴² Bu denetim aynı zamanda şu an asliye ceza mahkemelerinde Cumhuriyet savcısı bulunmamasına rağmen, savcının temyiz ve istinaf yoluna başvurması ile hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına itiraz aşamasında yerine getirilebilir. Ağır ceza mahkemelerinde cumhuriyet savcısı duruşma sırasında tahkikat talebi ve hüküm sonrasında kanun yoluna başvurarak bu yükümlülüğünü yerine getirmektedir. Ayrıca, temyiz ve istinaf kanun yollarına başvururken kovuşturmada gördüğü eksik araştırmayı başvurusunda belirtmelidir. Böylece Cumhuriyet savcısının kovuşturma aşamasındaki yetkilerini kullanması daha anlamlı olacaktır. Bir Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 11/04/2017 tarihli kararının karşı oy yazısında da ifade edildiği gibi¹⁰⁴³ Cumhuriyet savcısının etkin soruşturmanın yapılmadığına ilişkin temyiz talebinin yanı sıra uygulamada müdafilerin de etkin soruşturma yapılmadığına yönelik olarak temyiz talebinde buldukları görülmektedir.¹⁰⁴⁴ Meseleye bu yönüyle bakıldığında savcının ve tarafların bir arada yerine getirdikleri, denetim ilkesi bakımından etkin soruşturmaya katkıları yadsınamaz. CMK'nın 297'nci maddesine göre temyiz dilekçesinin bir örneği ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın hazırlamış olduğu tebliğname taraflara tebliğ olmaktadır. Özellikle bu aşamada taraflar etkin soruşturma bakımından eksik gördükleri hususları ileri sürebilecekleri gibi Başsavcılık da tebliğnamesinde bu hususları ileri sürebilecektir.

Yargıtay birçok defa etkin yapılmayan bir soruşturmada, soruşturma ve kovuşturma makamlarının yerine getirmediği araştırma faaliyetine girişerek etkin soruşturma görevinin tam olarak yerine getirilip getirilmediğini denetlemektedir.

---

¹⁰⁴¹ Çınar, A. R., "Ceza Yargılamasında Yasayolunun Amacı ve Ayrımları", Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan, Feridun Yenisey, İzzet Özgenç, Ayşe Nuhoğlu, Adem Sözüer ve Faruk Turhan, (ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 954, (s. 949-968).

¹⁰⁴² Yargıtay Ceza Dairelerinde sıkça karşılaşılan bozma sebepleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Yargıtay Ceza Daireleri Uygulamasında Sıklıkla Rastlanan Bozma Sebepleri (CMK-TCK-Özel Yasalar).

¹⁰⁴³ YCGK, 11/04/2017-2016/14-943-2017/223, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t.01/07/2019,

¹⁰⁴⁴ Y20.CD, 21.01.2019- 2018/630-2019/462, 14/01/2019- 2018/673- 2019/300, 14/01/2019- 2018/1381-2019/299, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019.

Yargıtay'ın kararlarında sıklıkla ifade ettiği “eksik araştırma nedeniyle dosyaların bozulması” meselesi aslında etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesinden ibarettir.¹⁰⁴⁵

Söz konusu görevin yerine getirilip getirilmediği aynı zamanda kanun yararına bozma yolunda da denetlenebilmektedir. Kovuşturmaya yer olmadığına dair karara yapılan itirazın ilgili sulh ceza hakimliğince reddi üzerine kanun yararına bozma yoluna gidilebilmektedir. Yargıtay bu şekilde önüne gelen bir davada, ölenin anne ve babası, şüpheliler, ölene son müdahaleyi yapan sağlık görevlileri varsa başkaca tanıklar dinlendikten sonra yeniden Adli Tıp Kurulundan veya Yüksek Sağlık Şurasından rapor alınarak, yapılacak inceleme sonucuna göre kamu davası açılıp açılmayacağına karar verilmesi gerektiği düşüncesiyle ilgili sulh ceza hakimliğinin kararını bozmuştur.¹⁰⁴⁶ Yargıtay'ın yapmış olduğu yeterli ve etkin soruşturmaya dair inceleme delillerin tam olarak toplanmasını zorunlu kılmıştır.¹⁰⁴⁷ Yargıtay'ın 18/07/2017 tarihli kararında, kanun yararına bozma yolunda yapmış olduğu değerlendirme sadece kovuşturmaya yer olmadığı kararları ile sınırlı olmayıp aynı zamanda yetkisizlik kararlarıyla ilgili olarak da değerlendirmeleri bulunmaktadır.¹⁰⁴⁸ Yetkisizlik kararının hukuka uygun olması ve gerektiğinde uygulanması da etkin soruşturma bakımından önem arz etmektedir.

---

¹⁰⁴⁵ Yargıtay bir kararında, olay yerini görür MOBESE kayıtlarının araştırılması ile şüphelinin kırmızı ışık ihlali yapıp yapmadığının tespit edilmeye çalışılması ile sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken eksik soruşturma ile karar verilmesini bozma nedeni yapmıştır. Bkz. Y.12.CD, 05/07/2017- 2017/3350- 2017/5922, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 17/07/2019, Bize göre de soruşturmalarda MOBESE sisteminde yer alan kamera görüntülerinden CMK'nın 160 vd. maddelerine istinaden yararlanılmasında hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Ancak MOBESE ile söz konusu yerde kayıt yapıldığının önceden ve belirgin bir şekilde bildirilmiş olması gerektiği kanısındayız. Etkin soruşturmada bu tür sistemlerden bu şartla yararlanılabilir. Bu açıklamalarla beraber, MOBESE sisteminden elde edilen delillerle ilgili yasal düzenleme yapılması gerekmektedir. Bkz. Ünver/Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, s. 475. Ayrıca belgeler temin edilmeden yapılan soruşturmanın eksik araştırma teşkil ettiği yönündeki kararı için bkz. Y15.CD, 17/12/2018-2018/7301-2018/9592, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019. Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu bir kararında eksik araştırma kavramını kullandığı görülmektedir. Bkz. AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850, Prg. 175, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/850>, e.t. 23/07/2019.

¹⁰⁴⁶ Y1.CD, 14/03/2016, 2016/1554-2016/1208, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 01/07/2019.

¹⁰⁴⁷ Y15.CD, 07/05/2018- 2018/3168 -2018/3106, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, e.t. 20/07/2019.

¹⁰⁴⁸ Y16.CD, 18/07/2017, 2017/1403-2017/4787, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, e.t. 02/07/2019.

Yargıtay denetiminde dikkat edilmeyen etkin soruşturmaya ilişkin eksiklikler AİHM kararlarına konu olabilmektedir. Bu nedenle meselenin ulusal yargı makamlarında çözümlenmesi önem arz etmektedir. Özellikle hukuka aykırı bir şekilde kötü muamele ile alınan ifadelere dayanılarak kurulan hükümler Yargıtay aşamasından geçerek kesinleşse bile AİHM kararlarına ihlal kararı olarak yansımaktadır.¹⁰⁴⁹

AİHM yaptığı genel değerlendirmede kolluk görevlilerinin kötü muamele iddiası ile yargılandıkları ve delil yetersizliğinden beraat kararı aldıkları bir davaya ilişkin olarak başvuruçuların kanun yollarının tüketilmesi bakımından Yargıtay'a temyiz başvurusunda bulunmasını gerekli görmemiştir.¹⁰⁵⁰

Burada; Cumhuriyet savcısı ve hakimin yetkilerini ve onların ulusal düzeydeki ceza yargılamaları kapsamında sahip oldukları esas rollerini dikkate alarak, sadece davayı yeniden değerlendirilmek üzere ilk derece mahkemesine geri gönderecek olan Yargıtay'a yapılacak bir temyiz başvurusunun, mevcut delillerin açıklığa kavuşturulmasını veya güçlendirilmesini etkin bir şekilde sağlamayacağı kanaatine varmıştır. Ceza yargılamaları sürecinde başvurulara görünürde açık olan temyiz yolunun, yürütülmüş olan soruşturmaların niteliğini önemli ölçüde değiştiremeyeceği düşüncesine varmıştır. Esasen eksik araştırma ve etkin soruşturma ile ilgili olarak Yargıtay'ın yukarıda yer alan tespitleri dikkate alındığında, AİHM'nin bu içtihadında değişikliğe giderek temyiz yolunun tüketilmesi gereken bir başvuru yolu olarak kabulü "ikincilik ilkesi" bakımında daha yerinde olacaktır. Aynı kararda kötü muamele iddiasıyla ilgili başka bir dosyada ise beraat kararı verilmeyerek ceza verildiğini açıklayarak kanun yolunun tüketilmesi şartını aradığını ifade etmiştir. AİHM'nin

¹⁰⁴⁹ AİHM, Abdulgafur Batmaz/Türkiye, 24/05/2016, Başvuru no. 44023/09, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/BATMAZN.pdf>, Prg. 50, e.t. 30/07/2019. AİHM'in konu hakkındaki değerlendirmesi şu şekildedir: Polise veya savcılığa yapılan ikrarın suçlayıcı delil teşkil edemeyeceğine ve bu ikrarların hâkim önünde de tekrar edilmesi gerektiğine dair Yargıtay içtihadına rağmen, Yargıtay bu eksikliğe çözüm getirmemiş olup ulusal yetkililer, başvuranın suçlamaları baskılı bir ortamda kabul edip etmediğinin aydınlatılması konusunda kendilerini muaf tutmuşlardır. Hükümet ise konuya ilişkin açıklama getirmemiştir. Söz konusu olayda başvuranın yargılandığı suçun anayasal düzeni bozma suçu olduğu, böyle bir suçta müdafii yardımından faydalandırılmamanın etkin soruşturma bakımından eksiklik olduğu kanısındayız. Ancak, somut olayda savcı huzurunda ifade alındığı ve yer gösterme işlemi yapıldığı değerlendirildiğinde savcılıkta yapılan ikrarın da delil olarak kabul edilmesi gerektiği, polise yapılan ikrarın ise delil olarak kabul edilemeyeceği kanaatindeyiz.

¹⁰⁵⁰ AİHM, Aydın Çetinkaya/Türkiye, 02/02/2016, Başvuru no. 2082/05, Prg. 85, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/Ayd%C4%B1n%20%C3%87etinkaya.pdf>, e.t. 30/07/2019.

02/02/2016 tarihli kararına konu başvuruda ise mahkemenin beraat kararının delil yetersizliğine dayanmadığını, eldeki delillere göre polis memurların meşru güç kullandığı kanaatine varıldığını belirtmiştir. AİHM yaptığı değerlendirmede ise Yargıtay'ın CMUK ve CMK hükümlerine göre aslında delillerin incelenmesinin öngörülmediği anlaşılabilir uygulamada Yargıtay'ın kendisini ilk derece mahkemeleri tarafından delillerle ilgili olarak yapılan değerlendirmeleri incelemeye yetkili gördüğünü ifade etmiştir. AİHM'e göre başvuran usuli gerekliliklere uygun bir şekilde temyiz başvurusunda bulunmuş olsaydı, Yargıtay, ağır ceza mahkemesi tarafından delillerle ilgili olarak yapılan değerlendirmeleri ve sanık polis memurlarının başvurana uyguladıkları kötü muameleye ilişkin hukuki sınıflandırmayı inceleyebileceği mahkemece vurgulanmıştır.¹⁰⁵¹

Tüm bu açıklamalar ışığında AİHM'in kanun yollarının tüketilmesi bakımından yaptığı değerlendirmede delillerin bulunmaması veya yetersiz olması sebebiyle güvenlik güçlerinin kötü muamele ve işkence suçlarından beraatlerine hükmedilirken verilen kararlarla ilgili olarak istisnai bir şekilde ikincillik ilkesine istisna getirebildiği görülmektedir. Yargıtay'ın söz konusu denetimini ve denetimin niteliğini artırması halinde bu içtihadın da değişme ihtimali olabileceği kanaatini ifade etmek gerekir.

Bu açıklamalara ilaveten şu hususun etkin soruşturma bakımından gözönüne alınması gerekir; etkin yapılmayan bir soruşturma neticesinde telafi edilemez soruşturma işlemleri ortaya çıkarsa, yani kanun yolu incelemesi aşamasında bu husus tespit edilmesine rağmen, aradan geçen süre veya niteliği gereği söz konusu delile ulaşılamaması gibi bir sonuç ile karşılaşılır ise, hem suçluların cezasız kalması neticesi ile karşılaşılacak hem de adaletin tesisi bakımından toplum vicdanı yara alacaktır. Bu nedenle, kanun yolu değerlendirmesinde yapılacak incelemede delillerin tespiti ve etkin soruşturma görevinin yerine getirilmemesi hususunun denetlenmesi önemli olmakla beraber asıl olanın bu hususun soruşturma sırasında yerine getirilmesi gerektiği olduğu unutulmamalıdır.

---

¹⁰⁵¹ AİHM, Aydın Çetinkaya/Türkiye, 02/02/2016, Başvuru no. 2082/05, Prg. 91-93, <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/Ayd%C4%B1n%20%C3%87etinkaya.pdf>, e.t. 30/07/2019.

SONUÇ

Suç işleme oranının ve suç çeşitlerinin artmasıyla birlikte suçların tespiti ve suçluların ortaya çıkarılabilmesi bakımından “Cumhuriyet savcısının etkin soruşturma yapma görevi” daha önemli hale gelmiştir. “Etkin soruşturma” kavramsal olarak AİHM kararlarıyla doğup geliştiği kabul edilse bile ulusal ve uluslararası düzenlemeler ile tarihsel süreç açısından önceki dönemlere kadar uzandığı söylenebilir. Özellikle adalet kavramının ortaya çıkışı, suçluların cezalandırılması gerekliliğini zorunlu kılmıştır. Başlangıçta krallar adına soruşturmayı yürütmekle görevli kişiler zamanla kurumsallaşmış ve görev tanımlamasının da netleşmesiyle günümüzde Cumhuriyet savcısı adını alarak soruşturmayı yapmakla görevli kılınmışlardır.

Etkin yapılan bir soruşturmada nihai olarak adil bir yargılanma sağlanmalıdır. Ceza adalet sistemi bir bütün olarak ele alındığında adil yargılamayı sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Türk Ceza Muhakemesi sisteminde de bu kurum sadece AİHS ve AİHM içtihatlarıyla sınırlı olarak değerlendirilmeyerek, ulusal soruşturma makamları ve yargı organlarında, mağdurlar ve suçtan zarar gören bakımından da ileri sürülebilmelidir. Savcının şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplarken nihai amaç maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve adil yargılanmanın sağlanmasıdır. Mağdura ve suçtan zarar görene bu hakkın tanınmaması da bir eksiklik teşkil edecek ve nihai amaca ulaşılamayacaktır. Adli kolluk bakımından ise yetkin adli kolluk görevlileri yetiştirilerek adli kolluğun kapasitesi güçlendirilmelidir.

CMK'nın 158/6'ncı maddesine eklenen düzenleme ile soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi de etkin soruşturma bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Kişiye şüpheli sıfatının hemen verilmemesi ve böylece lekelenme hakkının korunması amacıyla getirilen bu düzenleme etkin soruşturma bakımından bir takım sorunları içerisinde barındırmaktadır. Gerekli araştırmanın yapılabilmesi çoğu zaman bir soruşturma faaliyetini gerekli kılar. Böyle bir durumda ise soruşturmaya yer olmadığına karar vermek kurumun niteliği ile bağdaşmayacaktır. Kişilere şüpheli sıfatı verilmemesi maksadıyla yapılan böyle bir düzenleme maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasının önünde engel teşkil edebilecektir. Bunun yerine lekelenme hakkının korunması için TCK'da yer alan iftira suçuna ilişkin hükümlerin uygulanması, adli

organların asılsız suç ihbarlarıyla uğraşmaması ve kişilerin adil yargılanma haklarının korunması için suç uydurma soruşturmalarının nitelikli bir şekilde yapılması daha etkili olabilecektir.

Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın soyut gerekçelerle verilmemesi, delillerle ilişkilendirilmesi ve gerekli tüm soruşturma işlemleri yapıldıktan sonra verilmesi gerekmektedir. İşlemden kaldırma kararı da etkin soruşturmayı olumsuz etkileyen faktörlerden bir tanesidir. Zira kamu görevlilerinin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlar bakımından, soruşturma izni verilmemesi ve bu karara itiraz edilmemesi veya itirazın kabul edilmemesi hallerinde verilen bu karar üzerine kamu görevlisi hakkında soruşturma yürütülememektedir. Ayrıca, izin alma sürecinde de etkin soruşturmayı olumsuz etkileyen bir takım unsurlar bulunmaktadır. 4483 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesine göre; ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan deliller toplandıktan sonra başkaca herhangi bir işlem yapmadan soruşturma izni istenmektedir. Burada ivedilikle toplanması gerekli deliller ve kaybolma ihtimali bulunan delillerin doğru tespit edilmemesi etkin soruşturmayı olumsuz etkileyebileceği gibi, başlangıçta bu nitelikte görülmemiş delillerin izin sürecinde kaybolma veya değiştirilme ihtimali de mevcuttur. İzin verilmemesi halinde ve soruşturma yapılmaması durumunda kamuoyu nezdinde söz konusu suçları işleyenlere müsamaha gösterildiğine dair algı oluşacak, kamuoyunun ve tarafların adalet duygusu zedelenecek ve suçların artmasında teşvik edici etkisi olacaktır. Tüm bu hususlar, AİHM kararlarında etkin soruşturma bakımından ihlal nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

AİHM kararlarında belirlenen etkin soruşturmanın kriterleri çalışmamızda önemli bir yer tutmaktadır. Bu şartların sağlanabilmesi için AB nezdinde ve Türkiye'de bazı hukuki çalışmalar yapılmaktadır. Ulusal anlamda söz konusu çalışmalardan Anayasa Mahkemesi ve Türkiye Adalet Akademisi'nin düzenlemiş olduğu çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmalarda, etkin soruşturma bakımından gerekli bilincin oluşturulması ve sıkça yapılan hataların giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu tür çalışmalarda akademik dünyada yer alan farklı fikirlerden istifade edilmesi çalışmalara zenginlik katacaktır. Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun tavsiye kararları da bu bakımdan yol gösterici niteliktedir.

Türk Ceza Muhakemesi sisteminde etkin soruşturma konusu ele alınırken AİHM içtihatlarıyla belirlenen kriterlerin etkileri de bu çalışmada tespit edilmiştir. Cumhuriyet savcısı, soruşturma görevini tam ve eksiksiz bir şekilde yerine getirirken iddiasının hukuka uygun delillere dayandırılması önem arz etmektedir. Çünkü neticede hakim de hükmü ancak hukuka uygun delillere dayandırabilir. Aksi halde, kişilerin mağdur olmasına neden olunacağı gibi emek ve zaman da boşa harcanmış olacaktır. Bu bakımdan koruma tedbirleri ve soruşturma işlemlerinin tam ve zamanında yapılması, denetime açık olması ve hukuka uygun olması önem arz etmektedir.

Kolluk tarafından hazırlanan fezlekenin düzenlenmesinde hukuki bir dil kullanılmalıdır. Kamuoyuna yansıdığına kişilerin “lekelenme hakkını” ve “masumiyet karinesine” zarar verecek ifadeler kullanılmamalıdır. Özellik arz eden ve kapsamlı soruşturmalarda tedbirlerin ve soruşturma işlemlerinin yapılmasından çekingen davranılmamalıdır. Çünkü etkin soruşturmanın sağlanabilmesi için yapılması gerekli tüm işlemlerin eksiksiz yapılması gerekmektedir. Bu da soruşturmanın olayları ve sorumluları ortaya çıkaracak nitelikte olmasına katkı sağlayacaktır. Şüpheliler hakkında hangi tedbirin soruşturmanın hangi aşamasında uygulanacağı önem arz etmektedir. Örneğin, soruşturmanın sonlarında kişi hakkında yakalama kararı verilerek yakalanması halinde şüphelinin delilleri yok etmesi ve karartması söz konusu olabilir. Gözaltı tedbiri için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Delillerin yok edilmesi ve karartılmasıyla bağlantılı olarak düzenlenen en ağır koruma tedbirlerinden birisi de tutuklama tedbiridir.

Olay yeri inceleme konusu etkin soruşturma bakımından önemli soruşturma işlemlerinden bir tanesidir. Olayın haber alınmasından, ilk olay yeri inceleme ekibinin olay yerine gitmesine ve delillerin toplanarak ikinci olay yerinin incelenmesine kadar geçen süreçte soruşturma titizlikle ve usulüne uygun bir şekilde yürütülmelidir. Özellikle, olay yerinde arama ve elkoyma koruma tedbirinin uygulanması gerektiği durumlarda tam ve zamanında bu tedbirlerin uygulanması soruşturmanın sıhhati bakımından hayati öneme sahiptir. Bu noktada Cumhuriyet savcısı ve olay yeri inceleme personeli arasındaki bilgi alışverişi çok önemlidir. Olay yeri inceleme ekibinin tuttuğu olay yeri inceleme tutanağı ile Cumhuriyet savcısının düzenlemiş olduğu olay

yeri inceleme tutanağı karşılaştırmalı olarak incelenmeli, varsa çelişkileri giderecek şekilde bilirkişiden görüş alınmalıdır. Olay yerine üçüncü kişilerin girişi engellenmeli ve elde edilen delillerin muhafazasına dikkat edilmeli, düzenlenen tutanakta nereden, kimden ve nasıl o delilin elde edildiği detaylı bir şekilde yazılmalıdır. Her suç soruşturması bakımından olay yeri incelemesi farklı olacağından, suç tipine özgü ve olaya uygun olay yeri incelemesi yapılmalıdır. Yürütülen soruşturmada bazen şüpheliye yer gösterme işlemi yaptırılabilir. Bu işlem yapılırken özellikle şüphelinin olayı anlatış tarzı ve ifadesi önem arz edecektir. Otopsi ve ölü muayene işlemi ise bir diğer önem arz eden konudur. Özellikle Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında otopsinin uzman hekimce yapılmaması, otopsinin hiç yapılmaması veya gereği gibi yapılamamasının tespiti ihlal nedeni olabilmektedir. Otopsi ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken husus ancak bir defa sağlıklı bir otopsinin yapılabileceği gerçeğidir.

Gelişen teknoloji ve bilgisayarın her alanda kullanmasıyla birlikte bilgisayar, program ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma tedbiri de önemini artırmaktadır. Söz konusu tedbirin genel aramadan farklı olduğu dikkate alınarak CMK'nın 134'üncü maddesine uygun şekilde yapılması gerekmektedir. Şartları gerçekleşmedikçe şüphelinin bilgisayarına el konulmamalıdır. Gereksiz yere şüphelinin bilgisayarının alınması, kriminal incelemeye gönderilmesi ve iadesi soruşturma işlemlerini yavaşlatacak nitelikte işlemler olup makul hızla soruşturmanın yürütülmesini olumsuz etkiler. İletişimin denetlenmesi tedbiri ise suçluların takibinde önem arz etmektedir. CMK'ya göre bu tedbire son çare olarak başvurulması gerektiğine dikkat edilmelidir. Özellikle dinleme kayıtlarının incelenmesi soruşturmanın selameti için önemlidir. Düzenli aralıklarla dinleme kayıtlarıyla ilgili savcı tarafından incelenmelidir. Kolluk tarafından düzenlenen tutanakların soruşturma makamlarında ön yargı oluşturacak şekilde düzenlenmesinin önüne geçilmeli, tercüme işlemleri bilirkişi marifetiyle yapılmalıdır. Özellikle organize ve örgütlü suçlarla mücadelede bu koruma tedbiri ve teknik araçlarla izleme tedbiri önem arz etmektedir.

Soruşturmanın başlatılması, yürütülmesi ve nihayete erdirilmesinde ve kovuşturma evresinde Cumhuriyet savcısının önemi yadsınamaz. Savcı, etkin

soruşturmanın merkezinde konumlanmaktadır. Savcının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve reddi konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Cumhuriyet savcısının kendine özgü bir yapısı vardır. Türk Ceza Muhakemesi sistemi ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından da benimsenen “Budapeşte İlkeleri” dikkate alındığında, savcılar da bağımsız ve tarafsız oldukları kabul edilerek hakimin reddi nedenleriyle red edilebilmelerinin kabulü gerekir. Cumhuriyet savcısı başsavcılık teşkilatı içerisinde Başsavcıya bağlı olarak ve bir bütün halinde çalışsa bile kendine has bağımsız ve tarafsız bir yapısı olmalıdır. İddia makamını teşkil etmesi onun tarafsız olamayacağı anlamına gelmez. Türk Ceza Muhakemesi sisteminde şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplaması nedeniyle bağımsız ve tarafsız olması halinde bu görevini daha iyi yerine getirecek, nihayetinde etkin soruşturma sağlanarak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve adil yargılanmanın sağlanması gerçekleşecektir. Cumhuriyet savcılarını iyi eğitim görmüş hukukçular olarak adaletin gerçekleşmesine ve topluma hizmet eden birer kamu görevlisi olarak ön plana çıkmalıdırlar. Bu görevi yerine getirirken yargı içtihatları ile birlikte akademik görüş ve analizleri de dikkate almalıdırlar.

Ülkemizde etkin soruşturmanın halen sorun olarak karşımıza çıkması ve bir türlü çözülememesinin en önemli nedenleri soruşturmaların başlangıçtan itibaren etkin bir şekilde yürütülmemesi ve yargılamada da yargılamanın nitelikli bir şekilde yapılmamasıdır. Bir silsile halinde domino taşı etkisi gösteren bu sorun, çalışmanın üçüncü bölümünde de görüldüğü gibi Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi tarafından giderilmeye çalışılmakta veya bu aşamada da etkin soruşturma bakımından bazı yanlış kararların alınmasıyla nihayete ermekte ve sonuçta uzun süren yargılamalar neticesinde adil yargılanma hakkı ihlal edilmektedir.

Her şeyden önemlisi meselenin çözümü için etkin soruşturma konusunda farkındalığın ve bilincin oluşması ve bu konunun yargılamanın her safhasında özümsemesi gerekmektedir. Cumhuriyet savcısı ve adli kolluk teşkilatı ekip felsefesi içerisinde çalışarak soruşturmayı yürütmeli ve dürüst işlem ilkesine uygun davranmalıdır. Yürütülen soruşturma; insani, ahlaki ve vicdani olmalıdır. İnsanı temel alan bir soruşturma dürüst işlem ilkesine de uygun olacak, ahlaki olacak ve vicdanları yaralamayacaktır. Uzun süren, makul hızla devam etmeyen, ivedi bir şekilde

başlamayan soruşturmalar ise tüm bu ilkelere aykırı netice doğurarak başta bireyleri ve genelde toplumu rahatsız edecektir. Bu konu da üçüncü bölümde etkin soruşturmanın sonuçları kısmında incelenmiştir.

Bir diğer konu ise etkin yürütülmeyen soruşturmalar neticesinde ilk derece yargılamaları hantal olacak, ara muhakemede iddianame iade edilecek, kanun yolunda söz konusu sorunların çözümlenmeye çalışılması yoluna gidilecek ve dosyanın tekrar ilk derece mahkemesine gönderilmesiyle uzun süren yargılamalar neticesinde maddi gerçek ortaya ya hiç çıkarılamayacak ya da çıkarılsa bile geciken adaletle karşılaşılacaktır. Söz konusu sorunların kaynağı sadece savcı, hakim, kalem personeli yetersizliği ve binaların eksikliği ile açıklanamaz. Bu tip yapısal sorunlar birer etmen olarak üçüncü bölümde incelenmekle birlikte mesele hukuka kendini adanmış ve siyasi mülahazalardan uzak hukukçuların sisteme dahil olmasıyla çözülebilir. Bu sayede insani, vicdani ve ahlaki bir sistem kurulabilir. İspat külfeti, hukuka uygun delil değerlendirmesi ve ifade alma ilişkisi de bu bakımdan önemlidir. Yürütülen bir soruşturmada suçu ispat külfeti iddia makamındadır. Bu külfet tersine çevrilerek savunmaya yükletilemez.

Tüm bu açıklamalar ışığında; söz konusu çalışmanın ana konusu etkin soruşturma yapma görevi olmakla birlikte ortaya konmaya çalışılan kavramlar, kurumsal ilişkiler ve sorunlar dikkate alındığında bundan sonra yapılacak çalışmalarla genişletilerek daha derinlemesine farklı bakış açılarıyla ve farklı konular üzerinden incelenebilir. Söz konusu inceleme neticesinde ortaya çıkan verilerin de bilim dünyasına katkı sağlayacağı gibi uygulamada da dikkate alınmasıyla sorunlar en aza indirgenerek insanların mağdur olmaması, adil yargılanmanın sağlanması ve hakikatin ortaya çıkması sağlanabilir. Çalışma temel anlamda yöntem bakımından usul hukuku kuralları ile ilişkilendirilerek yapılmıştır. Bu çalışmanın gelecek çalışmalarda suç tiplerine göre çeşitlendirilerek veya infaz hukuku ile bağlantı kurularak devamının getirilmesi de etkin soruşturmanın kurumsal olarak gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

Abdullah Çelik, Adil Yargılanma Hakkı Rehberi, Kalkan Matbaacılık, 1. Baskı, Ankara 2014.

Ahmet Aslan, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara 2018.

Ali Telli/A. Başer Kavcin, Yangın Kriminolojisi Bilgisi, Kriminoloji-Olay Yeri İnceleme, Yangın Başlangıç Yerinin Tespit Edilmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.

Avrupa Konseyi Komitesinin Üye Devletlere Halkın Suç Politikasına Katılması Hakkında Tavsiye Kararı (Nd. R. (83) 7), Suç Politikası, Yener Ünver (Yayına Hazırlayan), Esra Demir (çev.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, (s. 461-464).

Ayberk Furkan Öztürk/İ. Hamit Hancı/Nergis Cantürk, Su Altı Olay Yeri İnceleme, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.

Avrupa Adaletin Etkinliliği Komisyonu (CEPEJ), Avrupa Yargı Sistemleri, 2014 Basımı (2012 Verileriyle) Adaletin Etkinliliği ve Kalitesi, CEPEJ Çalışmaları No: 20, Ankara Açık Cezaevi Matbaası, Ankara.

Bahri Öztürk, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti (Hazırlık Soruşturması), D.E.Ü Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi No: 17, Ankara 1991.

Bahri Öztürk/Behiye Eker Kazanc/Sesim Soyer Güleç. Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2017.

Bahri Öztürk/Durmuş Tezcan/Mustafa Ruhan Erdem/Özge Sırma Gezer/Yasemin F. Saygılar Kırıt/Esra Alan Akcan/Efser Erden Tütüncü/Özdem Özaydın/ Derya Altınok Villemin/Mehmet Can Tok, Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku (Ders Kitabı), Bahri Öztürk (ed.), Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara 2018.

- Bahri Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.
- Bahri Öztürk/Durmuş Tezcan /Mustafa Ruhan Erdem/Özge Sırma Gezer /Yasemin F. Saygılar Kırt/ Esra Alan Akcan/Özlem Özaydın/Efser Erden Tütüncü/Derya Villemin Altınok/Mehmet Can Tok, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Bahri Öztürk (ed.), Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara 2018.
- Cengiz Bardak, Ceza Muhakemesinde Hazırlık Soruşturması, Yetkin Yayınları, Ankara 1996.
- Cumhur Şahin, Ceza Muhakemesi I, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara 2018.
- Cumhur Şahin/Neslihan Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku –II-, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara 2017.
- Cüneyd Altıparmak, 100 Başlıkta Soruşturma Evresi, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara 2018.
- David Canter, Suç Psikolojisi, Ali Dönmez, Işıl Çoklar Başer, Meltem Güler (çev.), İmge Kitabevi, Ankara 2011.
- Doğan Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2014.
- Doğan Gedik, Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2018.
- Durmuş Tezcan, Toplumun Mali Çıkarlarının Cezai Korunması ve Avrupa Savcılığı Hakkında Yeşil Kitap, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2003.
- Ekrem Çetintürk, Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2017.
- Ercan Seyhan, Temel Patlayıcı Bilgileri ile Patlama Sonrası Olay Yeri İncelemesi Patlama Zincirleri-Patlamanın Etkileri Delil Araştırma/Toplama Teknikleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010.

- Erdal Yerdelen/Mustafa Serdar Özbek/ Şeyda Altuntaş/Burak Boz/Dilek Özge Erdem/Berna Ayşen Yılmaz, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018.
- Erdem Özkara/Ataman Sivashlı, Olay Yeri İncelemesinde Adli Makamların Ve Avukatların Rolü, Hukuk Öğrencileri ve Uygulayıcıları için Adli Tıp, Erdem Özkara (ed.), Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2017.
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Suç ve Suçlu Profili (3-4), Yayın No: 210, Araştırma No: 26, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara 2004.
- Erik Svanidze, Kötü Muamelenin Etkili Soruşturulması Avrupa Normlarına Dayanan Kılavuz İlkeler, Epamat Basım Yayın, 2. Baskı, 2019.
- Evren Akbey, Etkin Soruşturmaya İlişkin Usul ve Esaslar Cumhuriyet Savcısı-Ceza Avukatı Uygulama Kitabı, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2018.
- Faruk Erem, Ceza Usulü Hukuku, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, 2. Baskı, Ankara 1968.
- Faruk Erem, Adalet Psikolojisi Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi Mahpusun Psikolojisi, 11. Baskı, Başkent Klişe Matbaacılık, Nevin Erem (Redaktör), Ankara 2003.
- Faruk Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2006.
- Fatih Aydın, Suçlu Profillemeye, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2011.
- Fatih Birtek, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında, Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2017.
- Füsun Sokullu Akıncı, Viktimoloji (Mağdurbilim), Beta Basım Yayın, 2. Baskı, İstanbul 2008.
- Gilles Dutertre, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Avrupa Konseyi Yayınları, 2003.

- Gianfranco Poggi, Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2009.
- Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, Yener Ünver (ed.), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2015.
- Feridun Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, Denizli 2005.
- Feridun Yenisey/Ayşe Nuhuğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2015.
- Feridun Yenisey/Ayşe Nuhuğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara 2017.
- Feridun Yenisey, Kolluk Hukuku, Beta Basım Yayım, 1. Baskı, İstanbul 2009.
- Halil Polat, Teori ve Uygulamada Cumhuriyet Savcısının El Kitabı, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2012.
- Hasan Sınar, İnternet ve Ceza Hukuku, Beta Basım Yayın, İstanbul 2001.
- Hasan Tahsin Gökcan/Mustafa Artuç, Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usulleri, Adalet Yayınevi, 4. Baskı, Ankara 2016.
- HSYK, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 18/10/2011 tarih ve 9 nolu Genelgesi, Ankara Açık Cezaevi Kurumu Matbaası, Ankara 2012.
- Hugo Grotius, Savaş ve Barış Hukuku, Seha L. Meray (çev.), Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011.
- Hüsni Aldemir, Adli-Önleme Arama ve Elkoyma, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2019.
- İlber Ortaylı, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Timaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008.

İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, Cumhuriyet Savcıları İçin Soruşturma Rehberi, Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul 2020.

Kayıhan İçel/Yener Ünver, Kitle Haberleşme Hukuku Basın Radyo-Televizyon Sinema-Video İnternet, Beta Basım Yayım, 8. Baskı, İstanbul 2009.

Korkut Kanadoğlu, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.

Julia Kozma/Eric Svanidze,/Osman Doğru/Seyfullah Çakmak/Ümit Naci Gündoğmuş/Sadi Çağdır/Gökhan Doruk, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği & Avrupa Konseyi Ortak Projesi, Etkili Soruşturma Eğitim Modülü, Matbam Ajans & Reklam & Tanıtım.

Marcel Lemonde, Türk Ceza Adalet Sistemi İhtiyaç Değerlendirme Raporu ve Eylem İçin Tavsiyeler, Türk Ceza Adalet Sisteminin Geliştirilmesi Avrupa ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi, Zeynep Güllü Aslıpek (çev.), Adalet Bakanlığı, Ankara 2015.

Mehmet Emin Artuk/Ahmet Gökçen/Ahmet Caner Yenidünya, Ceza Hukuku Özel Hükümler, Adalet Yayınevi, 15. Baskı, Ankara 2015.

Mehmet Tamöz/ Hüseyin Kocabey, Türk Hukukunda Telokomünikasyon Yoluyla Yapılan Önleme ve Adli Amaçlı İletişimin Denetlenmesi Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi Teknik Araçlarla İzleme, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2009.

Mike Kennedy/Simon Davis/Durmuş Tezcan/Balcı Murat, Türk Ceza Adaleti Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği & Avrupa Konseyi Ortak Projesi Yolsuzluk Suçları Eğitim Modülü, Matbam Ajans & Reklam & Tanıtım.

Murat Volkan Dülger, Bilişim Suçları ve İnternet İletişim Hukuku, Seçkin Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2018.

Mustafa Kaygısız, Adli Bilimler Suç Analizi, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2009.

- Mustafa Arslantürk, Cumhuriyet Savcının Soruşturma Temel Kitabı, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2018.
- Mustafa Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2017.
- Mustafa Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, Adalet Yayınevi, 4. Baskı, Ankara 2019.
- Mustafa Tören Yücel, Suç ve Ceza, Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı Yayını, Ankara 1986.
- Mustafa Tören Yücel, Kriminoloji, Afşar Matbaacılık, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara 2008.
- Mustafa Tören Yücel, Adalet Psikolojisi, Türkiye Adalet Akademisi, Ankara 2014.
- Mustafa Tören Yücel, M. T., Yargı Sistemi Üzerine Denemeler (*Überlegungen zu einem Justizsystem*), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- Muzaffer Yasin Aslan, Askeri Yargıda Savcılık, Adil Yayınevi, Ankara 1998.
- Namık Kemal Topçu, İngiliz Ceza Muhakemesinde Soruşturma Evresi, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018.
- Nevzat Toroslu, Metin Feyzioğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2012.
- Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, Beta Basım Yayım, 9. Baskı, İstanbul 2016.
- Nur Centel/Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Basım Yayın, 17. Baskı, İstanbul 2020.
- Nurullah Kunter, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, İstanbul 1970.

- Nurullah Kunter/Feridun Yenisey, Yakalama ve İfade Alma, Beta Basım Yayım, 1. Baskı, İstanbul 2000.
- Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Basım Yayım, 16. Baskı, İstanbul 2008.
- Olgun Değirmenci, “Ceza Muhakemesinde (Dijital) Delil, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2014.
- Osman Dolu, Suç Teorileri Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji, Global Politika ve Strateji, 5. Baskı, Ankara 2015.
- Serkan Cengiz/Fahrettin Demirağ/Teoman Ergül/Jeremy McBride/Durmuş Tezcan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları, Şen Matbaa, Ankara 2008.
- Seydi Kaymaz, Hasan Tahsin Gökcan, Uzlaşma ve Ön Ödeme Türk Ceza Kanunu ve Özel Kanunlardaki Uzlaşmaya ve Önödemeye Bağlı Suçlar, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2007.
- Selehattin Keyman, Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.
- Sibel İnceoğlu, Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4, MRK Baskı ve Tanıtım, Ankara 2018.
- Sulhi Dönmezer/Feridun Yenisey, Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği 1998, TESEV Yayınları 23, Acar Matbaacılık, İstanbul 2000.
- Şeref İba/Abbas Kılıç, Anayasa Yargısı Dersleri, Turhan Kitabevi, 3. Baskı, Ankara 2019.
- Şeref Ünal, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Tahir Taner, Ceza Muhakemeleri Usulü, Kenan Matbaası, İstanbul 1945.

- Tekin Akıllıoğlu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İç Tüzüğü Başvuru Bilgileri, İmaj Yayıncılık, Ankara 2002.
- Timur Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara 2015.
- Tuğçe Duygu Köksal, Kötü Muamele İddialarının Etkili Soruşturulması Yükümlülüğüne İlişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Kaynakçası, Avrupa Konseyi, 2019.
- Tülin Günşen İçli, Kriminoloji, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara 2016.
- Ulrich Sieber, İnternetteki Suçlar ve Suçun İnternette Takibi Global Bilgi Toplumundaki Yeni Gelişmelerin Işığında Hangi Önlemler Tavsiye Edilmektedir? 69. Alman Hukukçular Günü İçin Bilirkişi Raporu, Yener Ünver (ed.), Yener Ünver/Mustafa Temmuz Oğlakcıoğlu (çev.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014.
- Vehbi Kadri Kamer, Kriminoloji (Suç Sosyolojisi), Ankara Açık Cezaevi İşyurdu Müdürlüğü Matbaası, 1. Baskı, Ankara 2017.
- Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız/İlker Tepe, Tür Ceza Hukuku Özel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara 2016.
- Veli Özer Özbek /Koray Doğan/Pınar Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, 12. Baskı, Ankara 2019.
- Vesile Sonay Evik, Suça İştirakte Yardım Edenin Cezai Sorumluluğu, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2010.
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Yargıtay Ceza Daireleri Uygulamasında Sıklıkla Rastlanan Bozma Sebepleri (CMK-TCK-Özel Yasalar), Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu İş Yurdu Müdürlüğü Matbaası, Ankara 2018.
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Ceza Muhakemesinde Toplanması Gereken Deliller (TCK-Özel Yasalar), ARCS Dijital Ofset Matbaacılık, Ankara 2020.

Yener Ünver, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.

Yener Ünver, TCK'da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar İftira Suç Uydurma-Suç Üstlenme Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik İnfaz Kurumlarından Kaçma, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara 2019.

Yener Ünver, Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2019.

Yener Ünver/Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, 15. Baskı, C. III, Ankara 2019.

Yiğit Artukoğlu, İnceleme ve Soruşturma Rehberi Memurlar ve Diğer Kamu Görevlileri İçin, Gazi Kitabevi, Ankara 2018.

Yusuf Hakkı Doğan, Uygulamada ve Teoride Hazırlık Soruşturmasında Savunma (Savcılık, Polis ve Jandarmaca Göz Altına Alınan Sanığın Hakları, Avukatıyla Görüşmesi), Kazancı Kitap Ticaret, İstanbul 1994.

MAKALELER

Achim Brauneisen, “Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Savcılık ve Polis Arasındaki İlişkiler”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), Eser Olgun (çev.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, (s. 41-52).

Adem Sözüer, “Organize Suçlulukla İlgili Kovuşturma Yöntemleri (İletişimin Dinlenmesi)”, Legal Hukuk Dergisi, S. 10, İstanbul 2003, (s. 2495-2512).

Ahmet Gökçen, “Kolluğun Soruşturma Evresindeki Görev ve Yetkileri”, Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri, Burcu Ertem (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2006, (s. 73-75).

Ali Emrah Bozbayındır, “Önödeme ve Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi”, Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach’a Armağan, Feridun Yenisey, İzzet Özgenç, Ayşe

- Nuhoğlu, Adem Sözüer ve Faruk Turhan, (ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, (s. 877-907).
- Ali Güzel, “Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma” adlı Tebliğ, Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu, TBB Yayınları, Ankara 2006, (s. 249-274).
- Altan Heper, “İletişimin Denetlenmesinde Çeviri Yapılması ve Sorunları”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, (s. 228-242).
- Ali Karagülmez, “Savcılık Sisteminin Etkililiği ve Ceza Muhakemesi”, Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Etkililiği, Ahmet Taşkın (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2009, (s. 233-251).
- Ali Kemal Yıldız, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme”, İÜHFİM, C. LXV, S. 1, İstanbul 2007 (s. 127-174).
- Ali Rıza Çınar, “Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı Neden Kurulmalı, Bu Kurumun, Örgütlü Suçların Soruşturulmasında Önemi”, Adil Yargılanma Hakkı adlı kitapta (IGUL Global Hukuk Eğitimi Programları Direktörlüğü, Yayın No: 44, Nergis Yayınları) İstanbul 2004.
- Ali Rıza Çınar “Ceza Yargılamasında Yasayolunun Amacı ve Ayrımları”, Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach’a Armağan, Feridun Yenisey, İzzet Özgenc, Ayşe Nuhoğlu, Adem Sözüer ve Faruk Turhan, (ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, (s. 949-968).
- Ali Rıza Töngür, “Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumunun Yeniden Düzenlenmesi Gerekliliği Üzerine”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, Ocak 2018, (s. 27-49).
- Ahu Karakurt, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C. 22, S.: 82, Mayıs 2009, (s. 170-200).

- Ana Maria Andronic, M., “Romanya Ceza Usul Kanunu’nda Düzenlenen Tutuklama ve Arama Emri Prosedürünün Uygulamadaki Görünümü”, Prof. Dr. Hans Lilie’ye Armağan Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri, Yener Ünver (ed.), Onur Özcan (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2011, (s. 142-152).
- Annette Kubicki Marberth, “İnternet Sansürünün Başlangıcı: Erişim Sağlayıcılar Üzerinden Erişimin Engellenmesi, İnternet Hukuku, Yener Ünver (ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- Asiye Selcen Ataç, “Müdafiin Soruşturma Dosyasını İnceleme Yetkisi (CMK m. 153)”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, s. 96, (s. 93-108).
- Aysun Altunkaş, “Ceza Yargılamasında Şüphe Kavramı”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, (s. 75-92).
- Ayşe Nuhoğlu, “Beden Muayenesi”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. III, S. 2, (2006), Özel Sayı: Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, (s. 323-336).
- Bahri Öztürk, “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, TBB İHAUM Dizisi: 6, Ankara 2006, (150-160).
- Batuhan Hoşgöl, “Ceza Muhakemesinde Deliller Bakımından Etkin Soruşturma Yükümlülüğü”, Legal Hukuk Dergisi, C. 17, S. 196, 2019, (s. 1677-1713).
- Barbara Huber, “Savcılık Konum, İşlev, Denetleme”, Facultatis Decima Anniversaria Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 10.Yıl Armağanı, Marmara Üniversitesi Yayın No: 543, Hukuk Fakültesi Yayın No: 6, Nur Centel (çev.), İstanbul 1993, (s. 353-381).
- Barış Atladı, “Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Sanığın ya da Şüphelinin Beden Muayenesine İlişkin Tedbir Bakımından Savcılık ve Savcılık Yardımcı Personelinin Karar Alma Yetkisi”, Güncel Hukuk, Temmuz 2009/7-67, (s. 58-61).

Björn Gercke, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İletişimin Denetlenmesi: Ceza Muhakemesi Kanunu Prg. 110a vd.’nin Yeni İçeriğinin Etkisi”, Prof. Dr. Hans Lilie’ye Armağan Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri, Yener Ünver (ed.), Pınar Bacaksız (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2011, (s. 167-175).

Björn Gercke., “Avukat Bürolarının Aranması”, Prof. Dr. Hans Lilie’ye Armağan Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri, Yener Ünver (ed.), Hakan Hakeri (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2011, (s. 153-158).

Björn Gercke, “Sınıraşan Aramaların Hukuka Uygunluğu- Ceza Muhakemesi Açısından Yurtdışında Depolanmış Verilere Ulaşım”, Prof. Dr. Hans Lilie’ye Armağan Ceza Muhakemesi Önlemleri ve Özellikle Gizli Araştırma Önlemleri, Yener Ünver (ed.), Pınar Bacaksız (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2011, (s. 125-130).

Bilal Çalışkan, “İnsan Hakları Soruşturmalarda Cumhuriyet Savcılarımızın Dikkat Edecekleri Hususlar ve Hak Arama Hakkı”, Adalet Dergisi, S. 16, Temmuz 2003, (s. 1-38).

Birsen Elmas, “Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi”, TAAD, S. 28, Ekim 2016, (s. 207-243).

Buket Abanoz, Kamusal Alanda Kameralı Gözetlemenin Suçun Önlenmesindeki Etkisi ve Elde Edilen Delillerin Hukuka Uygunluğu Sorunu, Onikilevha Yayınları, İstanbul 2018

Burak Bilge, “AİHM İçtihatları Bağlamında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 2, 2014, s. 372, (367-406).

Bülent Dalkıran, “Sulh Ceza Hakimliklerinin Yapısı ve Görevleri”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, (s.111-120).

- Candide Şentürk, “Ceza Muhakemesinde İfade ve Sorgu”, Ceza Hukuku Dergisi, S. 19, Y. 7, 2012, (s. 173-233).
- Cengiz Apaydın, “Ceza Hukuku Sisteminde Savcı ve Kolluk Arasındaki İlişki”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, (s. 53-85).
- Cengiz Ozan Örs, “Avukat Hakkında Arama ve Elkoyma”, TBB Dergisi, Ankara, 2016, (s. 103-145).
- Cumhur Şahin, “Sorgu Müessesine İlişkin Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Değişikliklerinin Genel Bir Değerlendirilmesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1995, (s. 79-92).
- Cumhur Şahin, “Soruşturma Evresinde Cumhuriyet Savcısı ve Kolluk İlişkileri”, Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri, Burcu Ertem (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2006, (s. 69-75).
- Çetin Akkaya, “Suçların İçtimai Bağlamında Fiil Tekliği”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 13, Ankara 2019, (1-38).
- Durmuş Tezcan, “AİHM Kararları Işığında Ceza Muhakemesi Kanununda Yakalama, Zorla Getirme, Arama ve Elkoyma”, Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, Türk Ceza Hukuku Derneği, İstanbul 2009, (s. 108-120).
- Duygun Yarsuvat, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanuna Aykırı Elde Edilen Delillerin Geçerliliği”, Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, Türk Ceza Hukuku Derneği, İstanbul 2009, (s. 306-328).
- Duygun Yarsuvat, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukuna Hakim İlkeler: İtham Sistemi mi Tahkik Sistemi mi?”, Prof. Dr. Köksal Bayraktar’a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Beta Basım Yayım Dağıtım, C. 1, İstanbul 2010, (s.382-384).

Ebru Cansu Karakuş, “Uluslararası Adli Yardımlaşma Taleplerinin Yerine Getirilmesinde Hazır Bulunma Yolu İle İfade Alma Görüntülü ve Sesli İletişim Tekniği İle İfade Alma”, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu, Dış İlişkiler Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara 2020, (s. 187-198).

Ekrem Çetintürk, “Cumhuriyet Savcısının Statüsünün ve Savcılık Teşkilatının Kurumsal Yapısının, Savcılık Faaliyetinin Etkinliğine ve Kalitesine Etkisi”, Ceza Hukuku Dergisi, S. 29, 2015, (s. 127-204).

Ekrem Çetintürk, “Farklı Neviden Fikri İçtimanın Ceza Adaletine Zarar veren Sonuçlarına İlişkin Değerlendirmeler”, Yargıtay Dergisi, C. 45, S. 1, 2019, (231-278).

Elif Gül Yılmazlar, E., “Cumhuriyet Savcısının Konumlanışının Silahların Eşitliği Prensibine Aykırılığı”, TBB Yayınları, Ankara 2014, (s. 39-59).

Emin Canacankatan, “Kaçakçılıkla Mücadelede Yeni Kanundaki Yaklaşımlar”, Suç ve Ceza Hukuku Dergisi, S. 2, Nisan 2008, (s. 184-192).

Erkut Güçlü Kahraman, Kahraman, E. G., “Cumhuriyet Savcısının Asliye Ceza Mahkemelerindeki Duruşmalara Katılmamasının Ceza Muhakemesi Sistematiği ve Adil Yargılanma Hakkı Açısından İncelenmesi”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 11, S. 30, 2016, (s. 207-226).

Erkut Güçlü Kahraman, “Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, 2014 (s. 123-150).

Ersan Şen /Hüsnü Sefa Eryıldız, Elkoyma, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2017.

Ersan Şen/Nilüfer Yenice, “Yargıtay Kararları Işığında ‘Elkoymada Mağdura İade ve Tazminat’”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 13, S. 138, Şubat 2018, (s. 96-107).

- Frank Saliger, “Alman Ceza Muhakemesi Hukukuna Göre Telekomünikasyonun Denetlenmesi”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), Murat Ceyhan (çev.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, (s. 131-145).
- Feridun Yenisey, “Adalet ve Kolluk İlişkilerinin Ceza Muhakemesi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri, Burcu Ertem (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2006, (s. 27-39).
- Feridun Yenisey, “Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi”, Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, Türk Ceza Hukuku Derneği, İstanbul 2009, (s. 232-251).
- Feridun Yenisey, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanda ve Nefeste Alkol Yoğunluğunun Belirlenmesi”, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 6, Prof. Dr. Öztekin TOSUN’a Armağan Trafik ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (Yayına Hazırlayan), Seçkin Yayınevi, Ankara 2006, (s. 13-26).
- Füsun Sokullu Akıncı, “Organize Suçların Kriminolojik Yapısı ve Türkiye’deki Boyutları”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, Avrupa Birliğine Uyum Süreci Bağlamında Organize Suçlulukla Mücadele Panel 05 Ekim 2001 Bildiriler ve Tartışmalar, Yener Ünver (Yayına hazırlayan), Beta Basım Yayım, İstanbul 2002, (s. 12).
- Gerhard Dannecker, “Ceza Hukukunun Avrupalılaşması Sürecinin İsviçre Bakımından Anlamı –Sınır Aşan Suçlulukla Mücadele Hususunda İsviçre ve Avrupa Birliği Arasındaki İlişkiler-”, Suç Politikası, Seçkin Yayıncılık, Yener Ünver (Yayına Hazırlayan), Mehmet Cemil Ozansü (çev.), Ankara 2006, (s. 415-421).
- Genaro, David Gongora Pimentel, “Amparo Ne İçindir?”, Anayasa Yargısı Dergisi, S. 26, 2009, (s. 163-282).
- Gülşah Güven, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı Işığında Kamu Görevlileri Tarafından Gerçekleştirilen Yaşam Hakkı İhlallerinde Etkin Soruşturma Yükümlülüğü Sorunsalı”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 88, S. 2014/5, Eylül-Ekim 2014, (s. 364-377).

Gülsün Ayhan Aygörmez Uğurlubay/Nuran Haydar/Mehmet Korkmaz, “Serî Muhakeme Usûlüne İlişkin Sorunlar”, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019/2, (s. 255-306).

Hans-Heiner Kühne, “Avukat Telefonlarının Dinlenmesi”, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Hakan Hakeri (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, (s. 99-108).

Hans-Heiner Kühne, “Yargı ve Medya Savcılıkların ve Ceza Mahkemelerinin Kamu Çalışması”, Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs 2010-4 Haziran 2010, Adem Sözüer (ed.), Ahmet Mithat Güneş ve Özdem Özaydın (çev.), XII Levha Yayıncılık, C. 1, 1. Baskı, İstanbul 2013, (s. 15-23).

Hans-Hainer Kühne/Susan Nash, “Devletin Hazırlık Soruşturması Faaliyeti ve Adil Yargılanma (AİHM Kararı Değerlendirmesi)”, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Yener Ünver (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, (s. 79-85).

Hans-Meyer Ladewig, “Adil Yargılanma Hakkı-I”, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Özlem Yenerer Çakmut (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, (s. 245-264).

Hans-Meyer Ladewig, “Adil Yargılanma Hakkı-II”, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Hakan Hakeri (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, (s. 87-98).

Hamide Zafer, “Türk Ceza Adalet Sisteminde Savcılığın Hukuki Statüsü”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2015 (s. 1-26).

Hamide Zafer, “6526 Sayılı Kanun’un Soruşturma Evresinin Yargı Makamına İlişkin Düzenlemelerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, (s.17-25).

- Handan Yokuş Sevük, , “Postada Elkoyma ve Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi”, TBB Dergisi, S. 69, Ankara 2007, (s. 97-124).
- Hasan Dursun, Türkiye'de Çıkar Amaçlı Organize Suç ve Bu Suça Karşı Özellikle Güvenlik Bağlamında Alınması Gereken Önlemler, Ankara Barosu Dergisi, S. 2, Ankara 2008, (s. 105-122).
- Heinz Schöch, “Mağdurun Korunması-Ceza Usul Hukuku Reformu Düşüncelerinin Sınanması”, Suç Politikası, Seçkin Yayıncılık, Yener Ünver (Yayına Hazırlayan), Ayşe Nuhoglu (çev.), Ankara 2006, (s. 117-132).
- Hayri Keser, “Türk Hukukunda Cumhurbaşkanının Kanunları Denetleme Yetkisi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1-2, 2003, (139-163).
- İbrahim Kılıçaslan, “AİHM Kararları Işığında Etkin Soruşturma 4483 Sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun Açısından Bir Değerlendirme”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 12, S. 132, Ağustos 2017, (s. 100-104).
- İbrahim Şahbaz “Koruma Tedbiri Olarak İletişimin Denetlenmesi”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, (s. 27-73).
- İsa Başbüyük, “İletişim Sırasında Elde Edilen Gizli Ses Kayıtlarının Ceza Muhakemesinde Delil Olarak Kabul Edilebilirliği Sorunu”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, , C. 19, S. 1, İzmir 2017, (s. 161-204).
- İsmail Güneş, “Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi”, YÜHFD, C. III, S. 2, (2006), Özel Sayı: Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, s. 431 (s. 425-433).
- İsmail Dursun, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Taşınmazlara, Hak ve Alacaklara Elkoyma (Seizure of Immovable Property, Rights and Credits in Criminal Procedure Law), Mehmet Akif Aydın’a Armanağan, (s. 535-558).
- İsmail Özgür Can, “Ölüm Nedeni ve Ölüm Orjini Araştırılmasında Postmortem Yöntemler ve Adli Otopsinin Değeri”, Hukuk Öğrencileri ve Uygulayıcıları için

- Adli Tıp, Erdem Özkara (ed.), Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2017, (s. 303-311).
- İsmail Özgür Can/Gökçe Karaman, “Adli Otopsi Ve İlgili Yasal Düzenlemeler”, Hukuk Öğrencileri ve Uygulayıcıları için Adli Tıp, Erdem Özkara (ed.), Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2017, (s. 313-330).
- İzzet Özgenç, “Ceza Muhakemesi Kanunda Adli Kolluk Kavramı”, Avrupa’da ve Türkiye’de Kolluk-Adalet İlişkileri, Burcu Ertem (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2006, (s. 77-80).
- Jan C. Schuhr, “Kusturucu Madde Kullanmak İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Bir Muameledir”, Prof. Dr. Veli Özer Özbek’e Armağan Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat, Yener Ünver (ed.), Alexandra Deniz Üner (çev.), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2014, (s. 163-172).
- Jorge Costa, “Yargıda Etkililiği Artırmada En İyi Uygulamalar”, Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Etkililiği, Ahmet Taşkın (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2009, (177-183).
- Kai Ambos, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılanma Hakları-Silahların Eşitliği, Çelişmeli Önsoruşturma ve AIHS m. 6-”, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Yener Ünver (çev.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, (s. 15-64).
- Kamuran Kaya, “Soruşturma Yöntemi Olarak Daimi Arama Kararı ve Hukuki Niteliği”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 8, Aralık 2016, (s. 239-267).
- Kayıhan İçel, “Sunuş Konuşması”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, Avrupa Birliğine Uyum Süreci Bağlamında Organize Suçlulukla Mücadele Panel 05 Ekim 2001 Bildiriler ve Tartışmalar, Yener Ünver (Yayına hazırlayan), Beta Basım Yayım, İstanbul 2002, (s. 10).

- Kayıhan İçel, “Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkeleri” Işığında “Savcıcıyı Ret Sorunu”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 14, 2008, (s. 25-33).
- Köksal Bayraktar, “Yargı ve Medya İlişkileri; Batı Deneyimleri, Türkiye’deki Durum, Mevzuat Eksiklikleri ve Hukuk Devleti”, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, Ankara Barosu, Ankara 2000, (s. 193-211).
- Leonhard Pleuger, “Vücut Kameraları-Polis İcra Hizmetlerinin Anayasaya Uygun Bir Şekilde Kullanılmasının Ön Koşulları”, Zehra Başer Doğan (ev.), Hukuk Köprüsü Dergisi, S. 13, 2007, (s. 29-36).
- Köksal Bayraktar, “Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi”, Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, Türk Ceza Hukuku Derneği, İstanbul 2009, (s. 85-107).
- Lütfi Çiçek, “İfade Sürecinde Uluslararası Kriminal polis Teşkilatının (INTEPOL) Rolü ve Uluslararası Yakalama Kararlarının Yerine Getirilmesi”, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu, Dış İlişkiler Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara 2020, (s. 93-99).
- Mahmut Koca, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 1, S: 2, Aralık 2006, (s. 207-225).
- Fabri, M., “Criminal Procedure And Public Prosecution Reform In Italy: A Flash Back”, International Journal For Court Administration, 2008, (s. 3-15).
- Mehmet Arıcan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İfade Alma ve Sorgu”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1, C. 17, 2009, (s. 43-66).
- M. Bedri Eryılmaz, “Ceza Muhakemesi Kanunu ve Adli Kolluk Amirleri, Sorumluları ve Görevlilerinin Belirlenmesi”, Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2007, (s. 110-119),

- Mehmet Deverim Topses, “Mükerrer Suçluların Sosyo-Kültürel Özellikleri Çanakkale E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 18, Ankara 2017, s. 257-287.
- Murat Volkan Dülger, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Gäfgen Kararı Bağlamında Ceza Muhakemesinde İşkence Tehdidi ile Elde Edilen Delillerin Kullanımı Sorunu”, TBB Dergisi, 11, 2014, (s. 325-410).
- Nur Centel, “Adil Yargılanma Hakkı ve Savcının Tarafsızlığı”, Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı, Köksal Bayraktar (ed.), İstanbul 2004, (s. 199-210).
- Nur Centel, “Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma” adlı Tebliğ, Bir Adli Organ Olarak Savcılık Sempozyumu, TBB Yayınları, Ankara 2006, (s. 191-192).
- Nur Centel, “Adil Yargılanma Hakkı ve Savcının Tarafsızlığının Güvencelenmesi”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, (s. 87-113).
- Nur Centel/Hamide Zafer, “Ceza Soruşturması ile Kovuşturması Evrelerinde Uygulanan Yayın Yasağı Kararlarının Hukuki Dayanağı”, Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach’a Armağan, Feridun Yenisey, İzzet Özgenç, Ayşe Nuhoğlu, Adem Sözüer ve Faruk Turhan (ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, (s. 929-948).
- Osman Değer, “Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı’nın Bosna Hersek v. Sırbistan-Karadağ Kararı”, Uluslararası İlişkiler, C. 6, S. 22 (s. 61-95).
- Ömer Ömeroğlu, “Ceza Muhakemesinde Şüpheli ve Sanığın Fizik Kimlik Tespiti”, TBBD, S. 15, Kasım-Aralık 2014, (s. 61-102).
- Özge Sırma Gezer, “Hukuka Aykırı Delillerin Türk Ceza Muhakemesi Kapsamında Değerlendirilmesi”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, 2017, (s. 189-201).

Pınar Bacaksız/Veli Özer Özbek, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama”, Ceza Hukuku Dergisi, C: 1, S: 1, Eylül 2006, (s. 145-206).

Renzo Orlandi, “Telekomünikasyon Yoluyla İletişimin Önleme ve Adli Amaçlı Denetlenmesi-Özel Hayatın Gizli Alanı, Teknik Araçlarla İzleme, Online Arama ve Kendi Kişisel Bilgileri Üzerinde Karar Verebilme Hakkı”, Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs 2010-4 Haziran 2010, Adem Sözüer (ed.), Ali Kemal Yıldız (çev.), XII Levha Yayıncılık, C. 1, 1. Baskı, İstanbul 2013, (s. 139-148).

Rezan Epözdemir., “İddianamenin İadesi”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 13, S. 138, (Şubat 2018), (s. 14-26).

Sabih Kanadoğlu, “Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı Kurulmalıdır”, <http://www.abchukuk.com/makale/makale12.html>

Sabih Kanadoğlu, “Bir Adli Organ Olarak Savcılık”, Sempozyum, TBB Yayınları: 110, TBB İHAUM Dizisi: 6, (s. 161-164).

Serkan Meraklı, , “İfade Alma-Sorgu Kuralları ve Bu Kurallara Aykırılık Halinde Elde Edilen Beyanların Hukuki Değeri”, Prof. Dr. Feridun Yenisey’e Armağan, Beta Basım Yayım, C. 1, İstanbul 2014, (s. 1549-1632).

Serkan Meraklı, “İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, Özel S., 2013, (s. 1595-1652).

Sesim Güleç Soyer, “Ceza Muhakemesi Kanununda Muhakemenin Hızlandırılması Amacıyla Getirilen Bazı Yenilikler”, Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs 2010-4 Haziran 2010, Adem Sözüer (ed.), XII Levha Yayıncılık, C. 2, 1. Baskı, İstanbul 2013, (s. 2215-2229).

Sesim Güleç Soyer, , “Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerine Etkisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 2013, 2014, (s. 1393-1464),

- Selman Dursun, “İfade Amacıyla Geçici Tutuklama ve Diğer Koruma Tedbirleri”, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Sempozyumu, Dış İlişkiler Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara 2020, (s. 65-79).
- Sibel İnceoğlu, “Etkili Başvuru Hakkı”, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Anaya Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Sibel İnceoğlu (edt.), Şen Matbaa, 1. Baskı, Ankara 2013, (s. 439-457).
- Sibel İnceoğlu, “Adil Yargılanma Hakkı”, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Anaya Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Sibel İnceoğlu (edt.), Şen Matbaa, 1. Baskı, Ankara 2013 (s. 209-286).
- Timur Demirbaş, “İfade Alma ve Sorgu”, Mukayeseli Hukukta Arama, İfade Alma ve Hukuka Aykırı Deliller, Feridun Yenisey/Neylan Ziyalar/Olcay Bağcı/Mine Özaşçılar (ed.), Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, (s. 30-33).
- Thomas Weigend, “Farklı Bir Ad Altında Hakimlik mi? Savcının Rolüne İlişkin Karşılaştırmalı Yaklaşımlar”, Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs 2010-4 Haziran 2010, Adem Sözüer (ed.), Öznur Sevdiren (çev.), XII Levha Yayıncılık, C. 1, 1. Baskı, İstanbul 2013, (s. 73-90).
- Thomas Giegerich, T, “Yargının Bağımsızlığı-Kavramsal Çerçeve, Tarihsel Gelişim, Tarafsızlıkla İlişkisi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”, Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Etkililiği, Ahmet Taşkın (ed.), Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara 2009, (s. 21-53).
- Tuğrul Katoğlu, “Sulh Ceza Hakimlikleri ve Ceza Muhakemesinde Sistemliliğe Doğru”, Ceza Yargılama Hukukunda Son Gelişmeler Sempozyumu, Seçkin Yayıncılık, Süheyl Donay/Aysun Altunkaş (ed.), Ankara 2016, (s. 129-135).
- Turan Yıldırım/Serap Helvacı, “Yargı Faaliyetinden Doğan Sorumluluk (Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi’nin 1998/9027 Esas, 1999/1342 Karar sayılı; 22.2.1999 tarihli kararı.)”, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan, Beta Yayın Dağıtım, 1. Baskı, C. 1, İstanbul, 2001, (s. 464-478).

- Tülay Yüksel Kitapçioğlu, “Arama Kararının Hukuka Aykırı Şekilde İcrasından Elde Edilen Delilin Hükme Esas Alınması Sorunu Üzerine Karar İncelemesi”, İstanbul Hukuk Mecmuası, S. 76 (1), 2018, (s. 109-131).
- Urs Kindhäuser, , “Ceza Muhakemesinin Basın Yayın Yoluyla İhlali (Yayın Yoluyla Soruşturmanın Gizliliğinin, Masumiyet Karinesinin İhlali ve Muhakemeyi Etkileme”, Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi, 26 Mayıs 2010-4 Haziran 2010, Adem Sözüer (ed.), Serdar Talas (çev.), XII Levha Yayıncılık, C. 1, 1. Baskı, İstanbul 2013, (s. 39-51).
- Veli Özer Özbek, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik”, Halûk Konuralp Anısına Armağın Gedächtnisschrift für Halûk Konuralp Essays in Honor of Halûk Konuralp Mélanges en l’honneur de Halûk Konuralp , C. 2, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009 (s. 1129-1154).
- Veli Özer Özbek, “MOBESE Sisteminin Türk Hukukundaki Yeri”, Prof. Dr. Feridun Yenisey’e Armağın, Beta Basım Yayın, C. I, İstanbul 2014, (s. 1003-1020).
- Veli Özer Özbek, “Türk Hukukunda İletişimin Adli/İdari Amaçla Denetlenmesi ve Uygulamadaki Sorunlar”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular, Nur Centel (ed.), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, (s. 147-225).
- Vesile Sonay Evik, “Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Yener Ünver (ed.), Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2004, (s. 283-308).
- Yaprak Öntan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yer Gösterme İşlemi”, AÜFHD, C. 62, S. 4, Ankara, 2013, (s. 1087-1103).
- Yavuz Öztürk, “Uygulayıcı Gözüyle Uzlaşma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Feridun Yenisey (Yayına Hazırlayan), Arıkan Basım Yayım, Dağıtım, Denizli 2005, (s. 164-179).
- Yener Ünver, “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, Ceza Hukuku Dergisi, C. 1, S: 2, Aralık 2006, (s. 103-205).

- Yener Ünver, “Köpeklerin Koku Alma Duyuları ve Buna Dayalı Tepkilerinin İspat Araç ve Yöntemi Bağlamında Yargılama Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, Adli Koku, Yener Ünver ve İ. Hamit Hancı (ed.), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2017, (s. 167-185).
- Yener Ünver, “Türk Yargı Organlarının Konuyla İlgili Kararları”, Adli Koku, Yener Ünver ve İ. Hamit Hancı (ed.), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2017, (s. 187-201).
- Yetkin Ergün, “Myanmar Aleyhine Açılan Soykırım Davasında Uluslararası Adalet Divanının Tedbir Kararı”, Uluslararası Hukuk Bülteni, Adalet Bakanlığı Dışilişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ocak 2020, (s. 20-25).
- Yusuf Solmaz Balo /Ekrem Çetintürk, “Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 1-2, 2013, (s. 1243-1292).
- Yusuf Yaşar, /İsmail Dursun, İ., “Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve Elkoyma Koruma Tedbiri”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 19, S. 3, (s. 3-34).
- Yusuf Ziya Polater, “Askeri Yargıda Savcılık Kurumu ve Askeri Savcılarının Bağımsızlığı”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 6, Aralık 2015, (s. 431-461).
- Zahir Kızmaz, “Mükerrer Suçlulukla İntili Değişkenler”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 17, S., 2, Elazığ 2007, (227-249).
- Zehra Başer Doğan, “Türk ve Alman Ceza Muhakemesinde Şüpheli veya Sanığın Vücudundan Kan Örneği Alınmasına İlişkin Karar”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2, Temmuz 2017, (s. 273-303).
- Z. Özen İnci Uslu, “Cumhuriyet Savcısı, Meşru Savunma Koşullarının Mevcut Olduğu Gereğiyle Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Verebilir mi?”, Terazi Hukuk Dergisi, S. 71, C. 7, 2012, (s. 58-62).

YÜKSEK LİSANS TEZLERİ:

Ali Deveci, Yaşama Hakkı ve İşkence Yasağı İhlallerinde Etkin Soruşturma Yapma Yükümlülüğü, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı, Kayseri 2014, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Ali Kemal Yıldız, A. K. , Ceza Muhakemesinde Sanığın Sorgusu, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 1992, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Alpaslan Şirin, , 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunda İddianamenin İadesi Kurumu, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2016, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Ahmet Sezer, Öğreti ve Uygulamada Uzlaşma, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.

Ayfer Kaplan Ataman, Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Gizli Tanık, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İnsan Hakları Hukuku Programı, İzmir 2019, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Buket Kabataş Yılmaz, Türk Hukukunda Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi Tedbiri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2019, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Batuhan Hoşgöl, Etkin Soruşturma Yükümlülüğü, Gazi Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kanu Hukuku Anabilim Dalı, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Bilim Dalı, Ankara 2019.

Burcu Ertem, Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara 2007, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Cengiz Topel Çiftçioğlu, Cumhuriyet Savcısının Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı ve Kararın Denetimi, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2017.

- Cem Şenol, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü (CMK M. 172/3), XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2013.
- Ebru Gümüşel Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2007, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Elif Er, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararlarında Gizli Tanıklık, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İzmir 2016, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Fulya Eroğlu, Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma Suretiyle Elde Edilen Delillerin İspat Değeri, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul 2009, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Fevzi Öz, Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Türk Ceza Kanunda Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu (TCK 134), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Isparta 2019, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Gizem Dursun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İşkence Yasağı ve İşkenceyi Etkili Bir Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2018.
- Gökhan Bozkurt, Ceza Yargısında İletişime Tedbir Uygulanması, Bilge Yayınevi, Ankara 2013.
- Mahmut Sevindi, M., Türk Hukukunda Adli Amaçlı İletişimin Denetlenmesi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2019, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Melike Ezgi Yetimoğlu, Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Gizli Tanıklık, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2014, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Mustafa Deren Özkol Ceza Muhakemesinde İddianamenin İadesi Kurumu, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya 2019, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Rıdvan Dalmış, Güvenlik Güçlerinin Faili Olduğu Yaşam Hakkı İhlallerinde Etkili Soruşturma Yükümlülüğü, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İnsan Hakları Hukuku Bilim Dalı, İstanbul 2015, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Seçil Şahin, Ceza Muhakemesinde Teknik Araçlarla İzleme, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2018, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Uğur Ersoy, Ceza Muhakemesi Hukukunda Şirket Yönetimine Kayyım Tayini, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009.

DOKTORA TEZLERİ:

Ahmet Gökçen, Ceza Muhakemesinde Basit Elkoyma ve Postada Elkoyma (Özellikle Telefonların Gizlice Denetlenmesi), Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, No: 49, Ankara 1994.

Ali Kemal Yıldız , Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi, s. 199-205, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul 2002, yayınlanmamış doktora tezi.

Ali Rıza Çam, Savcılık ile Kolluk Arasındaki Adli İşlemlerde Bilişim Teknolojilerinin Kullanımının Ceza Soruşturma Sürecine Etkisinin Mukayeseli İncelenmesi, Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Ankara 2015, yayınlanmamış doktora tezi.

Coşkun Koç, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. Maddesi (Kişi Özgürlük Ve Güvenliği) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Yakalama ve Gözaltına Alma, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Uluslararası Ticaret Hukuku ve Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul 2016, yayınlanmamış doktora tezi.

Cumhur Şahin, Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması, Yetkin Yayınları, Ankara 1994.

Hakan Kızıllarslan, Ceza Muhakemesi Adli Tıp ve Adli Bilimlerde Vücutun Muayenesi ve Örnek Alma (doktrin ve uygulama), Kızıllarslan Serisi: 1, Ankara, 2007.

Hüseyin Şık, Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu, Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, , Diyarbakır 2018.

Mehmet Tezcan, Adli Kontrol, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı), Ankara 2012, yayınlanmamış doktora tezi.

Mert Gümüşay, Türk Hukukunda Adli ve Önleme Amaçlı Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, yayınlanmamış doktora tezi.

Metin Feyzioğlu, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, US-A Yayıncılık, Yayın No: 1, Ankara 1996.

Mustafa Ruhan Erdem, Ceza Muhakemesinde, Organize Suçlulukla Mücadelede Gizli Soruşturma Tedbirleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2001.

Nurcan Gündüz, Ceza Muhakemesinde Savcılık, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara 2016, yayınlanmamış doktora tezi.

Seydi Kaymaz, Ceza Muhakemesinde Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009.

Seyfi Bulduk, Ceza Muhakemesinde Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Adli ve Önleme Amaçlı Olarak Denetlenmesi, Adalet Yayınevi, Ankara 2015.

Timuçin Köprülü, Uluslararası ve Ulusal Ceza Hukukunda Soykırım Suçu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara 2008, yayınlanmamış doktora tezi.

AYM KARARLARI

AYM, Ahmet Dağcı Başvurusu, 26/03/2013, Başvuru no. 2012/260.

AYM, Bayram Gök Başvurusu, 26/03/2013, Başvuru no. 2012/946.

AYM, Dursun Çiçek Başvurusu, 16/07/2014, Başvuru no. 2012/1108.

AYM, Edip Elma ve Diğerleri Başvurusu, 18/04/2019, Başvuru no. 2014/14826.

AYM, Fahriye Erkek ve Diğerleri Başvurusu, 16/09/2015, Başvuru no. 2013/4668.

AYM, F.E ve Diğerleri Başvurusu, 23/01/2019, Başvuru no. 2014/15586.

AYM, Feride Kaya Başvurusu, 20/01/2016, Başvuru no. 2013/2365.

AYM, Filiz Aka Başvurusu, 10/06/2015, Başvuru no. 2012/8365.

AYM, Gülli Dağhan ve Mehmet Nesih Dağhan Başvurusu, 24/03/2016, Başvuru no. 2013/1951.

AYM, Günay Dağ ve diğerleri Başvurusu, 07/01/2016, Başvuru no. 2013/2849.

AYM, Hacı Ahmet Yaşartürk -Nurdane Yaşartürk başvurusu, 04/04/2019, Başvuru no. 2014/850.

AYM, Hüseyin Çaruş, 06/10/2015, Başvuru no. 2013/7812.

AYM, Jakop Gabriel Başvurusu, 15/04/2015, Başvuru no. 2013/2392.

AYM, Mehmet Güneş Başvurusu, 11/12/2018, Başvuru no. 2015/16417.

AYM, Mehmet Kaya ve Diğerleri Başvurusu, 20/05/2015, Başvuru no. 2013/6979.

AYM, Murat Narman Başvurusu, 02/07/2013, Başvuru no. 2012/1137.

AYM, Rahil Dink ve Diğerleri Başvurusu, 17/07/2014, Başvuru no. 2012/848.

AYM, Sertaç Kılıçarslan Başvurusu, 18/02/2016, Başvuru no. 2013/7090.

AYM, Taner Kurban Başvurusu, 07/11/2013, Başvuru no. 2013/1582.

AYM, Yaşar Yılmaz Başvurusu, 19/11/2014, Başvuru no. 2013/6183.

AİHM KARARLARI

AİHM, A.K. ve V.K./Türkiye, 30/11/2004, Başvuru no. 38418/97.

AİHM, Abdulfafur Batmaz/Türkiye, 24/05/2016, Başvuru no. 44023/09.

AİHM, Akdivar/Türkiye, 16/09/1996, Başvuru no. 21893/93.

AİHM, Aksoy/Türkiye, 18/12/1996, Başvuru no. 21987/93.

AİHM, Aydın Çetinkaya/Türkiye, 02/02/2016, Başvuru no. 2082/05.

AİHM, Aydın/Türkiye, 24/05/2005, Başvuru no. 25660/94.

AİHM, Başbilen/Türkiye, 26/04/2016, Başvuru no. 35872/08.

AİHM, Durmaz/Türkiye, 13/11/2014, Başvuru no. 3621/07.

AİHM, Erol Arıkan/Türkiye, 20/11/2012, Başvuru no. 19262/09

AİHM, Camenzind/İsviçre, 16/12/1997, Başvuru no. 213537939.

AİHM, Capeau/Belçika, 13/01/2005, Başvuru no. 42914/98.

AİHM, Cerf/Türkiye, 03/05/2016, Başvuru no. 12938/07.

AİHM, Gäfgen/Almanya, 01/06/2010, Başvuru no. 22978/05.

AİHM, Erol Arıkan/Türkiye, 20/11/2012, Başvuru no. 19262/09,

AİHM, Indelicado/İtalya, 18/10/2001, Başvuru no. 31143/96.

AİHM, İrfan Güzel/Türkiye, 07/02/2017, Başvuru no. 35285/08.

AİHM, İzci/Türkiye, 23/07/2013, Başvuru no. 42606/05.

AİHM, Jalloh/Almanya, 11/07/2006, Başvuru no. 54810/00.

AİHM, Kaya/Türkiye, 28/03/2000, Başvuru no. 22535/93.

AİHM, Khan/Birleşik Krallık, Başvuru no. 353394/97.

AİHM, Klass ve Diğerleri/Almanya, 06/09/1978, Başvuru no. 5029/71.

AİHM, Kopp/İsviçre, 25/03/1998, Başvuru no. 23224/94.

AİHM, Kostovski/Hollanda, 20/11/1989.

AİHM, Kurt/Türkiye, 25/05/1998, Başvuru no. 15/1997/799/1002.

AİHM, Maiorano ve Diğerleri/İtalya, 15/12/2009, Başvuru no. 28634/06.

AİHM, Magnitskiy ve Diğerleri/Rusya, 27/08/2019, Başvuru no. 32631/09, 53799/12.

AİHM, Metzger/Almanya, 31/05/2001, Başvuru no. 37591/97.

AİHM, Mc Cann/Birleşik Krallık, 27/09/1995, Başvuru no. 18984/91.

AİHM, M.C./Bulgaristan, 04/12/2003, Başvuru no. 39272/98.

AİHM, Muhacır Çiçek ve Diğerleri/Türkiye, 02/02/2016, Başvuru no. 41465/09.

AİHM, Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin/Ukrayna, 24/09/2010, Başvuru no. 1727/04.

AİHM, Öneriyıldız/Türkiye, 18/01/2000, Başvuru no. 48939/99.

AİHM, Örs ve Diğerleri/Türkiye, 20/06/2006, Başvuru no. 46213/99.

AİHM, Perez/Fransa, 12/02/2004, Başvuru no. 47287/99.

AİHM, P.S/Almanya, 20/12/2001, Başvuru no. 33900/96.

AİHM, Sigalas/Yunanistan, 22/09/2005, Başvuru no. 19754/02.

AİHM, Tanlı/Türkiye, 10/04/2001, Başvuru no. 26129/95.

AİHM, Tanrıkulu/Türkiye, 08/07/1999, Başvuru no. 23763/94.

AİHM, Tekin/Türkiye, 09/06/1998, Başvuru no. 22496/93.

AİHM, Timurtaş/Türkiye, 13/06/2000, Başvuru no. 23531/94.

AİHM, Vazagashvili ve Shanava/Gürcistan, 18/07/2019, Başvuru no. 5037/07.

AİHM, Y.B ve Diğerleri/Türkiye, 28/10/2004, Başvuru no. 48173/99 ve 48319/99.

AİHM, Yaşa/Türkiye, 02/09/1998, Başvuru no. 63/1997/847/1054.

AİHM, Yigitdoğan/Türkiye, 03/06/2014, Başvuru no. 72174/10.

AİHM, Zengin/Türkiye, 09/10/2007, Başvuru no. 1448/04.

İNSAN HAKLARI KOMİTESİ KARARI:

İHK, Acuna Inostroza et al/Şili, 16/09/199, Başvuru no. 717/1996.

DANIŞTAY KARARI:

D1.D, 16/03/2010, 2010/169-2010/439.

YARGITAY KARARLARI:

Y1.CD, 14/03/2016- 2016/1554-2016/1208.

Y1.CD, 19/12/2016- 2016/4124-2016/4338.

Y1.CD, 24/10/2017- 2017/1301-2017/3454.

Y1.CD, 19/03/2018-2017/1698-2018/1253.

Y1.CD, 21/05/2018-2017/2343-2018/2365.

Y1.CD, 16/11/2017- 2017/541-2017/4010.

Y1.CD, 28/05/2018- 2018/1328- 2018/2551.

Y1.CD, 19/03/2018- 2017/1698- 2018/1253.

Y1.CD, 07/01/2019- 2018/6677- 2019/4.

Y1.CD, 27/05/2019-2018/5137-2019/2989.

Y2.CD., 22.01.2009-2008/11929-2009/922.

Y2.CD, 28/09/2016, 2016/8466-2016/13138.

Y2.CD, 03/04/2017- 2017/2130- 2017/3787.

Y2.CD, 11.10.2017-2017/3649- 2017/9879.

Y2.CD, 15/10/2018- 2018/3934-2018/11273.

Y2.CD, 19/06/2018, 2016/2780-2018/7666.

Y2.CD, 25/06/2019, 2019/9340-2019/11456.

Y2.CD, 20/10/2019, 2019/3602-2019/16076.

Y2.CD, 14/10/2019, 2019/2634-2019/15467.

Y2.CD, 15/10/2019, 2019/4328-2019/15479.

Y2.CD, 22/10/2019- 2019/4552-2019/16031.

Y4.CD., 29/11/2006-2006/4669-2006/17007.

Y4.CD, 03/05/2012-5915/10384.

Y4.CD, 11/02/2019- 2014/42566-2019/1723.

Y5.CD, 03/01/2006-19366/1.

Y5.CD, 09/01/2019-2018/5491- 2019/318.

Y6.CD, 15/12/2015- 3130/46528.

Y6.CD, 10/09/2015-4494/42670.

Y6.CD, 22/02/2016-24846-1393.

Y6.CD, 29/02/2016- 2826/1396.

Y6.CD, 05.11.2018- 2017/2341- 2018/6983.

Y7.CD, 21/04/2003-2002/15527-2003/1527.

Y7.CD, 10/12/2014, 2013/6138- 2014/22341.

Y7.CD, 28/09/2017-2015/2104 -2017/7005.

Y7.CD, 26/12/2017, 4866/11717.

Y8. CD., 9.11.2009-2009/9930-2009/13934.

Y9.CD., 24/12/2014-2014/7755-2014/12635.

Y10.CD, 01/03/2012- 2011/12626-2012/2384.

Y10.CD, 14/01/2013- 2012/16902-2013/365.

Y10.CD, 27/05/2013-2013/7637-4779.

Y10.CD, 17/06/2013-2013/7895-5910.

Y10.CD, 14/01/2019- 2018/5695-2019/227.

Y11.CD. 26/06/1996-1171/1137.

Y11.CD, 25.06.2018- 2018/3568-2018/5771.

Y11.CD, 29/04/2019- 2017/8495-, 2019/4124.

Y11.CD, 25.06.2018- 2018/3568-2018/5771.

Y11.CD, 10/04/2019 2016/12653-2019/3717.

Y12.CD., 30/05/2016- 2016/779-2016/9098.

Y12.CD, 14/03/2017- 2017/1538-2017/1978.

Y12.CD, 19.04.2017- 2017/3071-2017/3289.

Y12.CD, 26/04/2017- 2017/1526- 2017/3449.

Y12.CD, 14.06.2017- 2017/3076- 2017/5136.

Y.12.CD, 05/07/2017- 2017/3350- 2017/5922.

Y12.CD, 04.10.2017- 2017/2616-2017/7035.

Y12.CD, 28/02/2017-2017/305-2017/1502.

Y12.CD, 13/06/2017-2016/1381-2017-5085.

Y12.CD, 04/12/2018-2017/708-2018/608.

Y13.CD., T. 30/11/2011-17629/6876.

Y15.CD, 2018/3667-2018/6665.

Y15.CD, 07/05/2018- 2018/3168-2018/3106.

Y15.CD, 17/12/2018-2018/7301-2018/9592.

Y16.CD, 18/07/2017-2017/1403-2017/4787.

Y16.CD, 27.11.2017- 2017/1950-2017/5425.

Y16.CD, 27/11/2017- 2017/1604-2017/5426.

Y16.CD, 29/11/2017-2016/7553-2017/5508.

Y16.CD, 19/03/2019-2019/3020 -2019/1878.

Y16.CD, 18/09/2019-2019/2868-2019/5357.

Y18.CD, 29/04/2015-16/737.

Y18.CD, 12/03/2018-2016/3807-2018/3421.

Y19.CD, 18/01/2018-2018/3338-2018/6499.

Y20.CD, 26/11/2018- 2015/11348-2018/5473.

Y20.CD, 22/04/2019-2015/12642-2019/2537.

Y20.CD, 21.01.2019- 2018/630-2019/462.

Y.20.CD, 14/01/2019- 2018/1381-2019/299.

Y20.CD, 14/01/20/19- 2018/673- 2019/300.

YCGK, 19.12.1994-6-332/343.

YCGK, 24/10/1995-6-238/305.

YCGK, T. 03/07/2007- 5-23/167.

YCGK, 26/06/2007-2007/7-147-2007/159.

YCGK, 17.11.2009- 7-160/264.

YCGK, 21.06.2011-2010/5-182-2011/131.

YCGK, 12/07/2011-2016/6-155-172.

YCGK, 25/01/2011-1-222/7.

YCGK, 13/03/2012-2011/8-278-2012/96.

YCGK, 28/04/2015-2013/9-469-2015/132.

YCGK, 23/06/2015-2013/7-700-2015/241.

YCGK, 09/06/2015- 10-337/197.

YCGK, 19/01/2016-2015/911-2016/1.

YCGK, 11/04/2017-2016/14-943-2017/223.

YCGK, 25/04/2017-2015/3-1167-2017/247.

YCGK, 31.10.2017-2017/15-586-450.

YCGK, 15/11/2018, 2017/59 -2018/534.

YCGK, 20/11/2018, 2017/1138-2018/547 .

YCGK, 11/12/2018, 2016/1347-2018/634.

BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ KARARI:

Gaziantep 2.BAMCD, 02/05/2019-2019/899-2019/968.

İNTERNET SİTELERİ:

https://www.anayasa.gov.tr/media/3503/adil_yargilanma.pdf

<http://www.ankara.adalet.gov.tr/sayfalar/medya-iletisim/mib.html>

https://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarin_danornekler.pdf

http://www.adliscil.adalet.gov.tr/AdaletIstatistikleriPdf/Adalet_ist_2017.pdf,

<http://www.adliscil.adalet.gov.tr/pdf/bulten2017.pdf>

http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2018/istatistik2018.pdf

<https://adliscil.adalet.gov.tr/yayin.html>

<https://ankarabam.adalet.gov.tr/announcements/anayasa-mahkemesine-bireysel-basvuru-sistemini-destekleme-projesi.html>

<https://burakgemalmaz.files.wordpress.com/2015/05/02.pdf>

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/istatistikler/bireysel-basvuru/>

<http://www.anayasa.gov.tr/bireyselbasvuru/icsayfalar/projehakkinda/genelbilgiler.html>

http://www.anayasa.gov.tr/bireyselbasvuru/icsayfalar/haberler/hakim_savci_toplanti.html

<https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/Marcel-Rapor-EKI.pdf>

<https://www.baskentdedektifik.com/haberler/3693-sayili-yasa/>

<https://www.cimer.gov.tr/>

[https://www.cps.gov.uk/publications,](https://www.cps.gov.uk/publications)

<https://www.cps.gov.uk/cps-areas-and-cps-direct>

<https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/publications/Code-for-Crown-Prosecutors-October-2018.pdf>

<https://www.coe.int/en/web/cepej>

<https://rm.coe.int/16807477ba>

[https://www.coe.int/tr/web/ankara/project-supporting-the-individual-application-to-the-constitutional-court-in-turkey-siac-1#{%2210277188%22:\[0\]}](https://www.coe.int/tr/web/ankara/project-supporting-the-individual-application-to-the-constitutional-court-in-turkey-siac-1#{%2210277188%22:[0]})

<https://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf>

<https://www.dedektif.org.tr/>

<http://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/uluslararası-hukuk-bulteninin-yeni-sayisi-yayinlandi>

<https://edb.adalet.gov.tr/duyuruarsiv/2015/2015%20Yarg%C4%B1%20Reformu%20Stratejisi.pdf>

http://www.hsk.gov.tr/TeftisKuruluIcerik/4_teftis-rehberi--ve-ekleri.aspx

<https://www.haberler.com/cinayet-zanlilari-153-guvenlik-kamerasi-izlenerek-10447542-haberi/>

<https://www.haberturk.com/gundem/haber/1189887-corumda-cinayet-ani-kameralarda>

<https://www.icj-cij.org/files/case-related/178/178-20200123-ORD-01-00-EN.pdf>

<https://inhak.adalet.gov.tr/istatistik/2018/19.pdf>

<https://www.ipa2teknikdestek.com/yargi>

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8201&MevzuatIliski=0&s>

<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf>,

http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/pdf/YRS_TR.pdf

<http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/yayin/cepej-raporu-2015-turkce.pdf>

http://www.sgb.adalet.gov.tr/yargi_reformu_stratejisi.pdf

<http://www.sgb.adalet.gov.tr/yargi-reformu-guncelleniyor.html>

<http://sozluk.gov.tr/>

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2802.pdf>

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9596&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.5.pdf>

<http://www.taa.gov.tr/duyuru/16-18-subat-2018-anayasa-mahkemesine-bireysel-basvuru-sistemi-projesi-semineri-katilimci-listeleri/>

<http://www.taa.gov.tr/yayin/etkili-sorusturma-egitim-modulu>

<http://www.taa.gov.tr/sayfa/etkin-sorusturma-yontemleri-egitim-calistayi-19-21-mayis-2017-ders-notlari/>

<http://www.taa.gov.tr/sayfa/etkili-sorusturma-ve-ifade-alma-teknikleri-egitim-semineri-13-14-mayis-2017-ders-notlari/>

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_ss.ilgili_komisyonlar?kanunlar_sira_no=2887

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c2a66a9614d86.28595266

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c2a6632369164.81390251

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c2a6636434fe6.09452895

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss438.pdf>

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf

<http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/butun-kisilerin-zorla-kaybedilmeden-korunmasina-dair-uluslararası-sozlesme.pdf>

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/uluslararası_isbirligi/uluslararası_orgutler/cepej.html

<https://www.ulusalkriminal.com/>

<https://www.yargitay.gov.tr/documents/IPA2015Project.pdf>

<https://www.youtube.com/watch?v=Gv9nBONbg7s>